

دهزگای توێژینه‌وه‌و بلاوکردنه‌وه‌ی موکریانی

بۆ فوێندنه‌وه و داگرتنی سه‌ره‌به‌م کتێبه‌کانی ده‌زگای
موکریانی سه‌ردانی مانیپه‌ری ده‌زگای موکریانی بکه...

www.mukiryani.com

بۆ په‌یوه‌ندی..

info@mukiryani.com

MUKIRYANI
ESTABLISHMENT FOR RESEARCH & PUBLICATION

مه حره می راز

شهری غزه لیاتی حافظ

ده‌زگای توژیژینه‌وه و بلاوکردنه‌وه‌ی موکریانی

• مه‌حره‌می راز (شهرحی غه‌زه‌لیاتی حافز)

• نووسین: ئەکره‌م عه‌نه‌بی

• نه‌خشه‌سازی ناوه‌وه: طه‌ه‌ حسین

• پیتچنین: موسلیح

• به‌رگ: ناسۆ مامزاده

• ژماره‌ی سپاردن: (١٦٣٣)

• نرخ: ٢٥٠٠٠ دینار (سۆ به‌رگ)

• چاپی یه‌که‌م: ٢٠٠٨

• تیراژ: ١٠٠٠ دانه

• چاپخانه: چاپخانه‌ی خانی - دهۆک

مه‌حره‌می راز

شهرحی غه‌زه‌لیاتی حافز

ئه‌کره‌م عه‌نه‌بی

زنجیره‌ی کتیب (٣١٢)

هه‌موو مافیکی بۆ ده‌زگای موکریانی پارێزراوه

مآپه‌ر: www.mukiryani.com

ئیمه‌یل: info@mukiryani.com

هه‌ولێر - ٢٠٠٨

هه مان فۆنتی غه زه له کانی پیشوو ههروهه ها ده زگای موکریانی که زۆر به تاسه ی بلا بوونه وهی
ئهم کتیبه بوون.
دوو باره سوپاس بۆ هه موو لایهک

بیستون حه مه سالح

برای م. ئه کره م عه نه بی

۲۰۰۸-۲-۲۱

هه ولییر

روونکردنه وه

دوای ئه وهی مامۆستا (ئه کره م عه نه بی) سالانیتیکی دوور و دریتژ به رده وام بوو له سه ره
وه رگێرپان و لیکیۆلینه وهی غه زه له کانی حافی شیریازی و له ته مه نی خۆیدا توانی ۲۷۹ غه زه له
ته واو بکات، به لام مه رگ ما وهی ته واو کردنی ئهم کاره ی نه دا و به ره مه مه که ی به چاوی خۆی
نه دیت و له ۱۹-۳-۲۰۰۷ له سه ره ریگای هه ولییر- که رکوک له رووداویکی دلته زیندا ئهم
ئاواته ی برده ژیر گل، بۆیه به پیوستی ده زانم هه ندیک روونکردنه وه له م بواره وه بجه مه پروو:

۱- مامۆستا به پیوستی گریبه ستیک له گه ل ده زگای موکریانی بریاری چاپکردنی ئهم
کتیبه یان به ستبوو.

۲- له ژیا نی خۆیدا هه ندیک له م کتیبه که تا کو غه زه لی ۱۵۰ بوو ئه رکی تایپ کردنی
ته واو بووبوو که ئه وهی که دیزاین کرابوو به ئاره زووی خۆی بوو به دانانی وینه و هه ندی
دیکی مینتی تایبه ت.

۳- له غه زه لی ۱۵۰ تا کو ۲۷۹ دوای مه رگی مامۆستا تایپکرا، بۆیه نه توانرا به ه یچ
شیوه یه که بۆ ریژی ئه وه ده ستکاری بکریت و که سیش ئه وه مافه ی به خۆی ره وانده دی ئهم کاره
بکات.

۴- دا که وتنی ئهم کتیبه که زۆر چاره پروان بوون له به ره ئه وه بوو که تایپ کردنی
ده ستنوسه کان زۆری پیچوو ههروهه ها پیمان خۆش بوو سه رجه م غه زه له کان له یه ک کاتدا
بلاوبینه وه...

له کۆتاییدا سوپاسی زۆر و بیبایام بۆ هه موو دۆست و هاوه لانی مامۆستا و هاوکارانم له
به ئه نجام گه یانندی کاره کانی ئهم کتیبه به تایبه تی خوشکی زۆر به ریژ م. سه روه عوسمان له
کۆلیزی زمانی زانکۆی سه لاهه ددین که به گیانیکی لیبووردوانه ئه رکی هه له چنی و دانانی

غەزەلى سەد و ھەشتا و يەكەم:

بەحرى رەمەلى ھەشتى مەخبونى ئەسلەمى مۇسبەغ
(فاعلاتن فعلاتن فع لان)

۱ - نغدها را بۇد آيا كه عيارى گيرند

تا ھمە صومعه داران پى كارى گيرند

نايا دەبى (نەقدەكان) سەكەكان لە عەيار بەدن، تا ھەموو سۆفیانى خانەقا
(خانەقادرەكان) بېژن بەدوای كارى تۆۋە.

نقد: سەكە، بېگومان جاران سەكە ئالتون بوو.

گيرند: بگرن (بەلام لە كارە لىكدرارەكاندا واتە: كەى دەگوتريت).

عيارى گيرند: لە عيار بەدرينى
صومعه داران: پىاوانى خانەقا، شىخ و
سۆفیانى خانەقا.

پى كارى گيرند: بە دووى كارىكدا بېژن، كارىكى دىكە پەيداكەن.

خواجه دلنبايه كه سەكە پىاوانى و مەشاىخى خانەقا ھەمووى تەزوير، بەلام ھەيفى كە سەكە
کردارەكان لە عيارە نادرين. ئەو دەلى نايا بلىنى بى كە سەكەكان لە عەيار بەدرين و ئەو كاتە
سەكەى تەزويرى پىاوانى خانەقا و سۆفى و شىخانى بانگەشە كەرى داعیەدار دەرکەوى و ريسوا بىن و
واز لە خانەقا بەين و بە دوى كارىكى دىكەى جگە لە سۆفىگەرى و شىخاىبەتيدا بگەرين.

۲ - مصلحت ديد من آن است كه ياران همه كار

بگذارند و خم طرهى يارى گيرند

من وابە چاك ئەبىنم كە ياران ھەموو كارىك واز لى بەين و لوولى زولفى يارىك بگرن.

مصلحت ديد: چاوانى مەسلحەت بىن، بە چاك زانين.

بگذارند: بچەنە لاو، واز لى بىن.

لە دىپى يەكەمدا كە خواجه كارى خانەقادرانى بە پوچ و تەزوير زانى، لىرەدا دەلى
چاوانى مەسلحەت بىنى من وابەچاك ئەزانى كە تەوارى يارانى خانەقا واز لە تەزوير و رىاى
خانەقا بەين و شوىن عەشقى ھەقىقى بەكون و بەدوای مورشىدىكدا بېژن.

۳ - خوش گرفتند حريفان سر زلف ساقى

گر قلكشان بگذارند كه قرارى گيرند

حريفان / دۆستان جوان سەرى زولفى ساقى دەگرن بە مەرجى گەر فەلەك بەپىلى نارام بگرن.

حريفان: دۆستان، ياران
قرار: نارام

حريفان لای خواجه عاشقانى رىگەى ھەقن و ساقى مورشىدانى ھەمان رىگە، لەم
بەيتەدا حريفانى بادەنۆش لە بەرامبەر صومعه دارانى بەيتى يەكەمدا ھاتوو و
پىچەوانەيەتى خواجه دەلى:

گەر رۆژگارى كەچ و بەدبەپىلى و مۆلتەتيان پى بدات ئەوا دەست بە زولفى ساقىيەو دەگرن
و لە دايرەى مورشىداندا دەتويىنەو و دەست لە (لجبل المتين) بەرنادەن.

۴ - قوت بازوى پرهيز به خوبان مفروش

كه درين خيل حصارى به سواری گيرند

ھىزى بازووى تەقوای بە جوانان و چاكان مەفرۆشە، چونكە لەم لەشكردا ھەسار / قەلايەك
بەسواری دەگرن.

بازو: بازو
پرهيز: تقوى
مفروش: مەخەرپوو، مەفرۆشە

خيل: لەشكر، ئۆردوو، سوپا، كۆمەللە سواران - سوارە
حصارى: قەلايەك، ھەسارىك
لىرەدا خواجه كارىگەرى نيوان تەقوا (روالەتى ناين) و چاكي و جوانى (عەشقى ئىلاھى)
دەردەخات و لاينى دووھ بەكارىگەرتر دەزانيت و بە شىخ و خانەقادران دەلى: تۆ ھىزى
بازووى تەقوا لای عاشقان و عارفان دەمەخەو نازى تەقوايان بەسەردا نەفرۆشە، چونكە لە
سواری عاشقان و عارفدا ھىندە سوارچاكي تەقوادار ھەيە كە بەعەشق سوارىكيان قەلايەك
داگير دەكات.

۵ - يارب اين بچەى ترکان چه دليرند به خون

كه به تير مژه هر لحظه شكارى گيرند

يارەب ئەم مندالە توركانە چەند دليرن لە خوينرپيژيدا كە بەتيرى برژانگ ھەرساتە
شكارىك دەگرن.

بچە ترکان: مندالە تورك، ھىما و رەمزی جوانى بوون و بەگشتى مەبەست لە (جوانان) ھ و
تەكرى لىرەدا مەبەست لە مورشىد و كامالنى رىگەى تەرىقەت بىت.

شكارى گيرند: واتە شتى راودەكەن، شتانىك دەگرن.

خواجه سەرسامى خۆى بەرامبەر سەرنجراكىشى مورشىدانى كاملى رىگەى تەرىقەت
دەخاتەرپوو.

دهلی: خواجه نهم مورشیده کاملانه چهنده دلیرن له کوشتنی عاشقاندا و خستنه نیو داویانهوه، که به جوانی (تیری برژانگیان) همر ساته و نیچیریک راو دهکن و کهسیک گرفتاری عهشقی خویان دهکن.

۶ - رقص برشعر تر و ناله‌ی نی خوش باشد

خاصه رقصی که در آن دست نکاری گیرند

سه‌ماکردن به شیعری تهر و ناله‌ی (نای)یه‌وه خۆشه، به‌تاییه‌تی سه‌ماکردنیک که تیایدا دهستی یاری بگرن.

خاصه: به‌تاییه‌تی دست نکاری گیرند: دهستی یاری بگرن.

حافظ لهم به‌یتهدا جهخت له (سه‌ماع) - حال و سه‌مای ده‌رویشانه - ده‌کاته‌وه و ده‌لی سه‌ماعیک که تیایدا شیعری تهر بخوینریت و ناله‌ی نه‌ی بی‌ت زور خۆشه به‌تاییه‌تی سه‌ماعیک که مورشید خۆشی دهستی تیادا بگریت بکه‌ویته حاله‌وه.

(بو سه‌ماع پروانه غزه‌لی: دوتا نتوان کرد صبا نتوان کرد)

سر و بالای من آنگه که در آید مه‌سماع

چه محل جامه‌ی جان را که قبا نتوان کرد

۷ - حافظ ابنای زمان را غم مسکینان نیست

زین میان گر بتوان به که کناری گیرند

حافظ، خه‌لکی روژگار - ده‌وله‌مه‌ندان - خه‌می هه‌ژارانیان نییه، و اچاکتره گهر بکری له‌م نیوه‌نده که‌نار بگرن.

ابنای زمان: کورانی زه‌مانه، واته: نه‌وانه‌ی زه‌مانه ده‌وله‌مه‌ندی کردوون و فرسه‌ته‌کانیان گوستوته‌وه بوخویان، هه‌لپه‌رست.

گر بتوان: گهر بتوانری، گهر بکری کناری گیرند: که‌نار بگرن، دوورکه‌ونه‌وه.

حافظ به هه‌ژاران ده‌لی نه‌وانه‌ی روژگار ده‌وله‌مه‌ندی کردوون له خه‌می هه‌ژاراندان نین و هه‌رگیز دۆستیان نین بۆیه به پی پی پیویست مامه‌له‌یان له‌گه‌لدا بکه‌ن هه‌تا نه‌کری لییان دوورکه‌نه‌وه.

غزه‌لی سه‌د و هه‌شتا و دووه‌م:

به‌حری موزاریعی هه‌شتی نه‌خره‌بی مه‌کفوفی مه‌حزوف

(مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن)

۱ - گر می‌فروش حاجت رندان روا کند

ایزد گنه ببخشد و دفع بلا کند

گهر مه‌یفرۆش پیویستی رهندان دابینبکات، یه‌زدان گونا‌هی ده‌به‌خشیت و به‌لا لاده‌دات و دووری ده‌خاته‌وه.

حاجت: پیویستی، لی‌ره‌دا مه‌به‌ست له پیویستی (مه‌ی)یه.

روا‌کند: دابینبکات، به‌یینه‌تی جی یا به‌جی به‌ینی.

دفع بلا کند: ده‌فعی به‌لا ده‌کات، به‌لایان لی دوور ده‌خاته‌وه.

واته: گهر مه‌یفرۆشی عه‌شقی حه‌قیقی - پیری ریگی ته‌ریقه‌ت - پیداوویستی رهندان دابینبکات و شه‌رایی عه‌شقیان بداتی بینۆشن، خوا گونا‌هی عاشقان / رهندان ده‌به‌خشیت و به‌لایان لی دوور ده‌خاته‌وه.

له‌راستیدا شه‌رایی مه‌یفرۆش گونا‌ه و به‌لا ده‌هینی، به‌لام خواجه لی‌ره‌دا ده‌لی شه‌رایی مه‌یفرۆشی عه‌شقی که عه‌شقی ئیلاهییه نه‌بیته مایه‌ی نه‌وه‌ی که خوا له گونا‌هیان خۆش سببی و به‌لایان لی دووربخاته‌وه.

له هه‌ندیک له‌نوسخه‌کاندا به‌تاییه‌تی نوسخه‌دیرینه‌کان به‌بیانوی نه‌وه‌ی که (بلا) دووباره بوونه‌وه‌ی قافییه‌یه و نه‌مه‌ش له شیعردا نه‌نگییه و حافظیش که شاعیریکی نمونه‌ییه ناییت له‌م نه‌نگییه‌ی تیادا بی‌ت - (بلا) یان به (وبا) گوژیوه، به‌لام د. خرمشاهی بو ره‌تکردنه‌وه‌ی نه‌م رایه قافییه‌ی دووباره‌کانی حافظی هیناوه‌ته‌وه و ده‌لی: زیاتر له حه‌فتا جار قافییه له شیعری حافظدا دووباره بوته‌وه و به‌نه‌نگی نه‌زانیه {خرمشاهی، ج ۱، ل ۶۸۷}، هه‌ر چۆن بی‌ت له کۆنترین نوسخه‌کاندا (وبا) هاتوه (که نه‌خۆشی کوشنده - کولیرا ؟؟) یه، به‌لام نه‌وه‌ی جیگه‌ی سه‌رنج (ده‌فعی به‌لا) به‌کاره‌ینانیکای باوی نیو کۆمه‌لگای نه‌و سه‌رده‌مه بووه و تا ئیستاش ماوه‌ته‌وه.

۲ - ساقی به‌جام عدل بده باده تا گدا

غیرت نیاورد که جهان پر بلا کند

ساقی به پیکی یه‌کسان باده دابه‌شکه تا گه‌دا، حه‌سره‌ت نه‌یگری و سه‌ره‌نجام جیهان پر فیتنه و ناشۆب ده‌بی‌ت.

جام عدل: پینکی یه کسان، واته: بهیهک پینک که بهشی هه مووان وهک یهک بیئت و کهس له کهس زیاتر نه بی.

غیرت: شاه و حسرت، غیره و حسادت. نیارود: نه هیئی.

بیگومان له ساقیدا گومان نییه که هه مان پیری مهیفرۆشی بهیتی یه کهم و مورشیدی ریگهی تهریقته، بهلام (کهدا) به دهرویشان و رهندانی ههژاری بهیتی یه کهم یاخود واعیز و سو فییه داخ له دلّه کانی دیکه لیکدریتهوه و بهوهش (غیرت) دوو واتای شاه و حسرت و خهفت - گهر کهدا بهواتای یه کهم لیکدریتهوه - یاخود حسادت و غیره - گهر کهدا بهواتای دووهم لیکدریتهوه - دهگه یه نیئت که ههردوو ماناکه تهواو پیچه وانهی یه کترن و مانای بهیته کهش به تهواوی گۆرانی به سهردا دیت و بهم شیویه ده بیئت:

۱ - (کهدا - رهندان) خواجه به ساقی دهلی: تۆ بادهی عهشق بهیه کسانى دابهش بکه و جیوازی له نیوان ههژار و دهوله مهند و فلان و فیساردا مهکه، چونکه ئەمه ده بیته مایه ی نهوهی که رهندانی ههژار خهفت بخۆن و له ناهی حسرتی تهوانیشهوه دونیا پر ده بیئت له فیتنه و بهلا، چونکه خوا حهقی مهزلومان ده سیئی و نزیان رهت ناکاتهوه، یاخود خۆیان دونیا پر له شهر و ناشوب ده کهن (ئه مه زیاتر لیکدانه وهی کۆمه لایه تی).

۲ - (کهدا - واعیز و سۆفی داخ له دن) لیته دا خواجه به ساقی دهلیت: تۆ بادهی عهشقی بهیه کسانى دابهش بکه و عادل به له دابهشکردنیدا، چونکه گهر وانه کهی واعیز و کاربه دهسته داخ له دلّه کانی شار به بیانوی نهوهی که دادپهروهی پیاده ناکریت و زولم هیه، مه یخانه ویران نه کهن و دونیا پر ده بی له ناشوب و بهلا.

۳ - مارا که درد عشق و بلاى خمار کشت

یا وصل دوست یا می صافی دوا کند

ئیمه که دهردی عهشق و به لای خوماری کوشتی، یا وهسلی دوست یا شهرابی ساف (بی) خلته (دهرمانان دهکات).

خمار: خومار، مهستی، گیژی دواى مهستی و لیته دا مه بهست له (حجاب) ه.

خواجه دهردی عهشق به شهوق تاسه ی و دوری داوه ته قه له م، خوماریش گیژی نیو په رده کان و دهلی: ناخری ئەم شهوق و تاسه یه و ئەم هه مه رهنگییه له ویسالی مه عشوقدا ئیمه ده کوژیته و ورمان دهکات یا خود ویسالی و بهیه کگه بیشتن له گهلا یاردا دهرمانی دهکات یاخود عهشقی حه قیقی دوست - که به مهیی بی خلته ی ساف نیوی ده بات.

۴ - حقا کزین غمان برسد مؤدیه امان

گر سالکی به عهد امانت وفا کند

به راستی گهر ریواریک وهفای بۆ په یمانی (امانت) هه بیئت، موژده ی ناسوده یی و ئەمان له غه مه کان دهکات.

غمان: غه مان، ئەم غه مانه امان: ناسوده یی و ئەمان، پارێزراوی.

عهد امانت: په یمانی ئەمانهت، هه مان ئەو ئەمانه ته یه که مرۆف شانی داوه ته وه ژیری و لای عارفه کان عه شقه.

موژده ی زرگاری له غه م یا غه مان له قورنانی پیروژدا به ناشکر دراوه و ئەم بهیتهش لهو نایه تانه وه رگراوه. له قورنانی پیروژدا یازده جار - ولا هم یجنون - هاتوه که موژده ی بی غه مییه و - گه یشتی موژده ی ئەمان و زرگاری له غه مییه - هه مان ئەم موژده یه یه که خوی گه وره به بهنده کانی ئەدات و هه ر بۆیه ئەو ئەمانه تهش پێیان ئەدات، بۆ نمونه له سوره تی (البقره) نایه تی (۳۸) دا ده فەر موویت: ﴿فَمَنْ تَبِعَ هُدَايَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ﴾ هه روه ها له نایه تی (۶۲) ﴿مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ﴾ یا له نایه تی (۱۱۲) دا هاتوه: ﴿بَلَى مَنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَلَهُ أَجْرُهُ عِنْدَ رَبِّهِ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ﴾ هه روه ها له نایه تی (۲۶۱ - ۲۷۴) هه مان سوره تدا له (۱۷۰) ی سوره تی ال عمران و نایه تی (۶۹) ی سوره المائده) دا دو باره کراوه ته وه.

له نایه تی (۴۸) ی (الأنعام) یشدا هاتوه ﴿وَمَا نُرْسِلُ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ فَمَنْ آمَنَ وَأَصْلَحَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ﴾ هه روه ها له نایه تی (۳۵) ی سوره تی الاعراف یشدا بهم شیوه هاتوه: ﴿يَا بَنِي آدَمَ إِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ رُسُلٌ مِنْكُمْ يَقُصُّونَ عَلَيْكُمْ آيَاتِي فَمَنْ اتَّقَى وَأَصْلَحَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ﴾ بۆ کرۆکی باسه کهی ئیمه ئەمانه تی مرۆف که (بلی) ی یه که مجاره له نایه تی (۴۶) ی (الاحقاف) دا هاتوه: ﴿إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ﴾

خواجه له م بهیته دا ناماژه به مه رجه کانی سه ره وه دهلی: گهر ریوار و سالکی ریگهی حه ق وهفای بۆ ئەو به لیته هه بیئت که به خودای داوه و به رده وام بیئت تهوا به راستی له غه م و مه ینهت زرگاران ده بیئت و موژده ی زرگاری و نه جاتبو مان له غه م پیده کات.

۵ - گر رنج پیش آید و گر راحت ای حکیم

نسبت مکن به غیر که اینها خدا کند

نهی حکیم و فیهله سووف نه گهر رنج و نارده تهی بیته پیشه وه و گهر خوشی و رهجه تهی، مهیده پال غهیر (جگه له خودا)، چونکه نه مانه هموویان له لایهین خوداوهن.

پیش آمد: بیته پیشه وه، رویدات حکیم: فیهله سووف، حکیم، فله کناس.

نهم بهیته له بیری نه شعریانهی حافظه وه هله ده قولیت که ته واوی خوشی و ناخوشییه کان له لایهین خوداوه دین و کهسی دیکه دهستی تیایاندا نییه - بیگومان نهم بیر له قورنانشدا پالپشتی هیه و نیمه کوردیش به همان جور بیر ده کهینه وه.

له نایه تی (۷۸) سوره تی (النساء) هاتوه ﴿..... وَإِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ يَقُولُوا هَذِهِ مِنْ عِنْدِكَ قُلْ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ فَمَالِ هَؤُلَاءِ الْقَوْمِ لَا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ حَدِيثًا﴾ واته: نه گهر چاکه یه کیان تووش بیی ده لاین: نه وه لای خواویه و گهر خراپه یه کیان تووش بیی ده لاین نه مه له لایهین تزهویه، بلای هم مو له لای خواویه نهم قهومه چییانه که له قسه تیناگهن.

خواجه به زمانیکی پاراوی جوان نهم مانایه دووباره ده کاته وه و به فیهله سووف و چه کیمه کان - که چاکه و خراپه ده دهنه پال عه قل یا هوکار یا نه ستیره - ده لای: مهیده نه پال هیچ کهسی دیکه (قدری خیر و شر) هم مو له خواوه دیت.

۶ - در کارخانه ای که ره علم و عقل نیست

وهم ضعیف رای، فضولی چرا کند

له دهزگا و کارخانه یه کدا له ریگه ی (بوری) عیلم و عه قل نییه، بوچی وه همی لاواز (زه عیلم) نیازی فزولی کردنی هه بیته؟

کارخانه ی: دهزگا و کارخانه یه کدا - مه بهست له دهزگای ویست و قه ده ری نیلاهییه وهم ضعیف: وه همی لاواز، گومانی لاواز - مه بهست له فلهسه فه و گومانی مرژییه - له هه ندی نوسخه دا له بری وه هم - فه هم هاتوه.

رای فضولی کند: بیهوی فزولی بکات، نیازی فزولی کردنی هه بیته، مه بهستی فزولی کردنی هه بیته.

له بهیته پیشووا خواجه به پرونی دیاریده کات و بو نه وهی ده گپرته وه که کارخانه ی ته قدیری نیلاهی دهزگابه که که نه سلن عه قل بو نییه پی بخته ناوی و گومان و هه لاین جانندی توش هه مووی له ریگه ی عه قله وهیه، ناخر گومانی فلهسه فیانه ی لاواز و بیینه مای (عاشقانه) که ی شیای نه وهیه بیهوی فزولی بکات و باس له شته نیلاهییه کان بکات.

وه که هه میسه حافظ لیتره دا بچوکی و که می عه قل له مه سه له نیلاهییه کاندا ده خاتپروو، که نهم روانگه یه شی - ره تکرده وهی عه قل له مه سه له نیلاهییه کاندا - روانگه ی باو و بالای عارفه کانه.

۷ - مطرب بساز عود که کس بی اجل نمرد

وان کو نه این ترانه سراید خطا کند

موترب عود لیتره، چونکه کهس بی نه جهل نه مرد، هه رکهس که نهم گورانییه ش نه لای - گورانی نه جهل - هه له ده کات.

بسا: لیتره، بزه نه، دروستکه ترانه: گورانی - مه بهست له گورانی کهس بی نه جهل نامریت -

نه این ترانه سراید: نهم گورانییه نه لای، واته باوه ری وانه بی که مردن نه جهله.

نهم بهیته ش رتدانه وهی رای زاناکانه سه بارهت به مه رگ که پییان وایه مروقه به خوینی یا به دل یا هه رشتیکی دیکه ی جهسته یی بهنده و گهر نه وانه نه بن نه مریت، به لام خواجه به موسیقارنه ی عه شق - مورشید - ده لای عودمان بو بزه نه تا بکه وینه ره قص و سه ماع، چونکه کهس بی نه جهل نه مردوه و نامریت و هه رکهس باوه ری بهم قسه یه نه بیته هه له ده کات و به هه له دا چوه، له قورنانی پیروزدا زور جهخت له جیگری نه جهل کراوه ته وه که نه دیته پیشه وه و نه پاش ده خریت، خوی گه وره ده فه رموویت: ﴿وَلِكُلِّ أُمَّةٍ أَجَلٌ فَإِذَا جَاءَ أَجْلُهُمْ لَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَأْجِرُونَ﴾ سورة الاعراف، نایه تی (۳۴)، هه روه ها له سوره تی منافقون نایه تی (۱۱) ده فه رموویت: ﴿وَلَنْ يُؤَخَّرَ اللَّهُ نَفْسًا إِذَا جَاءَ أَجْلُهَا وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ﴾.

۸ - جان رفت در سر می و حافظ به عشق سوخت

عیسی دمی کجاست که احیای ما کند

گیان له رپی مهیدا تیپه ری و حافظ به عه شق سووتا، عیسا نه فه سینک له کوئییه که زیندوومان بکاته وه.

در سر می: له رپی مهیدا احیای ما کند: نیمه زیندو بکاته وه.

خواجه ده لای: ته مهن و گیانم له ریگه ی عه شقی حه قیقیدا به سه ر چوو - تاسه و ناره زوو سووتاندمی کوانی یاریک که نه فسی عیسایی هه بیته و مردوو زیندوو بکاته وه و بیت نیمه ی مردوو زیندوو بکاته وه واته له دم دورییه درمان بهینی...

غەزەلى سەد و ھەشتا و سېئەم:

بەحرى موجتەسى ھەشتى مەخبونى مەحزوف
(مفاعىلن فعلاىن مفاعىلن فعلىن)

۱ - دلا بسوز كە سوز تو كارها بكند

نيزا نيم شىبى دفع صد بلا بكند

ئەى دى بسوتى، چونكە سوتانى كارى زور دەكات، راز و نيازى نېوھشەو سەد بەلا دەگېرېتەوھ.
نيزا: راز و نياز، دۇعا و نزا، پارانەوھ.

خواجه دان بە گەورەبى سوتانى دلدا دەنېت لە پېناو مەحبوبدا و سوتان و رازونيازى
نېوھشەوانى شەوبېنداران زور بە كارىگەر دەزانېت و پېتى وايە كارى زوربان پى ئەنجامدەدرى
دەبنە بە لاگېرەوھ بۆيە بە دلى خوى دەلى: ئەى دى بسوتى، چونكە سوتانى تو كارى زورى پى
ئەنجامدەدرى و كارىگەرى ھەيە و پارانەوھ و رازونيازى نېوھشەويش - بەلاى زور [سەد بە
نمونە] دەگېرېتەوھ.

۲ - عتاب يار پرى چەرە عاشقانه بکش

كە يك كرشمە تلافى صد جفا بكند

عاشقانه سەرزەنشتى يارى پەرى رووخسار، قەبوولبەكە، چونكە يەك ناز و كرىشمە، سەد
جەفا لەناو دەبات.

عتاب: سەرزەنشت و تورەبى پرى چەرە: پەرى رووخسار، پەرى شېوھ
عاشقانه: وەك عاشقان، عاشقانه بکش: راکېش، قەبوولبەكە
تلافى كند: لەناوى دەبات، دەيسرېتەوھ.

دیسانەوھ بە دلى خوى دەلى، يار كە بەھوى ھەلە و كەمتەرخەمى تووھ سەرزەنشت
دەكات، تو ئەم سەرزەنشتانەى يارى پەرىشېوھ بەرەسمى عاشقان - بەرەزامەندى و
خوشحالىيەوھ - قەبوولبەكە، چونكە گەر پاش ئەم سەرزەنشتانە يار نازىك بكات و
كرىشمەيەك بنويى - كە جیلوھى سىفاتى جەمالیيە - ئەو تەنیا نازە ھەرچى زولم و جەفایە
- سەد بە نمونە - لەناو دەبات و دەيشواتەوھ.

۳ - ز ملك تا ملكوتش حجاب بردارند

ھر آنكە خدمت جام جهان نما بكند

ئەو كەسەى كە خزمەتى جامى جيهان نما (دىل / مورشىيد) بكات، پەردەى سەر جيهان
ماددە (محسوسات) و رۇحى بۆ ھەلدەدەنەوھ.

ملك: دەسەلات، سەلتەنت، جيهان بينراو، ماددىيات، روالەتى جيهان.

ملكوت: گەورەبى، جيهانى رۇح و نور، رۇحى جيهان. حجاب بردارند: پەردە لاددەن.

(جام جهان نما) ئەو پىكەيە كە نېھنئىيەكانى جيهانى تېدا دەردەكەوت و لاي عارفەكان بۆ
دلى عارف بەكار دەھىترىت.

لەم بەيتەدا خواجه دەلى: ھەر كەس خزمەتى دلى عارفانەى خوى بكات بە پاك راگرتن و
پاككردنەوھى لە ژەنگ و ژار ئەو ھەر لە جيهانى ھەستېپىكراوھ كانەوھ تا جيهانى رۇح، پەردەى
بۆ لاددەن و نېھنئىيەكانيان دەبېتى.

لاھورى - لە شەرھەكەيدا - جام جهان نما بە مورشىيدى تەرىقەت دەزانېت و پېتى وايە كە
خزمەتكردن بە مورشىيدى حق، ئەم گەورەبىيە بە مرؤفەدەبەخشىت. {لاھورى، ج ۱،
ل ۱۱۰۱}.

۴ - طيب عشق مسيحا دم است و مشفق ليك

چو درد در تو نيند كە را دوا بكند

پزىشكى عەشق مەسېخا نەفەس و مېھرەبانە، بەلام كە دەرد لە توذا نەبېنى كى
چارەسەر بكات.
مشفق: مېھرەبان.

پزىشكى عەشق ھەمان مورشىيدى رىگەى ھەقە - وەك لاھورى لەبەيتى پېشووفا بە جام
جهان نما دايە قەلەم. و رىنمايى دلانى دەردەدارى عەشق دەكات بۆلاى مەحبوب و ئەمەش
چارەسەرى دەردى دلپانە؛ بەھەر حال بۆ گەيشتنە دەرمان - مەعشوق - پېويستە دەرد
ھەبېت. دەردى عەشقىش لاھور دەردى رۇحانئىيە نەوھك جەستەبى و سەرمایەى تەواوى
پېغەمبەران و ئەوليا و خاسانى خودايە، لېرەدا خواجه بە دلى (ياخود ھەر كەسېكى ديكە كە
رەنگە وشكە سۆفییەك بېت) دەلېت: پزىشكى عەشق - مورشىيدى كامل، پرى تەرىقەت...
- نەفەسى مەسېخايى ھەيە و فو بە ھەر مردوويەكدا - دلېكى مردوودا - بكات زىندووى
دەكاتەوھ و ھېندە مېھربانىشە كە وادەكات بەلام كاتى - دەردى عەشق - تاسە و شەوق بۆ
گەيشتن بەحق - لە توذا نايىنېت چۆن چارەسەرى بكات، واتە: كەمتەرخەمى لە خۆتە كە
دەردى عەشقت نېيە ئەگەر پزىشكى عەشق بى كەم و كورپىيە. - ئەم بەيتە زياتر ماناى
مورشىيدى كامل بە جامى جيهان نماى بەيتى پېشوو دەبەخشىت.

۵ - تو با خدایِ اندازِ کار و دل خوش دار

که رحم اگر نکند مدعی خدا بکند

توکاری خۆت بده دهستی خودا خۆت دلخۆش به، چونکه گهر موده‌عی رهم نه کات خودا ده بکات (ره حیمه).

توبا خدایِ اندازِ کار: کار بده دهستی خودا دل خوشدار: دلخۆش به، غم مه خۆ. دیسانه وه خواجه نامۆژگاری دِل نه کات که کاروباری خۆت بده دهستی خوای میهره بانای خۆت، چونکه نه به ره حیمه و گهر موده‌ی رهمت پی نه کات، نه ره حیمت پیده کات.

۶ - زبخت خفته ملولم بود که بیداری

به وقت فاتحه‌ی صبح یک دعا بکند

له به ختی خه‌والو دلته‌نگم، بلینی (به لکو) بیداریک - نه هلی دلئیک - له کاتی فاتحه‌ی به‌یانیدا دوعایه کم بۆ بکات.

بخت خفته: به ختی خه‌والو - به ختی خه‌وتوو.

ملولم: دلته‌نگم، مات و مه‌لوم.

بیداری: بیداریک، نه هلی دلئیک، که سی که دلی به خوداوه گریه‌دراوه و به‌یانیان شه‌وبیداره و دلی بیداره.

به وقت: کاتی فاتحه: سوره‌تی فاتحه.

فاتحه‌ی صبح: سهره‌تای به‌یانیدا، ده‌ستپینکی به‌یانیدا، چونکه فاتحه (سهره‌تا و ده‌ستپینکی) قورنانی پیرۆزه نه کری به‌واتای نویژی به‌یانیش بیته، به‌لام مانای به‌که‌م (سهره‌تای سه‌هه‌ر) باوتره.

خواجه له به ختی خه‌والوی خۆی دلته‌نگه و ناو می‌د بووه و ناواته خوازه که شه‌وبیداریک نه هلی دلئیک - که نه کری مه‌به‌ستی مورشیدی کاملی به‌یته‌کانی پیشوو بیته - که له سهرتای به‌یانیدا یا له نویژی به‌یانیدا به‌ئاگایه و به‌خه‌به‌ره و خه‌ریکی نزا و پارانه‌وه‌یه دوعایه‌کی خیری بۆ بکات و رزگاری بی.

به کورتی خواجه ده‌لی به به ختی خۆم به‌مراد ناگه‌م مه‌گهر به‌نزای سه‌هه‌ری نه هلی دلان.

۷ - بسوخت حافظ و بوئی به زلف یار نبرد

مگر دلالت این دولتش صبا بکند

حافظ سووتا و بوئیکی زولفی یاری نه کرد، مه‌گهر سه‌با ری‌نماییی بکات بۆ نه‌م به‌خت و ئیقباله.

بوئی به زولف یار نبرد: بوئیکی زولفی یاری نه کرد. له زولفی یاره‌وه بوئیکی پی نه‌گه‌یشت.

دلالت بکند: ری‌نماییی بکات.

حافظ له‌م عه‌شقه‌دا سووتا و که‌چی بوئی زولفی یاری نه کرد - که بوئی زولفی یار ته‌جه‌لی و جیلوه‌ی سیفاتی جه‌ماله - واته: له‌گه‌ل شه‌وه‌ی که حافظ له عه‌شقه‌دا سووتا، به‌لام به مه‌رامی عاشقانه که جیلوه‌ی حه‌ق و سیفاته‌کانیه‌تی و به لیکای مه‌عشوقه نه‌گه‌یشت، مه‌گهر سه‌با - که نه‌فسی خیری ره‌جمانییه - بۆ نه‌م به‌خت و ئیقباله - بوئی زولفی یار و جیلوه - ری‌نماییی بکات، وه‌گه‌رنا خۆی پی ناگات.

غەزەلى سەد و ھەشتا و چوارەم:

بەحرى موجتەسى ھەشتى مەخبونى مەحزوف
(مفاعىلن فعلا تىن مفاعىلن فعلىن)

۱ – مرا بە رندى و عشق آن فضول عيب كند

كە اعتراض بر اسرار علم غيب كند

ئەو فزولئىتى من بە رەندى و عشق عەيبەدار دەكات (رەخنەم لىدەگرېت)، كە گازاندى لە نەيئىيە كانى عىلمى غەيب دەكات.
فضولى: فزولئى، كەسى كە لە كارى خەلكىدا خۆى ھەلدەقورتىتى.
اعتراض: گازاندى.

اسرار علم غيب: نەيئىيە كانى عىلمى غەيب، ئەو نەيئىيانەى كە عىشق و خۆشەويستى خوداش دەگرەنەو.

ھەندىك لە زانا و عالمەكان عەشقى نىوان خوا و بەندە رەتدەكەنەو. لىرەدا ئەكرى حافظ رەخنە لە وانە بگرېت و دەلئى كەسى من بەرەندى كە دل ھەلكەندەنە لە غەيرى خوا و عشق كە دلدانە بەخودا تاوانبار دەكات و رەخنەم لىدەگرېت كە فزولئىيە و خۆى لە ئىش و كارى خەلكىدا ھەلدەقورتىتى تەنانەت ئەم كارى خۆھەلقورتاندىنە لە ئىش و كارى خوداشدا گازاندى لە نەيئىيە كانى عالمى غەيب، چونكە مرۆڭ لە غەيبدا مەفتونى عەشقى ئىلاھىيە و – بەبروای عارفان – ناتوانئى لە داوى عەشقى ئىلاھى دەرجىت و ئەمەش يەككە لە نەيئىيە كانى عىلمى غەيب.

۲ – كمال صدق محبت بين نه نقص گناه

كە ھر كە بى ھنر افتد نظر بە عيب كند

كەمالئى راستى موحىبەت بىيەنە نەو كەم و كورتى گوناھ، چونكە ھەر كەس نەزان بىت سەيرى عەيب دەكات.

بى ھنر: بى ھونەر، نەزان.

خواجە زاھىدى نەزان دەلئىت: سەيرى گوناھ و كەم و كورتى گوناھ مەكە بەلكو سەيرى ئەو عەشقىپاكەم بىكە كە ھەمە، چونكە مرۆڭى نەزان تەنيا سەيرى عەيب دەكات گەرنا مرۆڭى گەورە سەيرى چاكە دەكات.

۳- ز عطر حور بهشت آن نفس برآيد بوى

كە خاك مىكدهى ما عبير جيب كند

ئەودەمە لە عەترى خۆرىيە كانى بەھەشت بۆنى خۆش دېت كە خاكى مەبخانەى ئىمە وەك عەبىر (عەتر) بەدەن لە يەخەمان.

آن نفس: ئەو دەمە، بر آيد بوى: بۆن دېت، بۆنى بلاو دەبىتتەو.

عبىر: بۆنىكى خۆشە كە لە يەخە دەدرېت – عەبىر. جيب: يەخە.

وەك ھەمىشە حافظ عەشق و خۆشەويستى ئىلاھى بەگەورەتر لە ھەر شتى دىكە دەزانئىت، لىرەدا لە بەراوردى بەھەشت و عەشقىدا دەلئى: خۆرى بەھەشت ئەو كاتە بۆخۆش دەبىت كە گەرد و تۆزى بەردەم دەرگای عەشقخانە كانى ئىمە (عارفان) وەك عەتر (عەبىر) بدات لە يەخە كراسە كەى.

۴ – چنان بزد ره اسلام غمزہى ساقى

كە اجتناب ز صہبا مگر صہيب كند

غەمزەى ساقى وا سەرەرى بە ئىسلام گرت (ئىسلامى تالان كرد) كە مەگەر (سۆھەيب خ. ل) خۆى لەمەى و شەراب بىپارىزئىت.

بزد ره اسلام: ئىسلامى تالانكرد، رىگەى بە ئىسلام گرت.

اجتناب: خۆ پارىزئى: وازھىنان صہبا: شەراب، مەى.

صہيب: سۆھەيب، ھاوئى بەرپىزى پىغەمبەر كە بە تەقوا و زوھد بەناوبانگ بوو.

خواجە باس لە سەرنجراكىشى جوانى و غەمزەى ساقى (مورشىد و واسطەى حەق) دەكات و دەلئى: خەمزەى ساقى ھىندە سەرنجراكىشە، بەسەرنجراكىشى خۆى ئىسلامى تالان دەكات – كە لىرەدا مەبەست لە ئىسلام بەندايەتى عەوامانە بيا رىبابازانەيە – و تەواوى مۇسلمانانى روالئەتى روودەكەنە عەشقى ئىلاھى و مەگەر تەنيا كەسىكى زۆر (بەتەقواى) وەك سۆھەيب.

لەم بەبىتەدا (سۆھەيب) وەك نمونە ھىنراوئەتەو و مەبەست لەو نىيە كە سۆھەيب يەكئى بىت لەعەوامان، چونكە بەندايەتى سۆھەيب زۆر گەورەيە و د. غنى سەبارەت بە سۆھەيب و بەندايەتى كردنى سۆھەيب ئەم فەرموودەيەى پىغەمبەرى ﷺ كە دەفەرموئى (نعم العبد صہيب لولم يخف الله لم يعصه) واتە: چاكتىن بەندە سۆھەيبە كە گوناھ نەكردنى لەبەر پاكى خودى خۆيەتى نەو كە لە ترسى گوناھ) { د. ھروى، ج ۲، ل ۷۹۰ }.

۵ - کلید گنج سعادت قبول اهل دل است

مباد کس که درین نکته شک و ریب کند

کلیلی گه نجی خوشبختی، پهسه ند لای تههلی دل، خوانه کا (نهبادا) کهس لهم خالهدا شک و گه مان بکات. مبادا: نهبادا، خوانه کات.

خواجه کلیلی خوشبختی - که به گنج و گوهه ری ئه داته قه لیم - به ئه وه ده زانی کله لای تههلی دل و خاسانی خوا پهسه ند بیټ و ره زامه ندی ئه وان به ده ست بهیټی، خوانه کا کهس لهم نوکته دا شک و گومانی هه بیټ، چونکه به خوشبختی ناگات.

۶ - شبان وادی آیمَن گهی رسد به مراد

که چند سال به جان خدمت شعیب کند

شوانی بیابانی (ئه یمه ن) کاتی ده گات به موراد که چند سال به دل و گیان خزمه تی شوعه یب بکات.

شبان: شوان گهی: کاتیئک رسد به مراد: به موراد ده گات.

شوانی دۆل / بیابانی ئه یمه ن، هه زه تی موسایه، که ماوه ی (۱۰) سال شوانی هه زه تی شوعه یبی کرد. چیرۆکی هه زه تی موسا له قورناتی پیرۆزدا زۆر باسی لیتوه کراوه، له سوره تی (القصص) دا - که یه کیکه له سوره ته کانی طوسین و زۆر باسی هه زه تی موسا ده کهن - به درییی باسی چیرۆکی هه زه تی موسا، له دایکبوون و گه وه بوون و راکردنی له دهستی پساوانی فیرعه ون و رویشتنی بۆ مه داین و له وئ بینینی دوو کچه که ی هه زه تی شوعه یب و ئاودانی مه ره کان بۆیان و رویشتنی بۆلای هه زه تی شوعه یب و شه رتی (۱۰) سال شوانی مه ره کانی له به رامبه ر یه کی له کچه کانیدا و.... سوره تی القصص ئایه تی (۱ - ۵۰).

خواجه لیته دا هه زه تی موسای وهک (ریبوا ری ته ریه ت) هیئا وه ته وه و هه زه تی شوعه یبیش به ره مز ی (خاسانی خوا و مورشیدان - تههلی دلی بهی تی پیشوو) دانا وه و ده لئ: موسا کاتی به موراد ده گات که به دل و گیان چند سالیئک خزمه تی هه زه تی شوعه یب بکات و هه ر ریبوا ریکی ئه م ریگه یه ش کاتی به موراد ده گات که چند سالی به دل و گیان له خزمه تی شوعه یب ئاسا کاند - تههلی دلاندا - بیټ.

۷ - ز دیده خون بچکاند فسانه ی حافظ

چو یاد وقت زمان شباب و شیب کند

چیرۆکی حافظ خوین له دیده ده هیئنی، چونکه یادی سه ره ده می کاتی لای و پیری ده کاته وه.

فسانه: چیرۆک، سه ره گوزه شته

بچکاند: ده هیئنی، ده چکیئنی.

شیب: پیری.

خواجه ده لئ له بهر ته وه ی چیرۆکی حافظ (شیعری حافظ) باسی ژیان و زه مانی سه ره ده می لایټی و پیری ده کات و یادیان ده کاته وه فرمیئسک له چاران ده هیئنی، هیئده زۆر که ده بیټه خوین و له بری فرمیئسک خوین به چاواندا ده هیئنی.

غەزەلى سەد و ھەشتا و پىنجم:

بەحرى رەمەلى ھەشتى مەخبونى محزوف

فاعلاتن فعلاتن فعلن

۱ - طاير دولت اگر باز گذارى بکند

يار باز آيد و با وصل قرارى بکند

ئەگەر بالئندە بەخت جارېكى دېكە بېتتەوہ يار دېتتەوہ و قەرار بۆ دیدار دادەنى.

طاير دولت: بالئندە بەخت، دركەيە لە بالئندەى ھوما / سيمرغ (كە سىبەر بەسەر ھەر كەسىكدا بكات بەخت رووى تېدەكات.

گذارى بکند: گوزەرى بكات، بېتتەوہ بەلامدا باز آيد: دېتتەوہ

خواجه دەلى گەر بەخت روم لى بنيت و بالئندەى ھوما جارېكى دېكە بەسەرمددا گوزەر بكات يار دېتتەوہ قەرارى ژوان دادەنىت.

۲ - دیده را دستگه در و گهر گرچه نماند

بخورد خونی و تدبير نثاری بکند

گەرچى چاوانم سەرمايەى دور و گەوھەرى نەماوہ، خوین دەخوات (رەنج دەكىشى) بېر لە خو فېداکردنىك دەكاتەوہ.

دستگه: دەستگا، سەرمايە، سەلات و توانا در و گوهر: دور و گەوھەر - مەبەست لە فرمېسكە -

بخورد: دەخوات، خوین خواردن (خوینى دل / جگەر خواردن) بە واتاى رەنج كشيان و غەم خواردن. تدبير: بېر كردهوہ، رېكخستن.

چاران باو بوو كە كەسىك لە دوروہە ھاتوہ، شتېكى بۆ كراوہ بە قوربانى، لەم دياردەوہ يە خواجه دەلى كەبەخت بەسەرماندا سايە بكات و يار بېتتەوہ، پېويستە شتېكى بۆ كەمە

قوربانى، بەلام سەرمايەى فرمېسكى چاوانم لەدەست داوہ و لەكاتى دوروى ياردا ھېندە گريام دور و گەوھەرى فرمېسكى چاوانم وشكى كردوہ، گەرچى ئەوہش نەماوہ، بەلام دیدەم بېر لەوہ

دەكاتەوہ كە خوینى دل بخوات و بېكاتە قوربانى لەبەر پىي ياردا، واتە لەبرى فرمېسك خوینى بۆ برژى يا ھەول و رەنجى زۆرى لە پېناودا بدات.

۳ - دوش گفتم بکند لعل لبش چارهى من

ھاتف غيب ندا داد كە آرى، بکند

شەوى رابردو گوتم: لېوى ياقوتى چارەى من دەكات، سروشى غەيب دای بە گويمدا ئەرى، دەبكات.

خواجه دەلى: شەوى رابردو بەخۆم دەگوت لېوى ياقوتىنى يار چارەى دەردى دوروى من دەكات و نزيكى لەو (يارى ھەق) ئارام دەكاتەوہ، فرېشتەى غەيب كە سروش دەھىنى دای بە گويمدا و گوتى، ئەرى - بى ئوميد مەبە - لېوى ياقوتىنى - ارحم الراحمين - دەبكات.

۴ - كس نیارد بر او دم زدن از قصهى ما

مگرش باد صبا گوش گذارى بکند

كەس ناوېرى لەبەردەم ئەودا باسى ئېمە بكات، مەگەر بادى سەبا بېدا بەگويمدا.

نیارد: ناوېرى، جورئەت ناكات. براو: لەبەردەم ئەودا، لای ئەودا.

دم زدن: قسە كردن، باسكردن. گوش گذارى: بەگويمدان.

خواجه دەلى: كەس ناوېرىت لای يار باسى چىرۆكى خەمبارى ژيانى بكات، مەگەر باى سەبا بەم ئەركە ھەستېت و قسە و باسى ئېمە بە گوئى ياردا بدات.

۵ - دادهام باز نظر را به تذروى پرواز

بازخواند مگرش نقش و شكارى بکند

بازى نىگای خۆم بەرەو (تذرو) يەك ھەلقراندوہ، بە ئوميدى ئەوہى شېوہى خستەنداوى فېربى و راوى كات {مەھدى معنيان، ل ۳۱۷} .

تذرو: جۆرە بالئندەيەكە (قرقول) پروازدادن: ھەلقراندان

نقش: بەگوئەى سوودى، جۆرە ئامرازىكە كە دەنگى بالئندە دەردەھىنى بۆ فریودانى بالئندەكان و راكىشانىيان بەرەو دامگە.

واتە: من چاوانم وەك باز بۆ يار (تذرو) ھەلقراوہ و ھەلقراندوہ تا بەدەستى بھېنم و رەھم پى بكات ياخود بېبېنم و بەدیدارى شادېم، جا بۆ ئەوہى بەگوئەتە داوہ دەنگى بالئندە دووبارە

دەكەمەوہ (بەھۆى ئامرازى نقش)ەوہ تا بەلكو بازى دیدەم داواى بكات.

بە كورتى، سوود لە ھەر رېيەك وەرەدەگرم بۆ دىتنى يار.

۶ - شهر خالیست ز عشاق بود كز طرفى

مردى از خویش برون آید و كارى بکند

شار خالییە لە عاشقان، بلېى كە لە لایەكەوہ پیاوېك پیاوہتى خۆى بنوئى و كارېك بكات.

۱۸

۱۷

PDF4Kurd

مردی از خویش برون آید: پیاوینک پیاوهتی خۆی بنوینێ. دلیری خۆی بنوینێ. شار له عاشقان خالییه و خواجه له پیاوینک / مهردیک ته گهڕێ که پیاوهتی خۆی نیشان بدات و لهم بارودۆخه ناهه مواره دا — که شار له عاشقان خالییه — کاریک بکات. ئه و کاره چیه که خواجه خوازیاره مهردیک ته نجامی بدات. ته کری کاتی شار عاشقانی لی براره، کاری عهشق و باری عهشق بیت، یاخود رینمایی کهسانی بیت بو عهشق، چونکه بهراستی چ عهشق و چ رینمایی بو عهشق لیبرانی دهویت.

۷ — کو کریمی که ز بزم طربش غمزدهای

جرعهای در کشد و دفع خماری بکند

کوا کهریمیک که له به زمی شادی و تهره بیدا خه مباریک پیکی هه لئدات و خورمای وه لاده نیته.

غمزدهای: خه مباریک. درکشد: هه لئدات.

خماری: خوماری، گیژی پاش مهست له زاراوهی عارفاندا په ردهی سه ر مه عشوق که نه بیته ریگر له به ردهم به یه کگه شتنی عاشقان و مه عشوقدا. له رواله تدا پیکی شه راب خومار مهست تر ده کات، به لام پیکی موتریبی عه شقی ئیلاهی خوماری لاده بات مه بهست له که ره میشی مورشیدانی به زم و تهره بن، بو یه خواجه — که له بهیتی پیشوودا خوازیاری مهردیک بو که هه مان مورشید بو — لی ره دا دیسانه وه له دوی مورشیدیک به خشنده و ئیله که عاشقانی په رده له سه ر دلان به بادهی عه شقی ته زه لی مهست بکاته وه و به دیداری یاریان شاد بکاته وه.

۸ — یا وفا یاخبر وصل تو مرگ رقیب

بازی چرخ یکی زین همه کاری بکند

(خۆزگه) سه ره نجام دهستی (یاری) که ردوون به کی له م سی شته ی ته نجامده دا: یا وه فا یا هه وائی وه سلێ تو یا مه رگی ره قیب.

۹ — حافظا گر نروى از در او، هم روزی

گذری بر سرت از گوشه کناری بکند

ئه ی حافظ گه ره به رده رگای نه رۆیت دوورنه که ویتسه وه — رۆزیک له گۆشه و که ناریکدا گوزه ریکت به سه ردا ده کات.

نروى از در او: له به رده رگای دوورنه که ویتسه وه، به رده وام بی و وازنه هینی، بی ئومید نه بی و روو وه رنه چه رختینی. خواجه به رده وامی له عه شقدا ده کاته مه رگی وه سل به خۆی و

ده لێ، حافظ گه ره له عه شقی یاردا به رده وام بیت و ناستانه و به رده رگای عه شقی ئه و به جی نه هیلێ، هه تمه ن رۆزیک به ئاوات ده گه یه ت و (گه ره له گۆشه و که ناریکیشدا بیت) یار دیتسه سه ر جیگه و ژوانی عه شقت.

غزه لى سه د و هه شتا و شه شه م:

به جری ره مه لى هه شتى مه خبونی محروف
(فاعلاتن فعاتن فعلن)

۱ - کلک مشکین تو روزی که ز ما یاد کند

ببرد اجر دوصد بنده که آزاد کند

گهر رۆژتیک قه لئه می میسکباری تو یادمان بکاته وه، نه جر و پا داشت نازاد کردنی دووسه د
به نده به دست ده هیئت.

کلک مشکین: قه لئه می میسکبار، یا خود قه لئه می ره ش، چونکه مشکین به واتای ره ش و
میسکباریش دیت، گهر قه لئه می میسکبار بیت مه به ست له بۆنی خو شى نووسینه که یه و گهر
ره شیش بیت مه به ست له رنگی قه لئه مه که یه.

خواجه به یار ده لیت گهر رۆژتیک قه لئه می میسکبار و ره شى تو لوتفیتک بکات و یادی
من بکاته وه، هیئنده پاداشتی ده دریتته وه و هیئنده نه جری هه یه که وه ک نه جری نازاد کردنی
دووسه د به نده یه.

بیگومان نازاد کردنی به نده له ئیسلامدا خیرتیکى گهر وه یه هه یه و له قورئاندا زۆر
هاندراره و ته نانه ت هه ندی جار به یه کیتک له عقوبه کان (فدیهدان) دانراوه - واته له کاتی
سه ریچیه کدا گهر موسلمان به نده یه ک نازاد بکات خوالییی رازی ده بیت. پروانه قورئانی پیروز
نایه تی: (۹۲) سوره تی (النساء) له باسی کوشتنی به بی مه به ست (غیر عمدی)، نایه تی (۸۹) ی
سوره تی (المائده) له باسی سویند خواردن و شکاندنی سویند که دا، نایه تی (۳) ی سوره تی
(المجادله) له باسی کیشه خیزانییه کاندا...

۲ - قاصد حضرت سلمی که سلامت بادش

چه شود گر به سلامی دل ما شاد کند

چ ده بی، گهر نامه بهری دیاری سه لما - سه لامه ت بیت - به سه لامیتک دلئى تيمه شاد کات.
حضرت: دیار، که لای سه لما وه دیت، جزور. سلامت بادش: سه لامه ت بیت.
خواجه سه رده تا دوعا و نزا بۆ قاسد و نامه بهری لای یار ده کات و پاشان ده لئى چ ده بی گهر
نه و نامه بهره له جزوری سه لما (یار) وه بیت و سه لامیتکی نه ومان بۆ بهیئى.

۳ - امتحان کن که بسی گنج مرادت بدهند

گر خرابی چو مرا لطف تو آباد کند

تاقیکه ره وه (بزانه) که گه نجینه ی زۆری ناواتت ده دهنی، گهر لوتفی تو ویرانه یه کی وه ک من
ناوه دان بکاته وه.

امتحان کن: تاقیکه ره وه بدهند: بدهنى.

ناوات و ناره زوی به گه نجینه یه کی به نرخ داناه به مه عشوق ده لئى، لوتف و خوشه ویستی
تۆ من - که وه ویرانه وام - ناوه دان و چاک ده کاته وه. گهر به خوشه ویستی و لوتفی خو ت
ویرانه ی دلئى ناوه دان بکته یته وه به ناوات و ناره زوی زۆری خو ت ده گه یه ت، توتاقی بکه ره وه و
بزانه وانیه یه.

۴ - یارب اندر دل آن خسرو شیرین انداز

که به رحمت گذری بر سر فرهاد کند

خواجه (په ره دگار) بیخمه دلئى نه و خوسره وی شیرینه وه، که به میهره وه گوزهری به لای
فرهاد دا بکات.

اندر: له ناو، ناو. اندر دل انداختن: خسته نه دل وه. اندر دل انداز: بیخه دلئیه وه.

خوسره وی شیرین، پاشای جوان و ده ستگیرانی شیرینه، به لام لیژده دا نامازه نییه به داستانی
سه رنجراکیشی شیرین و فرهاد (شیرین و خوسره) به لکو خواجه ناوه کانی بۆ مه به ستی دیکه
به کار هیئاوه.

نه و ده لئى: خواجه نه وه بخه یته دلئى نه وه پادشای جوانی و ره فتار جوانیه وه که به ره حم و
میهره بانیه وه لایه ک له فرهادی زه جمه تکیش بکاته وه. واته خواجه واله پادشا به خسته وه و
گهر وه کان بکه که به میهره وه لابه لای عاشقاندا بکه ن و ناوریان لی بده نه وه.

۵ - شاه را به بود از طاعت صد ساله و زهد

قدر یکساعته عمری که درو داد کند

گهر پادشا هیئنده ی کاتژمیتریکى ته مه ن دادپه ره وی بکات چاکتره له تاعه تی (به ندایه تی)
سه د ساله و زهد.

درو: تیایدا. دادکند: دادپه ره وی بکات، عادل بیت.

خواجه عهدل و دادپه ره وی یه ک کاتژمیتری پادشایه ک به چاکتر له عیباده ت و به ندایه تی و
زوه دی سه د سال ته داته قه لئه م.

۶ - حالیا عشوه ی عشق تو ز بینادم بُرد

تا دگر باره حکیمانچه بنیاد کند

ئیسنا ناز و عیشوه ی عه شقی تو ویرام ده کات، تا بزاین پاشان حه کیمانه چی دروست ده کات.

غەزەلی سەد و هەشتا و حەوتەم:

بەحرى رەمەلى هەشتى مەخبونى مەقسور
(فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلان)

۱ - بعد ازین دست من و دامن آن سرو بلند

کەبالای چمان از بن و بیخم برکند

پاش ئەمە دەستی من و داوینی ئەو سەرۆه بەرزە، کەبە بالایی بە لەنجەى لەبن و بیخم
(رەگ و ریشەم) هەلڤەکیشی.

دست من و دامن آن: دەستی من داوینی ئەو، پارانەوه و داوا کردن.

چمان: بەلەنجە رویشتن، بەناز رویشتن. بالای چمان: قەد و بالاییەك کە بەلەنجە دەروات.

بن و بیخ: رەگ و ریشە، بیخ و بن.

خواجە دیلی و ئەسیری دلّی خۆی بۆ یار دەخاتەرۆو، دەلّی: ئیستا کاتی کە ئەو یارە
بەژنرێکە بەلەنجە و لارە لەره گوریشەم دەردەهێنێ و من گرفتاری عەشقی خۆی دەکات،
ناچارم لەمەودوا دەستم بە دامینیەوه بگرم، واتە: لەمەوپاش هەرگیز لە یار جودا نایمەوه و
لەبەری دەپارێمەوه و دەستەودامینی دەم، چونکە لە رەگ و ریشەى دەرهیناوم و گیرۆدەى
عەشقی بووم.

۲ - حاجتِ مطرب و می نیست تو برقع بگشا

کە بە رقص آوردم آتش رویت چو سپند

پێویست بە موترب و مەى ناکات، تۆ رووبەند لادە، تا ئاگرى روت من وەك (سپەند)
بخاتە سەما.

حاجت نیست: پێویستی ناکات. برقع: رووبەند، پەچە. برقص آوردم: دەمهینیتە سەما.
لەرزینی (سپەند)ی لەسەر ئاگر بەسەما و خۆشی بە سپەند و رووی یاریشی بە ئاگر داوێتە
قەلەم، خواجە لەم بەیتەدا لە پلە بەرزەکانی عێرفان دەدوێ کەتیایدا عارف پێویستی بەمورشید
نامینی تا بکەوێتە سەمای عەشق. بەیاری حەق دەلّی، من وەك دەرویشانی سەماعی پێویستم
بە دەفژەن - مورشید - و مەى نییە تاوێکو بکەمە سەماع - سەمای دەرویشانە - تا
ئەوێندەم بەسەکە تۆ رووی خۆتم بۆ دەرخەیت و پەچە / رووبەند لە رووخسارت لادەى -
جیلووبکەیت - چونکە روت وەك ئاگرێکە و منیش ئەسپەندم و دەمهینیتەوه سەما.

زینبەم برد: لەبناغەوه دەرم دەهینێ، لە ریشەوه وێران دەکات.

خواجە لەم بەیتەدا دەلّی: ئەى یار ئیستا ناز و عیشووى عەشقت بەتەواوى داغانم دەکات و
لە ریشەوه تێکمدەدات، بزاین مەبەست لەم تێکدانە چیبە و پاشان بە چ شیوێهێکی عاقلانە و
حەکیمانە دروستى دەکاتەوه.

۷ - گوهر پاک تو از مدحت ما مستغنیست

فکر مشاطه چه با حسن خداداد کند

گەوهەرى پاکی تۆ (سروشنت) پێویستی بە پێداهەلدانی ئیمە نییە، بیری نارایشتگەر چیبە
لەبەرامبەر بە جوانی سروشتی (خوادا).

مدحت: ستایش، پیاھەلدان، مەدح.

مشاطه: نارایشتگەر

خواجە بەیاری جوانی دەلّیت: گەوهەر و سروشتی پاکی تۆ (ئەى یار) ئەسلەن پێویستی
بەوه نییە ئیمە مەدح و ستایشی بکەین. (یار لە مەدحی عاشقان موستەغنییە) بیری و فیکری
نارایشتگەر لەبەرامبەر جوانی خودا و سروشتیدا چی پێ دەکرێت و جوانی دەستکرد چۆن بە
جوانی سروشتی و خودایی (کە یاری حەق هەیهەتی) دەکات.

۸ - ره نبردیم به مقبوض خود اندر شیراز

خرم آن روز که حافظ ره بغداد کند

لە شیراز جا ریمان لە موراد و ویستی خۆمان نەکەوت، خۆشە ئەو رۆژەى کە حافظ رینگەى
بەغداد بگرێتەبەر.

ره نبردیم: ریمان لێی نەکەوت، پەیمان پێی نەبرد.

ره بغداد کند: رینگەى بەغدا بگرێتەبەر.

خواجە رەخنە لە شیراز دەگرێت کە کەسى تیادا بە ئاواتی خۆی ناکات و چاکترایە شیراز
بەجی بهیلى و رینگەى بەغدا بگرێتەبەر.

بە گوتهى خوالیخۆشبوو (قزوینی) ئەم غەزەلە بۆ سلطان احمد جلاير (۷۸۴ - ۷۱۳)
نوسراوه و ئەکرى نامۆژگارى کردبى { هەروى، ج ۲، ۷۹۵ل }.

۳ - هیچ روی نشود آینهی جملهی بخت

مگر آن روی که مانند در آن سُم سمند

هیچ روید که نایبته ناوینهی بوکی بخت، مه گهر شه و روزهی که بهرگهی سمی نه سپی گرتبی.

جمله: کهل و پهلوی بوک، مالند: بالن سُم: سم سمند: نه سپ آینه جمله بخت: ناوینهی کهل و پهلوی بوکه که بوک سهیری خوبی تیدا دهکات.

خواجه لیژدها بهخت و ههول پیکهوه گری ددات و پیی وایه که بهخت به ههول و سهبوری بهدهستدیت و دهلی: که سیک شایانی نهویه که بیته ناوینهی بوکی بهخت و بهخت خوبی تیدا بیینیت - که سی شایانی بهختی چاکه - که سمی نه سپی بهسردا چووییت و بهرگهی نارچهتی و مهینهتی گرتبی.

۴ - گفتم اسرار غمت، هر چه بود گو می باش

صبر ازین بیش ندارم چه کنم تاکی و چند

نهینتی خه متم درکاند، ههچی دهبی بابی، له مه زیاتر نارامم نییه چی بکه تاکی و چند.

گفتم: درکاند، گوتم ازین بیش: له مه زیاتر

بیگومان خواجه زور جهخت له نه درکاندنی نهینیه کانی عشقی نیلاهی - غه می عشق - دهکاتهوه که چی لیژدها پیچه وانهی نه م بیره دهرده که ویت. بویه پیویسته نهوه بزانییت نه م بهیته و - غه زله کهش - کاردانهوهی مه قامی فه نایه لای عارف، که تیایدا عارف جیاوازی له نیوان شته کاند - عاشق و مه عشوق - ناکات و بی تاگیاه له و قسانهی که دهیانکات و له و رهفتارانهی که دهیانوینتی. زوربهی نه و قسانهی که - لای فه قیهه کان - به شه ته حیات - قسهی حلهق و مه لهق - دهرینه قه له م له م مه قامه گوتراون، بو نمونه - انا الحق - ی حه للاج به کیکه له نهینیه کانی که سه ری له رییدا دانا.

حافظ دهلی: له فه نادا - باکم له درکاندنی نهینتی نامینتی و نهینیه کانی عشقی تو دهرکینم و ههچی دهبی با بی، چونکه ئیدی له مه زیاتر نارامم نه ماوه تاکیه و چهنده نارام بگرم.

۵ - مکش آن آهوی مشکین مرا ای صیاد

شرم از آن چشم سیه دار و مَبَدَشْ به کمند

نهی راوچی، نه و ناسکه مسکیدارهی من مه کوژه، شهرم له و چاوه ره شانهی بکه و به که مه ند مه بیبه سته وه.

مکش: مه کوژه

آهوی مشکین: ناسکی میسکدار، نه و ناسکهی که میسکی لی

دهرده هیتری.

شرم دار: شهرم بکه.

مبندش: مه بیبه سته وه، مه یگره.

ناسک ره مزی جوانییه و جوانییه کهی جوانی مه عشوقمان بیر ده هیبته وه، چونکه هه ر جوانییه که له هی یاری حهق ده چیت، د. قمشه ای گوتنه ی، هه ر گولیک نیمزایه کی خودایه. بویه لیژدها خواجه بهراوچیان دهلی: ناسکی میسکدار - که یارمان بیرده خاته وه - مه کوژه و مه خه بهنده وه و شهرم له چاوی رهشی - جوانی - بکه.

۶ - من خاکی که ازین در نتوانم برخاست

از کجا بوسه زخم بر لب آن قصر بلند

منی خاکی - خولی - که ناتوانم له م بهرده رگایه ههستم، چون ده توانم لیواری (سه ربانی) نه و کوشکه بهرزه ماچکه م.

خاکی: خاکی، به واتای بی هیتر و نزم بیت. نتوانم برخاست: توانای هه ستانم نییه، ناتوانم ههستم.

بوسه زخم: ماچکه م لب: پاسار، سه ربان.

خواجه بی هیتری خوی له بهرام بهر یاری گه وره و بهر زدا دهرده خات و دهلی منی خاکی و بی هیتر که بهرده وام له م بهرده رگای یاردا که وتووم و توانای هه ستانه وه م نییه، چون نه توانم هیچنده بهرز بیه مه وه که پاساری یا بهرزی نه و کوشکه بهرزه ماچکه م. نه کری کوشکی بهرز مه قامی فه نا یا وه سللی مه محبوب (یا نهینتی عشق) بیت.

۷ - باز مستان دل از آن گیسوی مشکین حافظ

زانکه دیوانه همان به که بود اندر بند

حافظ، دیسانه وه دلی له و پرچه میسکباره مه سه نه ره وه، چونکه شییت وا چاکتره له به ندیدا بیت.

مستان: مه سه نه ره وه بود اندر بند: له به نددا بیت، به سترابیتته وه.

دهمیکه خواجه دلی خوی به مه عشوق و راز و نهینیه نیلاهییه کان داوه، ده لینی گومانیک بو وازهینان له عشق لای خواجه سه ری هه لداره، یا خود هه ر بو دو باره کردنه وهی وای خویته تی - له روانگهی عه قلییه وه - دهلی: تو دلی دیوانه و شییتی عشقی خوت له به ندی زنجیری زولقی یار و رازه کان مه سه نه ره وه، چونکه دلی عاشق وا چاکتره هه ر له به ندی عه شقا بمینیتته وه. شیواوی نامازه پیدانه نه م غه زله له هه موو نوسخه باوه ریپیکراوه کاندانه هاتوه وه.

غەزەلی سەد و هەشتا و هەشتەم:

بەحرى رەجەزى هەشتى تەواو

مستفعلن مستفعلن مستفعلن

۱ - آن کیست کز روی کرم با من وفاداری کند

بر جای بدکاری چو من یک دم نکوکاری کند

ئەو کەسە کێبە کە لە رووی کەرەمەو لەگەڵ مندا وەفاداریت، دەرەقە بەدکاریکی وەك من ساتی چاکەم لەگەڵ بکات.

برجای: لەجیاتى لەبرى، دەرەق، يك دم: ساتیک، هەناسەیهك.

خواجه لە رووی بەوفايەك دەگەریت کە لە رووی کەرەم و بەخشندهویی خۆیەو لەگەڵیدا بەوفا بیت و چاکەى لەگەڵدا بکات. بەوفايی لەوکاتەدا دەرەقەوئ کە کاتی بەرامبەر خراپەشی کرد هیشتا هەرچاکەى لەگەڵدا بکەیت، بۆیە ئەو دەلی، کوا بەوفايەك - وەفاداریك - لە رووی بەخشندهوییەو دەرەق بەبەدکار و گوناھکاریکی وەك من بۆ ساتی چاکەیهك بکات، کەچاکەش بریتی یە لە:

۲ - اوّل به بانگِ نای و نی آرد به دل پیغام وی

و آنکه به یک پیمانە می با من وفاداری کند

سەرەتا بە دەنگی گۆرانی و نەى پەيامی ئەو بۆ دڵ بەيینی و ئەو کاتەش بە پێکێکی مەى وەفاداریم لەگەڵ بکات (هاودەمم بیت).

اوّل: یەکەمجار، سەرەتا. بانگ: دەنگ.

نای: گەرۆ، نەى (لێرەدا بەواتای گەرۆ هاتوووە و مەبەست لێی گۆرانی و ئاواز گوتنە.)

آرد: بەيینی آنکه: ئەوکاتە، دوايی

بامن وفاداری کند: بێتتە هاودەمیکی من (بەوفا بیت لەگەڵمدا - لە عەشقدادا) ئەو چاکەییە کە خواجه داوای دەکات کەسێ ساتی لەگەڵ بەدکاریکی وەك ئەمدا ئەنجامبەدات ئەمەیه کە: بەدەنگی خۆش و ئاوازی نای (بەشیک لە سەمای سۆفییان) پەيامی ئەو (یار) بۆ دلم بەيینی و پاشان لە مەراسیمی عەشقدادا - شەرّاب نۆشیندا - هاودەمی و هاوپییکم بکات.

بە کورتی خواجه دەبەوئ کەسێک چاکەیهك دەرەق بەم گوناھکارە بکات و لە حالەتی - قبض - دەری بەيینی و بیخاتەووە نیو حالەتی - بسط - ەو.

۳ - دلبر که جان فرسوداز و کام دلم ننگشود ازو

نومید نتوان بود ازو باشد که دلدارى کند

دولبەر کە گیانم لە نازاری شاراوەبی ئەودا دارزا و دلم بەئاواتی ئەو نەگەیشت و ناتوانی لێی بێ ئومید بیت، بەلکو دلمان بداتەو.

فرسود: کەمبۆنەو، کەم کردنەو، بێهێزیبون، دارزان، مەحومکردنەو، نازاردان.

کام دلم ننگشود: دلم بە ئاوات نەگەیشت، بەئاواتی دلم ئەشکیت.

نومید: ناتومید.

خواجه باسی یار - حەق - دەکات کە بە نادیاری و دووری لەو بووتە هۆی ئەو کە گیان لە دووری ئەو نازار بکیشی و برزیت و دلم بە مەرام نەگات - وەسل - بەلام مەرۆف ناکری لە لوتفی ئەو بێ ئومید بیت - لاتقنطو من رحمە الله - چونکە رۆژی دلی عاشقان دەداتەو و بە ئاواتی دلیمان دەگەیهنیت.

۴ - گفتم گره ننگشودەام زان طرّه تا من بودەام

گفتا منن فرمودەام تا با نو طرّاری کند

گوتم: لەوێتی هەم گریهکی پرچی لولتم نەکردۆتەو، گوتی: من پێم گوتوووە کە لەگەڵ تۆدا فریوکاری بکات.

تا من بودەام: لەوێتی هەم. منن فرمودەام: من پێم گوتوووە. طرّاری: فریوکاری، حیلە بازی.

خواجه دەلی: گوتم بەیار لەوێتی هەم نەمتوانیووە گریهکی زولفی لولت بکەمەووە کەچی یار وتی: خۆم پێم وتوووە فریوت بدات و ئەسیری خۆیت بکات.

لە زاراوەی عێرفانیدا پرچی لولل رازی ئیلاهییه و کردنەوێش پەى بردنە بەو رازانە، بەلام خواجه دەلی، لە (رؤیا) دا بە یاری حەقم گوت بۆچی ناتوانم پەى بە رازی تۆ بێم فەرمووی خۆم فەرمانم پێداون کە بەوشیووە بن و نەتوانن پەیان پێ ببەن.

۵ - پشمنه پوش تندخو از عشق نشنیدست بو

از مستی اش رمزی بگو تا ترک هشیاری کند

خوری پۆش (سۆفی) روگرژ بۆنی عەشقی نەکردوو، رەمزیکى لەمەستی پێ بلیت واز لە وشیاری بەيینی.

پشمنه پوش: خۆری پۆش، سۆفی (چونکە سۆفییان بەرگی لە خوری دروستکرویان لەبەردەکرد).

تندخو: تۆرە، رووگرژ.

خواجه به خۆی یاخود به عارف ده‌لێت: که سۆفی وشکی توپه و رووگرژ بوونیکى عه‌شقى نه‌کردوو و هه‌یج له عه‌شقى ئیلاهی نازانیت. تو ره‌مز و رازیکى عه‌شقى ئیلاهی (مه‌ستی) بۆ باس بکه تاره‌کو واز له هۆشپاری — عه‌قل — به‌نییت و که‌مندکیش راز و ره‌مه‌زگانی عه‌شق بییت.

٦ — چون من گدای بی نشان مشکل بود یاری چنان

سلطان کجا عیش نهبان با رندِ بازاری کند

بۆ گه‌دایه‌کی بی ناونیشانی وه‌ک من بوونی یاریکی وا ته‌سته‌مه، که‌ی سولتان له‌گه‌ل رهندي بازارپیدا کۆری په‌نهانی عه‌شق ریکده‌خات.

بی نیشان: بی ناونیشان مشکل بود : ته‌سته‌مه بازاری: بازاری

خواجه خۆی به‌گه‌دا و سوالکه‌ری بی ناونیشان ده‌زانیت و یاریش به‌سولتانی جوانان ده‌داته قه‌لهم و ده‌لێ: زۆر ته‌سته‌مه که گه‌دایه‌کی بی ناونیشانی وه‌ک من یاریکی وای هه‌بییت، گه‌ر کۆری عه‌یش و عه‌شهره‌ت هه‌بییت یار که سولتانه له‌گه‌ل منی رهندي بازارپیدا شه‌و کۆره ریک ناخات له‌م به‌یته‌دا خواجه خۆی به‌شایانی یار نازانیت.

٧ — زان طرهي پر پیچ و خم سهل است اگر بینم ستم

از بند و زنجیرش چه غم هر کس که عیاری کند

ئاسانه گه‌ر له‌و په‌رچه‌مه پرپیچ و لوله‌یه‌وه ستم ببینم (دوچاری ستم بم) چونکه هه‌ر که‌س دزی، (عه‌یاری) کردۆته پیشه‌چ باکی له زنجیر و کۆتی شه‌هه‌یه.

بینم ستم: ستم ببینم، دوچاری ستم بم. عیاری: دزی، عه‌یاری و عه‌یاران ده‌سته جه‌رده‌یه‌ک بوون که له دزی کردندا رێپوره‌سمی تایبه‌تیان هه‌بووه و جوامیریش بوون.

خواجه دان به‌وه‌دا ده‌نییت که ریکه‌ی عه‌شق ریکه‌یه‌کی پر نازاره، به‌لام عاشقان وه‌ک دزان وان باکیان له کۆت و زنجیر و نازار نییه، شه‌و ده‌لێت: زۆر ئاسانه گه‌ر له‌و په‌رچه‌مه لوله‌ی یاره‌وه ستم ببینم و دوچاری نازار بيم و باکم نییه، چونکه من عاشقی شه‌وم و عه‌یاریکم (دزیکم) و باکم له کۆت و به‌ندی پرچی یار نییه.

٨ — شد لشکرِ غم بی عدد ازبخت می خواهم مدد

تا فخرِ دین عبدالصمد باشد که غمخواری کند

له‌شکری غه‌م بی سنووره، داوای یارمه‌تی له‌به‌خت شه‌که‌م، تا به‌لکو شانازی ئاین (عبدالصمد) غه‌م بخوات و رزگاری بکات.

مدد: یارمه‌تی فخردین: شانازی ئاین غمخواری: خه‌مخۆری

عبدالصمد: مه‌ولانا بهالدين عبدالصمد بن عوسمان البحر ابادی الاسفراينیيه له زانا به‌رزه‌کانی سه‌ده‌ی هه‌شته‌مه و هاوسه‌رده‌می حافظ و له شیراز بووه، سالی ٧٨٦، کۆچی داوایی کردوو — شه‌س سال به‌ر له‌کۆچی داوایی حافظ — { هروی، ج ٢، ل ٨٠٢ } و { معینان، ل ٣٢١ }.

له رووی رواله‌تی به‌یته‌که‌وه خواجه ستایش زانای گه‌وره‌ی شیراز عبدالصمد بحرآبادی ده‌کات که غه‌می سه‌رشانی خواجه‌ی سووک کردوو و ده‌لێ داوا له به‌خت ده‌که‌م یارمه‌تیم بدات تا به‌لکو شه‌و غه‌م بخوات و شه‌م خه‌مه زۆره‌م له کۆل بکاته‌وه.

له زاراوه‌ی عیرفانیدا غه‌م (قبض) ه و — عبدالصمد — مورشیدی کاملی جیکه‌ی راز و نیاز و شه‌یته‌مایه‌ی شانازی ئاین...

٩ — با چشم پر نیرنگِ او حافظ مکن آهنگ او

کان طرهي شبرنگ او بسیار مکاری کند

حافظ به‌چاوی پر فریویه‌وه نیازی لای شه‌وت نه‌بی، چونکه شه‌و پرچه ره‌شه‌ی شه‌و فیلبازی زۆر ده‌کات.

نیرنگ: فریو. شبرنگ: ره‌نگی وه‌ک شه‌و، ره‌ش.

مکن آهنگ او: نیازی رۆشنتن بۆلای شه‌وت نه‌بی، بیر له فرۆشتن بۆلای شه‌و مه‌که‌ره‌وه.

خواجه به‌خۆی ده‌لێ، به‌چاوانی فریوده‌ری یاره‌وه بیر له رۆشنتن بۆلای یار مه‌که‌ره‌وه، چونکه پرچی ره‌شی شه‌وناسای فرۆفیلێ زۆرت لیده‌کات و ده‌تخاته داوه‌وه و گرفتاری که‌مه‌ندی خۆیت ده‌کات.

له زۆره‌ی نوسخه‌کاندا له‌بری (مکاری) (طراری) هاتوو که (تقریباً) به‌هه‌مان واتا دیت، به‌لام ئیمه لی‌ره‌دا په‌یره‌ویمان له نوسخه‌ی عیوض کردوو.

غزه‌لی سه‌دو هه‌شتا و نوپه‌م:

به‌حری ره‌جیزی هه‌شتی مه‌توی مه‌خبون
(مفتعلن مفاعلن مفتعلن مفاعلن)

۱ - سرو چمان من چرا میل چمن نمی کند

همدم گل نمی شود یاد سمن نمی کند

(سه‌روی خه‌رامانی من مه‌یلی چیمه‌ن و گولزار ناکات، نایسته‌هه‌ه‌می گول و یادی یاسه‌مه‌ن ناکات.

چمان: خه‌رامان، رویشتن به‌له‌نجه‌ولار، به‌ناز. سمن: یاسه‌مه‌ن.

مه‌به‌ست له دارسه‌روی به‌ژنریکی به‌له‌نجه‌ولار و خه‌رامان، مه‌عشوقه و خواجه ده‌لی: نازانم بوچی یاری خه‌رامان تا‌قه‌تی باغ و گولزاری نییه و نایسته‌هه‌می گول و بی‌ری یاسه‌مه‌ن ناکاته‌وه.

۲ - دی گله‌ای از طره‌اش کردم و از سر فسوس

گفت که این سیاه کج، گوش به من نمی کند

دوینی گله‌یه‌کم له پرچی کرد و به‌گالته‌وه‌گوتی، که ئەم ره‌شه‌لاره به‌گویی من ناکات. از سرفسوس: به‌گالته‌هه‌می پیکردنه‌وه.

سیاه کج: ره‌شی لار (مه‌به‌ست له پرچیتی) غولامی لار و بی‌گویی گوش به من نمی‌کند: به‌گویی من ناکات.

هه‌میشه (موو پرچ) ی یار مایه‌ی شارده‌وه‌ی راز و نه‌ینیه‌کانی یار و رووی جوانی نه‌وه بو‌یه هه‌میشه عارف / عاشقان گله‌ییان له پرچی یار / په‌رده‌ی سه‌ر نه‌ینیه‌کان هه‌یه و که‌چی چاکیش له‌وه به‌ناگان که پرچی یار له‌ژیر فه‌رمانی خودی یاردا‌یه و یار خۆی لوه‌لی شه‌کات و نه‌یکاته په‌رده بو‌یه خواجه ئیدی خۆی پینا‌گیریت و ئەم گله‌یه‌ی لای یار ده‌درکی‌تی و که‌چی...، ئەو ده‌لی: دوینی گله‌یه‌کم له پرچی کرد- که روویم لی ده‌شاریتته‌وه و ده‌بیته په‌رده‌ی سه‌ر رازه‌کان - که‌چی به‌گالته‌هه‌می پیکردن و مه‌سخه‌روه‌ه‌گوتی، چی بکه‌م ئەو ره‌شه‌لاره (یا غولام بی‌گویی) به‌گویی من ناکات.

۳ - تا دل هرزه‌گرد من رفت به چین زلف او

زان سفر دراز خود عزم وطن نمی کند

له‌وکاته‌وه‌ی که دلی گه‌رالی من چو‌ده‌ته نیو چینی پرچی نه‌وه‌وه، له‌وه سه‌فه‌ره دریتته‌وه خۆیدا نیازی هاتنه‌وه بو نیشتیمانی نییه.

تا: [لی‌رده‌ا]، له‌وکاته‌وه‌ی. هرزه‌گرد: گه‌رال، بی‌هوده‌گه‌ر.

چین زلف: چینی پرچ یاخود ولاتی چینی پرچ (به‌هۆی دوورییه‌وه له به‌یته‌که‌دا سه‌فه‌ری تولانی و دوور و دریتته‌هاتوه).

عزم وطن نمی کند: نیازی نییه بگه‌ریتته‌وه بو نیشتیمان.

خواجه دلی خۆی به‌گه‌رال ده‌داته قه‌له‌م که سه‌ره‌به‌هه‌موو کون و قوژبنی‌کدا ده‌کات، به‌لام ده‌لی: له‌وکاته‌وه‌ی که ئەم دل گه‌رال ئەم چو‌ته چینی زولقی نه‌وه‌وه و گرفتاری پرچی بو‌وه یاخود سه‌فه‌ری تولانی بو ولاتی چینی پرچی یار کردوه (که ولاتی چین پره له‌عه‌تر و دووره و پرچی یاریش بو‌خۆشه). ئیدی له‌وئ ماوه‌ته‌وه و نیازی نییه بگه‌ریتته‌وه بو سینه و قه‌فه‌سی سنگی من که نیشتیمانی خۆیه‌تی.

واته: دل گه‌روده‌ی چینی پرچی یار بو‌وه و له‌سنگیدا نه‌ماوه و ناشیه‌و‌یت بیتته‌وه.

۴ - پیش کمان ابرویش لابه همی کنم ولی

گوش کشیده است از آن گوش به من نمی کند

له‌به‌رده‌م که‌وانی برۆیدا زاری و داوا‌ده‌که‌م، به‌لام، به‌لام گویی راکیشراوه و بو‌یه گویی به‌من نادات، گویی له‌من ناگویی.

لابه: گریان و زاری، داوا و پارانه‌وه همی کنم / میکهم: ده‌که‌م. از آن: بو‌یه

گوش کشیده است: گویی راکیشراوه - مه‌به‌ست له که‌وانه که راکیشراوه و له حالته‌ی ته‌قاندنی تیره‌که‌یدا - له‌به‌رده‌م که‌وانی برۆی یاردا گریان و زاری ده‌که‌م و ده‌پاریمه‌وه که رووی نه‌کاته من و تیرم تی نه‌گریت، به‌لام ئەو ناماده‌یه بو ته‌واندن و له‌سه‌ر پییه و گویی له‌من نییه.

۵ - با همه عطف دامت آیدم از صبا عجب

کز گذر تو خاک را مشک ختن نمی کند

سه‌یرم له سه‌روه دیت که به‌م بو‌خۆشی پالیمی دامینه‌ی تۆوه، که چۆن له‌کاتی گوزه‌ری تۆدا خاک ناکاته میسکی خوته‌ن.

عطف دامن: پالیمی کراس، دامینی کراس، که هه‌لده‌قه‌مه‌جیتته‌وه و جاراز بو بو‌خۆشی میسک و عه‌نه‌ریان پیدا‌کردوه، لۆچی کراس.

آیدم عجب: پیم سه‌یره، سه‌یرم لی دی.

مشك ختن: میسكى خوتنه (جۆرى چاكى میسك هی خۆتته نه).

دامه نی یار به عهتر بۆغۆشه و کاتی ئه پروات به ریگادا بۆنی خۆشی بلاو ده بیته وه هه مووشتی بۆغۆش و عهتر بار ده کات، بۆیه خواجه سهیری له سروه دیت که چۆن له بۆغۆشی دامه نیه وه خاک ناکات به میسکی خۆتته نه.

۶ — چون ز نسیم می شود زلفِ بنفشه پر شکن

وه که دلم چه یاد آن عهد شکن نمی کند

کاتی شه مال پرچی وه نه وشه چین چین ده کات، ئای که دلم چ یاد کیشی ئه و (یار) ه په یان شیکنه ناکاته وه.

شکن: پیچ و چین چین عهد شکن: په یان شکین

خواجه پی سهیره که کاتی به هاره و شه مال پرچی وه نه وشه پر پیچ و چین چین ده کات که چی دلی ئه م هیچ یادی ئه و یاره په یان شکینه بی وه فایه ناکاته وه.

به یاری لاهوری واته زۆر یادی ده کاته وه.

۷ — دل به امید وصل تو همدم جان نمی شود

جان به هوای کوی تو خدمت تن نمی کند

دل به ئومیدی دیداری تۆوه (تۆقره ی لی براوه) هاوده می گیان ناکات، گیانیش به ئاواتی کۆلانه که ی تۆوه خزمه تی جهسته ناکات.

تن: جهسته

وه سلی یار و بهردهرگای یار دل و گیانی حافظیان به تهواری گرفتار کردوه و نه دل له گه ل گیانیدا هه لده کا و نه گیان گوی به جهسته ی ده دات، ته نیا و ته نیا ئومید و ئاواتیان گه یشتن به وه سلی دولبه ر و چوونه بهر دهرگای یار هه قه.

۸ — ساقی سیم ساق من گر همه درد می دهد

کیست که تن چو جام می جمله دهن نمی کند

ئه گه ر ساقی ئه ندام زیوینی من خلتنه (ی بنی کوبه له ش) بدات، کبیه که تهواری جهسته وه ک پینک نه کاته دهم بۆ نۆشینی.

سیم: زیو ساق: قاچ سیم ساق: ئه ندام زیوین

درد شرابی: خلتنه داری بنی کۆپه له دهن: دهم

رووی سه ره وه ی پیکی تهواری دهمه و کراوه یه، خواجه ئه م ده برپینه بۆ مه به سته ده رختنی سه رنجرا کیشی ساقی به کار ده هیخی و ده لی گه ر ئه و ساقیه ی من شه راب به

عاشقان بدات تهواری عاشقان هه موو جهسته یان ئه که نه دهم و له ده سته ی ساقی زیون ئه ندامی من به تهواری هه زره مه ی ده نۆشن با شه رابه که ش خلتنه داری بنی کوبه له کان بیته و مه یی ساف نه بیته.

له شه رحی عیرفانیدا ئه م به یته به (رضا — ره زامه ندی) له به رامبه ر ناره حه تیدا لی کدرا وه ته وه و گوترا وه مادام ناخۆشی و ناره حه تی له مه عشوقه وه یه ئه و عاشقان به خۆش حالئ و تهواری گیان و جهسته یانه وه ره زامه ندی به رامبه ر ده نوینن. {لاهوری، ج ۲، ل ۱۳۰۷}.

۹ — دستخوش جفا مکن آب رُحم که فیض ابر

بی مدد سرشک من در عدن نمی کند

ئا بروم مه خه بهردهم ده سته جه فای خۆت، چونکه باران (ره جه ته ی هه ور) بی یارمه تی فرمیسکی من ناتوانئ دوری عه ده ن دروستبکات.

دستخوش: خستنه بهردهم، دانه بهر

آب رخ: ئای روو، مه به ست ئای روو: (فرمیسک یا ئا بروه)

فیض ابر: ره جه ته ی هه ور، مه به ست له ره جه ته ی هه ور بارانه.

در عدن: مرواری عه ده ن، مرواری ده ریا / شاری عه ده ن که جۆر پکی به ناوبانگی مرواری بووه.

خواجه باسی گرانبه هایه فرمیسکی خۆی ده کات / یاخود باسی گه وره یی عارف و مرۆقی فرمیسک ریژ ده کات و به یار ده لیت: ئا بروم مه که به قوربانئ زولم و جه فای خۆت، چونکه فرمیسکی من هینده به نرخه که باران ناتوانئ به بی یارمه تی ئه و مرواری ده ریا ی عه ده ن دروستبکات.

۱۰ — کشته ی غمزه ی تو شد حافظ ناشنیده پند

تیغ سزاست هر که را درد سخن نمی کند

حافظی گوی نه گر له ئامۆژگاری بووه کۆژرای خه مزه ی تۆ، هه ر که س گوی له قسه نه گریت (قسه کاری لی نه کات) شایانی شمشیر (کوشتن) ه.

ناشنیده پند: گوی له په ند و ئامۆژگاری نه گر سزاست: شایانیه تی

درد سخن نمی کند: قسه کاری لی ناکات، گوی له قسه ناگریت.

حافظ گویی له په ند و ئامۆژگاری گه وره کان نه گرت و بووه کۆژرای خه مزه ی تۆ، به راستی ئه م کوشتن و کۆژرانه شایانی خۆیه تی، چونکه هه ر که س قسه و په ند کاری گه ربی له سه ری نه بیته هه ر شایانی شمشیره. د. هروی له شه رحی میسراعی دووه مدا نووسیویه تی: هه ر که س

قسه کاری لی نه کات سزای تهو کوشتنه. لهراستیدا لیتهدا د. هرووی (سزای به سزا و پاداشتی خراپه لیکداوتهوه، بهلام گهر وردتر لهبهیتهکه پروانریت و (سزا) به شایان لیکدریتسهوه واتای دروستتری بهیتهکه دهردهکهویت و وا پیندهچیت که جهنابی د. هرووی به چاکی بو واتای بهیتهکه نهچوویت. {هرووی، ج ۲، ل ۸۰۷}.

غزه لی سه د و نهوهدهم:

به حری ره مه لی ههشتی مه خبونی ته سله می موسبه غ
(فاعلاتن فاعلاتن فعلاتن فع لان)

۱ - در نظر بازی ما بیخبران حیرانند

من چینم که نمودم دگر ایشان دانند

تهوانه ی که ناگیان له نهینی چاوبازی تیمه نیبه سه سامن، من تاوام که پیشانم داوه
تیدی تهوان خویمان دهزانن.

نظر بازی: چاوبازی، بیگومان چاوبازی حافظ وهک هه موو زاراه کانی دیکه مانای
بنچینه بی خو ی له دهست داوه و بهواتای نوپوه به کاری هیناوه، چاوبازی هه زکردنه له سهیری
جوانان و پهریشپوه کان، له عیرفانیشدا سهیر کردنی جوانی ره هاپیه له جهسته ی بووندا.
حیرانند: سه سامن دانند: دهزانن

ته کری بیخه بهران - له م بهیتهدا - هه مان عاقلانی بهیتی دووه بیت و خواجه وهک
هه همیشه - عاقلان به بچووکتر له عارفان ده داته قه له م و ده لی: عاقلان - بی خه بهران -
سه سامن له م چاوبازی عه شقه ی تیمه و له راز و نهینیه کانی ناگن، - من - عارفی رهند -
له ناخه وه ته مه م گوت - چا و باز م - به لام عاقلان خویمان دهزانن که چین و ناخیان ناخه نه پروو،
حه فیه ته ی خویمان به خه لک نالین. یا خود هه رچی ده لین به من بابلین.

۲ - عاقلان نقطه ی پرگار وجودند ولی

عشق داند که درین دایره سرگردانند

عاقلان خالی پرگالی بوونن به لام عه شق ده زانی که له م باز نه یه دا سه رگه ردانن.
بیگومان پرگال دو سه ری هه یه، به کیکیان (چه ق) ه و تهوی دیکه یان (بازنه) ده کی شتی.
خواجه تانه له عاقلان ده دات و ده لی راسته عاقلان له وجوددا - مادیات - دا چه قن و
سه رچاوه ی زانستن به لام ده زانی که تهوان له م باز نه ی شهود و عه شقدا - تهود یو سه روشت و
سه روماددهدا - سه رگه ردان و سه رلی شیاوان و هیه نازانن و گه وه ری و زانستی عاقلان له
سنووری مادده تیپه ر ناکات.

۳ - جلوه گاه رخ او دیده ی من تنها نیست

ماه و خورشید هم این آینه می گردانند

ته نیا دیده ی من جیلوه گاهی رووی تهو نیبه، مانگ و خو ریش ته م ناوینه یه ده گپن.

جیلوه‌گاه: جیلوه‌گا، شوینی جیلوهی حەق. میگردانند: ده‌گیرن

لەم بەیتەدا خواجە ئەو بۆچوونە دەخاتەرۆو کە هەموو شتیکی جوانی بوون - کە هەمووشتی جوانە - شوینی جیلوهی جوانی - جمال - ی حەقە. و دەلی ئەو تەنیا لە چاوانی مندا جیلوه ناکات بەلکو خۆر و مانگیش ئەم ئاوینە جیلوهیە دەگیرن و ئەوانیش شوینی جیلوهی جەمالی حەقن.

٤ - عهد ما با لب شیرین دهنان بست خدای

ما همه بنده و این قوم خداوندانند

خوا (لە ئەزەلدا) پەیمانی خۆشەویستی ئێمە لە گەڵ لەبزی (لەقز) شیریناندا بەست، ئێمە هەموو بەندە و ئەم هۆزەش لەبزی شیرینیان سەرۆەر و خوداوەند ئاسان.

شیرین دەن: ئەو کەسە دەم و لیوی جوانی هەبێت، یان قسە خۆش و شیرین کەلام و لەبزی شیرین بێت.

خداوند: خواوەند، لە شەرحی لاهوردا هاتوووە کە پاشگری (وند) بەواتای وەک دیت واتە وەک خدا، بەلام خداوند: بەواتای (سەرۆەر) دیت و هەریەکە مانای تاییبەت بە بەیتە کە دەبەخشن. وەک گوتمان لەم غەزەلەدا باس لە چاوبازی عیرفانی دەکرێت و ئەم بەیتەش لەو روانگەیه گوتراوە.

- گەر خداوند بەواتای سەرۆەر و گەرۆەر بێت ئەوا واتای بەیتە کە بەم شیۆدە یە:

ئێمە هەر لە رۆژی ئەزەلەووە خوا خۆشەویستی شیرین کەلامان خستۆتە دلمان و پەیمانی خۆشەویستی ئێمە لە گەڵ ئەواندا بەستوووە و بۆیە هەمیشە ئێمە بەندە و غولامین و ئەوانیش شیرین کەلام و دەم و لیو جوانان سەرۆەری ئێمەن.

- گەر خداوند بەواتای وەک (خودا) بێت واتای بەیتە کە دەبێتە:

ئێمە هەر لە رۆژی ئەزەلەووە خوا پەیمانی خۆشەویستیمانی لە گەڵ جوانان و شیرین کەلاماندا بەستوووە، ئێمە هەمیشە غولام و بەندە ئێوانین کە روالەتی تەواوی جوانی رەهای خوی بەرزن و لەخودا دەچن و شوینی جیلوهی جوانی ئەون.

٥ - مغلسانیم و هوای می و مطرب داریم

آه اگر خرقةی پشمن به گرو نستانند

گیرفان بەتالین و ئارەزووی مەمی و موتریمان هەیه، وای ئەگەر خیرقەیی خورییان بە بارمته نەوێت.

مغلسانە: گیرفان بەتالین، موفلیسین. بە گرو: بەبارمته، لە حەقیدا.

نستانند: وەرنگرن، نەیانەوێت.

خواجە دەلی: ئێمە سۆفی کە جگە لە خیرقەیه کی خوری هیچی دیکە شک نابەین و ئارەزووی (مەمی و موتریب) عەشقی حەقیقیان هەیه، ئەگەر ئەم خیرقەیه لە حەق و بارمتهی ئەو عەشقه حەقیقییەدا وەرنگرن چی بکەین، ترسی خۆی لە رەتکردنەوێ خیرقە لەبری مەمی و موتریب ئەخاتەرۆو.

٧ - لاف عشق و گله از یار زهی لاف دروغ

عشقبازان چنین مستحق هجرانند

لافی عەشق لێدان و گلەیی لە یار چ لافیککی درۆیه، عاشقانی ئاوا حەقی دەرکردن و دووریان هەیه.

عشقبازان: عاشقان زهی: ماشەلا، وای (بۆ دەرپرینی ئەفسوسە).

یەکی لە مەرجه کانی عەشق گلەیی نەکردنی عەشقه لە بی مېهري یار بۆیە عاشقانی گلەییە کەر عەشقی راستەقینە نین لای حافظ ئەم جۆرە خۆبە عاشق زانانە شایانی دووری و هیجرانن. خواجە لەم بەیتەدا، بە سەر سوپمانەو دەلی: لانی عەشق لێدان و گلەیی کردن لە یار (بی مېهريیە کانی یار) چ لافیککی درۆزانەیه، چونکە کەسی لانی عەشق لی بدات نابێ هەرگیز گلەیی لە یار بکات و پێویستە بە هەموو شتیکی یار رازی بێت و تەنانەت پێویستە خۆشحال بێت: لاهوری لە (روضه الاروح) هەو هیناویەتی کە کەسێک چو بۆ سەردانی دەرۆشیک، بینی کە بەچەندەها بەلا و ناره حەتی تاقی دەکرێتەو، بۆ دلدانەوێ گوتی ئەو دەرۆش لە دۆستایەتیدا راست نییە گەر لەسەر بەلای دۆست ئارام نەگرێت، دەرۆشە کەش گوتی: بەهەلەدا چوویت، لەخۆشەویستیدا راست نییە گەر هەرکەس چیژ لەو بەلا و ناره حەتییه کانی دۆست نەبات. {لاهوری، ج ٢، ل ١١٩١}

خواجە ئەو عەشقبازانە (خۆبە عاشق زانانە) ی کە گلەیی لە یار و ناره حەتییه کانی یار دەکەن بەمۆستە حەق و شیواوی دووری و هیجران دەزانێت.

٦ - وصف خورشید به شب پرہی اعمی نوسد

که درین آینه صاحب نظران حیرانند

شەمشە مە کوێدی کوێر شایانی و سفکردنی هەتاو نییە، چونکە خاوەن رایان لە وەسفی ئەم ئاوینە یەدا سەر سامن.

شب پرە: شەمشە مە کوێرە اعمی: کوێر صاحب نظران: خاوەن رایان، ئەهلی دلان.

ههتاو زاتی حهق (یار)ه که له بهیتی دووهمدا به ناوینه ناوی بردووه، مه بهست له (شه مشه مه کویره)ش عهقل یا عاقلانن، خاوهن رایانیش عارفانن، خواجه دهلی: له کاتی کدا که نه هلی دلان له وهسفی ناوینه جه مالی حه قدا مهست و حهیرانن و حیرهت دهیانگری ئیدی هه رگیز شه مشه مه کویره ی کویری عهقل که هه رگیز به خۆر نه گه یشتووه و ناگات چۆن ده توانی وهسفیکات. له هه ندی نوسخه دا له بری (وصف) و (وصل) هاتووه و له هه ندی نوسخه ی دیکه شدا له بری میسراعی یه که م (وصف رخساره خورشید از خفاش مپرس) هاتووه که هه مان وانا ده گه یه نیّت و دهلی: وهسفی رووخساری یار له شه مشه مه کویره مه پرسه.

۸ - مَگَرَمَ چِشَمِ سِیَاهِ تُو بِيَامُوزِدِ کَار

ورنه مستوری و مستی همه کس نتواند

مه گهر چاوانی رهشی تۆ فیّمکات، گهرنا هه موو کهس ناتوانی مهستی و مهستوری پیکه وه نه مجامبات. بیاموزد: فیربکات.

مستی و مستوری: مهستی و داپۆشراوی، یاخود (سکر و صحو) (بی هۆشی و به ناگایی) دوو زاراوه ی عیرفانین که یه که میان بی هۆشی و مهستییه و له بهرچاوه نه گرتنی دابونه ریته کانه و تیایدا (شطحات) ده گوتیّت و مهستوریش خۆپاراستنه له بی ناگایی و ریپازی عارفه زاهیده کانی وه ک جونهیدی به غدادییه. (صحو) ناگاداری داوی مهستی (سکر)ه.

سکر (مستی) بریتییه له و زهینان له کۆت و بهندی دیار و نادیار و رووکردنه وه حهقه، له (سکر)دا هیزی جیاکردنه وه چاک و خراب نامینیّت و عارفان له مهستییدا گوی به درکاندنن رازه کان نادن، به لّام له (صحو)دا هیزی جیاکردنه وه ده مینیّت و عارفان ناگاداری دابونه ریتسه دیار و نادیاره کانن. (پروانه سجادی (سکر). (سکر و صحو) دژی یه کترن و کۆکردنه وه یان پیکه وه نهسته مه، خواجه له م نهسته مه نه دوی و پیی وایه گهر چاوی رهشی یار (نوری ئیلاهی) فیّری کۆکردنه وه ی (سکر و صحو)ی نه کات نهسته مه مرۆف بتوانی ئەم دوو دژه پیکه وه کۆبکاته وه و له هه مانکاتدا له (سکر)دا بیّت له (صحو) شدا.

۹ - گر به نزهتگه ارواح برَد بوی تو باد

عقل و جان گوهر هستی به نثار افشانند

گهربا بۆنی تۆ بباته نارامگهی پاکیزهیی رۆحه کان، عهقل و گیان گه وهه ری بوونی خۆیان ده که نه قوربانی (فیدات).

نزهتگه: نارامگهی پاکیزهیی، شوینی پاکي.

نزهتگهی ارواح: نارامگهی پاکیزهیی رۆحه کان، ئەو شوینه پاکه ی که رۆحی مرۆفی تیدایه . گوهر هستی: مرواری بوون، گه وهه ری بوون.

افشانند: دهرژن، هه لّده دن.

به نثار افشانند: ده که نه قوربانی.

خواجه له گه وهه یی یار نه دویّت و دهلی: گهر هه وا بۆنی توباته شوینی نارامگرتنی رۆحه پاکه کان - جیهانی نه رواج - ئەوا ته واری مه له کوتی رۆحانی یا عهقل و گیانی نه وان خۆیان ده که نه قوربانی ئەو بۆنه ی تۆ.

به یته که له مه عریفه ی ئیلاهی نه دویّت که تیایدا ئیدی عهقل و گیانی مرۆف ناماده ی قوربانی دان نه بیّت.

۱۰ - زاهد ار درندی حافظ نکند فهم چه شد

دیو بگریزد از آن قوم که قرآن خوانند

گهر زاهید له رهندي حافظ تی نه گات چ ده بی، دیو له و کۆمه له هه لّدیّت که قورنان ده خوینن. نکند فهم: تی نه گات. چه شد: چ ده بی، چ گرنگییه کی هه یه .

دیو: دیو، شهیتان و جنۆکه . بگریزد: هه لّدیّت. خوانند: ده خوینن.

لیرده خواجه (زاهید)ی به دیو داوه ته قه لّم و (رهندي)یش به قورناخوینن. دهلی: گهر زاهیدی دیو ناسا له مه سه له ی رهندي حافظ تی نه گات چ گرنگییه کی هه یه، چونکه ئەو دیوه و رهندي نیمه ش وه قورناخوینندن و دیویش له قورناخوینان هه لّدیّت.

واته: زاهید له ته ریه تی رهندي - به رووخسار خراب و له ناخدا چاک - هه لّدیّت، ئیدی که لیی تی نه گات چ گرنگییه کی هه یه .

غەزەلى سەد و نەوود و يەكەم:

بەحرى ھەزەجى ھەشتى مۇسبەغ
مفاعيلن مفاعيلن مفاعيلن

۱ - سمن بويان غبارِ غم چو بنشينند، بنشانند

پرى رويان قرار از دل چو بستيزند، بستانند

جوانانى كە بۇنى ياسەمەنيان لى دى كەدانشن غوبارى غەم دەرەوئىننەو، پەريوان كاتى كە دەست بەنە كىبەركى (تەبلى شەر بكتن) نارامى دل دەبن (دەرفىتن).
سمن بويان: ئەوانى بۇنى ياسەمەنيان لە خۇداو.
چو: كاتى كە (لەم غەزەلەدا بەم واتايە ھاتو).
بنشينند: دابنشن. بنشانند: دەنيشپىننەو، دەروئىننەو.
بستيزند: بگەنە كىبەركى و نيزاع، بەنە لانى لارى. بستانند: دەسپىن، دەرفىتن، دەبن.

لەراستيدا ئەم غەزەلە ئەگەر جواترين غەزەلى ھونەرمەندانى خواجە نەبىت، يەكەكە لە جواترين غەزەلەكانى - لەرووى دارشتنەو - و تيايدا بەشپۆيەكى زۆر كارامە و ھونەرمەندانە وشە و زاراوكان رىكەدخات و لە چەندىن جار زياتر سوود لە وشە ھاپىت و ھافۇنەكان وەردەگرىت و كايەى جوانى رەوانبىزىيان پى دروستدەكات، بەتايىبەتى - رەگەز دۆزى - بەتايىبەتى ھىنانى ئەو كارانە كە ھاپىت و لەرووى واتاو جياواز و ياخود تەنانەت دۆزى يەكتىن. ھەروەھا لەم غەزەلەدا گرنگىيەكى زۆر بە مۇسقىي وشەكان و رىكخستى رىتمىكى ھاورىك دراو. بەراستى ئەم غەزەلە بەگشتى لە جوانان و ناسكانى دونياى دەدوئىت كە جواترين دروستكراوى دەستى يارى ھەقن و - ھەندىك لە عارفەكان ئاوردانەو لە جوانىيان بەئاسايى دەزانن.
ئەم ھونەرمەندييەى خواجە لە رىكخستى وشەكاندا تارادەبەك تىگەيشتنى لە غەزەلەكە گران كروو.

لەبەيتى يەكەمدا ئەو دەلى: غەم و نارامى دللى ئىمە پەيوەستە بەنەرمى و توندى جوانانەو گەر جوانانى بۇخۇش بە گوللى ياسەمەن لاي ئىمە دانىشن و بىننەو ئەو غوبارى غەمى دل دەنيشپىنەو و دەپروئىننەو، بەلام گەر دەست بەنە توندى و كىبەركى و تەبلى شەرمان لەگەل بكتن ئەو ئەوكاتە سەبر و قەرارى دلمان لى دەستپىن و دلمان بى قەرار دەبىت.

۲ - بە فتراك جفا دلها چو برىندند، برىندند

ز زلفِ عنبرين جانها چو بگشايند، بگشانند

كاتى كە دلەكان بەفیتراكى ستەمەو دەبەستەنەو، ئىدى ناكرىنەو، كاتى كە پرچى بۇخۇشيشان پەخشان دەكەن گىانەكان پرژوبلاو دەكەنەو.

فتراك: فیتراک، بەند يا ئالغەيەكە بە زینەو كە راوچییەكان نیچیرەكانیانی پیو ھەلدەواسن.
فتراک جفا: بەندى ستم.

برىندند: دەبەستەنەو، ھەلدەواسن. برىندند: بەستراونەتەو.

بگشايند: بگەنەو، پەخشان بگەن. بگشانند: پرژوبلاو دەكەنەو.

ئەوكاتەى كە جوانان دللى عاشقان بە بەندى ستەمى بى مېھرى خۇيانەو دەبەستەنەو ئىدى بەمەحكەمى دىانەستەنەو و بەتەواوى گرفتارىان دەكەن، كاتىكيش كە پرچى لول و چىن چىنيان دەكەنەو - كە ھىلانەى گىانى عاشقانە - گىانەكان دەكەنەو خوارەو و پرژوبلاو دەبەنەو.
واتە: جوانان كە بىانەوئى دلان ئەسیر دەكەن و گەر بىانەوئىت گىانان دەتارىتن و پرژوبلاويان دەكەنەو.

برىندند و برىندند) رەگەز دۆزى تەواو.

۳ - ز چشمم لعلِ رمانى چو مى خندند، مى بارند

ز رويم راز پنهانى چو مى ببينند، مى خوانند

كاتى كە پى دەكەن، فرمىسكى ھەنارى لە چاوام دەبارىن، كاتى كە رازى پەنھان رووخسارىشم دەبىنن تىدا دەخوئىننەو.

لعلِ رمانى: ياقوتى ھەنارى، جۆرە ياقوتىكە كە لەدانەى ھەنار دەچى، لىرەدا دركەيە لە فرمىسكى خويىن.

مىخندند: پىدەكەن. ميبارند: دەبارىن. مى خوانند: دەخوئىننەو.

واتە: كە جوانان پىدەكەن فرمىسكى خويىن (لەخەفەتەدا) لە چاوام دەبارىت و ھەر كە روشيان بىنىم پەى بەرازى دلەم دەبەن.

۴ - بە عمرى يكِ نفسِ با ما چو بنشينند، برخيزند

نہالِ شوقِ در خاطر چو برخيزند، بنشانند

گەر دواى تەمەنىك ساتىك لەگەلمان دانىشن ھەلدەست، كاتىكيش كە ھەلدەست نەمامى شوق و تاسە لە دلماندا (مىشكماندا) دەچىنن.

بە عمرى: دواى تەمەنىك، پاش ماوہيەكى دور و دريژ يەك نفس: ساتى.

بنشینند: دانیسن. برخیزند: هه‌لده‌ستن. نهال شوق: نه‌مامی تاسه و شوق نشانند: ده‌چینن، داده‌نین. (بنشینند و برخیزند) دژیه‌کن. واته: جوانان په‌رپرویان گهر پاش ماوه‌یکی دوور و درپژ - ته‌مه‌نیک - ساتی له‌گه‌ل ئیمه دانیسن یه‌کسه‌ر هه‌لده‌ستن و ده‌رۆن، که ده‌شپۆن نه‌مامی تاسه و شوق له‌دل و می‌شکماندا ده‌چینن و ده‌بیتته عه‌شق.

۵ - سرشک گۆشه‌گیران را چو دریا‌بند، دُر یابند

رخ مهر از سحرخیزان نگرداند، اگر داند

گهر ناوړ له فرمی‌سکی گۆشه‌گیران بده‌نه‌وه، مرواری بده‌ستدینن، ته‌گهر بشزانن رووی میهر و عه‌شق له شه‌وی‌داران و درنا‌گپن. دریا‌بند: لپی تی‌بگن، ناوړی لیبده‌نه‌وه. در یابند: دور بده‌ستدینن. رخ مهر: رووی میهر و وه‌فا و عه‌شق. نگرداند: وەرنا‌گپن. اگر داند: ته‌گهر بزنان.

خواجه لی‌ردها دیسان باس له سمن بویان و په‌رپرویان ده‌کات که ته‌گهر بی‌ت و ناوړ له گۆشه‌گیران و شه‌وی‌داران بکه‌نه‌وه ته‌وا ده‌ستکه‌وتی گه‌وره‌یان ده‌بی‌ت و ده‌ستکه‌وته‌که‌ش مرواری و دوری زۆره. گهر بشزانن روو وەر‌گپن له پیاو‌چاکان چه‌نده خراپه روویان له شه‌وی‌داران و درنا‌گپن.

۶ - چو منصور از مراد آنان که بر دارند، بردارند

که با این درد اگر در بند در مانند، در مانند

ته‌وانه‌ی که وه‌ک مه‌نسور شتی‌کیان له ناوات هه‌یه، به‌داره‌وه‌ن، چونکه گهر به‌م ده‌رده‌وه به‌دوی ده‌رماندا وی‌لن، بی‌چاره‌ن. بردارند: هه‌لگرن، بده‌ست بینن. بر دارند: به‌داره‌وه‌ن، له دار دراو‌ن.

دریند: به‌رووی، له‌هه‌ولتی بده‌سته‌ینانی. در مانند: ده‌رماندان. در مانند: بی‌چاره‌ن. مه‌به‌ست له مه‌نسور حسین کوری مه‌نسوری چه‌لاج که سه‌ری کرده قوربانی له پینا‌و عه‌شقا و له‌دار درا، لی‌ردها خواجه ده‌لی: ته‌وانه‌ی که وه‌ک مه‌نسوری چه‌للاجن و پشکی‌کیان له موراد و ناوات بردووه به‌دار دراوی یاخود به‌داره‌وه‌ن واته: به‌خته‌وه‌ری له‌ری‌گه‌ی عه‌شقی ئیلا‌هیدا سه‌ردانان و چونه به‌ر نازار و ته‌شکه‌نجیه، ته‌مه‌ش سه‌ره‌نجامی عه‌شقه و ته‌وانه‌ی که به‌م ده‌دی عه‌شقه‌وه به‌دوای ده‌رماندا وی‌لن ده‌بی‌چاک بزنان که چاره‌یان نییبه یاخود

خودی ده‌دی عه‌شق چاره‌ی نییبه و ده‌رمانی په‌یدا نابیتت، چونکه عه‌شق ده‌دی‌که ده‌رمانه‌که‌ی وه‌سلی مه‌عشوقه و چونه سه‌رداریش باشت‌ترین ده‌رمانی و چاره‌یه و گه‌ران به‌دوای چاره‌سه‌ردا بو‌خۆی نه‌خۆشییه.

جیا‌وازییه‌کی زۆر له ساغ‌کردنه‌وه‌ی ته‌م به‌یته‌دا به‌رچاو ده‌که‌ویت لای قه‌زویی و... هتد میسراعی دووه (بدین درگاه حافظ را چو میخوانند، میرانند) هاتووه که له‌م شه‌رحه‌دا میسراعی دووه‌می به‌یتی چه‌وته‌مه هه‌روه‌ها له لاهوریدا ته‌سله‌ن پی‌ی وایه‌که ته‌م میسراعه به‌ته‌نیایه هیچ میسراعی‌کی دیکه‌ی نه‌هینا‌وه ته‌و له شه‌رحه‌که‌ی خۆیدا میسراعی‌کی دیکه‌شی به‌ته‌نیا هینا‌وه که ده‌لی:

((چو مچنونان هرآن قومی که می رانند حیرانند))

وه‌ک شیتان ته‌و کۆمه‌له‌ی که (حی) ده‌رته‌که‌ن سه‌راسمن. { لاهوری، ج ۲، ل ۱۲۸۵ } . له هه‌مانکاتدا میسراعی دووه‌می ته‌م به‌یته به‌شپوه‌ی دیکه له به‌یته‌کدا هاتووه که به‌م شپوه‌یه‌یه - ئیمه پشت به‌ست به‌عیوضی له ده‌قه ته‌سلیه‌که‌دا دامان نه‌نا.

دوای دردِ عاشق را کسی کاو سهل پندارد

ز فکر آنان که در تدبیر درمانند، در مانند

که‌سی که پی‌ی وایه ده‌رمانی ده‌دی عاشق ئاسانه و ته‌وانه‌ی به‌فیکری خۆیان له هه‌ولتی ده‌رماندان، په‌ی به‌بی‌چاره‌یی و بی‌هیزی خۆیان ده‌به‌ن، چونکه ده‌رمانی عه‌شق ئاسان نییبه و لی‌ره - دنیا - ده‌ست ناکه‌وی.

هه‌رچۆن بی‌ت میسراعی دووه‌می ته‌م به‌یته و ته‌م میسراعی دووه‌مه هه‌مان واتایان هه‌یه و مانه‌وه له‌نیو نوسخه‌کانیشدا مرۆف گپن ده‌کات، چونکه جینگۆر‌کییه‌کی یه‌کجار زۆر به‌میسراعه‌کان کراوه.

۷ - درین حضرت چومشتانان نیاز آرند، ناز آرند

بدین درگاه حافظ چو می خوانند، می رانند

کاتی موشتاقان رووی که‌سای و داوا ده‌که‌نه ته‌م ئاستانه‌یه نازیان به‌سه‌ردا ده‌کری، کاتی حافظیش بو‌ته‌م ده‌رگایه داوه‌ت ده‌که‌ن، ده‌ری ده‌که‌ن.

حضرت: ده‌رگا، ئاستانه. نیاز آرند: داوا ده‌که‌ن، پی‌وستی ده‌ینن. ناز آرند: ناز ده‌ینن. میخوانند: داوه‌ت ده‌که‌ن. میرانند: ده‌رده‌که‌ن.

خواجه باس له جوانان، بو‌نجۆشان، په‌رپروان ده‌کات که هه‌میشه له هه‌لکشان و داکشانی داوه‌ت و ناز‌کردندان، ده‌لی ته‌وان: کاتی که موشتاقان و ئاره‌زوومه‌ندان ده‌ستی پی‌وستی

دریژده‌که‌ن گوئیان پی نایه‌ن و ناز ده‌که‌ن، کاتی که حافظیش بۆ به‌رده‌رگای ئەم جوانانه داو‌هت ده‌که‌ن دەری ده‌که‌ن.

ئەم داو‌هت کردن و دەرکردنەوی بە‌رده‌رگای مە‌عشوق دروست لەو بە‌سەر‌هاتە‌ی (شە‌بلی) دە‌چیت که له ته‌فسیری (کشف الاسرار) دا هاتوو‌ه و دە‌گێ‌رپێ‌ته‌وه، شە‌بلی کوتی: من سۆ‌فی‌گە‌ری لە‌سه‌گێ‌نک فێ‌ر بووم کاتی که له بە‌رده‌م دەر‌گایه‌ کدا خە‌وتی‌بوو، خاوه‌ن ماله‌که‌ ده‌هاته‌ده‌روه و دەریده‌کرد، که‌چی سه‌گه‌که‌ دووباره‌ ده‌هاته‌وه، شە‌بلی ده‌لی: گوتم ئە‌و سه‌گه‌ چه‌ند سووکە‌ دەریده‌که‌ن و دیتە‌وه، خوی گه‌وره‌ ئە‌و سه‌گه‌ی هینایه‌ زمان و کوتی، ئە‌ی شیخ بۆ کوئی برۆم خاوه‌نمه‌ (خاوه‌ندمه‌).

{کشف الاسرار میبیدی، ل ٤١ / نوخوانان بزم صاحب‌دلان}

خواجە‌ش باس لە‌م حاله‌ته‌ی مە‌عشوقان ده‌کات که کاتی دە‌چیت به‌رده‌رگایان و داو‌اده‌که‌یت له‌بری به‌جی هینانی داواکارییه‌ که ناز ده‌فرۆشن و بی میه‌ری ده‌نوینن، کاتی که داو‌هتیشی ده‌که‌ن ده‌رت ده‌که‌ن.

غەزە‌لی سه‌د و نه‌وه‌د و دووه‌م:

به‌حری موجته‌سی هه‌شتی مە‌خبونی ئە‌سلە‌می موسبه‌غ
(مفاع‌لن فعلا‌تن مفاع‌لن فع لان)

١ - غلام نرگس مست تو تاجدارانند

خراب باده‌ی لعل تو هوشیارانند

تاجداران غولامی نیرگری مه‌ستی تۆن و هوشیارانشین که مه‌ستی باده‌ی لیو یاقوتینی تۆن.

تاجداران: تاجداران، پادشایان

خواجە‌ به‌ مە‌عشوقی حق ده‌لی: پادشایان غولامی دووچاری مه‌ستی تۆ یا دوونیرگری مه‌ستی تۆن واته‌: پادشایان شایسته‌یی له‌ باده‌ی یاقوتینی عه‌شقی تۆدا مه‌ست بن یاخود له‌ شه‌رابی لیو یاقوتینی تۆدا مه‌ست بن.

به‌گشتی به‌یته‌که‌ باس له‌وه‌ ده‌کات که هه‌موو که‌سی شایانی عه‌شقی ئیلاهی نییه‌ و گه‌وره‌کان شایانی ئە‌م پله‌ و پایه‌یه‌ن.

(باره‌ لعل تو) دوومانای هه‌یه‌:

١ / شه‌رابی یاقوتینی تۆ.

٢ / شه‌رابی لیوی تۆ، چونکه‌ (لعل) لیلی تیدایه‌.

٢- ترا صبا و مرا آب - دیده شد غمّاز

و گرنه عاشق و معشوق رازدارانند

تۆ سره‌ و منیش فرمیسکی چاوم بوونه‌ فیتنه‌چی (قسه‌هینەر و قسه‌به‌ر) وه‌گه‌رنا عاشق و مە‌عشوق نه‌ینی پارێزن.

غمّاز: قسه‌هینەر و قسه‌به‌ر، فیتنه‌چی، قسه‌ هه‌لبه‌ست.

رازدارانند: نه‌ینی پارێزن.

کاتی که هه‌وال و نه‌ینی عه‌شق بلاو‌ده‌یته‌وه‌ ده‌بی که‌سێ‌ک ئە‌م هه‌واله‌ بلاو‌یکاته‌وه‌، خواجە‌ دلنایه‌ له‌وه‌ی که‌ نابیت خودی عاشق و مە‌عشوق ئە‌م کاره‌ بکه‌ن - راز بلاو‌یکه‌نه‌وه‌ - بۆیه‌ له‌لایه‌ن مە‌عشوقه‌وه‌ ده‌یداته‌ پال سره‌ که‌ بۆنی عه‌شقی ئە‌و بلاو‌ ده‌کاته‌وه‌ و له‌لایه‌ن عاشقیشه‌وه‌ ده‌یداته‌ پال فرمیسکی چاوان که‌ له‌ دوری یار هینده‌ ده‌باریت که‌ رازی عه‌شق ناشکرا ده‌کات خواجە‌ خۆی ده‌لی:

کاتی رازی عهشق بلاو بۆتهوه له لای تۆوه سروه و له لای منیشهوه فرمیسکی چا بوون که
پاوریان کردوه و بلاویان کردۆتهوه وه گهرنا خودی عاشق و مهعشوق نهیتنی پارێزن و رازی
یه کتری بلاوی ناکه نهوه.

۳ - ز زیر زلف دوتا چون گذار کنی بنگر

که از یمین و یسارت چه ببقراراند

کاتی تیده پهریت له ژیر پرچی دوتاوه سهیرکه که له راست و چهپتهوه چ بی نارام و بی
قهراریک کهوتوه.

گذرکنی: تیپه پهریت یمین و یسار: راست و چهپ بی قرار: بی نارام.
واته: ئەهی یار کاتی که پرچت کردۆتهوه دوتا و شوژ بۆتهوه و رووخسارتی داپۆشیوه و
به ژیر ئەو پرچه دا تیده پهری و گوزهر ده کهیت سهیرکه بزانه چهنده عاشقی بی نارام له راست و
چهپهوه چاوه پهری هاتنی تۆن تا به دیدارت شاد بین.

۴ - گذار کن چو صبا بر بنفشه زار و ببین

که از تطاول زلفت چه سوگواراند

وهک سروه به وهنوشه زاردا تیپه پهره و بزانه که له سته می زولفتهوه چ تازیه بارانیک کهوتوون.
بنفشه زار: وهنوشه زار، جیگای پر له وهنوشه.
تطاول: سته م، زولم. سوگوار: تازیه بار.

وهنوشه سهیری داخستوه و له تازیه بارانیک ده چیت، خواجه ئەم تازیه باریییه وهنوشه به
سته م و زولمی پرچی مهعشوقه وه گریه دات - سته می پرچی مهعشوقیش ئەوهیه که حیجاب و
پهردهی سهرووی رووی جوانی مهعشوقه قه - به یار ده لئ: وهک سهرووی به یان به
وهنوشه زاردا تیپه پهره و ببینه و بزانه که چ تازیه بارانیک کهوتوه و هم مووان له دهستی سته می
زولفت که رووی تۆیان لی داده پۆشی سهریان داخستوه و چوون تازیه باران دۆش داماون.

۵ - نصیب ماست بهشت ای خدانشناس برو

که مستحق کرامت کنه کاراند

به ههشت بهشی ئیمهیه، ئەهی خوداناس برۆ، چونکه گوناهاکاران موسته حهقی بهخشش
و کهرهن.

برو: برۆ، ون به. کرامت: بهخشندهیی، لی خوشبوون.

خواجه لیره دا جهخت له عهفو و بهخششی خودا ده کاتهوه و روو به وشکه زاهیده کان - که
هه همیشه مروۆ به عهزاب ده ترسیئن - ده لئیت: ئیمه که گوناهاکارین و دهستی داوا و نزامان

هه همیشه بهرزه بۆ ده رگای حهق ده چینه به ههشت، ئەهی وشکه خواناس که له مانای رهجهت
تی نهگه یشتووی و رهخنه ده گریت برۆ ون به، چونکه گوناهاکاران شایانی لی خوشبوونی خودان و
خودا له گوناهاکاران - ئەوانه ی به کزۆلییه وه ده پارینه وه - خوش ده بیت. (قل یا عبادی الذین
اسرفوا علی انفسهم لاتقنطوا من رحمة الله، ان الله یغفر الذنوب جمیعا، انه هو الغفور الرحیم)
سوره تی الزمر نایه تی / ۵۳.

۶ - نه من بر آن گل عارض غزل سرایم و بس

که عندلیب تو از هر طرف هزاراند

تهنیا من نیم که غه زهل بهو گوئی رووخساره دا ده لئیم و بهس، له هه رلایه که وه هه زاران
بولبولت هه به که بۆت ده خوینن.

عارض: روخسار غزل سرایم: غه زهل ده لئیم، غه زهل داد نیم عندلیب: بولبول.
تهنیا خواجه نییه که غه زهلی عهشق بۆ گوئی رووخساری یاری حه قیقی ده لئیت: به لکو
له هه ر لایه که وه هه زاران عارف شهیدای رووی یار بوون و بولبول ناسا گۆزانی به جوانی رووی
گولیدا ده لئین.

واته: تهنیا من نیم که جوانی نیلاهی له غه زه لیا تدا ته وسیف ده که م و غه زهل بۆ شهیدای
عهشق ده نووسم به لکو جومله ئەم نه غمه خوینییه ده که ن.

۷ - تو دستگیر شو ای خضر پی خجسته که من

پیاده می روم و همهران سواراند

تۆ ده ستگرۆیم که ئەهی خدری موباره که ده دم، چونکه من به پی ده پۆم و هاوسه فه ران
(ئهوانی دیکه) به سواری ده پۆن.

دستگیر: ده ستگرۆیی، ده ستگرتن خجسته: موباره ک، پیروز

پیاده: به پی پیاده همهران: هاوسه فه ران، هاو پیان.

لهم سه فه ری تۆلای عه شقدا خواجه خۆی به پیاده و ئەوانی دیکه به سوار ده زانیت، بۆیه
داوا له خدری زینده ی موباره که ده دم ده کات که دهستی بگریت و یارمه تی بدات، گهرنا
ناگاته مه نزل و توانای کینه رکیتی نییه و له وان داوا ده که ویت و لهم بیابانی عه شقدا ون ده بیت.
لیردها (خدر) پیر و مورشیدی کامله.

۸ - بیا به میکده و چهره ارغوانی کن

مرو به صومعه کانتجا سیاه کاراند

وه ره بۆ مه یخانه و رووت نه رخه وانی (سور) بکه، مه پۆ بۆ خانه قا که گوناهاکاران له وین.

سیاه کار: گوناهاکار، بهدکار.

خواجه لهم بهیتهدا ناموژگاری (خداشناس)ی بهیتی(۵) دهکات و دهلی: رووبکهره مه‌یغانه‌ی عه‌شقی ئیلاهی و لیژه روی خوژ سوور بکه و مه‌رۆ خانه‌قا، چونکه بهدکاران و زاهدانی ریابازی تیدابه.

رووسوورکردن/ روو ئه‌رخوانی کردن: دوومانای هه‌یه، یه‌کینکیان واته: هیئنده شه‌راب بنۆشه تا مه‌ست بیت و رووت سوور هه‌لگه‌ری، دووه‌میان: رووسووری و سه‌ره‌رزیه (روو سپی بوون).

۹ – خلاص حافظ از آن زلف تابدار مباد

که بستگان کمند تو رستگاراند

خوا نه‌کات که حافظ له ده‌ست ئه‌و پرچ لوول و چین چینه نازاد بیت، چونکه ئه‌وانه‌ی له که‌مه‌ندی توژان سه‌رفرازان.

خلاص: رزگاری. تابدار: چین چین و لوول بستگان: ئه‌سیران، به‌ستراوان

رستگار: سه‌رفراز، رزگار بوو.

خواجه دیلی و ئه‌سیری که‌مه‌ندی یار (عه‌شقی ئیلاهی) به‌مایه‌ی سه‌رفرازی و رزگاری له کوژ و به‌ندی دونیایی و ناخیره‌تی ده‌زانی بۆیه نزا ده‌کات که هه‌رگیز له داوی زولفی یار رزگاری نه‌بیت.

غزه‌لی سه‌د و نه‌وه‌د و سپیه‌م:

به‌حری موزاریعی هه‌شتی ئه‌خره‌بی مه‌کفونی مه‌قسور
(مفعول فاعلات مفاعیل فاعلان)

۱ – آنان که خاک را به نظر کیمیا کنند

آیا بود که گوشه‌ی چشمی به ما کنند

ئه‌وانه‌ی که به‌سه‌یر کردن خاک ئه‌که‌ن به کیمیا بلتی تیله‌ی چاوئیکیش له ئیمه‌ بکه‌ن.

آنان: ئه‌وانه‌ی. کیمیا: ماده‌یه‌که که شتی بی که‌لک ده‌کات به‌شتی گرانبه‌ها،

ئیکسیر، لیژه‌دا مه‌به‌ست له پیر و مورشیدانی کامله. گوشه چشمی: تیله‌ی چاوئیک.

تاراده‌یه‌کی زۆر هاورپییه‌که له‌نیوان حافظ ناساندا هه‌یه که خواجه ئه‌م غزه‌له‌ی له وه‌لامی

غزه‌لیکی (شاه نعمت الله ولی) که شاعیر و سوّفیه‌کی سه‌رده‌می حافظ و ده‌وره‌ی ۸۳۰

کوچی مرده‌وه و غزه‌له‌که‌شی به‌م شیویه‌ ده‌ستپیده‌کات.

ما خاک را به نظر کیمیا کنیم

صد درد را به گوشه چشمی دوا کنیم

به‌رای د. هروی ئه‌م غزه‌له زیاتر ته‌نز و تانه‌دانه له (شاه نعمت الله) نه‌وه‌ک ستایش و

پیاه‌لدان {هروی، ج ۲، ل ۸۲۳}.

خواجه لهم بهیتهدا ده‌لی: ئه‌و مورشیده کاملانه‌ی که به‌سه‌یر کردن خاکی بی به‌ها ده‌گۆرن

بو ئیکسیر و کیمیا و به‌نرخ و گرانبه‌های ده‌که‌ن بلتی مه‌رحمه‌ت بکه‌ن و تیله‌ی چاوئیکشیان

له ئیمه بیت تا ئیمه‌ی خاکیش بیینه کیمیا.

۲ – دردم نهفته به ز طیبیان مدعی

باشد که از خزانه‌ی غیبش دوا کنند

چاکتر وایه ده‌ردم له پزیشکانی داعیه‌دار شاراهه بیت، به‌لکو له خه‌زینه‌ی غه‌یه‌وه

ده‌رمانی بکه‌ن.

نهفته: شاراهه. خزانه: خه‌زینه.

جاران ده‌رمانی ده‌رد له خه‌زینه‌ی پادشایاندا بوو، خواجه لیژه‌دا خه‌زینه‌ی غه‌یبی هیئناوه،

که شوینی ده‌رمانی ده‌ردی عه‌شق و یارمه‌تی نادیاری کاملانی ریگه‌ی عه‌شقه. وه‌ک: هه‌میشه

خواجه شاردنه‌وهی دهردی عه‌شق له پزیشکانی داعیه‌داری بانگه‌شه‌کهری هیچ له‌باردانه‌بوو — که ئەوانهن خۆیان به پیتشه‌وای ئومه‌ت و نوینه‌ری ئاین ده‌زانن له کۆمه‌لگه‌دا — به چاکتر ده‌زانیت تاوه‌کو درک‌اندنی و ده‌لی: به‌لکو ئەم خواجه له خه‌زینهی غه‌یبی و نادیاره‌وه دهرمانی ئەم دهردی عیشقه‌م بکات.

۳ — معشوق چون نقاب ز رخ بر نمی کشد

هر کس حکایتی به تصور چرا کند

کاتی که معشوق په‌رده له‌سه‌ر رووی هه‌لئاداته‌وه، ئیدی بۆچی هه‌رکس به‌ته‌سه‌وری خۆی به‌جۆریک باس ده‌کات.

برفی کشد: هه‌لئاداته‌وه، لانا‌بات. تصور: ویناکردن، ته‌سه‌ور.

مانایه‌کی قول له‌م به‌یته‌دا هه‌یه، ئەویش نه‌بینینی خودایه له‌دونیا‌دا، خوای گه‌وره له‌نایه‌تی ۱۰۳ ی سوره‌تی (الانعام) دا ده‌فه‌رمووی (لاتدرکه‌ الابصار و هو یدرک الابصار...) له‌گه‌ل ئەوه‌ی که هیچ که‌سیک له‌دونیا توانای بینینی خوای نییه‌ که‌چی ملیۆنه‌ها بۆچوون و ویناکردن سه‌باره‌ت به‌خودا هه‌یه و هه‌ریه‌که له‌گومانی خۆیه‌وه جۆریک وه‌سفیده‌کات. خواجه ئەم پرسیاره‌ ده‌کات که خوا په‌رده‌ی سه‌ر رووی خۆی بۆ مرۆف هه‌لئاداته‌وه و که‌س رووی ئەو معشوقه‌ نایینیت ئیدی بۆچی هه‌ریه‌کیک به‌گومان و بۆچوونی خۆی باس و وه‌سفی ئەو ده‌کات.

۴ — چون حسن عاقبت نه به رندی و زاهدیست

آن به که کار خود به عنایت رها کند

کاتی که عاقیبه‌تخیری به‌رندی و زاهدی نییه، ئەوه باشتره‌ که کاری خۆمان بده‌ینه ده‌ست عینایه‌ت و ده‌ستگرویی — په‌روه‌ر‌دگاره‌وه.

حسن عاقبت: عاقبه‌ت خیری. آن به: ئەوه باشتره، و‌اباشتره.

عنایت: عینایه‌ت و ده‌ستگرویی، عینایه‌ت فه‌یز و ره‌جمه‌تی ئیلاهییه و له‌به‌رچا‌و‌گرتنی به‌رژه‌وه‌ندی به‌نده‌کانیه‌تی.

به‌عنایت رها ن‌کنند: بده‌نه ده‌ست عینایه‌تی ئیلاهی.

عنایت لای عارفه‌کان ده‌ستگرتنی کردنی عارفه‌کانه له‌لایهن هه‌قه‌وه. مرۆف به‌ بێ عینایه‌تی ئیلاهی هه‌رگیز له‌ریگه‌ی کاری چاکه‌وه به‌سه‌ره‌رزی و خۆشی ناگات. خواجه لی‌ره‌دا ئەم راستییه‌ عیرفانییه‌ دوویات ده‌کاته‌وه و ده‌لی: مادام عاقیبه‌ت خیری به‌ کاری چاکه‌ یا کاری خراپه‌ و لاف و گه‌زافی درۆینه‌ نییه، و‌اچاکتره‌ خۆمان بده‌ینه ده‌ست عینایه‌تی ئیلاهی.

۵ — بی معرفت مباش که در من یزید عشق

اهل نظر معامله با آشنا کنند

بێ ماریفه‌ت مه‌به، چونکه له‌مه‌زادخانه‌ی عه‌شقه‌دا، ئەهلی نه‌زه‌ر مه‌مه‌له‌ له‌گه‌ل ماریفه‌ت داراندا ده‌که‌ن.

معریفه‌ت: ماریفه‌ت، زانین و ناسین. آشنا: لی‌زان، ماریفه‌ت‌دار.

من یزید: کێ زیاد ده‌کات، هه‌راجی، مه‌زادخانه‌.

(مه‌عریفه‌ت) له‌ رووی زمانییه‌وه زانین و ناسین، به‌لام له‌ رووی زاراوه‌ی عیرفانییه‌وه بریتییه‌ له‌و ماریفه‌ت و ناسینه‌ی که له‌ ئەنجامی برینی پله‌ و مه‌قامه‌کانی عیرفانه‌وه ده‌ست عارفی ری‌بووار ده‌که‌وێت. لای عارفه‌کان ئەسلی ماریفه‌ت ناسینی خودایه‌ و زۆرچار له‌م راوانگه‌یه‌وه پیناسه‌ی عارف ده‌که‌ن، که عارف ترین که‌س به‌ ماریفه‌ت ترین که‌سه، ماریفه‌تی عارفان شه‌ش جۆره‌ که جۆره‌کانی بریتین له‌: (ماریفه‌تی یه‌کتایی، ماریفه‌تی به‌ په‌رۆز زانین، ماریفه‌تی منه‌تبا‌یی، ماریفه‌تی ده‌سه‌لات، ماریفه‌تی ئەزه‌ل، ماریفه‌تی راز و نه‌یتنی) سلما طبقات (سجادی).

ماریفه‌تی عارفان به‌ فەزل و عینایه‌تی ئیلاهی ده‌بی‌ت و دووره‌ له‌ هه‌لینجان و به‌لگه‌سازی زانایانه‌وه عارفه‌کان زانستی زانایان به‌ جه‌سته‌ی بی‌رۆح مه‌ده‌نه قه‌لم.

مادام ناسین و ماریفه‌ت بۆ ری‌بووار هینده‌ گ‌رنگه‌، خواجه‌ش ده‌لیت: تو (ئه‌ی ری‌بووار یا عاشقی دیداری یار) بێ ماریفه‌ت مه‌به، چونکه له‌ مه‌زادخانه‌ و هه‌راجی عه‌شقه‌دا ئەهلی نه‌زه‌ر و کاملان و مورشیدانی ری‌گه‌ی عه‌شق به‌ که‌سیک ده‌فرۆشن که ماریفه‌تی هه‌بی‌ت، واته‌: له‌ بازاری عه‌شقی ئیلاهی‌دا پی‌ویسته‌ ماریفه‌ت هه‌بی‌ت ئەگه‌رنا به‌ده‌ست به‌تالی لی‌ی ده‌رده‌چیت.

۶ — می خور که صد گناه از اغیار در حجاب

بهتر ز طاعتی که به روی و ریا کنند

مه‌ی بخۆره‌وه، چونکه سه‌ده‌ گونا‌هی شاراو‌هی دوور له‌ چاوی بی‌گانه‌ چاکتره‌ له‌ به‌ندایه‌تییه‌که که به‌ ریا و که‌ش و فشه‌وه بک‌ریت.

اغیار: بی‌گانه‌ درحجاب: به‌ په‌نهانی به‌ رووی و ریا: به‌ ریا و که‌ش و فشه‌وه.

حافظ لی‌ره‌دا گونا‌هی نه‌یتنی له‌ به‌ندایه‌تی به‌ که‌ش و فشه‌وه به‌ چاکتر ده‌زانیت و نامۆزگاری ری‌بوواری عه‌شقی هه‌قه‌ ده‌کات که باده‌ی عه‌شق هه‌لنده‌ ناگات له‌ ریا و لاف و گه‌زاف بی‌ت له‌ کاتی به‌نده‌دایه‌تیدا، چونکه گونا‌هی شاراو‌هی دوور له‌ چاوی بی‌گانه‌ له‌ به‌ندایه‌تی و تا‌عه‌تی پر له‌ ریا باشتره‌.

ترسم برادرانِ غیورش قبا کنند

نه و کراسه‌ی که بونی یوسفی منی لیدیت، نه ترسم برا حسووده‌کانی بیدرین. پیراهن: کراس. غیور: حسوود. قبا کنند: بی درین. کراس و بونی کراس و یوسف و برا حسووده‌کانی، همه مووی له چیرۆکی حسووده‌تی یوسف که دریتترین چیرۆکی بهره‌وامی قورناییه، وەرگیراوه، کاتی که براکاتی حسووده‌تی یوسف رووده‌کانه میسر و له کاتی گه‌رانه‌وه‌یاندا حسووده‌تی یوسف کراسه‌کهی خۆی شه‌دات به‌وان تا بیسه‌ن بۆ حسووده‌تی یه‌عقوب و چاری چاک بیته‌وه. کراسی یوسف و هیئانی کراسی یوسف له شه‌بیدا رزگارکهره له دهرد و ناخۆشی، خواجه ده‌لّیت: له‌وه شه‌ترسم که برا حسووده‌کانی له کاتی هیئانی شه‌وه کراسه‌ی یوسف بیدرین و نه‌یگه‌یه‌ننه شوینی خۆی. له‌م به‌یته‌دا یوسف یار و بونی کراسه‌کهی شه‌فهی بۆخۆشی مه‌عشووه.

۸ - حالی درون پرده بسی فتنه می رود

تا آن زمان که پرده برافتد چه‌ها کنند

ئیتستا له نیو بهره‌دا فیتنه‌ی زۆر ده‌نریتته‌وه، شه‌وکاته‌ی که بهره‌دا لاجیت چی بکه‌ن. حالی / حالا: ئیتستا برافتد: لاجیت چه‌ها: کوی (چی) که‌له کوردیدا کۆن کریتته‌وه. له‌راستیدا شه‌م به‌یته چه‌ندین واتا شه‌لده‌گریت، که به‌کورتی به‌م شیوه‌یه‌یه: شه‌کرۆ (پرده) به دوو واتا لیکدریتته‌وه که یه‌که‌میان بهره‌دی بوون و جه‌سته‌یه و ناو بهره‌ده‌ش نیو دونیا و جه‌سته‌ی مرۆفه و لادانی بهره‌ده‌ش رۆژی قیامه‌ت و دواړۆژ وه‌ک: خوای گه‌وره ده‌فه‌رموویت: ﴿اليوم تبلى السرائر...﴾ سوره‌تی الطارق / شه‌ته‌ی ۹. به‌م پییه به‌یته که ده‌بیته: ئیتستا له نیو بهره‌دی جه‌سته و بووندا مرۆفه - خراپه‌کاران و شه‌په‌نگیزان - شه‌وه موو فیتنه و ئازاوه‌یه ده‌نینه‌وه داخۆ شه‌وزه‌مانه‌ی که بهره‌دا لاده‌چیت و نامه‌کان ناشکرا ده‌بن چی ده‌که‌ن.

لیته‌دا گه‌رچی ده‌که‌ن بۆ مرۆفه‌کان - شه‌په‌نگیزه‌کان - بیته نه‌شیواوه، چونکه له‌وئ هیچیان پیناکریت - وه‌ک د. هروی ده‌لّیت: { هروی ج ۲، ل ۸۲۷ } - به‌لام بۆ خودا بیته که ده‌یانبه‌خشیت یا نایانبه‌خشیت واته: چیان پیده‌کریت - وه‌ک: لاهوری ده‌لّیت: { لاهوری، ج ۲، ل ۷۹۷ }. شه‌وا رپی تیده‌چیت، به‌لام له‌که‌م و کورتی به‌ده‌ر نییه.

هه‌ر له‌م روانگه‌یه‌وه - بهره‌دی جه‌سته - شه‌کرۆ شه‌م به‌یته له وه‌لامی به‌یتیکی (شاه نعمت الله ولی) دا بیته که ده‌لّی:

بنگر که در سراچه‌ی معنی چه‌ها کنیم

ئیتستا که زیندانی جه‌سته‌ین هیئده شادین بزانه له پیکه‌ته‌ی مه‌عنا و عیرفانیدا - دواړۆژ - دا چی ده‌که‌ین. لیته‌دا مانای به‌یته که - وه‌ک تانه‌دان له - ولی ده‌لّی: ئیتستا که به‌ند و دیلی جه‌سته‌ین و له بهره‌دی جه‌سته‌داین هیئده ناشوب ده‌گیرین ناخۆ ئازادین و بهره‌دا لاجیت چی ده‌که‌ین. گه‌ر (بهره‌ده‌) شه‌ به‌ بهره‌دی نادیارى و غه‌یب لیکده‌ینه‌وه شه‌وا واتای - مه‌شه‌ره‌بی حافظییانه‌ی - به‌یته که‌مان ده‌ستگیر ده‌بیته: خواجه به مه‌عشووانی ناشوب و ئازاوه به‌ریاکه‌ری نیو بهره‌دا ده‌لّیت: ئیتستا که‌له نیو بهره‌دی غه‌بیدان و رووی مانگ ئاسایان بۆ شه‌لکی ده‌رنه‌خستوو شه‌م هه‌موو ئازاوه و فتنانه‌ی له نیوان عاشقان و ره‌قیبانا هه‌لگیرساندوو گه‌ر دواړۆژ که ده‌رده‌که‌ویت و بهره‌دا لاده‌چیت چی ده‌که‌ن.

۹ - گر سنگ ازین حدیث بنالد عجب مدار

صاحب‌دلان حکایت دل خوش ادا کنند

پیت سه‌یر نه‌بی گه‌ر به‌رد (تاو شه‌م باسه بنالین) چونکه ساحیب‌دلان چیرۆکی دل چاک ده‌یگێرنه‌وه. خوش ادا کنند: چاک ده‌یگێرنه‌وه، به‌شیوه‌یه‌کی سه‌رنج‌اکیش و کاریگه‌ر ده‌گیرنه‌وه. چیرۆکی عه‌شق کاریگه‌رتترین چیرۆکه و به‌رد ده‌هینیتته ناله، به‌تایبه‌تی گه‌ر صاحب‌دلان و شه‌هلی مه‌عنا شه‌و چیرۆکه بگێرنیتته‌وه که - زۆر به‌سه‌رنج‌اکیشی باسیده‌که‌ن - بۆیه خواجه ده‌لّی گه‌ر شه‌م باسی عه‌شقه - که له زاری عارفانه‌وه ده‌گیردیتته‌وه - به‌رد بینیتته ناله پیت سه‌یر نه‌بی، چونکه زۆر کاریگه‌ر و سه‌رنج‌اکیشه.

۱۰ - بگذر به کوی میکده تا زمره‌ی حضور

اوقات خود ز بهر تو صرف دعا کنند

برۆ به کویی مه‌بخانه‌دا تا کۆمه‌لی شه‌وانه‌ی ولیان له خزمه‌تی یاردا ئاماده‌یه، کاتی خۆیان له‌به‌ر تو بۆنزا سه‌رفکه‌ن.

زمره: کۆمه‌ل. حضور: زور، شه‌وانه‌ی که دلێان ته‌نیا یاری تیدایه و ئاگایان له هیچی دیکه نییه. پیشتر له (حضور) دوایین. خواجه لیته‌دا ده‌لّیت: شه‌وانه‌ی له (حضور) دان له‌به‌رده‌م مه‌بخانه‌ی عه‌شقدان و له شوینی دیکه‌ی وه‌ک: - خانه‌قا - نین، گه‌ر ده‌ته‌وئ عارفانی پاک نزا و

دوعات بۆ بکهن پرۆ به کۆلانی مه یخانهی عه شقی ئیلاهییدا تیپه ره تا شه پاکانهی بهردهم مه یخانه له بهر تو دهستی نزا بهرز که نه وه و کاتی خۆیان بۆ نزا کردن بۆتۆ ته رخانبکهن.

۱۱- پنهان ز حاسدان به خودم خوان که منعمان

خبر نهان برای رضای خدا کنند

دوور له چاوی هه سوودان داوه تم که، چونکه چاکه کاران بۆ ره زامه ندی خوا خپیری په نهان ده کهن.

به خودم خوان: داوه تم که بۆلای خۆت. منعمان: چاکه کاران.

خواجه به یار ده لای: به دزی هه سوودانه وه — چونکه ترسی شه وهی هه یه وهک براکانی یوسف لیبی بشیوینن — بۆ لای خۆت داوه تم بکه، تو چاکه کاری و چاکه کارانیش له بهر خاتری خوا دوور له چاوی خه لکی خپیر ده کهن.

له راستیدا شه دوو به یته (۱۰ و ۱۱) له نوسخه ی (عیوضی) دا نییه، به نده له بهر شه وهی که له زۆریه ی زۆری نوسخه کانی دیکه دا هه بوو به ناچاری هینامن، شه کهرنا له که ل شه رایه دام که شه دوو به یته نه نووسریتته وه، چونکه: جیاوازی له نیوان نوسخه کاند هه یه له ساغ کردنه وهی شه دوو به یته دا بۆ نمونه:

له به یته (۱۰) دا له بری (میکده) (صومعه) ه و له بری (تا)، (در) هاتوه و له به یته (۱۱) شدا له بری (برای رضای)، (بسی ز برای) هاتوه.

۱۲ — حافظ دوام وصل میسر نمی شود

شاهان کم التفات به حال گدا کنند

حافظ، بهرده وامی دیدار فه راهم نابیت، شاهان کهم ناوړ له حالی گدا شه دهنه وه. وهک هه همیشه حافظ پروای خۆی به بهرده وام نه بوونی وه سل و پیگه یشتن له که ل یاردا دووپات ده کاته وه و دلای خۆی شه داته وه، حافظ وه سل بهرده وام نابی — له دونیادا — چونکه شه مه بریاری یاره و شاهان زۆر گوئی به حالی گدا نادهن.

غزه لی سه د و نه وه د و چواره م:

به حری ره مه لی شه شی مه قسور

(فاعلاتن فاعلاتن فاعلان)

۱ — شاهدان گر دلبری زین سان کنند

زاهدان را رخنه در ایمان کنند

گه جوانان بهم شیوهیه دولبهری بکهن، (کون ده که نه) ئیمانی زاهدان — ده له زینین شاهدان: جوانان، یاران. دلبری: دولبهری، دلبردن. زین سان: بهم شیوهیه. رخنه: کون، کون کردنه ئیمان، واته: ئیمان له زانندن، له پری لادان. خواجه باس له سه رنجرا کیشی جوان و یاران ده کات — که مورشیدانی کاملن — و ده لای گه ر بهم شیوهیه خه ریکی دلبهری و عه شق بین و دلای عاشقان بۆ خۆیان را کیشن ئیمانی زاهدان ده له زینین و له ریسان لاده دن و شه وانیش عاشقی خۆیان ده کهن، شه کری ئیمانی زاهدان، ئیمانداری زاهدانه بیت.

۲ — هر کجا آن شاخ نرگس بشکفتد

گلرخانش دیده نرگسندان کنند

له هر کوئی شه چله نیرگزه بیشکویت گولرویان چاویان ده که نه نیرگزدانی. شاخ / شاخه: چل گلرخان: گولرویان، شه وانیه که روویان وهک گوته. چاوی مهستی یار — چله نیرگزی چاوی مهستی یار — له هر کوئی پشکوئی و هه لیت — جوانان و گولانی دنیا — دیده یان ده که نه نیرگزدان و به ته وای چاوه سهری ده کهن یا خود له دیده یاندا ده پارینن.

۳ — یار ما چون سازد آغاز سماع

قدسیان بر عرش دست افشان کنند

کاتی یاری ئیمه ده سته کات به سماع — سه ما — فریشته پیروزه کانی عه رش ده ست ده کهن به چه پله لیدان. ده ست افشان: چه پله لیدان (به سه ما کردنه وه). واته: یاری ئیمه — مورشید و شیخی ئیمه — هینده — جوانه کاتی ده سته کات به سه سماع و وه جد فریشته پیروزه کانی ئاسمانیش ده هینیتته سه ما. شه کری، یار هه مان یاری هه ق بیت.

٤ - ای جوانِ سرو قد گویی بزَن

پیش از آن کز قامتت چوگان کنند

ئە ئای لای بەژنرێک لەم مەیدانە گۆیەک هەلدا، بەرلەوێی کە لە بەژنت گۆچان دروستکەن.
سروقد: بەژنرێکی وەک سەرو.
چوگان: گۆچان.

لە گۆدان، درکەییە لە سەرکەوتن بە ئاوات گەیشتن و گۆچان لەجەستەش دروستکردن
مەبەست لە پیرییه خواجه نامۆژگاری لاوان دەکات و دەلی: ئەی لاو لە گەنجیدا هەولبەدە و
سەرکەوێ پێش ئەوێ پیر بیت و لە قەدی رێکت گۆچان دروستکەن - بچەمیتهوه -
پێغه مەبەر ﷺ لەو فەرموودە پیرۆزەدا دەفەرمی سوود لە پێنج شتت ببە بەر لە پێنجی
دیكە، یەکیکیان (شبابك قبل هرمك) ه.

٥ - عاشقان را بر سر خود حکم نیست

هەرچە فرمان تو باشد آن کنند

عاشقان دەسەڵاتیان بەسەر خۆیاندا نییە، هەرچی فەرمانی تو بێت ئەو دەکەن .
برسر خود: بەسەر خۆیاندا.

بەیار - کە ئە کرۆ مورشیدی کامل بێ - دەلی: عاشقان سەرگۆیانان بە دەست خۆیان
نییە و بە ئارەزووی خۆیان رەفتار ناکەن، بەلکو هەرچی فەرمانی تو بێت ئەو دەکەن.
واتە: عاشقان هەمیشە لەژێر فەرمانی یاردان و هیجیان بە دەست خۆیان نییە.

٦ - مردم چشمم به خون آغشته شد

در کجا این ظلم بر انسان کنند

گلینە ئای چاوم بە خوین داپۆشرا (تێکەلاو بوو بە خوین) لە کوێ ئەم ستمە لە مرۆڤ
(گلینە ئای چاوم) دەکەن.

مردم چشم: گلینە ئای چاوم. انسان: مرۆڤ، گلیتە.

(انسان) لیلی تێدایە و بەواتای مرۆڤ یا گلیتە (انسان العین) دیت. خواجه دەلی: لەتوو
دووری تو هیندە گریام فرمیسی چاوم بووبە خوین و گلیتەم نغرووی خوین بوو، بزانه لە
کوێ ئەم ستم و نارەواییە لەگەڵ مرۆڤ (هیجران و دووری) یا گلیتە (نغرو کردنی بە
خوین) دەکریت.

٧- پیش چشمم کمتر است از قطره‌ای

آن حکایت ها که از طوفان کنند

٥٧

لەبەردەم چاوی مندا ئەو چیرۆکانە ئای باس لە تۆفانی نوح دەکەن لە دلۆبێک کە مەترە.

واتە: هیندە گریام فرمیسی زۆرم باراندوو تۆفانی نوح لەبەردەم فرمیسی چاوی مندا
وێک دلۆبێ ئاویک وایە.

٨ - عید رخسار تو کو تا عاشقان

در وفایت جان خود قربان کنند

جەژنی دیداری رووخساری تو کە ئای تا عاشقان، لە وهفای تۆدا گیانی خۆیان
بکەنە قوربانی.

لە هەندێ نوسخەدا ئەم بەیتە نەهاتوو - وێک قزوینی - و لە هەندێ نوسخەشدا لەبری
(روخسار) (دیدار) هاتوو. کە بەندە پیم وایە جیاوازییەکی ئەوتۆیان لە نێواندا نییە. حافظ
دیداری رووخساری یار بە جەژن دەداتە قەلەم کە قوربانی دەوێت. دەلی: جەژنی دیداری
رووخساری تو کە یە (کوا) تا عاشقان لە وهفای پەیمانیکدا کە بەتۆیان داوێ گیانی خۆیان بکەنە
قوربانی ئەو جەژنە.

٩ - خوش برای از غصه ای دل که اهل راز

عیش خوش در بوته‌ی هجران کنند

بە خۆشی و شادییەو لەخەفەت وەرە دەری، چونکە ئەهلی راز ژبانی خۆش لە قالبی
هیجراندا بەسەر دەبن.

برای: دەرچوون، هاتنەدەرەو،
از غصه برآمدن: لە خەفەت رزگار بوون،
زالبون بەسەر خەفەتدا.

بوته: بوته، قالب.

خواجه نامۆژگاری دلێ خۆی دەکات و دەلی: کە لە خەفەتدا بە خۆشی بەسەری ببە و
خۆتی لێ رزگار بکە و مەروخی، چونکە عارفان (تەهلی راز) لەنێو قالبی دووری یاردا
بەخۆشی ژباون، چونکە پوخته و کامل بوون. واتە: هەر کەسی کامل بێت خەفەت بو مەینەت
و خەفەتی دنیا و رێگە ناخوات.

١٠ - سرمکش حافظ ز آه نیمشب

تا چو صحبت آینه رخشان کنند

حافظ واز لە ئاهی نیوئەو مەهینە، تا وێک سپێدە ئاوینە دلێ رووناک کەنەو.
سرمکش: وازمەهینە.

رخشان: دەرەوشاو، رووناک.

٥٨

حافظ له گرنگی ئاهونووزی دلهی نیوه شهوان ئه دویت و به خوئی ده لیتت : ئه م ئاهونووزه دلهیه ده بیته مایه ی دره و شان هوه و روونا کبونه وهی دلی عارفان، وازی لی مه هیسه تا وهک سپیده دلت رووناک بکه نه وه.

غزه لی سه د و نه وه د و پینجه م:

به حری موزاریعی هه شتی ئه خره بی مه کفونی مه قسور
(مفعول فاعلات مفاعیل فاعلان)

۱ - گفتیم کیم دهان و لبت کامران کنند

گفتا به چشم هر چه تو گوئی چنان کنند

گوتم که ی دهم و لیوت خو شبه ختم ده کهن، گوئی به چاوان هه رچی تو بلیت واده کهن.
گفتا: گوئی به چشم: به چاوان، به سه رچا و چنان: ئاوا، وا، ئه وه
زۆربه ی به یته کانی ئه م غزه له گفتو گوئی له گه ل (ئه و) دا که له شه رحه کاندایه تاییسه تی
عیرافانییه کان - به مورشیدی کامل درا و ته قه لئه م به یارم گوت که ی دهم و لیوات خو شبه ختم
ده کهن و (ماچیکم ده ده نی یا په یانی دیدار یکم ده ده نی) گوئی به سه ر چا و، هه رچی بلیتی پینان
ده لیم و ابکه ن و واده ی وه سلت بده نی، له راستیدا ته و او ی قسه کانی خواجه له م غزه له دا له سه ر
زمانی که سیکی ساده ی نیو دونیای عه شقه وه له پر یک ده کریت و شه ویش ژیرانه روونیان
ده کاته وه، ئه لیتی حافظ هه ر مه به سستی بووه به م شیوا زه ش ئه و مه سه له عیرافانیانه روون بکاته وه.

۲ - گفتیم خراج مصر طلب می کند لبت

گفتا درین معامله کمتر زیان کنند

گوتم لیوت داوای مالیاتی میسر ده کات، گوئی له م مامه له یدا که متر زیان ده کهن.
خراج: مالیات، باج و خه راج. مصر: میسر کمتر زیان کنند: هه رگیز زیان ناکهن.
خواجه ده لی: گوتم یار لیوت داوای حه قی زۆر ده کات و هینده ی مالیات و باج و خه راجی
میسری لیم ده ویت، گوئی هه رکه س ئه م مامه له یه بکات له به رامبه ر ماچیکدا (نه فه سیکیدا،
په یمانیکدا) زه ره ر ناکات.

۳ - گفتیم به نقطه ی دهن ت خود که برد راه

گفت این حکایتیست که با نکته دان کنند

گوتم کی په ی به خالی ده می تو بردووه، گوئی ئه مه چه رو کینکه که ده بی به نوکته
زانان بگوتریت.
نقطه ی دهن: خالی دهم، له زاراوه عیرفانیسا خالی درکاندانی رازی عیشقه که
ئه سراری نیلاهییه .

بردراه: پهی پئی برد، ریی لی گرت

نکته‌دان: نوکته زان، کهسی ورد و بهسه‌لیقه.

و تم به یار چ کهسی پهی به حالی دهمی تو بردووه یاخود له رازی نه‌سراری ئیلاهی که له دهمی تووه نه‌درکیئنی گه‌یشتووه، له وه‌لامدا گوتی: ئەم چیرۆکی راز و درکاندنێ نه‌ئیییه چیرۆکیکه که ده‌بێ ته‌نیا له‌گه‌ڵ پوخته و کامله‌کاندا باسبکریت - تو که له سه‌رتای ریگه‌ی عه‌شقت دایت جیگه‌ی متمانه نیت.

۴ - گفتم صنم پرست مشو با صمد نشین

گفتا به‌کوی عشق هم این و هم آن کنند

گوتم: مه‌به به بت پرست، له‌گه‌ڵ (صمد) خودادا به، گوتی له کویی عه‌شقتا هم ئەم هم ئەویش ده‌که‌ن.

صنم پرست: بت پهره‌ست. صمد: به‌کێکه له ناوه‌کانی خودا و به‌واتای: ئەوه دی خودا پیئوستی به‌که‌س نییه و جیگه‌ی راز و نیازی خه‌لکییه.

((صنم)) بت له عیرفاندا به‌واتای: هه‌ر شتیکه که دلی عاشق بو خۆی راکیشی و مه‌به‌ست لی جوانییه‌کانی دونیایه و هه‌ر گه‌ردیکی بوون که دلی عارف بو لای خۆی راکیشی به. (صمد) یش خودایه. عارفه‌کان پییان وایه‌که ته‌واوی گه‌ردیله‌کانی بوون جوانی خودا و ئیمزای ئەون - به‌گوتی د. قمشه‌ای - هه‌ر بۆیه عاشق بوون و شاردرانه‌وه له جوانی هیچ دژایه‌تییه‌کی له‌گه‌ڵ عیرفاندا نییه، لی‌ره‌دا (صنم پرست) به‌واتای جوانپه‌رست دیت. خواجه که‌له‌م شیوه‌دا له‌سه‌ره‌تای عیرفاندا، ده‌لی گوتم به‌مورشیدی کامل که جوانپه‌رست مه‌به و ته‌نیا له‌گه‌ڵ خودادا به، به‌لام ئەو، چونکه زانا بوو گوتی: له کۆلانی عه‌شقتا هه‌ردووکیان ده‌که‌ن واته: (هه‌م جوانپه‌رستی و هه‌م خوداپه‌رستی).

له‌راستیدا ئەم بۆچوونه که ته‌واوی جوانییه‌کان به‌جیلوه‌ی جه‌مالی حه‌ق ده‌زانن و به‌لایانه‌وه ئاساییه که له کاتی عه‌شقی ئیلاهییدا ناوهر له جوانییه‌کانی بوون و دونیاش بده‌نه‌وه گشتگیر نییه و زۆریکه له عارفه‌کان له‌و باوه‌ره‌دان که ناوهرده‌نه‌وه له جوانییه‌کانی دیکه ده‌بیتته مایه‌ی (غیره) ئیلاهی، به‌تاییه‌ت خاوه‌نی (تفسیر کشف الاسرار) چه‌ندین نمونه‌ی جیاواز ده‌هینیتته‌وه، وه‌ک نمونه‌ی حه‌زه‌تی ئیبراهیم و حه‌زه‌تی یه‌عقوب، که به‌هۆی دل‌دانیا به‌ ئیسماعیل و یوسف خودا دوچار ی غه‌می کردن، هه‌روه‌ها (سنائی) له شیعریکدا ده‌لی:

ناتوانی‌ت به دوو قیبله‌وه به‌ریگه‌ی ته‌وحیدا برۆیت. { سنائی، نوخوان ۹ / ۶۲ } . به‌لام حافظ له‌گه‌ڵ رای یه‌که‌مدایه و پیتی وایه له عه‌شقتا هه‌ردووکیان خواپه‌رستی و جوانپه‌رستی ته‌واوکه‌ری به‌کترن.

۵ - گفتم هوای میکده غم می برد ز دل

گفتا خوش آن کسان که دلی شادمان کنند

گوتم هه‌واي مه‌بخانه غه‌م له دل ده‌رده‌کات، گوتی: خو‌ش به‌حالی که‌سانی که دلیک شادمان نه‌که‌ن.

غم می برد ز دل: غه‌م له دل ده‌رده‌کات.

خواجه ده‌لی: که من گوتم حال و هه‌واي مه‌بخانه‌ی عه‌شقتا غه‌م له دلی ریبواران و عاشقاندا ناهێلێت ئەویش گوتی: خۆزگه به‌مورشید و پیرانی مه‌بخانه - خو‌ش به‌حالیان - که دلیک شاد ده‌که‌ن و ده‌بته‌مایه‌ی لا‌بردی غه‌م.

۶ - گفتم شراب و خرقه نه آیین مذهبست

گفت این عمل مذهب پیر مغان کنند

گوتم: شه‌راب و خیرقه ریبوره‌سی ئایینداری نییه، گوتی به مه‌زه‌به‌ی پیری موغان ئەم کاره ده‌که‌ن.

گوتم شه‌راب نۆشین و خیرقه‌ی سو‌فییانه پۆشین له هه‌مان کاتدا - که دژی یه‌کترن - له‌گه‌ڵ ریبوره‌سی ئاییندا یه‌کنه‌گه‌ره‌وه و پیچه‌وانه‌ی دین و مه‌زه‌به‌ن، گوتی له مه‌زه‌به‌ی پیری موغان - مورشیدی مورشیدان - دا ئەم شته دروسته و ئەوانه‌ی ئەمه ده‌که‌ن په‌یره‌وی له مه‌زه‌به‌ی پیری موغان ده‌که‌ن.

۷ - گفتم ز لعل نوش لبان پیر را چه سود

گفتا به بوسه‌ی شکرینش جوان کنند

گوتم پیر چ سوودیک له لیوی شیرینلیوان ده‌بینی، گوتی به ماچیکی هه‌نگوینی جوانی ده‌که‌نه‌وه.

نوش: نۆش، شیرین. نوش لبان: شیرین لیوان. جوانش کنند: جوانی ده‌که‌نه‌وه، لاوی ده‌که‌نه‌وه، گه‌نجی ده‌که‌نه‌وه.

خواجه دیسانه‌وه له مورشید ده‌پرسیت ماچی شیرین لیوان - که جیلوه‌ی جه‌مالی حه‌ق - چ سوودیکی بو پیری په‌که‌وته هه‌یه، گوتی چۆن به ماچیکی هه‌نگوینی سه‌ر له‌نوی گوپ و تینی لاوی پئی ده‌به‌خشنه‌وه.

وهك ناشكرايه كه شه مسی ته بریزی - مورشید و موریدی مه ولانا جه لالیدینی رۆمی (مه وله وی) - له سه رده می پیریدا بوو كه عاشقی زړکچی مه ولانا بوو، گوږ و تینی لاویتی بو گه پایه وه - هه رچه نده غیره ی عه شق نازاری دا - { پله پله تا ملاقاتی خوا، زرین کوب } .

۸ - گفتم که خواجه کی به سر حجله می رود

گفت آن زمان که مشتری و مه قران کنند

گوتم خواجه / سهر دار که ی ده چپته په رده وه، گوته: شه کاته ی که مشتته ری و مانگ بکه ونه هه مان که لووه وه.

خواجه: سهر دار، سه رده، به ریز، گه رده.

حجله: په رده ی زاویه تی، نوینی رازاوه ی بووک و زاوا، ژورری تاییه تی بووک و زاوا.

مشتری و مه: مشتته ری و مانگ. قران کنند: بکه ونه یه ک که لووه وه، بکه ونه

به رامبه ر یه کتره وه، وه ستانی دوو ته ستیره ی به خته له کاتی چاکدا، یه ککه وتنه وه ی مشتته ری و مانگ چاکترین کاته بو هه ر جوړه بریاریک به تاییه تی بریار ی ژن هیئان. { لاهوری، ج ۲، ل ۸۳۸ } .

لاهوری له شه ری شه مه به یته دا نووسیویه تی: ((خواجه)) مورشیدی کامله، که دوو ئیشی هه یه، یه کیکیان کاروباری موریدانه و شه ی دیکه یان خه لوه ت و راز و نیازه له گه ل مه عشوقدا و (حجله) شه خه لوه تخانه یه، مشتته ری مه عشوق و مانگیش دلئی عاشقه.

خواجه له مورشید ده پرسیت: که ی مورشید ده چپته خه لوه تخانه تا له گه ل خودا دا راز و نیاز بکات و شه ویش ده لئی شه کاته ی که دلئی من و مه عشوق له که لویه کدا بن.

۹ - گفتم دعای دولت تو ورد حافظ است

گفت این دعا ملایک هفت آسمان کنند

گوتم نرای خو شبه ختی تو، شه بیته ویردی سه ر زمانی حافظ، گوته فریشته کانی سه وت ناسمان شه نرایه ده که ن.

دولت: به خت.

ملایک: فریشته کان.

خواجه به (مورشید) ده لئی: له مه ودوا به رده وام دعای شه وه ت بو ده که به خت یا وه رت بیت و خو شبه خت بیت و ده بیته ویرد و ته سبب حاتی سه رزارم، شه ویش گوته ته واری فریشته ی سه وت ناسمانه کان شه نرا و دو عایه م بو ده که ن.

له زۆریه ی نوسخه کاند له بری (تو) (او) هاتبووه به لām شه (تو) له گه ل مانای گشتی غه زه له که دا جوانتر ده گوئیی.

غزه لی سه د و نه وه د و شه شه م:

به حری ره مه لی هه شتی مه قسور

(فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان)

۱ - واعظان کاین جلوه در محراب و منبر می کنند

چون به خلوت می روند آن کار دیگر می کنند

خوتبه خوئنان (واعیزان) که له میحراب و میمبه ردا به م جوړه خوئان ده رده که ن، که ده چنه ته نیاییه وه شه کاره ی تر ده که ن.

منبر: میمبه ر.

آن کار دیگر: شه کاره ی تر، له راستیدا حافظ شه کاره خراپه ی تری ده ست نیشانه نه کردوه و هه ر به لیلی هیئتوویه تیه وه ئیدی یا به شه نقه ست وای کردوه یا خود له به ر کی شتی شیعه ره که (شه / آن) ی هیئاوه.

به یته کانی سه رده تای شه غه زه له تانه یه له خوتبه خوئین و واعیزه کان. که له سه ر میمبه ر و له میحرابدا هیئنده خوئان به چاک ده رده خه ن و خه ریکی ناموژگاری و نویت کردن، که چی که ده چنه ته نیایی و له به ر چاری خه لک دوور ده که ونه وه کاری خراپ و تاوان شه نجامده دن، واته واعیزان له به ر چاری خه لک چاکن، به لām له ناخدا و له ته نیایدا خراپ کارن.

۲ - مشکلی دارم ز دانشمند مجلس باز پرس

توبه فرمایان چرا خود توبه کمتر می کنند

پرسیاریکی گرام هه یه، له هوشمه ندی مه جلیس پرسه، بوچی شه وانه ی فه رمان به توبه ده که ن خوئان توبه ناکه ن.

مشک: گرفت، گران. باز پرس: پرسه، پرسار بکه.

توبه فرمایان: شه وانه ی فه رمان به توبه ده که ن.

دیسانه وه تانه یه له - واعیزان - ی به یته یه که م که لیرده دا ده پرس شه وان که به خه لکی ده لئین: توبه بکه ن و واز له گونا به یئین پیم سهیره و بووه ته پرسار بو م که بوچی خوئان توبه ناکه ن.

۳ - گویا باور نمی دارند روز داوری

کاین هم قلب و دغل در کار داور می کنند

شه لئیی باوه ریان به رۆژی حیساب نییه، که شه هه موو فروقیل و ده غه لئیه له کاری خودادا ده که ن.

گویا: ئەلئیی. باوەر نەیدارنە: باوەریان پێی نییە.

داوری: حیساب، جەزا. قلب: ساخته، تەزویر.

داور: قازی، خودا.

خواجە پێی سەیرە کە واعیزان ئەم هەموو ساخته و فرۆفیلە لە ئابین - کاری خودا - دا دەکەن و هەر خەریکی تەزویر و ساختهن، ئەلئیی ئەسلەن باوەریان بە رۆژی حیساب و قیامت نییە کە خوا لە بنەدەکانی دەپرسیتهوه.

٤ - بێدەیی پیر خراباتم کە درویشان او

گنج را از بی نیازی خاک بر سر می کنند

غولامی پیری خەراباتم کە دەرویشانی ئەو، لە بی نیازی خۆن بەسەر گەنجدا دەکەن (بە هیچی نازان).

خاک بر سر می کنند: خاکی بەسەردا دەکەن، دەیشارنەوه، لێردا درکەیه لە: (بەبی بەها زانین).

خواجە لە گەورەیی پیری خەرابات (مورشیدی کامل) دەدوێ کە هێندە گەورەیه تەنانەت دەرویشەکانیشی هێندە لە دنیا و شتە دنیاییەکان بی نیاز دەبن گەنج و گەوهەر بە هیچ نازان یاخود بی نیازی ئەوان گەنج و گەوهەر دادەپۆشیت. پیری مەبەخانیەکە کە ئاوا گەورەبیت مەن دەبەم غولام و بەندە.

٥ - یا رب این نو دولتان را بر خر خودشان نشان

کاین همه ناز از غلام ترک و استر می کنند

خواجە ئەم تازە پێگەیشتوانە بچەرەوه شوێنی خۆیان (بیاخەرەوه سەرکەری خۆیان) کە بە بوونی غولام و وشر ئەم هەموو ناز و فیزە دەکەن.

نو دولتان: تازە پێگەیشتوان، ئەوانەیی تازە بە تازە شتیان دەستکەوتوو و خۆیان پێگەیانندوو و بە پلە و پایە گەیشتوون.

خر: گوێدریژ استر: وشر.

بر خر خودشان نشان: بیاخەرەوه سەر کەری خۆیان (واتە: ریسوایان کە، بیانگەرپێنەرەوه پلە و پایەیی یەکەمی خۆیان. لە زۆریەیی نوسخەکاندا (با خر خودشان نشان) هاتوو کە لە رووی ماناوه جیاوازییەکی ئەوتۆیان نییە، هەرچەندە (با) بەواتای (لەگەڵ) یش دیت و ئەوکاتە ماناکەیی زیاتر (نو دولتان) سووکتر دەکات و دەبیتە بیانگە هاو دەمی کەری خۆیان.

(نو دولتان) هەمان واعیزانی بەیتی یەکەمە و ئەوانەیی کە تازە بە تازە بە پلە و پایەیهک گەیشتوون، بەلام هەربەوهی بوون بە خاوەن غولام و وشر ئیدی ناز و فیزیان بۆ دروستبووه، بۆیه خواجە دوعا دەکات کە خوا بیاخەرەوه پلە و پایەیی خۆیان و ریسوایان بکات.

٦ - بردر میخانهی عشق ای ملک تسبیح گوی

کاندر آنجا طینتِ آدم مخمّر می کنند

ئەیی فریشتە لەبەر دەرگای مەبەخانی عەشقدای تەسبیحات بکە، چونکە لەویدا قورپی ئادەم خۆشەدەکەن.

بردر: لە بەر دەرگای. ملک: فریشتە، مەلەک.

تسبیح گوی: تەسبیحات بکە، خواداپەرستی بکە کپرونوش بەرە.

طینت: قور، سروشت و ناخی ئادەم.

ئادەم و قورپی ئادەم - لە روانگەیی عێرفانییەوه - بەعەشقهوه شێلراوه و هەر ئەمەشە کە ئادەم لە تەواوی بوونەوهی دیکە جودا دەکاتەوه و هەر ئەم عەشقهشی بوو، کە بووه مایەیی ئەوهی ئادەم باری ئەمانەتی ئیلاهی بختە سەرشارنی خۆی، بۆیه خواجە مەبەخانی عەشقی بە پیرۆز دەزانیت و بەردەرگای شیاری ئەوه دەزانیت کە فریشتەکان بێن و خواداپەرستی تێدا بکەن. بۆیه بە فریشتەکان دەلێ ئەیی فریشتە وەرە بەردەم دەرگای مەبەخانی عەشقی ئیلاهی - ئەو جیبەیی کە ناخ و سروشتی ئادەمیان بە عەشقی ئیلاهی تێدا خۆشکرد و شێلایان - و لەویدا خواداپەرستی و تەسبیحاتی خۆت بکە، چونکە جیبەکی پیرۆزە.

٧ - حُسن بی پایان او چندانکه عاشق می کشد

زمره‌ای دیگر به عشق از غیب سر بر می کنند

جوانی بی پایانی ئەو هەرچەندە عاشق دەکوژی، کۆمەلێکی دیکە بەعەشقی ئەو سەر لەغەیبەوه دەر دەهینن.

بی پایان: بی پایان، بی کۆتایی، دوایی نەهاتوو. چندانکه: هەرچەندی، ئەوئەندە کە.

از غیب سر بر می کنند: لە غەیبەوه سەردەر دەهینن، پەیدا دەبن.

عاشقان هەمیشە لە عەشقی جوانی (جەمال)ی مەعشوقەدا دەژین و ئەم جوانییە بی کۆتای و دوایی نەهاتووێ مەعشوقیش دەبیتە قاتل و بکوژی عاشقان کەچی خواجە ئەو راستییە دەلێ کە هەرگیز عاشقان کۆتاییان نایە و لەهەمان کاتدا کە عەشقی جوانی یار - خودا - عارفان و عاشقان دەکوژیت هەر خودی عەشقهکە کۆمەلێکی دیکە بەرەم دەهینن کە عاشق

بن و رینگه‌ی در و خه‌ته‌رناکی عه‌شقی ئیلاهی بی عاشق نابیت و سه‌رچاوه‌که‌شی هه‌ر جوانی مه‌عشوق و عه‌شقی شه‌وه.

۸ - ای گدای خانقه برجه که در دیر مغان

می دهند آبی و دلها را توانگر می کنند

ئه‌ی گه‌دای خانقه‌ها هه‌سته که له دیری موغاندا، ناویک ده‌ده‌نی و (به هویه‌وه) دلان به هیز ده‌که‌نه‌وه.

خانقه: خانقا. برجه: هه‌سته. می دهند: ده‌به‌خشن، ده‌یده‌ن.

آبی: ناویک مه‌به‌ست له‌شه‌ردایه. توانگر: به‌توانا، به‌هیز.

خواجه سوالکهر و گه‌دایانی خانقه‌ها (سۆفی و ده‌رویش و واعیز... و هتده ره‌سمیه‌کان) ناگادار ده‌کاته‌وه و موژده‌یان پیده‌دا که هه‌ستن خانقه‌ها به‌جی به‌یئلن و وهرن بو دیری موغان (مه‌یخانه‌ی عه‌شقی حه‌قیقی ئیلاهی)، چونکه له مه‌یخانه‌ی عه‌شقی ئیلاهییدا شه‌راپی عه‌شقی حه‌قیقیستان ده‌ده‌نی که ده‌بیته مایه‌ی به‌توانایی و به‌هیزی دل و دلان به‌هیز ده‌کات. ئه‌کری (برجه) به‌واتای له خو‌شیدا هه‌لقرن و به‌رزبینه‌وه‌ش بیت.

۹ - خانه خالی کن دلا تا منزل سلطان شود

کاین هوسناکان دل و جان لشکر می کنند

ئه‌ی دل مان چول که تابیته هه‌وارگه‌ی سولتان، چونکه شه‌مه هه‌وه‌سبازانه دل و گیانیان ده‌که‌نه ئوردوی له‌شکر.

خالی کن: چول بکه. هوسناکان / هه‌وسبازان، دونیاویستان. لشکر: له‌شکر.

دلێک که پر بیت له هه‌وه‌س و دونیاویستی هه‌رگیز نابیتته هه‌وار و مه‌نزل مه‌عشوق و سولتانی حه‌ق، ئه‌و دلێک ده‌کاته مه‌نزلگه‌ی خو‌شه‌ویستی خو‌ی که مه‌نزلگه‌ی هه‌وه‌س و ئه‌غیار و بیگانه نه‌بیت هه‌ر شه‌مه راستیه که شاعیری گه‌وره‌ی کورد - مه‌وله‌وی - ده‌لی:

شه‌وه‌ن خه‌لوه‌ته‌ن مال بی ئه‌غیاره‌ن

عالمه‌ گرد و نه‌ن دوس خه‌به‌رداره‌ن

شه‌وه‌ن خه‌لوه‌ته‌ن مال بی ئه‌غیاره‌ن

عالمه‌ هه‌موو نو‌ستوو‌ن دو‌ست به‌ئاگابه

خواجه‌ش شه‌مه راستیه چاک ده‌زانی و به‌ ئاگابه له‌وه‌ی که دلی دونیاویستان وه‌ک ئوردوی له‌شکر وایه و له‌شکرێک هه‌وه‌س و ئاره‌زووی دونیایی تیدییه و سولتانی حه‌قیق به‌ خو‌شه‌ویستی و عه‌شقییه‌وه‌ رووناکاته شه‌مه جوژه دلانه‌ی که جه‌نجال له‌ هه‌وا و هه‌وه‌سی دونیایی

بویه به دلی خو‌ی ده‌لی، له‌کاتی‌کدا شه‌مه هه‌وه‌سباز و دونیاویستانه دلیان ده‌که‌نه شوین و ئوردوگای له‌شکر دلیان و حه‌زه دونیاییه‌کان، تو مال چول بکه و بیگانه‌کان ده‌رکه تا سولتان و مه‌عشوقی حه‌ق بیگانه مه‌نزلگه‌ی خو‌ی.

۱۰ - صبحدم از عرش می آمد خروشی عقل گفت

قدسیان گویی که شعر حافظ از بر می کنند

له‌کاتی سپیده‌دا له‌عه‌رشه‌وه جو‌ش و خو‌شیک ده‌هات، عه‌قل گوتی: ئه‌لی فریشته پیروژه‌کان شیعی حافظ له‌به‌ر ده‌که‌ن.

صبحدم: کاتی سپیده. خروش: ده‌نگه ده‌نگ و جو‌ش و خروش.

گویی: ئه‌لی. از بر می‌کنند: له‌به‌ر ده‌که‌ن.

له‌نوسخه‌ی لاهوریدا له‌بری (عقل) (عشق) هاتوه که له‌گه‌ل مه‌شه‌بی (حافظ) دا زیاتر ده‌گوچی و هه‌ر عه‌شقی زیاتر ناگای له بارودوخ فریشته‌کان هه‌یه و عه‌قل به‌مه‌هه‌مه نامه‌هه‌مه و خودی حافظ له‌چه‌ندین شویندا ناماژه‌ی به‌نامه‌هه‌می عه‌قل داوه، به‌لام له‌به‌ر ئه‌وه‌ی له‌زۆرینه‌ی نوسخه‌هاوه‌پیکراوه‌کان (عقل) هاتبوو، به‌ناچاری عه‌قلمان داناوه‌گه‌رنا به‌نده‌ش له‌گه‌ل ئه‌و رایه‌دام که عه‌شق جوانتره، به‌لام به‌لگه‌یه‌کم ده‌ست نه‌که‌وت.

به‌هه‌ر حال خواجه شانازی به‌شیعه‌کانی خو‌یه‌وه ده‌کات که هه‌ینه‌ده به‌رزن و حه‌که‌ته‌ی عه‌رفانی و عاشقانه‌یان تیدییه، که فریشته پیروژه‌کانی ئاسمان له‌به‌ریان ده‌که‌ن، ته‌نانه‌ت به‌یانییه‌ک زوو وه‌ک چۆن فه‌قیکانی حوچه‌چرپه‌چرپ و هاتووچۆ و ده‌نگه ده‌نگ ده‌که‌ن و خه‌ریکی شت له‌به‌رکردن ناوا خو‌ش و ده‌نگه ده‌نگی له‌ئاسمانه‌وه به‌رگوتی ده‌که‌وت، عه‌شق (عه‌قل به‌پیی به‌یته‌که) گوتی: ره‌نگه فریشته پیروژه‌کانی شیعی حافظ له‌به‌رکه‌ن (له‌گه‌وره‌یی و بلندی).

غەزەلی سەد و نەو دە و حەوتەم:

بەحرى موزارعی هەشتى ئەخرەبى مەكفونى مەقسور
(مفعول فاعلات مفاعیل فاعلان)

۱ - دانى كە چنگ و عود چە تقرریر مى كند

پنهان خورید باده كە تعزیر مى كند

ئەزانى چنگ و عود چ قسەیهك دەدركىتن، بە دزییهوه شەراب بۆنەوه، چونكە
(تەعزیر) تان دەكەن.

چنگ: چەنگ، جۆرە سازیکە. تقرریر مى كند: دەدركىتن.

تعزیر: سەرزەنش، تەمى دان، لیدان.

لە ئایىنى ئىسلامدا هەندى گوناھ (حەدى) ھەيە، بۆيە حەدى زینا رەھمکردن یا دارى
حەددە، بەلام هەندى گوناھى دیکە ھەيە كە حەدى دیاربیکراوى نییە و لە قورئان یاخود
فەرموودەدا بەراشکارى سنورى حەدەكەى دیارینەکراوه، بەلام ھەر قازى یا حاکمیک دەتوانیت
جۆرە تەمى کردنیک بەکاربەیتت بۆ سزادانى تاوانبار كە لە روو گرژ کردن و چاو سوور
کردنەووه دەست پیندەكات تا سەرزەنش کردن و لیدانیش (بە قامچى یا بەتاکە پیتلاو) بەم
جۆرە تەمىکردنە كە سنورى لە قورئاندا بە ئاشکرا دیارى نەکراوه و لە حەد كەمترە
دەگوتريت (تەعزیر). د. خرمشاهی لە (حافظ نامە) دا روونکردنەووه كى جوانى سەبارەت بە
(تعزیر) خستۆتەر وو. {حافظ نامە، ج ۱، ل ۷۲۸}.

لە زۆرەي نوسخە دیرینەکاندا (تکفیر) ھاتوو، بەلام لەبەر ئەوێ كە لە ھیچ سەردەمیکدا
حەدى مەي خواردنەووه نەگەيشتۆتە تەکفیر، ساغکەرەووه كانى دیوانى حافظ (تعزیر) بیان
بەدرستتر زانیووه.

مەبخواردنەووه (کۆزى عەشق و مەینۆش) بە ئاوازی ساز و عودەووه زیاتر سەرنجراکیش و
شادی بەخشە، بەلام لەسەردەمیکدا كە مەبخواردنەووه دەبیتتە مایەي لیدان و تەمى کردن ئیدی
بەبى ساز و چنگ چاکترە، بۆيە خواجە دەلى:

لەم سەردەمەدا كە مەبخواردنەووه (عەشقى و خۆشەويستى زاتى) زۆر بەتوندى قەدەغە کراوه
و نەيارانى لە دەسەلاتدان. ئەزانى زمانى حالى ساز و عود دەيانگوت چى؟ دەيانگوت، بە
پنھانى و بە بى ساز و عود بادەبنۆشن بۆ ئەوێ حاکم تەمیتان نەكات و دوچارى (تعزیر) نەبن.

لەراستیدا ئەم شیعەرە لە سەردەمیک ئەدوى كە بەتوندى بەرنگارى مەيۆمەبخانە (عیرفان و
عەشق) بوونەتەووه.

۲ - ناموس عەشق و رونق عەشق مى برند

عیب جوان و سرزنش پیر مى كند

ناموسى عەشق و رەونەقى عاشقان دەبەن رەخنە لە لاو دەگرن و سەرزەنشتى پیر دەكەن.

ناموس: ناموسى، ئابروو، شەرەف. رونق: رەونەق.

ھەر لە دوى بەيتى يەكەم و نامۆزگارى عود و سازەكە لە شەرحى لاھوریدا بە (مورشید
كامل و كاملى عامل) دراونەتە قەلەم - ناھیلن و رەخنە لە لاوانى عاشق دەگرن و
سەرزەنشتى پیرانى تەریقەت دەكەن و بە ھەموو شیبوہیەك لۆمەي عەشق و عاشق دەكەن چ پیر
و چ لاو، چ كامل و چ تازەكار.

۳ - جز قلب تیرە ھیچ نشد حاصل و ھنوز

باطل درین خیال كە اكسیر مى كند

جگە لە سكەي تەزویرى رەش ھیچیان دەستگیر نەبووه، ھیشتاش لەم خەيالە پوچەدان كە
كیمیا (ئیکسیر) دروستدەكەن.

قلب: سكەي تەزویر و ساختە. تیرە: رەش.

نشد حاصل: دەستگیر نەبوو، حاصل نەبوو، بەدەست نەھات.

اكسیر: ئیکسیر، كیمیا.

(قلب سیاہ) جگە لە سكەي ساختەي رەش ھەلگەراو بەواتای دلى رەش ھەلگەراویش
دیت، (ئەوان) مەبەست لەو كەسانەيە كە مەینۆشان داركاری دەكەن و ناموس و رەونەقى
عاشقان و عەشق دەبەن و رەخنە لە لاو دەگرن و سەرزەنشتى پیر دەكەن (كەمەبەست لیبیان
ئەو كەسانەن كە بانگەشەي دینداری دەكەن و تەنیا رووخسارى ئایینیان گرتوووه و دژایەتى
تەریقەت دەكەن و عەشق و عارفان بەكەم سەیر دەكەن و دژایەتیان دەكەن).

جگە لە دلێكى رەش یا سكەيەكى ساختەي رەش ھەلگەراو ھیچی دیکەیان بە دەست
نەھیتناوه كەچی لەو خەيالە پوچەدان بەم كارەیان ئیکسیر و كیمیايان بەدەستھیتناوه (چاکترین
ماددە و شت).

۴ - گویند رمز عەشق مگوید و مشنوید

مشکل حکایتیست كە تقرریر مى كند

دهلین ره مزی عهشق مه لئین و گوئی لی مه گرن (باسی مه کهن)، بهراستی باسی
حیکایه تیکی زور نارچهت ده کهن.

مشکل: نارچهت، سهخت.

ئه وانهی که دارکاری مهینوشانی عهشق ده کهن ده لئین: به هیچ شیوه بهک باسی عهشق
مه کهن و نه باسی رازه کانی بکهن و نه گویشی لی بگرن، خواجه ده لی ئه مه زور نارچهت و
ئه م قسمه و باسهی که دهیکهن زور به نارچهتی نه نجامته درئ و مه حاله رهمز و رازی عهشق
باس نه کریت.

۵ - ما از برون در شده مغرور صد فریب

تا خود درون پرده چه تدبیر می کنند

ئیمه له ده رگادا به خه یالی سده فریوه وه له خوبایی بووین، ئاخو له ژوروه وه بیر له چی
ده که نه وه.

له م بهیته دا دیسانه وه نیو په رده و ده روهی په رده هاتوه که ئه کرئ په ردهی وجود و
په ردهی قه ده ری ئیلاهی بیته. ئیمه ته واری مرؤقه کان له ده روهی حه وشه ی راز و ته قدیر داین و
به کرده ی خومان فریومان خواردوه و له خوبایی بووین، به لام نازانین و بی ئاگاین له وهی که
له نیو په ردهی قه ده ردا و له ودیو ئاگایی ئیمه وه چ پرپاریک ده دن و بیر له چی ده که نه وه و
چاره نووسمان بو کوی ده بن.

۶ - تشویش وقت پیر مغان می دهند باز

این سالکان نگر که چه با پیر می کنند

دیسانه وه کاتی پیری موغان تیئکده دن، سهیری ئه م ریبه واره نه که چی له گه ل پیردا ده کهن.
تشویش: تیئکان.

وقت: کات، وهقت له روانگه ی عیرفانه وه بارودوخی حال و مه قاماته که له رابردوو و
داهاتوو بی ئاگا ده بن و له ئیستادا ده ژین.

سالکان: ریبه وارانئ ریگه ی ته ریقهت و عیرفان.

نگر: سهیرکه.

تیئکانی ئه م حاله ته رۆحانیانه له پیری موغان (مورشید) یا پیرانی ته ریقهت له لایه ن تازه
ریبه واران وه لای خواجه سته مه له حقه ی پیر و له تازیه ی و هه رزه بیسه وه سه رچاوه ده گریته و
ره خنه له م حاله ته ده گریته، ده لی سهیرکه چ سته میتک له گه ل پیردا ده کهن که دیسانه وه کاتی
لی تیئکده دن.

۷ - صد ملک دل به نیم نظر می توان خرید

خوبان درین معامله تقصیر می کنند

ئه توانری به نیو نیگایهک (میبه ره بانانه) سه ر مولکی دلئ بکر دریته، بهراستی جوانان له م
مامه له یه دا که مه تر خه می ده کهن.

ملک: کولک، ولات. میتوان خرید: ئه توانری بکر دری.

تقصیر می کنند: که مه تر خه می ده کهن.

خواجه پی پی وایه که ته نیا به جو ری سهیر کردن ئه توانری دلان رازی بکریت یا خود
بو لای خوراکیشریته که چی پی پی سهیره جوانان ئه م شته ناکه ن و له م مامه له یه دا در یغی
ده کهن، واته: جوانان نیگای میبه ره بانانه بیان نیبه. ئه گه رنا به نیو نیگای میبه ره بانانه سه د
ولاتی دل ده کر دریته.

۸ - قومی به جد و جهد نهادند وصل دوست

قومی دگر حواله به تقدیر می کنند

کو مه لیک وه سلئ دؤست به هه ول و کوشش ده زانن و کو مه لیک دیکه ده یه دنه
ده ست قه ده ر.

جد و جهد: هه ول و کوشش. نهادند: زانن، فه رز کردن، دانه قه له م. حواله: دانه پا ل.

واته هه ندئ که س (گروویک) پییان وایه مرؤقه بو ئه وه ی بگات به وه سلئ یار - خودا -
پیویسته هه ول بدات و کوشش بکات، به لام گروویکی دیکه ئه مه ده دنه پا ل قه ده ر پییان وایه
پیشت پرپاری له سه ر دراوه.

۹ - فی الجملة اعتماد مکن بر ثبات دهر

کاین کارخانه ایست که تغییر می کنند

هه ر چؤن بی پشت به نه گو ری رۆژگار مه به سته، چونکه ئه مه کارخانه یه که که گو رانی
به سه ردا ده هینن.

فی الجملة: هه ر چؤن بیته، دوا جار. ثبات: مانه وه، نه گو ری.

تغیر می کنند: ده یگو رن، گو رانی به سه ردا ده هینن ئیستا له فارسی نویدا له بری (تغیر
میکنند) (تغیر می دهند) به کار ده هینن.

خواجه ده لی هه رچؤن بیته، دوا جار تو پروا به خوراکری و نه گو ری رۆژگار و زه مانه (دونیا)
مه که، چونکه زه مانه کارخانه یه که به رده وام دیگو رن، هه رگیز پشتی پی مه به سته.

چون نیک بنگری همه تزویر می کنند

مه‌یمان بده‌ری، چونکه گهر به‌وردی سه‌یر که‌هیت شیخ و حافظ و مفتی و موخته‌سیب هه‌موویان ساخته و ته‌زویر ده‌کهن.

مفتی: مفتی، فتوادهر. نیک بنگری: به‌وردی سه‌یر که‌هیت، وردبیته‌وه.

(شیخ و حافیز و مفتی و موخته‌سیب) ره‌مزی ده‌ولت و نایبنداری رواله‌تیانه‌ن که به‌رگری له‌عه‌شق و خو‌شه‌ویستی و مه‌ی نوشی ده‌کهن. خواجه ده‌لی مه‌ی خو‌شه‌ویستی هه‌قمان بده‌ری، چونکه گهر به‌وردی سه‌یر بکه‌هیت له‌ناخی شیخ و حافیزی قورشان و مفتی و موخته‌سیب وردبیته‌وه هه‌موویان خه‌ریکی خراپه و ساخته‌ن. واته: ته‌وانیش پاک نین و ته‌نیا رواله‌تن گهرچی بانگه‌شه‌ی پاکي ده‌کهن.

هروی پیتی وایه (حافظ) خودی شاعیره و خو‌شی ده‌خاته ریزی ته‌وانه‌وه. { هروی، ج ۲، ل ۱۴۷ } به‌لام ته‌م رایه ریی تیناچیت.

غزه‌لی سه‌د و نه‌وه‌د و هه‌شته‌م:

به‌حری موخته‌سی هه‌شتی مه‌خبونی مه‌قسور

(مفاعیلن فعلا‌تن مفاعیلن فعلا‌ن)

۱ - شراب بی غش و ساقی خوش دو دام ره‌ند

که زیرکان جهان از کمندشان نرهند

شرابی بی غش و ساقی سه‌رنجراکیش دوو داوی سه‌ره‌رین، که زیره‌که‌کانی جیهان له‌که‌مه‌ندیان رزگار نابی.

خوش: (خوش نه‌ندام) جوان و سه‌رنجراکیش، دل‌رفین

رهند: له‌بنه‌ره‌تدا (راه هستند) که به‌واتای (ریگه‌ن)ه.

زیرکان: زیره‌کان، عاقلان.

نرهند: رزگاریان نابی له‌چاوگی (رستن) وه‌رگیراوه به‌واتای رزگار بوون، نه‌جاتبوون.

خواجه له‌شه‌رابی ساف و ساقی و سه‌رنجراکیش ته‌و دوانه ته‌دوی که وه‌ک داوی سه‌ره‌رین و هینده سه‌رنجراکیش و دل‌رفین که دل‌ی هه‌موو خه‌لکی ته‌سیری خو‌یان ده‌کهن، ته‌نانه‌ت عاقل و زیره‌که‌کان (زۆرزان)ه‌کانی دونیاش ناتوانن خو‌یان له‌ده‌ستیان رزگار بکه‌ن.

له‌زاراوه‌ی عیرفانیدا ساقی مورشید و شه‌راب عه‌شق و خو‌شه‌ویستی حه‌قه، که ته‌مه‌ دوو هینده سه‌رنجراکیش ته‌نانه‌ت عاقلان (زاهید و سو‌فیه ره‌مییه‌کانیش) ناتوانن له‌داوی عه‌شقی حه‌قیقی رزگاریان بیی.

۲ - من ارچه عاشقم و رند و مست و نامه سیاه

هزار شکر که یاران شهر بی گنهند

گهرچی من عاشق و رنده و مه‌ست و نامه‌ره‌شم، هه‌زار شوکر که هاو‌رپییانی شار بی گوناهن.

ارچه: گهرچی. نامه سیاه: نامه‌ره‌ش، تاوانبار.

بی گنهند: بی گوناهن.

ته‌م به‌یته توانج و پلاره له‌زیره‌کانی به‌یته پیتشو که لی‌رده‌ا به‌هاو‌رپییانی شار ناویان ده‌بات و سه‌رزه‌نشتی خواجه ده‌کهن به‌وه‌ی که ته‌ریقه‌تی رهن‌دی و مه‌ستی و عاشق گرتوو و گونا‌ه‌باره، به‌پلاره‌وه پیتیان ده‌لی: من گونا‌ه‌بارم ته‌نیا سو‌پاس بۆ خوا که تیره بی گوناهن!!

۳ - قدم منه به خرابات جز به شرط ادب

که ساکنان درش محرمان پادشهند

به بیّ شهرتی به ئەدەبی پیّ مەنیرە مەبجانه (خرابات) هوه، چونکه ئەوانە ی لەبەر دەرگایدا دادەنیشن مەحرەمی پادشان. قدم منه: هەنگاو مەنیّ.

خەرابات رەمزی شوینی عەشقه و عارفان بەخەلۆهتخانی پیرانی دەزانن، خواجه دەلیّ: بەبیّ لەبەرچاوگردنی ئەدەب پیّ مەخەرە مەبجانه و خەراباتی عەشقهوه، چونکه تەنانەت ئەو هەژارانە ی لەبەردەم دەرگاکەیدا دادەنیشن لە نزیک و مەحرەمەکانی پادشای حەقن. واتە: مەبجانه عەشق پیرۆزه و بەبیّ رەچاو گردنی ئەدەب مەرۆ بۆ ئەویّ.

۴ - جفا نه پیشه‌ی درویشی است و راهروی

بیار باده که این سالکان نه مرد رهند

ستەم پیشە ی دەرویشی و ریبواری نییە، باده بەینە، چونکه ئەم ریبوارانە پیاوی رینگە نین. راهروی: ریبواری و دەرویشی. نه مرد رهند (مرد ره نیستند): پیاوی رینگە نین. دەرویش و ریبواری راستەقینە ی رینگە ی حەق ستەم لە خەلک و لە یە کتری ناکەن، ئەوی که زولم دەکات سۆفیلکە ی دەروونییە (سالکان) و زاهید و زیرە کە کانی بەیتی یە کە مین که خۆیان بە ریبواری رینگە ی حەق داوئە قەلەم. مادام وایە ئیمە ی دەرویشان ئەهلی زولم و ستەم نین، باده ی عەشق بەینە با عاشق بین و خۆمان بە سۆفیلکە و ریبواره درۆزنە کانهوه خەریک نە کەین، چونکه ئەوان پیاوی رینگە ی عەشق نین.

۵ - مبین حقیر، گدایان عشق را کاین قوم

شهان بی کمر و خسروان بی کلهند

بەسووکی سەیری هەژارانە عەشق مە کە، چونکه ئەم کۆمەلە ییە، پادشای بیّ که مەربەند و تاجن.

مبین حقیر: بەسووکی سەیر مە کە، بەسووکی لییان مەروانە. شهان/ شاهان: پاشایان.

کمر: که مەربەندی تاییەت بە پادشا. کله / کلاه: کلاو، تاجی پاشاییەتی.

خواجه روهبه کەسی سییەم (غائب) - که ئە کرۆ زیرە کانی بەیتی یە کەم، یا ئەوانە ی رەخنە لە عارفان دەرگن) دەکات و دەلیّ: بە سووکی لە هەژار و گەدایانی عەشق مەروانە، چونکه ئەم کۆمەلە ییە (عارفان / عاشقان) پادشا و سولتانن، بەلام تاج و کە مەربەندیان نییە، واتە گەرەبی پادشایانان هە ییە، بەلام روالەتیان وە ک ئەوان نییە.

۶ - به هوش باش که هنگام باد استغنا

هزار خرمن طاعت به نیم جو نخرند

هۆشیاریە که کاتیّ بای بیّ نیازی (استغنا) هەلکات هەزار خەرمانی خواپەرستی (تاعەت) بە لەتە جۆیە ک وەرناگرن.

به هوش باش: هۆشیاریە، بەناگابە. هنگام: کاتیّ.

استغنا: بیّ نیازی خوا لە بەندەکانی، که هیچ پیوستییەکی بە عیبادهتی مەرۆق نییە.

نەنهند: وەرناگرن، ناگۆرنەوه (بیگومان لیژەدا ئەم واتایانە دەدات لە بنەرەتدا نەهاند: - دانان، نان-ه).

تەواوکەری بەیتی پیشووه و بەوکەسانە ی که هەمیشە خەریکی عیبادهتی وشکن دەلیّ: ناگادار و هۆشیار بن سەر دەمیّ که بای ئیستییغنا ی خودا - که پیوستی بە عیبادهتی کەس نییە - هەلکات هەزار خەرمان خواپەرستی و وشکە تاعەت لەتە جۆیە ک ناکات.

لە مجالس {ج ۱، ل ۳۴} دا هاتوو: (لە رۆژی قیامەتدا پیغە مەبەرەن و بەندە و پیاوچاکەکان دەهیننە پیشەوه، بەلام ئیبلیس (شەیتان) ناهینن و عیبادهت و (طاعت) ی حەوت سەد هەزار سالیّ دەهیننە پیشەوه بایەکی توندی لەلای بیّ نیازی- ئیستییغنا- ی خوداوه هەلکە کات و بەبای دەدات.

{دیوانی حافظ نسخە ی فریدون میرزای تیموری، بە اهتمام، احمد مجاهد، ل ۳۰۹ سال ۱۳۷۹، چاپ اول تهران}.

۷ - مگو که کوبه‌ی دلبری شکسته شود

چو بندگان بگریزند و چاکران بجهند

مەلیّ: کاتیّ بەندە و غولامان هەلپهاتن و پشتیان هەلکرد، گەرەبی و شەو کەوتی دولبەری تی کەدە شکیت.

کوبه: گەرەبی، شان و شکۆ. شکسته شود / شکسته می شود: دەشکیت.

چو: کاتیّ، گەر. بگریزند: هەلپین. بجهند: پشت هەلکەن، رابکەن.

جگه له شهرچی (لاهوری) دا له نوسخه کانی دیکه‌دا له‌بری (مگو) (مکن) هاتوو که مانای بەیتە که بەتەواوی دەگۆریت.

گەر (مکن) بیت مانای بەیتە که دەبیته: مە کە (خراپە مە کە)، چونکه گەر بەندە و غولامانی دەوربەرەت هەلپین و پشتت تی بکەن گەرەبی و شان و شکۆت نامینیّ و گەرەبی و شەو کەوت بەندە بە بوونی بەندە و غولامەکانی دەوربەرەتەوه بۆیە لە گەلمان چاکبە تا وازت لیّ نەهینن.

عەشقی دەرگا و ئاستانەییەکی بەرزەییە و گەیشتن بەو ئاستانەییە کاریکی ئاسان نییە و هەرل و هیمەتیکی دەوی، جگە لەمەش عاشقان نامادە نین جیگەیی بی هیمەت و ترسنۆکان بەکنەوه، بۆیە حافظ خۆی ئاگادار دەکاتەوه کە ئەگەر دەتەوی لە زومەری عاشقان بیست و بە دەرگای عەشقی بگەیت هیمەتی بکە.

ئەم مانایە کیشەییە دەیتتەوه کە لەگەڵ بۆچوونی حافظ و تەواوی عارفان و تەنانەت دیندارانیشدا یەکنەگرتتەوه. کە ئەویش پێویستی دۆلەر یا دۆلەرییە بە غولام و چاکران واتە تا عاشق نەبی مەعشوقیش هیچ نییە. ئەمەش لەگەڵ سیفەتی بی نیازی موستەغنی – خودادا پێچەوانەییە. (مکن) کاتی راستە کە خواجه ئەم قسانە بە (زیرەکان) و پادشا و سولتانانی دنیایی بلت، هەر بۆیە لە یەکێ لە نوسخەکانی فریدون میرزادا لەبری (دلبر) (خسروی) هاتوو، لە راستیدا (خسروی / پادشایی) ئەم کیشەییە دەرەوینتتەوه، بەلام (دلبری) کیشە دروستدەکات.

بەپای بەندە (مگو)، (دلبری) لەگەڵ واتای گشتی غەزەلە کە و بیری عارفانەیی خواجهدا زیاتر یە کدەگرتتەوه و بەیتە کەش زیاتر شەرح و درێژ کردنەوهی بەیتی پێشووه و مانای (نیستینغا) زیاتر روون دەکاتەوه.

رایەکی فەلسەفیانە هەیە کە بریتییە لەوهی کە خواجهتی خوا بەندە بە بوونی بەندەکانەوه ئەگەرنا مانای نییە؟ عارفان ئەم رایە بەتەواوی رەتدەکەنەوه و پێیان وایە کە بوونی بەندە و غولامان یا هەلاتن و راکردنیان هیچ کاریگەرییەکی لەسەر گەورەیی و شان و شکۆی دۆلەری نییە و خواجه بە زیرەکان دەلی؛ هەرگیز مەلین کاتی بەندە و غولامان رایانکرد و پشتیان هەلکرد لە شان و شکۆی دۆلەری کەم دەبیتتەوه.

۸ – غلام همت دُردي کشان یکرنگم

نە آن گروه که ازرق لباس و دل سپهند

غولامی هیمەتی مەینۆشانی یە کرۆم نەئەو کۆمەلەیی کە جل شین (بەرکی سۆفییان) و دلرەشن. ازرق لباس: جل شین (بەرگی تاییەتی سۆفییان). دل سیه: دلرەش. یە کرنگم: یە کرۆو، یە کرەنگ، ریک و راست.

خواجه عاشقانی ریکەیی حەق و سۆفییه رەسمییەکان لە یە کدی جودا دەکاتەوه و خۆی دەکاتە غولامی عاشقانی یە کرەنگ، ئەو سۆفییهکان (سۆفیلکە ریا بازەکان کە تەنیا لە روالەتدا سۆفین) بە جل شین و دلرەش ناوزەد دەکات و نامادە نییە خۆی بکاتە غولامیان.

۱۰ – جناب عشق بلند است همتی حافظ

که عاشقان ره بی همتان به خود ندهند

دەرگای عەشقی بەرزە، حافظ هیمەتی بکە، چونکە عاشقان جیگەیی بی هیمەتان ناکەنەوه. جناب / دەرگا، ئاستانە. بلند: بەرز. همتی: هیمەتی بکە. ره به خود ندهند: لەگەڵ خۆیاندا شوپینان ناکەنەوه، نامادەن لە گەلیاندا بن.

غەزەلی سەدونەوود و نۆبەم:

بەحرى رەمەلى هەشتى مەخبونى ئەصلەمى موسبغ
(فعلاتن فعلاتن فع لان)

۱ – بود آيا كه در مكیدهها بگشایند

گره از كار فروبستهى ما بگشایند

بلیتی دەرگای مەبجانەکان بەکنەووە و گری کۆیرەى کارى ئیمە بەکنەووە.

بود آيا: بلیتی ؟ بگشایند: بەکنەووە. فروبسته: بەستراو.

کاتی که دەرگای مەبجانەکانى داخراون، گری لەسەر کار و مرازەکانى دلى خواجە و نەربابانى دراو، ئیستا بەکردنەوى دەرگای مەبجانەکانى عەشق ئەوگرى کۆیرەیه دەکریتەووە، بۆیه ئاوات دەخوازى یا دەپرسى و دەلى: بلیتی دەرگای مەبجانەکانى عەشق بکریتەووە بەم کرانەوہیەش گری کۆیرەى سەر کارى ئیمە بکریتەووە.

۲ – اگر از بهر دل زاهد خودبین بستند

دل قوی دار که از بهر خدا بگشایند

ئەگەر لەبەر خاترى دلى زاھیدی خوویست دایاڭخستووہ، ناوئمیئد مەبە کە لەبەر خوا دەیکەنەووە.

از بهر: لەبەر، لەبەر رەزامەندى. خودبین: خوویست.

بستند: دایاڭخستووہ. دل قوی دار: ناوئمیئد مەبە.

خواجە ئومید دەخاتە دلى عاشقانەووە (یا خوێهوە) کە کاتى لەبەر خاترى دلى زاھیدی خوویست دەرگای مەبجانەکانى عەشقیان داخستووہ لەبەر رەزامەندى خوا (بەویست و هیئى ئەو) دەیکەنەووە.

۳ – به صفای دل رندان صبحی زدگان

بس در بسته به مفتاح دعا بگشایند

سویند بە پاکى دلى رەندان کە بادەنۆشن، زۆر دەرگای داخراو بە کللی نزا و پارانەووە دەکریتەووە.

بە: بە، بۆ سویند خواردنە.

صبحی زدگان: بادەى بەیانی نۆشان، عاشقانى بەرەبەیانى، عاشقانى شەویدار.

مفتاح: کللی.

خواجە سویند بە پاکى دلى عارفانى، عاشق (ئەوانەى کە بەرەبەیان بادەى عەشق دەنۆشن) دەخوات کە کللی نزا و پارانەووە هەزاران دەرگای داخراو دەکاتەووە و کیشە چارەسەر دەکات.

۴ – نامهى تعزيتِ دخترِ رز بنويسيد

تا حریفان همه خون از مژهها بگشایند

پرسەنامەى کچی رەز (میتو) بنووسنەووە تا ھاوودەمان (بادەنۆشان) ھەموویان خوین لە برژانگیان برژین.

نامەى تعزیت: تازینامە، پرسەنامە. دختر رز: کچی میتو، مەبەست لە تری یا شەرابە تازینامەى شەراب (داخستنى دەرگای مەبجانەکان و قەدەغەکردنى مەى و شەرابە – کچی رەز). ئەم تازینامەى شەرابە کاریگەرى زۆرى لەسەر بادەنۆشان و عاشقان دەبیت، بۆیه خواجە دەلى: تازینامەى شەراب و مەسەلەى قەدەغەکردنى بنووسنەووە تا بەخویندنەووەى بادەنۆشان ھیندە بگری لەبەرى فرمیسک خوین لە برژانگەکانیان بتکى.

۵ – گیسوی چنگ ببریڈ به مرگ می ناب

تا همه مغبچگان زلف دو تا بگشایند

پرچی چەنگ (ساز) بېرن بە مەرگى شەرابى بى غەش تا ھەموو موغبەچەکان پرچی دووتا بئالۆسکینن و بېرن.

ببرید: بېرن. بگشایند: (لیرەدا) بئالۆسکینن، بېرن.

بەیتە کە ناماژەبە بە تازیبە و مەراسیمی پرسەى ژنان کە لە کاتى مەرگى خوێشەویستیکدا پرچ دەرنى و تەنانت پرچ دەبردى. جاران باو بووە کە تازیبەدار پرچی دەبى و ھاوودەم و ھاوپیانیش بۆ دەرپىنى ھاوودەردى و ھاوخمى پرچی خوین دەرنى.

خواجە لەم بەیتەدا (چەنگ / ساز) بە کەسى شەراب دەزانیت و موغبەچە و مندالە موغەکانیش بە ھاوپی و ھاوخمەمانى (چەنگ) دەزانیت. بۆیه دەلى بە مەرگى مەى بى غەش کە قەدەغەکردنى مەى و داخستنى دەرگای مەبجانەبە پرچی چەنگ بېرن تا مندالە موغانەکانیش بۆ دەرخستنى ھاوخمەمى پرچی رووتاو پەلکەى خوین بېرن و بئالۆسکینن.

لە ھەندىک نوسخەدا وەك قەزوينى، و سودى، خرمشاهى... میسراعى دووہمى ئەم بەیتە و بەیتى پێشوو جیگۆرکینان پى کراوہ.

که در خانه‌ی تزویر و ریا بگشایند

دهرگای مه‌یخانه‌یان داخست، خواجه په‌سندی مه‌که، دهرگای مائی ته‌زویر و ریا بکه‌نه‌وه. بیستند: داخست. در بگشایند: دهرگا بکه‌نه‌وه.

خواجه قه‌بوولی مه‌که که دهرگای مه‌یخانه‌یان داخست‌وه تا دهرگای مائی ته‌زویر و ریا‌بازی بکه‌نه‌وه، لی‌ره‌دا خواجه مه‌یخانه به مائی پاکی و ساده‌یی داناوه و له‌به‌رام‌به‌ریشدا مائی زوهدی به‌مائی ته‌زویر و ریا‌بازی داناوه، ده‌لی ته‌وان که دهرگای مه‌یخانه دانه‌خن دهرگای زوهد ته‌که‌نه‌وه که پاکی و ساده‌یی نامی‌نی و ساخته و ریا‌بازی ده‌ستی‌ده‌کات.

۷- حافظ این خرقه که داری تو ببینی فردا

که چه زَنار ز زیرش به دغا بگشایند

حافظ به‌یانی ده‌بینی له ژیر ته‌م خرقه‌یه‌ی که تو هه‌ته، چه‌نده زوناری فروفیل و ده‌غه‌لی له ژیری‌دا ده‌که‌نه‌وه.

فردا: به‌یانی. به دغا: ده‌غه‌لی و خراپه‌کاری.

واته: حافظ به‌زوویی ده‌بینی که له ژیر ته‌م خرقه‌یه‌ی له‌به‌رت کردوه (بو خه‌له‌تان‌دن و فریودانی خه‌لکی) به‌ته‌وی و نه‌ته‌وی چه‌نده پشت‌ووین و زوناری فروفیل و ده‌غه‌لی ده‌که‌نه‌وه و ریسوا ده‌بیت. مه‌به‌ست له‌وه‌یه که ژیر خرقه‌ی زوهد و زاهدان پره له پشت‌ووینی ده‌غه‌لی و خراپه‌کاری.

غه‌زه‌لی دووسه‌دهم:

به‌حری ره‌مه‌لی هه‌شتی مه‌خبونی ته‌سله‌می موسبه‌غ
(فاعلاتن فاعلاتن فعلاتن فع لان)

۱- سالها دفتر ما در گرو صهبا بود

رونق می‌کده از درس و دعای ما بود

سالانیک ده‌فته‌ری ئیمه بارمته‌ی شه‌راب بوو، ره‌نه‌قی مه‌یخانه‌ش له دهرس و پارانه‌وه‌ی ئیمه‌وه بوو.

دفتر: ده‌فته‌ر، ده‌فته‌ری شیعر. صهبا: مه‌ی، شه‌راب.

خواجه ده‌لی سالانیک ده‌فته‌ری شیعر ئیمه که سوژی پاکی دل و هزرمان بوو، له‌بری شه‌راب و مه‌ی (خوشه‌ویستی و عشق) داده‌نا و مه‌یخانه‌کان به‌ده‌رس خویندن و نزا و پارانه‌وه‌ی ئیمه ره‌نه‌قیان بو پیدایا ده‌بوو.

۲- نیکی پیرمغان بین که چو ما بدمستان

هر چه کردیم به چشم کرمش زیبا بود

سه‌یری چاکی پیری موغان که ئیمه‌ی به‌دمه‌ستان هه‌رچیمان کرد به چاوی که‌ره‌م و گه‌وره‌یی لئی روانی و لای جوان بوو.

نیکی: چاکی. بدمستان: به‌دمه‌ستان، که‌سانی که به ته‌واوی مه‌ست و سه‌رخ‌خوش ده‌بن. پیری موغان خاوه‌ن مه‌یخانه‌ی عه‌شقه که (قطب‌الاقطاب) ه‌یاخود مورشیدی کامله له عیرفان و سو‌فیکه‌ریدا (به‌دمه‌ستان) یش ته‌و سو‌فی و ده‌وریشانه (عاشقانه)ن که له باده‌ی عه‌شقه‌دا به ته‌واوی مه‌ست ده‌بن و ده‌گه‌نه سنووری (شطحات) و قسه و ره‌فتاری مه‌ستانه و دوور له نه‌ریتیان لی ده‌بینریت.

خواجه له گه‌وره‌یی پیری موغان ته‌دوی ده‌لی: به‌راستی پیری موغان (مورشیدی کامل)ی ئیمه زور گه‌وره‌یه کاتی که ئیمه به ته‌واوی مه‌ستی باده‌ی عه‌شق بووین و له‌خویه‌وه قسه‌مان کرد ته‌و به‌گه‌وره‌یی خوی هه‌رچیمان وت و هه‌رچیمان کرد به جوانی و ره‌یگرت و ره‌خنی لی نه‌گرتین.

۳- دفتر دانش ما جمله بشوید به می

که فلک دیدم و در قصد دل دانا بود

هه‌موو ده‌فته‌ری زانستی ئیمه به‌مه‌ی بشون، چونکه فه‌له‌کم بینی و به‌نیازی له‌ناو‌بردنی ده‌لی دانا بوو.

دانش: زانست. بشوید: بشون.

فلك دیدم: فهله کم بینی، ئەستێرەم گرتەوه (له زانستی گەردوونناسیندا).

در قصد دل دانا بوو: دەبویست دلێ دانا و هۆشیار له ناو بهریت.

فهلەك و رۆژگار یار زەمانە هەمیشە مرۆفی هیچ و پوچ لەباردانەبوو گەشە پێ دەدات و مرۆفی دانا و وشیار و پیاوچاكان لەناو دەبات (لێرەدا ئەم عاقلی و زانسته جیاوازه له وعهقل و زانستهی كه خواجه له كاتی باسی عیرفاندا به نینگهتیقی باسیاندهكات).

خواجه دهلی: من فهله کم دیوه و زەمانە خۆشیی له مرۆفی دل و شیار نایهت و به نیازە له ناوی ببات، ئیمەش دلمان هۆشیاره و دهفتهرمان له زانسته، جا بۆ ئەوی فهلهك له ناومان نهبات دهفتهری زانستمان به مەمی بشون، واته: هینده مه پمان بدهنی كه مهست بین و زانست له سه زماندا نه مینێ تا فهلهك له ناومان نهبات.

به كورتی: فهلهك بهوی كه هیچ و پوچان گهوره دهكات و دژایهتی تێدایه بووته و ده بیته خۆره میشکی عهقلان جا چاكتروایه مهست بین و خۆمان له خهوی گهروهیی دوالیزم و دژایهتییه كانی فهلهك و زەمانه له یاد كهین.

٤ – از بتان آن طلب ار حُسن شناسی ای دل

کاین کسی گفت: که در علم نظر بینا بود

ئەي دل گەر جوانناسی داوای خۆینگهرمى له یاران بکه، چونکه ئەمه کهسى گوتویهتی، که له جوانناسیندا شارهزا بووه.

آن: خۆینگهرمى، خۆین شیرینی. حسن شناسی: جوان ناس.

علم نظر: زانستی جوانیناسی. بینا بود: شارهزا بوو.

مهرجی یاران و دولبهران و بوتان لای خواجه خۆینگهرمى و خۆین شیرینییه، لای ئەو یار و دولبهر و ئەوی نییه که که مەری باریک و قژی درێژی هه بیته، به لکو ئەوی که خۆین شیرینه (شاهد آن نیست که مویی و میانه دارد) له م بهیتهشدا به دلێ خۆی ده لیت:

ئەي دل گەر جوانناسیت داوای مهرجی خۆینگهرمى بکه له دولبهر و یاراندا ئەوهك جوانی جهستهی، چونکه ئەم قسهیه که سینک کردویهتی (مهرجی جوانی خۆینگهرمییه) که له جوانی ناسیدا شارهزا بووه.

٥ – دل چو پرگار بههر سو دۆرانی می کرد

واندر آن دایره سرگشتهی پابرجا بود

دل وەك پەرگاڵ به هه موو لایه كدا دەسورایه وه، لهو بازنهیهشدا سه رلیشواوی جیگیر بووه.

پرگار: پەرگاڵ.

سرگشته: سه ر لیشواو.

پابرجا: جیگیر.

حافظ زور جار پەرگاڵی بۆ دروستکردنی وینەى شیعری یاخود هونەرەکانی رهوانبیتژی هیناوه تهوه. پەرگاڵه که دوو(سه ر)ی ههیه، بهردهوام یه کیکیان دەسورپیتیه وه ئەوی دیکه یان له نیوبازنه کهدا جیگیره، واته: له هه مانکاتدا سه رکی سەرلیشواوه سه رکی دیکه ی جیگیره (یاخود بهردهوامه)

ئەو بازنهیهی له م بهیتهدا هاتووه، بازنه ی عه شقه، دلێ خۆی له بازنه ی عه شقدا به پەرگاڵیک ئەداته قه لثم که به هه موو لایه کی ئەو بازنه دا ده روات و سه رلیشواوه و جیگیر و بهردهوام وازی لی ناهینێ، واته دل م له کاتی کدا که له بازنه ی عه شقدا سه رلیشواوه جیگیره و لی راناکات.

٦ – مطرب از درد محبت عملی می پرداخت

که حکیمان جهان را مژه خون پالا بود

موترب له دهردی خۆشه و یستیه وه ناوازیکی لیده دا که برژانگی هه کیمان جیهان ده بووه پالا و گه ی خۆین.

عمل: له زاراوه ی مۆسیقادا ناواز و داهینانی ناوازی نوییه. میپرداخت: لیده دا، ده ژه ند.

خون پالا: پالا و گه ی خۆین، خۆین برژین.

موترب – که مۆسیقا ژهن و گۆرانی بیژه – له دهردی عه شق و خۆشه و یستیه وه ناوازیکی هینده کاریگەر و غه مبارانه ی ده ژه ند که هه کیمانی دونه ی له خه مدا هینده ده گریان فرمیسیکیان ده بووه خۆین و به برژانگه کانیاندا ده پرژا یاخود برژانگه کانیان ده بووه پالا و گه ی خۆین.

٧ – می شکفتم ز طرب زانکه چوگل بر لب جوی

بر سرم سایه ی آن سرو سهی بالا بود

له خۆشیدا ده پشکوتم، چونکه وهك گول بووم له سه ر که ناری جوگه له و ئەو سه روه به ژن ریکه سیبه ری سه ر سه رم بوو.

جوی: جوگه له، جوگه. بر سرم: به سه رمه وه. سهی بالا: به ژن ریک.

خواجه خۆی به گول و یاری به دار سه روی به ژن ریکی سیبه ر چر چواندروه، ئەلی: کاتێ من وهك گول له که نار و رۆخی جوگه له دار وا بووم له خۆشیدا ده که شامه وه، چونکه یاری به ژن ریک – که له سه رو ده چیت – سیبه ری به سه رمه وه کرد بوو.

۸ - پیر گلرنگ من اندر حق ازرق پوشان

رخصت خبث نداد ار نه حکایتها بود

پیری رووخسار وهك گولتی من مؤلته تی نهدا به خراپه باسی سؤفیبیان (شین پوشان) بکه م
ته گهرنا به سه رهات و چیرۆکیکی زۆر بوو.

گلرنگ: گول رووخسار، نهو که سی که رووخساری وهك گول جوانه.

ازرق پوشان: سؤفیبیان - که خرقي شینیان له بهر کردوو.

رخصت: مؤلته. خبث: خراپه. ارنه: ته گهرنا.

خواجه ده باره ی سؤفیلکه کان به سه رهاتی فرۆفیل و خراپه کانی زۆر ده زانیت، به لام ده لیت:
پیری جوانی، رووخسار پاک و دل پاک نه بهتشت من دهرحق به وان خراپه بکه م (و غه یسه تیان
بکه م) ته گهرنا گهر باسی فرۆفیل سؤفیلکه کانم بکردایه دونیایه ک چیرۆک و به سه رهات هه بوو.
د. زرین کوب (پیر گلرنگ) به شه رابی پیر و ماوه (می باقی) ده زانیت، واته عشق ریگهی
نهدام غه یسه تی سؤفیلکه کان بکه م.

لاهوری (پیر گلرنگ) به پیریکی شاری شیراز نه داته قه لیم که له سه رده می حافظدا ژیاوه.
{لاهور، ج ۲، ل ۱۳۲۸}.

هه رچۆن بیت پیر (گهر شه راب یا پیریکی تایبهت یا هه ر پیریکی ره مزی وهك پیری موغان
بیت) لای حافظ گه وره یه و به گوئی ده کات.

(خبث) خراپه و خراپه گوتن له م به یته دا نه کری مه به ست له غه یسه تی بیت.

۹ - قلب اندوده ی حافظ بر او خرج نشد

که معامل به همه عیب نهان بینا بود

سکه دلی رتوشکراوی حافظ لای نهو خرجه نه کرا، چونکه مامه له چی، شاره زای هه موو
عه یسه شاراوه کان بوو.

اندوده: روپۆشکراوه، رتوشکراوه، ته زویر. بر او: لای نهو. خرج نشد: خرجه نه کرا.

مهامل: مامه له کهر. عیب نهان: عه یسه شاراوه.

(قلب) لیلی تیدایه و به واتای دل و سکه ی ته زویر دیت، دلی حافظ یا سکه ی حافظ که له
ناوه ده چاک نه بوو، به لام چینیکی چاکی به سه ردا درابوو (روپۆشکرا بوو) لای نهو خرجه نه کرا و
نه یو یست و هیچی نه کرد، چونکه نهو که مامه له چی بوو، ناگای له ته واوی عه یسه شاراوه کانی
دل / سکه ی حافظ بوو.

له م به یته دا نهو نه کری پیر یا مه عشوقی حقه بیت که ناگایان له دلی عاشقان هه یسه و
پیویست به فرۆفیل شارده نه وه ناکات.

غەزەلی دووسەد و یە کەم:

بەحرى رەمەلى ھەشتى مەخبونى ئەسلەمى مۇسبەغ
{فاعلاتن فعلاتن فع لان}

۱ - یاد باد آنکە نھانت نظرى باما بود

رقم مہر تو برچہری ما پیدا بود

یادیان بەخیر ئەو رۆژانەى کە بە پەنھان چاویکت لە ئیمە بوو، نیشانەى میہر و
خۆشەویستی تۆ بە نیو چاوانی ئیمەوہ بوو.

یاد باد: یادیان بەخیر. نھانت: بە پەنھانی. نظری باما بود: چاویکی لیمان بوو.
رقم: نیشانە. پیدا بود: دیار بوو.

بیشتر باسماں لە لیلى غەزەلە کانی حافظ زۆرى روانگەکانى شەرحى شیعری حافظ
کردووه، کە خواجە لە عارفیکی - لسان الغیب و شەھید- ھوہ تا مەینۆش و عەیشیک
دەبەن. لەم غەزەلەدا روانگەھەکی سەیرتر بەرچاوە دەکەوێت، کە ناوژەد کردنى حافظ بە
(میترا پەرستى) د. ھروى لە شەرحى ئەم غەزەلەدا و بە پشتبەست بە داھەکانى ھاشم رضا
(ئەین مەر، میترايسم) پیتی وایە کە ئەم غەزەلە ناماژەى تیداھە بۆ میتراپەرستى یا
خۆرپەرستى یا میہر پەرست بوونى حافظ یا ھەر ھىچ نەبیت زانیارى ئەو سەبارەت بەم
ئایینە - ھەر چەندە د. ھروى پشتگىرى لەم رایە ناکات گومانى لێدەکات - بەلام رایەکی
ھاشم رضا نەقل دەکات - ئەلبەت رەتى دادەتەوہ - کە دەلى: ((گومانى تیدا نییە کە
حافظ ئەم غەزەلەى ناماژە بە ئایینى میترا نووسیوہ کە خۆى یەکتە بووہ لە
شونینکەوتوانى)). {ھروى، ج ۲، ل ۸۵۸}.

سەیر لەو داھە زۆرینەى رافەکانى - راستەر وایە تەواوى رافەکانى - دیوانى حافظ ھیندە لەم
بەیتە یاخود گەر لایەنى عیرفانى غەزەلە کە فەرماویش بەکەین غەزەلە کە شەرحیکى میترووی بۆ
کراوہ کە بۆ (شا شیخ ابو اسحاق) نووسراوہ (غنى) {خرمشاهی، ج ۱، ل ۷۴۳}.

لە لایەکی دیکەوہ سەیرتر ئەوہیە کە حافظ ئەو دنیا غەزەلە ئاشکرایەى ھەییە کە بە
ئاشکرا مۇسلمانییەتى و تەننەت ئەشعەرى بوون و سونى بوون و شافعی بوونى ئەخاتەرپروو
کەچی (ھاشم رضا) بەم تەنیا بەیتە یا غەزەلە کە رەنگە لە دوورترین مانای بارکراویدا بەو
رایانەى ئەو بگاتەوہ دەکاتە بەلگەى رەھا و یەکلاکەرەوہ بۆ میتراى بوونى حافظ.

خواجە لێرەدا وەسفی زاتیک - گەورە و سەردارێک - دەکات، کە لە شەرحە عیرفانییەکان
بە زاتى حق دراوہتە قەلەم - و لە شەرحى میتروویيەکانیشدا بە (شا شیخ ابو اسحاق) یاخود
(قوام الدین صاحب عیاری وەزیر) دراوہتە قەلەم و تیایدا لە میہر و خۆشەویستی ئەو بۆ خۆى
دەووت و دەلى: یادیان بەخیر ئەو رۆژانەى کە لوتف و کەرەمى بەسەر مەوہ بوو، بە پەنھانى
ھەمیشە چاوى کەرەمت لێم بوو، نیشانەى خۆشەویستی بەنیو چاوانەوہ بوو.

۲ - یاد باد آنکە چو چشمت بە عتابم مى کشت

معجز عیسویت در لب شکرخا بود

یادیان بەخیر ئەو رۆژانەى کە چاوانت بە عیتاب دەیکوشتم و موعجیزەى عیساییش لە
لیوى شیرینتدا بوو.

بە عتابم میکشت: بە عیتاب دەیکوشتم. معجز: موعجیزە.

عیسوی: عیسایی، موعجیزەى ھەزرەتى عیسای مەریە مە - د.خ - کە مردووی
زیندوو دەکردەوہ.

شکرخا: شەکر کریمین مەبەست (شیرین)ە.

لێرەدا غەزەلە کە زیاتر بە ئاقاری عیرفانیدا دەچیت و باس لە چاوی و لیوی مەعشوقى ھەقە
چاوانى یار و ناز و عیتابى چاوانى یار کە شەھودى جەلال و جەمالى ھەقە دەبیتە ماھى بى ئارام
کردنى عارفان و عاشقان، ئەم بێتارامییە عاشقان دەکوژیت بە ھىچ شتى ئۆقرە ناگرى جگە لە
فەیزی رەھمانى کە لە لیوی مەعشوقەوہ دەردەچیت، ھەر بۆیە لێو گیانبەخش و زیندوو کەرەوہیە.
خواجە ئەم یارییە عاشقانەى لەگەڵ چاوی قاتل و لیوی شیفابەخشى یاردا دەکات و
دەلى: گەر ناز و عیتابى چاوت دەمانکوژى، موعجیزەى عیسایى لیوی شیرینت
زیندوویمان دەکاتەوہ.

ھەر ئەم واتایە لە (گۆلشەنى راز) دا ھاتوہ:

ز چشم او همه دلها جگر خوار

لب لعلش شفاى جان بیمار

از ديك غمزه و جان دادن ما

از ويك و بوسه و دستان ما

- لە چاوی دلان بى رامن و لیوی یاقوتینى شیفای گیانى بیمارە.

- یەك غەمزەى چاوی گیاندانى ئیمە، یەك ماچى لیوی ھەستانەوہ مان. {لاھورى،
ج ۳، ل ۱۶۶۰}.

له‌راستیدا ئەو مەعشوقێکە که هەم برین و هەم بەرھەمە، هەم قاتل و هەم گیانبەخشە.

۳ - یاد باد آنکه صبوحی زده در مجلس انس

جز من و یار نبودیم و خدا با ما بود

یادبان بەخێر ئەو رۆژانەی که جگە لە من و یار بەمەستی (بادهی بەیان) لە مەجلیس ھاوودەمی (ئونس) دا کەسی دیکە نەبوو خوداش لەگەڵ ئیمە بوو.

صبحی زده: مەستی بادهی بەیان. خودا باما بود: خوا لەگەڵمان بوو، خوا پشتمان بوو. یار سیفاتێ جوانی حەق و خواش زاتی حەقە که لە گشت شوێنێکدا هەیە، خواجە یادی ئەو رۆژانە دەکاتەووە که تەنیا و تەنیا خۆی و مەعشوق / یار و لە مەجلیس و کۆری ھاوودەمیدا بوون و لەکاتیکدا که حالی مەستی بادهی بەیانی و ماوودا بوون نەبوو، یاخود خودا پشتگیر و لایەنگریان بوو - لایەنگری عاشق و عارفان.

۴- یاد با آنکه رخت شمع طرب می افروخت

وین دل سوخته پروانهی ناپروا بود

یادبان بەخێر ئەو رۆژانەی رووت مۆمی شادی دادەگیرساند و ئەم دلە سووتاوێش پەروانەیی بی باک بوو.

رخت: رووت. میافروخت: دادەگیرسا، هەڵدەگیرسا.

ناپروا: بی پەروا، بی باک.

رووی یار هەمیشە مایەیی شەوق و شور و بی نارامی دلێ سووتاوێ عاشقان بوو و بە جیلووی جەمالی مەعشوق دلانی بی نارام خۆیان بە گر و بریسکی ئەو جیلوویەدا ئەدەن، خواجە یادی ئەو رۆژانە دەکاتەووە که رووی یار مۆمی بەزم و تەرەبی عاشقانەیی دادەگیرساند و دەبوو مایەیی گەرم بوونی کۆری عاشقان و بەم گەرم بوونەشی ئیدی دلێ سووتاوێ عاشقان بی باک لە سووتان پەروانە ئاسا بەدەم گری عەشقهووە دەچوو.

۵ - یاد باد آنکه در آن بزمگه خلق و ادب

آنکه او خندهی مستانه زدی صہبا بود

یادبان بەخێر ئەو رۆژانەی که لەو بەزمگەیی ئەخلاق و ئەدەبەدا، ئەوی که خەندەیی مەستانەیی دەکرد شەراب بوو.

بزمگە: بەزمگا، شادی گا، شوینی بەزم و شادی.

خلق: بەئەدەبی، ئەخلاق.

خندهی مستانه: خەندەیی بزێوانە، خەندەیی گوستاخ و بی شەرمانە.

یادبان بەخێر ئەو رۆژانەی که هەمووان لە زەماوەندگە و کۆری شادیدا بە ئەدەب و ئەخلاقەووە دانیشتبوون و تەنیا کەسی (لێرەدا خواجە بۆ شەراب (ئەوی داناووە که ئیستا تەنیا بۆ مەزە بەکاردی) که بی ئەدەبانە پێدەکەنی و ئەدەبی دەشکاند تەنیا شەراب بوو.

واتە: لە حزوری یەکتایی حەقدا بە ئەدەبەووە وەستا بوون تەنیا عەشق بوو که خەندەیی مەستانەیی لەسەر لێبوو.

۶ - یاد باد آنکه چو یاقوت قدح خنده زدی

در میان و لعل تو حکایتها بود

یادبان بەخێر ئەو رۆژانەی که (مەیی) یاقوتی پێک بەزە دەیگرت لەنیوان من و لێوی یاقوتینی تۆدا بەسەرھاتی زۆر هەبوو.

چو: کاتی، کە.

یاقوت قدح: یاقوتی پێک، شەرابی سووری یاقوتینی نیویک.

خنده زدی: بەزە دەیگرت، خەندەیی دەکرد.

یادبان بەخێر ئەو رۆژانەی که دوای ئەو مەیی / شەرابی عەشق و خۆشەویستی مەعشوق پێدەکەنی و خەندە دەیگرت، ئیدی من لەگەڵ لێوی شیرینی تۆدا دەکەوتە گێرانەووی بەسەرھاتی عەشق و دونیایەکی بەسەرھات لە نیوان من و لێوی تۆدا هەبوو.

۷ - یاد باد آنکه مه من چو کله بربستی

در رکابش مه نو پیک جهان پیما بود

یادبان بەخێر ئەو رۆژانەی که کاتی یارم کلاوی لەسەر دەنا (بۆجیلووەکردن) مانگی تازە لەرێکابیدا قاسیدی جیھانگەرد بوو.

مه: مانگ. کله: کلاو. بربستی: لەسەر دەنا.

رکاب: ئەو شوینەیی که بە زینەوویە و سوار لەکاتی سواربوونی ئەسپدا پێدەخاتە ناوی (بەکوردی: رکیف، ئاوزهنگی).

نو: نوێ، تازە، یەکشەووە. پیک: قاسید، نامەبەر (کەبە پی دەپرا).

جهان پیما: جیھانگەرد، دونیاگەر.

خواجە لە جوانی و جەمالی مەعشوق ئەدووت و دەلی: یادبان بەخێر ئەو رۆژانەی (رۆژانی عەشق) که کاتی یارم کلاوی لەسەر دەنا نیازی دەرختنی جوانی و جەمالی هەبوو، هێندە جوان بوو که مانگی تازەیی یەکشەووە لەژێر پێیدا قاسیدیکی جیھانگەر بوو.

له هەندێ لە نوسخەکاندا میسراعی یەکەم بەم شیۆیەییە:

یاد باد آنکه نگارم چو کمر بربستی

واته یادیان به خیرِ نَوِ رُوژانه‌ی که کاتی یارم که مهربه‌ند و پشتوینی سه‌فهری ده‌به‌ست.

۸ – یاد باد آنکه خرابات نشین بودم و مست

و آنچه در مسجدم امروز کم است آنجا بود

یادیان به خیرِ نَوِ رُوژانه‌ی که مه‌یخانه‌نشین و مه‌ست بووم و نَه‌و‌دی نَه‌مِرَوِ له مزگه‌وتدا لینی بی‌ به‌شم له‌وِ هه‌م‌بووه.

آنچه: نَه‌وشته‌ی که. کم است: لیم که‌مه، لینی بی‌ به‌شم. آنجا: له‌وِ.

وهک گوتمان خواجه یادی رُوژانی عشق و مه‌یخانه‌ی عشق (مه‌قامی واحدیه‌ت) ده‌کاته‌وه له‌وِ شتیکی هه‌بووه که نَه‌کرِ ناماده‌یی رُوچ بی‌ت له جزوری حه‌قدا و له‌پله و پایه‌ی واحدیه‌تدا و دوور له جه‌سته‌ی عاشق و مه‌عشوق له ژوانی به‌رده‌وامدان، به‌لام نَه‌مِرَوِ له مزگه‌وت و جه‌سته‌دا له‌وِ شته بی‌ به‌شه، بۆیه ده‌لی: یادیان به‌خیرِ نَوِ رُوژانه‌ی که له مه‌یخانه و خراباتی عشقدا بوین و مه‌ستی باده‌ی نَه‌زله‌ی بووین و نَه‌و‌دی که لیره له دونیای جه‌سه‌تدا نیمانه له‌وِ هه‌مانبوو.

۹ – یاد باد آنکه به اصلاح شما می شد راست

نظم هر گوهرِ ناسفته که حافظ را بود

یادیان به خیرِ نَوِ رُوژانه‌ی که شیعیری وهک مرواری ریکه‌نه‌کراوه (کون نه‌کراوه) ی حافظ به چاک‌کردنه‌وه تو (نهی یار) ریک ده‌کرا.

اصلاح: چاک‌کردن. ناسفته: کون نه‌کراو.

گوهر ناسفته: مه‌به‌ست له شیعه‌کانی خۆیه‌تی که وهک مروارین، به‌لام هیشتا بی‌ عه‌یب نین.

خواجه یادی نَه‌وِرُوژانه ده‌کاته‌وه که شیعه‌کان به رینمایی و ره‌جه‌تی مه‌عشوقی حه‌ق ده‌گه‌نه لوتکه‌ی جوانی. لیره‌دا شیعه‌کانی خۆی به‌مرواری گرانبه‌ها ده‌زانی، به‌لام له‌هه‌مان کاتدا دانیس به‌وه‌داده‌نی که گهر به چاک‌کردنه‌وه و ره‌جه‌تی مه‌عشوق نه‌بی‌ ناوا جوان و چاک درناچن و وهک مرواری کون تی نه‌کراو وان.

غزه‌لی دووسه‌د و دووهم:

به‌حری ره‌مه‌لی هه‌شتی مه‌خوبنی نَه‌سله‌می موسبه‌غ

(فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فع لان)

۱ – تا ز میخانه و می نام و نشان خواهد بود

سرِ ما خاکِ ره پیرِ مغان خواهد بود

تا ناویشانی مه‌ی و مه‌یخانه مابیت، سه‌ری نيمه‌ش خاکی سه‌ر ریی پیری موغان ده‌بیت. (خواهد بود: ده‌بیت له داهاتوو دا) له زمانی فارسیدا رانه‌بردوو بو رانه‌بردوی گشتی و داهاتوو، دابه‌شده‌کریت و پیکه‌ته‌ی داهاتوو بریتیه له [خواه (ره‌گی چاوگی خواستن) + جیناوه که‌سییه لکاوه‌کان + قه‌دی نَه‌و کاره‌ی که گهردان ده‌کریت].

بو نمونه (رفتن) ده‌بیته: خواهد رفت (له داهاتوو دا ده‌روات).

له زمانی کوردی - زار ستاندر - دا داهاتوو ریژه‌ی تاییه‌تی نییه و به ناوه‌لکاری کات دیاریده‌کریت.

خواجه له‌م به‌بیته‌دا له ته‌واوی غزه‌له‌که‌دا په‌یانی عه‌شقی حه‌قیقی نو‌ی ده‌کاته‌وه و له‌به‌رده‌وامی مه‌سه‌له‌که له‌و رازه عیرفانی و نیلاهییه‌کان ده‌دویت ناماده‌یه تا دواين ساته‌کانی ژیانی و ته‌نانه‌ت تا دوا‌رُوژیش له‌سه‌ر نَه‌م په‌یانه و وه‌فایه بيمينته‌وه، له‌هه‌ر به‌شی‌کدا به جۆریک و له بۆته‌یه‌کی جوانی شیعیری حافظدا نَه‌م واتایه ده‌خاته‌پوو.

لیره‌دا ده‌لی: تا نَه‌وکاته‌ی که مه‌یخانه‌ی عه‌شقی ناویشانی مه‌بی خۆشه‌ویستی و موحبیه‌تی عیرفانی هه‌یه.

۲ – حلقه‌ی پیرِ مغان از ازم در گوش است

بر همانیم که بودیم و همان خواهد بود

له نَه‌زله‌وه نَه‌لقه‌ی پیری موغانم له‌گو‌ی دایه، له‌سه‌ر نَه‌وه‌ین که بووین هه‌رواش ده‌مینیته‌وه. حلقه: نَه‌لقه.

(نَه‌لقه له گو‌یدا بوون) له‌وه‌وه وه‌رگیراوه که جاران به‌نده‌کان نَه‌لقه‌یان له گو‌ی ده‌کرا تابناسرینه‌وه که نازاد نین، لیره‌دا هه‌ر له نَه‌زله‌وه به‌نده و غولامی مورشیدی کاملم (پیری موغان) نَه‌مه قاعیده‌ی سروشتی نیمه‌بووه و هه‌رواش ده‌مینیته‌وه هه‌ر به‌نده و نَه‌لقه له گو‌ی نَه‌و ده‌مینیته‌وه.

که زیارتگه رندان جهان خواهد بود

کاتی به سهر گۆری نیمه دا تیپه پیت داوای هیمهت بکه، چونکه ده بیته زیاره تگای رهندانی جیهان.
 تربت: گۆر، نارامگا. گذری: گۆزه ر بکه، تیپه پیت. همت: هیمهت، ئیراده.
 زیاره تگه: زیره تگا.

به راستی نه کرئ نه م بهیته بهیه کی له موعجیزه کانی حافظ بزاین و بیکهینه به لگه بو (لسان الغیب) بوونی دیوانه کی، چونکه له م بهیته دا خواجه له داهاتوو یه کی دور نه دویت، داهاتوو یه که گۆره کی نه بیته زیاره تگای عاشقان و رهندانی دنیا - هه وه که نه مشه و له (۲۰) ی میهردا که سالرۆژی نه و زاتهیه گۆره کی زیاره تگای رندان بو، بهرده و امیش وایه - (۱۱ / ۱۰ / ۲۰۰۴)، لیره دا خواجه به هاوسهرده مانی نه وانه ی که هیشتا په یان به گه وره یی و پله ی راسته قینه ی نه و نه بر دووه ده لی: نه گه ر مردم و ریت که و ته سه ر گۆره که م داوای ئیراده و هیمهت بکه، چونکه نه م گۆره (یا نه م زاته ی نیو نه م گۆره) هینده گه وره یه که له داهاتوودا گۆره کی نه بیته زیاره تگای عاشقان و رهندانی جیهان. (له راستیدا حافظ و گۆری نه و نیستا زیاره تگای رهندانی جیهان).

۴ - برو ای زاهد خودبین که ز چشم من و تو

راز این پرده نهانست و نهان خواهد بود

برۆ نه ی زاهیدی خۆپه رست، چونکه رازی نه م په رده یه له چاوی من و تو شاراوویه و به په نهانیش ده مینیتته وه.

خودبین: خۆبین، خۆپه رست، خۆبین (به واتای روکارین).

رازی په رده، نه پنی و نه سراری ئیلاهییه، نه و رازانه ی که زاهیدی خۆپه رست ته نیا بانگه شه ی زانینیان ده کات، بۆیه خواجه پنی ده لی: نه ی زاهیدی خۆپه رست تو که له خۆپه رستیدا ته نیا خۆت ده بینی و ئاگات له که سانی ده یکه نییه، تا بگات به نه سراری ئیلاهی، دلنیا به که رازی نیو په رده ی غه یب ته نانه ت له من - که نه هلی رازم له تو ش شاراوویه و هه تاهه تایه هه رواش ده مینیتته وه.

۵ - ترک عاشق کُش من، مست برون رفت امروز

تا دگر خون که از دیده روان خواهد بود

تورکی عاشق کوژی من نه مپۆ به مه به ست چوو یه ده ره وه، تا بزاین چ خوینتیکی دی له چاوان دیتته خواری.

ترك: تورك، یاری جوانی دولبه ر، که به تورك وه سفده کران.

عاشق کُش: عاشق کوژ، بی رحم، نارامی هه لگری دلی عاشقان.

برون رفت: رویشته ده ره وه، چوو ده ره وه. تا: تا بزاین، با بزاین.

روان خواهد بود: دیتته خواره وه.

خواجه ده زانی که یاری جوانی نارامی رفینی دلان له مان بچیتته ده ره وه که سیک یا چه نده ها که س عاشقی خۆی ده کات و له بی نارامیدا فرمیست له چاویان ده بارئ و ده بیته خوین. ده لی: نه مپۆ یار به مه ستی و جوانی له راده به ده ره وه جیلوه ی کرد و خۆی ده رخت ئاخۆ چه نده ها که س عاشق ده بن و له بی نارامیدا فرمیستکی خوین له چاوان ده بارین.

یار له م بهیته دا مه عشوقی حقه و له (فه رمووده ی مشنوی) دا هاتووه که (هه رکه س عاشقم بیته عاشقی ده م عاشقی هه ر که سیش بووم ده ی کوژم - من عشقنی فعشقته و من عشقته فقتله) {لاهوری، ج ۲، ل ۹۰۵}. بینگومان تورک و عاشق کوژ و مه ست و چوونه ده ره وه له مانا عیرفانییه کاند به کار هاتووه.

۶ - چشم آن شب که به شوق تو نهد سر به لحد

تا دم صبح قیامت نگران خواهد بود

چاوانم نه و شه وه ی که به شه وقی تو وه سه ری نه دا له به ردی نه لحه د، تا ساتی به یانی قیامت سه یری جوانی تو نه کات و چاوه پروانه.

آن شب: نه وشه وه ی. نهد: ده خاته. حد: گۆر.

نهد سر به حد: سه ر ده خاته نیو گۆره وه - واته - ده چیتته ژیر خاک له کوردیدا ئیدییه میکسی هاوشیوه هه یه که (سه رم نه دا له به ردی نه لحه د) ه واته ده رم.

نگران خواهد بود: له حالته ی سه یر کردندا ده بیت. به رده وام سه یر ده کات و چاوه رپیه.

له هه ندی نو سখে دا له بری (نهد) - (نهم) هاتووه، واته له بری شه وه ی سه ری چاوانم بدات له به ردی نه لحه د، سه ری خۆم بدات له به ردی نه لحه د، به هه ر حال له رووی واتاوه هه یچ جیاوازییه کی شه وتۆیان نییه، به لām له رووی جوانی و واتایی و زمانه وه (نهد) جوانتره هه ر چه نده ره خنه ی شه و گیراوه که چاوانم ریت خودی مرۆقه ده مریت، به لām وا پیده چی خواجه رۆحی به چاوانیدا بیته شه و به یاری حقه ده لی: له و شه وه وه که ده رم و چاوانم به شه وقی دیداری تو وه

لیک دهنیم تا روژی قیامت و به چاره پر له شهوقی دیداره وه سهیری جه مالی تو ده کم و چاره پوانی لیکای یه کجاری و حقیقی تو ده کم.
 نه مه له و سه چاره وه هه لده قولیت، که کاتی مروقی موسلمان ده مریت گوره که ی ده بیته باخچه یه که له باخچه کانی قیامت و تا روژی قیامت تیایدا ده ژی، خواجه ش ده لی: له و به هه شته مدا سهیری جه مالت نه کم.

۷ - بخت حافظ گر ازین گونه مدد خواهد کرد

زلف معشوقه به دست دگران خواهد بود
 نه گهر به ختی حافظ بهم شیوه یه یارمه تی بدات، زولقی مه عشوق به دهستی خه لکی تره وه ده بیته.
 ازین گونه: له م شیوه یه. مدد خواهد کرد: یارمه تی ده دات (له داهاتوودا).
 خواجه گله یی له به ختی خوی ده کات که هیچ جوړه یارمه تییه کی نادات نه سلن دهستی وات هه بیته دوژمنت ناوی: گهر به خت بهم شیوه یارمه تیم بدات - که نایدات - زولقی یار و که شف و نزیککی له حقا نه بیته به شی خه لکی تر و منی لی بی به ش ده بم.

غزه لی دووسه د و سپیه م:

به حری ره مه لی هه شتی مه قسور
 (فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان)

۱ - پیش ازینت پیش ازین اندیشه ی عشاق بود

مهرورزی تو با ما شهره ی آفاق بود
 بهر له مه له مه زیاتر له بیری عاشقاندا بوویت و عه شقی تو له گهل تیمه دا له جیهاندا به ناوبانگ بوو.
 پیش ازین: بهر له مه، له مه بهر. پیش ازین / له مه زیاتر.
 اندیشه: بیر، له بیری. مهرورزی: عاشق. شهره: ناوبانگ.
 آفاق: جیهان (وشه یه کی قورئانییه له بهرام بهر (انفس) دا هاتووه به واتای جیهانی ده ره وه ی مروقه).

به بیته کانی سه ره تای نه م غزه له له شادی سه ره تای مروقه - بهر له وه ی بیته نیو قه فه سی جهسته و مهینه ت - نه دویت، به مه عشوق ده لی: بهر له وه ی ژیان و جهسته دروستبکه ت (نه ی یاری حه ق) زیاتر له بیری عاشقدا بوویت و زیاتر لییان نزیک بوویت و تیمه له جزوری تو دا شاد بووین، ته نانه ت عه شق و موحبیه تی تو بو تیمه له جیهاندا ده نگگی دابووه وه.

۲ - یاد باد آن صحبت شبها که با نوشین لبان

بحث سر عشق و ذکر حلقه ی عشاق بود
 یادیان به خیر هاوده می نه و شه وانه ی که له گهل شیرین لیوان، باسی نهینی عه شق و نه لقه ی عاشقانمان ده کرد.
 یاد باد: یادیان به خیر. نوشین لبان: شیرین لیوان، شه کر لیوان.
 حلقه: نه لقه، کور.

خواجه یاد ی سه ره ده می ز پیرینی مروقه ده کاته وه نه و کاته ی که هیشتا نه خرابووه نیو زیندانی جهسته و زهوییه وه ده لی: یادیان به خیر نه و شه وانه ی ته مه مان که له گهل مه له کوتی عه شقدا که قسه یان وه ک شه کره لیو شیرینن و باسی نهینی عه شقی نیلاهی و کور و مه جلیسی عاشقانمان ده کرد.

۳ - پیش از این کین سقف سبز و طاق مینا برکشند

منظر چشم مرا ابروی جانان طاق بود

بهر لوهی که هم سه قفه سوز و تاقه میناییه دروستکن، تهنیا تاقی برزی یار تابلوی سهیرکردنی چاوانی من بوو.

سقف سبز و طاق مینایی: مهبست له ناسمانه.
برکشند: دربهینن،
برازیننهوه، دروستبکهنه.

طاق: تهنیا، بی وینه.
خواجه لهم بهیتهدا عاشق بوونی خوی بۆ حق دباتهوه بۆ سهرهتای بهر له دروستکردنی جیهانی مادده و ناسمانه کان شو دهلی: چاوانی منی مرؤف له جیهانی ترواحدا بهر له دروستکردنی ناسمانه کان روو له برزی یار بووه و عاشقی بووه.

۴ - از دم صبح ازل تا آخر شام ابد

دوستی و مهر بر یک عهد و یک میثاق بود

له ساتی بهیانی نهزه له وه تا کۆتایی شوی (ته بهد) وه، دوستی و عشق له سهریه ک عهد و پیمان بووه.

شام: شهوه.

خواجه نهزه لی به بهیانی و (ته بهد) یش به شهو داوه ته قه له م و دهلی: له سهرهتای بهیانی نهزه له وه تا کۆتایی شوی ته بهد، واته له نهزه له وه تا ته بهد، خو شه ویستی و دوستی له سهر یه ک عهد و پیمان بووه و ده مینیتته وه که شهو یش پیمانی عشقی نیلاهییه و له سهر و عد و پیمانی (بلا) (الست بر بکم) ه که شه م نهینتی و سپی وجوده.

۵ - سایه می معشوق اگر افتاد بر عاشق چه شد

ما به او محتاج بودیم، او به ما مشتاق بود

گهر سیبه ری مه عشوق که وته سهر عاشق سهریر نییه (هیچ نابی)، چونکه نیمه محتاجی شه بووین و شهو یش تامه زرزی نیمه بوو.

چه شد: چی شه بی، هیچ سهریر نییه.

سیبه ره که وتنه سهر که سیک، لوتف و رحم پیگردنییه، واته گهر نیمه عاشق که وتینه بهر سیبه ری لوتف و میهری مه عشوق و شه لوتفی له گهل کردین هیچ سهرسوریهنر نییه، چونکه نیمه محتاجی لوتفی شهوین و شه تامه زرزی شه لوتف و میهریه له گهل نیمه دا.

مه عشوق لهم بهیتهدا زاتی حقه که محتاجی مرؤفه که رووکاری جیلوهی شه سماء و سیفاتی حقه، له شه رحه عیرفانییه کانی شه بهیتهدا هاتوه که مرؤف و خودا هه ردوکیان پیوستیان به یه کتری هه یه، چونکه مرؤف پیوستی به خوا هه یه که لوتف و کهره می له گهل بکات خواش پیوستی به مزه هر و روکاریک هه بوو تا جیلوهی شه سماء و سیفاتی تیدا بکات بۆ ناساندن، به لام لاهوری پیویایه خواجه له بهر شه دهب شه (پیوستی) یه کردوه به تامه زرزی، چونکه له گهل زاتی حقه دا ناگونجی. له راستیدا وشه پیوستی فله سه فییانه و له شه بی عارفانه دووره. به هر حال شه بهیته (وه ک محمدی دارابی که شه رحه کهری سهرهتایی حافظ دهلی: { د. خرمشاهی له حافظ نامه دا نه قلی کردوه } ناماژیه به فهرموددی به ناوبانگی (کنت مخفیا ناصبت ان اعرف مخلقت الحق لکی اعرف) به چاویوشی له تیشکاله فله سه فییه کانی شه فهرموددی به - هه ره که حافظیش وایکردوه - خو شه ویستی و تامه زرزی خوا بۆ مرؤف ده خاتهروو. بۆیه سهریر نییه که رحم و لوتفی له گهل بکات.

۶ - حسن مهرویان مجلس گرچه دل می بُرد و دین

بحث ما در لطف طبع و خوبی اخلاق بود

گهرچی جوانی جوانانی مه جلیس دل و دین دهبات، قسه له سهر سروشت ریکی و خو ش ته خلاق بووه.

مهرویان: روومانگان، جوانان. لطف طبع: خو ش سروشتی. خوبی: چاکی.
گهر چی جوانانی مه جلیس هینده جوان بوون که دل و دینیان به غارهت و تالان دهبرد، به لام نیمه زیاتر باسما له خودی زاتی شهوان بوو که سروشت پاک و خو ش ته خلاق بوون، واته: له گهل جوانی جیلوهی جه مالی حقه دا نیمه بیرمان لای خودی حقه بوو.

۷ - بر در شاهم گدایی نکته ای در کار کرد

گفت بر هر خوان که بنشینم خدا رزاق بود

له بهر ده رگای پادشادا رژی گه دایه ک نوکته یه کی بۆ باسکردم و گوتی: له سهره هر سفره یه ک دانیشتووم خوا ره زاق بووه.

بردر: له بهر ده رگا. درکار کرد: گتیرانه وه، هینتایه ناوه وه، باسیکرد.

خوان: سفره، خوان.

له راستیدا شه بهیته بنه مایه کی گرنگی مه سه له ی رزق و رژییه که خوا رزیده ری شه سلویه و تهواوی مه خلوقات ناتوانن رزیده ری یا رژیگره وه بن. شه دهلی رژی که له بهر ده رگای

پادشایه کدا بووم گه دایهک نوکته یه کی زۆر جوانی گوت که کاری تیکردم نه ویش نه وه بوو که گوتی: له سهه ههه سفره یهک دانیشتی دلنیا به که خوا رۆزیده ری هه قیقییه نه وهک خاوهن سفره.

۸ - رشتهی تسبیح اگر بگسست معذورم بدار

دستم اندر ساعد ساقی سیمین ساق بود

گه بهنی ته سببچه کهم پچرا لیم مه گره، چونکه دهستم له قوئی ساقی سیمین نه نامدا بوو. رشته: پت، بهن. بگسست: پچرا.

معذورم بدار: لیم مه گره. اندر: له ناوی، له. ساعد: قول.

سیمین: سپی، زیوی. ساق: قاچ.

خواجه زاهدی روکار بین دهلی: گه وازم له ته سببجات هیئا و له بی ناگاییدا ته سببجاتم پچراوه لیم مه گره، چونکه له دوا یار و مه عشوقی هه قدا بووم و خه ریکی موشاهدهی جه مالی نهو بووم.

۹ - در شب قدر از صبحی کرده ام عیبم مکن

سرخوش آمد یار و جامی برکنار طاق بود

گه له شهوی قه دردا شه رابی به یانیم نۆشیوه ره خنم لی مه گره، چونکه یار به سه رخۆشی هات و پیکیک له که ناری طاقچه که دا بوو.

صبحی کردن: پیکی به یانیا ن خوردا نه وه.

عیبم مکن: ره خنم لی مه گره، عه ییبه لی مه گره.

برکنار: به سهه لیوار، که نار.

دیسانه وه به زاهدی دهلی: گه له شهوی قه دردا - که به قسهی تو بیست ده بی به ندایه تی وشک بکه م - باده نۆشیوه و سه رخۆشی عه شقی یاری هه ق بووم، ره خنم لی مه گره، چونکه یارم به مهستی جیلوهی جه مال کرد و باده و شه رابیش ناماده بوو، وهک نه وهی که له سهه لیوار ی تا قچه که دانرابی تا من بچمه نیو دونیا ی عه شقه وه و هه مووشتی له بار بوو.

۱۰ - شعر حافظ در زمان آدم اندر باغ خلد

دفتر نسرین و گل را زینت اوراق بود

لهو سهه ده مهی که نادهم له باغی به هه شتدا بووه شیعی ری حافظ سو جوانی ده پازانده وه به سهه په ره گول و نه سرینی نو سرا بوو.

خلد: نه مری. باغ خلد: باخی نه مری، به هه شت.

زینت: رازینه ره وه.

خواجه شانازی به شیعه کانیه وه ده کات و به هی سهه ده می رۆحیا ن ده زانی، نهو کاتهی که هیشتا نادهم نه هات بووه سهه زوی و هیشتا له به هه شتدا بوو، دهلی: له سهه ده می رۆحدا که نادهم له به هه شتدا بوو شیعه کانی حافظ مایه ی جوانی گول و نه سرین بوون.

غەزەلی دوو سەد و چوارەم:

بەحرى رەمەلى هەشتى مەخبونى ئەسلەمى موبسەغ
(فاعلاتن فعلاتن فع لان)

۱ - یاد باد آنکه سرکوی توأم منزل بود

دیده را روشنی از خاکِ دَرَتِ حاصل بود

یادبان بەخێر ئەو رۆژانەی کە سەر کوچەی تۆ مەنزڵ و هەوارگەم بوو، رووناکى دیدەم لە خاکی بەردەرگای تۆوه بوو.

منزل: هەوارگە، مەنزڵ. حاصل بود: حال دەبوو، بەدەستدەهات.

حافظ ناسان پێیان وایه کە ئەم غەزەلە بۆ شا شیخ ئەبو اسحاب اینجو (۷۲۱ - ۷۵۷) نووسراوه {حافظ نامە، ج ۱، ل ۷۵۴ - شرحی هروی، ج ۲، ل ۷۸۳، صدای سخن عشق انوری، ل ۲۶۰، گزیده غزلهای حافظ رحیم ذوالنور، ل ۱۶۵} کە دەتوانین بڵین: ئەم رایانە لە کتێبی (تاریخ عصر حافظ) ی د. غنی وەرگیراون.

بەهەر حال خواجه زۆر بە قوولی مەدح و ستایشی شیخ ئەبو ئیسحاق شا دەکات بەلام ئەمانە بەلگەی ئەوەین کە بگوتری تەواری غەزەلە کە لەو دەدوێت و مۆرکینکی میژوویی تەواو بە غەزەلە کە بەدین، چونکە تەنیا لە بەیتی هەشتەمدا بە ناشکرایی دواوه.

لەم بەیتەدا خواجه - وەک غەزەلەکانی پێشوو باس لە مەقامی واحدییەت یە کبویی - دەکات ئەو سەردەمی کە هێشتا لە مەعشوق دوور نەکوئبووه و دەلی. یادبان بەخێر ئەو رۆژانەی کە نزیک بووین لێت و هەوارگە و مەنزلمان سەركۆلان و کوچەی تۆ بوو. رووناکى چاوانیشمان لەو گەرد و غوبارەى خاکی بەردەرگاتەوه وەردهگرت - کە سورمەناسا لە چاومان دەکرد.

گەر ئەم بەیتە بۆ شیخ ئەبو ئیسحاق شا بیست زیاده‌پۆییەکی زۆری تێدا کراوه.

۲ - راست چون سوسن و گل از اثر صحبت پاک

بر زبان بود مرا هر چه ترا در دل بود

رێک وەک سەوسەن و گولەباخ بە هۆی کاریگەری هاوڕێتەتی پاکەوه، هەرچی لە دلێدا بوو بەسەر زمانى منەوه بوو.

راست: رێک، دروست. از اثر: بەهۆی کاریگەری.

صحبت پاک: هاوڕێتەتی و هاودەمی پاک.

واتە لەو مەقامی - واحدییەتەدا - هێندە لەیەك نزیک بووین و بەهۆی کاریگەری هاوودەمی هاوڕێتەتی پاکى دوور لە ریا و غەشەوه هێندە لە دلێ یەکتر ئاگادار بووین کە من وەک سەوسەونی دە زمان هەرچی بە دلێ تۆدا ختوووه دەکرد و لە دلێدا بوو - کە وەک گول بووین - بەسەر زمانى منەوه بوو، ئەوهی لە دلێ تۆدا بووه دەمگوت یا ئەوهی من دەمگوت لە دلێ تۆشدا بوو.

۳ - دل چو از پیرِ خرد نقلِ معانی می کرد

عشق می گفت به شرح آنچه بر او مشکل بود

کاتى دلّ لە پیری عەقلەوه حەقیقەت و مەعنای نەقل دەکرد، ئەو حەقیقەتەى مەعنای گران و نارهەت بوایه عەشق بۆی شەرحدەکرد.

خرد: عەقل. نقل می کرد: نەقل دەکرد. معانی: حەقیقەت و مەعنا.

می گفت به شرح: شەرحدەکرد. مشکل: گران، سەخت، ناپرەهەت.

وەک هەمیشە حافظ عەشق لە عەقل بە حەقیقەت زان تر و قوولتر ئەداتە قەلەم و دەلی: کاتى کە دلّ لە پیر و مورشیدی عەقلەوه حەقیقەت و راستییەکانى نەقل دەکرد و دەگواستەوه، هەرچی حەقیقەتێک بۆ عەقل دژوار و سەخت بوایه و نەیزانیایه عەشق بۆی شەرحدەکرد.

لاهورى لە شەرحدەیدا لەبرى (خرد) (موغان) و لەبرى (او) (مرا) ی نووسیوه واتە: کاتى دلّ ئەو حەقیقەتەى لە پیری موغانەوه نەقل دەکرد، هەرچی بۆ من گران بوایه عەشق بۆی شەرحدەکردم.

۴ - آه از آن جور و تطاول که درین دامگه است

آه از آن ناز و تنعم که در آن محفل بود

ناه لە دەست ئەم زولم و ستەمەى کە لەم داوگەبەدایه و ناه لە دەست ئەو نازو خۆشییە و لە کۆرکەدایه.

جور و تطاول: زولم و ستەم. دامگه: داوگە، مەبەست لە داوگەى دونیایه.

ناز و تنعم: خۆشى و ناز.

خواجه بەراوردی دادگەى دونیا ئەکات بە مەقامى واحدییەت دەکات کە دونیا پرە لە زولم و ستەم و کۆری عاشقانیش لەوى پر بوو لە نازی مەعشوق و خۆشى.

له ساغکردنه‌وهی میسراعی دووه‌می ئەم بەیتەدا جیاوازییەکی زۆر له نیشوان نوسخەکاندا دەبینرێ بۆ نمونە له بری (واه) (وای و آه) هاتوو و له بری (ناز و تنعم) (سوز و نیازی) یا (ناز و تجمل) هاتوو.

۵ - دردلم بود که بی دوست نباشم هرگز

چه توان کرد که سعی من و دل باطل بود

له دڵمدا بوو که هەرگیز بێ دۆست نەبم، چی ئەکړی، هەولتی من و دڵ بێ هۆوده بوو. دردلم بود: له دڵما بوو، نیاز وابوو. نباشم، نەبم. چه توان کرد: ئەتوانرێ چی بکریت. سعی: هەول. باطل بود: بێ هۆوده بوو، بێ ئەنجام بوو. خواجە لێرەدا دەرەدەلێ خۆی ئەکات و ئەلێ: من نیازم وابوو - له دلی خۆمدا - که هەرگیز بێ یار و دۆست نەبم، بەلام له گەڵ قەدەر و ویستی ئەزەلیدا ئەتوانرێ چی بکریت که هەولتی من و دلی من بێ هۆوده بوو، سەرئەنجام بێ یار مامەوه.

۶ - دوش بر یادِ خریفان به خرابات شدم

خُم می دیدم خون در دل و سر در گل بود

دوینی شوو بەیادی هاوپیکانه‌وه رویشتم بۆ مه‌بخانه خۆم دەبینی که خوین له دڵ و سەری له‌گەڵا بوو.

بر یاد: بەیادی. به خرابات شدم: رویشتم بۆ مه‌بخانه. خُم: کۆپه‌له‌ی شەراب. خون در دل: خوین له دڵ، ئەم ئیدیەمه به‌واتای غەمگین و خەفەتبار دیت هەر چەنده لیلیشی تێدایه و ئەکړی (خون) به شەراب لیکدریته‌وه واتە (شەرابی له‌ناودا بوو). سر در گل: سەر له‌گەڵا، واتە: سەرەو‌نخون، سەرەو‌ژیر، سەر به‌قور. شەوی رابردوو خواجە بەیادی روژانی زوو، هاوپیکن و حەریفانەوه چوو ته مه‌بخانه‌ی عەشق، بەلام مه‌بخانه‌ی عەشق چۆل بووه و کەسی تێدا نەبووه تەنیا کۆپه‌له‌ی شەراب نەبێ کەبه دۆش داماره و به‌خەفەتبارییه‌وه سەری له‌قوروگەڵا بووه (تۆز به‌سەریه‌وه بووه).

۷ - بس بگشتم که بپرسم سببِ دردِ فراق

مفتی عقل درین مسئله لایعقل بود

زۆر گه‌رام تا بپرسم هۆی دەرەدی فیراق چییه، موفتی عەقل لەم مه‌سه‌له‌یدا بێ توانا و نەزان بوو. بگشتم: گه‌رام. مفتی: موفتی - ئەو کەسه‌ی که شتی زۆر دەزانیت و ده‌گاته ناستی فتوادان -

لایعقل: نەزان، بێ توانا.

عەقل گه‌ر ریتمایی عەشق نەبیت هیچ شتی له‌بارە‌ی عەشقه‌وه نازانیت با موفتی و شارەزاش بێت له‌مه‌سه‌له‌کانی عەشقا ده‌سته‌وسانه و بێ توانایه بۆیه خواجە ده‌لێ: به‌عەقل زۆر گه‌رام تاوه‌ک هۆی دەرەدی فیراق له‌مه‌قامی حضور و واحدییه‌ت که مه‌قامی ئەسلی مرۆقه‌ بزاتم، بەلام عەقل لەم مه‌سه‌له‌یدا هیچی نەزانی و ده‌سته‌وسان بوو.

۸ - راستی خاتم فیروزه‌ی بواسحاقی

خوش درخشید ولی دولتِ مستعجل بود

بەر‌است ئەنگوستیله‌ی پیروزیی ئەبوئیسحاقی جوان دەرەوشایه‌وه، بەلام دۆلەت و سه‌لتەنه‌تێکی به‌په‌له‌ بوو.

راستی: به‌راست.

بو اسحاق: مه‌به‌ست له‌ شیخ ئەبو ئیسحاق پاشایه که سه‌لتەنه‌ت و حکومه‌ته‌که‌ی به‌په‌له‌ و کورتخایه‌ن بوو که له (۷۴۴ - ۷۵۴) بوو. {هه‌وری، ج ۲، ل ۷۸۶}.

خوش درخشید: جوان دەرەوشایه‌وه. مستعجل: به‌په‌له، کورت خایه‌ن، زوو تێپه‌ر. ئەنگوستیله‌ی پیروزیی مه‌به‌ست له‌ حکومه‌ت و پاشایه‌ی ئەبوئیسحاقه و دەرەوشانه‌وه‌ش سەرکه‌وتن و بره‌وسه‌ندنیه‌تی، خواجە ده‌لێ: به‌راست ئەو دۆلەته‌ی چاک بره‌وی سه‌ند بەلام زۆر زوو له‌ناوچوو ته‌مه‌نێکی کورتی هه‌بوو.

۹ - دیدی آن قهقهی کبکِ خرمان حافظ

که ز سر پنجه‌ی شاهین قضا غافل بود

حافظ ئەو قاقای که‌وی خۆش‌ه‌فتاره‌ت بینی، که‌له‌سه‌ر په‌نجه‌ی شاهینی قه‌زا بێ ناگا بوو. کبک خرامان: که‌وی خۆش‌ه‌روت که لێرەدا مه‌به‌ست له‌ شا شیخ ئەبوئیسحاقه. قهقهه: قاقای پیکه‌ن مه‌به‌ست له‌ خۆش‌گوزهرانی شایه. غافل بود: بێ ناگا بوو.

گوتراوه که شا شیخ ئەبوئیسحاق پادشایه‌کی خۆش‌گوزهران بووه له‌ کاتی‌کدا که نه‌یاره‌که‌ی، سه‌تمکار یا جه‌نگاوه‌ریکی به‌ جه‌رگی وه‌ک (ئه‌میر مبارزالدین) بووه، به‌لام ئەو گویی به‌مه‌ نه‌داوه بۆیه دواچار به‌ ده‌ستی ئەمیر مبارزالدین ده‌ستگیر کراو له‌ مه‌یدانی شاردایه‌ فه‌رمانی ئەو له‌ تۆله‌ی خوینی (ئه‌میر حاجی) که‌له‌ سه‌رده‌می شادا و به‌ فه‌رمانی ئەو کوژرا بوو کوژرایه‌وه و له‌لایه‌ن کورپه‌ بچوکی (ئه‌میر حاجی)یه‌وه سه‌ری له‌لاشه‌ی جیاکرده‌وه. {رحیم ذوالنور به‌ نقل از تاریخ عصر حافظ، ل ۱۶۵}.

بۆیه حافظ دهلی: له کاتی خۆشگوزهرانییدا له چنگی شاهیننی قهزا و قهدهر کهچی بو ناماده کردوه بی تاگا و غافل بو.

خوالیخۆشبوو لاهوری له شهرحه کهیدا بهم چیرۆکه کهله انوار سهیلی - دا وهریگرتوه شهرحی (قاقای کهو) دهکات، کورتهی چیرۆکه که بهم شیویهیه: جاریک کهوئیک له بناری چیایه کدا دهخویند و بازیکیش به ناسمانه وه گوپی له دهنگی بو، له قاسپهیه وه که وه کهی خۆش ویست داوای لیکرد بته هاوپی پاش شهوهی که وه که سه ره تا رازی نه بو - چونکه دوو دوژمی دیرینهن - دواچار هه چۆن بیت رازی بو، بوونه هاوپی و پیکه وه زیان، پاش شهوهی که وه که دلتیا بو له هاوپییه تی بازه که بی پهروا قسهی ده کرد و رۆژنیکیان له کاتی قسه دا قاقا پیکه نی بازه که بهم قاقایه کینهی که وته دل وه شهوهی که بی شهرمی له گه ل کرا بیت، دواچار بازه که له بیانویه که ده گه ری که که وه که بخوات، شهوئیک به توریهیه وه پیتی دهلی: من له بهر هه تاودا ب تۆ له سببه را، که وه کهش دهلی: بهم شهوه کوا سببه ر و هه تاو هه یه، بازه که دهلی: تۆ من به درۆزن نه زانی و پری ده داتی ده بخوات.

له م بهیته دا مه بهست له وه یه که نهو بیتاگا بو له چنگی تیزی بازی قهزا بۆیه ئاوا قاقا پیکه نی و سه ری به هیلاک دا. { لاهوری، ج ۳، ل ۱۶۵۶ - ۱۶۵۷ }.

غزه لی دوو سه د و پینجه م:

به حری ره مه لی هه شتی مه خبونی مه حزوف

(فاعلاتن فعاتن فعاتن فع لن)

۱ - خستگان را چو طلب باشد و قوت نبود

گر تو بیداد کنی شرط مروت نبود

گه بریندارانی عه شق داوای وه سل بکه ن و توانایان نه بی، گه تۆ سته م بکه یت مه رجی جوامیری نییه.

خستگان: برینداران، دامان. قوت: توانا، ده سه لات.

بیداد: سته م، زولم. مروت: جوامیری.

خه سته و برینداران عاشقانی ریگه ی ته ریقه تن، تۆ - مورشید -، خواجه ده لی: گه ر بریندارانی ریگه ی عه شقی یار (ته ی یار) داوای وه سل و دیداری شه بکه ن و بیانوه ی به شه بگه ن، به لام توانای شه مه قام و پله به یان نه بی تۆ ده ستیان ده گریه ت، چونکه گه ر تۆ (ته ی مورشید) له رووی میه ره بانیه وه ده ستیان نه گریه ت شه مه مه رجی جوامیری نییه و تۆش جوامیری.

۲ - ما جفا از تو ندیدیم و تو خود نپسندی

آنچه در مذهب اصحاب طریقت نبود

ئیمه سته مان له تۆ نه دیوه و تۆش خۆت شه وه ی له مه زه به ی یارانی ته ریقه تدا نه بی په سه ندی ناکه یت.

نپسندی: په سه ندی ناکه یت.

ئه هلی ته ریقه ت و یارانی ته ریقه ت زولم و سته م په سه ند ناکه ن و مورشیدیش له یارانی ته ریقه ت و ئه هلی دله، ده لی: ئه ی مورشید ئیمه زولم و سته مان له تۆ نه دیوه و زولم و سته میش له مه زه به ی و شیوازی یارانی ته ریقه تدا نییه تۆش (که یارانی ته ریقه تی) شه شته قه بوول ناکه یت - سته م و جفا - که پیچه وانه ی بۆچوون و مه زه به ی ئه هلی دله.

۳ - خیره آن دیده که آبخش نبرد گریه ی عشق

تیره آن دل که در و شمع محبت نبود

ئه بله ق بی شه چاوه ی که گریانی عه شق ئاوی وشک نه کرد، تاریک بی شه دله ی که مۆمی خۆشه ویستی تیا نه بو.

خیره: نه‌بله‌ق، کویر (چاوئ به هۆی رووناکی زۆره‌وه هیچ نه‌بینی)، سهرگه‌ردان و بی شه‌رم (هروی)، تاریک و سهرگه‌ردان (لاهوری).

تیره: تاریک. درو: له‌ودا، تیایدا.

خواجه گریانی عه‌شق و مۆمی خۆشه‌ویستی به مایه‌ی جوانی و چاکی چار و دل ده‌زانئ، بۆیه چار و دل لای خواجه به بی ئەم دوانه بۆ کویر بوون و تاریک بوون چاکه، ئەو ده‌لئ: سهرگه‌ردان و کویر بی‌ت ئەو چاره‌ی هینده بۆ عه‌شق ناگری تا فرمی‌سکه‌کانی وشک بی‌ت و گریانی عه‌شق فرمی‌سکه‌کانی وشک ناکات و تاریک و نوتسه‌ک بی‌ت ئەو دل‌ه‌ش که مۆمی خۆشه‌ویستی تیایدا ناگری.

٤ - دولت از مرغ همایون طلب و سایه‌ی او

زانکه با زاغ و زغن شه‌پر دولت نبود

داوای به‌خت و ئیقبال له‌ بالنده‌ی هوما و سیبه‌ری ئەو بکه، چونکه زاغ و قه‌له‌باچکه شاپه‌ری به‌ختیان نییه.

مرغ همایون: بالنده‌ی هوما، بالنده‌ی به‌خت. زاغ: زاغ، قه‌له‌ره‌شه.

زغن: قه‌له‌باچکه، شکگر. شه‌پر: شاپه‌ر.

لەم به‌یت‌دا مرغ همایون درکه‌یه له‌ مورشیدی کامل و پاک - به‌سیفه‌ته‌کانی به‌یتی پیتشو و زاغ و قه‌له‌باچکه‌ش، دووبالنده‌ی سووک و بی به‌هان و خه‌ریکی گه‌نده‌خۆرین درکه‌یه له‌ زاهید و سۆفیلکه‌ی رواله‌تی و ریا باز، خواجه ده‌لئ: تو - ریبواری ریگه‌ی عه‌شق و ته‌ریقه‌ت - داوای به‌خت و هیمه‌ت له‌ مورشیدی کامل و پیاوی ئەهلی دل که - و داوای بکه سیبه‌ری ئەو به‌سهر سهرته‌وه بی‌ت و هه‌رگیز ئەم داوایه له‌ زاهید و سۆفیلکه درۆزنه‌کان مه‌که، چونکه ئەوان لەم فه‌یزی شاپه‌ره‌ی به‌خته بی به‌شن.

یاخود لیکدانه‌وه‌یه‌کی کۆمه‌لایه‌تیدا: داوای یارمه‌تی له‌ مرۆقی گه‌وره و خانه‌دان بکه نه‌وه‌ک چلکاوخۆر و سووک.

٥ - گر مدد خواستم از پیر مغان عیب مکن

شیخ ماگفت که در صومعه همت نبود

گه‌ر داوای یارمه‌تیم له‌ پیری موغان کرد ره‌خنه‌م مه‌گره، چونکه شیخی نیمه‌ گوتی: هیمه‌ت له‌ خانه‌قا دا نییه.

مدد خواستم: داوای یارمه‌تیم کرد. همت: هیمه‌ت و پیاوه‌تی، هاوکاری.

(صومعه) که شوینی پرستشه و لای خواجه بۆ خانه‌قابه‌ک به‌کاردی‌ت که زاهید وشکه سۆفی ریا بازی تیدا بی‌ت ده‌لئ: گه‌ر داوای یارمه‌تیم له‌ پیری موغان - مورشید - کرد ره‌خنه مه‌گره، چونکه شیخی نیمه که هه‌مان پیری موغانه گوتوویه‌تی: هیمه‌ت و پیاوه‌تی و هاوکاری له‌ خانه‌قادا نییه، ریا بازانی خانه‌قا پیاوی هاوکاری نین. لیره‌دا مانای به‌یتی پیتشو زیاتر روون ده‌بیته‌وه که (مرغ همایون) و (پیر مغان) و (زاغ و زغن) یش ریا بازانی نیو خانه‌قان.

٦- چون طهارت نبود کعبه و بتخانه یکیست

نبود خیر در آن خانه که عصمت نبود

که پاکی نه‌بی‌ت که‌عبه و بتخانه یه‌کیکن، خه‌یر له‌ ماله‌دا نییه که پاکیزه‌یی تیدا نه‌بی.

طهارت: پاکی، خاوینی. عصمت: پاکیزه‌یی، داوین پاکی.

پاکی پاک و خاوینی جه‌سته و پاک و خاوینی دل و گیانه له‌ غه‌یری حه‌ق. عارفه‌کان زۆر جه‌خت له‌سه‌ر ئەم پاکیتی ده‌روونییه ده‌که‌نه‌وه و لای ئەوان که‌عبه و بتخانه به‌ بی ئەم پاکیتییه هیچ جیاوازییه‌کیان نییه و هه‌ر مالئیکیش که داوینپاکی و پاکیزه‌یی تیدا نه‌بی‌ت به‌ره‌که‌ت و خه‌یری تیدا نییه و بی‌هه‌ده‌یه.

٧ - حافظا علم و ادب ورز که در مجلس خاص

هر که را نیست ادب لایق صحبت نبود

ئهی حافظ خه‌ریکی زانست و ئەده‌ب به، چونکه له‌ کۆری تاییه‌تی پاشادا هه‌ر که‌س ئەده‌بی نه‌بی لایقی هاوده‌می و هاوپیته‌تی نییه.

ورز: خه‌ریکی ده‌سته‌پینانی به، هه‌ولئ بۆ بده، له‌ چاگی (ورزیدن) وه هاتووه که به‌واتای کارکردن، هه‌والدان، به‌رده‌وام بوون له‌ کاریکدا بی‌ت.

مجلس خاص: کۆری تاییه‌تی پادشایان که له‌مه‌هره‌مان و زۆر نزیکان پیکدی بۆته‌وه‌ی له‌کاتی بی ناگاییدا ره‌چاوی ئەده‌ب بکه‌ن.

هر که‌رانست ادب: هه‌رکه‌سی ئەده‌بی نییه.

له‌هه‌ندی نوسخه‌دا - وه‌ک قه‌زوین - (مجلس شاه) هاتووه، که جیاوازییه‌کی ئەوتۆیان نییه، مه‌به‌ست له‌ شا له‌م به‌یت‌دا کۆری مورشیدانی کامله خواجه به‌ خۆی ده‌لئ: هه‌ر که‌س بی ئەده‌ب و روودار بی‌ت له‌ کۆری تاییه‌تی مورشیداندا شیاوی هاوده‌می نییه، بۆیه تو هه‌ولئ به‌ده‌سته‌پینانی زانست و ئەده‌ب بده تا شیاو بی‌ت.

به‌حری ره‌م‌لی هه‌شتی مه‌خبونی مه‌قسور

(فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فعلا)

۱ - قتل این خسته به شمشیر تو تقدیر نبود

ورنه هیچ از دل بی رحم تو تقصیر نبود

قه‌دهر بریاری کوژانی ئەم برینداری به‌شمشیری تو نه‌دابوو، ئەگه‌رنا دلّی بی‌رحمی تو هیچ که‌مته‌رخه‌میی (بۆ کوشتنی من) نه‌بوو.

تقدیر نبود: قه‌دهر وابوو، بریار و ویستی خوی له‌گه‌لدا نه‌بوو.

تقصیر: ته‌قسیر، که‌مته‌رخه‌می.

واته دلّی بی‌رحمی تو ئەویست منی برینداری عه‌شق بکوژی و هیچ ته‌فسرێکی نه‌بوو له کوشتنی مندا، به‌لام قه‌دهر نه‌یکرد و ویست و ره‌زای خوی له‌سه‌ر نه‌بوو.

له‌شه‌رحی عیرفانی ئەم به‌یته‌دا - به‌ده‌رچون له‌خود گه‌یشتن به‌فانی الله لی‌کدراوه‌ته‌وه و (تۆ)ش به‌مورشید کامل. مانای به‌یته‌ک‌ش - وه‌ک له‌لاهوریدا هاتوو - به‌م شیوه‌یه‌یه‌ ده‌لّی:

بی‌رحم له‌کوشتنی منه‌کاندا و گه‌یاندنیا به‌فنا - میهره‌بان و پر لوتفی تو هیچ که‌مته‌رخه‌میی که‌ نه‌بوو له‌کوشتنی مندا، به‌لام ویستی په‌روه‌ردگار وانه‌بوو.

هه‌ر له‌روانگه‌ی عیرفانییه‌وه ئەکری تو - مه‌عشوق - بیت و به‌یته‌که له‌ناز و بی‌نیازی ئەو بدویت سه‌بارده‌ت به‌عاشقان.

۲ - من دیوانه چو زلف تو رها می کردم

هیچ لایق‌ترم از حلقه‌ی زنجیر نبود

منی دیوانه که‌ وازم له‌زولفی تو ده‌یئا، هیچ شتی‌ک له‌وه شیاو‌تر نه‌بوو که‌ بمخه‌نه به‌ندی زنجیره‌وه.

رها می‌کردم: وازم لی‌هیئا. لایق: شیاو.

لای خواجه ئەو که‌سه‌ی که‌ واز له‌زولف و پرچی یار به‌یئیی حه‌مه‌ن دیوانه و شیته‌ و پتویسته به‌زنجیر به‌سه‌ترتیته‌وه، بۆیه ده‌لّی: من گه‌ر یاخود ئەو کاته‌ی که‌ وازم له‌پرچی تو -

جبل‌المتین سی تو هیئا بی‌گومان شیتیم جگه‌ له‌وه‌ی که‌ بمخه‌نه نیو زیندان و به‌زنجیر بمه‌سه‌سته‌وه هیچی دیکه‌ شیوام نییه.

۳ - یارب آئینه‌ی حسن تو چه جوهر دارد

که در او آه مرا قوت تأثیر نبود

په‌روه‌ردگارا ناوینه‌ی جوانی تو چ جه‌وه‌ریکی هه‌یه که‌ ناھی من نه‌یتوانی کاری لی‌ بکات. جوهر: ناوه‌رۆک، ئەسل و ره‌سه‌نایه‌تی.

قوت تأثیر: هیزی کاریگه‌ری، توانای کارتی‌کردنی.

(یارب) بۆ سه‌رسورمان به‌کارده‌هینریت، به‌سه‌رسورمانه‌وه ده‌لّی: په‌روه‌ردگار ئەم ناوینه‌ی جوانیی تو یه - که‌ یاری زه‌مینییی ئیوه‌ی هه‌زه‌تی موحه‌مه‌د ﷺ یا مورشید یاخود هه‌ر یاریکی دیکه - که‌ جوانی تو ی تیدا دیاره‌ چ جه‌وه‌ر و ئەسلێکی هه‌یه که‌ ناھی من - که‌ کیو له‌بن دینی - به‌هیچ شیوه‌یه‌ک کاری لی‌ ناکات و ناوړم لی‌ ناداته‌وه.

گه‌ر مه‌به‌ست له‌یار (محمد ﷺ) بی‌ت ئەوا (ناه) سه‌ره‌پچی و قسه‌ی ره‌قه که‌ هیچ جۆره کاریگه‌رییه‌کی له‌هه‌زه‌ت نه‌ده‌کرد.

۴ - سر ز حیرت به در مکیده‌ها بر کردم

چون شناسای تو در صومعه یک پیر نبود

له‌تاو حیره‌ت سه‌رم کرد به‌ده‌رگای مه‌بخانه‌کاندا، چونکه له‌خانه‌قادا پیریک نه‌بوو که‌ تو بناسیت و ناشنا بی‌ت.

سر برکردن: سه‌رکردن، روو کردن. شناس: ناشنا، ناسیار.

پیشتر له‌حیره‌ت دواين، حیره‌ت که‌ له‌رووی واتاوه‌ سه‌یران و سه‌رگه‌ردانییه و له‌رووی عیرفانیسه‌وه حیره‌ته له‌که‌مال و جه‌مال و... هتد حه‌قادا. خواجه ده‌لّی که‌ حیره‌ت ده‌یگرتم له‌خانه‌قادا پیریک نه‌بوو که‌ عارف بی‌ت به‌تو _ حه‌ق و تو بناسیت بۆیه ناچار سه‌رم ده‌کرد به‌مه‌بخانه‌کانی عه‌شق و خو‌شه‌ویستیدا.

له‌راستیدا (حیرت) یه‌کیک - گه‌ر گرنگه‌رتینیا نه‌بی‌ت - له‌گرنگه‌رتین پایه‌کانی هه‌زری عیرفانی حافظه و بونیادیکی بنچینه‌یی باگراوندی شیعی خواجه‌شه.

۵ - نازنینتر ز قدرت در چمن ناز نرست

خوشر از نقش تو در عالم تصویر نبود

نازه‌نین تر له‌قه‌دات له‌می‌رگوزاری نازدا نه‌روا و جوانتر له‌نه‌خشی رووی تۆش له‌جیهانی خه‌یالدا نه‌بوو.

نرست: نه‌روا، سه‌وز نه‌بوو. نقش تو: نه‌خشی رووخسار. عالم تصویر: جیهانی ویناکردن و خه‌یال.

یاری نازدار و نازنین و جوانی حافظ هیئنده نازدار و جوانه که له وینسهی نییه و له میترگوزاری نازدا لهو نازدارتر نییه، دهلئی هه نهر نهر اووه و جوانتر له جوانی روهی شهویش تهسلنه به خه یائی هیچ که سیکیشدا نایهت نه که هه ره وهی له جیهانی مادهدها لهو جوانتر نییه له خه یالیشدا لهو جوانتر به خه یائی که سدا نایهت.

۶- تا مگر همچو صبا باز به کوی تو رسم

حاصلم دوش بجز ناله‌ی شبگیر نبود

تا به لکو هه روه که سره دووباره بگه مه وه به کویی تو، دوینی شهوی رابردوو جگه له ناله‌ی سه هه هیچی دیکه مه نه کردوه.

مگر: به لکو باز: دووباره. رسم: بگه م. شبگیر: سه هه، ده می به بیان. وه که هه همیشه حافظ گریان و زاری به ده روزهی گه یشتن به گویی یار ته داته قه له م ده لئی: دوینی شهوی رابردوو کار و پیشه م نا ه و ناله‌ی سه هه ری بووه تا به لکو به هوی شه م نا ه و ناله‌ی شهوانه و سه هه رگا هانه وه وه که سره می به بیان بگه مه وه کولان و کوچه‌ی تو (بجمه وه جزوری تو).

۷- آن کشیدم ز تو ای آتش هجران که چو شمع

جز فهای خودم از دست تو تدبیر نبود

نه‌ی ناگری داپران نه وه عه زابه م له ده ستت کیشاوه، که وه که موم جگه له فه نای خوم بو رزگاری له ده ستی تو هیچ چاره یه کم نه بو.

کشیدم: کیشام، بینیم (عه زاب کیشان، ره نج کیشان، نار هه ته بینین). از ده ست تو: له سه ره ده ستی تو. تدبیر: چاره.

ده ردی دووری له یار و ناگری داپران لهو ره نج و عه زابی نه پراوه به عاشقان ده دات، داپران له مه عشوق که ناگریکه و (تا دنیا به رده وام بیته و عاشق زیندوو بیته به رده وام) به رده وام عاشقان ده سووتینی، ته نیا ریگه چاره له ده رجوون له م ناگره گه یشتنه به مه قامی (فنا) و (بقاء بالله) که دوا مه نزلئی عیر فانه. خواجهش ده لئی: به رله مه هیئنده عه زاب و ره نجم له ده ست داپران بینی بویه ته نیا (فنا) ریگه چاره م بو، وه که ناوم خوم نه کرد.

۸- آیتی بود عذاب انده حافظ بی دوست

که بر هیچکسش حاجت تفسیر نبود

خه فه ته حافظ بی دوست نایه تیکی عه زابی وابوو که لای هیچ که س پیویستی به ته فسیر نه بو.

آیتی: نایه تیکی. انده / انده: خه فهت، غه م. بر: لای. حاجت: پیویستی. واته خه م و خه فه ته حافظ له دووری دؤست هیئنده نار هه ته و خه فه ته هیئنه ر بو وه که به لگه و نایه تیکی نا شکر و بی پیچ و په نای عه زاب و نار هه ته بو که هیئنده روشن بو لای هیچ که س پیویستی به ته فسیر و روونکر دنه وه نه بو.

غەزەلی دوو سەد و حەوتەم:

بەحرى رەمەلى هەشتى مەخبونى مەقسور

(فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلاتن)

۱ - دوش در حلقه‌ی ما قصه‌ی گیسوی تو بود

تا دل شب سخن از سلسله‌ی موی تو بود

دوینی شەوی رابردوو لە کۆر و ئەلقەى ئیمە باسى پرچی تو بوو، تا نیوەشەو لە بارەى زنجیری (ئەلقە ئەلقەى) زولفتەووە قسە دەکرا.

حلقه: ئەلقە، کۆر. دل شب: دلی شەو درکە بە لە نیوەشەو، ناوەنى شەو، درەنگە شەو سلسله: زنجیر، ئەلقە ئەلقە.

خواجە لە گەل یاری حەقدا دەدوێ و دەلی: دوینی شەوی رابردوو ئیمە لە کۆر و ئەلقەى عارفاندا تا نیوەشەویکی درەنگ باسى پرچی تو ئەلقە ئەلقەى پرچی تو (رێگەى طلب و جبل المتین) مان دەکرد و قسە درێژەى کیشا.

۲ - دل که از ناوکِ مژگانِ تو درخون می گشت

باز مشتاقِ کمانخانه‌ی ابروی تو بود

دل که لە تیری توێ لە خویندا دەگەوزا، کەچی دیسانەو موشتاقی برۆی کەوانی تو بوو.

ناوک: تیر. درخون می گشت: لە خویندا دەگەوزا، نغزۆی خوین بوو.

کمانخانه: شوینی کەوان. کمانخانه ابرو: برۆی کەوانی.

دل که لە تاو حیجاب و پەردەى رووی تو (کە دەبوو هۆی ئەوێ من بەرووت بگەم) زۆر خەمبار و خەمناک بوو، لە گەل ئەو شەدا موشتاقی مەنزەلەت و مەقامی قوربى تو بوو.

یاخود لە گەل ئەوێ کە برزانی تو دەبوو مایەى لە خوین گەوزانی دل، بەلام هەر وازی نەدەهینا موشتاقی چاو و برۆی تو بوو.

۳ - هم عفاالله صبا کز تو پیامی می داد

ورنه در کس نرسیدیم که از کوی تو بود

خوا لەسەبا خۆش بێ کە پەيامیکی تو دەهینی، ئەگەرنا بەکەس نەگەیشتین کە لە خەلکی کۆلانی تو بیت.

عفاالله: خوا لێی خۆش بێ. نرسیدیم: نەگەیشتین.

جگە لە سەبا کەس خەلکی کۆلان و کوچەى یار نییە و هیچ هەوال و خەبەریک لە بارەو ناهینى، بۆیە خواجە دۆعای خێر بۆ سەبا دەکات کە لەلایەن یارەو پەيام و هەوالیک دەهینی ئەگەرنا بە کەس نەگەیشتووین کە بە هەول و کۆشش هەوال و خەبەرى توێ یاری حەق بهینى و بزانی.

۴ - عالم از شور و شرِ عشقِ خبر هیچ نداشت

فتنه‌انگیز جهان غمزەى جادوی تو بود

جیهان هیچ ناگای لە شور و غەوغازی عەشق نەبوو، غەمزەى جادوو بازى تو بوو نەشو بگێرى دنیا.

شور شد: شور و غەوغازى خبر نداشت: بێ ناگا بوو، بێ خەبەر بوو

واتە: بەرلەوێ جیهان جوانی و حوسنى بێ پایانى تو (یاری حەق) ببینی یاخود هەستى بێ بکات هیچ ناگای لە غەوغازى و شەوق و شوری عەشق نەبوو، ئەوێ کە شەوق و شوری عەشق خستە دنیاوێ جوانی حوسنى تو بوو.

۵ - من سرگشته هم از اهل سلامت بودم

دام راهم شکنِ طرەى هندوی تو بود

منى سەرگەردانىش ئەهلى سەلامەت بووم، بەلام بروای سەرپرێم چینی پرچی رەشى تو بوو.

سرگشته: سەرگەردان. شکن: چین. هندوی: رەش.

لەرستیدا خواجە سەرەتا باس لە خۆى دەکات بەرلەوێ عەشق شەوق و شور بختە نێو جیهانەو - جیهانى خواجە دەلی: هەر وەك چۆن دنیا لە شەوق و شوری عەشق بێ بەش بوو منیش لە شەوق و شوری عەشق بێ بەش بووم و لە کۆمەلێ ئەهلى سەلامەت بووم، بەلام چینی پرچی رەشى تو (کە پرچی عارفەکان رەمزی زۆرى و نەهینى ئیلاهییه‌کانە) بوو داوى سەرپرێ منى سەرگەردان و منى راکیشایه نێو دنیای عیرفانەو.

۶ - بگشا بندِ قبا تا بگشاید دل من

که گشادی که مرا بو ز پهلوئی تو بود

خۆتم پیشانده تا دلّم بکریتتەو، چونکە کرانەو و شادی دلی من لەلایەن تۆوێه.

بگشا: بکەرەو. بگشاید: بکریتتەو، شاد بیت. ز پهلو: لەلایەن.

خواجە بەیاری حەق دەلی بەندی حیجاب بکەرەو و بێ پەردە خۆتان پى نیشانبده تا دلّمان شاد بیت و بکریتتەو، چونکە دلی ئیمەى عاشقان تەنیا لەلایەن تۆوێه و تۆ ئەتوانی شادمان کەیت.

کز جهان می شد و در آرزوی روی تو بود

تو وهفای خۆت به سهر گۆرپی حافظدا رهت به، چونکه له کاتیکدا که له دونیا ده رهه چوو به ناواتی رووی تۆوه بوو.

بهوفای تو: سویند بیت به وهفاداریت، تو وهفای خۆت. تربت: گۆر. می شد: ده رۆیشت.

ئه یاری حق که وهفاداریت، به وهفادارییهی خۆت سویندت شه دم که پاش مه رگی حافظ زیاره تی گۆره کهی بکه (ته جه لی بو بکه)، چونکه شه و کاتهی چاره کانی لیک دهنه و دونیای به جی هیشت به هیوا و ناواتی رووی تۆوه بوو.

غزه لی دوو سه د و هه شته م:

به حری ره مه لی هه شتی مه خبونی مه قسور

(فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلان)

۱ - دوش می آمد و رخساره برافروخته بود

تا کجا باز دل غمزده ای سوخته بود

دوینی شه و ده هات و روخساری رازاندبووه وه، شاخۆ دیسانه وه له کوی دلی غه مباری سووتاند بوو.

رخساره: روخسار. برافروخته بود: داگیرساند بوو، هه لکردبوو، رازاندبووه وه. تا: شاخۆ، تابزانی.

روخسار رازاندنه وهی مه عشوق ده بیته مایه ی شه وهی ناگر به ریداته دلی عاشقانه وه، بۆیه دوینی شه و که یار به روخساری جوانی _ جلال یا جمال) وه جیلوهی کردوه خواجه دلنیا بووه که دلیکی سووتاندوه، به لام شوینه کهی نازانی و ده پرسی شاخۆ دلیکی غه مباری ناگری تیبه رداوه.

عارفه کان شه غزه له و غزه لی دوا بیه له پیژهی رابردوی دور را به کار هاتون.

۲ - رسم عاشق کشی و شیوهی شهر آشوب

جامه ای بود که بر قامت او دوخته بود

ره سمی عاشق کوژی و شیوهی ناشوب خستنه شاره وه، کراسیک بوو که بو بالای شه دورا بوو. عاشق کشی: عاشق کوژی. شهر آشوبی: ناشوب و فیتنه گیزی شار. جامه: کراس. دوخته بود: دروا بوو، دورا بوو.

(بر قامت او دوخته بود) واته پر بهری شه بوو، واته گهر عاشق کوژی فیتنه شه نگیزی شار کراسیک بیت پر بهری به ژن و بالای یاره، یار له عاشق کوژی و فیتنه شه نگیزی له شاردا وینه ی نییه.

۳ - جان عشاق سپند رخ خود می دانست

و آتش چهره به این کار برافروخته بود

گیانی عاشقانی به (شه سفه ند)ی رووی خۆی ده زانی و ناگری روخساری به م کاره داگیرساندبوو.

سپند: نه سفه‌ند، نه سپه‌ند. ميدانست: ده زانی.

بؤ گيترانه‌هی به‌لا و نه‌هامه‌تی (سپه‌ند) له‌سه‌ر ناگر ده‌کریت تا بسووتیت و دووکه‌له‌که‌ی بلاو بیته‌وه، خواجه له بی ره‌جی مه‌عشوق ته‌دوی به‌رامیهر به‌ عاشقان، ده‌لی: مه‌عشوقی ئیمه‌ گیانی عاشقان به‌ نه‌سپه‌ند و (به‌لا لابه‌ر یا قوریانی) رووی خوئی ده‌زانیته و ههر به‌مه‌ش تا بیت ناگری (جوانی و رازاوه‌یی) رووی خوئی زیاتر ده‌کات.

له هه‌ندی نوسخه‌دا به‌ری (رخ)، (ره) هاتوه، که له‌رووی واتاوه جیاوازییه‌که‌ی نه‌وتویان نییه.

۴ - کفر زلفش ره دین می زد و آن سنگین دل

در رهش مشعلی از چهره برافروخته بود

کوفری پرچی دینی تالان نه‌کرد و نه‌و دل‌په‌قه‌ش، له‌ریگه‌یدا مه‌شخه‌لیکی له‌ رووخساری خوئی داگیرساند بوو.

کفر: تاریکی. ره دین می زد: ریگری دین بوو، که تالانی ده‌کرد.

سنگین دل: دل وه‌ک به‌رد. مشعله: مه‌شخه‌ل.

کوفر و تاریکی زولفی (که ره‌مزی زوری حیجابه) ریگری دین و ئیمان بوو، واته کاتی که تاریکی زولفی و حیجاب و په‌رده‌کان له‌نیوان مه‌عشوق و مه‌خلوقدا ده‌بووه تالانکه‌ری ئابین، نه‌و مه‌عشوقه له‌بری نه‌وه‌ی که پرچی لادات که‌چی ویست و ئیراده یا (مه‌شیه‌ته‌تی) وابوو که نه‌م کاره زیاتر سه‌ر بگری و له‌ری نه‌و ریگره‌دا رووخساری وه‌ک مه‌شخه‌ل داده‌گیرساند تا زیاتر ریگه ببینیته و دین و ئیمان تالان بکات.

۵ - گرچه می گفت که زارت بکشم می دیدم

که نهانش نظری با من دلسوخته بود

گه‌ر چی ده‌یگوت به‌ ناره‌حه‌تی ده‌تکوژم، به‌لام ده‌بینی به‌په‌نهانی چاویکی لوتفی له‌منی دل‌سووتاو بوو.

گرچه: گه‌رچی. زارت بکشم: به‌زراییه‌وه ده‌تکوژم، به‌ناره‌حه‌تی و سه‌ختییه‌وه ده‌تکوژم.

واته گه‌رچی یار له روودا ده‌یگوت به‌ گریه و زاری ده‌تکوژم، به‌لام که به وردی سه‌رنج‌مه‌دا به‌ دزییه‌وه یا به‌ شاراوه‌یی و په‌نهان چاویکی لوتفی له‌ منی دل‌سووتاو بوو.

۶ - دل بسی خون به کف آورد ولی دیده بریخت

اللّه الله که تلف کرد و که اندوخته بود

دل خوینی زوری به ده‌سته‌ئینا، به‌لام چاو رزاندنی، سه‌یره کی به‌ بای دا کی بوی کوی کردبووه‌وه.

به‌کف آورد: به‌ده‌سته‌ئینا، کوی کرده‌وه. بریخت: رزاندی.

الله‌الله: بؤ خاتری خوا! بؤ سه‌رسوپ‌مانه. تلف کرد: به‌بای دا، به‌هه‌ده‌ری دا. اندوخته بود: کوی کردبووه‌وه.

خوین کۆکردنه‌وه رهنج و عه‌زاب کیشانه، خواجه ده‌لی: له‌ ریگه‌ی عه‌شقدادا دل دنیا‌یه‌ک رهنج و عه‌زایی کیشا و هه‌ولیدا و ماندوو بوو که‌چی چاو هینده‌ گریا هه‌موو هه‌ول و کۆششی ره‌نجه‌که‌ی دلی به‌بادا و له‌ شیوه‌ی فرمیسی خوینیندا دایه‌ ده‌ره‌وه، سه‌یره بزانه کی هه‌ولیدا و کوی کرده‌وه و کی به‌بای دا.

واته نه‌و ره‌نجه نادیاره‌ی دل له‌ ریگه‌ی عه‌شقدادای (که له‌ عه‌شقدادا بیده‌نگی پیوسته) چاو به‌فرمیسیک رزاند ناشکرا کردنی له‌ناوی برد و دای به‌ بادا.

۷ - یار مفروش به‌دنیا که بسی سود نکرد

آتکه یوسف به زر ناسره بفروخته بود

یار مه‌فرۆشه به‌ دنیا، چونکه نه‌و که‌سه‌ی یوسفی به‌سه‌که‌ی ته‌زویر قه‌لب فرۆشتبوو زور قازانجی نه‌کرد.

مفروش: مه‌فرۆشه. سود نکرد: قازانجی نه‌کرد. ناسره: ته‌زویر، قه‌لب. بفروخته بود: فرۆشتبوو.

له‌م به‌یته‌دا خواجه ناماژه به‌ چیرۆکی هه‌زه‌ته‌ی یوسف ده‌کات علیه‌ السلام، نه‌و کاته‌ی که براکانی به‌ پاره‌یه‌کی زور که‌می بی نرخ فرۆشتیان وه‌ک خوی گه‌وره له‌ قورئاندا ده‌فه‌رمووی: (وَشَرَوْهُ بِثَمَنٍ بَخْسٍ دَٰوَاهِمَ مَعْدُودَةٍ وَ كَانُوا فِيهِ مِنَ الظَّٰهِدِينَ) سوره‌تی یوسف ئایه‌تی (۱۲) به‌لام دواچار مه‌جبوری لای یوسف - د.خ - بوونه‌وه و په‌شیمان بوونه‌وه له‌و کاره‌یان.

لیره‌دا خواجه (یوسف)ی به‌ ره‌مزی یار داناوه و ده‌لی: یار مه‌ده‌ به‌ دنیا، چونکه مائی دنیا هیچ نییه و نه‌و برایانه‌ی یوسف که هه‌زه‌ته‌ی یوسفیان فرۆشت به‌ دنیا هیچ قازانجیان نه‌کرد.

واته: دنیا وات لینه‌کات که له‌ یاری هه‌ق بیئاگا بیت و نه‌وت له‌بیر بیاته‌وه.

له‌م نوسخه‌ی لاهوریدا نه‌م به‌یته به‌م شیوه‌یه‌یه:

آن که یک لحظه و جانیش به دو عالم بفروخت

یوسف خود به زر ناسره بفروخته بود

واته: ئەو کەسە یەک سات ژوانی حەق بە هەردوو عالەم (دونیای و ئاخەرت) بفروشی یوسفی خۆیە سکیە قەلبی تەزویر فرۆشتوو.

۸ - گفت و خوش گفت برو خرقة بسوزان حافظ

یارب این قلب شناسی ز که آموخته بود

گوتی: (چەند جوانی گوت) حافظ برۆ خرقة بسووتینە، خواجە ئەم (قەلب ناسی)یە لە کێ فیڕ ببوو.

خوش گفت: چەندە جوانی گوت. قلب: دل، قەلب و تەزویر.

آموخته بود: فیڕ بوو. قلب شناسی: ناخناسی، دەروونناسی، قەلب و

تەزویر ناسی.

(قلب) وەك نامازەمان پێداوێ لێئێ تێدایە و بە هەردوو مانای دل و قەلب و قلب

ناسیش بەهەمان شیوەیە، بەلام مانای دووهمیان (قەلب ناسی) زیاتر لەگەڵ مەشرەبی حافظدا یە کدەگریتەو.

دوینی شو و یار قسە یەکی زۆر جوانی کرد و گوتی حافظ، ئەزائەم ئەم خرقةی سوڤیانەت پرە

لە تەزویر و ریا، برۆ بیسووتینە و واز لە ریا بهێنە، خواجە ئەم تەزویر و قەلبناسییە لە کێ فیڕ بوو. وا هیئەندە جوان خرقةی قەلب و تەزویرەکی منی ناسی.

غەزەلی دووسەد و نۆبەم:

بەحری رەمەلی هەشتی مەقسور

(فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن)

۱ - یک دو جامم دی سحرگه اتفاق افتاده بود

و ز لب ساقی شرابم در مذاق افتاده بود

دوینی بەیانی یەك دوو پێكم هەڵدابوو، لە لیوی ساقیشەو تەمێ شەپام کردبوو.

اتفاق افتاده بود: رووی دابوو، لیڕەدا بەواتای (خواوەندەو) هەڵدان، هاتوو.

مذاق: هەستی تامکردن، تام.

دوینی لە زاراوی عیرفانیدا روژی ئەزەلە و مەوی خۆشەویستییه. خواجە دەئێ: لە روژی

ئەزەلدا کە کاتی جیلوی رەحیمی و میهرەبانی حەقە یەك دوو پێکی خۆشەویستی یارم

هەڵداو و بەوێش زیاتر تەمێ ماچی لیوی ساقی (قسە ساقی)م کردبوو - لیڕەدا ساقی یاری

حەقە (جل شانه) -

۲ - از سر مستی دگر با شاهد عهد شباب

رجعتی می خواستم لیکن طلاق افتاده بود

لە مەستییدا جارێکی دیکە دەمویست لەگەڵ یاری سەردەمی لاوتییدا پەییەندی

بەستەمەو، بەلام تەلاق کەوتبوو.

شاهد عهد شباب: یاری سەردەمی لاوی، یاخود یارم کە سەردەمی لاوییه واتە سەردەمی

لاوی بەیار داوێتە قەلم.

رجعت: گەرانهو، پەییەندی بەستەنەو. طلاق افتاده بود: تەلاق کەوتبوو.

(رجعت) لیڕەدا مەبەست لەو گەرانهویە کە لە نیوان ژن و میژدی (تەلاق کەوتوو) هەیه،

خواجە سەردەمی لاوی بەیار ئەداتە قەلم و دەئێ: دەمویست بگەریتەو بۆلاوی، بەلام تەلاقم

کەوتبوو، ئیدی نەتوانی واتە سەردەمی لاوی ناگەریتەو و ناگرێ بگەریتەو.

ئەکرێ (شاهد عهد شباب) یاری سەردەمی لاوی بیست، کە لیڕەدا واتاکە بەتەواوی

کۆنگریتی دەبیئەو و دەبیست خواجە لەسەردەمی لاوییدا یاریکی هەبوو کە حەلالی بوو و

بەجیتی هیشتوو و ئیستا بە پیری ویستوویتی بگەریتەو بۆلاوی، بەلام سەیر دەکات

تەلاقی کەوتوو.

له هەر يهك لهه و اتایانه دا، بهیته که ته و او که ری بهیتی یه کهم و لهو یه کده و پینکه ی دوینی ئه زله ده دوی ئه و ده لئ: که مهست بووم، له مهستیدا بگه پیمه وه بۆ سه رده می ئه زله ی خۆم و یاری ئه زله ییم له خۆم نزیك بکه مه وه، به لām ئه و کاره ئه سته مه و هه رگیز نایه ته دی، چونکه ئیسته ی مرۆڤ له و دنیایه ده رچووین و هاتینه ئیـره. وهك ئه وه ی که ته لاقمان له سه رده می ئه زله ی خۆمان که وتیـبۆ.

۳- در مقاماتِ طریقت هر کجا کردیم سیر

عافیت را با نظری بازی فراق افتاده بود

له مه قاماتی ته ریقه تدا له هه رشو پینکدا تیپه ری (چووینه هه ر مه قامیکه وه) بینیمان سه لامه تی له عه شق بازی جودا بووه ته وه.

سیر: تیپه رپین، ته ی کردن. عافیت: سه لامه تی. فراق افتاده بود: جودا بوو بووه وه. (عافیت) سه لامه تی و بی گرتیبه و سه رده می قومی مرۆڤه و (نظری بازی) ش عه شق و عه شقبازی عارفانه ی (هه و)، خواجه ده لئ: به هه ر مه قامیکه تی ته ریقه ت گه یشتین و لیـی ورد بووینه وه که عه شق و سه لامه تی بی گرتی - که سیفه تی ئه زله - له یهك دورن و به یه که وه کۆنابنه وه.

۴- ساقیا جام دمام ده که در سیر طریق

هر که عاشق و نیش نیامد در نفاق افتاده بود

ئهی ساقی پینک له دوا ی پینکمان به ری، چونکه له ته ی کردنی رینگه دا هه ر کهس عاشق ئاسا ره فتاری نه کرد که وتبوو نیو دوورویی یه وه.

ددام: یه کله دوا ی یهك، له سه ریك. ده: بده، بمانده ری. عاشق وش: عاشق ئاسا. در نفاق افتاده بود: که وتبووه نیو دوورویی یه وه، دوچاری دوورویی و نیفاق بوو بوو.

ساقی لیره دا واسطه و مورشیده، لیره له دنیای ماددیباتدا مه رچی ته ی کردنی رینگه ی عه شق و عیرفان ئه وه یه که عاشقانه و عاشق ئاسا برۆیت و سه رومان به ختبه کیت، هه ر کهس وانه کات که وتووه ته نیو خه نده قی دوورویی و نیفاقه وه، ئه م ته ی کردنه عاشقانه یه ش مه سته بوون و شه راب - ئاگادار کردنه وه ی به رده وامی رۆحانی - ده ویت، بۆیه خواجه به ساقی ده لئیت: یهك له دوا ی یهك پینک به ری تا مه ست بم و عاشقانه و راستگۆیانه مه قاماتی ته ریقه ت ته ی که م.

۵- نقش می بستم که گیرم گوشه ای زان چشم مست

طاقت و صبر از خم ابروش طاق افتاده بود

خه یالَم وابوو که له و چاوه مه ستانه گۆشه گیری بکه م (دوور که ومه وه) به لām که وانی برۆی توانا و تا قه تی ئارامی و سه بری منی برپبوو. نقش می بستم: بی ها و تاببوو (زۆ زۆر ببوو). طاقت و صبر طاق بودن: سه برم توانا و تا قه تی له بهر برابوو. چاوی مه عشوقی حه قه توانای له بهر سه بر و ئارام هه لگرتبوو و نه متوانی لیـی دوور بکه ومه وه.

۶- ای معبر مژده ای فرما که دوشم آفتاب

در شکر خوابِ صبحی هم وثاق افتاده بود

ئهی خه ولینکده ره وه مژده بده، دوینی شه و له خه ولینکی شیرینی به یانیدا هه تا و له گه لَمدا ببووه ها و مالَم.

معبر: خه ولینکده ره وه. فرما: بهر موو، بده. وثاق: مال، چادر. هم وثاق: ها و مان، واته هه ر دووکیان له یهك مالدا / چادردا. شکر خواب صبحی: خه وی شه کرینی / شیرینی به یانی. دوینی به یانی خواجه خه ولینکی زۆر شیرینی (شه کرینی) دیوه که تیادا هه تا و له گه لَمده دا له مالینکدا پینکه وه ژیاون، ئیستا ئه و به خه ولینکده ره وه ده لئ، مژده م به ده ری و ئه م خه وه خۆشه م بۆ لینکده ره وه.

۷- حافظ آن ساعت که این نظم پریشان می نوشت

طايرِ فکرش بهدام اشتیاق افتاده بود

حافظ ئه و سه عاته ی که ئه م شیعه ره په شیو و په ریشانه ی ده نوی، مه لی هزری که وتبووه نیو دوا ی تاسه و تامه زرۆیی یه وه.

نظم پریشان: شیعی په شیو و تیکه ل و پیکه ل. مینوشت: ده نوی. له م به یته دا خواجه باسی حالئ فیکری خۆی ده کات له کاتی نووسینی ئه م شیعه ردا و ده لئ: له وسات و سه عاته دا که حافظ ئه م شیعه تیکه ل و پیکه له ی ده نوی بیری به ندی تاسه و شه وقی نیشتمانی ره سه نی خۆی بوو - که به هه شت و ئه زله -

غەزەلی دوو سەد و دەبەم:

بەحرى رەمەلى هەشتى مەخبونى مەقسور

(فاعلاتن فعلاتن فعلان)

۱ - گوهرِ مخزنِ اسرارِ همان است که بود

حُقهی مہرِ بدان مہر و نشانست کہ بود

گەوھەری مەخزەنی نەپینی ھەر ئەو دەبەم کە بوو، بوخچەى مېھەر ھەر بەو مۆر و نیشانەبە کە بوو. کە بوو: کە پېشتر و ابوو، کەوا بوو. حقە: بوخچە، سەندوو قچە. مەھر: مۆر. مەخزەنی نەپینی و ئەسرار دلی عاشق و عارفانە و گەوھەرە کەش عەشق و خۆشەوېستییە، خواجە لەم بەیتەدا جەخت لە نەگۆری عەشق دەکاتەرە کە گەوھەر پیکە لە دلی دایە و دەلی: گەوھەری مەخزەنی نەپینی و رازی دلی مەن ھەر ئەو گەوھەرەبە کە لە ئەزەلدا ھەبوو، سەندوو قچەى خۆشەوېستیش (کە ھەر دلی مەن) ھەر سەر بە مۆرە کەى جارانە و ھەر ئەو مۆر و نیشانەبەى عەشقی ئەزەلی پێوھە.

۲ - عاشقان زمرەى ارباب امانت باشند

لاجرم چشم گہر بار همانست کہ بود

عاشقان لە زومەرى ئەربابى ئەمانەت (ی عەشق) بن بەناچار چاوانى گەوھەر بار ھەر ئەو چاوانەبە کە ھەبوو.

ارباب امانت: ئەربابى ئەمانەت، ئەو کۆمەلەبەى کە ئەمانەتى عەشقیان قەبوو لگرددوھ. لاجرم: ناچار، بى شک، لایە.

خواجە ئەمانەت و چاوانى فرمیسکاوى (گەوھەر بار) پیکەوھە دەبەستیتەوھ و پێى وایە بارى ئەمانەت کە بەناچارى چاوان پر لە گریان دەکات، بۆیە لێرەشدا دەلی: مادام عاشقانى حق لە گروپ و زومەرى ئەربابى ئەمانەتى عەشقی ئەو بەناچارى چاوانیان ھەمان چاوانى گریاو و گەوھەر بارى (فرمیسکى خویین باری) جاران دەبیت . بێگومان لە ترسى بە جى نەگەیاندى ئەمانەتى عەشقادا.

۳ - از صبا پرس که ما را همه تادم صبح

بوی زلف تو همان مونس جان است که بود

لە سەبا پېرسە، ئیمە ھەموو شەوێ تا بەر بەیان، بۆنى پېرچى ھەمان ھاو دەمى گىمانە کە پشتمان بوو.

پرسی: پېرسە. مونس: ھاو دەم.

بەیار دەلی: ئیمە ئیستاش وەك جاران ھەموو شەوێك تا بەر بەیان ھاو دەمى گىمانان بۆنى پېرچى تۆبە سەباش دەزانیت، لە سەبا پېرسە. واتە: سەبا حالى ئیمە دەزانى کە ھەموو شەوێ تا بەر بەیان بۆنى پېرچى تۆ دەکەین و تا بەر بەیان مەشغوولى راز و نیازین لە گەل تۆدا.

۴ - طالب لعل و گہر نیست و گرنه خورشید

همچنان در عمل معدن و کانست کہ بود

کەس داواکەرى لەعل و گەوھەر نیبە، ئەگەر نا خۆر ھەر وەك جاران خەرىكى دروستکردنى لەعل و گەوھەر لە کانزاکانە.

طالب: داواکەر، خوازیار.

جاران پێیان و ابوو کە خۆر کانزا و توخمەکانى دیکە بۆ دۆر و گەوھەر دەگۆریت. خواجە خۆرى بەواتای فەیزو رەحمەت و ھیدایەتى ئیلاھى و دۆر و گەوھەریشى بە دلی پاك و نوورداناوھ و دەلی: کەس تالبى ئەو نیبە کە ببیتە دۆر و گەوھەر، ئەگەر نا ھیدایەتى ئیلاھى ھەر وەك جاران نامادەبى تێدایە ھیدایەتى بەندەکانى بەدات بۆ بوونە گەوھەر.

۵ - کشتەى غمزەى خود را به زیارت درياب

زانکه بیچاره همان دل نگرانست کہ بود

کوژراوى غەمزەى خۆت بەسەر کەرەوھ، چونکە ئەو بێچارە ئیستاش ھەمان نینگەران و چاوەر پیکەرە کەى جارانە کە بوو.

بە زیارت درياب: بەسەر کەرەوھ، سەردانى بکە.

عاشقان کوشتەى غەمزە و - اسغنا - ی یاران، خواجە بە مەعشوقى حەق دەلی: ئەم کوژراوى غەمزەبەى خۆت بەسەر کەرەوھ و سەر پیکى لى بە، چونکە ئەو بێچارەبە ئیستاش وەك جاران نینگەران و چاوەر وانى دیدارىكى تۆبە.

۶ - رنگِ خونِ دل ما را که نهان می داری

همچنان در لبِ یاقوت تو عیانست کہ بود

رەنگى خوینى دلی ئیمە کە دەیشاریتەوھ، ھەروا وەك جاران بە لیوى یاقوتینى تۆو دیارە. نەهان میدارى: دەیشاریتەوھ. عیانست: دیارە.

تۆ کە قاتلى ئیمەیت و خوینت رزانووین بەردەوام رەنگى خوینى دلی ئیمە دەیشاریتەوھ کەچى لە قسەتدا دەر دەکەوێت کە تۆ قاتلى ئیمەیت یاخود خوینى ئیمە بە لیوى سوور تەوھ دیارە.

غزه‌لی دووسهد و یازدهبهم:

به‌حری موزاریعی هه‌شتی ته‌خره‌بی مه‌کفونی مه‌قسور
(مفعول فاعلات مفاعیل فاعلان)

۱- دیدم به خواب خوش که به دستم پیاله بود

تعبیر رفت و کار به دولت حواله بود

له خه‌ویکی خۆشدا بینیم پیک به‌ده‌ستمه‌وه بوو، لیکدرایه‌وه و مانای به‌خت و ناوچاوی دا.
خواب خوش: خه‌وی خۆش. تعبیر رفت: لیکدایه‌وه.
خواجه ده‌لی: له خه‌ویکی خۆشدا بووم و له‌وه خه‌ونه‌دا دیتیم پیک شه‌پرام به‌ده‌سته‌وه‌یه،
خه‌وه‌که‌م لیکدرایه‌وه و مانای شه‌وه بوو که به‌خت و ناوچاوی رووی له‌من کردووه و به‌ختی
خه‌والو له‌عه‌شقدای بیدار بوته‌وه.

۲- چل سال رنج و غصه کشیدم و عاقبت

تدبیر ما به دست شراب دو ساله بود

چل سال خه‌م و خه‌فته‌مان خوارد و ناقیبه‌ت، چاره‌مان به‌ده‌ست شه‌پابی دوو ساله‌وه بوو.
چل: چه‌ل: چل. عاقبت: سه‌رته‌نجام، ناقیبه‌ت.

شراب دو‌ساله: شه‌پابی گه‌بیوو‌کۆن، چونکه شه‌پاب هه‌ر چه‌نده کۆنتر بیت کاریگه‌رت‌ره.
خواجه چل سال رنج و خه‌م و خه‌فته‌تی دنیا یاخود ده‌رد و ناره‌حتی ده‌وره‌ی چه‌له‌نشینی و
خه‌لوه‌ت و خۆماندوو‌کردن به‌بی سه‌ره‌نجام ده‌زانیته و شه‌وه‌ی که به‌چاره به‌خش ده‌زانیته ته‌نیا
عه‌شق و خۆشه‌ویستییه که لیره‌دا به‌شه‌پابی دوو ساله‌ ناوی بردووه، بۆیه ده‌لی: چل سال ده‌رد
و ناره‌حتی و خه‌م و خه‌فته‌تم خوارد و ناخوری هه‌ر شه‌پاب (عه‌شقی حه‌قیقی) به‌فریام که‌وت.
ته‌م به‌بیته هاوواتای به‌یتی:

عشقت رسد بفریاد و خود بسان حافظ

قرآن ز بر بخوانی در چهارده روایت

له شه‌رحی لاهوریدا شه‌پابی دوو ساله به (قورنان) لیکدراوه‌ته‌وه، له‌م واتایه‌شدا نزیکه له‌واتای
به‌یتی:

صبح خیزی و سلامت طلبی چون حافظ

هرچه کردم همه از دولت قرآن کردم

لاهوری پیتی وایه ته‌م به‌بیته بی ته‌ده‌بی عاشقه به‌رامبه‌ر مه‌عشوقه، به‌لام هه‌رخۆشی - به
پشت به‌ستن به‌پای عارفان - ته‌م ته‌ده‌ب شکانده به‌ته‌ده‌ب ده‌زانی، چونکه (بجیی بن معاد
رازی ده‌لی: ترک ادب فی‌العشق ادب - بی ته‌ده‌بی له‌عه‌شقدای بو خۆی ته‌ده‌به). { لاهوری، ج
۲ ل ۱۴۸۴ }.

۷- زلف هندوی تو گفتم که دگر ره نزنند

سالها رفت و بدان سیرت و سانست که بود

به خۆم گوت ئیدی زولفی ره‌شی سو ریگری ناکات سالها تیپه‌پری و هه‌ر له‌سه‌ر شه‌وه
خووره‌شته‌یه که له‌سه‌ری بوو (هه‌ر ریگری شه‌کات)
هندو: ره‌ش، دز و ریگر. ره نزنند: تالانی نه‌کات، ریگری و دزی نه‌کات.
سیرت و سان: خووره‌وشت، دابونه‌ریت. گفتم: گوتم، وامزانی، کومانه‌وه بوو.
جاران پرچی ره‌شی ریگرت دلی عاشقانی تالان ده‌کرد و له‌پری لای ده‌دان، گوتم ره‌نگه
له‌مه‌و پاش واز له‌تالان و دزی به‌پیتی و دلان نه‌خاته که‌مهند و داوی خۆیه‌وه، که‌چی سالانیکی
زۆر تیپه‌پری و پرچی ره‌شت هه‌روه‌ک جاران خه‌ریکی تالانی و دل دزینه.

۸- حافظا باز نما قصه‌ی خونابه‌ی چشم

که درین چشمه همان آب روانست که بود

حافظ چیرۆکی خۆیناوی چاوی خۆت باس که، چونکه له‌م سه‌رچاوه‌یه‌دا هه‌مان شه‌وه‌دی
که جاران ده‌هات
بازنما: باسی که‌روه، بگیروه. خونابه: خۆیناو. چشمه: سه‌رچاوه، کانی.
حافظ جاران فرمیستیکی خۆینی له‌چاوان ده‌باراند و چاوانی وه‌ک کانیه‌ک بوو که شه‌وه
خۆیناوه‌ی لی ده‌هاته ده‌روه، له‌کاتی‌کدا ئیستاش هه‌ر شه‌وه خۆیناوه له‌چاوی دیت، بۆیه به
خۆی ده‌لی شه‌ی حافظ چیرۆک و باسی خۆیناوی چاوی خۆت بو یار بکه تا بزانی چه‌نده گریاوی
دلنیا به ئیستاش وه‌ک جاران ده‌گریته و له‌چاوانتدا ده‌بیینی.

۳ - آن نافه‌ی مراد که می خواستم ز بخت

در چین زلف آن بت مشکین کلاله بود

نهو عه‌تری ناواته‌ی که له به‌خت داوام ده‌کرد، له چینی پرچی نهو بته قژ لولله میسکبارده‌دا بوو.

نافه مراد: نافه نهو کیسه بچوکه‌یه که میسکی تیدایه واته نافه‌ی هیوا و نارزه‌زوو، ناوات. کلاله: پرچی لولل، کاکول.

واته: نهو هیوا و نارزه‌زووی که وهک نافه‌ی میسک گرانبه‌ها و به‌به‌ها بوو، له به‌ختی خۆم داوا ده‌کرد، له چین و لوللی پرچی نهو یاره قژ لوله میسکبارده‌دا بوو، واته هیوا‌ی من کرده‌وه‌ی پرچی لوللی یار بوو که نه‌مه‌ش هه‌ل‌دانه‌وه‌ی په‌رده و حیجابی سه‌ر ریگه‌ی رووی مه‌عشوقه.

۴ - از دست برده بود خمار غم سحر

دولت مساعد آمد و می در پیاله بود

سپیده خوماری غم له‌ده‌ستیدا بووم، به‌ختی بیدار هات و شه‌راب له پینکدا بوو.

از دست برده بود: له‌ده‌ستیدا بووم، په‌ریشانی کرد بووم، له‌ناو بردبووم

خمار غم: غم که وهک خوماری وا بوو.

خواجه لیره‌دا غه‌می به‌حاله‌تی گیژ و ویژی دوا‌ی مه‌ستی داوه‌ته قه‌له‌م و ده‌لی: به‌یانی زوو غه‌م و خوماری نه‌م منی په‌ریشان کرد بوو باش بوو به‌ختی بیدار هاوکاری کردم و شه‌راب له پیاله و پینکدا بوو لهو خوماری غه‌مه‌ رزگاری کردم.

۵ - بر آستان میکده خون می خورم مدام

روزی ما ز خوان کرم این نواله بود

له‌به‌ر ده‌گاری مه‌بخانه به‌رده‌وام خه‌ف‌ته ده‌خۆم و عه‌زاب ده‌چیژم، رۆزی ئیسه له‌ خوانی که‌رمه‌وه نه‌م لوقمه‌یه بوو.

خوان: خوان، سفره

نواله: به‌ش، لوقمه، لهو به‌شه خۆراکه‌ی بۆ که‌سیتک داده‌نریت که له‌وی نییه، حصه.

به‌رله‌وه‌ی باس له‌ خوی به‌یته که‌ بکه‌ین، له‌ جیاواز ساغ‌کردنه‌وه‌کان ته‌دوین.

۱ - لهو نوسخانه‌ی که‌ میسراعی یه‌که‌میان به‌م شیوه‌یه‌یه، (کرم‌ی میسراعی دووه‌م به‌ قدر) و (فلک) هاتووه.

۲ - له‌شه‌رحی لاهوریدا نه‌م به‌یته به‌م شیوه‌ هاتووه.

خون می خورم و لیک نه جای شکایتست

روزی ما زخوان ازل این نواله بود

به‌یته‌که‌ چ له‌ ساغ‌کردنه‌وه‌ی گرووی یه‌که‌مدا - که‌ باوه‌ر پی‌کراوترن - چ له‌ ساغ‌کردنه‌وه‌ی دووه‌مدا، باس له‌ ره‌زامه‌ندی ملدانی خواجه ده‌کات بۆ به‌شی خودایی. لاری لاهوری به‌یته‌که‌ واته: خه‌م ده‌خۆم و به‌لام شیوا‌ی شکات کردن نییه، چونکه‌ رۆزی ئیسه له‌ سفره و خوانی ته‌زه‌له‌وه هه‌ر نه‌م به‌شه بوو.

له‌ نوسخه باوه‌ر پی‌کراوه‌کاندا به‌رده‌رگای مه‌بخانه‌ش زیاد‌کراوه که له‌ پای عه‌شقه، واته من له‌ پای عه‌شقی به‌رده‌وام له‌ عه‌زاب دام و خه‌ف‌ته ده‌خۆم، به‌لام نه‌مه به‌شی خۆمه و له‌لایه‌ن که‌ریم و قه‌ده‌ر و فه‌له‌که‌وه نه‌م به‌شهم پی‌دراوه و پی‌ی رازیم.

۶- هر کو نکاشت مهر و ز خوبی گلی نچید

در رهگذار باد نگهبان لاله بود

هه‌ر که‌س خۆشه‌ویستی نه‌چاند و گو‌لیکی چاکی نه‌چنی، وهک نه‌وه وایه که‌ گولاله‌ی له‌ سه‌ره‌ری بادا دانا بی‌ت.

نکاشت: نه‌چاند. نچید: نه‌چنی. ره‌گذار: سه‌ره‌ری، ره‌گوزهر.

نگهبان لاله بود: لاله‌ی دانا، هه‌ل‌گرت.

گولاله له‌سه‌ره‌ری بادا دانان کاری بی‌بنه‌ماکردن و بی‌مایه‌بوونی کاره، خواجه‌ش ده‌لی: هه‌ر که‌س که‌ خۆشه‌ویستی نه‌چاند و چاکی نه‌چنی هیچ مایه و سه‌ره‌نجیکی له‌ژیاندا نییه و وهک نه‌وه وایه که‌ گولاله له‌سه‌ره‌ری ره‌شه‌بادا هه‌ل‌گرت بی‌ت.

۷ - برطرف گلشنم گذر افتاد وقت صبح

آن دم که کار مرغ چمن آه و ناله بود

کاتی به‌یانی ریم که‌وته لای گو‌لشن، نه‌و ده‌مه‌ی که‌ کاری بالنده‌ی گو‌لزار (بولبول) شاه و ناله بوو.

برطرف: لای. گذر افتاد: ریم که‌وته.

واتای به‌یته‌که‌ پیشه‌کی به‌یتی دوا‌ییه، ده‌می به‌یانی ته‌وکاته‌ی که‌ کاری بولبول گریه و نالینه ریم که‌وته گو‌لزار.

۸ - گل بر جریده گفته‌ی حافظ همی نوشت

شعری که نکته‌ش به از صد رساله بود

گو‌ل شیعی حافظی له‌ چل‌ ده‌نوسی شیعی‌یک که‌ خالیکی چاکتر بوو له‌سه‌ر نامه (کتیب)

جریده: دهفتهر. همی نوشت: دهنوسی. نکته‌یش: خالیکی.

رساله: کتیبی بچوک، نامیلکه.

واته که چومه گولزار دیتم گول شیعری حافظی له چله‌کان دهنوسی، شهو شیعرانه‌ی که تنیا خالیکیان له‌سه‌د نامیلکه و کتیب چاکتره.

له زۆریه‌ی نوسخه‌کاندا شه‌م غه‌زله (۹) به‌یته و به‌یتی (۸ - ۹) به‌م شیوه‌یه‌یه:

۸ - دیدیم شعر دلکش حافظ به مدح شاه

یک بیت از این قصیده به از صد رساله بود

۹ - آن شاه تندحمله که خورشید شیرگیر

پیشش به روزِ معرکه کمتر غزاه بود

نیمه لیره‌دا په‌یره‌ویمان له نوسخه‌ی د. عیوض کردوه، که به‌رای به‌نده په‌کیکه له نوسخه

نایابه‌کانی دیوانی خواجه، به‌پیی رای جه‌نابیان شه‌م به‌یتسه‌ی دواپی له نوسخه دیره‌کاندا به‌رچاو ناکه‌و‌یت.

غزه‌لی دوو سه‌د و دوازده‌یه‌م:

به‌حری موجته‌سی هه‌شتی مه‌خبونی مه‌قسور

(مفاعیلن فاعلتن مفاعیلن فاعلن)

۱ - به کوی میکده یارب سحر چه مشغله بود

که جوش شاهد و ساقی و شمع و مشعله بود

په‌ره‌ردگار سپیده له کولانی مه‌بخانه‌دا چ جه‌نجالی‌ک بوو که یار و ساقی و موم و مه‌شخه‌ل هاتبووه جوش و خرۆش.

مشغله: جه‌نجالی، سه‌رقالی. مشعله: مه‌شخه‌ل.

کاتی سپیده‌ی به‌یان یارانی مه‌بخانه له‌تاو عه‌شقی حه‌ق هاتبوونه جوش و خرۆشی‌ک که جه‌نجالی زۆر کولانی مه‌بخانه‌ی عه‌شقی گرتوه، بزیه خواجه به سه‌رسورمانه‌وه ده‌لی: خواجه سپیده له کولان و کوچی مه‌بخانه‌ی عه‌شقی حه‌قدا چ جه‌نجالی و سه‌رقالی‌یه‌ک هه‌بوو ناوا یار و ساقی (مورشیدی کامل) و ته‌نانه‌ت موم و مه‌شخه‌له‌کانی ده‌ستیشیان هاتبوونه جوش و خرۆش.

۲ - حدیث عشق که از حرف و صوت مستغنیست

به‌نالهی دف و نی در خروش ولوله بود

باسی عه‌شق که پیوستی به‌ حه‌رف و ده‌نگ نییه، به‌ ناله‌ی ده‌ف و نه‌ی که‌وتبووه خرۆش هه‌لاوه.

صوت: ده‌نگ. ولوله: هه‌لا و هات و هاوار.

خواجه له‌م به‌یتسه‌دا په‌یوه‌ندی نیوان عه‌شق و ده‌برینی عه‌شق ده‌کات، له‌راستیدا عه‌شق چه‌مکیکی زه‌مینیه‌یه هه‌ستی پیناکریت و له ناستی قولدایه (وه‌ک زمان) بو‌نه‌وه‌ی شه‌م چه‌مکه به‌پینریتته ناستی سه‌ره‌وه و رووکه‌شه‌وه (ناستی هه‌ست) پیوستی به‌ نامراز هه‌یه، حه‌رف یا پیت نامرازی نووسین و صوت یا ده‌نگیش نامرازی گوتنی که هه‌ردووکیان ناستی زیره‌وه به‌ ناستی سه‌ره‌وه ده‌گه‌یه‌نن، خواجه پپی وایه که عه‌شق پیوستی به‌م دوو نامرازه نییه که به‌پینریتته سه‌ره‌وه ته‌سله‌ن شه‌م دوو نامرازه ناتوانن عه‌شق به‌پیننه ناستی سه‌ره‌وه، نه‌وه‌ی که عه‌شق نه‌هینریتته ناستی سه‌ره‌وه ده‌ف و نه‌ی (سه‌ماع)‌یه، چونکه عاشقان له‌عه‌شقه‌وه که‌وتوونه‌ته سه‌ماع (به‌هاوکاری مؤسیقا) و شه‌مه‌ش بووته زمانی عه‌شق.

بۆیە دەلی: کاتی که عه شقی حهق به ناله‌ی دهف و مه‌ی که تبوه خروش وهات و هاوار و هه‌لاوه ئیدی پتویستی به دهنگ و پیت نییه. یاخود عه شق پتویستی به حاله نهک به قال و قاله.

۳ - مباحثی که در آن حلقه‌ی جنون می رفت

واری مدرسه و قال و قیل مسئله بود

با ساتیک که لهو نه‌لقه‌ی شیتیه‌ده‌ده‌خرانه‌روو، بالاتربوون له مه‌درسه و قیل و قالنی مه‌سه‌له.

مباحث: باک و خواست. حلقه: نه‌لقه، کۆر، مه‌جلیس.

واری: بالاتر، به‌رزتر. قال و قیل: قیل و قال، موناقه‌شه و موجداله له شتیکدا.

(حلقه‌ی جنون) کۆری سه‌ماع و عه‌شقه که واز له به‌رژه‌وه‌ندی ده‌هینن، خواجه نه‌م کۆرانه به هزار قال و مه‌درسه و قیل و قاله‌کانی ده‌زانیت.

واته: کۆری عاشقان له کۆری عالمان و موناقه‌شه و موجداله‌یان چاکتر و بالاتره.

۴ - دل از کرشمه‌ی ساقی به شکر بود ولی

ز نامساعدی بختش اندکی گله بود

دل له ناز و عیشه‌ی ساقی سوپاسگوزار بوو، به‌لام له خه‌والوویی (خرایی) به‌ختی خوی که‌می به‌لگه‌یی بوو.

به شکر بود: سوپاسگوزار بوو. نامساعدی: خه‌والوویی، خراپاندکی: کری. گله: گله‌یی.

دلی خواجه له‌م به‌یانیه‌ نورانییه و ناز و کرشمه‌ی ساقی (مورشید) سوپاسگوزار بوو، به‌لام له‌وه‌ی که به‌ختی خوی چاکی نه‌هیناوه و به‌ویسالی ساقی نه‌گه‌یشتوووه گله‌یی هه‌بووه.

۵ - قیاس کردم و آن چشم جاودانه‌ی مست

هزار ساحر چون سامریش در گله بود

هه‌لم سه‌نگاند و به‌م نه‌نجامه گه‌یشتم که نه‌و چاوه جادوو‌گه‌ره مه‌ستانه، هینده جادوو‌گه‌ره که هزار ساحیری وهک سامری له به‌رده‌ستیدا بوو.

قیاس کردم: هه‌لم سه‌نگاند، قیاسکرد.

سامری: سامری، یه‌کی لهو قه‌ومه‌ی موسا (د.خ) کاتی که موسا رویشت بو کینو بو دیداری حهق پاش خوی سامیری ساحیر بازی فیلباز خیله‌که‌ی خه‌له‌تاند و له زیر گویه‌که‌یه‌کی بو دروستکردن که له نه‌نجامی هه‌واوه ده‌نگی لی ده‌هات و هۆزه‌که‌ی موساش که‌وتنه په‌رستنی.

له‌راستیدا خیللی موسا له شوینیکدا بوون که خیله‌کانی دیکه شتیان ده‌په‌رست بۆیه داوایان له سامری کرد نه‌و شتیکیان بو دروست بکات له‌به‌ری خوا بیه‌ره‌ستن و نه‌میش گویه‌که‌یه‌کی له زیر بو دروستکردن که ده‌نگی لیوه ده‌هات له سورته‌ی (طه) دا باس له (سامری) و گویه‌که‌ی کراوه له نایه‌تی (۸۸) دا ده‌فرمووی: ﴿فَأَخْرَجَ لَهُمْ عِجْلًا جَسَدًا لَهُ خُورًا فَقَالُوا هَذَا إِلَهُكُمْ وَإِلَهُ مُوسَىٰ فَنَسِيَ﴾.

گله: کۆمه‌ن، ران.

خواجه باس له جادوو‌گه‌ری و سه‌رخراکیشی چاوانی مه‌ستی مه‌عشوق ده‌کات و ده‌لی: هینده جادوو‌گه‌ره که نه‌و سه‌رمه‌شقه و هزار ساحیری جادوو‌بازی کارامه‌ی وهک سامری له کۆمه‌له‌که‌ی نه‌ودان.

۶ - بگفتمش به لبم بوسه‌ای حوالت کن

به‌خنده گفت کیت با من این معامله بود

پیم گوت: ماچیک بۆلیوم بنیره، به خنده گوتی که‌ی نه‌م مامه‌له‌یه‌ت له‌گه‌ل مندا هه‌بووه. بگفتمش: پیم گوت. حوالت: بنیره، هه‌واله‌که.

پیم گوت ماچیکم (فه‌یزی جه‌زیه‌یه‌کم) بو حه‌واله‌ بکه، به‌خنده‌وه گوتی که‌ی نه‌م مامه‌له له نیواناندا هه‌بووه (تاوا بی شهرم بیت).

نه‌کری (ش - ی) لیره‌دا بو ساقی بگه‌رپته‌وه، واته به‌ساقیم گوت، یاخود بو خودی یار.

۷ - ز اخترم نظری سعد در رهست که‌دوش

میان ماه و رخ یار من مقابله بود

نه‌ستیره‌ی به‌ختم چاوی لیم ده‌بی، چونکه دوینی شه‌وی رابردو مانگ و رووخساری یارم که‌وتبوونه به‌رامبه‌ر یه‌کتری.

اختر: نه‌ستیره. سعد: خوشی / خوشبه‌ختی.

مقابله: به‌رامبه‌ری کاتی که مانگ و خۆر بکه‌ونه به‌رامبه‌ر یه‌کتری، کاتی خیروخوشی و به‌ختی چاکه‌م. خواجه‌ش ده‌لی: مادام شه‌وی رابردو مانگ و رووی یار که‌وتنه به‌رامبه‌ری

من، نه‌وا به‌ختی من خیرم بو ده‌هینی و خوشبه‌ختی به‌رپته‌یه.

۸ - دهان یار که درمان درد حافظ داشت

فغان که وقت مروّت چه تنگ حوصله بود

ده‌می یار که ده‌رمانی ده‌ردی حافظی پی بوو، هاوارکه کاتی جوامیری چه‌نده ته‌نگه‌لانی بوو.

مروت: جوامیری، پیاوه‌تی. تنگ حوصله: ته‌نگه‌لای، بی‌بوارۍ.
دهمی یار که ماچیکۍ دهبوه دهرمانی دهردی حافظ، کهچی پیاوه‌تی له‌گه‌ل نه‌کردم و له کاتی جوامیریدا زور بی‌بواربوو.

غزه‌لی دوو سه‌د و سپزده‌یه‌م:

به‌حری هه‌زه‌جی هه‌شتی نه‌خره‌بی مه‌کفونی مه‌قسور
(مفعول مفاعیل مفاعیل مفاعیل)

۱- آن یار کزو خانه‌ی ما جای پری بود

سرتا قدمش چون پری از عیب بری بود

ئهو یاره‌ی که به‌بوونی ئه‌و مائی ئیمه شوئینی پهری بوو، سهرتاپینی وه‌ک پهری له‌عه‌یب به‌ری بوو.

پری: حوژی. سرتا قدم: سهرتاپی، سه‌راپا. بری: خالی.
از عیب بری بود: عه‌یبی تیدا نه‌بوو.

خواجه به وه‌سفی یار ده‌ست پیده‌کات و ده‌لی ئه‌و یاره‌ی که وه‌ک پهری سهرتاپای بی‌ به‌ریبه له‌عه‌یب و هیچ عه‌یبی تیدا نیبه و بوونی ئه‌و ماله‌که‌ی ئیمه نه‌کاته په‌ریستان.
د.خرمشاهی نووسیویه‌تی که ده‌لین: حافظ ئه‌م غه‌زه‌له‌ی له‌پرسه و خه‌می کوره مردوو‌ه‌که‌یدا نووسیوه. {حافظ نامه، ج ۲، ل ۷۶۶} {د. هرویش پیی وایه که مه‌به‌ستی خواجه خیزانه‌که‌ی بیت ج ۲، ل ۹۱۰}.

۲- دل گفت فروکش کنم این شهر به بویش

بیچاره ندانست که یارش سفری بود

دل‌گوتی: به‌ئاواتی ئه‌وه‌وه له‌م شاره‌دا ده‌مینیتته‌وه، بیچاره نه‌یزانی که یاری سه‌فه‌ری بوو. فروکش‌کنم: بارخستن، مانه‌وه. به‌بویش: به‌ئاواتی، به‌ئومیدیه‌وه.
واته دل‌که‌زانی یار له‌م شاره‌دایه گوتی، به‌هیسا و به‌خوشی ئه‌وه‌وه له‌م شاره‌دا بارگه ده‌خه‌م و ده‌مینمه‌وه بیچاره نه‌یزانی که یاری سه‌فه‌ری بوو له‌و شاره‌دا که ئه‌م به‌نیاز بوو باری تیدا بجات نه‌ده‌مایه‌وه.

۳- منظور خردمند من آن ماه که او را

باحسن ادب شیوه‌ی صاحب نظری بود

خوشه‌ویستی عاقلی من، ئه‌و مانگه‌ی که له‌گه‌ل جوانیدا به‌ئه‌ده‌ب و خاوه‌ن را و ئه‌هلی دانیشیش بوو.

منظور / مه‌به‌ست، مه‌قسود. خردمند: عاقل، به‌هوش. صاحب‌نظر: خاوه‌ن را.

واته ئەو كەسەى كە منى مەبەستە باسى بكة و عاقل بوو، لە گەل ئەوەى وەك مانگ جوان بوو، بە ئەدەب و خاوەن را و ماریفەتیش بوو.

٤ - از چنگ منش اختر بد مهر به در بُرد

آرى چه كنم دولتِ دور قمرى بود

بەختى بى رحەم لە دەستى منى رفاند، ئەرى چى بگەم بەختى دەورى مانگى بوو. اختر: لێردا بەواتای بەخت هاتوو، ئەستێرەى بەخت.

بدمهر: بى رحەم، ناسازگار.

بەدربرد: دەركرد، رفاند.

دورقمرى: زاراوى گەردوون ناسییه، گوايه حەوت هەزار ساڵە لە دەورى قەمەرى ئیমেدا سەرەتا ئادەم هاتۆتە دنیا ژيانى ئیমে لە دەورى قەمەرى داىە تا ئاخىر زەمان، مەبەست لەوێهە كە ئاخىر زەمانە و پرە لە فیتنە. { د. هروى، ج ٢ ل ٩٠٨ }
دولت دور قمرى: بەختى كەم تەمەنە یا بەختى زەمانى پى ناشوب و فیتنەیه كە درێژەناكىشى و لە كۆتاییدا.

خواجە دەلى: ئەستێرە و گەردوون یا بەختى بى رحەم ئەو خۆشەويستى لە دەستى من دەرهینا و (بردیەوه) ئەرى بەختى ئیমে لە دەورى مانگیدا بوو، تەمەنى زۆر كورت بوو.

٥ - عذرى بنه اى دل كه تو درويشى و او را

در مملكتِ حسن سِرِ تاجورى بود

عوزرىكى بۆ بدۆزەرەوه ئەى دل، چونكە تۆ دەرویشى و ئەویش لە مەملەكەتى جوانیدا نىازى سولتانی هەبوو.

عذرى بنه: عوزرىكى بۆ بهینەرەوه، بۆ بدۆزەرەوه.

تاجورى: سولتانی، پاشایەتى، تاجدارى.

(سر تاجورى بود) بەواتای گەورەى تاجداران بوو یاخود بانگەشەى تاجدارى و سولتانی دەکرد، واتە: ئەى دل كە یارى نازەنین زۆر گووى بە تۆ نادات عوزرىكى بۆ بهینەرەوه، چونكە ئەو لە مەملەكەتى جوانیدا پاشایە و پادشای جوانانە كەچى تۆ دەرویشىكى بینەوايت.

٦ - تنها نه ز رازِ دلِ ما پرده برافتاد

تا بود فلک شیوهى او پرده‌درى بود

نە تەنھا پەردەى لەسەر رازى دلى من هەڵدايەوه، بەلكو تا دنیا دنيايه، شىوازی ئەو پەردە لادەرە لەسەر نەهینیهكان.

برافتاد: لای دا، لای برد.

تابود فلک: تا گەردوون هەیه، تا دنیا و دنيا.

شیوه: شیوه، شىواز و سلوب. پرده‌درى: پەردەدەرى.

كاتى يار رویشت (كۆچى كرد) بە كۆچى پەردەى لەسەر نەینى و رازى دلى ئیমে لادا، واتە هیندە گریام رازى عەشقم بلابوووه ئەوش بە كەموكورتى فەلەك دەزانیت كە سلوبى فەلەكە - وا دەكات هەمیشە پەردەى سەر رازەكان لادریت و نەینى خەلكى ناشكرا بیت.

لەم لێكدانەویدا مانای میسراعی دووهم بەم شىوهیهیه: تا گەردوون بمینیت گەردوون شىوازی وایه كە پەردە لەسەر رازەكان هەڵداتەوه. واتە (او) بۆ فەلەك دەگەریتەوه.

٧ - اوقاتِ خوش آن بود كه با دوست به سر رفت

باقى همه بى حاصلی و بى خبرى بود

كاتى خوشى (شادى) ئەو كاتە بوو كە لە گەل دۆستدا بەسەرمان برد، جگە لەوه هەمووى لە بى بەرھەمى و بى خەبەریدا بەسەر چوو.

بە سرفت: بەسەر چوو، تىپەرى. بى حاصل: بى بەرھەم.

خواجە بەرھەمە كاتییهكانى ژيانى بەركاتانە دەزانیت كە لە گەل یاردا بسووه و جگە لەوكاتانە هەمووى بەپوچ و بى خەبەرى و بى ناگایى دەزانیت.

٨ - خوش بود لب آب و گل و سبزه و لیکن

افسوس كه آن گنج روان رهگذرى بود

خۆش بوو كەنارى جۆگە و گول و سەوزایى، بەلام بەداخەوه ئەو گەنجى گیانە (قارونە) سەریپى بوو.

سبزه: سەوزایى. روان: گیان، قارون. رهگذرى / سەریپى، زوو تىپەرى.

گەنج و سەروەتى قارون كە سەروەتتىكى زۆر زۆر بوو، یاخود ئەو سەروەتەى كە وەك گیان خۆشەويستە گەنجى رەوان ئەكرى یار بیت یاخود ئەوكاتە خۆشانە بیت لە گەل یاردا، لێردا زیاتر مەبەستى لە خۆشەويستى كۆچكردوو، كە دەلى: سەیرانى كەنارى جۆگەلە و نینوگول و گولزار خۆش بوو، بەلام بەداخەوه ئەو خۆشەويستە كە وەك سەروەت و گەنجى گیان بوو (قارون بوو) بەپەلە بوو، زوو كۆچى كرد.

٩ - خود را بکشد بلبل ازین رشك كه گل را

با باد صبا وقت سحر جلوه‌گرى بود

بولبول له هه سوودیدا خۆی ده کوژیت، چونکه گول - که مه عشوقیه تی - کاتی به ره به بیان خۆی بۆ سروه نمایشکرد و که وته جیلوه گه ری.

رشک: هه سوودی.

واته بولبول که خۆی به مه عشوقی گول ده زانییت له هه سوودی و داخی ته وهی که ده می به ره به بیان گول خۆی بۆ سروه نمایشکردوو و که ته وه ته جیلوه گه ری و عیشوه گه ری بۆی خۆی ده کوژیت.

۱۰ - هر گنج سعادت که خدا داد به حافظ

از یمن دعای شب و درس سحری بود

هر که نجینه یه کی خوشبه ختی که خوادای به حافظ له سایه ی نزی شه و و درسی به ره به بیانیه وه بوو.

سعادت: خۆشه بختی، به خته وه ری.

دوو شت که خواجه به مایه ی به خته وه ری بیان ده زانییت و به رده وام پشتیان پی ده به ستییت،

نزی شه وان و درسی به ره به بیان، بیگومان جارن فه قیهه کان هر له پاش نویتزی به بیانیه وه ئیدی مه دره سه بیان ده ستی پییده کرد و مه به ست له درسی به ره به بیان درسی قورئانه، خواجه لییره دا ده لی: خوا هر به خته وه ری که پی به خشیوم له به ره که تی ته و دانوه بوه. له هه ندی نوسخه دا له بری (درس) (ورد) هاتوه که جیاوازییه کی ته وتزیان نییه.

غزه لی دوو سه د و چوار ده به م:

به حری هه زه جی شه شی مه قسور

(مفاعیلن مفاعیلن مفاعیل)

۱ - مسلمانان مرا وقتی دلی بود

که با وی گفتمی گر مشکلی بود

موسلمانان من کاتی هه بوو که من دلێکم هه بوو، که ته گه ر موشکیله یه کم هه بوایه به وم ده گوت و له گه لییدا باسده کرد.

گفتی: ده مگوت.

مشکل: گرفت، موشکیله.

خواجه ئیستا دلێ نه ماوه و دلێ له ده ستداوه، بۆیه له کاتی رابردوو ده دوتیت و ده لی: موسولمانینه رۆژگاری هه بوو که من دلێکم هه بوو، که ته کری لییره دا ناگایی بیست، چونکه ئیستا ته و له بیئاگایدا - محو و فنا - بوایه. که ته گه ر گرفت و موشکیله یه کم هه بوایه لای ته و باسده کرد و پرس و راویتم پییده کرد.

۲ - به گردابی چو می افتادم از غم

به تدبیرش امید ساحلی بود

کاتی که ده که وتمه گیتز او یکی غه مه وه به ته کبیر و راویژ ته و ئومید که نارێک هه بوو.

گرداب: گیتز او ی نیو ده ریما. می افتادم: ده که وتم.

دیسان له ناگایی دل ته دوی که به بیر کردنه وه و ته کبیر کردنی پی خواجه ی له غه م رزگار کردوو و خواجه ده لی: کاتی که ده که وتمه گیتز او ی غه مه وه به بوونی بیر و ته کبیری چاکی دل م ئومیدی که ناری رزگاری له خه م هه بوو.

۳ - دلی همدرد و یاری مصلحت بین

که استظهار هر اهل دلی بود

دلێکی هاوده رد و یار و یاوه ری مه سلحه ت بین، که پشت و په نای هر ته هلی دلێک بوو.

همدرد: هاوده رد، هاوخه م. یار: یار و یاوه ر.

مصلحت بین: مه سلحه ت بین، به رژه وه ندی ویستی دۆستان.

استظهار: پشت قایم، په نا.

دلنیکم هه‌بوو که هاوخه‌مم بوو، یاوه‌ریک بوو که ده‌یزانی به‌رژوه‌ندیم له کویدایه و به‌رژوه‌ندی منی ده‌ویست، هینده چاکه‌خواز بوو، که پشت و په‌نای من به‌ته‌نیا پشت قایمی هه‌موو ته‌هلی دلان بوو.

له‌راستیدا گهر ره‌وانیژی شیعری کلاسیک بکه‌ینه پیوه به پئی هونه‌ری (ردالقافیه) پیوسته ئەم به‌یته له جیگه‌ی به‌یتی دووه‌مدا بیست، چونکه ((ردالقافیه)) هینانی وشه‌ی قافیه‌ی میسراعی یه‌که‌م (صدری به‌یتی یه‌که‌م (مطلع)ه له قافیه‌ی میسراعی دووه‌م (عجزی) به‌یتی دووه‌مدا واته: (دلی بود)ی میسراعی یه‌که‌م له قافیه‌ی (دلی بود)ی ئەم به‌یتهدا هاتوه و پیوسته ئەم به‌یته به‌یتی دووه‌م بیست.

٤- ز من ضایع شد اندر کوی جانان

چه دامنگیر یارب منزلی بود

ئهو دلهم له کۆلانی جاناندا له ده‌ست چوو، خواجه کوچی جانان چ مه‌نزلیکی ریگر بوو. ضایع شد: له ده‌ست چوو دامنگیر: ریگر، گرفتاری، ههرشتی که مرۆف‌والی بکات که نه‌توانی پروات و ده‌ستی لی هه‌لگریت، دلگیر و سه‌رنج‌اکیش.

ئهو دلهمی که خواجه له سی به‌یتی پیتشودا له کاتی رابردودا له چاکی و کارامه‌یی دده‌وا لیژهدا سه‌ره‌ته‌نجام و چاره‌نووسه‌که‌ی دهرده‌که‌ویت، ئهو دلهم گرفت چاره‌سه‌رکه‌ره و پشت و په‌نا و هاوخه‌م و خاوه‌ن ته‌کبیر، له دوا‌ی عه‌شقی یاردا له خواجه ون بووه، بۆیه ده‌لی: ئهو دلهم له کووچه و کۆلانی عه‌شقی یاردا له ده‌ستچوه، به‌راستی کووچه و کۆلانی عه‌شق و مه‌عشوق زۆر دلگیر و سه‌رنج‌اکیشه واهه‌رکه‌سینک بجیته ئهو کووچه‌یه ئیدی توانای نییه له عه‌شقی ئهو دهرچیت و گرفتاری عه‌شقی یاری هه‌ق ده‌بیست.

٥- هنر بی عیب حرمان نیست لیکن

زمن محرم تر کی سائلی بود

هونه‌ری عه‌شق بی عه‌یبی مه‌حرومی نییه، به‌لام چ فه‌قیر و گه‌دایه‌ک له من مه‌حروم تر بوو. عیب حرمان: عه‌یبی مه‌حرومی، بی به‌شی و دا‌بران. سائل: گه‌دا، سوال‌که‌ر. خواجه له‌م به‌یتهدا دان به‌ودا ده‌نی که ئهو له پیناو فه‌زل و هونه‌ردا (هونه‌ری عه‌شق و عیلم) زۆر عه‌زاب و ناره‌حه‌تی چه‌شتوه و که‌سی پینا‌گات، ده‌لی: راسته هونه‌ری عه‌شق و عیلم به‌بی مه‌حرومی له خۆشی و شادی به‌ده‌ست نایه‌ت، به‌لام به‌نده له‌م ریشه‌دا هینده مه‌حروم بووم و زه‌جرم کیشاوه که له سوال‌که‌ر و گه‌داش مه‌حروم ترم.

٦- برین جان پریشان رحمت آرید

که وقتی کاردانی کاملی بود

ره‌حم به‌م گیانه په‌ریشان و په‌شپوه بکه‌ن، چونکه کاتیک کارزانیکی کامل بوو. برین: به‌م رحمت آرید: ره‌حم بکه‌ن کاردان: کارزان، عاقل. پاش ئه‌وه‌ی که خواجه له کووچه‌ی عه‌شقی یاردا دل‌ی له‌ده‌ستدا ئیدی گیان و حالی په‌ریشان بوو، به‌ موسلمانان ده‌لی: ره‌حم به‌م گیانه په‌شپوه بکه‌ن - یاخود ره‌حه‌تی بو بنی‌رن - چونکه سه‌رده‌می بوو که ئه‌ویش له‌نیو ئیوه‌دا کارزانیکی کامل و ریک و پیک بوو.

٧- مرا تا عشق تعلیم سخن کرد

حدیثم نکته‌ی هر محفلی بود

له‌وکاته‌وه‌ی که عه‌شق منی فیری قسه کرد، قسه‌م بووه کاکل و قسه‌ی نه‌سته‌قی هه‌ر کۆریک. تا: له‌وکاته‌وه‌ی. تعلیم کرد: فیر کرد. له‌وکاته‌وه‌ی که عه‌شق منی فیری قسه کردوه و من له عه‌شق و شیعر ده‌لیم شیعه‌ره‌کام هینده به‌پیز و به‌هابون - یا به‌هیز بوون - بوونه‌ته قسه‌ی نه‌سته‌ق و کاکل‌داری هه‌ر کۆر و کۆبوونه‌وه‌یه‌ک.

٨- مگو دیگر که حافظ نکته دان است

که ما دیدیم و محکم غافل بود

ئیدی مه‌لی حافظ قسه زانه، چونکه ئیمه‌ تا‌قیمان کرده‌وه و بینیمان زۆر بی‌ئاگا و نه‌زان بوو. نکته‌دان: قسه‌زان، قسه‌ی جوان و پرمانازان. دیدیم: تا‌قیمان کرده‌وه. محکم: مه‌حه‌کم، زۆر، به‌ته‌وا‌ری. خواجه له‌م به‌یتهدا زه‌می خۆی ده‌کات - وه‌ک ئه‌وه‌ی بلایی دو‌چاری غرور نه‌بیست - و ده‌لی، ئیدی بانگه‌شه‌ی قسه‌زانی حافظ مه‌که، چونکه واش نییه، ئیمه‌ خۆمان تا‌قیمان کرده‌وه هیچی نه‌ده‌زانی.

غەزەلی دوو سەد و پازدەبەم:

بەحرى رەمەلى هەشتى مەحزوف
(فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن)

۱- در ازل هرکو به فیض دولت ارزانی بود

تا ابد جام مرادش همدم جانی بود

لە ئەزەلدا ھەرکەس شایستەى ریزی بەخت و ناوچا و بوییت، تا ئەبەد پێکی مورادی ھاو دەمی خۆشەویستە.

ارزانی بود: شایستەبوو، شیاو بوو، پیتی درا، پیتی بەخشا.

جانی: گیانی، واتە یاری خۆشەویست وەك گیان.

خواجە وەك ھەمیشە كە لە چارەنوس ئەدویت، بېروباوەرى ئەشعەریانەى خۆى دەخاتەرۆو، ئەو بېروابەى كە قەلەمى قەدەر لە ئەزەلدا لە نێو چاوى مرۆفەكاندا تەواوى ھیل و وردەكارىبەكانى كێشاون، بۆیە ھەر لەو رۆژەو بەرپاری خۆشەختى یا بەدبەختى دەردەچیت و بە تەختى ناوچاوانەو دەنوسریت یا خود بە عیلمى پەروردگار لە ژيانى نێو دونیایان كە چاكە یا خراپەكارن ھەر ئەو رۆژە لەسەرکردارى خۆیان چارەنوسیان دەنوسریت، لەھەربارىكدا تەختى نێو چاومان ھەرلە ئەزەلەو نووسراو تەو. لەم باوەرەو دەبە خواجه دەلى: ھەرکەس لە ئەزەلدا بەشیاوى بەخت و خۆشەختى زانرايیت و ئەو دەى لە نێو چاوان نووسرايیت ئەوا تائەبەد پێكى موراد و ويستی ھەمیشە ھاو دەمی جان و خۆشەویستە، یاخود پێكى موراد و ئارەزووى ھەمیشە وەك گیان لێى نزیکە لى جودا ناییتەو.

۲- من همان ساعت كه از مى خواستم شد توبه‌كار

گفتم اين شاخ ار دهد بارى، پشیمانی بود

من ھەرئەو ساتەى كە دەمويست تۆبە لەمەینۆشى بەكەم گوتم، گەر ئەم لقە بەرێك بدات پەشیمانییە.

شاخ: لق. ار: ئەگەر. دەد: بدات، بگرت (لێرەدا). بارى: بەرێك، مێو دەبەك.

خواجە لێرەدا تۆبە كردن لە مەینۆشى بە لقەدارێك داناووە كە ئەگەر بێت و ئەو لقە دارە بەرێك بگرت یا مێو دەبەك بدات، ئەو مێو دەبەك جگە لە پەشیمانی ھىچى دیکە ناییت.

ئەو دەلى: من ھەر ئەوساتەى كە ويستم واز لە مەینۆشى - عەشقى ئیلاھى - بەینم و تۆبە لە عاشقى بەكەم گوتم - وابیرم كە دەو - كە ئەم تۆبە كردن و پەشیمان بوونەو دەبە لەعەشقى گەر لقە دارێك بێت ھىچ بەرھەمىكى ناییت گەر بەرھەم و بەرێكىشى ھەبێت پەشیمانییە.

واتە ھەرئەوساتەى ويستم واز لە عەشقى ئیلاھى بەینم زانیم كە پەشیمانی لەودایە.

۳- خود گرفتم كافکنم سجّاده چون سوسن به دوش

همچو گل بر خرقة رنگِ مىِ مسلمانى بود؟

گریمان وەك سەوسەن بەرمالتم كرده كۆل (دابەسەرشاندا) ئەمە موسلمانىیە؟ كە رەنگى مەى وەك كۆل بەسەر خرقة كە مەو دەبە.

خود گرفتم: گریمان. سجاده: بەرمال. دوش: شان.

گولاکانى گولە سەوسەن بۆخوارەو شۆر دەبنەو، حافظ ئەم گەلایانە بە بەرمالنى سەرشان داو تە قەلەم دەلى: گریمان خۆم بە موسلمان دایە قەلەم و وەك سەوسەن بەرمالتم كرده كۆل، ئەى چى لەو پەلە سوررانەى شەراب بەكەم كە ئەلێنى گولن بەسەر خرقة كە مەو. ئەمە كەى موسلمانىیە.

لەبەيتى پێشودا كە دەلى وازھینان لە عەشقى ئیلاھى پەشیمانی لەودایە، لێرەدا درێژە بەو وازھینانە دەدات و دەلى گریمان وازیشم لە عەشقى ئیلاھى ھینا و وەك سۆفیلەكە درۆزە رەسمیەكان بەرمالتم - كە رەمزی ریا و روالەتى دینە - دابەشاندا ئەى چى لەو ھەموو نیشانەى عەشق بەكەم كە پێمەو دەیارە و دەلێنى گولن.

۴- بى چراغِ جام در خلوت نمى یارم نشست

زانکه كنجِ اهل دل باید كه نورانى بود

ناویرم بەبى چرای پێك لە تەنیايیدا دانیشم، چونكە دەبى كوئجى ئەھلى دل نورانى بێت. نى یارم نشست: ناویرم دانیشم.

خواجە لێرەدا پێكى شەراب - عەشق - بە چرای تارىكى دەزانیت و دەلى: من كە گۆشەگى دەكەم و لە گۆشەى تارىك و خەلۆتدا دادەنیشم بەبى پێكى شەراب - عەشق - كە چرایەكى رووناكە ناویرم دانیشم و كات بەسەر بەرم چونكە پێويستە گۆشە و كوئجى كە ئەھلى دل - عارفان - تيايدا مەشغولنى عەشققن و جگە لە مەعشوقى حەق لە ھەموو شتى دوورەپەریزن رووناك و نورانى بێت و ئەو ھەش بە چرای عەشق - مەى - دەبێت.

۵- همتِ عالی طلب جامِ مرصع گو مباش

رند را آبِ عنبِ یاقوتِ رمانى بود

داوای ھیمەت بەرزى بەكە، گەر پێكى رازاوە نەبوو، بانەبى، لای رەند ئاوى تری، یاقوتى رومانىیە.

مرصع: رازاوه، رازاندنه‌وهی پینکی شه‌راب به به‌ردی گرانبه‌ها. گومباش: بانسه‌بی، گوپی مه‌ده‌ری.

آب‌عنب: ناوی تری، شراب. یاقوتی رمانی: جوړه یاقوتی‌کی گرانبه‌هایه که وهک دانه‌ی هه‌نار سوور و نالته.

خواجه به‌رند و عاشقان ده‌لټ گرنګ رووخسار نییه به‌لکو گرنګ ناوه‌پوکه، گرنګ نه‌وه‌یه مه‌ی بنووشی و خه‌ریکی عه‌شق بیت نه‌وهک خه‌ریکی سولتانی و زرق و برق، بویه داوای هیمه‌ت به‌رزی بکه، کاتی که پینکی رازاوه نه‌بوو، گوئی مه‌ده‌ری و پینکی رازاوه مه‌که به‌شه‌رتی مه‌ینووشی، چونکه لای رند ناوی تری شه‌رابی قیمه‌تی یاقوتی رومانی هه‌یه. واته: تو هیمه‌ت به‌رز به و خووشی و سولتانی مه‌که به مه‌رجی عه‌شقی نیلاهی، چونکه عارفی راسته‌قینه نه‌وه عه‌شقه له هه‌مووشتی به‌نرخ تره.

۶- گرچه بی سامان نماید کار ما سهلش مبین

کاندرین کشور گدائی رشکِ سطانی بود

گرچه کاری نیمه وادیتته به‌رچاو که کاریکی بی سووده، به‌سووکی سه‌یری مه‌که، چونکه لهم ولاته‌دا گه‌دایی مایه‌ی هه‌سوودی سولتانه.

بی سامان: بی سوود و بی مایه و قازانج. فماند: ده‌رکه‌ویت، بیتته به‌رچاو. سهلش مبین: به‌سووکی سه‌یری مه‌که. کشور: ولات.

کاری نیمه لهم به‌یتته‌دا کاری عه‌شق و عاشقییه و نه‌م ولاته‌ش ولاتی عه‌شقه، خواجه به‌ره‌خنه‌گران - سو‌فیلکه‌کان - ده‌لی: گهرچی له رواله‌تدا وادیاره‌که نه‌م کاره‌ی نیمه‌ی رهندان هیه مایه و قازانجیکی نییه، به‌لام به‌سووکی سه‌یری مه‌که چونکه له ناوه‌پوکدا وانیه و له‌م ولاتی عه‌شقه‌دا هینده خو‌شبه‌ختین، پاشا و سولتان هه‌سوودییان به‌حالی گه‌دامان دیت.

۷- نیکنامی خواهی ای دل با بدان صحبت مدار

خودپسندی جان من برهان نادانی بود

نه‌ی دل گهر پیاوچاکیت ده‌ویت هاورپیه‌تی خراپان مه‌که، گیانه‌که‌م خو‌په‌سه‌ندی به‌لنگه‌ی نه‌زانیه.

نیکنامی: پیاوچاکی، ناویانگی چاکی. بدان: خراپه‌کاران، به‌دان.

صحبت مدار: هاورپیه‌تی مه‌که. برهان: به‌لنگه. نادانی: نه‌زانی.

خواجه ناموژگاری دل‌ی خو‌ی به‌وده‌کات که هاورپیه‌تی پیاوخراب سه‌رته‌نجامی چاکی نایبت و خو‌په‌سه‌ندی و فیزیش خو‌ی له خو‌یدا گیلی و نه‌زانیه، بویه ده‌لی: نه‌ی دل‌ی من گهر

ده‌ته‌وی ناویانگی پیاوچاکیت پروات له‌گه‌ل خراپه‌کاراندا مه‌به به‌هاوری و وازله خو‌په‌سه‌ندی به‌یتته چونکه گیانه‌که‌م خو‌په‌سه‌ندی به‌لنگه‌ی نه‌زانی و گیلویه.

۸- مجلس انس و بهار و بحث شعر اندر میان

نَسْتَدَن جَامِ مِی از جانان گرانجانی بود

کوژی هاوده‌می و به‌هار و باسی شعیره له ناودا بیت، وه‌رنه‌گرتنی جامی مه‌ی له‌ده‌ستی مه‌حجوب، نیشانه‌ی بی زه‌وقیه.

نستدن: وه‌رنه‌گرتن، لی نه‌سه‌ندن. گرانجان: بی زه‌وقی، نیسک گران.

گهر له به‌هاری عه‌شقه‌دا کوژی نونس و نولفه‌تی یاران بیت و باسی شیعر له نارادابیت، که‌سیک به‌م حاله‌وه پینکی مه‌ی له‌ده‌ستی یاری حق وه‌رنه‌گریت - نه‌چیتته دونیای عه‌شقه‌وه - نیشانه‌ی بی زه‌وقیه.

۹- دی عزیزی گفت حافظ می خورد پنهان شراب

ای عزیز من نه عیب آن به که پنهانی بود؟

دوینتی کاتی که‌سیک گوتی حافظ له‌زیره‌وه خه‌ریکی مه‌ینووشی (عه‌شق) ه منیش گوتم نه‌ی براده‌ری نه‌زیز توکه بیت وایه شه‌راب نوشی عه‌بیه‌یه و اچاکتر نییه که به ناشکرا نه‌خوریتته‌وه؟

غزه‌لی دوو سه‌د و سازده‌یه‌م:

به‌حری موجته‌سی هه‌شتی مه‌خبونی مه‌قسور
(مفاعیلن فعلاطن مفاعیلن فعلاطن)

۱- کنون که‌چمن آمد گل از عدم به وجود

بنفشه در قدم او نهاد سر به سجود

ئیس‌تا که له گولژاردا گول له عه‌ده‌مه‌وه هاته بوون، وه‌نوشه له‌به‌ر پییدا سه‌ری کړنوشی
خسته سه‌رزوه‌ی.
واته که گول له چه‌مه‌ندا سه‌ری ده‌ره‌تینا و په‌یدا بوو، وه‌نوشه له‌به‌ر پییدا کړنوشی ریز و
گه‌وره‌یی برد.

وه‌ک له به‌یتی (۹)یه‌مدا ده‌رده‌که‌وئیت حافظ ئەم غه‌زه‌له‌ی بو وه‌زیری پایه به‌رز، عمادالدین
محمد نووسیوه که وزیر شایخ‌ته‌بوئیسحاق بوو و زه‌وقی شاعیرانه‌ی هه‌بوو، له کۆری شه‌ودا
باسی شیعر و شاعیری ده‌کرا. {از کوچی رندان، ل ۲۴ - د. عبدالحسین زرینکوب، چاپ هشتم،
سال ۱۳۷۷، انتشارات امیرکبیر، تهران}.
لاهوری نووسیویه‌تی ئەم غه‌زه‌له به‌بوئیه‌هاتنییه‌وه بوئیراز نووسراوه.
به‌هه‌رحال شه‌وه‌ی به‌گۆل دراوته قه‌له‌م که له کاتی سه‌وزبوونیدا - هاتنییدا - وه‌نوشه‌کان
سه‌ری ریزی بو‌دادنه‌وئین.

۲- بنوش جام صبوحی به ناله‌ی دف و چنگ

ببوس غبغب ساقی به نغمه‌ی نی و عود

به‌نالهی ده‌ف و چه‌نگه‌وه جامی به‌یانی بنوشه و به‌ناوازی نه‌ی و عودیشه‌وه غه‌بغه‌به‌ی
ساقی ماچ که.
ببوس: ماچ که.
غبغب: غه‌بغه‌به.

عمادالدینی وه‌زیر به‌یه‌کی له‌وه‌زیره شاد و کراوه و خو‌شگوزهرانی خوازه‌کان دراوته قه‌له‌م
بو‌یه خواجه هه‌رله‌وه‌سفی شه‌ودا ده‌لی: ئیس‌تا که شه‌و هاتوه مه‌ینوشی و ساقی ماچکردن
نازاده و که‌س ده‌ست ناهینیتیه ریگه‌ی بو‌یه به‌بانگی ناشکرا و به‌نالهی ده‌ف و چه‌نگ و ناوازی
نه‌ی و عوده‌وه پیکی به‌یانی هه‌لده و غه‌بغه‌به‌ی ساقی ماچکه.

۳- به دور گل منشین بی شراب و شاهد و چنگ

که همچو دور بقا هفت‌ه‌ای بود معدود

له‌سه‌رده‌می گۆلدا بی شراب و یار و چه‌نگ دامه‌نیشه، چونکه ئەم سه‌رده‌مه وه‌ک ژیان
چه‌ند هه‌فته‌به‌کی دیاریکراوه.

به‌دور: له‌سه‌رده‌می. منشین: دامه‌نیشه. بقا: ژیان، مانه‌وه.
معدود: ژمیردراو، دیاریکراو.

به‌مرۆف یا دلێ ده‌لێت له سه‌رده‌می گۆلدا به‌هه‌اره بی شراب و یار و چه‌نگ ژیان
به‌سه‌رمه‌به چونکه ئەم سه‌رده‌مه زۆر کورته و وه‌ک ژیانی مرۆف چه‌ند هه‌فته‌یه‌ک زیاتر نییه.

۴- شد از خروج ریاحین چو آسمان روشن

زمین به اختر میمون و طالع مسعود

به ده‌ره‌هاتنی ریحان و گۆل و گیا- زه‌وی به‌به‌خت چاکی و ناوچاوه‌ینییه‌وه - وه‌ک ئاسمان
رووناک بووه‌وه.

خروج: ده‌ره‌هاتن، سه‌وز بوون و روان.
ریاحین: ریحانه‌کان، گۆل و گیای بو‌خۆش.
اختر میمون: به‌خت چاکی.
طالع مسعود: به‌ختی چاک، ناوچاوی باش.
واته زه‌وی که به‌ختی چاکی هینا و ناوچه‌وانی چاکی بو‌ریک‌خست، به‌هۆی سه‌وزبوونی گۆل
و ریحانه‌وه وه‌ک ئاسمان دره‌وشایه‌وه.

۵- ز دست شاهد نازک عذار عیسی دم

شراب نوش و رها کن حدیث عاد و ثمود

له‌ده‌ستی یاری رووخسار ناسک و عیسا نه‌فه‌س شه‌راب وه‌رگه‌ه و بنوشه واز له‌باسی عاد و
سه‌مود به‌ینه.

عذار: رووخسار. رهاکن: وازیینه.
عاد: ناوی قه‌بیله‌یه‌که که چه‌زه‌تی هود (د. خ) پی‌تغه‌مبه‌ری شه‌وانه
ئمود: ناوی قه‌بیله‌ی چه‌زه‌تی صالح (د. خ) بی‌ت.

خوای گه‌وره له قورناندا چه‌ندین جارباسی ئەم خێلانه‌ی کردوه وه‌ک له سوره‌تی (الاعراف)
نایه‌تی (۶۵)دا ده‌فه‌رمووی ((والی عاد اخاهم هودا، قال یا قوم اعبدوا الله مالکم من اله
غیره، افلاتتقول)) هه‌روه‌ها له نایه‌تی (۷۳) ی هه‌مان سوره‌تیشدا ده‌فه‌رمووی ((والی ثمود
اخاهم صالحاً...))

خواجه لهم وەرگرتنه دا مه بهستی له وهیه که نامۆژگاری عاشقان بکات که مه شغۆلی خودی مه عشوق بن و واز له به سه رهات و رو داوه میژوو بییه کان بکن تو ئه ی عاشق پیکی شه راب — عشق — له دهستی یاری جوانی زیندوو که ره وه وەرگره و بینۆشه و واز له باس و خواسی عاد و سه مود بهینه .

۶- جهان چو خلد برین شد به دور سوسن و گل

ولی چه سود که دروی نه ممکن است خلود

له سه رده می سه وسن و گۆلدا جیهان وه که به هه شتی به رینی لیتهات به لام چ سوودی هیه که تیایدا نه مری مه حاله .

خلد برین: به هه شتی به رین.

واته: کهرچی جیهان لهم به هاره دا به گۆلی زهرد و سوور رازاره ته وه و له به هه شت ده چیت، چ سوودیکی هیه که ناکری تیایدا نه مریب و هه ره به بی به جی بهیلین.

۷- چو گل سوار شود بر هوا سلیمان وار

سحر که مرغ درآید به نغمه ی داود

سپیده که گۆل سوله یمان ئاسا سواری هه وا ده بی (بۆن بلاوده کاته وه) ئه وکاته که بولبول ئاوازی داودی ده لیت.

سلیمان وار: سوله یمان ئاسا.

سوور بوونی هه وا وه که سوله یمان و ئاوازی وه که داود، یاد خه ره وه ی هه زه ته تی سوله یمان و داودن (د.خ) چونکه هه زه ته تی سوله یمان سواری با ده بوو، هه زه ته تی داودیش (د.خ) دهنگی زۆر خۆش بووه .

باسی به یانی گۆلزار ده کات، ئه وکاته ی که گۆل بۆنی سواری پشتی هه وا ده کات و بلاوی ده کاته وه بولبولیش به دهنگی خۆشی داود ده خوینیت.

۸- به باغ تازه کن آئین دین زردشتی

کنون که لا له برافروخت آتش نمرود

له باغدا ریوره سمی ئایینی زه رده شتی تازه که ره وه، ئیستا که گۆلانه ئاگری نه مرودی هه لگیرساندوه .

به باغ: له باغدا. تازه کن: تازه که ره وه. آئین: ریوره سم.

زردشت: زه رده شت پیغه مبه ر، خاوه نی ئایینی زه رده شتی و کتییی ئاقیستا، دواتر ئایینه که ی به ئاگر په رستی و مه ینۆشی ناسرا — به تاییه تی لای موسلمانه کان - .

برافروخت: هه لگیرساند، داگیرساند.

نمرود: پاشای بابل بو له سه رده می هه زه ته تی — ئیبراهیم — دا (د.خ) که بریاری ئاگر کردنه وه ی بۆ هه زه ته تی ئیبراهیم ده رکرد و خۆی به خودا ئه زانی.

مه به ست له ئاگری نه مرودی به ئاگری بلێسه دار و که وه یه، لیته دا که گۆلانه ئاگری نه مرودی هه لگیرساندوه، واته گهش و سوور بۆته وه.

۹- بخواه جام صبوحی به یاد آصف عهد

وزیر کلک سلیمان عماد دین محمود

به یادی ئاسه فی سه رده م، وه زیری مولکی سوله یمان، عیماده دینی مه جمود، پیکی به یانی داواکه .

آصف: وه زیری هه زه ته تی سوله یمان.

لیته دا به ئاشکرا باس له که وه یی عماد الدین محمود ده کات.

۱۰- بود که مجلس حافظ به یمن تربیتش

هر آنچه می طلبد جمله باشدش موجود

ئومید ده کری که له سایه ی چاکه یه وه کۆری حافظ هه رچی داوا ده کات هه موری بۆ جیبه جی کریت.

تربیت: چاکه، به سه رکردنه وه می طلبد: داوا ده کات.

واته: ئاره زووم وایه که هه رچی که موکورتیم هیه، خواجه عیماده دین بۆم ده سه به ر بکات. ئه وه ی شیواوی ئاماژه پیدانه لهم غه زه له دا، ساغ کردنه وه ی غه زه له که یه ئه م غه زه له له هه ندی نوسخه دا وه که نوسخه ی (عیوضی) (۹) بهیت و له هه ندی نوسخه ی وه که نوسخه ی (لاهوری) ته نیا (۵) بهیته، له نوسخه ی (د.عیوضی) دا بهیتی تخلص نه هاتوه، که ئه مه بۆخۆی گومان له ته واوی غه زه له که و دانه پال حافظی دروستده کات. جگه له مانه له ری که خستنی بهیته کانیشدا پیش و پاش کراوه و هاوړایی نییه .

غه زهلی دوو سه د و هه قده بهم:

به حری موزاریعی ههشتی نه خرب مه کفوفی مه حروف
(مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن)

۱- از دیده خون دل همه بر روی ما رود

بر روی ما ز دیده چه گویم چه ها رود

له چاوانه وه بهرده وام خوینی دل بهروماندا دیت، چی بلیم، له چاوانه وه چی بهسه رووی
ئیمه داهات.

بروی ما: بهسه رووی ئیمه دا.

(رود) به واتای بهسه ردا هاتن دیت که له بهیته که دا به ههردوو واتای ماددی و معنه وی
به کارهاتوه، له میسراعی یه که مدا بهسه رهاتن ماددیانه یه به لام له میسراعی دووه مدا
بهسه ردا هاتن معنه ویبه و واتای روان و بهسه راهاتنه.

واته: چاوانم فرمیسیکی خوین دهبارینیت و ئەم خویناوه ی دلم بهسه گونا و رووخسارمدا
دهرژینیت، چی بلیم و باسی چی بکه م، که رووی من له دهست چاوانم که وتووه ته چ حالیکه وه و
رۆجی بهسه رهاتوه.

۲- ما در درون سینه هوایی نهفته ایم

برباد اگر رود دل ما ز آن هوا رود

ئیمه له نیو سنگماندا ناره زوویه کمان شارده توه، کهر دلمان به بادا له پیناوه ئه ناره زووه دا
به با چوه.

هوایی: ناره زوو، ناره زوویه ک.

نهفته ایم: شارده توه.

برباد رود: به بابدریت، له دهست بدریت، بهخت کریت.

خواجه چ له بهیتی یه که م و چ له بهیته شدا جیناوی که سی یه که می کو (ئیمه) ی هیناوه
که مه بهستی له ئیمه عاشقان و عارفانه، لیژده دهلی ئیمه عاشقان ههوا و ناره زوویه کمان
له دلماندا شارده توه کهر رۆژیک له رۆژان دلمان (یاخود سه رمان وه که له ههندی نوسخه دا
هاتوه) له دهست دا بیگومان له پیناوه ئه ناره زووه دا له دهستمان داوه.

۳- برخاک راه یار نهادیم روی خویش

بر روی ما رواست اگر آشنا رود

رووی خۆمان له سه رخاکی ری یاردا دانا، رهوایه کهر ئه یاره ناشنایه بهسه رووماندا پروات.

نهادیم روی خویش: رووی خۆمان داناواته: به ته واوی ته سلیم بووین و بووینه خاکی سه ره ری.
رواست: شایانه، رهوایه، شایسته یه.

له راستیدا ماناکانی (رهوا) واتای جیاواز به بهیته که ده دات، بوغونه: که ئیمه رووی
خۆمان له سه رخاکی به ری یاردا ناره، به ئومیدی شه وی یاری به سه رماندا بنی، کهر
به سه رماندا پروات کاریکی شایسته و چاکی کردوه، یا حه قی خویتی و رهوایه. یا حه قمان وایه
بهو شه ره فه شاد بین که یار به سه رماندا پروات. دوا جار واته: ئیمه به یه کجاری ته سلیمی شه و یاره
بووین هه رچیمان لیژده کات شایانه تی و رهوایه، لیژده دا خواجه باس له ته سلیم بوونی ته واوی
یه کجاری عاشقان و ره زامه ندیبان ده کات بو یار و کرده وه کانی یاری حه ق.

۴- سیل است آب دیده و بر هر که بگذرد

گر خود دلش ز سنگ بود هم ز جا رود

ناوی دیده لافاوه و بهسه هر که سدا پروات / که رد لیشی له بهرد بیت، له جی هلی ده که نیت.
سیل: لافاو. بر هر که: بهسه ره ره که سدا.

ز جا رود: له جی هلی ده که نی، ده یله قینی، واته کاریگه ری له سه رده بیت و ته سلیم ده بیت.
کاریگه ری فرمیسیکی چاوان له کاریگه ری لافاو ده چیت، نه لافاوه ی که گاشه به ردی گه وره
و زه به لاج و جیگره کان له جی خوین هه لده که نیت و تیکیان ده دات. بو یه خواجه ده لی:
فرمیسیکی چاوان لافاوه به سه ره ره که سی کدا هه لکات، هینده کاریگه ری له سه رده بیت
که رد لیشی له بهرد بیت - هینده دل ره ق بیت - ده یولینی و یه که سه ر ته سلیم ده بیت.

۵- ما را به آب دیده شب و روز ماجراست

زان رهگذر که بر سر کوبش چرا رود

ئیمه شه و رۆژ له که ل فرمیسیکی چاودا ده مه قاله مانه، که بوچی نه و ده چیت بو کولانی یار.
ماجرا: ده مه قاله و شه ر و شوپ.

فرمیسیکی که له چاوان ده باریت و ده بیتته لافاو به ره و گولانی یار و ره هگوزاری شه و
هه لده کات و ده چیتته جی ژوانی مه عشوق به لام ئیمه ی خاوه ن فرمیسیکی خۆمان توانای چونه شه و
حه ره مه مان نییه. بو یه شه و رۆژ ده مه قاله و شه ر و شوپ مانه که بوچی شه و به ته نیا ده چیتته
جی ژوانی مه عشوق و ئیمه ناتوانین برۆین.

۶- خورشید خاوری کند از رشک جامه چاک

گر ماه مهرپرور من در قبا رود

ههتاو رۆژهه‌لات له‌داخا (حه‌سوودیدا) یه‌خه‌ی داده‌پێ، گهر مانگی عه‌شق په‌روه‌ری من به‌جله‌وه تێپه‌ریت.

خاور: رۆژهه‌لات - شوینی هه‌لاتنی هه‌تاو. رشك: داخ، هه‌سوودی. چاك: كراوه، درپاو. مه‌رپرور: عه‌شق په‌روه‌ر. درقبا رفتن: به‌جله‌وه رۆشیتن. واته: گه‌ریاری جوان و مه‌عشوقی نازه‌نین و عه‌شق په‌روه‌ری من خۆی ده‌رخات و به‌روات، یاخۆی نمایش بکات، هه‌نده جوان و نازداره که هه‌تاوی رۆژهه‌لات له‌چاویدا هه‌یج نییه و له‌حه‌سوودی و له‌داخا داده‌دریت.

۷- حافظ به کوی میکده دائم به صدق دل

چون صوفیان صومعه‌دار از صفا رود

حافظ هه‌میشه به‌راسته‌گۆیییه‌وه به‌روه‌مه‌یخانه ده‌روات، هه‌روه‌ك سۆفییانی خانه‌قا به‌پاکییه‌وه به‌روه‌خانه‌قا ده‌پۆن. به‌صدق دل: به‌راسته‌گۆیییه‌وه. صومعه‌دار: خانه‌قادار. هه‌روه‌ك چۆن سۆفییانی پاک به‌پاکییه‌وه به‌روه‌خانه‌قا ده‌پۆن، حافظیش هه‌میشه به‌راسته‌گۆیییه‌وه به‌روه‌مه‌یخانه‌ی عه‌شق و مه‌عریفه‌ت ده‌روات.

غه‌زه‌لی دوو سه‌د و هه‌ژده‌به‌م:

به‌حری موخته‌سی هه‌شتی مه‌خبونی مه‌حزوف

(مفاعله‌ن فعلا‌تن مفاعله‌ن فعلا‌ن)

۱- چو دست در سر زلفش زخم به تاب رود

ور آشتی طلبم با سر عتاب رود

که‌ده‌ست له‌سه‌ری زولفی بده‌م توپه‌ ده‌بیت و گه‌ر داوای ناشتی بکه‌م ده‌سته‌ده‌کات به‌سه‌رزه‌نشتم.

به‌تاب رود: توپه‌ ده‌بیت (یاخود لول ده‌بیت).

آشتی طلبم: داوای ناشتی بکه‌م، ناشت ببه‌مه‌وه.

باسرعتاب رود: ده‌ست ده‌کات به‌عتابم، سه‌رزه‌نشتم.

(زلف) له‌زاراوه‌ی عه‌رفانیدا حیجاب و په‌رده‌ی رووه، یاخود نه‌هینییه‌کانه، واته کاتی که ده‌ست بجه‌مه‌نیو په‌رده و نه‌هینییه‌کان یار توپه‌ ده‌بیت (گه‌ر به‌تاب رود به‌واتای توپه‌ ده‌بیت لیک‌ده‌ینه‌وه) یاخود کاتی ده‌ست بجه‌مه‌نیو نه‌هینییه‌کانه‌وه، نه‌هینییه‌کان خۆیان ئالۆزتر ده‌بن (چونکه لول بوونی پرچ نادیاره و ئالۆزتر بوونی نه‌هینییه‌کانه) کاتی که داوای لیبووردن له‌م کاره‌شم ده‌که‌م که‌لیم ببووریت سه‌رزه‌نشتم ده‌کات و ده‌سته‌ده‌کات به‌عتابم.

۲- چو ماه نو ره نظارگان بیچاره

زند به گوشه‌ی ابرو و در نقاب رود

وه‌ك مانگی تازه به‌گۆشه‌ی برۆ ری له‌ته‌ماشاکه‌رانی بیچاره ده‌گریت و له‌پاشاندا خۆی په‌نهان ده‌کات.

نظارگان: ته‌ماشاکه‌ران.

درنقاب رود: نيقاب به‌روودا ده‌گریت، خۆی په‌نهان ده‌کات.

لهم به‌بته‌دا حافظ یاری له‌دوو بووردا (وجه) به‌مانگی تازه چواندوه، یه‌که‌میان له‌که‌وانه‌بیدا که برۆ یاری له‌وه‌ده‌چی دووه‌میش له‌زوو په‌نهان بوونیدا چونکه مانگی تازه زۆر زوو ئاواده‌بیت و ته‌ماشاکه‌رانی له‌سه‌یری تیرنابن.

ئهو ده‌لی: یار وه‌ك مانگی تازه وایه به‌برۆی که‌وانه‌یی ری له‌ته‌ماشاکه‌رانی بیچاره (عاشقانی بیچاره) ده‌گریت و تالانیان ده‌کات و یه‌کسه‌ریش خۆی ده‌شاریتته‌وه.

۳- شب شراب خرابم کند به بیداری

وگر به روز شکایت کنم به خواب رود

شهبان به بیداری شهبان حالتم تیکددهات و گهر به روزیش شکات بکهم خوی له گیللی ددها. به خواب رود: خوی گیل دهکات، خوی ون دهکات.

شهبان بادهی عهشقی یار په ریشاخالم دهکات و تاسیپده خهو ناچیتته چاوانم، که سبهینی دهمهوی شکاتی هم حالته له یاربکهم - که شهوی عهشقی تو په ریشانی کردم - خوی گیل دهکات یاپه رده به روویدادهات.

له راستیدا هم بهیته و بهیتی پیشویش له جیلوهی جهمال ددوین که چرکه ساتیکه و له پر ون دهیته و حالی عاشقان خراپتر دهکات.

۴- طریق عشق پر آشوب و فتنه است ای دل

بیفتد آن که درین راه با شتاب رود

ریگهی عهشق پر ناشوب و فیتنهیه نهی دل، ههرکس لهم ریگهیه دا به په له پروات دهکوی. بیفتد: دهکوی. باشتاب: به په له، به خیرایی.

ریگهی عهشق پر له ناشوب و فیتنهیه، سهبر و نارامیی ددوین و ههرکس به په له پروات به مهزل ناگات.

۵ - حباب را چو فتد باد نخوت اندر سر

کلاه داریش اندر سر شراب رود

کاتی بلق ههوی فیزی کهوته سهبر، گه ورهیی دهچی به شه رابدا.

حباب: بلق، بلقی سهرناو / شه راب (لیره دا شه رابه). فتد: بکه ویتته.

نخوت: فیز و خو به گه وره زانین، ته که ببور.

کاتی که شه راب نه کریتته پیکه وه بلق (که هیچ نین) ههوی فیز و خو به گه وره زانین بکه ویتته سهربانه وه و خو یان به گه وره بزاند دته قن و سهریان دهچیتته وه به نیتو شه رابه که دا و تیداده چن.

به کورتی: خواجه ناموژگاری دل و عاشقان دهکات که غرور و خو به گه وره زانین مایه ی تیاچون و له دهسدانی گه ورهیی و ناگادارین.

۶- گدایی در جانان به سلطنت مغروش

کسی ز سایه ی این در به آفتاب رود؟

گدایی به رده رگای یار به سه لته نهت مه فرۆشه، کهس ههیه که له سیبهری هم دهرگاوه بچیتته بهر خو ره تاوه؟

سلطنت: فه رمانروایی، سه لته نهت. سایه: سیبه ر. آفتاب: خو ره تاو.

وهل هه همیشه خواجه گدایی به رده رگای مه عشوقی حهق به سه لته نهت دوور له وده رگایه ناگوریتته وه، چونکه به رده رگای یاری حهق به سیبه ریکی نارام ده زانیت و پایه یه کی مه حکه مه به لام له شوینه کانی دیکه دا نهو سیبه ره نیبه و کهسی عاقلیش سیبه ر به جی ناهیللی و بچیتته به ردهم خو ره تاوی سه لته نهت وه.

۷- دلا چو پیر شدی حسن و نازکی مغروش

که این معامله در عالم شباب رود

نهی دل که پیر بویت، ئیدی لافی جوانی و ناسکی لی مه ده، چونکه هم مامه له یه (لاف لیدان) له جیهانی لاویدا ده کریت.

واته کاتی کرین و مامه له ی جوانی و ناسکی جوانیه وله پیریدا نه مانه مه فرۆشه چونکه کاتیان نه ماوه پاره ناکهن.

۸- سواد نامه ی موی سیاه چون طی شد

بیاض کم نشود و صد انتخاب رود

کاتی مره که بی نامه ی مووی رهش ته واو بوو، ئیدی سپیتی ته واو نابیته وه گهر سه دجار ببیژی ری.

سواد: مره که ب (رهش). طی شد: ته واو بوو. بیاض: سپیتی.

انتخاب رود: ببیژی ری، گول چین کریت، هه لیبیژی ری.

واته کاتی مووه کان و مووی سپی بوون و مره که بی رهشیان ته واو بوو، ئیدی سپیتی ته واو نابیته و مووی سپی له سه رت نابری گه رسه دجار سپیبه کان لابه ریت (که جوانی رویش ناگه ریتته وه).

۸- حجاب راه نوی حافظ از میان برخیز

خوشا کسی که در این راه بی حجاب رود

حافظ په رده ی ریگهی تو ی له نیتواندا ههسته (لاچ) خو شه کهسی که له هم ریگه یه دا بی په رده پروات.

از میان: له نیتواندا.

برخیز: ههسته، لاچ.

حجاب: په رده، له زاراه ی عیرفانیدا هه رشتیک بیته مایه ی دابرا ن له حهق و دوور خسته نه وه لهو به حیجاب نه دریتته قه له م.

خواجە جەستە و بوونی خۆی و دلپەستنی بە دنیا بە پەردە ی سەر ریگە ی کە ماڵ و بۆ لای مەعشوق چون دەزانیت، بۆیە حافظ تۆخۆی پەردە ی لە و نیتواندا لاچوو، خۆش بە حالێ ئەوانە ی کە بە بۆ پەردە و بۆ دلپەستن بە دونیا و شتەکانی دیکە وە ریگە ی کە ماڵ تە ی دەکەن و بەرە و خودا دەرۆن.

غەزەلی دوو سەد و نۆزدەهەم:

بەحری رەمەلی هەشتی مەخبونی مەحزوف
(فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فعلن)

۱- از سرکوی تو هر کو به مَلالت برود

نرود کارش و آخر به خجالت برود

هەرکەس لە سەرکووچە ی تۆ بە دلتنەنگی بپروات، کاری بە نامانج ناگات و دواجار
(لە کو تاییدا) خەجالەت دەبیت. بە مەلالت: بە دلتنەنگی، بە دلپەرەنجای.

برود: بپروات، بە جیبی بهیلتی، وازی لی بهیلتی.

نرود کارش: کاری ناروات، کاری بە ئەنجام ناگات

بە خجالت برود: خەجالەت دەبیت، شەرمەزار دەبیت، (یاخود بە شەرمەزاری دەپروات).

خواجە وازهینان لە مەعشوق و نازەهەلنەگرتن و خۆبەکەم نەزانین لای ئەو بە مایە ی ریسوایی و شەرمەزاری دەزانیت و پێیوایە هەرکەس لە بەرەدەرگا و ئاستانە ی مەعشوق و کو لانی ئەو پەرەنجی و بە دلتنەنگییە و ئەو ئاستانە ی بە جی بهیلتی، جگە لە وە ی کە سەرەنجام بە شەرمەزاری دەپروات و شەرمەزاری بە شی دەبیت، لە هیچ کو یی دیکە کاری بە ئەنجام ناگات.

۲- سالک از نور هدایت ببرد راه به دوست

که به جایی نرسد گر به ضلالت برود

سالک لە نوری هیدایەتە وە ریگە دەباتە لای دۆست، چونکە گەربە گومرایی بپروات بە هیچ کو ی ناگات.

برد راه بە دوست: ریگە ی دۆست دەدۆزیتە وە، دەگات بە دۆست.

ضلالت: گومرایی، ون بوون

(سالک) ریبواری تازە ی نیتو ریگای پر هەلمەت و نشیوی عیرفانە و گەر لە خۆ وە بپروات هەرگیز بە دوست و مەعشوقی حەق ناگات و ون دەبیت بە لام ئەو شتە ی کە ری پێشاندەرە تی و ریگە ی دۆستی پی نیشان دەدات نوری هیدایەت و دەستگروییە کە لی رەدا ئە کری (مورشیدی کامل) بیت یاخود نوری هیدایەتی ئیلاهی.

۳- کام خود آخر عمر از می و معشوق بگیر

حیف اوقات که یکسر به بطالت برود

لهم ثاخری ته مه نندا له مهی و مه عشوق ئاره زووت تیرکه، حه یفه که ته واری کاته کان به بیته ده تیپه رن.

کام بگیر: به ئاره زوو بگه، ئاره زووت تیریکه، به ئاوات بگه.

آخر عمر: پیری، دوا دایی ته من.

حیف: حه یف. یکسر: هه موو، سه راپا. بطالت: بیته ده، پوچ.

خواجه به خوی یا به سالک و عارف ده ئی: گهر له لاویدا فرسه تی ئه رت نه بو که به ئاواتی دیرینه ی عاشقان بگهیت واته به مه یی مه عریفه ت و مه عشوقی شه زه لی بگهیت، شه واه فرسه تی بزانه و لهم پیرییه دا پیان بگه و ئاره زووت به جی بهینه، گهر سه رده می لاویت به بیته ده تیپه ریوه، با پیریت وانه بیته، چونکه حه یفه ته واری کات و ته مه نی مرؤف به بیته ده به سه ریچیته.

۴- ای دلیل دل گم گشته خدا را مددی

که غریب ار نبرد ره، به دلالت برود

ئه ی ریبه ری دلّه ی ونبوو، بوخاتری خوا هاوکارییه ک، چونکه گهر ریبه وار سه ری له ریگه ده رنه کرد، به ری نه مایی ده توانی بروات.

گم گشته: ونبوو. نبرد راه: سه ری له ریگه ده رنکرد، ری نه زانی، ونبوو.

دلالت: ری نه مایی، ری نه یی.

ده لیلی دلّی ونبوو هه مان نوری هیدایه ته که مورشیدی کامله، خواجه لهم به یته دا وای هاوکاری ری نه یی لیسه کات و ده ئی: توکه ریبه ری دلّی و نبوو منی بوخاتری خوا یارمه تیبه کم بده و لهم ریگه یه دا هاوکارییم بکه، چونکه من غه رییم و غه رییش ریگه ی نیشتمان نازانیت به لام به پرسیار پرسیار و ری پیشاندان شه توانی بگاته وه به نیشتمان. تو ش هاوکارییم بکه تابگه مه وه به نیشتمانی ره سه نم.

۵- حکم مستوری و مستی همه بر خاتمت است

کس ندانست که آخر به چه حالت برود

برپاری مه ستوری و مه ستی هه مووی له سه ر هه ناسه بری کو تاییه، که سه نه یزانی که دوا یین جار به ج جو ریک ده روات.

مه ستوری: خو پاریزی ره می زوهد و بی گونا هییه.

مستی: مه ستی و گونا هباری که ره می عه شق و عیرفانه (لیره دا مه ستوری و مه ستی به و اتای پاکی و گونا هباری هاتوون).

خاتمت: کو تایی. نداست: نه یزانی.

حوکم و برپاری چاکه و خرابه یا خو پاریزی و گونا هکاری یا موسلمان و کافر برپاره که له کو تایییدا ده رده کری و مرؤف ناتوانی له سه ره تا وه برپاریدات که چاکه یا خرابه چونکه ره نگه عاقیبه ت جو ریکی دیکه بیته و که سه نازانی که له دوا یین جاردا به ج جو ریک له سه رکامیان ده مریت.

له راستیدا هم به یته ره تدانه وی شه و روا له تییا نه یه که به ئاره زووی خو یان برپاری چاکه و خرابه به سه ر خه لکیدا شه دن.

۶- کاروانی که بود بدرقه اش حفظ خدای

به تجمل بنشیند به جلالت برود

کاروانیک که لوتف و پاریزی خودا به ری ده کات، به جوانی و رازاوه یی مه نزل ده خات و به شکو و جه لالیسه وه ده روات.

بدرقه: به ری کردن، راهنا، پشت و په نا. تجمل: رازاوه یی. جلالت: جلال، شان و شکو. هم به یته له نوسخه ی قزوینی، خلخالی و هتدا به یتی دو وه م، که پیته چیته شوینی شیاری هه ره به یتی دو وه بیته، به هه رحال: خواجه پشت و په نای نیلاهی و لوتفی خوا به پاریزی ره ری کاروان و مایه ی جوانی و شکو شه ده زانیت و پی وایه که کاروانیک به لوتفی نیلاهییه وه به ری بخریت، له هه رشوینی کدا مه نزل بجات به رازاوه یی ده بیته و که ده شووات به شکو وه ده روات.

۷- حافظ از چشمه ی حکمت به کف آور جامی

بوکه از لوح دلت نقش جهالت برود

حافظ له کانی حیکمه ته وه ئاوی به ده دست بهینه، به لکو به وئاوه نیشانه ی نه زانی له له وحی دلّت به سرتیه وه.

چشمه: کانی، سه رچا وه. به کف آور: به ده دست بهینه.

بو: له کاری (بود) وه هاتو وه به و اتای به لکو یا ره نگه، بگری. جهالت: نه زانی.

خواجه زانست و حیکمه ت به سه رچا وه ی سرتیه وه ی جهل و نه زانی ده زانی، بویه به خو ی ده ئی: هه و لیده له سه رچا وه ی کانی عیلم و حیکمه ته وه قومه ئاوی به ده دست بهینه، چونکه شه وئاوه کاریگه ری نه زانی له سه ردلان لاده بات.

غەزەلی دوو سەد و بیستەم:

بەحرى موجتەسى ھەشتى مەخبونى مەحزوف

(مفاعلتن مفاعلتن مفاعلتن مفاعلتن)

۱- خوشا دلی که مدام از پی نظر نرود

بە ھەردریش کە بخواند بیخبر نرود

خۆش بەحالی دڵتێک کە بە ھەردەوام شوین نیگا نەکەوێت و بۆ ھەردەرگایە کیش بانگھێشتی کەن بەبێ ناگایی لەخۆوە نەروات.

خوشا: خۆش بەحالی، خۆزگە بە. ازبێ: بەدوای.

بخواند: بانگھێشت بکەن. بی خبر: لەخۆوە و بەبێ ناگایی.

خواجه خۆزگە بەحالی دڵتێک دەخوازێت کە شوین چاو و نیگا نەکەوێت و بەبێ ناگایی و لەخۆوە ملی رینگە ھەردەعوەتێک نەگرێت بەر، چونکە دڵ پێویستە شوین چرەکانی بکەوێت و لە ھەر ھەنگاوێکدا سوود و زیانی خۆی لیکداتەوێ.

۲- طمع در آن لب شیرین نکردم اولی

ولی چگونه مگس از پی شکر نرود

چاکترایە تەماعم لەو لێوە شیرینە نەبێت، بەلام چۆن مەگەز ناچێت بەدوای شەکردا.

طمع نکردن: تەماع تێدا نەبوون، بەھیوانەبوون. اولی: چاکتر.

خواجه خۆی بەو مەگەزە داناوە کە بە ھەردەوام بەدوای شەکردا وێڵە، دەتێ: چاکترایە کە بەھیوای لێوی یارنەم (کە قسەم لە گەڵ بکات یا ماچیکم بدات) بەلام چی بکەم من وەک مەگەزم و لێوی یاریش وەک شەکرە مەگەزیش ھەمیشە بەدوای شەکردا دەڕوات.

۳- سوادِ دیدہی غمدیدہام بە اشکِ مشوی

کہ نقشِ خالِ توأم ھرگز از نظر نرود

رەشینە ھەم دەبێت بە فرمیدەم بە فرمیسک مەشو، چونکە ھەرگیز نەخشی خالی توأم لەبەرچاو ون نابێ.

سواد: رەشینە ھاو، سۆما، گلینە. مشوی: مەشو.

از نظر نرود: لەبەرچاو نابێ.

سۆمای چاوی غەمدیدە ھەم بە ئەشک مەشو واتە دلتەنگ و مەلوولم مەکە تا ھێندە بگریم کە سۆمای چاوم بە فرمیسک تەریبێت. خواجه بە یاری دەتێ: ھێندە نازارم مەدە چونکە

من ھەرگیز نەخشی خالی رەشی توأم لەبەرچاوان نابێ و ھەر ئەبێ بوو تە گلینە ھاو و لەبەر رەشینە ھاو چاوم لەچاوماندا پارێزراوە.

۴- ز من چو بادِ صبا بوی خود دریغ مدار

چرا کہ بی سر زلفِ توام بە سر نرود

وہل بای سەبا بۆنی خۆت لەمن قەدەغە مەکە، چونکە بەبێ سەری زولفی توۆ ژیا ئام ناروات.

دریغ مدار: قەدەغە مەکە. چرا کہ: چونکە، لەبەر ئەوەی کە.

بەسر نرود: ناروات، ناگوزەرێت.

واتە ژیا ئام و زیندەگیم بە ئومێدی سەری زولفی توۆ بە سەرئەبەم و ئەو مایە ئارامی ژیا ئام و گوزەرانی رۆحیمە، ھەر لەبەر ئەوە توۆ بۆنی زولفی توۆم لێ قەدەغە مەکە و ھەمیشە وەک سەبا بە کە بۆنی خۆییم لێ ھەرام و قەدەغە ناکات.

۵- دلا مباحش چنین ھرزە گرد و ھرجایی

کہ هیچ کار ز بیشت بدین ھنر نرود

ئەو دڵ ناوا ھەرزە گەر و جادە پیو و سەرەرۆ مەبە، چونکە بەم ھونەرە ھیچ کاریک لەبەر ناروات.

ھەرزە گرد: ھەرزە گەر و جادە پیو، ھەلە گەر. ھرجایی: سەرەرۆ.

کار ز بیشت نرود: کارت لەبەر ناروات، کارت بۆ ئەنجام نادرێ.

خواجه ھەلە گەر و سەرەرۆی بە مایە شپرزەیی فکری و ھزری دەزانیت و پێی وایە ھەلە گەر و سەرەرۆی (کە ئەلبەتە شپرزەیی و سەرەرۆی عاشقانە و عاقلانە) ئەبێتە مایە ئەوەی کە مەرۆف توانای بە مەبەست گەیانندی کارەکانی (کاری عەشقی) نەبێت، بۆیە ئامۆزگاری دلی خۆی دەکات و پێی دەتێ: ئەو دڵ، ئاوا ھەلە گەر و سەرەرۆ مەبە، چونکە گەر ئەم سەرەرۆی ھەلە گەر پێی ھونەریش بێت (کە لێرەدا خواجه بە تانەو بە ھونەرمان ئەداتە قەلەم) ھیچ کاریکیان پێ ئەنجام نادرێت.

۶- سیاہ نامہ تر از خود کسی نمی بینم

چگونه چون قلمم دودِ دل بە سر نرود

کەسی نامە ئەعمال رەشتەر لە خۆم شک نابەم، چۆن (لە ھەسرەتدا) دووکەلی دڵم ناچێتە سەرم.

خواجه خۆی لە بەرامبەر قەلەمدا دادەنێت، بێگومان قەلەم مەرکەبی تێدایە و لە کاتی نووسیندا مەرکەبە کە ئەچێتە سەری قەلەمە کە و دەردەکەوێت، لێرەدا حافظ دووکەلی ئاھی

دلی به مره که ب چواندوو که له سه ری قهله مه که وه دیتته ده ره وه، ئەو دەلی، من که سه سیر ده که م که سی نامە ی عمەل ره شتر له خۆم نابینم و شک نابەم و به مەش له خەفە تدا دوو که لی ئاھ و حسره تی دنیا له سینە و دلما پەنگی خوار دۆتو وه که چی نازا ئم چۆن ئەم دوو که لی خەم خەفە ته ی دلّم وەک مره که بی قهله م ناگاتە سه رم و نارژی.

واته: من که له هەموان گونا هب ارترم زۆر پەشیمانم و ئاھی حسره ت هه لده کیشم.

۷- مکن به چشم حقارت نگاه در من مست

که آبروی شریعت بدین قدر نرود

به چاری سوو که وه له منی مه ست مه روانه، چونکه ئابرووی شه ریعت به م تۆزه (گونا هه) ناروات.

بدین: به م / به ئەم. قدر: نه ندازه، تۆزه، هینده.

ئیمه گەر مه ستیش له واتا فیهه یبه که یدا وەرگرن ئەوا ئەو مه ستیه ش لای حافظ زۆر ناشیرین نییه و له خوار دنی مائی حەرام و ریای پی باشتره و به گونا هیککی چکۆلانه ی ئەداته قه له م، به زا هید یا هەر که سیکی دیکه ده لیت: به چاری سوو که وه سه ری منی باده نۆش و مه ست مه که چونکه به م گونا هه بچکۆله یه ئابرووی ئاین ناروات و ئاین هەر به گه وره ی ده میتته وه.

ئەم به یته دوو بۆ چوونی گه وره ی تیدابه که به که میان، مه یۆشی و مه ستی له چا و گونا هه کانی دیکه ی وەک مائی ئەوقاف و خەلکی خوار دن و ریا کاریدا تۆز قالیکه وەک دەلی:

باده نوشی که در روی دریایی بنود

بهتر از زهد فروشی که درو روی دریاست.

غەزەلی (۲۶) ی عیوضی

ئەوی دیکه شیان ئاین به گونا هه موسلمانن عه یبدار ناییت، ئەم بۆ چو نه ی دوو م ئەسلیکی زۆر بونیادییه و زۆرێک له و کیشانه چاره سه ر ده کات که بۆ ئەو که سانه دروست ده ییت که له موسلمانانه وه سه ری ئاین ده کەن.

۸- من گدا هوس سرو قامتی دارم

که دست در کمرش جز به سیم و زر نرود

منی گەدا ئاره زووی به ژن گه وره یه که ده که م که به بی زیڕ و زیو دهستی هیچ که سیکی نه خریتته که مه ری.

ده ست در کمر رفتن: ده ست خسته نه که مه ر، ده ست هینانه وه به دەوری که مه ری دا، که مه ر گرتن.

خواجه له وه سفی خۆیدا که دایی به بالای خۆیدا نه بریت به لام که دایه که که عیزه تی نه فه سی هه یه و ناواتی شتی گه وره ی هه یه، ئەو دەلی من که گەدام ئاره زووم وایه بگەم به یاریکی به ژنریکی وەک دار سه رو که هینده جوان و شایسته یه که هه یچ که سیکی ناتوانن به بی سه رفکردنی زیڕ و زیو پیی بگات و ده ست بکاته ئەلقه ی دەوری که مه ری.

له راستیدا خواجه که لیڕه دا خری به گەدا دا وه ته قه له م ته و او پیچه وانه ی گەدایانی دیکه، که دایی خواجه سولتانی هینا وه و گه وره ی کردو وه.

۹- تو کز مکارم اخلاق عالمی دگری

وفای عهد من از خاطرت به در نرود

تۆ که له ره وشت به رزیدا جیهانیکی دیکه ی، دلنیا م که وه فای په یمانی منت له یاد ناچیت. مکارم اخلاق: ره وشت به رزی، ره وشت چاکی. عالمی دیگری: جیهانیکی دیکه ی.

از خاطرت نرود: له بیرت نه چیتته وه. مگر (لیڕه دا به واتای) دلنیا یی، هەرگیز.

خواجه باس له گه وره یی و ره وشت به رزی یاری هه ق و په یمانه که ی خۆی ده کات که له رۆژی ئەسته مدا به یاری دا وه. به یار ده لی: تۆ که له ره وشت به رزی و ئەخلاق جیواندا خۆت بۆ خۆت جیهانیکی دیکه ی جیاواز له جیهانی به شه ریعت و وەک مرۆف بی وه فا و بی په یمان نیت، بۆیه دلنیا م وه فاداری و په یمانی من (که له رۆژی ئەله ستدا په یمانی به ندایه تیم دا وه) له یاد ناکه ییت و پادا شتم ده ده یته وه.

له نوسخه ی خاخالیدا له بری وشه ی (مگر) (به در) هاتو وه که جو ره بیر خسته نه وه یه کی تیدایه بۆ یار به لام له زۆری نوسخه دیڕینه کاندای مگر هاتو وه.

۱۰- به تاج هدهدم از ره مبر که باز سفید

چو باشه دربی هر صید مختصر نرود

به تاجی په پوسلیمانه هه لم مه خه له تینه چونکه بازی سپی وەک واشه نییه به دوا ی هەر نیچیریکی بچو کدا پروات.

تاج هدهد: کلایۆپه ی په پوسلیمانه، تاجی پوچ و بی که لک.

من از ره میر: له ری لام مه ده، هه لم مه خه له تینه، فریوم مه ده.

باشه: واشه، بالنده یه کی راوچییه که له باز بچو و کتره و بالنده ی بچو وک راوده کات.

دربی: بۆ، به دوا ی. صید مختصر: شکاری بچو وک و بی که لک.

خواجە لەم بەیتەدا بەرامبەر بەدوونیا و لەتاج و سەلتەنەتە دونیایییەکان ئەدوێ، ئەو دەستکەوتە دونیایییەکان بەپاڤۆی پەپوسلێمانە ئەداتە قەلەم کە هیچ نییە، خۆشی بەبازی سپی خاوەن کەسایەتی و گەورەیی دەزانیت، بەدوونیا دەلی من کە وەک بازی سپیم و بەدوای شکاری مانابەرزه‌کانی ژیان و گەورەییەکانەوێم بەتاجی پەپوسلێمانەیی فریوم مەدە، چونکە ئەو سەلتەنەتە دونیایییانە وەک شکاری بچووک و بی کەلک و بۆ بازی راوگەر نەنگییە کە شوین ئەو شکارە بچووکانە کەوێت، واشەئە نەفس نزم نییە شوین هەرشکاریکی بچووک و بی کەلک بکەوێت.

واتە مەرۆفی نزم شوین دنیا و سەلتەنەتە دونیایییەکان دەکەوێ من کە پوختە و کاملەم و پێگەیشتووم بەوشتانە فریو ناخۆم.

لە هەندێ نوسخەدا لەبری (باشە) (کبر) هاتوووە کە لەپرووی رەوانبێژی و واتایییەووە لەنگە.

۱۱- بیار بادە و اول بە دستِ حافظ دە

بە شرطِ آنکە ز مجلس سخن به در نرود

شەراب بێنە و یەکەمجار بیدە بەدەست حافظەووە، بە مەرجی ئەوێ کە ئەم قەسەییە لەم مەجلیسە دەرنەچێت.

اول: یەکەمجار. بەدر نرود: دەرنەچێت.

ئەو ساقی بادە بەنێنە و یەکەمجار بیدە بە دەستی منەووە با شەرابی عەشق بنۆشم بەلام بەو مەرجی کە ئەم نەینێ و سەرە پاریزی و کەس ئەم باسە نەباتە دەروێ ئەم مەجلیسە. وەک هەمیشە خواجە شەرتی نەینێ پاریزی و نەدرکاندنی رازی عەشق دەخاتەروو.

غەزەلی دوو سەد و بیست و یەکم :

بەحرى رەمەلى هەشتى مەخبونى مەحزوف

(فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلمن)

۱- هەرگزم نقش تو از لوح دل و جان نرود

هەرگز از یاد من آن سرو خرامان نرود

هەرگیز وینەى تو له پەرەى دل و گياغدا ناسپرتتەووە و هەرگیز ئەو سەرروى خەرامانەم لە یاد دەرنەچێ.

لوح: پەرە. نرود: ناروات، ناسپرتتەووە. خرامان: خەرامان، بەلەنجەولار.

خواجە بە یار دەلیت: هەرگیز وینەى جوانى و جەمالى تو له پەرەى دل و گياغدا ناسپرتتەووە و هەمیشە وینەى جوانى تو له دل و گياغدايە و ئەو یارە بەژنپێک و بالابەرزه بەلەنجەولارەم لە بیر ناچیتتەووە.

ئەم غەزەلە لە هەندێ نوسخەى دێرین و نویدا نەهاتوووە و بە غەزەلى حافظ نەدراووتە قەلەم، بەلام لە نوسخەى ئەسلى خلخالى (۸۲۷ ه.ق) دا هاتوووە، هەرچەندە لە نوسخەى بادلیان (۸۴۳ ه.ق) پنجاب (۸۹۴ ه.ق) دا نەهاتوووە، هەرۆها لە ساغکردنەووە نوێیەکانى وەک خانلری و نیسار و سایە و {محمد رضا جلالى نائینى، ل ۲۱۰ / ذهن و زبان حافظ و شاملو و عیوضى و هروى} دا نەهاتوووە بەلام لە ساغکردنەووە (قەزوینى - غەنى، خرمشاهى و لاهورى و خطیب رهبر و مهدى معینیان دا (کە ئەم سیانەى دوایی شەرحى غەزەلەکانن) هاتوووە و لەگەڵ ئەوێ کە د. خرمشاهى بە یەکی لە غەزەلەکانى خواجە دەزانیت و لە (ذهن و زبانی حافظ) دا رەخنەى نەهینانى ئەم غەزەلە لە (حافظ شیرازى) ی (شاملو) دەگریت.

{ د. بهالدين خرمشاهى، ذهن و زبان حافظ، چاپ هفتم ۱۳۸۰، انتشارات ناهید، تهران، ل ۲۱۰-۲۱۱ }.

لە ساغکردنەووەى دیوانەکەدا و لە پەراوێزى ئەم غەزەلەدا نووسیبووئەتى ((نوسخەى بادلیان و پنجاب - خلخالى - ئەم غەزەلەیان تیدا نییە)) ئەم غەزەلە لە نوسخەى (قزوینى - غنى و جاوید - خرمشاهى) دا هەییە. بەلام لە نوسخەى (خانلری، نیسارى، سایە، عیوضى) دا نەهاتوووە، ئەم غەزەلە بەهێ (ناصر بخارایی دراووتە قەلەم و بە جیاوازی زۆر کەمەووە لە دیوانەکەیدا - کە بە هەولێ خوالیخۆشبوو (مهدى درخشمان) ساغکراووتەووە - هاتوووە

{د. بهالدین خرمشاهی - دیوان حافظ بر اساس نسخه‌ی خلخال (۸۲۷ ق) چاپ چهارم، ۱۳۸۲، انتشارات دوستان، تهران، ل ۲۲۴} .

له‌راستیدا ئەم غەزەلە چ لەرووی رووخسار و چ لەرووی ناوەرۆکشەوه رەسەنایەتی خواجە ی پێوە دیارە بۆیە بە پێویستمان زانی ئیمەش بینوووسینەوه.

۲- از دماغ من سرگشته خیال دهند

به جفای فلک و غصه‌ی دوران نرود

خەیاڵی دەمت لە میتشکی منی سەرگەرداندا بە ستمی فەلەک و خەفەتی رۆژگار دەرناییت. دماغ: میتشک، سەر، بیر.

دیسانەوه خواجە باس لە ئیستیقامەتی خۆی لە سەر عەشقی یار دەکات و دەلی خەیاڵی دەمی تۆ ئەم یار که لە سەری من دایە و هەمیشە بیری لی دەکەمەوه بە هیچ شتی لە سەرم دەرنایچی و هیچ شتی ناتوانی لە سەرمی دەرکات نە ستمی گەردوون و نە خەفەتی دەوران و رۆژگار.

۳- در ازل بست دلم با سر زلفت پیمان

تا ابد سرنکشد وز سر پیمان نرود

لە ئەزەلدا دلم پەیمانی لەگەڵ سەری زولفتدا بەستووه، تا ئەبەد واز ناهینیت و پەیمان ناشکینی.

سر نکشد: واز ناهینیی، پەشیمان نابیتەوه.

از سر پیمان نرود: پەیمان ناشکینی، پەیمان شکینی ناکات.

دلی خواجە هەر لە ئەزەلەوه پەیمانی دۆستی و عەشقی لەگەڵ زولفی یاردا بەستووه، واتە هەر لە ئەزەلەوه مەزۆف پەیمانی (الست) ی لەگەڵ زولفی یار (مەعشوق) دا بەستووه و هەتا هەتایە ئەم پەیمانە ناشکینی و لە سەر بەلینی خۆی دەمینیتەوه، لێرەدا ئەم خۆراگرییە بۆ یار دووپات دەکاتەوه. (وەک بەیتی دووه)

۴- آنچه از بار غمت بر دل مسکین منست

برود از دل من وز دل من آن نرود

ئەوهی کە لە باری غەمتەوه بەسەردلی هەژاری مەوهیه گەر ئەم دلی من لە ناویش چیت ئەو لەدلم دەرناییت.

برود این دل من: ئەم دلی من تیاچیت / لەناوچیت / بەخت کریت.

له‌راستیدا له‌نوسخه‌ی خرمشاهی دا ئەم بەیتە بەم شیوه‌یه‌یه:

هر چه بار غمت بر دل مسکین منست

برود این دل من وز دل من آن نرود

بەلام ئەم شیوه ساغکردنەوهیه جۆره لیلییه‌کی له واتاکەدا دروستدەکات کە بەم شیوه‌یه ((هەرچی جگه له باری غەمت بەسەردلی هەژاری مەوهیه، ئەم دلم بروات و ئەو شتە (باری غەمت) لەدلم دەرناییت)) جەنابی قزوینی - غنی بۆ رەواندەوهی ئەم لیلییه‌یه‌ی (این) ی میسراعی دووه (ازی داناوه (د. مهدی معینیان و خطیب رهبریش پەیره‌وییان لەم شیوه‌یه کردووه) کە ماناکە ی بەم شیوه‌یه: جگه له‌باری غەمت هەرچی بەسەردلمەوهیه دەروات و له‌ناو‌دەچیت و ئەوهی دەمینیتەوه له دلی مندا تەنیا باری غەم و عەشقی تۆیه.

ئیمە لێرەدا پەیره‌ویان لەشەرحی لاهوری کردووه کە مانایەکی گەلی قوولتر بە بەیتە کە دەبەخشیت. خواجە لێرەدا دان بە درێژخایەنی عەشقی یار لە دلی خۆیدا دەنیت و دەلی: هەرچی لەباری غەمی عەشقی تۆوه لە دلمدا رواوه هەمیشە لەدلمدا دەمینیتەوه، تەنانەت کە ئەم دلم تیا دەچیت و فانی دەبیت یا دەمریت ئەو بەرەمە ی باری غەمت هەردەمینیت، ئەم بۆچوونە لەگەڵ بۆچوونی جۆنەیدی بەغدادیدا یەکدەگریتەوه کە پیتی وایە عاشقان پاش مەرگیش لەو دنیا هەر بێرە کە نەوه و لە فکری مەعشوقدان کە دەفرمووی ((التفکر فی الدارین لاینقطع)) {لاهوری، ج ۲، ل ۹۹۷}.

۵- آنچه آن مهر توام در دل و جان جای گرفت

که اگر سر برود از دل و ازجان نرود

خۆشەویستی تۆ والەدل و گیاندا جیگیربووه کە ئەگەر سەرم تیاچیت لەدل و گیاندا ناروات. آنچه آن مهر توام: ناوا، بەوشیوهیه. جای گرفت: جیگیر بوو. سربرود: سەرتیاچی. له‌راستیدا واتای ئەم بەیتە هەمان واتای بەیتی پێششوه و دەلی: عەشقت بەشیوه‌یه‌ک لەدلمدا جیگیربووه کە هەرگیز تەنانەت بەمەرگی دەرناییت.

۶- گر رود از بی خوبان دل من معذور است

درد دارد چه کنم کز بی درمان نرود

ئەگەر دلم بە دوی جواناندا بروات، مەعزوره (بیانوی هەیه) چونکە دەردی هەیه و گەر بەدوی دەرماندا نەچیت چی بکات.

دەردی دل جیابوونەوهیه لە مەعشوقی ئەو مەعشوقی کە لە جوانییەکاندا جیلوه دەکات، دلی غەمدیدی عاشقانیش لەم دەردی دووریەدا جوانان بە دەرمانی فیراقی خۆیان دەزانن، ئەوان لەسەیری جوانییەکاندا جیلوهی جەمالی حەق دەبینن، بۆیە خواجە دەلی دلی من

دهرده‌داره و جوانانیش دهرمانی ئەو دهردهن گهرئەم دهرده‌داره بروات بۆلای دهرمان بیسانوی ههیه و به‌خشاوه چونکه ههرده‌بێ و ابکات و پێویسته بروات.

٧- هه‌رکه‌ خواهد که‌ چو حافظ نشود سرگردان

دل به‌ خوبان نده‌د وز پی‌ ایشان نرود

هه‌رکەس ده‌یه‌وێت وەک حافظ سەرگەردان نەبێت، دل نەدا بە جوانان و شوێنیان نەکه‌وێت. دل نده‌د: دل نهدات، عاشقیان نەبێت.

ئەم بەیتە - بە‌بروای بەنده - دوو جۆره‌ لێکدانەوه‌ هه‌لده‌گرێت.

١/ پێکهاته سینتاکسیانه‌ی به‌یتەکه‌ ئەو لێکدانەوه‌ سونه‌یه‌ی که‌ ده‌گه‌یه‌نێت که‌ له‌ شه‌رحه‌ پێشووه‌کاندا هاتوه‌ و نووسراوه‌: هه‌رکەس ده‌یه‌وێت وەک حافظ سەرگەردان نەبێت، واز له‌ جوانانی دونیایی و مه‌عشوقان به‌ینێت.

لێره‌دا به‌و واتایه‌دێت که‌ عه‌شق مرۆڤ سەرگەردان ده‌کات و له‌ ژیا‌نی کۆمه‌لایه‌تی دایده‌برێت گه‌ر ئەم نامادییه‌ت تێدانیه‌ی دوی عه‌شق مه‌که‌وه‌.

یاخود له‌ روه‌ی عێرفانییه‌وه‌ که‌ ره‌تکردنه‌وه‌ی هۆکار و په‌یوه‌ندییه‌کانی دهرده‌وی مه‌عشوقی حه‌قه‌ واته‌ ره‌تکردنه‌وه‌ی به‌یتی پێشووه‌ که‌ عاشقی زاتی حه‌ق نایێت له‌ په‌رده‌کان - جوانان - بروانیت و جه‌مالی حه‌قیان تێدا ببینیت به‌لکو پێویسته‌ راسته‌وخۆ و بێ په‌رده‌ له‌ جوانی حه‌ق بروانیت و له‌ ئاودا سه‌یری مانگ نەکات به‌لکو چاو هه‌لپری بۆ ئاسمان.

واته‌: حافظ پێیوایه‌ سه‌یرکردنی ئەو جوانیه‌کانی دیکه‌ (دروستکراوه‌ جوانه‌کانی حه‌ق) و گه‌ران به‌دوای جوانی حه‌قدا سەرگەردانییه‌ و ئەو وایکردوه‌ بۆیه‌ ئامۆژگاری ئێمه‌ ده‌کات و ده‌لێ هه‌رکەسی ده‌یه‌وێ وەک من سەرگەردان نەبێت جگه‌ له‌ جوانی حه‌ق به‌دوای جوانیه‌کانی دیکه‌ نەکه‌وێت .

٢/ به‌نده‌ پێموايه‌ که‌ واتای پراگماتیکیانه‌ی به‌یتەکه‌ نزیکتره‌ له‌ سیاقی گشتی و ئەسلی غه‌زه‌له‌که‌ و له‌م خۆیندنه‌وه‌شدا خواجه‌ به‌م رۆانه‌ ده‌یه‌وێ ئێمه‌ زیاتر هان بدات بۆ شوێنکه‌وتنی جوانان. چونکه‌ له‌ به‌یتی پێشوودا ئەوان به‌ دهرمان ده‌زانێ. لێره‌شدا به‌ مایه‌ی سەرگەردانی به‌ پشت به‌ستن به‌ به‌یتی پێشوو مانای ئەم به‌یتە به‌ ته‌واوی هاندانێکی پێچه‌وانه‌یه‌.

ئەو ده‌لێ: گه‌ر ده‌ته‌وێ وەک حافظ سەرگەردان نه‌بی مه‌گه‌ر خواجه‌ سەرگەردان بووه‌ تا ئێمه‌ی شوێنکه‌وته‌ی سەرگەردان بین، ئەمه‌ راست له‌و هاندانه‌ ئه‌چیت که‌ زانایه‌ک ده‌لێ: گه‌ر ئەته‌وێ وەک من نه‌خۆینده‌وار بیت واز له‌ زانست و زانیاری به‌ینه‌، مه‌گه‌ر ئەو نه‌خۆینده‌واره‌، گه‌ر نه‌خۆینده‌واری زانایی بیت زۆریش به‌سووده‌.

له‌م روانگه‌یه‌وه‌ من ئەم به‌یتە به‌ هاندانی پێچه‌وانه‌ی پراگماتیکی ده‌زانم و خواجه‌ - به‌ ره‌چاوکردنی واتای گشتی غه‌زه‌له‌که‌ و سیاقی گشتی هزری خواجه‌ له‌ مه‌سه‌له‌ی جوانی په‌رستیدا - به‌ ئێمه‌ ده‌لێ من سەرگەردانیم تۆش گه‌ر ئەته‌وێ وەک من سەرگەردان بیت - که‌نیم - شوێن جوانان مه‌که‌وه‌ - واته‌ شوێنیان که‌وه‌ - .

غەزەلی دووسەد و بیست دووهم:

بەحرى موزارعی هەشتی ئەخرەبى مەكفونى مەحزوف
(مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن)

۱- ساقى حدیثِ سرو و گل و لاله می رود

وین بحث با ثلاثه ی غساله می رود

ساقی باسی سرو و گۆل و گۆلآلهیه و ئەم باسه بە شەراب نۆشینى (سیانەى غەسالە) بەردەوام دەبێ.

حدیث می رود: باس دەکریت. حکیمانە: بەمجۆرە، بەم شیوہیە.

ثلاثه ی غساله: سیانەى پاککەرەو، لایى حەکیمە یۆنانیەکان مەینۆشى حەکیمانە سێ جۆرە بەلام بەم شیوہیە: بەیانیان سێ پێکە کە لە سیانەى پاککەرەو (ثلاثه غساله) ناو دەبریت و گەدە پاک دەکاتەو، نیوەرەوان، پاش خواردنیش پینچ پێکە کە بۆ هەرسکردنى خۆراک سوودی هەیه و پینجەى هەرسکەر (خمسه الهاضمه) ی پێ دەلێن و پاشان ئیوارانیش حەوت پێک دەخۆنەو کە بە حەوتەى خەوتوو (سبعة النائم) دەدریتتە قەلەم برۆانە {خرمشاهی، حافظ نامە، ۷۷۴ - هەروى، ج ۲، ل ۹۳۸ - لاهورى، ج ۲، ل ۱۲۹۵ - خطیب رهبر، ل ۳۰۵} کە لە د. غنى یەو هەلکراو کە لە راغب اصفهانی وەرگیرتووە: ((گوتراو کە پێکى یەکەم تینویتى دەشکینى و دووهم خۆراک بەتام دەکات و سێبەم دەروون شادوومان دەکات و لەمە زیاتر زیادەیه)).

لاهورى سەبارەت بە سرو و گۆل و لاله و چۆنیەتى دانانى ئەم بەیتە داستانیکى خەيالنامیزی گێراوئەو کە لە سەرچاوەکانیش نقلی کردووە لە شەرەحەى لاهورىیدا هاتووە: (لە (روضه السلاطين) دا هاتووە کە سولتان غیاث الدین والى پنگال، کە پاشایەکی گەورە و ئەدەب دۆست بوو، دەلێن وەزیریکی هەبوو بە نیوی (غساله)و کە سێ کورپی هەبوو بە ناوی (سرو - گل - لاله) و هەمیشە لە گەل سولتاناندا بوون رۆژیکى بەهار سولتان ناهەنگیکى سازکرد، کاتى کە لەگەل هەر سێ کورپەکەى وەزیردا قسەى دەکرد، ساقى شەرابى هینا بەلام کە بینى سولتان لەگەل ئەو سێ کورپەى وەزیردا لە گفتوگۆدا یە هەلوەستەى کرد و نەرۆیشت شەراب بگێریت و سولتانیش نیو بەیتى یەکەمى گوت (ساقى حدیث سرو و گل و لاله می رود) بەلام بەیتى دووهمى بۆ نەهات بە شاعیرانى دەووروبەرى گوت کەسیان بۆیان

تەواو نەکرا تا ئەوێ کە گوتیان شاعیریکی بەناوبانگ لە شیراز هەیه سولتانیش پەیکى بۆ لای خواجە نارد و قاسیدیش پاش سالیك بە دیارى بەخششى سولتانەو گەیشت و حافظ بەیتەکەى تەواو دەکات و ئەم غەزەلە دەنووسیت { لاهورى، ج ۲، ل ۱۲۹۹ }.

لەراستیدا ئەم داستانە خەيالنامیزە و لەراستیەو نزیك نییە، هەرچەندە کە لەو جۆرە بەسەرھاتە لە کتیبە پینشینەکان و ژبان و بەسەرھاتى سولتان و خەلیفە و گەرەکاندا زۆر بەرچاو دەکەوێت کتیبى (اغانى اصفهانی) بەسەرھاتى زۆرى لەم جۆرە تێدا یە کە زیاتر لە قسەى سەر زارى مەرۆقى خۆش باوەر و سادەى ئەو سەرەدەمەو وەرگیراون بە هەر حال ناکرێ بۆ خاترى نیو دەپێک سولتانیکى گەرە دوو سێ سالیك چاوەرپێ بکات بەلام هاتنى ناوی سولتان غیاث الدین لە کۆتایى بەیتى غەزەلە کەدا و هەندى بەیتى غەزەلە کە پشت ئەستورى ئەم داستانەن هەرچەندە خوالیخۆشبوو (د. غنى) پێیوابە کە ئەم سولتانە ناوی یەکى لە شازادەکانى ئال مظفرە و سولتان بەشیکە لە ناو کە { غنى، نقل از هروى، ل ۲۹۴۳ } خوالیخۆش بوو (محمد دارابى - قرن ۱۱) یەکەمین رافەکەرى شیعری حافظ - لە شەرەحى ئەم بەیتەدا سێبەنى پاککەرەو بە سێ پلە لە فەناى ریتواری رینگى حەقدا دادەنیت کە فەناى کردارى و فەناى سیفاتى و فەناى زاتى - ن - { حافظ نامە، ج ۲، ل ۷۷۵ }.

خواجە روو بە ساقى دەلێت کە باسی گۆل و گۆلآله و دارسەرەو لەراستیدا ئەمە یەکێکە لە دەبرینە بيشومار و جۆراو جۆرەکانى حافظ سەبارەت بە بەهار و لێرەشدا مەبەستى لەو یە کە کاتى بەهارە و باسی گۆل و گۆلآله و سەرۆ لە نارادایە و ئەم باسەش بە سێبەنى پاککەرەو بەردەوام دەبێ واتە شادى بەهار بە شەرابى بەیانیانەو خۆش و بەردەوام دەبێ ئەکری.

د. خطیب رهبر کە گومانى ئەو دادەنى کە ئەکری گۆل و گۆلآله و سەرۆ ناوی خواستراوى سێ مەعشوق بن، لە مانای بەیتەکەو دورو { ل ۳۶۱، خطیب رهبر، حافظ }.

بە هەر حال وەك زۆریەى غەزەلە عاشقانه و عارفانه کانى دیکەى خواجە سەرەتا ساقى و کەشیکى بەهارى عاشقانهى عارفانه و مەبى بەیانیانى عیرفانى / عاشقى ئەدویت بەردەوامى ئەو کەشە بە بەردەوامى بە یەکەو گری ئەداتەو.

۲- مې دە کە نو عروس چمن حد حسن یافت

کار این زمان ز صنعتِ دلّاله می رود

مەى بدە چونکە تازه بووکی مێرغوزار گەیشتە ترۆپیکى جوانى، ئیستا ئیدی کار لە دەست کارزانى دەلال دیت.

حد: ترۆپیک. حد حسن یافت: گەیشتە ترۆپیکى جوانى.

دلالة: ده‌لأل.

ده‌لآلی مسراعی دوهم هه‌مان (مه‌ی) میسراعی یه‌که‌مه، بی‌گومان ده‌لأل ئه‌و ژنه‌یه ده‌لآلی ده‌کات، لی‌ره‌شدا (مه‌ی — ده‌لأل) هۆ‌کاره بۆ به یه‌که گه‌یشتنی عاشق و مه‌عشوق. خواجه ده‌لآلی: ئه‌ی خاکی ئیستا که به‌هاره و گوژ / یار (تازه بووکی گوژزار) گه‌یشتتۆته ترۆپکی جوانی و له جوانترین شیوه‌دا خۆی رازاندۆته‌وه، شه‌را‌مان بده‌ری با مه‌ست بین و له مه‌ستی عه‌شقدا به خزمه‌تی یار بگه‌ین، چونکه ئه‌م مه‌یه وه‌ک ده‌لأل وایه و عاشقان به مه‌عشوقان ده‌گه‌یه‌نی‌ت.

۳- شکر شکن مشوند همه طوطیان هند

زین قندِ پارسی که به بنگاله می رود

شه‌کر کرمن دهبن هه‌موو توتیبه‌کانی هیند کاتی که ئه‌م قه‌نده فارسییه دیته په‌نگال.

شکر شکن: شه‌کر کرمن. شیرین کلام: قسه شیرین.

قند پارس: شه‌کری فارسی (مه‌به‌ست له شیعری خۆیه‌تی).

بنگاله: په‌نگال ناوچه‌یه‌که له نیمچه دوورگه‌ی هیندیدا له هیندستانی ئیستادایه.

واته: کاتی که ئه‌م شیعره فارسییه‌ی من که وه‌ک شه‌کر شیرینه ده‌روات / یان خود دهبن بۆ هیندستان هه‌موو شاعیر و قسه‌زان و هه‌کیمه‌کانیان قسه‌شیرین و زمان شیرین دهبن، چونکه ئه‌م شیعرا‌نه‌ی من هینده شیرین بکه‌ونه سه‌ر زارنیک شیرینی ده‌که‌ن.

ئه‌م به‌یته پشتگیری له رایه‌کی خوالی‌خۆشبوو لاهوری ده‌کات. که له سه‌ره‌تاوه تۆمارمان کرد چونکه باسی په‌نگال و مه‌سه‌له‌ی شاعیران و هه‌کیمانی په‌نگال و شیرین که‌لامی ئه‌وان و رۆیشتنی شیعری خواجه بۆ ئه‌وی هه‌مووی به‌لگه‌ی بوونی قاسیدیکی له‌و شیوه‌یه‌ن، ره‌نگه هه‌ر خودی ئه‌م به‌یته بووبیته ئیله‌مامی ئه‌و داستانه.

۴- طی مکان بین و زمان در سلوکِ شعر

کاین طفل یکشبه ره یکساله می رود

ته‌ی کردنی شوین و کات ببینه له ره‌وتی شیعردا، که ئه‌م منداله به شه‌ویک ریگه‌ی سالی‌ک ده‌روات.

طی: ته‌ی کردن، برین. سلوک: ره‌وت. یکشبه: یه‌که شه‌وه، به شه‌ویک. یکساله: سالی‌ک.

خواجه له‌م به‌یته‌دا باس له کاریگه‌ری و زوو بلا‌بوونه‌وه‌ی شیعره‌کانی خۆی ده‌کات که به زویی به دنیا‌دا بلا‌و دهبه‌وه، به‌رله‌وه‌ی که له واتای به‌یته‌که بکوژینه‌وه له چۆنه‌تی خۆیندنه‌وه‌ی میسراعی دووه‌می به‌یته‌که ده‌کوژینه‌وه.

زۆربه‌ی خۆیندنه‌وه‌ باوه‌کان (کاین طفل یکشبه راه یکساله می رود) (طفل یکشبه) ن واته مندالی یه‌که شه‌وه، واته یه‌که شه‌وه سیفه‌تی منداله و له (مضاف و مضاف الیه) ن. د. خرمشاهی له { ذهن و زبان حافظ} دا، ل ۱۵۳، چاپ هه‌تم، ۱۳۸۰، انتشارات زاهد، تهران، هه‌روه‌ها له حافظ نامه‌شدا (طفل) و (یکشبه) ی لیکدی جودا کردۆته‌وه { واته (کاین طفل یکشبه راه یکساله می رود)}.

به‌لگه‌ی د. خرمشاهی بۆ ئه‌م شیوه خۆیندنه‌وه‌یه یه‌که‌م: په‌یوه‌ندی رۆیشتن و مندالی یه‌که شه‌ویه که ده‌لآلی که‌سی چاوه‌روانی رۆیشتن له مندالی یه‌که‌شه‌وه ناکات. دووه‌م: ته‌گه‌ر بشتوانی پروات ئه‌م گرفته هه‌یه که ناوه‌لکاری رسته‌که ون ده‌بی‌ت، کاتی که ریگه‌ی یه‌که ساله ده‌پریت به چ کاتی‌ک ریگه‌ی یه‌که سال ده‌پریت له‌راستیدا ئه‌م خۆیندنه‌وه‌یه دوو به‌لگه‌ی دروستی هه‌یه که ئه‌مانه‌ن:

۱ / له نیوان (مکان و زمان و یکشبه و راه یکساله) دا لف و نشر (په‌یچان و کردنه‌وه‌ی) نارپک هه‌یه و له نیوان (مکان راه یکساله و زمان و یکشبه) دا هه‌ماهه‌نگی هه‌یه، واته له زه‌مانی یه‌که شه‌ودا مه‌کانی ریگه‌ی دریزی یه‌که‌سال ده‌پریت. به‌م په‌یه‌ش په‌یوسته له‌رووی ره‌وانی‌په‌یه‌وه (یکشبه) ناوه‌لکار بی‌ت نه‌ک ناوه‌لناو.

۲ / له‌رووی واتایه‌وه به هۆی هاتنی (زمان و مکان) هه‌واتنی (یکشبه) له ئه‌رکی ناوه‌لناویدا له‌نگی دروستده‌کات و په‌یوسته ناوه‌لکار بی‌ت.

خۆیندنه‌وه‌که‌ی د. خرمشاهی له‌رووی کینشناسی یه‌وه گرفتیکی هه‌یه چونکه به‌و خۆیندنه‌وه‌یه‌ی جه‌نابیان پرگه‌یه‌کی میسراعی دووه‌م که‌م ده‌بیته‌وه.

هه‌رچۆن بی‌ت له هه‌ردوو خۆیندنه‌وه‌که‌دا خواجه وه‌سفی شیعری خۆی ده‌کات که مندالی‌که که‌چی له ماوه‌ی یه‌که شه‌ودا ریگه‌ی یه‌که سال ده‌پریت و ناویانگی ده‌گاته شاران. خواجه ده‌لآلی: سه‌یری ره‌وتی شیعیر که‌له ته‌ی کردنی زه‌مان و مه‌کاندا چه‌نده خه‌یرایه، ریگه‌ی یه‌که‌سال به یه‌که شه‌وه ده‌پریت.

گوتراوه که ماوه‌ی نیوان شیراز و په‌نگال ساله ریبه‌که بووه و خواجه مه‌به‌ستی له مه‌یه بی‌گومان ئه‌م رایه‌ش پشت ئه‌ستورییه‌کی دیکه‌ی داستانه‌که‌ی (روضه سلاطین) ه.

۵- آن چشم جادوانه‌ی عابد فریب بین

کش کاروان سحر ز دنباله می رود

ئه‌و چاوه‌ساحیرانه‌ی عابد فریودر ببینه که کاروانی جادووی به‌دوادا ده‌روات.

جادوانه: ساحیرانه، جادوگر ئاسا. عابد فریب: عابد فریودر.

سحر: سیحر، جادوو.

ز دنباله: به دوا دا.

وهك همهمیشه خواجه له وهسفی چاری یار و جادووگه ری ئه و چاوه دا هیئنده به جادووگه ری ده زانیٔت عابید و له خواتر سه کان هه لده خه له تینی و فریویان ده دات، ئه و چاوه كه هیئنده جادووگه ر و سیحر بازه كه سه رقافله ی ساحیره كانه و کاروانی سیحر به دوا ی ئه و دا ده رۆن، یاخود ساحیره کان و کاروانی سیحری پیناگات و له پله ی دوا ی ئه و دا دین.

۶- از ره مرو به عشوهی دنیا که این عجز

مکاره می نشیند و محتاله می رود

به ناز و عیشوهی دنیا له پری لامه ده چونکه ئه م پیره ژنه به مه کر و فریوه وه دانیشی و به حيله و فیلیك ده پروات.

از ره مرو: له پری لامه ده. عجز: پیره ژن، مه به ست دونیا به.

مکاره: به مه کر و فریوه وه. محتاله: ژنی حيله گه ر و فیلباز.

خواجه دونیا به پیره ژنیکی فیلبازی فریوه ده ده داته قه لئم - ئه م جو ره ناوانه لای خواجه چه ند جار دووباره بوته وه - كه به مه کر و فریوه وه خو ی ده ده خات و له گه لت داده نیشی كه چی به فریو فیل و حيله ده پروات. بو یه له گه ل ئه م وه سفه دا ئه م ژگاری ده کات و ده لئ: به ناز و عیشوهی دنیا فریو مه خو و له پری راست لامه ده.

۷- باد بهار می وزد از گلستان شاه

وز ژاله باده در قدح لاله می رود

بای به هار هه لده کات له گولستانی پادشاه، له کاتیکدا كه شه و نم وهك شه راب ده کریتسه پینکی گولاله وه.

گلستان: باخی پر له گول. ژاله: شه و نم.

لیره دا په ره کانی گولاله به پینکی شه راب چوینراوه و شه و نمیش كه به سه ر په ره کاندا ده تکی به شه راب، ده لئ کاتی كه شه رابی شه و نم ده کریتسه پینکی گولاله وه - واته کاتی به ره به بیان - بای به هاری له باخی رازوهی پر له گولی پادشا - سولتان غیاث الدین - دا هه لده کات.

۸- حافظ ز شوق مجلس سلطان غیاث دین

غافل مشو که کار تو از ناله می رود

حافظ له شه و قی مه جلیسی سولتان غیاث الدین بی ناگا مه به چونکه کاری تو به ناله مه یسه ر ده بی.

سلطان غیاث الدین: سلطان غیاث الدین کوری سولتان ئه سکه نده ر سولتانی په نگان، هاوسه رده می حافظ بووه كه له سالی (۱۶۸۱) فه رمان په وایی په نگالی گرتوته ده ست. {ذبیح الله صفا، تاریخ ادبیات ایران، ج ۳، ل ۱۶۰۹} د. صفا، هه ره ها د. هروی له وه وه داستانی چو نیه تی دانانی ئه م غه زه له ی به کورتی باسکر دووه كه ئیمه له به یتی به که مدا به دریزی باسما ن کرد {صفا، ل ؟ - هروی ل ۹۴۳}.

لیره دا خواجه باسی مه جلیسی ئه و سولتانه و ناره زووی شه و قی خو ی بو شه و ی ده کات و پی شی وایه كه به ناله ی شه وان و راز و نیاز ئه م ناره زووی دیتته دی و به و ی ده گات.

غزه‌لی سه‌د و بیست و سی:

بهری موزاریعی هه‌شتی نه‌خره‌بی مه‌کفونی مه‌حزوف
(مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن)

۱- ترسم که اشک در غم ما پرده‌در شود

وین راز سر به مهر به عالم سمر شود

ترسم که ئەشک له غه‌می ئیمه پرده‌در بیت و ئەم رازه سه‌ریه مؤره بیته قسه‌ی جیهان.
پرده‌در: پرده‌در، پرده‌ه‌لده‌ره‌وه، ناشکراکه‌ر. سر به مهر: سه‌ر به مؤر.
سمر: ئەفسانه، قسه‌ی شه‌وان.

سمر شدن: قسه‌کردن له شه‌ودا، ئەفسانه‌گوتن، بلا‌بوونه‌وه.

غه‌می عه‌شقی خواجه که غه‌می عه‌شقی حه‌قیقیه و له په‌یانی ئەزه‌لییه‌وه سه‌ره‌لده‌دات
و له‌لیدا شاراوته‌وه به‌لام چاو توانای پاراستنی ئەم ناگره‌ی دلی نییه و به فرمی‌سکی چاوان
ناشکرا ده‌بیت.

خواجه ئەم ترسه‌ی هه‌یه بۆیه ده‌لی ئەترسم ئەشک له غه‌می ئیمه‌دا بیته پرده‌در
ناشکراکه‌ری رازی سه‌ریه‌مۆری غه‌می عه‌شقی ئیمه‌ی عاشقان و ئەم رازه‌مان به‌جیهاندا
بلا‌ویته‌وه و بیینه بنیشته‌ خو‌شه‌ی سه‌رزاران.

له هه‌ندی‌نوسخه‌دا وه‌ک هروی، عیوچی دا له بری (در) (سر) هاتوه، که جیا‌وازییه‌کی
ئه‌وتۆیان نییه، به‌لام (در) جوان‌تره و دروست‌تره.

۲- گویند سنگ لعل شود در مقام صبر

آری شود و لیک به خون جگر شود

ئه‌لین به‌سه‌ر به‌رد ئەبیته یاقوت و گه‌وه‌ر، ئەری ئەبیت به‌لام به‌رنج و خه‌م خواردن ده‌بیت.
گویند: ئەلین. لعل شود: ئەبیته گه‌وه‌ر و به‌ردی به‌نرخ.

به خون جگر: به خوینی جگر، ئیدییه‌میکه به واتای رنج و عذاب کیشان و هیلاک بوون
له کاریکدا دیت.

((بوونه یاقوتی به‌رد))

دانا و زانایانی کۆن له‌و باوه‌ردا بوون که گه‌وه‌ر یا له‌عل که به‌ردیکی گرانبه‌هیه له
به‌ردی ناساییه‌وه به ده‌ستدیت، ئەمه‌ش له ئەنجامی تیپه‌رینی کاتیکی زۆر و له بارودخیکی

سروشتی تاییه‌دا که سه‌ر و نارامیی ده‌وی خواجه ده‌لی: کاتی ده‌لین گه‌ر سه‌ر بکرنیت به‌رد
ئه‌بیته له‌عل راست ئەکه‌ن به‌لام گرفت له‌وه‌دایه ئەم سه‌ر و نارام گرتنه رهنج و عه‌زایی زۆر
زۆره و زۆر نارچه‌ته.

ئه‌کری سنگ و له‌عل، قۆناغی خاوی و پوخته‌یی عارف بن، که سه‌ر مه‌رجی گه‌یشتنه به
مه‌به‌ست و پوخته‌یی، لیره‌دا خواجه زیاتر جه‌خت له گرانی و نارچه‌تی سه‌ر ده‌کاته‌وه،
هه‌رچه‌نده به‌ره‌مه‌که‌شی زۆر گرانبه‌ها و به قیمه‌ته.

۳- خواهم شدن به میکده گریان و دادخواه

کز دست غم خلاص من آنجا مگر شود

ده‌مه‌وی به گریان و هاواری شکاته‌وه برۆم بۆ مه‌یخانه چونکه بی‌گومان له‌وی من له ده‌ست
غه‌م رزگارم ده‌بیت

خواهم: ده‌مه‌وی. شدن: رویشتن. خواهم شدن: ده‌مه‌وی برۆم.

گریان: به‌گریانه‌وه. دادخواه: زۆلم لیکراو، شکات.

خلاص: رزگاری، نه‌جات.

مگر: مه‌گه‌ر - له زمانی فارسیدا سه‌ریاری رۆله‌کانی (مه‌گه‌ر) له زمانی کوردیدا رۆلی
ئاوه‌لکار جه‌خت‌کردنه‌وه و دنیایی ده‌به‌خشیت که لیره‌دا ئەو واتایه‌ی هه‌یه که له کوردیدا
به‌رامبه‌ر ئەم واتایه‌ی مه‌گه‌ر - بی‌گومان.

وه‌ک هه‌میشه حافظ مه‌یخانه‌ی عه‌شق / مه‌قامی مونا‌جات به‌شوینی رزگار بوون له‌خه‌م و
خه‌فت ده‌زانیته، بۆیه له‌ناو زۆلم و خه‌فته‌ی دونیا ده‌لیته، ده‌مه‌وی به‌گریان و شکاتی
مه‌زۆمانه‌وه برۆم بۆ مه‌یخانه بکه‌ومه مونا‌جات له‌گه‌ل مه‌عشوقدا، چونکه دلتیام له‌وی له‌خه‌م
رزگارم ده‌بیت.

گه‌ر (مگر) له‌واتای مه‌رجیدا - هه‌مان واتای کوردی - به‌کاره‌ینرایته، ئەوا واتای
به‌یته‌که به‌م شیویه:

ده‌مه‌وی به گریان و شکاته‌وه برۆم بۆ مه‌یخانه، له‌هیچ کوی له‌غه‌م رزگارم نه‌بوو، مه‌گه‌ر له‌وه‌ی
له غه‌م رزگارم بی.

۴- ازهر کرانه تیردعا کرده‌ام روان

باشد کزین میانه یکی کارگر شود

له‌هه‌ر لایه‌که‌وه تیری نزام هاویشتوه، به‌لکو به‌کێکیان کاریگه‌ریته (قه‌بوولیت).

کرانه: لا، که‌نا. کرده‌ام روان: هاویشتومه. کارگر: کاریگه‌ر.

خواجه لیتره‌دا باس له زۆری نزا و پارانه‌وه‌کانی خۆی ده‌کات و ده‌لێ له هه‌رگۆشه و لایه‌که‌وه تیریکی نزام هاویشتوو هه‌ر دوام کردوه، به‌لکو له‌م نیوه‌نده‌دا، له‌ نیو ئه‌م هه‌موو نزیاه‌دا یه‌کیکیان قه‌بوولیی و کاریگه‌ر بی‌ت.

۵- ای جان حدیث ما بر دلدار بازگو

لیکن چنان مکن که صبا را خبر شود

ئه‌ی گیانه‌که‌م لای مه‌عشوق باسی ئیمه‌ بکه، به‌لام وا مه‌که‌ سره‌ (سه‌با) خه‌به‌رداریی (بزانیی).
حدیث ما: باسی ئیمه. بر: لای. بازگو: بگپه‌وه، باسی بکه. چنان: وا مکن: مه‌یکه، نه‌یگپه‌وه. خه‌ر شود: خه‌رداریی، بزانیی.

له‌ نوسخه‌ جیاوازه‌کاندا شیوه‌ی جیاوازی ئه‌م به‌یته‌ ده‌بینریت، که له‌ لاهوریدا له‌ بری (جان) (دل) هاتوه، هه‌روه‌ها له‌ (هرو) له‌بری (لیکن) (ما) هاتوه و له‌ ته‌وا‌ی نوسخه‌کان جگه‌ له‌ عیوضی له‌ بری (مکن) (مگه‌) هاتوه، ئه‌م شیوه‌ به‌نده‌ نووسیه‌یه‌تی له‌نوسخه‌ی عیوضی وه‌رگپه‌راوه‌.

لاهوری که (ای دل) هی‌ناوه‌ دل به‌ هۆکاری به‌رزه‌خی نیوان جه‌سته و خواوه‌ند ده‌زانیی، بۆیه‌ خواجه‌ی مرۆڤ داوا له‌ دل ده‌کات که باسی ئیمه‌ی (عاشقان) لای مه‌عشوقی حه‌ق بکات تاوه‌کو به‌زه‌یی به‌حالمندا بیته‌وه‌.

به‌لام (ای جان) که‌سه‌که‌ نادیاره و نازاری خواجه‌ به‌کی ده‌لێت لای مه‌عشوق باسیبکات ته‌نیا ئه‌وه‌نده‌یه‌ به‌ گیانه‌که‌م و ئه‌زیز نیوی ده‌بات. که لای مه‌عشوق باسی حالیان بکات.

وردی و بلندی به‌یته‌که‌ له‌ میسراعی دووه‌مدایه‌ که‌ چۆنیته‌تی ده‌برینی قسه‌که‌ و خه‌به‌ردار نه‌بوونی سه‌با له‌ بوونی (په‌یوه‌ندی سه‌با و مه‌عشوق) دا دوو لیکدانه‌وه‌ی جوان ده‌هینیته‌ ناراه‌.

۱- سه‌با که‌ مه‌حه‌رمی مه‌عشوقه‌ و گشت سپه‌ده‌یه‌ک بۆنی خۆشی ئه‌و بۆ شاعیر ده‌هینی، ئیستا ئه‌م ده‌یه‌وی سه‌باش نه‌زانیی، به‌م لیکدانه‌وه‌یه‌ خواجه‌ ده‌یه‌وی گرنگی پاراستنی رازه‌که‌ به‌ قاسید (ای جان) بلێت، پتی ده‌لێ: باسی حالی ئیمه‌ لای مه‌عشوق بکه، به‌لام هینده‌ به‌نه‌ینی و ئه‌سپایی باسی بکه‌ که‌ته‌نانه‌ت سه‌باش نه‌زانیی که‌ مه‌حه‌رمی رازی مه‌حه‌رمی یاره‌. واته‌ هینده‌ به‌ ئه‌سپایی که‌ نزیکترین مه‌حه‌رمیشی نه‌زانیی.

۲- سه‌با که‌ قسه‌ هه‌لبه‌ست و بلاوکه‌ره‌وه‌ی نه‌ینی و رازه‌کانی مه‌عشوقه‌ و لای خواجه‌ بلاوکرده‌وه‌ی بۆنی پرچی مه‌عشوق له‌لایه‌ن سه‌باره‌ ئه‌و ره‌خنه‌یه‌ له‌سه‌با دینیته‌ ناراه‌ که‌ سه‌با بۆن و رازه‌که‌ به‌سه‌ره‌مه‌مواندا په‌خشه‌ده‌کات. له‌م روانگه‌وه‌ - سه‌با - مانایه‌کی نیگه‌تیقی

(قسه‌ هه‌لبه‌ست و فره‌بلێ) دراهه‌تی پان. بۆیه‌ خواجه‌ به‌ (ای جان) ده‌لێ به‌ ئه‌سپایی با سه‌با ناگادارنه‌بی چونکه‌ سه‌با زۆربلییه‌ و ئه‌م باسه‌ به‌ هه‌موو لایه‌که‌دا بلاو ده‌کاته‌وه‌.

۶- در تنگنای حیرتم از نخوت رقیب

یارب مباد آنکه گدا معتبر شود

له‌ خۆبه‌زلزانیی ره‌قیب زۆر سه‌رسامم، خوا نه‌کات گه‌دا به‌ناوبانگه‌ بن.

تنگنا: شوینی ته‌نگ، ته‌نگه‌لان. حیرت: سه‌رسامی.

در تنگنای حیرتم: له‌ ته‌نگه‌لانی سه‌رسامیدام، واته‌ زۆر سه‌رسامم.

نخوت: خۆبه‌زلزاین، خۆبه‌رستی.

معتبر: به‌ناوبانگ، ده‌سه‌لاتدار و ده‌ستدار.

ره‌قیب ده‌رگاوانی مه‌عشوقه‌، که‌ خۆی له‌ خۆیدا ده‌رگاوانی پشه‌یه‌کی زۆر ئابرومه‌ندانه‌ نییه‌، به‌لام ره‌قیب عاشقی داعیه‌داری هیچ له‌ باردانه‌بوو دنیایه‌ک کبیر هه‌یه‌ و - به‌م پله‌ و پایه‌یه‌ - که‌ پله‌ و پایه‌ نییه‌، فیز و خۆبه‌گه‌وره‌ زانیی هه‌یه‌، بۆیه‌ خواجه‌ ده‌لێ زۆر سه‌رسامم له‌م فیز و ته‌کبوره‌ی ره‌قیب به‌ بی هیچ خۆی به‌ زل ده‌زانیی، پاشان دوعا ده‌کات که‌: خوایه‌ مرۆفی هیچ و سووک (گه‌دا) نه‌بیته‌ هیچ و ناوبانگ په‌یدا نه‌کات. واته‌ ره‌قیب به‌ بی هیچ ئاوا فیزی هه‌یه‌ ناخۆ شه‌گه‌ر شت بیی چی ده‌کات خوایه‌ نه‌یکه‌ی به‌ هیچ.

لاهوری ره‌قیب به‌ بای سه‌با ئه‌داته‌ قه‌له‌م، به‌لام ئه‌کرێ ره‌قیب عاشقانی رواله‌تی، یا سوڤیلکه‌ ریا‌بازه‌کان بن، به‌ بی هیچ عه‌شق و عاشقییه‌ک فیزیان هه‌یه‌، له‌ کاتی‌که‌دا له‌ ده‌رگای مه‌حه‌رمی مه‌عشوق ناودیو نه‌بوون.

۷- از کیمیای مهر تو زر گشت روی من

آری به یمن لطف شما خاک زر شود

له‌ کیمیای خۆشه‌ویستی تۆوه‌ رووی من بووه‌ زێر، ئه‌ری به‌ به‌ره‌که‌تی لوتفی تۆ خاک ده‌بیته‌ زێر.

کیمیا: زانستی ناسن و ته‌نه‌که‌ و مادده‌ی تر کردنه‌ زێر و زیو.

زرگشت: بووه‌ زێر. یمن: به‌ره‌که‌ت. زر شود: ده‌بیته‌ زێر.

خواجه‌ عه‌شقی یار و لوتفی یار به‌ کیمیا ده‌زانیی که‌ ناسن و ته‌نه‌که‌ و توخمی دیکه‌ ده‌کاته‌ توخمی گرانه‌ها ده‌لێ: کیمیای عه‌شقی تۆ رووی منی کرده‌ زێر و به‌هۆی عه‌شقی تۆوه‌ من گه‌وره‌ بووم، میسراعی دووه‌م ته‌ئکید و جه‌خته‌ له‌ سه‌ر ئه‌م واتایه‌: ئه‌ری بیگومان به‌

بهره‌گه‌تی لوتفی تو (کیمیای لوتفت) من که خاکم دهمه زۆر گه‌وره دەم، واته به عه‌شقی حه‌ق مرۆشی خاکی گه‌وره و بلند و به به‌هادهبی و وه‌ک زۆری لی دی.

8- بس نکته غیر حسن بپاید که تا کسی

مقبول طبع مردم صاحب نظر شود

جگه له جوانی پتویسته خالی دیکه‌ی زۆر هه‌بیت، تا که سیک بچیتته جینگه‌ی ره‌زامه‌ندی خه‌لکی خاوه‌نرا. ئەم به‌یتته یه‌کی لهو به‌یتانه‌ی که خواجه مهرجه‌کانی جوانی و په‌سه‌ندی که سیک تیدا ده‌خاته‌پوو، که تیاياندا جوانی دهره‌کی ناکاته مهرجی بنسچینه‌یی، لیره‌شدا ده‌لی: ته‌نیا جوانی مهرجی ئەوه نییه که که سیک بیته جینگه‌ی ره‌زامه‌ندی خاوه‌نرايان و عاقلان، به‌لکو جگه له جوانی خالی زۆر هه‌یه که پتویسته له که سیکدا هه‌بیت بۆ ئەوه‌ی خاوه‌نرايان ئەو په‌سه‌ند بکه‌ن.

9- این سرکشی که کنگره‌ی کاخ وصل راست

سرها بر آستانه‌ی او خاک در شود

ئەم به‌رزیه‌ی که پاساری کۆشکی وه‌صل هه‌یه‌تی، سه‌ری زۆر له به‌ر دهرگایدا ده‌بنه خاکی به‌ر دهرگای.

سرکشی: به‌رزی، سه‌رکیشی. کنگره: پاسار. کاخ: کۆشک.

خاک درشود: ده‌بنه خاکی به‌ر دهرگا و سه‌ره‌ری، ده‌مرن.

خواجه له بی نیازی مه‌عشوق ئەدوی، ئەو مه‌عشوقه‌ی که له کۆشکی به‌رز و بلنددایه و وه‌سل و ژوان له‌گه‌ل ئەودا له کۆشکیکی به‌رز و بلنددایه پاسار و هه‌سار به‌رز ئەچی که چوونه ژووره‌ه بۆ ژوانی ئەو مه‌حاله، بۆیه هینده‌ی عاشق له به‌ر دهرگادا چاوه‌پێیان کردوه که سه‌ریان بووه‌ته خاکی سه‌ره‌پتی به‌ر دهرگا، واته مردوون و سه‌ریان رزیوه و بووه‌ته‌وه به‌خاک، یاخود سه‌ریان خستۆته به‌ر دهرگا و ئاستانه‌ی یار تا به‌لکو ره‌حمیان پی بکات، که ئەم لیکدانه‌وه‌ی دوايان دروستتره به‌رچاوده‌که‌وی.

واته: کۆشکی ژوانی یاره‌ینده سه‌خت و به‌رزه که‌س به‌هه‌ولێ خۆی پیی ناگات بۆیه عاشقان سه‌رده‌خه‌نه به‌رپی یار و له به‌ر دهرگایدا که‌وتوون تاره‌حمیان پی بکات.

10- حافظ چو ناله‌ی سر زلفش به‌د ست توست

دم درکش ارنه باد صبا را خبر شود

حافظ ئیستا که ناهه‌ی سه‌ری زولفی له‌ده‌ستی تو‌دایه، بیده‌نگ به، ئەگه‌رنا بای سه‌با نه‌ینی ناشکرا ده‌کات.

دم درکش: بی دهنگ به. ارنه: ئەگه‌رنا.

خواجه به‌خۆی ده‌لی: تو‌که ده‌زانی سه‌با زۆر زۆر نزیکه له‌هه‌ره‌می یار و گه‌رنه‌پێنیه‌ کیشی بزانیته یه‌کسه‌ر بلاوی ده‌کاته‌وه.

ئیستا که سه‌رکه‌وتوو بوویت و سه‌ری زولفی یار که‌نافه‌ی پر له‌میسکه که‌وتوه‌ته ده‌ست و به‌مه‌رامی خۆت گه‌یشتوویت بی دهنگ به، ئەگه‌رنا سه‌با ده‌زانیته و ئەم نه‌پێنیه به‌هه‌موو لایه‌کدا بلاوده‌کاته‌وه‌و په‌رده‌له‌سه‌ر رازه‌که‌ت لاده‌دات.

له‌پاستیدا ئەم به‌یتته و ته‌نانه‌ت نه‌سه‌قی گشتی غه‌زه‌له‌که‌ش جه‌ختکردنه‌وه‌ی ناشکراو و راسته‌وه‌خۆیه له‌پاراستنی نه‌ینی نیوان عاشق و مه‌عشوق و هۆی به‌رده‌وامی ئەو عه‌شقه. که حافظ و زۆریه‌ی عارفه‌کان جه‌ختی له‌سه‌ر ده‌که‌نه‌وه به‌مه‌رجی به‌رده‌وامی ئیلاهی ده‌زانن.

شه‌رحی عیرفانی به‌یتته‌که له (ناهه‌ی سرزلف) دا قه‌تیس ده‌پێته‌وه که بریتیه له بۆنی سیفاتی ئیلاهی.

واته ئیستا که‌تو به‌سیفاتی ئیلاهی ئابروومه‌ند بوویت بیده‌نگ به و بلاوی مه‌که‌ره‌وه.

غەزەلى دوو سەد و بیست و چوار:

بەحرى رەمەلى ھەشتى مەخبونى مەحزوف
(فاعلاتن فعلاتن فعلمن)

۱- گرچه بر واعظِ شہراين سخن آسان نشود

تا ربا ورزد و سالوس مسلمان نشود

گەرچى ئەم قەسەيە لای واعیزی شار ئاسان نییە، تا ربابازی و فریودەری بکات موسلمان ناییت. تا ربا ورزد: ریاکاری بکات. سالوس: زمانلوسی، بەزمانی لووس خەلکی

فریودان، فریو.

لێرەدا خواجه رەخنە لەواعیزی شار - واتە کۆلکە مەلای فریودەری زمانلوسی خو بەخواناس پیشاندر که خەریکی ریاکاری و فریودانی خەلکەبەناوی نایینەو - دەگریت و دەلێ: گەرچى ئەم قەسەيەى من دەیکەم لە سەرشارنى واعیزی شار ئاسان نییە، بەلکو لەسەر شانی گرانه و پێی ناخۆشە بەلام بەم شپۆهە خەریکی ریازی و فریودانی خەلکی بیست، موسلمان نییە موسلمان بوون واتە راستگویی و سەرراستی، نەوێک ریا و فریودان.

۲- رندی آموز و کرم کن که نه چندان هنراست

حیوانی که ننوشد می و انسان نشود

فیزی رەندی بە و بەخشنەبە، چونکە ھونەرێکی زۆر نییە کەحەیانێ مەى نەنۆشیت و نەبیستە مەرۆقیش.

آموز: فێرە. کرم کن: بەخشنە بە، کەرەمت ھەبیست.

لەئاستی سەرەوێ بەیتە کەدا و واتای نزیکى (حەیانى مەى نەخواتەو و نەشبیستە مەرۆق) بەم شپۆهەيە:

خو بە واعیزی شار دەلێ واز لەفریو و ربا بیئە و فیزی ژيانى رەندی - واز ھێنان لە غەیر خوا - بە چاکەکار و بەخشنەبە. چونکە ھێچ ھونەرێکی گەرنگ نییە کە گیاندارێک (قۆناغى مەرۆق پێش گەیشتن بە مانا بالاکانى ژيان و مەرۆقایەتى) مەى - کەلای واعیز خواجه خراپە - نەخواتەو و کەچی نەبیستە مەرۆق ھەموو خراپییە کەى کە بکات. واتە ئەى واعیز کە تۆ بەردەوام دەلێی مەى خراپە و مەى ناخۆیتەو - ئەلبەت مەى خۆشەویستى و عەشقى حەقە - ئەى بۆچی ناییت بە مەرۆقى چاک و ھەر خەریکی ربا و زمانلوسیت.

لەئاست قوولێ بەیتە کەشدا و لە واتای دووری حەیانى مەى نەخواتەو و نەشبیستە مەرۆق) بەم جۆرەيە:

وێک گوتان (حیوان) قۆناغى بەر لەپێگەیشتنى مەرۆقە لەپووی مانا بەرزەکانەو، ئەو مانا و چەمکانەى کە بەردەوام لەجیھانى فریشتەى نزیک دەکاتەو و لەجیھانى حەیانى دوور دەخاتەو.

لێرەدا خواجه واعیزی بە مەرۆقى قۆناغى حەیانى دەزانیت. بۆیە پێى دەلێ ئەى واعیز مانەو لە قۆناغى حەیانیدا و گەشەنەکردن بۆ بلندی (کەسى کە مەيى موحیبەت نەخواتەو و نەبیستە مەرۆق) نازایەتى نییە، بۆیە تۆ گەردەتەوێ ھونەرت ھەبیست فیزی رەندی بەر روو لە غەیری مەعشوقى حەق وەرگێرە و چاکەکار و بەخشنەبە. چونکە ئەم دوو سیفەتە و خواردنەوێ شەرابى عەشقى ئیلاھى مەرۆق گەرە دەکات و لە قۆناغى حەیانى مەى دەپێگەینتە قۆناغى مەرۆقى.

لەروانگەى عیرفانیشتەو واتای بەیتە کە دەبیستە:

ئەى واعیزی خۆپەرست تۆ فیزی رەندی بەر کەرەندى روو وەرگێرێانە لە ھەرچى شتى غەیری مەعشوقى حەقە و بەخشنەبە، کە بەخشنەبیش فیداکردنى خودە لەپێناو زاتى حەقدا ھەرەھا مەيى موحیبەتى حەق بۆخۆرەو و خۆت بە قۆناغى مەرۆقبوون بگەيەنە چونکە نازایەتى نییە کە مەرۆق ھەر لە قۆناغى حەیانیدا مینیتەو و مەيى موحیبەت و عیرفان نەخواتەو.

لەھەندى نوسخەدا لەبرى (ننوشد) (بنوشد) ھاتووە، لەگەڵ ئەوێ لەنوسخە باوەرپێکراوکاندا شپۆھى یە کەم ھاتووە، بەلام گەر (بنوشد) بیست واتاکە دەبیستە کەسى کە مەى بخواتەو و کەچی نەشبیستە مەرۆق، واتە ھەر بەقسە لەعەشق بدویت و کاریگەرى لەسەرى نەبیست.

۳- گوهر پاک ببايد که شود قابل فيض

ورنه هر سنگ و گلى لؤلؤ و مرجان نشود

پێویستە گەوھەرى پاك ھەبیست تابوانى فەيز بگرتتە خوێ، ئەگەرنا ھەر بەرد و کلێك ناییتە لونلوی (مروارى) مەرجان.

فیض: لافاوى بەرە کەت و رەجمەتى ئیلاھى.

خواجه لە بەردەوامى قەسەکانى لەگەڵ واعیزی شاردا دەلێ: فەيزى ئیلاھى بە گەوھەر و فێرەتى پاك ھەيە و گەر مەرۆق گەوھەرى پاك نەبیست توانای وەرگرتنى فەيزى ئیلاھى ناگریست تاگەرە بیست ھەرەوێک چۆن ھەموو بەرد و کلێك نابنە یاقوت و مەرجان.

واته پتویسته مرؤف بۆ گۆران به ره و چاکی خاوهن نامادهیی خودی بیّت و گهرنهم نامادهیییه نه بیّت توانای گۆرانی نییه: له راستیدا خواجه دهیهوی به کنایه و درکه به واعیز بلایت تو نامادهیی بوونه مرؤفی کاملت تیدا نییه باهر شت بزانیّت.

٤- اسم اعظم بکند کار خود ای دل خوش باش

که به تلبیس و حیل دیو مسلمان نشود

ئهی دۆل دلخۆش به چونکه گهرهترین ناوی خوا (اسم اعظم) کاری خۆی دهکات و به خۆگۆرپن و فریوکاری دیو نابیتته موسلمان.

اسم اعظم: گهرهترین ناوی خوا، که له نیو زانایاندا به شاراوهدیی ماوه تهوه تا نیستا یه کلانه بوتهوه هه ندیک به الله یا الله اکبر یا حی و قیوم ی ته ده نه قه له م.

تلبیس: خۆگۆرپن. حیل: فر و فیله کان (کۆی فر و فیله - حیل).

له راستیدا ساغکردنه وهی ئهم بهیته له نیو حافظ ناس و لیکۆلهر و رحنه گره گهره کانی ئیراندا مقۆمقۆ و لیدوانی زۆری هیناوه ته نارا و بوونه ته دوو دهسته هه ردهسته یه کۆمه لیک به لگهی بۆ سه لماندنی رایه کانی خۆی هیناوه ته وه ئهو جیاوازییه ش له (مسلمان نشود) سلیمان نشود) دایه، واته موسلمان دیو و سوله یان بوونی دیو. به ره وهی که له رای دهسته جیاوازه کان بدوین به نه بروام وایه که به لگه و رای هه ردوو دهسته که رازیکه رانه یه و قه ناعه ت به خۆینه ر ده هینن له سه ر راستی هه ریه که یان، بۆیه پتویسته پشت به هۆکاریکی دیکه ی جگه له لایه نی واتا ببه ستین. که نه ویش هاتنی شیوه یه کیان و نه هاتنی شیوه یه که ی دیکه یانه له زۆرینه ی نوسخه دیرینه کاند (ببگومان - درعباس زریاب خوئی - ناماژه به م بنه ما زانستییه دهکات) {حافظ نامه، ج ٢، ل ٧٨٤}.

له سه ر ئهم بنه مایه که سه یری نوسخه دیرینه کان بکه ین ده بینن له کۆی هه شت نوسخه ی دیرینی نیوان سالانی (٨١٣) کۆچی تا (٨٢٧) ی کۆچیدا واته پاش چاره که سه ده یه که تا سی سال له کۆچی دوا ی حافظ - له حه وت نوسخه یاندا ئهم غه زله هاتوو و له نوسخه ی کتیبخانه ی ناسه فییه ی حیدرئابادی هیندستان (٨١٨) دا نه هاتوو، له کۆی ئهو حه وت نوسخه یه شی که ئهم غه زله یان تیدا یه له پینج نوسخه ی سالانی (٨١٣، ٨١٩، ٨٢٢، ٨٢٤، ٨٢٥) دا که دیرینه ترین نوسخه کانی دیوانی حافظن (مسلمان نشود) هاتوو، له دوو نوسخه ی سالانی (٨٢١، ٨٢٧) دا (سلیمان نشود) هاتوو له دیوان {حافظ براساس هه شت نوسخه ی کامل کهن، مؤرخ سالهای ٨٠٣-٨٢٧ هجری قمری + تدوین و تصیح، د. رشید عیوضی، تهران ١٣٧٦ انتشارات امیر کبیر ص ٢٤٦}.

به م پتیه (مسلمان نشود) شیوه ی ره سه نتر و دیرینه تر به یته که یه .

ئهو به پزانه ی به (سلیمان نشود) مانایان کردوو ته وه (د. عیوضی، لاهوری، خلخالی، پژمان مختیاری، هومن، د. هروی، دشتی، لیموده ی... ن) به لام (قزویی، خانلری، خرمشاهی، اردشیر بهمنی، د. شفیع کدکنی، احمد سمیعی، عباس زریاب خوئی) که - وه ک ناماژه یان پیدا - زیاتر له سه ر بنه مای نوسخه ی ره سه ن و دیرینه ساغی کردۆته وه - که د. خرمشاهش ناماژه ی به م حاله ته داوه - به پزده کانی دیکه به لگهی واتایان کردۆته پشتیوانی رایه کانیان.

واتای به یته که بریتیه له: ئهی دۆل خۆشحال به و دلخۆش به چونکه بوونه سوله یان/موسولمان ناوی پیروژ (پشتیوانی حه ق و هیدایه تی نیلاهی) پتویسته و هه ر دیو و ناکه سیک (که له ره دا مه به ستی واعیزی به یته کانی پتیشوه) به خۆگۆرپن و فر و فیله ناتوانی بیته موسلمان/ سوله یان.

واته: ئهی دۆل کاتی واعیز خه لگی خۆی به موسلمان و پساو چاک ده خاته روو ناره حه ت و دلگران مه به، چونکه ئهو ته سله مه سه له که (پیروژترین ناوی خوا و هیدایه تی ئه وه) ی لا نییه و ئه مپۆ و به یانی ریسوا ده بیّت چونکه به یی ئهو ناوه دیو نابیتته موسلمان/ سوله یان.

ئیتتا له به لگهی هه ردوو دهسته که ده دوین:

دهسته ی یه که م (سلیمان نشود) به راست ده زانن به لگه یان چیرۆکی هه زه رتی سوله یان و دزینی ئه نگوستیله که یه تی له لایه ن دیوه وه بۆ ئه وه ی خۆی سوله یان پیشان بدا و ده سه لات بگریته ده ست به لام چونکه (اسم اعظم) ی نه زانی (که نه ینی پیغه مبه رایه تی و هیز و ده سه لات هه زه رتی سوله یان بو) فر و فیله که ی سه ری نه گرت و نه بوو. واته: ئهی دۆل دلخۆش و دلنیابه چونکه گهرهترین ناوی خودا کاری خۆی دهکات و دیو (ببه رگی سوله یان و ئه نگوستیله ی پی بیّت) به فر و فیله و خۆگۆرپن نابیتته سوله یان ئهم دهسته یه له که ل ئه وه ی که پتیا وایه (مسلمان نشود) له رووی واتاوه له نگه، له رووی قافییه شه وه به له نگه ده زانن چونکه قافییه که ی دووباره بوونه وه ی قافییه ی به یته یه که مه .

به لام **دهسته ی دووه م** - به تاییه تی د. خرمشاهی - ئهم دووباره بوونه وه یه به تاسایی ده زانیّت و پتیی وایه که حافظ زۆر خۆی له م دووباره بوونه وه یه نه پاراستوو و هه ندی جاریش نه وه ک هه ر نه نگ و ناشیرین نییه به لکو بووه ته مایه ی جوانی به یته که و واتا که، د. خورده مشاهی له حافظ نامه دا نووسیویه تی له غه زه لیاتی حافظدا زیاتر له هه فتاجار قافییه دووباره بووه ته وه. {حافظ نامه، ج ٢، ل ٧٨٥}.

له لایه نی واتاشه وه ئه م دهسته یه له و پروایه دان که ئه م بهیته ئاماژه یه به فه رموده ی موسولمان بوونی جنۆکه و شهیتانی مرۆف، چونکه هه ر که سیک دیۆ / شهیتانی خو ی هیه و پیغه مبه ر ﷺ ده فه رمو ی: ((مامنکم من احد الا وله شیطان، قالوا وانت یارسول الله ؟ قال: الا ان الله اعافنی فاسلم فلا یأمر الا بالخیر)) یاخود: ((إِنِّي أَسْلَمْتُ شَيْطَانَ نَفْسِي بِيَدِي)).

واته: هه ریبه کی له ئیوه شهیتانیکه هیه، گو تیان تو ش ئه ی پیغه مبه ری خوا ﷺ؟ ده فه رمو ی: به لئ، به لام خوا یارمه تی داوم موسولمان بو، جگه له خیر فه رمان به هیچی تر ناکات)) یاخود ((من خۆم شهیتانی نه فسی خۆم موسولمان کردوه)).

به م بییه ش واتای بهیته که ده بیته: ئه ی دلئ خو شحال به و خه فه ت مه خو له وه ی که واعیز واخو ی به چاک ده رده خات چونکه شهیتان / دیۆ به فریوکاری موسولمان نابیت و ئه وه (اسم اعظم) ه که کاریگه ری خو ی ده بیت.

جگه له م فه رموده یه دهسته ی دووم به لگه ی شیعی فارسی پیش سه رده می حافظ یان هیئاوه ته وه که باس له موسولمان بوونی دیۆ / شهیتان ده کات بو ئموونه:

(ناصر خسرو)

آن دیو را که در تن و جان من است

باری به تیغ عقل مسلمان کنم

شیخ احمد رومی (معاصر مولوی)

محمد گفت دیوانه رکف من

مسلمان شد اگر فرنگ باک

{رحیم ذالنون، ص ۱۸۱، گزیده ی غزلهای حافظ، نشر قطره، چاپ اوّل سال ۱۳۸۰، تهران}

از اسلم شیطانی شد نفس تو ربانی

ابلیس مسلمان شد، تا بادا چنین بادا

مولوی

حافظ نامه، ج ۲، ص ۷۸۳

به نده پیماویه به لگه یه کی دیکه ی چه سپاندنی (مسلمان نشود) لایه نی ره وان بیژییه، چونکه خواجه هه میشه هه ولئ دوورخسته وه ی مانا نزیکه کان و چه ند ره هه ندرکنیان ده دات.

لیزه دا راسته له رووی نه سه قی گشتی بهیته که وه گه ر (سلیمان) بیت ریگتره به لام ئه مه ئه و نه سه قه یه که ئیمه جوانیی تیدا ده بینن و خواجه هه میشه له وه ولده دا بووه که جوانییه کانی ئه و دیو ئه م نه سه قه ده ربه یینی هه ر بۆیه بو دوورخسته وه وه ی بی ری ئیمه ش بی

له و نه سه قه باوه و بو تیکه لاو کردنی هه ردوو مه سه له که ش ئه م کاره کراوه، واته ئیمه له خویندنه وه ی میسراعی یه که مدا چاره پروانی (سوله یمان) ده که یین له بهیته ی دووه مدا به لام خواجه به ناقاریکی دیکه ماندا ده بات، هه ر ئه م خاله یه کیکه له و هۆکارانه ی که غه زه لی ئه و گه وره یه له هه مووان جودا ده کاته وه.

۵- عشق می ورزم و امید که این فن شریف

چون هنرهای دگر موجب حرمان نشود

عاشقم و ئومیده وارم ئه م هونه ره به رزه ی عاشقی وه ک هونه ره کانی دیکه نه بیته مایه ی مه حروم بوون و ره نج به خه ساری.

شریف: به ریز و به رز.

فن شریف: هونه ری به رز و به ریز که مه به سته ی له هونه ری عاشقییه.

موجب نشود: نه بیته مایه ی.

حرمان: مه حروم بوون و ره نج به خه ساری، خه ساره ت مه ندی، دۆراوی.

خواجه له م بهیته دا هه ر له نه سه قی گشتی غه زه له که ده رنه چوو و هونه ری خو ی له هونه ری ئه وانی دیکه بو ئموونه (واعیز) جودا ده کاته وه و به عاشقی و ره ندی ده داته قه لئم و ده لئ من عاشقم و هیوادارم که ئه م هونه ره به رزه ی عاشقی وه ک هونه ره کانی دیکه ی چاپلوسی و فریودان نه بیته مایه ی ریسوایی و خه ساره تمه ندی (واته ئه و هونه رانه ده بنه مایه ی خه ساره تمه ندی) لیزه دا شاعیر ته نها عشق به مایه ی سه رفرازی ده زانی ((عشقت رسد بنده و.....))

ئه م واتایه ی سه ره وه ئه و کاته راسته که (حرمان) به واتای ره نج به خه ساری یا بییه ش له به رچا و بگیریت، بهیته که لیکنانه وه یه کی دیکه هه لده گریت به م شیوه یه:

هونه ر و فه زیله ته کان ده بنه مایه ی مه حرومییه ت و ده ست به تالی له نیو کۆمه لگه (نه زانه کاند) و بی هونه ری و سووکی ده بنه هونه ر، بۆیه خواجه ده لئ، منیش هونه ر و فه زیله تی به رزی عاشقم هه لپژاردوو و ئومیده وارم وه ک هونه ره کانی دیکه نه بیته مایه ی مه حرومییه تم.

۶- دوش میگفت که فردا بدهم کام دلت

سببی ساز خدایا که پشیمان نشود

شه وی رابردوو ده یگوت به یانی به ئاواتی خو ت ده گه یه تم خوایه هۆکاریک بسازیته که په شیمان نه بیته وه.

فردا: به یانی. بدهم کام دلت: به ئاواتی دلئ خو ت ده گه یه تم.

سببی ساز: سه به بی دروست که.

لهبى و وعد و په يمانى يار نه دوى، دوينى شهو كه گوتوبه تى به يمانى به ناوا تى خوتت ده گه يه نم، باور ناكات و نه زانى په شيمان ده بيته وه، بويه دوعا و نزا ده كات كه په شيمان نه بيته وه و به ناوا تى خويى بگه يه نيټ.

۷- حسن خلقى ز خدا مى طلبم حسن ترا

تا دگر خاطر ما از تو پریشان نشود

رهوشت جوانى بؤ جوانى تو له خوا داوا ده كه م، تا ئيدى فكرى تيمه به هوى تو وه پريشان نه بيت.

حسن خلقى: رهوشت جوانى.

خواجه به يار ده ليت تو كه جوانيت بى سنوره به لام رهوشت جوانيت كه مه و به جوانيت تيمه نازار ده د هيت و فرمان ده شيونى و پريشان خاترمان نه كه يت، بويه له خوا داوا ته كه م كه رهوشت جوانى به جوانى تو ببه خشيت تا ئيدى كه مى بيرمان نارام بگريټ و به عيتاب و رووترشى و خراپه كارى له گه لماندا پريشانمان نه كه يت.

له هه ندى نوسخه دا (خوى) - قزوينى - و له هه ندى نوسخه دا (روى) - قدسى / هروى له به رى (حسن) هاتوون، واتاى (خوى) - خو و نه خلاق - زياتر واتاى به يته كه به رهو ناماژده ان به (واعيز) ده بات.

۸- ذره را تا نبود همّت عالی حافظ

طالب چشمه‌ی خورشیدِ درخشان نشود

حافظ زهره تاهيمه تى به رزى نه بيت به هيوای گه يشتن به سه رچاوهى هه تاوى دره وشاوه نايټ. ذره: گه رديله. طالب: تالب، داوا كهر. درخشان: دره وشاوه.

زهره هه مان گه رديله تو وه وردانه كه له تيشكى هه تاودا دره ده كه ون و نه كرى مه به ست له مرؤق بيت، سه رچاوهى دره خشانى هه تاو يش، سه رچاوهى به رزى مه عرفه ت و عه شقى حقه كه خودى مه عشوقه واته تاله ناخى زهره و گه رديله دا هيمه ت به رزى و گه وه هه رى پاك نه بيت، خوازيارى نه وه نايټ كه به ماناى به رزى مه عرفه ت و رووى دره خشانى مه عشوق بگات، كه گه يشتن به م مه عشوقه ش توانه وه و فه نابوونه.

غزه لى دوو سه د و بيست و پينجه م:

به حرى ره ملى هه شتى مه خوبنى محروف

(فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلىن)

۱- گرمن از باغ تو يك ميوه بچينم چه شود

پيش پايى به چراغ تو ببينم چه شود

نه گهر من له باغى تو ميوه يه ك بچنم ده بى، به رده م پييه ك به چراغى تو ببينم چ ده بى.

بچينم: بچنم، ليكه مه وه. چه شود: چ ده بى، چى ده بى.

پيش پايى: به رده م پييه ك.

خواجه به يار و دولبه رى جوانى خوى كه به باغيكى پر به ره مى ده زانى ده لى: گهر من له باغى جوانى تو ميوه يى ژوان و وه سللى ليكه مه وه چ ده بيت و گهر سوود له چراغى تو (جوانى رووى كه وه ك چرايه) و هر گرم و به رده م پييه كه ي پى ببينم چ ده بى.

۲- يارب اندر كنف سايه‌ی آن سرو بلند

گر من سوخته يك دم بچينم چه شود

په روه رداگار گهر منى سووتا و هه ناسه يه ك له په ناى سي به رى نه وه سه روه به رزه دا دانيشم چ ده بى.

كنف: په نا، سايه و سي به ر. يك دم: هه ناسه يه ك، ده ميټك، تو زيك.

خوايه گهر منى دل سووتاوى رهنج كيشاو بؤ ته نيا ساتى له په ناى سي به رى نه وه ياره به ژن به رز و ريكه وه ك سه روه دا دانيشم و بجه سي مه وه چ ده بى.

۳- آخر اى خاتم جمشيد همايون آثار

گر فتد عكس تو بر لعل نگينم چه شود

ناخو نهى نه نگوستيله ي سوله يمانى جيبى په نجهى موباره ك، گهر وينه يه كه ي تو بكه ويته سه ر له على نگينم چ ده بى

خاتم جمشيد: نه نگوستيله ي سوله يمان (د.خ). همايون: موباره ك، پيروز.

آثار: كاريگه رى.

نه نگوستيله ي هه زه تى سوله يمان (د.خ) كه پيروز ترين ناوى پيوه بوو مايه ي ده سه لاتى نه بوو و هه ميشه كاريگه رى چاك و موباره كى هه بووه خواجه ده لى ناخر نهى نه نگوستيله ي

جی په نجه موباره کی گهر جه مشید گهر سینه ریکت بکه ویتته سهر له علی نگین و نه نگوستیله ی من و (منیش له پیروزی توره کارم له بهر پروات و دهسه لاتی گه یشتنم به ناواتم هه بیته) چ ده بیته.

۴- واعظ شهر چو مهر ملک و شحنة گزید

من اگر مهرنگاری بگزینم چه شود

کاتی واعیزی شار خۆشه ویستی پاشا و داروغه ی هه لباردوو، نه گهر من خۆشه ویستی نیگار و یاری هه لباریم چ ده بیته.

ملک: پاشا. شحنة: داروغه، دهسه لاتدار گزیدن: هه لباردن
نگاری: یاریک

واته کاتی که واعیز به هوی خۆپه رستی و نه زانییه وه دهستی داوه ته چلکا و خوری و له گه ل پاشا و کاربه دهستانی شار و لاتدا ریککه وتوو و نه وانی خۆش ده وی، من خه ریکی عه شق بم و یاری هه لباریم چ ده بیته.

۵- عقلم از خانه بدر رفت و اگر می این است

دیدم از پیش که در خانه ی دینم چه شود

عه قلم له سهر در چوو، نه گهر مه ی نه مه بی (وابکات) پیش بینی ده که م که له مائی دینمدا چ ده بیته.

از خانه بدر رفت: له مال در چوو، واته: عه قلم له سهرمدا نه ما و له ده ستمدا.

دیدم از پیش: له پیشدا ده زانم، پیش بینی ده که م.

واته من که شه راجم خوارده وه عه قلم له ده ستمدا، نه گهر شه راب ناوا بیته که عه قل له ده دست بده بیته، نه واهه ریشتدا ده زانم له مائی دینمدا چی روود دات و نه ویش له ده ستمده دم.

۶- صرف شد عمر گرانمایه به معشوقه و می

تا از آنم چه به پیش آید، از اینم چه شود

ته مه نی نه زیزم له ری مه عشوق و مه ییدا سهر ف کرد، تا بزاتم له و (مه عشوق) چیم به سهر دیت له م (مه ی) چیم لی دی.

صرف شد: سهر ف بوو. گرانمایه: نه زیز، به هادار.

به پیش آید: به سهر بیته، بیته پیشه وه.

ازان (از آن): له وه وه. ازین (از این): له مه وه.

واته: من ته مه تم له ری مه عشوق و مه ییدا سهر ف کرد، بزاتم له مه ی و مه عشوق چیم به سهر دی و چیم لی ده که ن.

۷- خواجه دانست که من عاشقم و هیچ نشد

حافظ ار نیز بداند که چنینم چه شود

سهر وهر و خواجه زانی که من عاشقم و هیچ نه بوو، گهر حافظیش بزانیته ناوام چ ده بیته. خواجه: به ریتر، سهر وهر، به رای (خوالی خۆشبوو ختمی لاهوری، د. مهدی معینیان) مه به ست له خواجه (خواجه قوام الدین حسن صاحب عیار) ه.

هیچ نشد: هیچ نه بوو. چنینم: ناوام.

واته: خواجه قوام الدین حسن صاحب عیاری و وزیر زانی من عاشقم و هیچ نه بوو - یا خود به پیته هندی نوسخه هیچی نه گوت - نیستا گهر حافظ (واعیز) یش بزانیته که عاشقم هه ر هیچ نابیته چونکه نه و له واعیزی شار گه ورتره.

غەزەلی دووسەد و بیست و شەش:

بەحرى موزارعی هەشتى ئەخرەبى مەكفوفى مەحزوف
(مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن)

۱- بخت از دهان دوست نشانم نمی دهد

دولت خبر ز راز نهانم نمی دهد

بەخت نەشانەییەکی دەمی دۆستم پێی پێشاننادات، بەخت هەوالئیکم سەبارەت بەرازى پەنھان پێی نادات.

نشانم نمی دهد: نیشانهیەکم پێی نادات.

لەراستیدا میسراعی سەدر و عەجزی بەیتەکە یەك واتایان هەییە و میسراعی دووھ دووبارەکردنەوی میسراعی یەكەمە بەلام لەبری (دەهان) (راز نھان)ی هیناوه، واتە دەمی یار هیندە بچووکه کەوھک رازی پەنھانە و نایدۆزمەوھ بەختی خەوالئوشم هەوال و نیشانەییەکی ئەوھ پێی نادات.

لە زاراوی عیرفاندا هەمان رازی پەنھانی بوونە کە عارفەکان ویلی دواى کەشفکردنی ئەو سەر نیلاھییانەن کەچی لیژەدا خواجە لە بێ بەختی و خەوالئویی بەخت و دەولەتی (کەبەواتای بەخت دیت) خۆی دەدوی و دەلی بەخت رینمایم ناکات ئەو رازانە کەشفبکەم.

۲- از بهر بوسه‌ای ز لبش جان همی دهم

اینم نمی ستاند و آنم نمی دهد

بۆ ماچیک لەلیوی گیان دەبەخشم، ئەمەم لی ناسەنیت و ئەوھ ناداتی.

از بهر: بۆ. بوسه: ماچ. همی دهم: دەدەم. نمی ستاند: ناستینی، وەرناگری. لەف و نەشری نامورەتەب لە بەیتەکەدا هەییە و (این) بۆ (جان) و (آن) بۆ (بوسه) ئەگەرپێنەوھ. واتە: من بۆ ماچیک لیوی نامادەیی بەخشینی گیانم، کەچی گیانم لی ناسەنی و ماچیکم ناداتی.

(ماچ) لە فەرھەنگی عیرفانیدا لە فەیزی رەحمی لیکندراوھتەوھ و گیان بەخشینیش فەنا و لەخۆبوونەوھییە و (لب)یش هەمان سڕ و نھینی نیلاھییە.

واتە: من لەپیناوی فەیزیکی نھینی حەقدا نامادەم فانی یم بەلام ئەو فەیزەم ناداتی و فانیم ناکات.

۳- مردم ز اشتیاق و درین پرده راه نیست

یا هست و پرده‌دار نشانم نمی دهد

لە شەوق و تاسەدا مەردم و ئەم پەردەییە رێگەیی تێدا نییە، یا هەییە و پەردەدار (دەرگەوان) پێشانم نادات.

پرده‌دار: دەرگاوانی سەراپەردەیی یار.

خواجە لەم بەیتەدا دوو مەسەلە دەخاتەرۆو کە یەكەم سورتان و مەردنی خۆبەختی لە تاسە و نازەزووی گەیشتن بە سەراپەردەیی یار، دووھم بوونی حەجباب لەرێگەیی ئەو تاسە و نازەزووھدا و نەگەیشتن بەمەقسەد.

ئەوھ دەلی: مەردم لەتاسە و نازەزووی گەیشتن بەیارد، بەلام سەراپەردەیی یار رێگەیی نییە و ناتوانم پێی بگەم، یاخود رێگەییەکی هەییە و من نایزانم و دەرگاووان و پەردەوانەیی حەرمی یاریش پێم پێشان نادات. سەرا پەردەیی یار هەمان حەرمی مەلەکوئی مەعشوقی حەقە.

لەراستیدا (پردە) و (راھ) و (پەردەدار) زاراوی مۆسیقین و بەلیکنانەوی ئەو زاراوانەش واتایەکی دیکەیی سەرزاری بۆ دروستدەبیت بەلام لەبەنجینەدا هەمان واتای سەروەییە.

لەبری (ز اشتیاق) لەھەندێ نوسخەدا (درین فراق و دران) و (در انتظار) هاتووھ.

۴- زلفش کشید باد صبا چرخ سفله بین

کآنجا مجال باد وزانم نمی دهد

بای سەبا پرچی کردەوھ، بروانە چەرخیی دوون کەلەویدا هیندەیی بای هەلکردووھ بوارم نادات.

زلفش کشید: پرچی نەوازش کرد، کردیەوھ، خاوی کردەوھ. باد وزان: بای هەلکرد.

واتە بای سەبا کە نەفەسی رەجمانی حەقە خەبەری تەجەلی صفاتی حەقی دا، کەچی سەیری گەردوون و چەرخیی دوون بکە هیندەیی بای هەلکرد و بوارم نادات کەلەو پرچەکراوھیی یار بەھەرەداریم.

۵- چندانکه برکنار چو پرگار می روم

دوران چو نقطه ره به میانم نمی دهد

ھەرچەندە وەك پرگال بەكەناردا دەرۆم، رۆژگار ریم نادات وەك خال بیمە ناوھوھ.

چندانکه: ھەرچەندە. برکنار: بەكەناردا.

پرگال لەم بەیتەدا تەنیا ئەو بەشەیی پرگالە کەقەلەمەکەیی پێوھییەوھ بازنە دروستدەکات و نوقتەش خالی نیوھندی بازنەیی، لیژەدا خال کەوتنە ناوھوھیی پرگالی دەروربەریش و اھمالکردن

و ريگه نه دانه، نهو ده لئی: هه رچه نده وهك پرگاڤ به ده ورو به ردا ده رۆم له هه لیک ده گه رپم بکه و مه نیو جیهانی مه عشوقه وه که چی ده وران رپم نادات وهك خاڤ بچمه ناوه وه.

۶- شکر به صبر دست دهد عاقبت ولی

بد عهدی زمانه زمانم نمی دهد

عاقیبهت سوپاسگوزاری به نارامگری ده سته ده کوئی، به لām به ده عهدهی زه مانه وچانم نادات. دست دهد: به ده دست ده که ویت. بد عهدی: بی عهدهی، بی په یمانی، په یمان شکینی زمانم نمی دهد: وچانم نادات، فرسه تم نادات. خواجه ده لئی: ده زانم سه بر کیلی شوکری عاقیبه ته، واته دواچار شوکر و سوپاسگوزاری به سه بر و نارامگری ده سته ده کویت، به لām چی بکه م زمانه ی بی و هفا و بی په یمان وچانم نادات که سه بر بگرم تابه ئاوات بگم.

۷- گفتم روم به خواب و ببینم خیال دوست

حافظ ز آه و ناله امانم نمی دهد

گوتم: بجهوم و له خه ودا خه یالی دۆست ببینم به لām حافظ له تاو ئاه و ناله ئامانم نادات (بو ارم نادات).

روم به خواب: بجهوم، چاوم بچیتته خه و.

امانم نمی دهد: ئه مانم نادات، بو ارم نادات، نایه لئی.

لیره ودا خواجه (خۆبی / شاعیر) و (حافظ) له یه کتر جودا ده کاته وه و باس له زۆریه ی ئاه و ناله ی حافظ ده کات له شه وقی یار، ده لئی: بریارمدا یا گوتم بجهوم و له خه ودا جوانی یار و خه یالی رووی نهو ببینم به لām ئاه و ناله ی زۆری حافظ له شه وقی مه عشوق بو ارم و ئه مانم نادات بجهوم.

غزه لی دوو سه د و بیست و هه وته م :

به حری موزاریعی هه شتی نه خه رب

(مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن)

۱- گفتم غم تو دارم گفتا غمت سرآید

گفتم که ماه من شو گفتا اگر برآید

گوتم غه می تو م هه یه، گوتمی غه مت دوا بی بیت، گوتم ببه به مانگی من، گوتمی نه گه ر ده ست بدات (له ده ستم بیت).

سرآید: کوتمای دیت / بیت، به کوتمادیت. گفتا: گوتمی.

سرآید: ده ست بدات، ده ربیت.

گوتم به یاری نازهنین نه ی یار گرفتاری غه می دووری تو م ئه ویش گوتمی غه مت کوتمایی دیت و هه می شه یی نییه، دیسانه وه گوتم ببه مه عشوقی تاییه تی خۆم (ببه به مانگی خۆم) گوتمی گه ر ده ست بدات، ده ربیت واده که م.

۲- گفتم ز مهرورزان رسم وفا بیاموز

گفتا ز ماه رویان این کار کمتر آید

گوتم له عاشقان فیبری نه ربیتی و هفا (وه فاداری) ببه، گوتمی ئه م کاره که متر له روومانگمان دیت.

مهرورزان: عاشقان. بیاموز: فیبری. آید: دیت.

بیگومان که نهو غزه له گفتوگۆیه کی نیوان شاعیر و شاجوانی خه یالی و ئه ده بی شه وه، له درپۆیه ی گفتوگۆکه ییدا له گه ل شاجوانی خه یالیدا ده لئی: گوتم تو که جوانی بی و هفا ی له عاشقان فیبری و هفا داری و رپوره سمی و هفا ببه به لām نه و تی: جوانان (نه وانه ی روویان وهك مانگ جوانه) ئه م کاری و هفا داراییه یان له ده ست نایه ت و جوانی و بیوه فایی پیکه وه ن و جوانان بی و هفا ن.

۳- گفتم که بر خیالت راه نظر ببندم

گفتا شبرو است او از راه دیگر آید

گوتم: ریگه ی ببین له خه یالی تو ده گرم، گوتمی: نهو شه و کوته و له ریگه یه کی دیکه وه دیتته نیوخه یالیت.

ببندم: نه گرم، ده به ستم، داته خه م. شبرو: شه و کوته، دز.

شاعیریش به جوان دهلی: ئیدی ریگه‌ی بینین له خه‌یالی خۆم (وینه‌ی جوانی تۆ له خه‌یالی خۆمدا) دانه‌خه‌م و بیر له جوانی تۆ ناکه‌مه‌وه و نایه‌لم وینه‌ی جوانیت بیتنه به‌رده‌یدی خه‌یالم، گوتی وینه‌ی جوانی رووی من وه‌ک شه‌وکوت و دز وایه و نه‌گه‌ر ریگه‌شی لێ بگری له ریگه‌یه‌کی دیکه‌وه دیتته نێو خه‌یالت.

واته: ئەو ئیمه‌ نین که وینه‌ی جوانی جوانان ده‌خه‌ینه خه‌یالمانه‌وه بیر له‌جوانییان ده‌که‌ینه‌وه، به‌لکو جوانی و کاریگه‌ری جوانی نه‌وان خۆیانن که دینه‌ نێو خه‌یالمانه‌وه و به‌م پینیه‌ش ریگه‌ی هه‌لاتن له بیرکردنه‌وه له جوانان نییه.

۴- گفتم که بوی زلفت گمراه عالمم کرد

گفتا اگر بدانی هم اوت رهبر آید

گوتم بۆنی پرچت گومرای عالمه‌می کردم گوتی نه‌گه‌ر بزانی هه‌ر ئەو نه‌بیتته رابه‌ر و ری پيشانده‌رت.

گمراه عالمم کرد: منی له جیهاندا گومراکرد، گومرای جیهان و عالمه‌می کردم.

بدانی: بزانی. اوت رهبر آید: ئەو نه‌بیتته ریبه‌ر و رابه‌رت.

زولف و بۆنی زولف - کثرت حجاب- و نه‌سراری ئیلاهی و گه‌ردوونن، لیسه‌ به‌دواوه چه‌مکه‌کانی غه‌زه‌له‌که ده‌بنه‌وه به‌ زاراوه‌ دووباره‌ بووه‌کانی عیرفان، گوتم بۆنی پرچی تۆ (بۆنی حیجاب و گه‌ران به‌دوای ئەم نه‌پینییانه‌ی پشت په‌رده) منی گومرای عالمه‌م و له جیهاندا سه‌ری لێ شێواندم، گوتی ناگادار بیت و بزانیته هه‌ر ئەو بۆنی پرچ و نه‌پینی و په‌ردانه‌ نه‌بیتته رابه‌رت به‌ره‌ولای من.

۵- گفتم خوشا هوایی کز باغ حسن خیزد

گفتا خنک نسیمی کز کوی دلبر آید

گوتم چه‌نده خۆشه هه‌وایه‌ک که له باخی جوانییه‌وه هه‌لده‌کا، گوتی چه‌نده خۆشه ئەو شه‌ماله‌ی که له کوچه‌ی دولبه‌ره‌وه دیت.

خیزد: هه‌لده‌کات. خنک: چه‌نده خۆشه، چه‌ند چاکه.

له‌نوسخه‌ دیرینه‌کاندا جیاوازی له‌نیوان ساغکردنه‌وه‌ی میسرعه‌ی یه‌که‌مدا هه‌یه، که ئەم وینه‌ و شێوانه‌ی هه‌یه:

...کز باد صبح خیزد - خ- نوسخه‌ی سالی ۸۲۷ هـ ق ی مرحوم عبدالرحیم خلخالی.

...کز باد حسن خیزد - ه- نوسخه‌ی سالی (۸۱۸ هـ ق) ی کتیبخانه‌ی ئاصفیه‌ حیدر ئاباد

هندستان پارێزاهه.

...کز باغ عشق خیزد - ق- نوسخه‌ی سالی (۸۱۹ هـ ق) ی کتیبخانه‌ی ناوه‌ندی زانکۆی تاران پارێزاهه.

...کز باغ عشق خیزد - م- نوسخه‌ی سالی (۸۲۱ هـ ق) ی اصغر مه‌دی.

...کز باغ عشق خیزد - ر- نوسخه‌ی سالی (۸۲۲ هـ ق) ی کتیبخانه‌ی (روان) له سلیمانیه‌ی نه‌سته‌نبول پارێزاهه.

...کز باغ عشق خیزد - ن- نوسخه‌ی سالی (۸۲۵ هـ ق) له کتیبخانه‌ی (نورعثمانیه‌ی) نه‌سته‌نبول پارێزاهه.

واته: ئەم شیوه‌ی ئیستا له‌دیرین ترین نوسخه‌دا هاتوه‌ که نوسخه‌ی سالی (۸۱۳ هـ ق) یه‌ و له‌کتیبخانه‌ی (ایا صوفیا) له‌کۆمه‌لێکدا به‌ناوی (کۆمه‌لی دیوان) له‌کتیبخانه‌ی سلیمانیه‌ی نه‌سته‌نبول پارێزاهه‌ هه‌روه‌ها له‌ نوسخه‌ی سالی (۸۲۴ هـ ق) ی شیدا هاتوه‌ که نوسخه‌ی (سید هاشم علی سبزویش) ه‌ که له‌ زانایانی هیندستانه‌ و نووسه‌ری ئەم نوسخه‌یه‌ (محمد بن سعید ی بن عبدالرحمن القاری) یه‌ و له‌ ذی الحجه‌ (۸۲۴ هـ ق) دا نووسراوه‌ته‌وه {مقدمه‌ د. عیوضی، دیوان حافظ، امیر کبیر، تهران ۱۳۷۹ چاپ اول} به‌هه‌رحال هه‌ریه‌که له‌م شێوانه‌ راستن و هه‌لباردنی هه‌ریه‌کتیکان په‌یوه‌سته‌ به‌ سه‌لیقه‌ی شیعری ساغکه‌ره‌وه‌ یا رافه‌که‌ره‌وه‌.

خواجه ده‌لی گوتم به‌ جوانان خۆشه هه‌وایه‌ک له‌باغی جوانییه‌وه هه‌لکات، ئەم میسرعه‌ی خواجه‌ جوړیک له‌ خۆگیلکردنی شاعیری تیدایه‌ بۆ زانینی رای به‌رامبه‌ر یاخود له‌راستیدا بۆ جه‌ختکردنه‌وه له‌سه‌ر مه‌سه‌له‌یه‌کی گرنگی عیرفانی/ حافظی که‌هه‌میشه‌ دووباره‌ جه‌ختی له‌سه‌ر ده‌کاته‌وه، له‌راستیدا نه‌بوايه ئەم میسرعه‌ به‌ پینچه‌وانه‌وه بوايه، چونکه ئەوه خودی خواجه‌یه‌ که جه‌خت له‌چاکی و جوانی هه‌وای کوچه‌ی دۆست ده‌کات نه‌وه‌ک شاجوانی خه‌یال، به‌لام هونه‌ری خۆگیلکردن به‌کارده‌هینی بۆ جه‌ختکردنه‌وه: گوتم به‌جوانان چه‌نده خۆشه ئەو هه‌وایه‌ی که له‌باغی جوانییه‌وه هه‌لده‌کات، گوتی نا هه‌وایه‌ک چاکه‌ که له‌کوی مه‌عشوقه‌وه هه‌لکات، واته هه‌وایه‌ک خۆشه له‌ عه‌شقه‌وه هه‌لکات نه‌له‌ جوانییه‌وه چونکه (شاهد آن نیست که مویی و میانی دارد) لێرده‌ا حافظ جوانی به‌ ته‌نیا به‌چاک نازانیته‌ به‌لکو جوانی و هه‌وایه‌ک خۆشه /چاکه‌ که لای یاری هه‌قه‌وه‌ بیت.

له‌هه‌موو نوسخه‌کانی دیکه‌شدا هه‌موو به‌چاکتر زانینی هه‌وای کوچه‌ی یار و دولبه‌ره‌ له هه‌وای به‌یانی و هه‌وای باغی عه‌شق و هه‌وای کوچه‌ی عه‌شق و...هه‌ند.

۶- گفتم که نوش لعلت ما را به آرزو کشت

گفتا تو بندگی کن کو بنده پرور آید

گوتم لیوی شیرینت نیمه‌ی له‌ناره‌زروی گه‌یشتن به خویدا کوشت، گوتمی تو به‌ندایه‌تی بکه، لیوم پاداشتت نه‌داته‌وه.

نوش لعل: شیرین لیو، لیوی شیرین، لیوی شیرینی یاقوتین.

به‌آرزو کوشت: له‌ناره‌زوردا کوشت. بنده‌پرور: بنده‌په‌روه.

کوبنده‌پر و آید: نه‌بیته بنده‌په‌روه و پاداشتت به‌نده‌کانی ده‌داته‌وه.

گوتم به‌یار: نه‌ی یار لیوی شیرینی یاقوتینی تو نیمه‌ی له‌ناره‌زروی خویدا کوشت و مالویران کرد، یار وتی: حافظ تو خه‌ریکی غولامی و به‌ندایه‌تی لیوی من به‌نه‌و خوئی دلئی نهرم ده‌بیست و نه‌بیته بنده‌په‌روه و پاداشتت نه‌داته‌وه.

واته ریگه‌ی گه‌یشتن به لیوی معشوق ته‌نیا به‌ندایه‌تی سه‌رکرکردن و پارانه‌وه‌یه له به‌رده‌میدا و هه‌ر له‌م ریگه‌یه‌وه پیی ده‌گه‌ین، لیویش له‌هه‌ره‌نگی عیرفانیدا فه‌یز و لوتفی حه‌قه.

واته گوتم لوتف و فه‌یزی ره‌مه‌تی تو منی له‌ناره‌زروی خویدا کوشت وتی به‌ندایه‌تی بکه خوئی ده‌رژیتته‌وه به‌سه‌رتدا.

۷- گفتم دل رحیمت کی عزم صلح دارد

گفتا مگوی باکس تا وقت آن درآید

گوتم دلئی میه‌ره‌بان‌ت که‌ی نیازی ناشتی هه‌یه، گوتمی مه‌لی به‌که‌س تا کاتی نه‌وه بیست. رحیم: میه‌ره‌بان. عزم دارد: نیازی هه‌یه. صلح: ناشتی، ناشتبونه‌وه. مگوی: مه‌لی. وقت آن درآید: کاتی نه‌وه بیست.

خواجه به‌یار ده‌لی: که‌ی دلئی میه‌ره‌بان‌ت بریار نه‌دات له‌که‌ل نیمه‌دا ناشت بیته‌وه یاریش پیی ده‌لی: نه‌م قسه‌یه لای که‌س مه‌که‌ و بی‌ده‌نگی و پاراستنی راز بکه به‌پیشه تاکاتی نه‌وه‌دیت، یاخود نه‌که‌ری (تاکاتی بگات) واته شه‌رتی ناشتبونه‌وه پاراستنی نه‌پینه‌یه بی‌ده‌نگی بکه به‌پیشه و به‌که‌س مه‌لی باکاتی بیست و ناشت بمه‌وه.

۸- گفتم زمانِ عشریت دیدی که چون سرآمد

گفتا خموش حافظ کابن غصه هم سرآید

گوتم بینیت کاتی پیکه‌وه بوون و شادی چوون به‌سه‌رچوو، گوتمی بی‌ده‌نگ به‌حافظ، چونکه‌نه‌م خه‌فه‌ته‌ش ته‌واو ده‌بی.

سرآمد: به‌سه‌رچوو، دوا‌ی هات. خموش: بی‌ده‌نگ به‌.

وتم به‌یار نه‌ی یار بینیت کات و سه‌رده‌می هاوده‌می و شادی (چیژی هاوده‌می له‌که‌ل حه‌قدا) چوون ته‌واو بوو، خه‌فه‌ت هات، وتی به‌سه‌ حافظ - گله‌یی مه‌که - نه‌م سه‌رده‌می خه‌م و خه‌فه‌ته‌ش به‌سه‌رده‌چی.

نه‌کری نه‌م به‌یته ناماژه‌بیست به‌پیکه‌وه‌بوونی کورتی خودا و مرژق له‌سه‌ره‌تادا و خه‌م و خه‌فه‌تیش سه‌رده‌می دونیا بیست: ده‌لی گوتم به‌یار بینیت سه‌رده‌می هاوده‌می چوون به‌سه‌رچوو گوتمی به‌سه‌ حافظ سه‌رجه‌می دونیا و خه‌م و خه‌فه‌تیش ته‌واو ده‌بیست و به‌حقی ده‌گه‌یته‌وه.

غزه‌لی دوو سه‌د و بیست و هه‌شته‌م :

به‌حری موزاریعی هه‌شتی نه‌خره‌ب
(مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن)

۱- دست از طلب ندارم تا کام من برآید

یا تن رسد به جانان یا جان ز تن برآید

ده‌ست له داواکردن هه‌لناگرم تا به‌ئاواتی خۆم ده‌گه‌م، یا جه‌سته‌م ده‌گات به‌ معشوق یا گیان له‌ جه‌سته‌م ده‌رده‌چیته‌.

طلب: داواکردن له‌ فه‌ره‌ه‌نگی عیرفانیدا (طلب) قۆناغه‌کانی سه‌ره‌تای عارفه‌ بوّ چونه‌ نیو عیرفان.

طلب چوار شته: ((لوقمه‌ی بیّ شوبه‌ه + نانی سه‌لّان، زیکر و یادی بیّ غه‌فله‌ت و بیّ ناگایی، کاتی بیّ فه‌تره‌ت - بیّ وه‌ستان و سستی، خه‌لوه‌تی بیّ زه‌جه‌ته‌))

دست از طلب ندارم: ده‌ست له‌ ته‌له‌ب هه‌لناگرم.

کام من برآید: به‌ئاواتم بگه‌م، مورادم حاصل بیته‌.

تن: جه‌سته‌. رسد: ده‌گات. برآید: ده‌رده‌چیته‌.

خواجه‌ جوژه‌ په‌یمانیک به‌خۆی ده‌دات که‌وازله‌ (طلب) ناهیتیم تا به‌ئاواتی خۆم ده‌گه‌م، ئاواته‌که‌شی ئه‌وه‌یه که‌ یا جه‌سته‌ ده‌گات به‌یار / معشوق یاده‌مریت و گیان له‌ جه‌سته‌ی ده‌رده‌چیته‌.

۲- بگشای تربتم را بعد از وفات و بنگر

کز آتش درونم دود از کفن برآید

له‌پاش مه‌رگم گۆزه‌که‌م هه‌لده‌روه‌ سه‌یرکه‌ که‌ له‌ تاو ناگری ده‌روونم دووکه‌ل له‌ کفنه‌کم هه‌لده‌ستی.

بگشای: بکه‌روه‌، (لییره‌دا) هه‌لده‌روه‌. تربت: گۆز.

دود از کفن برآید: دووکه‌ل له‌ کفنه‌که‌م هه‌لده‌ستی.

لییره‌دا خواجه‌ له‌کاربگه‌ری و جاویدانی ناگری عه‌شقی نیو دلی ئه‌دوی و ده‌لی ته‌نانه‌ت پاش مه‌رگیش هه‌ر ده‌مینیت و گه‌ر گۆزه‌که‌م هه‌لده‌یه‌وه‌ ده‌بینی له‌تاو ئه‌و ناگره‌ کفنه‌که‌م گری گرتوه‌ و دووکه‌لی لی به‌رز ده‌بیته‌وه‌. ئه‌م به‌یته‌ ئامازه‌ به‌و بروایه‌ی که‌ هه‌ندی له‌عارفه‌کان هه‌یانه‌ و بییان وایه‌ عه‌شق کۆتای نایه‌ت و ته‌نانه‌ت پاش مه‌رگیش هه‌ریه‌رده‌وامه‌.

۳- بنمای رو که خلقی واله شوند و حیران

بگشای لب که فریاد از مرد و زن برآید

رووت نیشانده‌ که‌ خه‌لکی سه‌رگه‌ردان و سه‌یران بن، لیو هه‌لینه‌ که‌ هاوار له‌ بیبا و ژن به‌رزیتته‌وه‌.

بنمای: نیشانده‌، ده‌رخه‌. خلقی: خه‌لکی، خه‌لکینکی زۆر.

واله: سه‌رگه‌ردان، شه‌یدا.

بگشای لب: لیو هه‌لینه‌، زار هه‌لینه‌، قسه‌ بکه‌.

فریاد: هاوار هه‌ستی، هاوار به‌رزیتته‌وه‌.

خواجه‌ به‌یاری عیرفانی و معشوقی ده‌لیت: رووی ده‌رخه‌ تا به‌و روو نمایش کردنه‌ ته‌واوی خه‌لکی شه‌یدا و سه‌رلشیشیواو و سه‌یران بن و قسه‌بکه‌ و زار هه‌لینه‌ تا له‌سه‌یرانی و سه‌رگه‌ردانیدا پیباو و ژن هاواریان لی هه‌ستی.

۴- جان بر لب است و حسرت در دل که از لبانش

نگرفته هیچ کامی جان از بدن برآید

گیان له‌سه‌ر لیو و سه‌ره‌ت له‌ دل‌دایه‌ چونکه‌ به‌بی ئه‌وه‌ی ئاره‌زوویه‌کم له‌لیوی بشکی گیان له‌ جه‌سته‌م ده‌رده‌چیته‌.

جان بر لب است: گیان له‌سه‌ر لیو، دوادواییم، له‌کاتی مردندا.

نگرفته هیچ کامی: هیچ ئاره‌زوویه‌کم به‌ده‌ست نه‌هینا، به‌هیچ ئاواتیکه‌ نه‌گه‌بیشتم.

بدن: جه‌سته‌.

حاله‌تی به‌یته‌که‌ له‌سه‌ر مه‌رگی عاشقدا گوتراوه‌ یا حیکایه‌تی سه‌رمه‌رگی عاشقه‌ که‌ ده‌لی: وا گیانم ده‌رده‌چیته‌ به‌لام سه‌سه‌ره‌تیک له‌دل‌مدایه‌، سه‌سه‌ره‌ته‌که‌ش ئه‌وه‌یه‌ که‌ به‌بی ئه‌وه‌ی به‌هیچ ئاواتیکم له‌لیوی معشوق بگه‌م و گویم له‌ده‌نگی بیته‌ ده‌مرم و گیان له‌ جه‌سته‌م ده‌رده‌چیته‌.

۵- از حسرت دهانش آمد به تنگ جانم

خود کام تنگدستان کی زان دهن برآید

له‌تاو سه‌ره‌تی گیانم گه‌بیشته‌ سه‌ر لیوم / له‌پاستیدا که‌ی ده‌ستکورت و مه‌حرومان له‌و ده‌مه‌ به‌ئاوات ده‌گه‌ن.

تنگدست: ده‌ست کورت، هه‌ژار.

کام برآمدن: به‌ئاوات گه‌بیشتم.

خود: (لییره‌) له‌پاستی، له‌پاستیدا.

له حسره تی دوری و نه گه یشتن به دهمی یار دنیا م لئ تهنگ بژوه و گیان گه یشته کونه لووتم / سهر لیوم، ئه ری به راست که دی دستکورت و هه ژاران به ناواتی ئه وه گه یشتون که بگن به دهمی ئه .

گه تهنگدست به دستکورت و هه ژار لیکده نه وه خواجه شهرحی حالئ خو یان ده کات، به لام له فهره نگی عیرفانیدا نه کری تنگدست به ناموسته حق لیکدریته وه واته: من گهرچی له تاو حسره تی قسه ی مه عشوقی حق گیان گه یشته سهر لیوم، به لام له راستیدا که ی ناموسته حقان به و ناواته ده گن - نیمه موسسته حقی نه ونین که به و ناواته بگین - .

۶- بر بوی آنکه در باغ یا بد جلا ز رویت

آید نسیم و هردم گرد چمن برآید

به ئومیدی ئه وه ی که له باغدا و له به ره که تی روته وه سه فای ده ستکه وی، نه نسیم به رده وام دیت و به ده وری گوئزادا هه لده کات.

بر بوی: به ئومیدی. یابد: دهستی که وی، په پیدای کا. جلا: رووناک، سه فا. گه رد چمن: به ده وری چیمه ن و گوئزادا.

واته: سه با - نه نسیم - یاشه مال به ئومیدی ئه وه ی که له به ره کی روته وه سه فا و رووناک ده ستکه وی به رده وام دیته باخ و به ده وری گوئزادا ده سوپته وه، به م پییه تو گوئزای باخ و سه فا به خشی شه مالی.

۷- گویند ذکر خیرش در خیل عشقبازان

هرجا که نام حافظ در انجمن برآید

له هه ر شوینی که ناوی حافظ له کوژ و مه جلیسیکدا به ردیت، گروپ و کومه لی عاشقان به چاکی باسی ده کن.

ذکر خیر: به چاکی باسکردن. خیل: گروپ، کومه ل. انجمن: کوژ، مه جلیس. دهسته ی عاشقان له هه ر کوژ و کوژونه وه کدا که ناوی حافظ به ینریت باسی چاکی ده کن.

غزه لی دوو سه د و بیست و نوهه م:

به حری موجته سی هه شتی مه خبونی نه سله می موسبه غ
(مفاعیلن فاعلتن مفاعیلن فعلاتن)

۱- چو آفتاب می از شرق پیاله برآید

زباغ عارض ساقی هزار لاله برآید

کاتی هه تاوی مه ی له ژیر خه لاتئ پیکه وه ده ری، هه زار گولاله له باخی رووخساری ساقی ده ردیت (ده رویت).

چو: کاتی، که. آفتاب می: هه تاوی مه ی.

شرق: روژه لات، شوینی هه لاتنی روژ.

خواجه (مه ی) به هه تاو چواندوه و ده لی کاتی مه ی که وه که هه تاوه له روژه لاتئ پیکه وه هه لده ی له باخی رووخساری ساقیدا هه زار گولاله ده رویت

واته: مه ی له پیک ده رویت بۆ نیو دم رووخساری ساقی سوور هه لده گه ری.

له لیکدانه وه ی عیرفانیشدا واتای به یته که به م شیوه یه: که هه تاوی عه شقی ئیلاهی هه لدیت رووخساری مورشیدی کامل گه شاهه و کاریگه ر ده بیت و به هه زار ده نگ ده رازیتته وه.

۲- نسیم در سر گل بشکند کلاله ی سنبل

چو از میان چمن بوی آن کلاله برآید

کاتی که بوینی ئه و پرچه لووله ی یار له گوئزادا بیت شه مال پرچی لوولی سونبول له سه ری گوئدا ده شکینی.

بشکند: ده شکینی، بشکینی. کلاله: پرچی لوول.

پرچی لوول شکاندن (یا هه رشتی شکاندن) له سه ری که سیکدا (گول) دا سووکردن و به که م زانینی ئه و که سه یه یان ئه و شته یه.

خواجه ده لی: کاتی / که شه مال دهستی به بوینی تو کرد له گوئزاری بووندا ته واوی بوئه کانی سروشت یا بوئه سروشتیبه کانی نیو بوون به سووک و بی نرخ ده زانی و کاکولی لوولی سونبول له سه ری گوئدا - گولاله - دا ده شکینی.

واته کاتی شه مال له ته جه لیات و جیلوه ی سیفاتی جه مالی حه ق به ناگابیت جوانیبه سروشتیبه کان ته دا به سه ر یه کدا و نرخیان بۆ دانانیت.

۳- حکایت شب هجران نه آن حکایت حالی است

که شمه‌ای ز بیانش به صد رساله برآید

چیرۆکی شه‌وی داپران شه‌و چیرۆکی حاله‌ نییه، که بتوانریت که‌میکی به‌ سه‌ر کتیب به‌یان کریت.

شه‌ای: که‌میکی، تۆزیک. رساله: کتیب.

حیکایه‌ت و چیرۆکی دووری و داپران له‌مه‌عشوقی حه‌ق، حیمایه‌تی و چیرۆکی حال و به‌سه‌ره‌اتیکی زۆر دوور و درێژه و ته‌نانه‌ت له‌و چیرۆکه‌ش ناچیت که‌ تۆزیک / که‌ که‌میکی به‌سه‌د کتیب دوابی دیت. به‌لکو ته‌نیا که‌میکی چیرۆکی داپران به‌سه‌د کتیب نانووسریتته‌وه و هه‌ردوابی نایه‌ت.

۴- زگرد خوانِ نگونِ فلک طمع نتوان داشت

که‌بی ملالت صد غصه‌ یک نواله برآید

ئومیدی شه‌وه نا‌کری له‌سینی و سفه‌دی خ‌ری هه‌لگه‌راوه‌ی فه‌له‌که‌ که‌بی نا‌ه‌ه‌تی سه‌د خه‌فه‌ت یه‌ک پارو به‌ده‌ستبه‌ینریت.

گرد‌خوان: وشه‌یه‌که‌ی لی‌کدراوه‌ به‌واتای سفه‌دی خ‌ر، سینی نان خواردن که‌ خ‌ره.

نگون: سه‌راوبن، هه‌لگه‌راوه. طمع: ئومید. ملالت: ره‌نج و عه‌زاب، نا‌ه‌ه‌تی.

نواله: پارو.

وه‌ک هه‌میشه‌ خواجه‌ له‌ بی‌ وه‌فایی و پره‌نج و عه‌زابی دونیا و گه‌ردوون شه‌دوی، ده‌لی: گه‌ر گه‌ردوون و دونیا سفه‌دی که‌ی خ‌ری شاهانه‌ بی‌ت - که‌ سه‌راوبنه‌ و بی‌ وه‌فایه - شه‌وا هه‌رگیز ناتوانریت مرو‌ف به‌و ئومیده‌ بی‌ که‌ به‌سه‌د ده‌رد و خه‌فه‌ت پاروویه‌کی ده‌ستکه‌وی. واته: ژبانی دونیا و ده‌ستکه‌وته‌کانی به‌خه‌فه‌ت و ره‌نج ناویتته‌ بوون، و به‌بی‌ ره‌نج و خه‌فه‌ت به‌ده‌ست ناهینرین.

۵- گرت چونوح نبی صبر هست درغم طوفان

بلا بگردد و کام هزار ساله برآید

گه‌ر وه‌ک پی‌غه‌مبه‌ر نوح (د.خ) له‌خه‌می تۆفاندا سه‌برت هه‌یه، به‌لآت لی‌ دوور ده‌که‌ویتته‌وه و ئاواتی هه‌زار سا‌له‌ت دیتته‌ دی.

نوح نبی: حه‌زه‌تی نوح پی‌غه‌مبه‌ر و ئاواتی ده‌هه‌زار سا‌له‌ (کام هه‌زار سا‌له‌)ش هه‌ر په‌یوه‌سته‌ به‌ته‌مه‌نی شه‌و پی‌غه‌مبه‌ره‌ به‌رپێزه‌وه.

بلا بگردد: به‌لاده‌گه‌ریتته‌وه، لا ده‌چیت. برآید: دیتته‌دی (لی‌ره‌دا).

بۆ گه‌یشتن به‌ئاوات سه‌بر و ئارامی پی‌ویسته، گه‌ر تۆش وه‌ک حه‌زه‌تی نوح سه‌بر و ئارامیت هه‌یه له‌به‌رامبه‌ر تۆفان (کاره‌سات) دا، وه‌ک شه‌و به‌لآت لی‌ دوور ده‌که‌ویتته‌وه و ئاواتی هه‌زار سا‌له‌ت دیتته‌ دی.

عه‌ره‌ب گوته‌نی ((الصبر مفتاح الفرح)).

۶- به سعی خود نتوان برد ره به گوهر مقصود

خیال بود که این کار بی حواله برآید

به‌هه‌ولێ خۆ ناتوانریت ری‌ به‌ریتته‌ سه‌ر گه‌وه‌ه‌ری ویست و ئاره‌زوو، خه‌یاله‌ که‌نه‌م کاره‌ بی‌ ته‌قدیری (قه‌ده‌ر) ویستی ئیلاهی بکریت.

سعی: هه‌ول. خیال بود: خه‌یاله‌. حواله: ویستی ئیلاهی، مه‌شیه‌تی ئیلاهی و ته‌قدیر له‌راستیدا شه‌م به‌یتته‌ به‌ته‌واوی بۆچوونی جه‌برییه‌تی شه‌عه‌رییه‌نی حافظه، که‌پێیان یاخود راستر پێمان، چونکه‌ کورد -خۆمان شه‌عه‌رین) وایه‌ هه‌موو شتی به‌ قه‌ده‌ر و ویستی ئیلاهییه‌ و قه‌ده‌ر پێش ویستی ئیمه‌ که‌وتوه‌، خواجه‌ش ده‌لی:

مرو‌ف ناتوانریت به‌هه‌ولێ خۆی گه‌نج و گه‌وه‌ه‌ری موراد و ئاره‌زوو بدۆزیتته‌وه و ری‌ به‌ریتته‌وه سه‌ری به‌لکو شه‌م کاره‌ به‌مه‌شیه‌ت و ویستی ئیلاهییه‌ و گه‌رکه‌سی‌ و ابیر بکاته‌وه‌ به‌بی‌ مه‌شیه‌ت و قه‌ده‌ری ئیلاهی شه‌کریت خه‌یال پلاوه‌.

۷- نسیم وصل تو گر بگذرد بر تربت حافظ

زخاک کالبدش صد هزار لاله برآید

گه‌ر شه‌مالی وه‌سلی (ژوانی) تۆ به‌سه‌ر گۆره‌که‌ی حافظه‌ه‌لکات، له‌خاکی جه‌سته‌ی سه‌د هه‌زار نا‌له‌ دیتته‌ ده‌ری.

بگذرد: تیپه‌ری. تربت: گۆر. کالبد: جه‌سته، قالب.

له‌هه‌ندی‌ نوسخه‌دا له‌بری (وصل)، (زلف - خلخال قزینی) یا (لطف - سودی) هاتوه‌، هه‌روه‌ها له‌بری (نا‌له‌)ش له‌ زۆریه‌ی نوسخه‌کاندا - جگه‌ له‌ سودی و عیوضی - (لاله‌) هاتوه‌. به‌هه‌رحال جگه‌ له‌ به‌لگه‌ی می‌ژوویی له‌رووی واتاییه‌وه‌ په‌یوه‌ندی‌ نیوان (شه‌مالی ژوان و نا‌له‌) پته‌و تۆکمه‌تره‌ تا گولاله‌ هه‌رچه‌نده‌ شه‌می دوا‌یش وینه‌یه‌کی زۆر جوانی شیعری ده‌خولقینتی.

خواجه‌ له‌م به‌یتته‌دا له‌حه‌سه‌رتی قولی خۆی بۆ ژوانی - هه‌رگیز به‌دی نه‌هاتووی - نیوان خۆی و مه‌عشوقی حه‌ق ده‌دویت و ده‌لی: ته‌نانه‌ت گه‌ر له‌پاش مه‌رگیش شه‌مالیکیش شه‌و ژوان و دیداره‌ به‌سه‌ر گۆره‌که‌مدا هه‌لکات سه‌د هه‌زار خاله‌ له‌ جه‌سته‌ی رزیوی به‌خاک بووم به‌رز ده‌بیته‌وه‌.

له شه رعی عیرفانی لاهوریدا (۳، ۴، ۵) نه هاتوو، له راستیدا که له نه سه فی گشتی عیرفانی بهیته که وردده بینه وه تهو سی بهیته زیاده و نامۆن، بهنده پیتم وایه هر ته نامۆیییه که بوونه هوئی لابردنیان ته گهر نا له ته واری نسخه په سه ندرکراو و ساغکراوه دیرینه کاندای ته م سی بهیته ههیه.

غه زه لی دوو سه د و سبیه م :

به حری مونسرح هه شتی مه توی مه غور
(مفتعلن فاعلات مفتعلن فع)

۱- برسر آنم که گر ز دست برآید

دست به کاری زخم که غصه سرآید

نیازم وایه که نه گهر له دهستم بیست، دهست به کاری بکه م که خه فه تم دوایی بیست.
برسر آنم: نیازم وایه. زدست برآید: له دهستم بیست، بکری.
دست به کاری زخم: به کاریک ههستم، دهست به کاری بکه م.
سراید: دوای بیست، کۆتایی بیست.

خواجه له سه ره تایی کاریکدایه که په رده ی خه م و خه فه ت ته درپینی و ته لئ: گهر خوا یارمه تیم بدات و له دهستم بیست نیازم وایه به کاریک ههستم که خه فه تم دوایی بهیته: به پیی نه سه فی شیعی عی عاشقانه و عارفانی خواجه ش تهو کاره عه شقی نیلاهی / باده نو شیبیه، هه روهک (سودی) ناماژهی پیندراوه. {هروی، ج ۲، ل ۱۳۱۹}

۲- منظر دل نیست جای صحبت اصداد

دیو چو بیرون رود فرشته درآید

ته ماشاگهی دل جیگهی هاوده می دژه کان نییه، کاتی که دیو / شهیتان چوو ده ره وه فریشته دیتته ژوره وه.

اصداد: دژه کان (وهک شهیتان و فریشته).
بیرون رود: بچیتته ده ره وه.
درآید: دیتته ژوره وه، ده رده که وی.

دل که ته ماشاگهی سیفاتی نیلاهییه، له حاله ته په ست و نزمه مرۆیییه کاندای ژوردو گای شهیتان و شه هوه ته کانه.

لهم حاله ته دا مرۆف یا خود دلی مرۆف ته نه نا جیگهی به کیکیانی تیدا ده بیته وه چونکه ((ما جعل الله لرجل من قلبین فی دجوفه...)) {سوره تی الاحزاب نایه تی ۴}.

واته خودای گه وره دوو دلی له پییاویکدا دروستنه کردوه، ته م ته نیا دله ی مرۆفیش جیگهی دوو دژی تیدا نایته وه چونکه ((الضدان لا یجتمعان)) - دوو دژ پیکه وه کۆنابنه وه - تهو دوو دژه ش دیو / شهیتان - سهران و ده سه لاتدارانی دونیا و شه هوه ته دنیا بییه کان - و (فریشته) -

خوشه‌ویستی و عه‌شقی حه‌ق - ن، هه‌ر بۆیه کاتی شه‌یتان (دونیا) له‌دایدا ده‌رچیت نه‌و کاته فریشته و جوانیه‌کانی عه‌شقی حه‌ق ده‌رده‌که‌ون.

۳- صحبت حکامِ ظلمتِ شبِ یلداست

نور ز خورشید خواه بو که برآید

هاوده‌می و هاوړپیه‌تی ده‌سه‌لاتداران تاریکی شه‌وی یه‌لدایه، نور له خۆر داواکه رهنه‌گه هه‌لبیت.

صحبت: هاوده‌می و هاوړپیه‌تی. ظلمت: تاریکی.

شب یلدا: شه‌وی یه‌لدا - درێژترین شه‌وی سال که شه‌وی سه‌ره‌تای زستانه ۱۲/۲۱ و تاریکترین شه‌وه.

خواه: داواکه. باشد: رهنه‌گه، له‌وانه‌یه.

خواه لیره‌دا هاوده‌می پیکه‌وه ژیان له‌گه‌ل ده‌سه‌لاتداراندا به‌تاریکی شه‌وی یه‌لدا ده‌داته قه‌لم و به‌مروژ و ریواران ده‌لی: داوای رووناکی له‌هاوده‌می له‌گه‌ل حاکماندا مه‌که چونکه نه‌و هاوده‌مییه تاریکی شه‌وی یه‌لدایه، گه‌رده‌ته‌وی نورین بیت، داوای نور له هه‌تاو بکه چونکه ئومید هه‌یه هه‌لبیت.

۴- بر در اربابِ بی مروّتِ دنیا

چند نشینی که خواجه کی به درآید

له‌به‌رده‌رگای ده‌سه‌لاتدارانی بی رحم و ناپیروی دونیادا چهند داده‌نیشی (گه‌دایی ده‌که‌ی) به‌و ئومیده‌ی که خاوه‌ن مال که‌ی بیتته ده‌روه.

ارباب دنیا: دونیایی، نه‌هلی دنیا. بی مروّت: بی رحم / ناپیرو.

نشینی: داده‌نیشی. خواجه: خاوه‌ن مال. به‌درآید: دیتته ده‌روه.

ئهم به‌یتته سه‌ره‌کۆنه‌ی نه‌و زاهید و زانا و سۆفیانیه‌یه که به‌رده‌رگای مالّه ده‌وله‌مه‌ند و ده‌سه‌لاتداره‌کان چۆل ناکه‌ن و به‌و ئومیده‌ی که پاره و پولیکیان ده‌سته‌که‌وی، خواجه پیتیان ده‌لی: تاکه‌ی له‌به‌رده‌رگای نه‌هلی دونیای بی رحم و ناپیروا ده‌ریکی سواڵکردنی و به‌و ئومیده‌وه که ناخۆ که‌ی خاوه‌ن مال دیتته ده‌روه و خیریکتان پی ده‌کات.

{ شرح غزلهای حافظ، احمد بۆسنه‌یی - ترجمه د. عصمت ستارزاده }

{ شرح سوری بر حافظ، انتشارات زرین / نگاه، چاپ هفتم، سال ۱۳۷۲ }

۵- ترک گدایی مکن که گنج بیابی

از نظر رهروی که در گذر آید

واز له‌گه‌دایی مه‌هینه چونکه گه‌نج ده‌دۆزیتته‌وه، له‌نیو چاوانی ریواریکه‌وه که به‌گوزهردا - کولاندا - تپپه‌پیت.

بیابی: ده‌دۆزیتته‌وه، ده‌ستت ده‌که‌وی از نظر: له‌نیو چاوانی، به‌عینایه‌تی.

رهرو: سالک، ریوار. گذر: گوزهر، کۆلان، ده‌وربه‌ر.

له‌نوسخه‌ی لاهوریدا (ترك بکن) هاتوه، گه‌ر (بکن) وه‌رگرین گه‌دایی هاوړپیه‌تی ده‌سه‌لاتدارانه و ئهم به‌یتته ته‌واوکه‌ری به‌یتی پیتشو ده‌بیت. به‌لام ته‌واوی نوسخه به‌رده‌سته‌کانی به‌نده - مکن - هاتوه که له‌م شپوه‌یه‌دا گدایی، نازادییه له‌کۆت و به‌ندی دونیا و گه‌دای ده‌رگای مه‌عشوقی حه‌قه، خواجه ده‌لی واز له گه‌دایی و سواڵکه‌ری به‌رده‌رگای مه‌عشوقی حه‌ق مه‌هینه چونکه رۆژی له‌چاری ریواریکه‌ی ریگه‌ی حه‌قه که‌وازی له‌مال و دونیا هیناوه و به‌یارمه‌تی نه‌و - که‌به‌م گوزهره‌دا تپپه‌په‌ری گه‌نجی ئاره‌زوو ئاواتی له‌میژینه‌ت (مه‌عشوق) په‌یدا ده‌که‌یت و ده‌ستگیری نه‌بی.

۶- صالح و طالح متاعِ خویش نمودند

تا که قبول افتد و چه در نظر آید

چاکه‌کار و به‌دکار کالای خۆیان نمایشکردوه، تا‌بازن کس قه‌بوولده‌کری و چ کالایه‌ک ده‌بیتته جیگه‌ی سه‌رنج.

صالح: چاکه‌کار، چاکه. طالح: به‌دکار، خراپه‌کار. متاع: کالا.

خویش: خۆیان. نمودند: نمایش کردوه، خستوه‌ته‌وو.

قبول افتد: قه‌بوولبکریت.

در نظر آید: ده‌بیتته جیگه‌ی سه‌رنج.

واته: ئیستا له‌دونیا چاک و خراپ کرده‌وه و کالای خۆیان ده‌رخستوه و هونه‌ری خۆیان نیشانداوه، تا‌بازن حه‌ق له‌م دوانه کیتیان قه‌بوولده‌کات و چ کالایه‌ک ده‌بیتته جیگه‌ی سه‌رنجی کردگار.

۷- بلبل عاشق تو عمر خواه که آخر

باغ شود سبز و شاخ گل به برآید

ئهی بولبولی عاشق تو داوای ته‌مه‌نی درێژ بکه، چونکه سه‌رنه‌نجام باخ سه‌روز ده‌بیت و لقی گول دیتته‌به‌ر (گول ده‌گری).

عمرخواه: داوای ته‌مه‌نی درێژبکه. شود سبز: سه‌روز ده‌بیت، ده‌ژیتته‌وه.

شاخ: چل، لق. به‌برآید: دیتته‌به‌ر.

بولبولی عهشق هه مان (صالحی) بهیتی پيشووه كه عاشقانی حهقن، بهم بپیشهش طالحان
سۆفیلکه و زاهیدانی ریاکارن، لیره دا خواجه له بهرهمی قهبولکراوی حهق دلنیا به بۆیه به
عاشقان دهلی داواي ته مهنی دریتۆ بکهن تادلنیا بن له وهی بهرهمی ئیوه لای خوا قهبولکراوه،
چونکه دوا جار باخی رهنجی ئیوه سهوز ده بیت و لقه کانتان گول ده گرن.

۸- غفلتِ حافظ درین سراچه عجب نیست

هرکه به میخانه رفت بیخبر آید

بیناگایی حافظ لهم مالۆچکه یه دا سهیر نییه، هرکه س چووه مه میخانه به بی ناگایی دیتته وه.
غفلت: بی ناگایی له فهره نگی عیرفانیسا بی ناگایی بوونه له غهیری خوا و
تاوردانه وه یه لییان.

سراچه: مالۆچکه، مه بهست له مالۆچکه ی بوون / وجوده.

مه میخانه شوینی بی ناگابوونه و له رووی عیرفانیسه وه عهشق شوین و مه قامی بی ناگابوونه
له غهیری خوا و مه عشوق، بۆیه خواجه دهلی: من که چوممه ته مه میخانه ی عهشق وه سهیر نییه
لهم مالۆچکه ی دونیا به بی ناگابم و گوئی نه ده می چونکه سیفه تی خودی مه میخانه / عهشق وایه
مرۆف بی ناگا ده کات له جگه له مه عشوق.

غزه لی دووسه د و سی و به که م:

به حری موجته سی هه شتی مه خبونی نه صلم

(مفاعیلن فعلاتن مفاعیلن فع لن)

۱- زهی خجسته زمانی که یار باز آید

به کام غمزدگان غمگسار باز آید

له وکاته پیرۆزه ی که یار ده گهریتته وه، به ئاره زووی غه مباران غه مپره وینه ره ده گهریتته وه.

زهی: وای، بۆ سه رسورمان و ستایش به کار ده هینریت.

خجسته: پیرۆز و موباره ک، خۆش، چاکه.

زمان: کات، زه مهن. باز آید: ده گهریتته وه. غمزدگان: غه مباران، غه مگینان.

غمگسار: غه محۆز غه مپره وینه ره (درکه یه له دۆست).

خواجه سه رسورمان و ستایشی خۆی بۆ نه وکاته خۆش و پیرۆزه ده خاته پروو که یاری
خه مپره وینه عاشقی غه مباره کان ده گهریتته وه، شه ده لی: وای له و کاته خۆشه ی که یار
ده گهریتته وه و به ئاره زوو و مورادی غه مباران ده گهریتته وه و غه مه کانیا ن ده ره وینه تته وه
یاغه میان ده خوات.

۲- به پیش شاه خیالش کشیدم ابلق چشم

بدان امید که آن شهبسوار باز آید

ئه سپی چاوانم له بهرده م شای خه یالیدا دانا، به و ئومیده ی که شه و شاسواره بگهریتته وه.

ابلق: ئه سپی رهش و سپی، ئه سپی باز، بازه ی چاو. کشیدم: دامنا.

بدان: به و.

واته: چاوی رهش و سپی خۆم وه که ئه سپیک له بهرده م پادشای خه یالی شه و یاره شاسواره مدا
دانا و خسته خزمه تی، شه مهش به و ئومید و هیوا یه ی که شه و شاسواره (به یینی نی ئه سپی
بازه ی چاوم) دلێ نهرم بیت بهم ئه سپه بگهریتته وه.

۳- مقیم برسر راهش نشسته ام چون گرد

بدان هوس که بدین رهگذار با ز آید

وه که گهرد و تۆز بهرده وام له سه ره پیری دانیشتووم، به و ئاره زوو ی که بهم
ره هگوزهره دا بگهریتته وه.

مقیم: بهردهوام، دايمه.

برسراهش: لهسه ره پييدا.

نشستهام: دانيشتووم.

گرد: گهرد و تووز.

بدان هوس: بهو ئاره زووهی.

وهك چۆن ههركيز گهرد و تووز له جاده نابري (بهتاييه تي ريگه ي خوژي جارن) خواجەش

دهلي: ئاوا بهردهوام بهسه ره پي ئه و ياره دا (كه ئه كرى شاشوجاع بيت - بهگوتەي د. غنى،

هروي، ج ٢، ل ٩٧٧) دانيشتووم تا بهلكو بي ره دا بگه ريته وه و بي بينم.

٤- اگر نه در خم چوگان او رود سر من

ز سر چه گويم و سر خود چه كار باز آيد

ئه گهر سه ري من له پي ناو خواري كوچاني ئه و دا بهخت نه بي، له باره ي سه ره وه چ بلي م و

ئه م سه ره ي خم به كه لكي چ كاريك دي.

خم چوگان: خواري كوچان. رود: بهخت بيت. چ كار باز آيد: به كه لكي چي دي ت.

سه ري من شياوي ئه وه يه له بهردهم ئه و دا بهخت بيت گهر بهخت نه بي به كه لكي هيچ نايه ت.

٥- دلي كه با سر زلفين او قراري كرد

گمان مبر كه در آن دل قرار باز آيد

دليك كه قه راري له گه ل سه ري زولفه كاني ئه و دا بهست، ئيدي گومان مبه كه ئارامي و

قه رار بگه ريته وه يو ئه و دل ه.

زلفين: نه لقه ي دوو زلف. قراري كرد: قه راري عه شق و خو شه ويستيدا.

قرار: سه بر و ئارامي.

گهر دل له گه ل زولفي پر نه يني ياردا قه راري بهست ئيدي هه ركيز سه بر و قه راري تي دا

نامي ني ت و گومان مبه كه ئارامي يو بگه ريته وه.

٦- چه جورها كه كشيدند بلبان از دي

به بوي آنكه دگر نو بهار باز آيد

بولبولان چ سته ميكيان له دهست مانگي (دهي) كي شاره، بهو ئوميد ه ي كه جاري كي دي كه

نه وه به هار بگه ريته وه.

جور: سته م.

دي: ده ي، ده يه مين مانگي سالي كوچي هه تاوي و يه كه مين مانگي زستان، واته ١٢/٢١ تا

١/٢١ ي سالي ميلادي.

نوبهار: به هاري تازه.

عاشقان له سه رما و سو له ي زستاني عه شق ناره حه تي زوريان كي شاره و بهو ئوميد ه وه زياون

كه نه وه به هاري عه شق بگه ريته وه.

٧- ز نقشبند قضا هست اميد آن حافظ

كه همچو سرو به دستت نگار باز آيد

حافظ ئوميد ي ئه و له نيگار كيشي قه ده ر / قه زا هه يه، كه ياري بالا به رزي - وهك دار سه رو -

بيته بهردهستت (بكه ويته دهستت و پي شادي ت).

نقشبند: نيگار كيش.

واته ئه ي حافظ ئوميد ي ئه و هه يه له خوا (نيگار كيشي قه زا) كه هه ره ئه و قه ده ره كاني مرؤف

دا ده ني و داينا وه، ئه وياره به ژنري كه ي به نسيب بكات و بي گه ري ني ته وه يو لات.

غەزەلی دوو سەد و سی و دووهم:

بەحرى رەمەلى ھەشتى مەخبونى ئەسلىم موسبەغ
(فاعلاتن فعلاتن فع لن)

۱- اگر آن طایرِ قدسی ز درم بازآید

عمر بگذشته به پیرانه سرم بازآید

گەر ئەو بەلنڧە پەرۆزە لەدەرگامەو دەبیتتەو بەپیری تەمەنى رابردووم دەگەریتتەو.
طایر قدسی: بەلنڧە پەرۆز، بەلنڧە جیھانى بەلا و عەرش، جویرەئیل، درکەیه لە
مەعشوق / مەحبوب. زدرم: لەدەرگاوە. بگذشته: تێپەریو، رابردووم.
پیرانه سر: پیری.

خواجه یاری خۆی بەبەلنڧە پەرۆزی جیھانى بەلا ئەداتە قەلەم و دەلی گەر بگەریتتەو بۆ لام
لەم پیرییدا جوان دەمەو و عومری رابردووم دەگەریتتەو.

من تۆم ھەبى بە پیریش دەچمەو نۆ مەنالی (لەگۆرانى عەتا قەرەداغى یەو)

لەبەیتى ھەشتەمدا وەسفی پادشایەك كراوە و بەگوتەى د.غنى، ئەگەرى ئەو ھەبە،
كە ئەم غەزەلە - غەزەلى پێشوو - بۆ رۆیشتنى شاشو جاع و دەسەلاتى شا مەحمەد واتە
سالانى نیوان (۷۶۵ - ۷۶۷) نوساریت و خواجه ئومیدی ھاتنەو و گەر پانەو ھى بخوازیت،
{د.ھروى، ج ۲، ۹۸۱}

۲- دارم امید برین اشك چو باران كه دگر

برق دولت كه برفت از نظرم، بازآید

ئومیدەوارم، بەم فرمیتسكى وەك بارانە، جارێكى دیکە تیشكى خۆبەخشى كە لە بەرچاوم
ون بوو بگەریتتەو.

دارم امید: ئومیدەوارم، ئومیدم وایە.

برق: بروسكە بە تیشك.

برفت از نظرم: لەبەرچاوم ون بوو / رۆیشت.

یاری ونبوو / رۆیشت بەبروسكەى خۆشەختى دەزانیت و دەلی: ئومیدم بەم فرمیتسكى وەك
بارانەى خۆم ھەبە كە جارێكى دیکە بروسكەى خۆشەختى (كە ھەوەرە بروسكە لەكاتى باراندا
دەبیت) - یار- ى لەبەرچاوان رۆیشتوو / ونبوو بگەریتتەو.

۳- آن كه تاج سر من خاک كف پایش بود

از خدا مى طلبم تا به سرم بازآید

ئەو كە تاجى سەرى من خاكى ژیر پێى بوو، لە خوام داوايە بگەریتتەو سەر سەرم.
كف: ژیر - ناو. كف پا: ژیر پێ. بەسرم: سەرسەرم، گەورەبیم.
واتە ئەو یارە كە تاجى سەرم خاكى ژیر پێى بوو، لە خوام داوايە جارێكى دیکە بگەریتتەو
و ببیتتەو بەگەرە و تاجى سەرم.

۴- خواهم اندر عقبش رفت و به یاران عزیز

شخصم ار باز نیاید خبرم بازآید

بەدوايدا دەرۆم و گەر جەستەم نەگەریتتەو بۆ لای یارانى نازیز خەبەرم دیتتەو بۆیان.
اندر: بە. عقب: داوا. اندر عقبش: بەدوايدا.
شخص: جەستە، پەیکەر.
من كە بەدوى یاردا دەرۆم، گەر خۆم نەگەریتتەو بۆ لای یارانى نازیز ئەوا ھەوائم
دیتتەو بۆیان.

۵- گر نثار قدم یار گرامى نكنم

گوهر جان به چه كار دگرم بازآید

گەر گەوھەرى گیانم نەكەمە قوربانى پێى یارى بەرپێز ئیدی بە كەلكى چ كارێكى
دیکەم دیت.

گرامى: بەرپێز، ریزدار.
بە چه كار دگرم بازآید: بەكەلكى چى دیکەم دیت.

واتە: من گەوھەرى گیانى خۆم دەكەم بەقوربانى بەرپێى یار (یا لەبەرپێى یاردا گیانم
دەكەمە قوربانى ئەو) گەر ئەم كارەش نەكەم ئیدی گەوھەرى گیانم بەكەلكى ھىچ كارێكى
دیکەم نایەت.

۶- مانعش غلغل چنگست و شکر خواب صبح

ورنه گر بشنود آه سحرم بازآید

رێگرى ئاوازی چەنگ و خەوى شیرینی بەیانییە، وەگەر ناگەر گوێی لەناھى بەیانیانم
دەبیسستى دیتتەو.

مانع: رێگر. غلغل: خویندنى (ئاوازی) بەلنڧە، قوڵە قوڵ.

غلغل چنگ: ئاوازی چەنگ، دەنگى چەنگ.

شکر خواب: خەوى شەكرین، خەوى شیرین.

صبح: بهیانی، مهستی شهرابی بهیانیان.

یار گهر ئاه و ناله‌ی بهیانیانم بیستی دیتتهوه بهلام ئه‌وه‌ی که بووه‌ته ریگر له‌به‌ردهم بیستنی ئه‌م ئاه و ناله‌ی مندا ئاوازی چه‌نگ و ساز و خه‌وی شیرینی مهستی شهرابی صبحییه، واته چونکه یار سه‌رگه‌رمی گوئیگرتن له ئاوازی ساز و چه‌نگه و مهستی خه‌وی شیرینی شهرابی صبحییه بۆیه گوئی له‌ناله‌ی بهیانیانی من نابی کله دووری ئه‌وه هه‌ردهم ناله‌مه وه‌گه‌رنا گهر گوئی له‌ناله‌م بیت ده‌گه‌ریتتهوه بۆ لام.

۷- کوس نو دولتی از بام سعادت بزئم

گر ببینم که مه نو سفرم بازآید

گهر بزائم مانگی تازه سه‌فه‌رکردووم ده‌گه‌ریتتهوه له‌سه‌ربانی خۆشبه‌ختیدا ته‌پلی تازه چوونه‌سه‌ر ته‌خت لی ده‌دهم.

کوس: ته‌پل. کوس زدن: ته‌پلی لیدان

نو دولتی: که‌سی که‌تازه به‌پله و پایه‌یه‌ک گه‌یشتی و چووبیتته سه‌ر ته‌خت.

بام: سه‌ربان. سعادت: خۆشبه‌ختی، به‌خته‌وه‌ری.

نو سفر: تازه سه‌فه‌رکردوو.

جاران له‌کاتی‌کدا که‌که‌سی‌ک به‌پله و پایه‌یه‌ک بگه‌یشتایه ته‌پلیان لیده‌دا، که‌(کوس نو دولتی) یه له‌چه‌ند کاتی‌کی دیکه‌شدا ته‌پل لیدراوه وه‌ک سه‌ره‌تا و کۆتایی مانگی ره‌مه‌زان یا به‌گشتی له‌کاتی بلاوکرده‌وه‌ی هه‌والیکدا ته‌پلیان لیده‌دا، هه‌روه‌ها له‌کاتی گه‌رانه‌وه‌ی پاشا و سولتانی شار و ولایتیشدا ته‌پلیان لیده‌دا.

ته‌پل لیدانی ئه‌م به‌یتته له‌جۆری یه‌که‌م و دووه‌مه چونکه له‌کاتی‌کدا به‌گه‌رانه‌وه‌ی یار وه‌ک ئه‌وه وایه خواجه (شاعیر) پله و پایه‌ییکی به‌رزی پیدرابیت، جگه‌له‌مه‌ش خواجه یاری به (مانگ) هیناوه.

ته‌پلی گه‌یشتن به‌پایه لیدان له‌سه‌ربانی خۆشبه‌ختیدا، درکه‌یه له‌زۆر زۆر خۆشحال بوون.

واته: گهر ئه‌و یاره تازه سه‌فه‌رکردووم بگه‌ریتتهوه زۆر زۆر خۆشحال و خۆشبه‌خت ده‌م.

۸- آرزومند رخ شاه چو ماهم حافظ

همتی تا به سلامت ز درم بازآید

حافظ ئاره‌زووی دیداری رووی وه‌ک مانگی پاشام هه‌یه، همه‌تی تا به سه‌لامه‌تی بگه‌ریتتهوه بۆ لام.

آرزومند: ئاره‌زومنه‌ندی. همتی: همه‌تی، واته همه‌تی بکه و دۆعایه بخوینه.

واته ئه‌ی حافظ ئاره‌زووی دیداری رووی وه‌ک مانگ جوان و دره‌وشاوه‌ی پاشام هه‌یه، همه‌تی بکه و دۆعایه بخوینه تا به‌سه‌لامه‌تی بگه‌ریتتهوه و خۆی بکات به‌ده‌رگادا.

غزه‌لی دوو سه‌د و سی و سپیه‌م:

به‌حری موجه‌سی هه‌شتی مه‌خبونی نه‌سلهم
(مفاعیلن فعلاطن مفاعیلن فع لن)

۱- اگر به باده‌ی مشکین دلم کشید شاید

که بوی خیر ز زهد ریا نمی آید

نه‌گه‌ر به‌شهرابی مسکین دلم راده‌کیشری شایسته‌یه، چونکه بونی خیر له زوه‌دی ریا
بازانه نایه‌ت.

باده مشکین: شهرابی میسکین، شهراب بونی میسکدار، جاران بو بوغوشی و تاغوشی
میسک و گول‌و مادده‌ی بوغوش ده‌رایه شهرابه‌وه.

کشد: راده‌کیشری، هه‌زی لینی ده‌بی. شاید: شایسته‌یه، هه‌قی خویه‌تی.

نه‌گه‌ر دلم مایلی شهرابی بوغوشه (که‌بونیکی میسکی لی دیت) هه‌قی خویه‌تی چونکه
نه‌و بونی خۆشه که‌چی زوهیدی ریا‌بازانه هیچ بونیکی خیری لی نایه‌ت که‌مرۆف به‌ره‌وخوی یادل
به‌ره‌وخوی راکیشی.

بینگومان شهراب، عه‌شقی خۆشه‌ویستی هه‌ق و عیرفانه که‌ژیانی رهنداندنی خواجه
قوتابخانه‌یه‌کی تاییه‌تی تاییه‌ت به‌خوی نه‌و ره‌وته‌یه، که‌تاییدا دوژمینی زوه‌دی ریا‌بازانه و
خۆشیان له زوه‌د نایه‌ت - به‌مه‌رجی پیشوه‌خته‌وه نه‌بیته -.

۲- جهانیان همه گر منع کنند از عشق

من آن کنم که خداوندگار فرماید

گه‌ر هه‌موو جیهانیان (خه‌لکی جیهان) مه‌نعی من بکه‌ن له عه‌شق، من نه‌و ده‌که‌م که
خاوه‌ند فرمانی پیکردوه.

منع من کند: مه‌نع بکه‌ن، قه‌ده‌غه‌م بکه‌ن. خداوندگار: خاوه‌ند، خاوه‌ن.

گه‌ر ته‌واوی خه‌لکی دونه‌یه‌لن من خه‌ریکی عه‌شقی عیرفانی خۆم بم، من هه‌ر نه‌وه
ده‌که‌م که خاوه‌ند فرمانی پیداده و له‌سه‌ر عه‌شقی خۆم به‌رده‌وام ده‌م، من گوپرایه‌لی
خاوه‌ند و خاوه‌نی خۆم ده‌که‌م نه‌که خه‌لکی.

۳- طمع ز فیض کرامت مبر که خلق کریم

گنه ببخشد و بر عاشقان ببخشد

له‌فه‌یزی به‌خشنده‌ی ئومیدبراو مه‌به، چونکه خوی به‌خشنده وایه که گونا‌ه ده‌به‌خشی و
ده‌به‌خشیته عاشقان.

فیض کرامت: لافاو فه‌یزی به‌خشنده‌یی و که‌ریمی. خلق: خو.

ببخشد: عه‌فو کراو. ببخشد: ده‌به‌خشی.

ئه‌ی عاشقی راست له‌فه‌یزی به‌خشنده‌ی هه‌ق ئومیدبراو مه‌به چونکه خولق و خوی که‌ریم
و خاوه‌ندی به‌خشنده وایه گونا‌ه‌باران عه‌فو ده‌کات و لینیان خۆش ده‌بیته و به‌ره‌که‌ت و
فه‌زلیش ده‌به‌خشیته عاشقان.

۴- مقیم حلقه‌ی ذکر است دل بدان امید

که حلقه‌ای ز سر زلف یار بگشاید

دل له‌ئه‌لقه‌ی زیکرده‌یه، به‌و ئومیده‌ی که له‌لقه‌یه‌ک له‌سه‌ری زولفی یاربکاته‌وه.

حلقه‌ی ذکر: کۆر و ئه‌لقه‌ی زیکر. بگشاید: بکاته‌وه.

دل ئومیدیه‌کی هه‌یه که ئه‌ویش کردنه‌وه‌ی ئه‌لقه‌یه که له له‌لقه زۆر بی شوماره‌کانی سه‌ری
زولفی یار (که رازه ئیلاهییه‌کانن) ئه‌م ئومیده وای لیکردوه به‌رده‌وام له‌کۆری زیکرده‌ی دانیشی
و خه‌ریکی زیکر کردن بیته تا به‌لکو نه‌و ئاواته‌ی بیته دی و یه‌کی له په‌رده‌کانی سه‌ر نه‌یه‌یه
ئیلاهییه‌کان لادریته.

۵- ترا که حسن خداداده هست و حجله‌ی بخت

چه حاجت است که مشاطه‌ات بیاړاید

تۆ که‌جوانی سروشتی و ژووری رازینراوه‌ی به‌خت هه‌یه، چ پئویست ده‌کات که
نارایشته‌گر نارایشته‌ت بکات.

خداده: خاواو، سروشتی. حجله: په‌رده‌ی رازاوه‌ی بووک و زاوا.

مشاطه: نارایشته‌گر.

بیاړاید: برازینته‌وه، نارایشته‌ت بکا.

تۆ نه‌ی یار که جوانی سروشتی و به‌ختی پاکت هه‌یه، ئیدی چ پئویست به‌ رازاندنه‌وه‌ی
دونیا‌یی و ده‌ستکرد هه‌یه.

۶- چمن خوش است و هوا دلکش است و می بی غش

کنون بجز دل خوش هیچ در نمی باید

گوئزار خۆشه و هه‌وا دلگیر و مه‌ی بی‌غه‌ش، ئیستا جگه له دلی خۆش هیچ شتی

پئویست نییه.

دلکش: دلگیر. دل خوش: دل شاد، دلی خوش.

در نمی باید: پیوست نیبه، زهرور نیبه له (دریایستن) وه هاتووه به واتای پیوست بوون، زهرور بوون.

نیستا که تهواری شته سروشتیه کان له بارن بو تهواری مرۆف بچیتته نیو حالته تی مهستیوون و عه شقهوه مرۆف ته نیا پیوستی به دلکی شاده که هه بیی تا بچیتته نیو تهو حالته وه چونکه گولزار خوش و ههوا له بار و دلگیره مهی و شهراپ عه شق بی غهش و سافه.

۷- جمیله ایست عروس جهان پی هشار

که این مخدره در عقد کس در نمی آید

جیهان (دوینیا) بووکیکی جوانه، به لام ناگاداریه، چونکه ته داپوشراوه (مهستوره) له کهس ماره ناکریت.

جمیله: جوان. هشار: به ناگابه، ناگاداریه، وریابه.

مخدره: کچی یا ژنی که هه میسه له پشت په رده وه یه و خوی بو کهس دهرناخات، مهستوره، داپوشراوه.

درعقد کس در نمی آید: له کهس ماره نابردریت، به ژنی کهس نابیت.

راسته دوینیا زور جوانه و هه له بووکیکی رازاوه ته چیت به لام وریابه دل به دوینیا نه بهستی چونکه ته مهستوره یه به ژنی کهس نابیت و له کهس ماره نابردریت، یابه ژنی کهس نامینیتته وه، بووکی ههزار زاویه.

(این عجوزه عروس هزار داماد)

۸- به لابه گفتمش ای ماهرخ چه باشد گر

به یک شکر ز تو دلخسته ای بیاساید

به کلۆلی گوتم پیی تهی روو وه مانگ چ ده بی ته گه به ماچیککی تو دلبرینداریک نارام بگریت.

لابه: کلۆلی، ناله و داواکاری، تکا. ماهرخ: روومانگ.

شکر: شکر، درکه یه له ماچ. دلخسته: دلبریندار و غه مبار.

بیاساید: نارام بگریت، به نارامی بگات.

به کلۆلی و تکاوه گوتم به یاری رووخسار وه مانگ جوان، تهی یاری روو مانگ نایا چی روو ته دات گه دلبرینداریک عاشقی وه من به شه کره ماچیککی لیوانت (که لام و قسه یه کی خوتت) نارام بگریت و که می هیور بیتته وه.

۹- به خنده گفت که حافظ خدای را میسند

که بوسه ی تو رخ ماه را بیالاید

به خنده وه گوتمی، حافظ بو خاتری خوا په سندی مه که که ماچی تو رووخساری مانگ پیس بکات.

خدای را: بو خاتری خوا. میسند: په سندی مه که، رازی مه به.

بیالاید: روو پیس بکات، گونا هبار بکات.

خواجه ده لی کاتی که به کلۆلی داوای ماچیکم له گونای وه مانگی لیگرد به خنده وه گوتمی تهی حافظ بو خاتری خوا رازی مه به که تو پیس به ماچیک رووخساری مانگ (یار) پیس بی یا به بونهی ماچیککی تووه گونا هبار بی.

له راستیدا ته دوو به یته له حقیقه تی په یه ندی و دووری و نزیککی عاشق و مه عشوقی عیرفانی ده دوی.

غەزەلی دوو سەد و سی و چوارەم:

بەحرى موجتەسى ھەشتى مەخبونى ئەصلەم
(مفاعىلن فعلاىن مفاعىلن فع لن)

۱- نفس برآمد و کام از تو برنمی آید

فغان که بخت من از خواب درنمی آید

گیان گەیشتە قورقوراکەم و ئاواتى بە تۆگەیشتنم نایەتەدى، ھاوار کە بەختى من لەخەو ھەلئاستى.

نفس: گیان، ھەناسە. برآمد: دەرھات. نفس برآمد: گیانم گەیشتە کونەلووتم، گیانم دەرچوو. برنمی آید: حاصل ناییت، نایەتەدى. درنمی آید: دەرنايەت. از خواب درنمی آید: لەخەو ھەلئاستى.

خواجه (نەسەقى شېئوھە) لەدواداوى عومرى بى ئومىدى و بەئاوات نەگەیشتندا دەلى: ئەى یار گیان گەیشتە بیناقاقام و کەچى ھىچ ئاواتیکم لەتۆ - کە بەتەمابووم بە تۆ بگەم - نەھاتە دى، ئەویش خەتای بەختى خەوالووى خۆم بوو کە لەماوہى تەمەمدا لەخەو رانەپەرى و یارمەتى نەدام، ھاوار لەدەست ئەو بەختە خەوالووەم.

۲- صبا به چشم من انداخت خاکی از کویت

کە آب زندگیم، در نظر نمی آید

سروە خاکىكى كۆلانى تۆى خستەچاوام، كەئىدى ئاوى حەيات لەبەرچاوم بەھای نىيە. انداخت: خستە. آب زندگى: ئاوى حەيات، ئاوى نەمرى و بەتام. درنظر نمی آید: بەھای نىيە.

ئەى یارى حەق سەبا - سروە - رۆزى گەردىك لەخاکی بەردەرگا و كۆلانى تۆى رزانددووە چاوام و ئەو خاکە بوو بە سورمە و چاوانى كەردمەووە و نەفەسى رەھمانى تۆ و پرىشكىك لەعەشقى تۆ وای لێكردم كەھىچ شتى جگەلە تۆ بەلامەووە ئەرزى و بەھای نەمىنى، تەنانەت ئاوى حەياتیش لەلام ھىچ نىيە.

۳- قد بلند ترا تا به بر نمی گیرم

درخت کام و مرادم به بر نمی آید

تابەنى بەژنى تۆ لەباوش نەگرم، دەرختى ئارەزوو و ئاواتم نایەتە بەر.

بەبرنمی گیرم: لەباوہش نەگرم، لەنامىز نەگرم.
بەبرنمی آید: نایەتەدى.

خواجه بەر و ئەنجامى ئارەزوو و ئاواتى خۆى بە لەباوہش گرتنى یارى بالابەرزى خۆى دەزانىت، بۆیە دەلى: تانەو کاتەى بەدبىارى تۆ شاد نەبم، دەرختى ئاوات و ئارەزوو بەرناگرىت و بەئاوات نەگەیشتوووم.

۴- مگر به روی دلارای یار ماور نی

بە ھىچ و جە دگر کار برنمی آید

مەگەر بەرووى ئارامى بەخشى دلانى یارى ئىمە کار ئەنجامبدرىت، ئەگەرنا بەھىچ شىئوھىەكى دى کار بەئەنجام ناگا.

دلارای: دل ئارام کەر، بەئارامى بەخشى دلان، شتى کە مایەى خۆشى و چالاكى بىت. ورنى: وەگەرنا، ئەگەرنا، ئەگىنا.

بە ھىچ وجە: بەھىچ شىئوھىەک.

برنمی آید: بەئەنجام ناگات، ئەنجامندارىت.

رووخسارى دلارامکەرى یارى ئىمە مایەى ئەنجامدانى کارى عەشق و تەواوى کارەکانى دىکە و جگە لەرووى ئەو بە ھىچ جوړى (یا بەھىچ روویەكى دىکە) کارى عەشق یا ھەر کارىكى دىکە بەرھەمى ناییت.

واتە: ویست و ئارەزوى عاشق ھەر بەرووى یار بە بەرھەم دىت وەگەرنا گەر فەیز و بەرھەتەتى رووى یارى حەق نەبى گشت کارەکان بى بەرھەمن.

۵- مقیم زلف تو شد دل که خوش سوادى دید

وزان غریب بلاکش خبر نمی آید

دل لە زولقى تۆدا نىشتەجى بوو، چونکە بەمەنزىكى چاکی زانى و ئىدى لەو غەریبە زەھمەتکىشەوہ ھەوالىك نایەت.

سواد: رەشایی، رەشایی شار کە لە دوورەوہ دەردەکەوى، گوند و مەنزى.

بلاکش: زەھمەتکىش، مەینەتبار.

ئەى یار ھەر کەدل گەیشتە مەنزى زولقى تۆ لەویدا نىشتەجى بوو چونکە پىی وابوو کەئەم شۆینە بۆ نىشتەجىبوون زۆر لەبارە، ھەر لەو کاتەشەوہ ئىدى ھەوالىك لەو دلەغەریبە مەینەتبار و زەھمەتکىشەى منەوہ نایەت و ئاگام لىی نىيە.

۶- ز شست صدق گشادم هزار تیر دعا

ولی چه سود یکی کارگر نمی آید

له که وانی راستگویییه وه هزار تیری دوعام هاریشت، به لأم چ سوودیکی هه ییه که به کیکیان کاریگری نییه.

شست: مشت، ئه وه په نجه ییه که مشتی تیری پی ده گپریت له کاتی ته قانندا، لیره دا درک هیه له که وان.

که وانی راستگویی، واته به دل و به راستگویی.

واته: به دل و به راستگویی هه زار دوعام کرد به لأم چ سوودیکی هه ییه که به کیکیان کاریگری ناییت به ئاواتی خۆم - که گه یشتنه به یار- ناگه م.

۷- کمینه شرط وفا ترک سر بود حافظ

برو اگر ز تو کار این قدر نمی آید

حافظ که مترین شهرتی وه فاداری سهر فیداکردنه، نه گهر نه مه ندهت لی ناییت، برۆ وازیینه.

کمینه: که مترین، لای که م. ترک سر: سهر دانان، سهر فیداکردن.

این قدر: نه مه نده. فی آید: لیت ناییت.

خواجه به خۆی ده لی سهر به ختکردن له پیناوه مه عشوقی هه قدا که مترین شهرتی وه فادارییه، بۆ عه شقی ئه وه، گهر ئه م کاره بچو و که ت (نه مه نده کارهت) لی ناییت و توانای سهر دانان نییه له پیناوه مه عشوقدا برۆ واز له عه شق به پینه.

ئهم غه زه له یه کیکه له غه زه له پاراوه کانی خواجه و چیژیکی جیاوازی هه ییه، بۆ یه به پیی سه لیه ی جیاوازه کان گۆرانی به سه ردا هاتووه و ده ستکاری کراوه - به تاییه تی به یته کانی دوا یی - بیجگه له وه ی له نوسخه باوره پی کراوه کاندای ئه م هوت به یته هه ییه، له هه ندی نوسخه دا - خلخالی و په یروانی ئه وه - ئه م به ییتی - ته خه لوس - ه نییه و له بری ئه م سی به ییتی دیکه هه ییه به م شیوه ییه:

بَسَمِ حَکَايَتِ دِلِ هَسْتِ بَانَسِيْمِ سَحَرِ

ولی به بخت من امشب سحر نمی آید

قسه و باسی زۆرم له گه ل سروه ی به یانیدا هه ییه، به لأم له به ختی من ئه وشه و سروه هه ئناکات و ناییت.

درین خیال به سر شد زمان عمر و هنوز

بلای زلف سیاهت به سر نمی آید

له م خه یاله دا کاتی عومر تیپه ری و هیشتا به لای زولفی ره شت ته و او ناییت.

زبس که شد دل حافظ رمیده از همه کس

کنون ز حلقه ی زلفت به در نمی آید

له گه ل ئه وه ی که دلی حافظ له هه موو که سی رایده کرد، که چی ئیستا له ئه لقه ی زولفت نایه ته ده ره وه.

له و نوسخانه ی که ئه م سی به یته یان نه هیناوه غه زه لیکی شه ش به یتیان هیناوه که جگه له م سی به یته ش سی به ییتی دیکه ی هه ییه. (سودی) پیی وایه که هه رچه نده ئه م غه زه له له زۆری دیوانه کاندای نه هاتووه به لأم له به ره وه ی له شیوازی خواجه وه نزیکه نوسینه وه و شه رکردنی پیویسته. {شرح سودی، ج ۲، ل ۱۳۴۵}

نوسخه ی (عیوضی، هروی..). دا ئه م غه زه له شه ش به یتییه به م شیوه ییه:

۱- ز دل بر آدمم کار بر نمی آید

ز خود برون شدم و یار در نمی آید

دل م له ده ستدا و کارم به ره ه می نییه و له خۆم خالی بوومه وه (وازم له خۆم هینا) و که چی یار ده رناکه وی.

۲- درین خیال سر شد زمان عمر و هنوز

بلای زلف سیاهت به سر نمی آید

له م خه یاله دا ژیا ئم کۆتایی هات و هیشتا به لای زولفی ره شت دوا یی نه هاتووه (هه مان به ییتی نوسخه ی خلخالیه).

۳- چنان به حسرت خاک در تو می میرم

که آب زندگیم در نظر نمی آید

ئاوا به حه سه رته ی خاکی به رده رگای تۆوه ده مر م که ناوی هه یاتم له به رچاوم هه ی به هایه کی نییه (نزیکه له به ییتی دووه مه وه).

له (سودی) دا ئه م به یته نه هاتووه و له بری ئه م به یته به ییتی خواره وه هاتووه:

همیشه آه سحرگاه من خطا نشدی

کنون چه شد که یکی کارگر نمی آید

هه رگیز نا هی سه حه رگاهی من به هه له نه ده رۆ یشت و (ئامانجی ده پیکا) ئیستا چی بووه که یه کیکیان کاریگر ناییت.

- بسم حکایت دل هست با نسیم سحر

ولی به بخت من امشب سحر نمی آید

قسه و باسی زورم له گهلا سروهی به یاندا ههیه بهلام له بهختی من ته مشهو سروه هه لئاکات
(بهیتهی نوسخهی خلخالی).

- فدای دوست نکرديم عمر و مال، دریغ

که کار عشق ز ما این قدر نمی آید

عومر و مالمان نه کرده فیدای دۆست، به داخوه نیمه نه و نه ده کاری عه شقمان لئی نایهت
(نزیکه له بهیتهی ته خه لوس).

- زبس که شد دل حافظ رمیده از همه کس

کنون ز حلقهی زلفت به در نمی آید

له گهلا نه وهی که دلّی حافظ له هه موان رایده کرد که چپی ئیستا له ته لقهی زولفت ده رنایهت
(بهیتهی ته خه لوسی نوسخهی خلخالی).

له راستیدا له بهر نه وهی که نه و سئی بهیتهی که لیتره دا تازهن - له نوسخهی (خلخالنی) دا
نه هاتون - دوو باره ی بهیته کانی غه ز له کهن و له وان نزیکن، بویه گهر نه و سئی بهیته ش لابه رین
ته نیا سئی بهیتهی نوسخهی خلخالنی ده مینیتته وه و له سئی بهیته ش غه ز له پیکناپهت، بویه به نده
له و بروایه دام که ناکری نه مه غه ز له لیککی سه ربه خو بیت.

غزه لی دوو سه د و سی و پینجه م:

به حری موجته سی هه شتی مه خبونی مه قسور

(مفاعلهن فعلاتن مفاعلهن فعلاهن)

۱- مژده ای دل که مسیحا نفسی می آید

که ز انفاس خوشش بوی کسی می آید

موژده نهی دل که که سیکی مه سیح نه فسه دیت، که له هه ناسه ی خو شیه وه بونی
که سیك دیت.

مسیحا نفس: عیسا نه فسه، مه سیح نه فسه، که سیك که هه ناسه ی وه ک حه زه رته ی
مه سیحه و مردوو زیندوو نه کاته وه، رزگار که ر، نارپه حه تی به خش.
نفاس: هه ناسه.

خواجه موژده به دلّی خو ی ده دات و ده لئی مزگینیم به ری نهی دل که که سیکی رزگار که ر
دیت که سئی که له هه ناسه ی خو شی بونی یار و که سیکی - به حه ق که س- دیت.

۲- از غم هجر مکن ناله و فریاد که دوش

زدهام فالی و فریادرسی می آید

له تاو غه می دووری و داپران ناله و هاوار مه که، چونکه شه وی رابردوو فالیکم گرتووه ته وه
- به پئی نه و فاله - فریاد ره سیك دیت.

زدهام فالی: فالیکم گرتووته وه.

فریادرس: فریاد ره س، که سئی که له رۆژی ته نگانه دا به هانای لیقه و ماوانه وه دیت.

ته واو که ری بهیته پيشووه و موژده به دلّ ده دا: نهی دل ئیستا که دووری له یار و له غه می
داپرانه ی له تاو غه می داپران و ناله و هاوار مه که، چونکه من دویئی شه و فالیکم گرتووه ته وه
و له و فاله دا وای نیشاندا وه که فریاد ره سیك دیت و رزگارت ده بی. که وایه مادام غه می
هیجرانی (دونیا) ت هه ردوای دیت مه نالینه.

۳- ز آتش وادی ایمن نه من خرم و بس

موسی آنجا به امید قبسی می آید

هه ر من له ناگری وادی نه یه من خو شحال نیم و به س (موسا) ش (د.خ) به ئومیدی
پریشکیکه وه بو نه وی دیت.

آتش: ناگر.

وادی امین: وادی ئەیمەن، ئەو دۆلەتی کە حەزەرەتی موسا یەكەم جار ناگر- نوری ئیلاهی - تێدادی. خزم: دلشاد، خۆشحال. قبس: پریشك. لەرووی روانبێژییەوه بەیتەكە ناماژەییە بەچیرۆکی حەزەرەتی موسا و بینینی ناگر لەدۆڵ و بیابانی ئەیمەندا و رویشتن بۆ ناگر.

عارفەكان ناگری وادی ئەیمەن بە جیلوه و تەجەلی حەق دەزانن لەشیوەی ئاگردا، چونكە لەوكاتەدا حەزەرەتی موسا پێویستی بەناگر هەبوو گەر حەق بە جۆزێکی دیکە جیلوهی بكردایە حەزەرەت نەدەپۆیشت، بەلام جیلوهی حەق لەشیوەی پێویستی حەزەرەتی موسادابوو. بۆیە ناگری دۆلی ئەیمەن جیلوهی سیفاتی یاری حەقە بۆ بەندە تایبەتەكانی.

خواجه لێرەدا دەلی: تەنیا من نیم بەنوری تەجەلی و جیلوهی سیفاتی حەق خۆشحالم و بەهیوام بەو پایەییە بگەم بەلكو حەزەرەتی موساش بەهیوای پریشكی بوو لە نوری حەق هەرچەندە موسا ئەمەیی نەدەزانی و بۆ (نار) چوونەك بۆ (نور).

۴- هیچكس نیست كە دركوی تواش كاری نیست

هەركس آنجا بە طریق هوسی می آید

هیچ كەس نییە كە لە كۆلانی تۆدا كاریکی نەبێ، هەركەس بەئارەزوویەكەوه دیتە ئەوی (كۆلانی تۆ). هوسی: ئارەزوویەك، هیوایەك.

دیسان خواجه بەیاری حەق دەلی: ئەی یار كەس نییە لەخزمەت تۆدا كاریکی نەبیت و ئەیه تە بەردەرگات و دەستت بۆ بەرز نەكاتەوه، بەلام هەركەس بەهیوایەكەوه دیت و داواكاری شتیكە و شتیكە رای دەكیشیت.

۵- كس ندانست كە منزلگە معشوق كجاست

این قدر هست كە بانگ جرسی می آید

كەس نەیزانی كە مەنزڵگەیی مەعشوق لەكوێیە، ئەمەندە دەنگی جەرەسێك (زەنگێك) دیت. منزلگە: مەنزڵگە، شوێنی حەوانەوه. بانگ جرس: دەنگی زەنگ.

جاران لە كاتی كارواندا دەنگی زەنگ لەسێ كاتدا دەهات:

۱- لەكاتی گەیشتنی سەرقالڵە بەمەنزڵگە.

۲- لەكاتی هەستان بۆ رویشتن.

۳- لەرێگەدا بەردەوام دەنگی زەنگەكان دەهات كە ئومێدی رێ لێ و ن بوونی لەگەڵ دابوو {خرمشاهی، ج ۲، ل ۸۰۴}.

هیچ كەسێ نازانی مەنزڵگەیی مەعشوقی حەق لەكوێدایە، تەنانەت لای عارف و عاشق و تایبەت و پێغەمبەرانیشت بەلام ئەوەندە هەیه كە دەنگێك دی كە لەرێگەدا بێ لای حەق و ئومێدی گەیشتن هەیه.

لەفەرەهەنگی عێرفانییدا ئەو جەرەس و زەنگە بە ئیلھامات و نیگا (وەحی) پیاوچاكان و پێغەمبەران لێكدراوئەتەوه.

واتە: هیچ كەسێك ناتوانی مەنزڵگەیی یاری حەق بزانیشت بەلام ئیلھام و نیگاشی بەردەوام ئومێدەوارمان دەكات و حەقمان لێ و ن نابێ.

۶- دوست را گر سر پرسیدن بیمار غم است

گو بران خوش كە هنوزش نفسی می آید

گەر دۆست نیازی هەوالێ پرسی بیماری خەمی هەیه، بلی خۆش برۆ چونكە هیشتا هەناسەیهك دەدات.

پرسیدن: هەوالپرسی، بەسەرکردنەوه، مۆاجە.

سرس: نیازی هەیه، لەسەریدایە.

بیمار غم: نەخۆشێك كە نەخۆشی غەمی دووری هەیه

گو: بلی، پێی بلی.

بران خوش: خۆش برۆ، خێراكە.

هنوزش نفسی آید: هیشتا هەناسەكەیی تیاماوه، هیشتا نەمردووه.

بەیار بلین گەر دەیهوێت سەردانی ئەوعاشقە بكات كە نەخۆشی غەمی دووری هەیه، خێرا بروات چونكە ئەو لەسەرەمەرگدایە و هیشتا نەمردووه و هەناسەیهكی تیاماوه بافرباكوێت.

۷- خبر بلبل این باغ پرسید كە من

نالهای می شنوم كز قفسی می آید

هەوالی بولبولی ئەم باخە بپرسن چونكە من نالەیهكە دەبیستم كە لە قەفەسێكەوه دیت.

خبر پرسید: هەوال بپرسن.

خواجه خۆی بەبولبولی باخی عەشق دەزانیت و دەلی یاران هەوالێكی ئەم بولبولەیی باغی

عەشق بپرسن چونكە من گوێم لەنالەیهكە لەقەفەسێكەوه دیت.

شاهبازی به شکار مگسی می آید

یاران، یاری نیازی وایه حافظ نازار بدات، سهیرکهن شابازیک بۆ راوی مهگهزیک دیت. آزدن: نازاردان. شاهباز: شاباز. مگسی: مهگهزیک. خواجه لهبهرامبهر شابازی یاردا خۆی به مهگهزیک دهزانی و دهلی یاران یاردهیهوی نازارم بدات منیکی کلۆن و بی دهسهلات لهبهردهم نهودا وهک مهگهزیک بهردهم شابازیک وام. لهههندی نوسخهده لهبری (آزدن) (پرسیدن) یا (دل)هاتووه.

غهزه لی دوو سه د و سی و شه شه م:

به حری موجه سی ههشتی مهخبونی مهقصور
(مفاعیلن فعلا تین مفاعیلن فعلا ن)

۱- رسید مژده که آمد بهار و سبزه دمید

وظیفه گر برسد مصرفش گل است و نبید

موژده گهیشته (درا) که بههار هات و سهوزایی سهری لهخاک دههیتنا، گهر رۆژانه بگات لهگول و شهرا بیدا سهرفی دهکهم.

سبزه: سهوزایی. دمید: سهری لهخاک دههیتنا، سهوزبوو، روا.

وظیفه: رۆژانه، مهعاش، پارهیهک کهبۆ مرۆف دهپر دیتتهوه (مانگانه بیت یا رۆژانه).

مصرف: سهرفکردن، خهرچکردن. نبید: شهراپی خورما، شهراپ (بهگشتی).

خواجه دهلی: موژدهدرا که بههار هات و گول و سهوزایی سهریان لهخاک دههیتنا و کهش و ههوا لهباره بۆ خۆشگوزهرانی و شهرا بنۆشکردنی عاشقانه، بۆیه لهم کهش و ههوا لهبارهدا گهر پارهمان بگاته دهست بۆ گول و شهراپی عهشق خهرجی دهکهین.

۲- صغیر مرغ برآمد بط شراب کجاست

فغان فتاد به بلبل نقاب گل که کشید

ئاوازی بالنده هات، سوراچی شهراپ لهکوئیه، بولبول کهوته هاوار کهمی پهردهی له روی گول لادا.

صغیر: ئاواز. برآمد: ههستا، هات، کهوته بهرگویی.

بط: سوراچی شهراپ که لهشیهوی مراویدا دروستکراوه.

فغان فتاد بهبلبل: بولبول کهوته هاوار.

کشید: لایدا.

خواجه لههاتنی بههار ئه دویته کهتیایدا کهش و ههوا لهباردهبی و درێژهی بهیتی پیشووه.

دهلی: کهبههار هاتووه بالندهکان کهوتوونهته خۆیندن و وهک نهوی که کهسیکیش پهردهی

لهسهر رووخساری گول لادا بیت بولبولیش کهوتووته هاوار و ناله - لهشهو و تاسهدها یان له

حهسرهتی دهکهوتنی گولدا بۆ ئهغیار، ئهی ساقی کوا شهراپی خۆشهویستی تامنیش لهم

بههاری عیشقهده وهک ئهوان سهرمهست م.

۳- ز روی ساقی مېوش گلی بچین امروز

که گرد عارض بستان خط بنفشه دمید

نه مړوکه به دهوری خه تی رووخساری باخدا گولۍ وه نه وشه رواوه له پرووی ساقی مانگ ناسا گولۍ بچنه.

مېوش: مانگ ناسا. بچین: بچنه. گلی بچین: گولۍ بچنه - ماچی بکه. گرد: دهوری. عارض بستان: روخسای باخ.

له سهره تاي به هاردا که روخساری باخ به وه نه وشه دهوره دراوه و رازاندوويه تيبه وه، تو به فرسه تي بزانه و له روخساری ساقی جوانی مانگ ناسا - واسطه ی ريگه ی حق - به هره مه نند بيه گولۍ کی نه و فه يزه بچنه ره وه.

۴- چنان کرشمه ی ساقی دلم ز دست ببرد

که با کسی دگرم نیست برگ گفت و شنید

کرشمه ی ساقی وادلی له دست رفا ندووم که له گه ل که سی دیکه دا تاقه تی قسه و گو ی کرتنم نییه.

کرشمه: ناز و کرشمه. دلم ز دست ببرد: دلی رفا ندم.

برگ: تاقه ت، ویست، نیاز. گفت و شنید: گفتوگو، قسه کردن و گو ی کرتن.

ناز و کرشمه ی ساقی به یه کجاری دلی رفا ندووم و دلم له دست داوه، به جوړیک که نی دی تاقه تم نییه له گه ل هیچ که سی دیکه دا گفتوگو بکه م و بکه ومه قسه.

۵- ز میوه های بهشتی چه ذوق دریا بد

هر آن که سبب زرخدان شاهدی نگزید

له میوه به هه شتیبه کان چ چیژیک و هره گری ت، نه و که سه ی که گازی له سیوی چه نا که ی یاریک نه گرت.

ذوق دریا بد: چیژوه رگرتن. سبب: سیو.

زرخدان: چه نا که. نگزید: گازی لینه گری ت، قه پی لینه گری ت.

له راس تیدا میسر اعی به یته که پاش و پیتشن، واته خواجه ده لی: که سی که لی ره له دونیا گاز له سیوی چه نا که ی یاریک نه گری ت ناتوانی له میوه کانی به هه شتیبه چیژ و ه رگری ت (شاهد) لای هه ندیک له عارفه کان مورشید و رابه ری ته ری قه ته - به تاییه تی زور به یان که باوه رپان وایه به بی مورشید مرؤفه به هیچ کو ی ناگات و خواجه له م غه ز له دا له به یی ته هه شته مدا زور به پروونی و ناشکرایی نه م رایه ده خاته پروو.

واته که سی که لی ره به خزمه تی مورشید و پریکی ته ری قه ته نه گات و له جزوری نه مدا نه بی و له ها وده می و ناموژگاری و ری نماییه کانی به هره مه نند نه بی ت چیژ له میوه کانی به هه شت و ه رناگری ت.

به گشتی: سیوی چه نا که ی یار، مه عریفه تی شهودی به و چیژوه رگرتن له میوه کانی به هه شتیبه وابه سته ی مه عریفه تی شهودی نه م دونیایه یه.

۶- من این مرقع رنگین چو گل بخواهم سوخت

که پیر باده فروشش به جرعه ای نخرید

من نه م خیر قه خه ت خه ت که که وه ک گول رنگینه به مه ی سوور بووه - و پیری مه ی فرؤش به قومیک شه راب نایکری ت ده سووتینم.

مرقع: خه ت خه ت، وه ک شالی کورتی که پارچه پارچه و به یه که وه لکینراون، جاری واهه بووه که پارچه کان لکینه چوون و ره نا گاوره نگ و ره نگین بووه.

رنگین چو گل: سوور و ره نا گاوره نگ وه ک گول، که به هوی مه ی نو شتیبه وه سوور و ره نا گاوره نگ بووه.

بخواهم سوخت: ده ی سووتینم، له داهاتو دا چونکه نه م ریژه یه بو داهاتو وه له کور دیدا نییه.

نخرید: نایکری ت.

خواجه ده لی: من نه م خر قه پارچه پارچه ره نا گاوره نگی خوم - که ره مز ی سو فیل که یی ره سمی منه و به شه رابی عه شقیش سوور بووه و لای پیری باده فرؤش - مورشیدی عارفی حه ق -

قومه شه رابی کیش ناهینۍ (و به قومه شه رابی ک لیم نا کری) ده سووتینم و فری ده ده م. واته: واز له سو فیل که یی ده ی نتم و ریگه ی پیری باده فرؤشی عه شقی حه قیقی ده گرم.

۷- عجایب ره عشق ای رفیق بسیار است

زیبش آهوی این دشت شیر نر بدوید

نه ی ره فیق سه ی و سه رسور هینه ری ریگه ی عه شق زوره، نه ره شیر له به رده م ناسکی نه م ده شته دا هه لدی ت (زاده کات).

شیر نر: نه ره شیر (له بنه رته دا شیر ی نیره که زور نازایه).

بدوید: راده کات، هه لدی ت.

خواجه له سه ی و سه مه ره کانی ریگه ی عه شقی حه قیقی نه دویت و ده لی: نه ی ره فیقان نه م ریگه یه عه جایبی زور زوره، و ریگه یه که که تیایدا نه ره شیر ی ده روه له به رده م ناسکی نه ویدا هه لدی.

واته: گهرمرؤف بجیته نیو ریگه و دونیای عهشقهوه، هیئنده دلیر دهبی که نه ره شیر
له به رده می هلدیت.

مولانا گوته نی: زهره شیر است مرا جان دلیر است مرا.

۸- به کوی عشق منه بی دلیل عشق قدم

که گم شد آنکه در این ره به رهبری نرسید

به بی ریبه و ده لیلی ریگه پی مه خه ره نیو کولانی عهشقهوه چونکه نه وکسه می که له م
ریگه یه دا به رابه ریگه نه گه یشت و نبوو.

منه قدم: هه نگاو منه نی، پی مه خه ره. دلیل: ریبه، ده لیل و پی شه نگ.

نرسید: نه گه یشت.

وهک گوتمان عارفه کان بوونی مورشید و رابه ر به پیویستی ریگه ی عهشق ده زانن و رویشتن
له م ریگه یه دا به بی رابه ر و مورشید به ته ستم ده زانن.

خواجش به دلنیا ییه وه ده لی: له م ریگه یه ی عهشقی حه قدا هه رکه س تووشی رابه ریگه نه بوو
که له گه ل خوی بو مه نزلتی به ریگه، و نبوو، نامان توش به بی ده لیل و رابه ر پی مه خه ره نیو
کولانی عهشقهوه و هه نگاو هه لمه گره.

۹- مکن ز غصه شکایت که در طریق طلب

به راحتی نرسید آنکه زحمتی نکشید

شکات له خه فته مه که، چونکه له ریگه ی داواکردندا نه وکسه می که زه جه ته نه کیشا
به ره حه تی و ناسوده بی نه گه یشت.

راحتی: ناسوده بی، ره حه تی، نارامی. زحمتی نکشید: زه جه ته نه کیشا، هه ولتی نه دا.
خواجش لیبه وه هه ولدان و زیاره ت یا چله کیشان و... هتد به مه رجی گه یشتن ده زانیت
له ریگه ی داواکردنی ناسوده بی و گه یشتن به یادی حه قدا، بویه به ریباران ده لی، له ده ست
خه فته و غه می عهشق شکات مه که و بیزار مه به چونکه له م ریگه یه دا که سی به ناسوده بی
ده گات که هه ولدات و زه جه ت بکیشی به پیچه وانه وه نه وی هه ولتی نه دا و زه جه ته نه کیشا
به نارامی و ناسوده بی نه گه یشت.

۱۰- خدای را مددی ای دلیل راه حرم

که نیست بادیهی عشق را کرانه پدید

نه ی ده لیلی ریگه ی حه ره می یار بو خاتری خوا یارمه تیبه کم بده، چونکه که ناری
(نه وسه ری) بیابانی عهشق دیار نییه.

خدای را: بو خاتری خوا، له ری خوا. مددی: هاوکاریه ک، یارمه تیبه ک.

بادیهی عاشق: بیابانی عهشق. کرانه: که نار، نه وسه ر و نه مسه ر.

پدید: دیار بوون. نیست پدید: دیار نییه.

هه میسه خواجش (ریگه / شاگر / ده ریبا) ی عهشق به ترسناک و دوایینه هاتوو، نه بر او ه
ده زانیت، لیبه دا له گه ل نه م رایه دا داوای یارمه تی له مورشیدی حه ق و ده لیلی ریگه ی حه ره می
یارده کات که یارمه تی بدات و ده ستی بگریت چونکه ریگه / بیابانی عهشق نه بر او یه و نه م
سه ری دیار نییه.

۱۱- گلی نچید ز بستان آرزو حافظ

مگر نسیم مروّت درین هوا نوزید

حافظ له باخی ناره زوو گولیتی که نه چنی، نه لیتی شه مائی جوامیری له م هه وایه دا
(هه لومه رج) هه لی نه کرد.

نچید: نه چنی. مروّت: جوامیری، پیاوته تی، مه ردا یه تی.

هوا: هه وا، که ش و هه وا.

خواجش له باخی ناره زوو خویدا هیج گولیتی که نه چنیوه و به هیج ناره زویه کی نه گه یشتوو ه
بویه گومان له هه وا و که شه که ده کات و ده لی: نه لیتی له م هه وا و که شه دا نه سلنه نه سیمی
پیاوته تی هه لی نه کردوو تا من به ناوات بگه یه نی، له زوریه ی نوسخه کاندایه بری (هوا) (چمن)
هاتوو که مه به ست له دونیا یه به لام له به رته وه ی که نه م غه زه له زورترین شیوه ی ساغکردنه وه ی
هه بوو، هه ره ها جیاوازیبه کی زور زور له نیوان نوسخه کاندایه بوو که له (۸) به یته وه تا (۱۳)
به یته هاتوو، نیمه په پیره ویمان له نوسخه ی (عیوضی) کرد و له به ر نالوز نه کردنی بارودوخه که و
تیکه لاونه بوونی شیوه کانی دیکه ش ته واری جیاوازیبه کانی دیکه مان فره اموشکرد وه گه رنا
(چمن) جوانتره.

وهک گوتم له نوسخه ی خلخالی - تزوینی و خرمشاهی دا نه م غه زه له له (۸) به یته و له
لاهوری و سودی دا (۱۳) به یته و له (هروی) دا (۱۲) به یته و له عیوضی دا (۱۱) به یته،
به نده په پیره وی له نوسخه ی ساغکراوه ی جه نابی د. عیوضی کردوو، نه مه ش به دوو به لگه:

۱- به نده به شه رمه زاریبه وه ناویرم خوم له قهری دروستکردنی نوسخه کی دیکه بده م.

۲- به تیکه لاوکردنی نوسخه کان و هه لیژاردنی تیکه لاویبه ک له شیوه کان هیج سوو دیک به
غه زه له کان ناگات و جیاوازیبه کی دیکه دینیتته ناروه.

غەزەلی دوو سەد و سی و حەوتەم:

بەحرى موجتەسى هەشتى مەخبونى ئەسلەمى مەسبەغ
(مفاعیلن فاعیلن مفاعیلن فع لان)

۱- معاشران ز حریف شبنانە یاد آرید

حقوق بندگی مخلصانە یاد آرید

هاورپییانی بەیارگەیشتوو، یادی هاوپیکی شەوانەى خۆتان بکەنەوه و مافی بەندایەتى موخلیسانەى ئەو بەیننەوهیاد.

معاشران: ئەوانەى کە گەیشتوون بەیار و لەگەڵ ئەودا دەژین.

حریف: هاوپیکی. شبنانە: شەوانە.

یاد آرید: یادبکەنەوه، بەیاد بەیننەوه. حقوق: حەقدەست، ماف.

خواجە روو لەو هاوپیگانەى شەوانى تەنیایی خۆی دەکات کە ئیستا گەیشتوون بەدیداری یاری حەق و لەگەڵ ئەودا دەژین و پێیان دەلێ: یادی هاوپیکی ئەلقەى عەشق و مەستی شەوانەى خۆتان بکەنەوه و لەخزمەت یاردا حەقدەست و کرێ و مافی بەندایەتى و گوێرایەلێ موخلیسانە و پاکى من بەبیر بەیننەوه.

۲- بە وقت سرخوشى از آه و نالهى عشاق

بە صوت و نغمەى چنگ و چغانە یاد آرید

لە کاتى سەرخۆشیدا بە دەنگ و ئاوازی چەنگ و ساز، ئاھ و نالەى ئیمەى عاشق بەیاد بەیننەوه.

بەوقت: لەکاتى. چغانە: جۆرە سازیکە.

لەدریژەى بەیتى یەكەمدا خواجە بە(معاشران) دەلێ: لەکاتیکدا کە لەگەڵ یاردا سەرمەستان و لەدەنگ و ئاوازی مۆسیقاوہ خەریکی شادی گێران، نالە و ئاھى ئیمە عاشقانى مەحروم لەخۆشى و سرور و ژوانى یار بەیاد بەیننەوه. جۆرەکانى یادکردنەوه لەبەیتەکانى دیکەدا باسەدەکات.

۳- چو لطف بادە کند جلوہ در رخ ساقى

ز عاشقان بە سرود و ترانە یاد آرید

کاتى کە سەفا و جوانى شەراب لە رووخسارى ساقیدا جیلوہ دەکات بە سرود و گۆرانى، عاشقان بەیاد بەیننەوه.

لطف بادە: سەفا و نوری بادە، جوانى بادە. ترانە: گۆرانى.

ئەى هاورپییانى بەیار گەیشتوو کاتى کە نور و سەفای شەراب لە رووخسارى ساقیدا دەردەکەوێت (واتە کاتى مورشید- لەفەرھەنگى عێرفانیدا - لەعەشقدە مەست دەبێت ئاسەوارى عەشق لە رووخسارىدا دەردەکەوێت ئەو کاتە بە گۆرانى و سرود یادی ئیمەى عاشقانى مەحروم بکەنەوه.

۴- چو در میان مراد آرید دست امید

ز عہد صحبت ما در میانە یاد آرید

کاتى کە دەستى ئومیدتان خستە کەمەرى مورادەوه، یاری سەردەمى هاودەمى لەگەڵ ئیمەدا بکەنەوه.

میان: کەمەر.

دەستى ئومید خستە کەمەرى ئارەزوو و ئاوات، ئومیدی بەئاوات گەیشتە، یاخود خودى بەئاوات گەیشتە. کاتى کە بەئاواتى خۆتان گەیشتن و بەیار گەیشتن - یادی ئیمەى هاودەمیشتان بکەنەوه.

۵- نمى خورید زمانى غم وفاداران

ز بى وفاى دور زمانە یاد آرید

کاتى غەمى وەفاداران ناخۆن بى وەفایى دەورى رۆژگار بەیاد بەیننەوه.

نمیخوریید غم: غەم ناخۆن، بێرتان بە لایانەوه نییە. زمانى: کاتى.

ئەى یاران ئیستا کە بەئاوات گەیشتوون غەمى ئیمەى وەفادار ناخۆن و ریگەچارەبە کمان بۆ گەیشتن بەمەعشوق بۆ نادۆزنەوه، بیری بى وەفایى دەورى رۆژگار بکەنەوه، کەچەندە بى وەفایە و رۆژگارێک ئیوہش دەکەونە نارەحتییەوه و کەس غەمتان ناخوات.

۶- سمند دولت اگر چند سرکشیدە رود

ز ھمراھان بە سر تازیانە یاد آرید

گەر ماوہیەك ئەسپى بەختت سەربەرز بروت، بە سەرە قامچیش بێت یادی هاورپییان بکەرەوه.

سمند: ئەسپ، سودى نووسییوہتى ئەسپى ھۆلاکۆ، کە ئەسپى جەنگە و بەزۆرى ئەسپى

رەنگ قاوہی و سپییە. { شرحى سودى، ج ۲، ل ۱۳۷۲ }

سمنددولت: ئەسپى بەخت. چند: چەند رۆژى، ماوہیەك.

سرکشیدە: سەربلند، سەربەرز. رود: بروت.

بە سر تازیانە: بەسەرەقامچى، مەبەست لە کەم و تۆزیکە.

واته: باماوويه كيش بهخت له ترۆپكدا بېت بهلام هه يادي هاوريانانت بكهروهه باتوژيكيش بېت.

د هروي له شهرحه كهي خویدا (سه ره قامچي) بو چيروكي يوسف و زولپخا گپراوه ته وه، كه له كاتي پيري زولپخا و دهسلات گرتنه دهستي هه زه ته تي (يوسف) دا، گوايه روژي كه هه زه ته تي يوسف زولپخا ده بيني له حالي ده پرسی كاتي كه هه زه ته تي يوسف قامچي به دهسته و به سواري نه سپه وه، زولپخا پي ده لي قامچيه كه بده دهستم يا بيخه سه ر دل تا بزاني حالي عه شقم بو تو چونه، له ريوايه تي يه كه مدا كه ده يداته دهستي قامچيه كه ناگر نه گري و له ريوايه تي دوو مدا كه نه پيخاته سه ردلي ترپه ي دلي زولپخا به دهستي هه زه ته تي يوسف ده گات {هروي، ج ۲، ۱۰۰۲-۱۰۰۴}

به هه رحال هم چيروكه و نه سپ و بهخت و ثيقبال و سه ري قامچي و ياد كردنه وي هاوريي هاوه لان له گه ل يه كدا ريكده كه ون، به لام بيده چي - راي زورينه ي رافه كاره كاني غه زه له كاني حافظيش وايه و نمونه ي ميژويي شيعريان زوره - كه هه ره مه به ست له كه ميك و به سه ر پي يه كه وه ده بېت.

۷- به وجه مرحمت اي ساكنان صدر جلال

ز روي حافظ و اين آستانه ياد آرید

هي نه وانهي له سه ر ته ختي گه وره يي فه رمانه وايي دانيشتون - له پرووي مه رحه مه ته وه يادي رووي حافظ و هم به رد هر گايه بكه نه وه.

به وجه مرحمت: له پرووي مه رحه مه ت و به رزييه وه، بي زه حمت. ساكنان: نيسته جيوان.

صدر جلال: لوتكه ي گه وره يي و عه زه مه ت، ته ختي گه وره يي.

خواجه لي ره دا (معاشران) به وانه ده زانيت كه گه يشتون به يار و نيستا له نه وج و لوتكه ي گه وره ييه دان بو يه داوايان لي ده كات كه ره حيان هه بېت و يادي حافظ بكه نه وه كه له به ر ده رگاي ياردايه و هيشتا به ژواني هو شادمان نه بووه.

غزه لي دوو سه د و سي و هه شته م:

به حري ره مه لي هه شتي مه قسور

(فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن)

۱- ابر آذاري برآمد باد نوروزي وزيد

وجه مي مي خواهم و مطرب كه مي گوید رسيد؟

هه وري نازاري ده ره ات و باي نه وروزي هه ليكرد، پاره ي مه ي و موترپيم ده وي كي ده لي درا؟ آزار: مانگي نازار به مارت/مارس سه ره تاي به هار. ابر آزاري: هه وري به هاري. نوروز: نه وروزي. وجه: پاره، خه رجي.

رسيد: درا، له سه ر منه، جاران له مه جليسا كه كسيك باسي پيوستي خزي ده كرد كه سيكي نه جيب ده يگوت رسيد / درا واته من پاره كه ت بو ته دم. واته: نه وا كات كاتي به هاره و هه وري به هار دياره و باي نه وروزي هه لده كات من له م به هاره دا مه ي و موترپ (وه سيله ي عه شقم) ده وي به لام خه رجييه كه يم نييه كي پياوه تيم له گه ل ده كات و ده لي له سه ر منه و من پاره كه ي ته دم.

۲- شاهدان در جلوه و من شرمسار كسيه ام

بار عشق و مغلبي صعب است و مي بايد كشيد

جوانان له جيله ودان من شه ره زاري گيرفانم (كه خالييه) باري عه شق و موفليسي گرانه و ده بي راكيشري.

شرمسار: شه ره زار. كيسه: گيرفان.

مغليسي: موفليسي، بي پاره يي، گيرفان به تالي.

صعب: گران، سه خت، دژواره.

ميبايد كشيد: ده بي راكيشري، ده بي ته حه مول بكرت.

خواجه خويان (عاشقان) به موفليس و گيرفان خالي ته داته قه له م، نيستا له م حاله ته شدا ياران و مه عشوق / جوانان خويان نمايش ده كهن، به لام له گه ل نه مه دا خواجه شه ره زاري گيرفان به تالييه چونكه عه شق و عاشقي و نازه له گرتني جوانان به بي پاره و به گيرفاني به تال دژوار و سه خته به لام چ بكرت باره و ده بي راكيشري و ته حه مول بكرت.

هم به يته گه ر له روانگه ي عيرفانييه وه ليكدرتته وه موفليسي و گيرفان به تالي، بي به ش بوونه له سيفاتي به ندي عاشقانه/عارفانه.

۳- قحط جود است آبروی خود نمی باید فروخت

باده و گل از بهای خرقة می باید خرید

قاتی پیاوه تیبیه، نابیّ ناپرووی خو بفرۆشیت به لکو پیویسته به پاره‌ی خرقة باده و گول بکریّت.

قحط: قات، نه‌بوون و نه‌مانی شتیک. جود: پیاوه‌تی، جوامیری.

نیباید فروخت: نابیّ بفرۆشیت. بها: پاره، نرخ، به‌ها.

میباید خرید: نه‌بیّ بکریّت. فروخت و خرید دژی به‌کن.

خواجه لیّردا - سه‌رباری ته‌ودی ره‌خنه له کۆمه‌لگه ده‌گری - وه‌لامی به‌یتسه‌کانی پیّشوو ده‌داته‌وه که له کاتی‌کدا یار له جیلوه‌دابوو و هه‌وری به‌هاریش هه‌لی کردبوو ته‌م بیّ پاره و موفلیس بوو، به‌ته‌مابوو که‌سێک وه‌سیله‌ی چوونه نیّو عه‌شقی بۆ ساز بکات، به‌لام لیّره‌دا ده‌لی: قات و قری پیاوه‌تیبه و پیاوه‌تی نه‌ماوه بۆیه نابیّ به‌داواکردن ناپرووی خوّت به‌بی، یان نابیّ له‌به‌رامبه‌ردا ناپرووی خوّت بفرۆشی باشتر وایه خرقة‌ی به‌رمان بفرۆشین و به‌قیمه‌ته‌که‌ی باده و یار بکریّن.

۴- گویا خواهد گشود از دولت‌م کاری که دوش

من همی کردم دعا و صبح صادق می دمید

ته‌لیّی (پیده‌چی) که به‌ختم گریّ کاریکم بۆ ده‌کاته‌وه، چونکه شه‌وی رابردوو من دو‌عام ده‌کرد و (سوحی سادیق) هه‌لده‌هات.

گویا: ته‌لیّی، پیده‌چی، ره‌نگه. خواهد گشود: ده‌کاته‌وه. دولت‌م: به‌ختم.

همی کردم: ده‌مکرد.

صبح صادق: سوحی سادیق، سپیده‌ی راسته‌قینه، له‌کاتی سپیده‌دا دوو (صبح - به‌ره‌به‌یان) هه‌یه‌که‌یه‌کیکیان (کازب) و ته‌وی دیکه‌یان (صادق) ه، که‌یه‌که‌میان رووناکبوونه‌وه‌یه‌کی که‌م و کورتی ناسۆیه و پاشان تاریک ده‌بیتته‌وه و دواجار (سپیده راسته‌قینه) (صادق) ه که به‌ره‌به‌یانه و کاتیکی زۆر له‌باره بۆ گیرابوونی نزا و پارانه‌وه.

می دمید: هه‌لده‌هات، فوی پیداده‌کرد.

گه‌ر (میدمید) به‌واتای هه‌له‌هاتن بیّت، دیساریکردنی کاتی دو‌عاکردنه‌که‌یه، له‌م لیّکدانه‌وه‌یه‌دا خواجه‌ده‌لی: ره‌نگه به‌ختم گریّ کویره‌ی کاره‌که‌م (کاری عه‌شقم) - رزگاربوون له‌موفلیسی - بکاته‌وه چونکه شه‌وی رابردوو له‌کاتی‌کدا که‌سپیده‌ی ده‌دا که کاتی گیرابوونی دو‌عایه - وبالاسحار هم یستغفرون - من خه‌ریکی پارانه‌وه دو‌عاکردن بووم.

به‌لام گه‌ر (می دمید) به‌واتای فوییداکردن بیّت، موبارک کردن و دوایی هیّسانی دو‌عایه، چونکه وه‌ک نه‌ریتیک پاش دو‌عاکردن فوده‌کریّت، ته‌وده‌لی، گریّ کویره‌ی کارم ده‌کریّته‌وه چونکه شه‌وی رابردوو که‌من دو‌عام ده‌کرد سپیده‌ی راسته‌قینه فوی پیداده‌کرد.

۵- با لبی و صد هزاران خنده آمد گل به باغ

از کریمی گویا درگوشه‌ای بویی شنید

گول به‌لیوتیک و سه‌ده هه‌زاران خنده‌وه هاته نیّو باخ، ته‌لیّی له‌سوچیکدا - له‌که‌ناریکدا - هه‌ستیکی به‌بخشنده‌یه‌ک کردوه.

بویی شنید: هه‌ستیکی کردوه.

که قات و قری گول بوو، قات و قری پیاوه‌تی و که‌سی به‌بخشنده‌بوو، نیّستا که گول به‌سه‌ده هه‌زار خنده‌وه هاتووته نیّوباخ و باخی رازاندۆته‌وه، خواجه ته‌مه به ته‌گه‌ری مانی پیاو چاک و به‌بخشنده‌یه‌ک ته‌زانی، بۆیه ده‌لی: ته‌لیّی گول له‌گۆشه و که‌ناریکدا هه‌ستی به‌بوونی به‌بخشنده‌یه‌ک / جوامیری‌ک کردوه ناوا به‌خنده و پیّکه‌نینه‌وه خۆی نمایشکرد.

۶- دامنی گر چاک شد درعالم رندی چه باک

جامه‌ای در نیکنامی می باید درید

گه‌ر کراسیک له ژیانی رهنیدا بدرتین چ باکمانه، پیویسته کراسیکیش له پیاوچاکیدا بدرتین.

دامن: کراس. چاک شد: درپا، درپنرا.

نیکنامی: پیاوچاکی.

میباید درید: ته‌بیّ بدرتینری.

له‌بری کراس دراندن له ژیانی‌کدا، له‌کوردیدا کراس کۆنکردن دیت، بۆ نمونه ده‌لین فلان که‌س کراسیک کۆن نه‌کرد به‌واتای که‌م ژیا، جیهانی رهنی که جیهانی‌که ناوبانگی حه‌قیقی - لای حه‌ق - ده‌به‌خشیته مرۆف، خواجه ده‌لی گه‌ر کراسیکمان له ژیانی رهنیدا کۆنکردوه و به‌رهنی ژیاوین چ باکمانه، چونکه پیویسته کراسیکیش له، (پیاوچاکی و ناوبانگ) دا بدرتینریّت و بکریّته قوربانی / یان کۆنکریّت.

گه‌ر (نیکنامی) پیاوچاکی به‌واتای حه‌قیقی وه‌رگرین، ته‌وا خواجه به‌چاکی له رهنی دو‌اوه، به‌لام له‌به‌ر ته‌وه‌ی که هه‌میشه خواجه (رهنی) به هۆی ناپروچوون ده‌زانی (که‌له‌چاری خه‌لکی عه‌وامه‌وه سه‌یری ده‌کات) بۆیه لیّره‌شدا میسراعی دو‌وه‌می به‌واتای پیّچه‌وانه لیّکده‌درتیه‌وه.

واته: نیمه گهر له ژبانی رهنیدیدا کراسینکمان کونکردووه چ باکه، پیاو ده بی توژنیکیش له قهلبیدا (رهندی که له چاوی عهوام و سؤفیلکه کانهوه به دناوییه) له به دناوییدا (واتای پیچپه وانه ی پیاوچاکی) ژبان به سهر ببات و کراسی کونبکات.

له راستیدا راقه کهره فارسه کان خزیان له لیکنده وهی شه بهیته بواردووه، شه وهش له بهر نه زانیی یان ئالوژی و سوانی واتای کراس دراندنه، چونکه له فارسی شه مرؤدا کراس دراندن سو خوشی یا تازییه باری و کوستیکه، و به واتای کراس کونکردن نایهت.

به پروای بهنده کراس دراندن = کراس کونکردنه که ئیستاش له شیوه زاری جافدا به کارده هیتریت له بهر شه وهی سودی نزیکهی (۴۵۰) سالتیک بهر له ئیستا ژیاوه به ناسانی و بی روونکردنه بهم جوژه لیکی داوه ته وه. { شرح سودی ج ۲، ۷-۱۳۶۸ }.

۷- این لطایف کز لب لعل تو من گفتم که گفت

وان تطاول کز سر زلف تو من دیدم که دید

شه گوته مانادار و ناسکانهی که من له بارهی لیوی یاقوتینی تووه گوتوومه، کی گوتوویه تی شه و سته مهی که من له ده دست سهری زولفی تو دیومه کی دیویه تی.

لطایف: گوتهی ناسک و مانادار. تطاول: سته م.

واته: من گوته یه کی مانادار و شیعریکم له بارهی لیوی یاقوتینی تووه نووسیوه که کهس نهیتوانیوه بینوسی هیئنده ناسکه، که سته میکیشم له ده دست پرچی تووه دیوه که کهس نهیدیوه.

۸- عدل سلطان گر نپرسد حال مظلومان عشق

گوشه گیران را ز آسایش طمع باید برید

گهر دادپه روری سولتان له حاللی مه زلومانی عهشق نه پرسیتته وه، ده بی گوشه گیران له ئاسایش و ئارامی بی ئومید بن.

سلطان: پاشا، سولتان، فرمانبره وا. نپرسد: نه پرسیتته وه.

طمع بریدن: بی ئومیدبوون، بی هیوا بوون.

گهر سولتانی شه زه له به هانای زولم لیکراوانی عهشقه وه نهیهت و ده ستگرۆییان نه کات شه وا پیویسته گوشه گیران — که هه مان عاشقانی مه زلومن — له خوشی و ئارامی بی ئومید بن.

۹- تیر عاشق کش ندانم بر دل حافظ که زد

این قدر دانم که از شعر ترش خون می چکید

نازاتم کی تیری عاشق کوژی داله حافظ، به لام شه وهنده ده زاتم که له شیعری ته ری خوین ده تکا.

عاشق کش: عاشق کوژ. زد: لییدا. این قدر: شه وهنده. داتم: ده زاتم. شیعری ته شیعری ناسکه، خواجه بو خوی ده لی، نازاتم کی تیری عاشق کوژی لیدام به لام هیئنده هه یه که کوژراوم و خوین له شیعره ته ره کاتم ده تکی.

واته: عهشقه که شیعره کانی ناسک کردووم به لام مه عشوق له پشتی په رده وه یه و نازاتم کییه.

غزه‌لی دوو سه‌د و سی و نوپه‌م:

به‌حری موجه‌سی هه‌شتی مه‌خبونی مه‌قسور
(مفاعیلن فعلاطن مفاعیلن فعلاطن)

۱- بیاکه رایبِ منصور پادشاه رسید

نوید فتح و بشارت به مهر و ماه رسید

وه‌ره‌که ئالای سه‌ره‌که‌وتنی پاشا گه‌یشت مژده‌ی سه‌ره‌که‌وتن و رزگاری به خۆر و مانگ گه‌یشت.
رایب: ئالای.

منصور: سه‌ره‌که‌وتن، یاخود مه‌به‌ست له مه‌نسور پادشای مظفرییه که‌له (۷۹۰-۷۹۵) دا
ده‌سه‌لات دار بووه.

رسید: گه‌یشت. نوید: موژده. فتح: ئازادکردن، رزگارکردن. مهر: خۆر.
خواجه خه‌لکان ئاگادار ده‌کاتوه که پاشامان سه‌ره‌که‌وت و ئالای سه‌ره‌که‌وتن له‌پیش سوپاوه
ده‌روات گه‌یشته جی و موژده‌ی ئه‌م رزگارکردن و سه‌ره‌که‌وتنه‌ش به‌هه‌موو لادا بلا‌بووه‌وه و
گه‌یشته خۆر و مانگ.

۲- جمال بخت ز روی ظفر نقاب انداخت

کمال عدل به فریاد دادخواه رسید

جوانیی به‌خت په‌رده‌له رووی سه‌ره‌که‌وتن لادا، که‌مالی دادپه‌روه‌ریش به‌هانای داواکاری
(شکات که‌ری) مه‌ژلومه‌وه هات.

ظفر: سه‌ره‌که‌وتن. نقاب انداخت: په‌رده‌ی لادا.

به‌فریاد رسید: به‌هانای هات، به‌فریای که‌وت.

دادخواه: شکات که‌ر، که‌سی داوای هاتنه‌دی دادپه‌روه‌ری بکات.

له سه‌ره‌که‌وتنی پاشادا به‌ختی چاک و جوان بوو په‌رده‌ی له‌سه‌ر رووی سه‌ره‌که‌وتن لادا و
که‌مال و ترۆپکی عه‌دل و دادپه‌روه‌ری پاشاش به‌هانای لیتقه‌وماوان و دادویستانه‌وه هات.

۳- سپهر دور خوش اکنون زند که ماه آمد

جهان به کام دل اکنون رسد که شاه رسید

ئێستا که مانگ هاتوووه گه‌ردوون ده‌ور و گه‌رانی جوان و په‌سه‌ند ده‌کات و ئێستا که شادا
گه‌یشتوووه، جیهان به‌ناواتی دلێ خۆی ده‌گات.

سپهر: گه‌ردوون، ناسمان. دور زند: ده‌سوپرته‌وه، ده‌گه‌ریت.

به‌کام دل رسد: به‌ناواتی دلێ ده‌گات.

سپهر روژگار و (ماه) یش پادشایه، خواجه له ستایشی شادا ده‌لتی: ئێستا که پاشا -
مانگی گه‌ردوون - هاتوووه و گه‌یشتوووه هه‌م گه‌ردوون جوان و په‌سه‌ند بووه و هه‌م خه‌لکی
جیهانیش به‌ناوات و ئاره‌زووی خۆیان ده‌گه‌ن.

۴- ز قاطعان طریق این زمان شوند ایمن

قوافل دل و دانش که مرد راه رسید

ئێستا که پیاوی ریگا (به‌له‌د و دلیر) گه‌یشتوووه ئیدی قافله‌کانی دل و زانست له ریگر و
جه‌رده‌کانی ریگه‌ بی‌ خه‌م ده‌بن.

قاطعان طریق: ریگران، جه‌رده و دزان. شوند ایمن: پارێزراو ده‌بن، بی‌ خه‌م ده‌بن.

قوافل: قافله‌کان. مرد راه: پیاوی ریگا، پیاوی دلیر و به‌توانانی ریگه‌زان.

قافله‌کانی دل و زانست، قافله‌ی روچانی و غیرفانییه‌کان و زانا و عالمه‌کان، که‌له‌گه‌ل
هاتنی پاشای نویدا گیانیان پارێزراو ده‌بی‌ت.

۵- عزیز مصر به رغم برادران غیور

ز قعر چاه برآمد و به اوج ماه رسید

عه‌زیزی میسر به‌کویریایی چاوی برا حه‌سووده‌کانی له‌بنی (قوولاییی) بیر هاته‌ده‌ره‌وه
به‌لوتکه‌ی مانگ گه‌یشت.

عزیز مصر: عه‌زیزی میسر، سه‌روک و فه‌رمانه‌ه‌وای میسر، مه‌به‌ست له حه‌زهره‌تی
یوسف - د.خ -

به‌رغم: به‌کویریایی چاوی. برادر: برا. غیور: حه‌سوود.

قعر: بن، قوولترین شوینی چال. چاه: بیر. اوج: لوتکه.

ئه‌م به‌یته به‌بوونی عه‌زیزی میسر که حه‌زهره‌تی یوسف و برا حه‌سووده‌کان و بنی بیر و
لوتکه‌ی مانگ و ده‌سه‌لاتداری ئاماژه‌یه به‌چیرۆکی حه‌زهره‌تی یوسف و برا حه‌سووده‌کانی و
فێدانه نیو بیری و پاشان فرۆشتنی به‌کاروانینک و گه‌یشتنه میسری و دواچار بوونه ده‌سه‌لاتدار.

چیرۆکه که له‌سوره‌تی (یوسف) دا به‌دووردریژی باسکراوه.

واته: هه‌رچه‌نده زه‌یرا حه‌سووده‌کانی یوسف ئه‌ویان خسته نیو بیر، به‌لام به‌کویریایی چاویان
له‌بنی بیر ده‌ره‌ات و به‌لوتکه‌ی حوکم و فه‌رمانه‌ه‌وایی گه‌یشت.

لێره دا مه بهست له عهزیزی میسر - به پیتی بهیتی یه کهم - مه نسور پاشایه که یه حیا پاشا رکابه ری و دژایه تی ده کرد و ماوه یه که دوور خرابووه ده { هروی، ج ۲، ل ۱۰۱۱ } .

۶- کجاست صوفی دجال کیش ملحد شکل

بگو بسوز که مهدی دین پناه رسید

صوفی ده جال نایین و مولحید شیوه له کوئییه، پیتی بلی بسووتی، چونکه محمه دی مه هدی هات، که دین له پهنای نه و دایه .

کجاست: له کوئییه، کوانی.

دجال: که سیکی کافره له پیش سه ره لسانی محمه دی مه هدییه و دیت و خه لک گو مپرا ده کات، هه رکه س شوینی که ویت کافر ده بیت، له فهرمووده و ریوایه تدا هاتوه که یه ک چاری هیه و له نیو چاری نووسراوه کافر .

ده جال توانایه کی له راده به دره هیه و توانای مردن و زیندوو کردنه وه و کاری له راده به دره - فوق العاده - ی هیه، هاتنی ده جال یه کیکه له نیشانه گه وره کانی دونیا ناخر، پاش نه میش هه زه تی موحه مدی مه هدی دیت که له زور ریوایه تدا هاتوه که له نه وه ی پیغه مبه ره - د. خ- و له پرژه لاتی ولاتی نیسلا مییه وه سه ره لده دات و نایین له ده ست ده جال رزگار ده کات.

۷- صبا بگو که چهها بر سرم درین غم عشق

زآتش دل سوزان و دود آه رسید

سروه بلی که له م غه می عه شقه دا له ئاگری دل سووتناک و دووکه لی ناهه وه چیم به سه ره هاتوه .

سوزان: سووتاو، سووتناک.

واته: نه ی سروه ی به یان که ته ئاگاداری ژیبانی من بوویت ئیستا خه بهر به پادشای دادپه روه رده و پیتی بلی که له نه بوونی نه ودا و له غه می دووری نه ودا و له تار ئاگری دل و دووکه لی ئاه و هه سه رت و ناله م چیم به سه ره هاتوه .

۸- زشوق روی تو شاها بدین اسیر فراق

همان رسید کز آتش به روی کاه رسید

نه ی شاهم له تاسه ی رووی تو نه وه به سه ره ئه م دیلی دا برانه دا هاتوه که له ئاگروه به سه ره رووی کادا هاتوه .

شاه: نه ی پادشا. اسیر فراق: دیلی دا بران.

کاه: کا.

واته: وه ک چۆن ناگر کا ده سووتینی، منیش له دووری تو دا و له تاسه و هه زی دیداری رووی تو دا نه وا سو تاوم وه کای نیو ئاگرم لیها توه .

۹- مرو خواب که حافظ به بارگاه قبول

ز ورد نیم شب و درس صبحگاه رسید

مه خه وه، چونکه حافظ به ویردی نیوه شه وه ده رسی به ره به یانان به مه قامی قه بوو لیبوونی دوعا و نزا گه یشت.

مرو به خواب: مه خه وه، خه وت لی نه که وی.

واته: تو گه ر ده ته وی به پله و پایه یه ک بگه ت خوا نزا و پارانه و ده تی قه بوو لیبکات، شه وان مه خه وه (که م بجه وه) سه حه ران بیدار به چونکه حافظ به ویردی نیوه شه وان و ده رس و مه دره سه ی به یانیبان به م مه قامه گه یشتوه .

وه ک د. هروی نووسیویه تی به پیتی میژووی ده سه لات گرته ده ستی مه نسور پاشا (۷۹۰- ۷۹۵) میژووی نووسینی ئه م شیعه ره بو (۷۹۰) ی کۆچی مانگی ده گه ریته وه که کۆتاییه کانی ته مه نی خواجه یه .

هه رچۆن بیت، ئه م رووداوه میژووییه و ده سه لات گرته ده ستی مه نسور پاشا و دژایه تی برا که ی شا یه حیا مان به (درکه) کانی وه (عزیز مصر، برادران غیور، صوفی دجال...، مه هدی دین پناه...) ده دات، گه ر ئه م رووداوه نه که ی نه باکراوندی غه زه له که نه و درکانه مه به ستی دیکه ده گه یین، به نده لیره دا له به ره نه وه ی غه زه له که ناماژه ی ئاشکرا و راسته و خۆی بو رووداوه میژووییه که تیدایه درکه کانم به هیچ واتایه که ی دیکه لیکنه دایه وه چونکه پیموایه ئه م کاره تا راده یه که ی زور ته ئویل کردنیکی بی مانای ده ستنیشکراویکی ته ئویل هه لته گه ره، چونکه ته ئویل بو ده قه موجه ره کان سوود به خشه .

غەزەلەي دوو سەد و چلەم:

بەحرى موزاربعى هەشتى ئەخرەبى مەكفونى مەقسور
(مفعول فاعلات مفاعيل فاعلان)

۱- بوى خوش ھەركە ز باد صبا شنيد

از يار آشنا نفس آشنا شنيد

ھەركەس بۆنى خۆشى تۆى لەسروە بۆنکرد، لەيارى ئاشناو ھەناسەى ئاشناى بىست
شنيد: بىست. بو شنيد: بۆنکردن لەزمانى فارسيدا (بىستن) بۆ بۆنىش
بەكار دەھيتريت بەلام لەزمانى كورديدا (کردن) بەكار دەھيتريت.

آشنا: ئاشنا، ھۆگر، ناسراو. نفس: ھەناسە، قسە.

خواجە سروە (سەبا) بەئاشنا و ناسراوى رازەكانى مەعشوق دەزانى و خودى مەعشوقيش
ھەر بە ئاشنا دەزانىت، بىگومان لىرەدا بەپىچەوانەى زۆرىك لە غەزەلەكانى دىكەو دەدويت
كە سەبا بەخەبەرچن و دووزمان و قسە بلاو كەرەو دەزانى.

ئەو لىرەدا دەلى: ھەر كەسىك - خۆشەختىك _ كەبۆنى خۆشى يارى لەباى سەباو
ھەست پىكرد، واتە سەبا بۆنى خۆشى يارى بۆ برد، ئەو لەيارىكى ئاشناو - سەبا - بۆنى
ھەناسەى ئاشنايەكى - مەعشوق - ي کردوو.

لەھەندى نوسخەدا لەبرى (نفس) (سخن - قسە) ھاتوو واتە: لەيارى ئاشناو خەبەر و
قسەى يارى ئاشناى گۆيلىبوو.

۲- اينش سزا نبود دل حق گزار من

کز غمگسار خود سخن ناسزا شنيد

ئەمەى شايان نەبوو دللى وەفادارى من، كە لەيارى خەمپەوئىنى خۆبەو قسەى
نەشايوى بىست.

اينش: ئەمەى.

سزا: شايان، لايىق، شياو.

حق گزار: بەوفا، حق بەجى ھىنەر، موتبع و گۆپرايەل.

غمگسار: خەمپەوئىن، كەسى كە ھاودەمى ئەو خەم دەپەوئىتتەو.

ناسزا: نەشايو، نالايىق، ناموستەحق.

ديارە يار قسەى بە حافظ/شاعير گوتووە بۆيە خواجە لىرەدا بەگلەي دەردى دللى خۆى
دەردەبريت، دەلى دللى گۆپرايەل و فەرمانبەردارى من شايانى ئەو نەبوو كەيارى خەمپەوئىن
كە دەبوايە غەمى دلە لاپەريت - لەبرى لاواندەو قسەى نەشايو و نالايىقى بى بليت.

۳- يارب كجاست محرم رازى كه يك زمان

دل شرح آن دهد كه چه ديد و چه ها شنيد

پەرودەگار كوا مەحرەمى رازىك كە زەمانى دل ئەوى بۆ باس كات كە چى بىنى و چى
بىست.

يك زمان: زەمانى، كاتىكى كورت. شرح دهد: باسى بكات.

كەرچى خواجە زۆر نارەھەتە لەو قسەيەى كەيارى خەمپەوئىن پىسى گوتووە بەلام
لەسەرتەريقتەى عاشقان نايەوى لاي ھەموو كەسىك باسى بكات، بۆيە لىرەدا دەلى، يارەب
مەحرەمى رازىك لەكۆيە كە كاتىكى كورت باسى ئەو رازانەى لاپكەم كە لەدونىاي عەشقدا
ديومە و پى بلى كە چى بىنى و چى بىست.

۴- اى شاه حسن چشم به حال گدا فكن

كاین گوش بس حكایت شاه و گدا شنيد

ئەى پاشاي جوانى چاوت لەحالى كەدايىت، چونكە ئەم گۆيچكەيە زۆرى حىكايەتى شا و
گەدا بىست.

چشم فكن: چاوت لى بىت، سەيرى كە، ئاورى لى بدەرەو.

ئەى يار كەتۆ پاشاي ولاتى جوانيت ئاورى لەم كەدايەى عەشق بدەرەو: چونكە ئەم
گۆيچكەيەى من زۆر باسى پادشا و گەداى بىستوو.

سەبارەت بە باسى پادشا و گەدا چەند لىكدانەو ھەيە لەوانە:

۱- پادشا ھەميشە لەگەل كەداياندا مېھرەبان بوو و ئاورى لىداونەتەو تۆش وەك
پادشايانى مېھرەبان ئاورى لەم كەداى عەشقە بدەرەو، لىرەدا زياتر ھاندانى شاي جوانى -
مەعشوق - كە ئەم لىكدانەو لەروانگەى عىرفانى / حەقىقىيەو نزيكە و ھەميشە مەعشوق
مېھرەبانە.

۲- ئەكرى ئەم باسى پادشا و گەدايە بىرخستەو كى ترساندن نامىز بىت بۆ پادشايان، واتە
گۆيچكەى ئىمە پرە لەباسى مردنى پادشا و گەدا و تۆش دەمريت ياخود گۆيچكەمان پرە لە
باسى پادشا و بوونەگەدا و گەدايونە پادشا و ئەكرى تۆش لەپاشايەتى بکەويت و بىتە گەدا.

ئەم لىكدانەوى دووھ ماددىيانەيە و لەگەن نەسەقى گشتى غەزەلەكەدا ناگوچى و لىكدانەوى يەكەمىيان شياوترە.

۵- خوش مى كنىم بە بادەى مشكىن مشام جان

كز دلق پوئش صومعه بوى ربا شنيد

نە ھەستى بۆنكردى گىيام لەخرقە پۆشى خانەقاوہ بۆنى رىاي كرد بە بادەى ميسكبارة خۆشى دەكەمەوہ.

خوش ميكنم: خۆشى دەكەمەوہ، چاكى دەكەمەوہ.

مشام جان: ھەستى بۆنكردى گيان.

دلق پوئش: خرقە پۆش (مەبەست لە سۆفيلكەى رەسميە).

كاتى كە گىيام بۆنى رىاي سۆفيلكەى خرقەپۆشى خانەقاى ھەلمى و پەريشان بوو، تىكچوو بەبۆنى شەرابى ميسكاوى، كە بۆ بۆنخۆشى تىي دەكرىت - چاكى دەكەمەوہ.

واتە: نارەحتى و رەنجى گىيام كە لە رىاي سۆفيلكەى خانەقاوہ دوچارى دەبىت بەعەشقى ھەق دەپرەوئىنمەوہ.

۵- ما بادە زير خرقە نە امروز مى كشم

صد بار پير ميكدە اين ماجرا شنيد

ئىمە ھەر ئەمروئىيە كە شەراب دەخەينە ژىر خرقەوہ پىرى مەيخانە سەد جار ئەم بەسەرھاتەى بىستووہ.

مى كشم: دەيخەينە. ماجرا: قسە و باس، بەسەرھات.

شەراب لەژىر خىرقەدا شاردنەوہ، برىتيە لە شاردنەوہى عەشقى ھەق و تەريقەتى رەندى لەژىر بەرگى سۆفيلانەى رەسميدا، واتە خۆ ئىمەى عاشقان كە خۆمان بەسۆفى ئەدەينە قەلەم

ھەر ئەمروئىيە پىرى تەريقەتى ھەق سەد جار ئەم بەسەرھاتەى بىستووہ و دەزانى كە ئىمە سۆفى نىن و عاشقن بەلام دەيشارينەوہ.

۶- ما مى بە بانگ چنگ نە امروز مى خوريم

بس دورشد كە گنبد چرخ اين صدا شنيد

ئىمە ھەر ئەمروئىيە كە بەدەنگى چەنگەوہ مەى دەخۆينەوہ، رۆزگارى زۆر تىپەرى و گومبەتى ناسمان ئەم دەنگەى بىست.

بانگ: دەنگ، ئاواز. دور شد: رۆزگار تىپەرى. گنبد: گومبەتە.

گنبد چرخ: گومبەتى ناسمان، گومبەتەى گەردوون.

لەرۆالەتدا واتاى ئەم بەيتە لەگەن بەيتى پيشوودا پيشچەوانەيە، چونكە لەبەيتى پيشوودا ھەر ئەمروئىيە كە شەراب دەشارنەوہ و لەم بەيتەدا ھەر ئەمروئىيە كە شەراب بەئاوازي چەنگ و سازەوہ دەنۆشن و چەرخى گەردوونى زۆريش تىپەرىوہ و ئەم باسەى گوى لىبووہ.

بەلام لەحەقىقەتدا ئەم پيشچەوانەيى و دزايەتبيە دەپرەوئىتەوہ گەر ئەم بەيتە پەيوەست بى بە مەى حەقىقى ئەلەستى ئىلاھيەوہ.

۷- سر خداكە عارف سالك بە كس نكفت

در حيرتم كە بادە فروش از كجا شنيد

رئىبوارى عارف سېرى خوداى بەكەس نەگوتووہ پىم سەيرە كە بادەفروش لەكىي بىستووہ.

سالك: رىبوار. در حيرتم: سەرم سوپماوہ، پىم سەيرە، متحيرم.

خواجە لىرەدا دەلى دوو كەس نەئىنى و رازى ئىلاھى دەزانن كە يەكەمىيان عارفانى سالكى تەريقەت و دوو مەيان بادەفروشان / عاشقانى حەقىقەت، بەلام پىم سەيرە لەكاتىكدا عارف بەكەسى نەگوتووہ بادەفروش لەكىي بىستووہ.

ميسراعى يەكەمى ئەم بەيتە لەسەر بنەماى ئەم گوتەى شىخ جونەدىدى بەغدادى (من عرف ربه كل لسانه) نوسراوہ، ھەر بۆيە خواجە دلىيايە كە عارف سېرى خودايى بەكەس نالىت.

۸- ساقى بياكە عشق ندا مى كند بلند

كان كس كەگفت قصەى ما ھم ز ما شنيد

ساقى وەرە (شەراب بىنە) چونكە عەشق بەدەنگى بەرز بانگ دەكات (ھاوار دەكات)، ئەو كەسەى چىرۆكى ئىمەى گىپرايەوہ لەخۆمانى بىست.

ندا ميكند: بانگ دەكات، ھاوار دەكات. بلند: بەدەنگى بەرز.

عەشق خۆى بەدەنگى بەرز ھاوار دەكات كە ھەر كەس بەسەرھات و مەسەلەى ئىمەى - عەشقى - گىپرايەوہ و لەئىمە خۆمانەوہ بىستووہتى، نەوەك بەھەول و كۆششى زانستى و بەلگە پەى پى بردبىت، مادام عەشق ئەم حەقىقەتە دەلى ساقى وەرە و شەرابى عەشقى ھەق بەدەرى تا عاشق و مەست بم و عەشق چىرۆكى خۆيم پى بلىت.

ئەم بەيتە دەقاو دەقى واتاى گوتەى عارفانەى (عرفت ربي برى) يە.

۹- محروم اگر شدم ز سر كوى او چە شد

از گلشن زمانە كە بوى وفا شنيد

گەر لەسەر كووچە (قرب) ي ئەو محروم بووم، چى بوو! لەباخى رۆزگار بۆنى وەفای كرد چەشد: چ بوو، چى روويدا، گرنگ نىيە، جىگەى سەرسورمان نىيە. گلشن: باخ.

(محروم شدم) بهواتای مهحروم بووم/ بئ بهش بووم لهپلهی قورس و نزیککی یار و نهمتوانی لهبهردهرگای قوربی جاناندا ههلکورمیت.

(سودی) لهشهرحهکهی خۆیدا (شدم) به (رۆیشتم) لیکدهداتهوه که تهگهر بهمردن و کۆتایی هاتنی ژیان لیکیدههینهوه واتایهکی زۆر تهواتر له بهبئ بهشیوون دهگهیهنیت.

واته: من گهر به بهشی لهکووچهی یاردا رۆیشتم و تههمتم دوایی، هیچ جیگهی سهرسورمان نییه، چونکه ئیستا لهدوینا داین و کئ لهدونیا دا بۆنی وهفاداری کردوه تا ئیمه بیکهین، کهوایه نهوباخی زهمانهیه که درهخت و گولئ وهفای تیندا نییه و کهئیمهش لهکووچهی قوربی یاردا بهمهحرومی دهپۆین/ دهمرین.

یامهحروم دهبین لهژوان شتیکی ئاساییه و جیگهی سهرسورمان ناییت.

1- پند حکیم عین صواب است و محض خیر

فرخنده بخت آن که به سمع رضا شنید

پهندی ههکیم دروستن و خپرو چاکی تهواون، نه کهسهی که گوئی لیبگریت و بهگوئی بکات، خۆشبهخته (خۆش شانسه).

عین: زات، خود. صواب: راست، دروست. محض: خالس، تهواو، بئ غهش، لهبهراختری. فرخنده: خۆش، شاد، چاکه. به سمع رضا شنید: بهگوئی کرد، گوئی لی گرت و قهبوولیکرد.

خواجه پئی وایه پهندی ههکیم راست و دروستن و خپری تهواون یابو خپر و خۆشین، بۆیه ههکهسی بهگوئیان بکات بهختی چاکی ههیه و خۆش شانسه.

11- حافظ وظیفه ی تو دعا گفتن است و بس

در بند آن مباش که نشنید یا شنید

حافظ ئهرکی تو دوعاکردنه و بهس گوئی مهده بهوهی که کئ نهییست و کئ بیستی.

وظیفه: ئهرک. دعا گفتن: دوعاکردن. بس: بهس، تهنیا.

در بند آن مباش: گوئی مهدهبهوهی، بهدوای نهوهوه مهبه، لئی مهپنچهرهوه.

خواجه هوشیاری بهخۆی دهدات که لهکاتی دوعاکردندا بیر لهوه نهکاتهوه که کئ گوئی لی دهبئ و کئ گوئی لی ناییت بهلکو تهنیا بیری لای دوعاکردنهکهی بیت و بهس.

غهزه لی دوو سه د و چل و یه کهم:

بهحری موجتهسی ههشتی مهخوبنی مهقسور

(مفاعیلن فاعیلن مفاعیلن فعلا)

1- معاشران گره از زلف یاد باز کنید

شبی خوش است بدین قصه اش دراز کنید

هاودهمانی یار گری پرچی یار بکه نهوه، شهویکی خۆشه و بهم کاره درئیژی که نهوه.

گره: گری. باز کنید: بکه نهوه. شبی خوش است: شهویکی خۆشه (مه بهست

لهپرچی رهشی یاره). قصه: کار، بابته، شیوه، چپروک. دراز کنید: درئیژی بکه نهوه.

به رهچاوکردنی تهواوی نهو جیاوازیبانهی لهنیوان ساغکه رهوه و رهخنه گره گه وره کانی ئیراندا ههیه سه بارته بهم بهیته و شهرکردنی، ده توانین دلنیا بین که ته م شیوه ساغکردنهوهی سه رهوه راسترین شیوهی بهیته که به - چ له پروی واتاییه وه یا زمانییه وه.

لیره دا و لهم لیکدانه وهی دا میسراعی دووهم شهرچی میسراعی یه که مه، له میسراعی یه که مدا خواجه داوا لهو هاوینیکانهی جارن ده کات- که ئیستا به یار گه یشتوون و له مه قامی قورب و خه لوه تی نهودان - که گری زولف/ پرچی یار بکه نهوه بینگومان پرچ که به سترابیت کورتتر دیاره و کاتی ده کریته وه درئیژ ده بیت، بۆیه خواجه ده لی پرچی رهشی یار شهویکی خۆشه (ره شه) بهم کاری گری کردنه وهی درئیژی بکه نهوه.

له پروی عیرفانییه وه پرچی لول و گری دراو- نهینی رازه کان-ه و کردنه وه شی - ناشکرکردن و زانینی نهینییه خوداییه کان-ه.

بۆیه خواجه به کاملان ده لی نهینییه ئیلاهییه کانان پی بلین، زانینی ته م نهینییه زۆر خۆشه و زیاترمان پی بلین.

واتاکانی دیکهی بهیته که بهم شیوهیه:

(شب) بهواتای شهو به کارهینراوه، واته: نهی هاوده ماننی به یار گه یشتوو گری پرچی یار بکه نهوه و تا به ره به بیان بهم کارهش شهو درئیژ بکه نهوه یا بهم کار رۆژ بکه نهوه، ههروه ک چۆن عارفان به رکعی سجودئ، وشه یه ک رۆژیان ده کرده وه یا خود شه کری درئیژ کردنه وه شهو، درئیژ کردنه وه شهو بیت به موعجیزه و کهرامات، وه ک نمونهی (شیخ شرف الدین ابو علی قلندر) که جهنابی لاهوری له شهرحه کهیدا نویسیوه تی: ((شهویک له گه ل مه عشوقی هه قدا له ژواندا بوو، شهوه کهی درئیژ کرده وه و نهیده هیشت رۆژ هه لیت، تانه و کاتهی که نه وهران و

خه لکی له درێژی شهوه که ناره حهت بوون و به هاواروهه چوونه به دره رگای شیخ و بینیان که شیخ له گه له معشوق له ژواندایه و به دره وام ئه م بهیته ده لیتتهوه:

گر شبی دست دهد وصل تو از غایت شرف

تا قیامت نشود صبح دمیدن ندهم

پاشان به تکای خه لکی مۆله تی رۆژی دا و رۆژه لات. { لاهوری، ج ۳، ل ۱۵۴ }.

۲- حضور خلوت انس است و دوستان جمعند

وان یکاد بخوانید و در فراز کنید

ناوا رهگی خه لۆه تی هاوده میبه و (له خه لۆه تی هاوده می دا) یاران کۆن (وا ن یکاد) و بخوینن و ده رگا داخه ن.

انس: هاوده می. در: ده رگا. فراز کنید: داخه ن.

(وان یکاد) ناماژه به نایه تی ((وان یکاد الذین کفروا لیزلقونک بأبصارهم لما سمعوا الذکر ویقولون انه لجنون)) نایه تی (۵۱) ی سوره تی (القلم)، خویندنی ئه م نایه ته بۆ به رگرتن و به تالکردنه وی کاریه گه ری چاوپیسیه.

لیره شدا خواجه هه ریه و مه به سته به کاری هیناوه، ئه وده لۆی خه لۆه تی هاوده میبه له گه له معشوقدا و عاشقان و یارانی ته ریه قهت جه معن و هه موویان کۆبوونه ته وه، بۆ ئه وی له چاوه نه چن و (وان کاید) بخوینن و ده رگاش داخه ن با نامه حره مان نه یه نه ژووره وه.

فراز کنید/ یا: فراز کردن، وشه یه که که واتای دژیه کی هه یه و به واتای کردنه وه و داخستنیش دیت هه رچه نده ته وای ره خه نگر و راقه کارانی دیوانی خواجه ته نیا مانای یه که میان (داخستن) وه رگرتوه به لام ئه کرۆی واتای دووه میس (کردنه وه) راست بیت واته:

خه لۆه تی هاوده میبه و یاران / عاشقان هه موو کۆبوونه ته وه و هه موو شتی بۆ جیلوه ی یاری حه ق ئاماده یه (وان یکاد) بخوینن و ده رگا به نه وه تا یار جیلوه بکات.

۳- رباب و چنگ به بانگ بلند می گویند

که گوش هوش به پیغام اهل راز کنید

روباب و چنگ به ده نگه به رز ده لیتن: به دل گوئی له په یامی ئه هلی راز بگرن.

روباب و چنگ جوژی سازن، که له مه جلیس و مه حفله لی ئه هلی راز (ئه هلی ته ریه قهت) دا لیده دریت و ئه وان ده خه نه (سماج) وه، خواجه پییوایه ئه و ده نگه ی که له رباب و چه نکه وه هه لده ستی په یامیکه به ده نگه به رز پیمان ده لیت: زۆر به چاکی و وشیاریه وه گوئی له په یام و قسه کانی ئه هلی دل/ راز بگرن.

لاهوری پیی وایه ئه م به یته په یوه سته به به یته پیشووه وه و خواجه جه خت له سه ر به یته پیشو ده کاته وه (خویندنی - وان یکاد - و ده رگا داخستنی) واته: قسه و په یامی ئه هلی راز - خویندنی نایه تی چاوپیس و ده رگا داخستنه به رووی نا نه هلاندا.

۴- به جان دوست که غم پرده بر شما ندرد

گر اعتماد بر الطاف کارساز کنید

به گیانی دۆست گه ر پشت به لوتفی که ریمی کارساز به ستن غه م په رده تان له سه ر هه لئاندا ته وه.

به جان دوست: قسه م به گیانی دۆست.

پرده به شما ندرد: په رده تان له سه ر هه لئاندا ته وه، ئه م ئیده مه به واتای (ریسو اکردن) یا (زالبوون به سه ردا) دیت.

اعتماد: پشت به ستن. الطاف: کۆی لوتفه. کارساز: کارساز و کار ری کوپیک

یه کیکه له سیفات هه کانی حه ق هه روه که له کوردیشدا ده گو تریت: که ریمی کارساز.

به یته که له پشت به ستن به خوا - توکل - ئه دویت بیگومان هه ر که س پشت به خوا به سستی خوا یارمه تی ده دات وه که له سوره تی (الطلاق) نایه تی (۳) دا هاتوه ((ومن یتوکل علی الله حسبه)) (توکل) ی عارفان خۆدانه ده ست خودا و سفر کرده وی ویستی خۆیه - لی ره دا به درێژی له توکل نادوین.

به هه ر حال خواجه (توکل) به رزگاری له خه م و خه فته و زالبوونیان ده زانیت بۆیه به دلنیا ییه وه به گیانی دۆست سویند ده خوات هه ر که س ته وه که لی به حه زره تی حه ق (که ریمی کارساز) هه بی خه م به سه ریدا زال ناییت، یا خود (وه که د. هروی ده لۆی) غه می عه شق ریسوای ناکات.

له م لی کدان هه وی (د. هروی) دا، واتایه کی ته وای عیرفانی به - توکل - دراوه.

۵- میان عاشق و معشوق فرق بسیار است

چو یار ناز نماید شما نیاز کنید

جیاوازی زۆر له نیوان عاشق و معشوقدا هه یه، کاتی که یار ناز ده کات ئیوه به که ساسیه وه ته مه نا و داوا بکه ن.

میان: له نیوان. فرق: جیاوازی، هه ر. ناز نماید: ناز بکات.

خواجه دان به وده دا ده نیت که جیاوازی زۆر له نیوان عه شق و معشوقدا هه یه، بۆیه کاتی که معشوق ناز ده کات نابی عاشقیش ناز بکات، به لکو ده بی داوای خۆی به که ساسیه وه بخته روو.

که از مصاحب ناجنس احتراز کنید

یه که مین ناموژگاری پیری هاو دهم، ئەم قسه یه: له هاو پریه تی ناجنس دوورکه ونه وه. نخست: یه که مین، ئەوه لاین. صحبت: هاو دهم، هاو پری. حرف: قسه. مصاحب: هاو پریه تی. ناجنس: ناکهس، پیاو خراپ، به دجنس. احتراز کنید: دوورکه ونه وه، وازیینن.

واته یه که مین ناموژگاریه که مورشیدی کامل بو موریده کانی ده کات ئەمه یه که واز له هاو پریه تی پیاو خراپ و ناکهس بهیینن، چونکه وهك حه زهت - د.خ - ده فهرموویت: ((المراء علی دین خلیله فلینظر احدکم من یخاف الله))

۷- هر آن کسی که درین حلقه نیست زنده به عشق

بر او نمرده به فتوای من نماز کنید

ئهو که سهی که له م کۆرهدا نییه به عشق زیندوونه بوته وه، به نه مردووی به فتوای من نوژی مردووی له سهر بکه ن.

زنده: زیندوو. براو: له سهر شهو. نمرده: نه مردوو (هیشتا زیندوو).

نماز کنید: نوژی بکه ن - مه به ست له نوژی مردووه.

خواجه پیویایه کۆری عاشقان که عشقی تیدایه ئەبیته مایه ی زیندوو کردنه وه ی خه لک، بویه هه رکهس له مه جلیس و کۆری عاشقاندا نه بی و به بهر که ته عشق دلای زیندوو نه بیته، به مردووی داده نیته و فتواده دات هه به زیندووی نوژی مردووی له سهر بخوینن، چونکه له حه قیقه تدا مردووه نه وهك زیندوو.

۸- وگر طلب کند انعامی از شما حافظ

حوالتش به لب یار دلنواز کنید

وه ئەگه رحافظ داوای به خششیکه کرد، ئەو بو لای لیبی یاری دلده روهه بنیرن.

انعام: به خشش - خیر و چاکه.

حوالت کنید: بینین، حه واله ی که ن.

دلنواز: دلده روهه، نارامه خشی دل.

خواجه به یارانی هاو دهم و کۆری عشق ده لای: گه داوای شتیکیشم لیکردن بنیرن بو لای لیبی یاری نارامی به خشی دلان تانه و خیریکم پی بکات.

غزه لی دوو سه د و چل و دووهم:

به حری ره مەلی هه شتی مه خبونی مه قسور

(فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان)

۱- ای صبا نکه تی از کوی فلانی به من آر

زار و بیمار غم راحت جانی به من آر

ئهی سر وه له کوچه ی فلانه وه بو نیک بو من بهینه، لاواز و نه خو ش غه مم ره حه تی گیانی که بو من بهینه.

نکهت: بو ن. به من: بو من. ار: بهینه.

زار: لاواز، بی توانا، زه بو ن.

بیمار: نه خو ش راحت جان: ره حه تی گیان، نارامی گیان.

(ی) له (فلانی و جانی) دا بو نه ناسراوه.

خواجه به سر وه به یان ده لای: ئهی سر وه که تو له کوچه و کولانی یاره وه هه لده که یته، بو نیکه یار (نه فه سیکی ره جمانی جیهانی سیفات) بو منی لاواز و نه خو ش غه مم بهینه، چونکه ئەو بو نه ی یاری حه ق بو منی نه خو ش و زه بو ن نارامی گیانه و به بو نه گیانم تو قره ده گریته.

۲- قلب بی حاصل مارا بز ناکسیر مراد

یعنی از خاک در دوست نشانی به من آر

ئیکسیری مراد بده له دلای قه لبی بی به ره مه می نیمه، واته: له خاکی به رده رگای دوسته وه نیشانه یه که بو من بهینه.

بی حاصل: بی به ره هم، بی نه نجام (ره نج به خه سار). بز ن: لیبیده.

اکسیر: کیمیا، ئیکسیر - وهك پیشتار ناماژهی پیکراوه - ئەو ماده یه که ماده ی بی به ها ده گۆریت به تو خمی گرانبه های وهك نالتون.

خواجه هر رووی له سر وه به یانه و پیبی ده لای: دلای من که تو خمی که قه لب و ته زویره هیچ به ره مه میکی نییه، به ئیکسیری مراد و به تاوات گه یشتن پوخته ی بکه و ئیکسیره کی لیبیده، ئەم میسراعه به میسراعی (عجز) شهرح ده کات واته: مشتته خو لیکم له خاکی به رده رگای یاره وه بو بیته. واته: من ناواتم ئەوه یه که تو زه گه رد و خاکیکی به رده رگای یاری حه ق له سهر دلیم دانسیم تا وه کو بهو خاکی کیمیا به دلیم چاک بیته، ئەهی سه با تو به تاواتم بگه یه نه و ئەو تو زه م بو بیته تا دلیم پوخته بیته.

۳- در کمین گاه نظر با دل خویشم جنگ است

ز ابرو و غمزه‌ی او تیر و کمانی به من آر

له که مینگای نه‌زهر (سه‌یرکردن) دا له‌گه‌ل دلی خو‌مدا له‌شه‌ردام، له‌برۆ غه‌مزهی ته‌و تیر و که‌وانیک بۆ من بیینه.

کمین گاه: شوینی بۆسه‌نانه‌وه، که‌مینگا. خویش: خۆم.

ته‌ی سره‌ی به‌یان: من له بۆسه‌ی ته‌ماشا‌کردندا له‌گه‌ل دلی خو‌مدا له‌شه‌ردام (که‌بۆچی دلی من به‌دووی هه‌رجوانیک ده‌که‌ویت) بۆ ته‌وه‌ی له‌م شه‌ره‌دا سه‌رکه‌وتوو بۆ له‌برۆی یار که‌وانیک و له‌غه‌مزه‌شی تیری‌کم بۆ به‌ینه تا ته‌م شه‌ره له‌دلم بیه‌مه‌وه (چونکه دلی من هه‌ر به‌جوانی یار ته‌سلیم ده‌ییت و ئیدی ناچیته بۆسه‌ی ته‌ماشا‌کردنه‌وه).

واته: دلم هه‌زی له‌ته‌ماشای جوانانی مه‌جازیه، جوانیه‌کی یارم بۆ به‌ینه تا دلم روو له جوانان وه‌رگیرۆ.

۴- در غریبی و فراق و غم دل پیر شدم

ساغر می زکف تازه جوانی به من آر

له‌تاو غوربه‌ت و دووری و غه‌می دل پیربووم، پیککی مه‌ی له‌ده‌ستی تازه لاویکه‌وه بۆ من به‌ینه.

پیر شدم: پیربووم. کف: ده‌ست.

له غه‌می دل و غوربه‌ت و دا‌براندا پیربووم، پیککی شه‌رابی عه‌شقم له‌ده‌ستی تازه لاویکه‌وه -واسطه- به‌دری تا جوان بیه‌مه‌وه.

۵- منکران را هم ازین می دو سه ساغر بچشان

و گر ایشان نستانند روانی به من آر

دوو سی پیک له‌م مه‌یه به ته‌وانه بده که‌دژی شه‌رابنۆشین تا تامی که‌ن، گه‌ر ته‌وان وه‌ریان نه‌گرت یه‌کسه‌ر بۆ منی به‌ینه.

منکران: ته‌وانه‌ی دژی مه‌ینۆشین، لی‌ره‌دا مه‌به‌ست له - سو‌فی و زاهیدانه.

بچشان: بییان تام بکه، بیانده‌یه تا تامی بکه‌ن، نۆش بکه‌ن. نستانند: وه‌رنه‌گرن، نه‌یان ویت.

روانی: یه‌کسه‌ر، فه‌وره‌ن.

دوو سی پیککی مه‌یی عه‌شق بده به‌و زاهید و سو‌فیانه‌ی که‌ دژی عه‌شقی حه‌قیقین تانۆشی بکه‌ن، گه‌ر نه‌یانویست رامه‌وه‌سته و یه‌کسه‌ر بۆ منی به‌ینه.

۶- ساقیا عشرت امروز به فردا مفکن

یا ز دیوان قضا خط امانی به من آر

ته‌ی ساقی: خۆشی ته‌مه‌رۆ مه‌خه‌ره سه‌به‌ینی یا له‌دیوانی قه‌ده‌ره‌وه نووسراویکی ته‌مانه‌تدان بۆ من به‌ینه (که ده‌گه‌مه به‌یانی).

عشرت: هاوده‌می و خۆشی و چیژی هاوده‌می، خۆشگوزه‌رانی. فردا: سه‌به‌ینی، به‌یانی.

مفکن: مه‌خه‌ره. دیوان قضا: دیوانی قه‌ده‌ر و چاره‌نوس، ته‌و چیگایه‌ی که‌ قه‌زا و قه‌ده‌ری تیدا‌یه و چاره‌نوسی مرۆقی تیدا ده‌نوسریت.

خط امانی: نووسراوی ته‌مان دان، نووسراویک که‌ تبا‌یدا په‌نا و ته‌مان به‌کسیک ته‌دریت.

خواجه به‌ساقی - مورشید- ده‌لیت، ته‌مه‌رۆ که‌نیمه له‌چیژ و له‌زه‌تی هاوده‌می و ئونسی حه‌قداین و خه‌ریکی خۆشگوزه‌رانی شه‌راب به‌ینه و مه‌یخه به‌یانی، چونکه کۆ گره‌نتی ته‌وه ده‌دات که به‌یانی نیمه زیندوو بین، ته‌گه‌ر ته‌م کاره‌ش ده‌که‌یت ته‌وا له‌دیوانی چاره‌نوس و قه‌زاوه ته‌مانیکمان بۆ بیینه که تا سه‌به‌ینی ئیزراعیل گیانان ناکیشیت و له چاره‌نوسمان به‌یانیش ده‌نوسریت.

۷- دلم از دست بشد دوش چو حافظ می گفت

ای صبا نکهتی از کوی فلانی به من آر

شه‌وی رابردوو کاتی حافظ ده‌یگوت ته‌ی سره له‌کووچه‌ی فلانه‌وه بۆنیک بۆ من به‌ینه دلم له‌ده‌ست چو - له‌خۆشیدا په‌ریشان و بی ناگابوو.

از دست بشد: له‌ده‌ست چوو.

کاتی که شه‌وی رابردوو حافظ ده‌یگوت ته‌ی سره بۆنیککی یارم بۆ بیینه و دلم ته‌مه‌ی بیست له‌تاودا بی ناگا و په‌ریشان بو، چونکه هینده هه‌زی له‌بۆنی یار بوو ته‌نیا به‌بیستنی ته‌م قسه‌یه هۆشی له‌ده‌ستدا و مه‌فتون بوو.

غەزەلی دوو سەد و چل و سییەم:

بەحرى موجتەسى هەشتى مەخبونى مەقسور
(مفاعىلن فاعلتن مفاعىلن فعلىلن)

۱- صبا ز منزل جانان گذر دريغ مدار

وز او به عاشق بى دل خبر دريغ مدار

سروه دريغى له روڤيشتن بۆ مەنزلى جانان مەكە و دريغيش له هينانى خەبەرى ئەو بۆ
عاشقى بى دل مەكە.

گذر: روڤيشتن، تىپەرپىن. دريغ مدار: دريغى مەكە، قەدەغە مەكە.

بى دل: بى دل. عاشق بى دل: واتە عاشقى دل لە دەست چوو، عاشقى شەيدا.

خواجە ئەم غەزەلەش بە ئاخاوتن لە گەل سروهى بەيان دەست پى دەكات و پىي دەلپت: ئەى
سروه دريغى له روڤيشتن بۆ هەوارگەى يار نەكەيت كە هەوارى تىدا خستوو و كە روڤيشتىشى
دريغى له هينانى ئەو بۆ ئەم عاشقە بى دل و شەيدايە نەكەيت.

واتە: ئەى سروه پرۆ بۆ هەوارگەى يار و هەوالم بۆ بهينه.

۲- به شکر آنکه شکفتى به کام بخت اى گل

نسيم وصل ز مرغ سحر دريغ مدار

ئەى گول بە شوكرانهى ئەوئى كە بەئارەزووى خۆت پشكووتى، شەمالى ژوان لەبولبول
قەدەغە مەكە.

بەشكر: بەشوكرانهى. شكفتى: پشكووتى. مرغ سحر: بولبول.

گولئى سوور بەئاواتى خۆى گەيشتوو و پشكووتوو، ئەم بەئاوات گەيشتنە شوكرانهى
دەوئت، خواجە پىي دەلئى با شوكرانهت برىتى بىت لەقەدەغە نەكردنى وەسل و ژوانى خۆت
لەبالندەى سەحەر -بولبول.

۳- حريف عشق تو بودم چو ماه نو بودى

کنون که ماه تمامی نظر دريغ مدار

هاوده مى عەشقى تۆ بووم كاتى كە مانگى تازه بووى، ئىستا كە مانگى تەواوى -
چواردهى - چاوى لوتفى خۆتم لى قەدەغە مەكە.

حريف: هاوادم. ماه نو: مانگى تازه، مانگى يەك شەو.

ماه تمام: مانگى تەواو، مانگى چوارده.

واتە: ئەى يار كاتى مندال بوويت من عاشقى تۆ بووم و لەگەل عەشقتدا هاوادم بووم،
ئىستا كە بوويتە مانگى چوارده و دەگەشپىتەوه رووى لوتفت لەمن هەلمەكە و چاوى لوتفت
لیم بىت.

۴- کنون که چشمه ی قند است لعل نوشینت

سخن بگو و ز طوطى شکر دريغ مدار

ئىستا كە لىوى ياقوتىنى شيرىنت سەرچاوهى شەكر و قەندە، قسە بكە و شەكر لە
توتى مەگرهوه.

چشمه: سەرچاوه، كانى. نوشين: شيرين. سخن بگو: قسە بكە.

ئەى يار: ئىستا كە لەعلى شيرىنت سەرچاوهى قەند و شەكرە و منى عاشقىش تىنوى
قسەى ئەو دەم و لىوهى تۆم - هەرەك چۆن توتى حەزى لە شەكرە، دەكەوايە قسە بكە و
شەكرە قسەى ئەو لپوتە لە توتى قەدەغە مەكە. - گوتراوه كە توتى زۆر حەزى لەشەكرە.

۵- جهان و هرچه درو هست سهل و مختصر است

ز اهل معرفت اين مختصر دريغ مدار

جيهان و هەرچى تىدايە ناسان و كورته، تۆ ئەم كە مە لە ئەهلى مەعريفەت مەگرهوه.

دروهست: تىدايە.

جيهان مافيا: لای ئەهلى مەعريفەت شتىكى بى بەهايە و بەدوى ناكەون، ئەى حەق تۆ
ئەم شتە كە مە لە ئەهلى مەعريفەت مەگرهوه و پىيان ببەخشە، واتە كە ئەوان خۆيان شوپىنى
ناكەون تۆ پىيان ببەخشە.

د.هروى پىي وایە مەبەست لە (ابن مختصر) شەكرى بەيتى پىشوو، كە لەراستىدا رایەكى
زۆر جوان و بەجىيە {هروى، ج، ۲، ۱۰۲۸} .

واتە: ئەى يار دنيا و مافىها لای ئەهلى مەعريفەت بى بەهايە، ئەوان شوپىن قسە / شەكرى
لىوى تۆ كەوتوون تۆش ئەو لوتفەيان لەگەل بكە و پىيان ببەخشە.

۶- مكارم تو به آفاق مى برد شاعر

ازو وظيفه و زاد سفر دريغ مدار

شاعير گەورەبى تۆ لەجيهاندا باسەكەت بۆيە خەرچى و پىداويستى سەفەر لەو مەگرهوه.

مكارم: گەورەبى، بەرپىزى. آفاق: جيهان.

مى برد: دەبات. وظيفه: مەعاش.

ئەي يار مادام شاعير باسى گورەبى تۆ دەكات و بەهەموو جيهاندا بلاوى دەكاتەو تۆش يارمەتى بده و مەعاش و خەرجى سەفەرى رېگەي بۆ دابىن بکە.

۷- چو ذکر خیر طلب می کنی سخن این است

که در بهای سخن سبیم و زر دریغ مدار

کاتى که داواي باسکردن به چاکه دهکەين، قسه ئەمەيه که له بهاي قسهدا زير و زيو مەگرەوه.

ذکر خیر: باسکردن به چاکه. سبیم و زر: زير و زيو، پاره و پوول.

واته: تۆ که داواي ئەوه ئەکەيت که به چاکه باست بکەن، قسه به پاره بکړه و خیر و چاکه بکە تابه چاکه باستکەن و رهزىل مەبه.

هەرچەندە من لەگەڵ ئەوانيم که خواجه شاعيرىکى دەربارى بووييت ياخود بۆخاترى پول و پاره بەشان و بالاي که سيکدا هەلى دابيت، بەلام ئەم سى بەيتەي دوايى بەجۆريک ئەوه پيشان دەدات که خواجه بەزمانىکى زۆر ئەدەبى (تەنانەت عيرفانيش که ئەکرى بەيتەکان ليکدانەوهي عيرفانيش هەلگرن) داواي پاره لەکەسيک دەکات لەبەرامبە ر پياھەلدا نيدا (والله اعلم).

۸- غبار غم برود حال خوش شود حافظ

تو آب دیده ازین رهگذر دریغ مدار

حافظ غوبارى غەم دەروات و حالت چاک دەبيت، تۆش دريغى لەرژاندنى فرميسكى چاو لەم ريبەدا مەکە.

هەرۆک هەميشە خواجه فرميسكى چاو بەرېگەچارەي نەمانى خەم و هاتنى خۆشى دەزانيت، ليرەشدا ئەو دلئى خۆي دەداتەوه و بەدلنياييهوه دەلئى: غوبارى خەم دەروات و خۆشى ديتەوه بەلام بەمەرجى تۆ لەم ريبەدا فرميسک برېژه، چونکە ئەم فرميسک رژاندنە کليلى خۆشەختييه.

غەزەلى دووسەد و چل و چوارەم:

بەحرى هەزەجى شەشى مەقسور

(مفاعيلن مفاعيلن مفاعيل)

۱- الا ای طوطی گویای اسرار

مبادا خالبت شکر ز منقار

ئەلانی توتی نەینی گۆ، یاخوا دەنووکت لەشەکر خالی نەبیّت.

گویا: بیژەر. طوطی گویای اسرار: ئەکری مەبەست لەتوتی خودی شاعیر یا نەفسی

شەریف و یا خامەکەي شاعیر بیّت. مبادا: نەبیّت.

خالی: خالی، دوور. منقار: دەنووک.

خواجه لیرەدا ئافەرىنى توتی نەینی بیژ/ گۆ دەکات و پيسى دەلئى: یاخوا دەنووکت

لەشەکری قسەي نەینی خالی نەبیّت.

شەکر لەدەمت نەبريّت، ئەکری بەواتای — دەمت خۆش بیّت — یا — قسەي شیرینت لەدەم

نەبری بیّت.

لە فەرەنگی عيرفانيدا — هەرۆک لەبەيتەکەشدا بەئاشکرا دەردەکەوي — (توتی)

مورشیدی کامل و پیری تەریقەتە که نەینییه کانی مەعشوقى حەق دەزانيت. هەرۆک لەبەيتی

دوايدا دەردەکەوي:

۲- سرت سبز و دلت خوش باد جاويد

که خوش نقشی نمودی از خط یار

هەميشە سەوز و دل خۆش بیّت، چونکە وینەيه کى جوانى خەتى رووخسارى يارت پيشاندا.

سرت سەوز: سەرت سەوز بیّت، سەرسەوز بیّت (واته) هەميشە جوان و لاو بیّت.

باد: بى. جاويد: هەردەم، هەميشە.

خوش نقش: وینەيه کى جوان.

خط یار: خەتى رووخسارى يار.

خواجه بەتوتی / پیری کامل دەلئى: یاخوا هەميشە و هەردەم جوان و دلخۆش بیّت مادام

زۆر بەجوانى خەتى رووخسارى جوانى يارت بۆ تيمە خستەروو که (جيهانى ئەرواحه له نزيكى

حەق دا) وەك ئەوہى که وینەت کيتشاييت.

۳- سخن سربسته گفتی با حریفان

خدا را زین معما پرده بردار

به ماناوه قسه له گه لَ هاوپیکاندا ده کئی، بۆ خاتری خوا پرده له سهر ئەم مه ته له لاده. سخن سربسته: قسه کردن به ماناوه، قسهی دژوار و به کناپه قسه کردن. حریفان: هاوپیکان.

معما: مه ته لَ. پردردار: پرده لاده.

ئهی پیری کامل - مورشید: له گه لَ هاوشانانی خۆتدا به جۆریک قسه ده کئی که ئیمه لی تۆ ناگهین و زۆر سه خته بۆمان قسه کانت ئە لئی مه ته لَن بۆ خاتری خوا ئەم مه ته لانه شیکه ره وه و به سادیی قسه بکه که ئیمه ش تی بگهین

۴- به روی ما زن از ساغر گلابی

که خواب آلوده ایم ای بخت بیدار

ئهی به ختی بیدار: ئیمه خه والۆین، له پینکی مهی گولاویکمان به پرودا بپرژینه - تا به ناگا بیینه وه -

زن / بز: بپرژینه، بده. گلابی: گولاویک. خواب آلوده: خه والۆ.

مه به ست له به ختی بیدار و به ختی چاک هه مان توتی (پیر و مورشیدی کامل)، ده لئی: ئهی مورشید / پیری نه پینی گو که وه که به ختی بیداری، ئیمه ری سواران خه والۆین، تۆزی شه رابی عه شقی ره هه مانیمان وه که گولاو به پرودا بپرژینه تا به ناگا بیینه وه.

۵- چه ره بود این که زد در پرده مطرب

که می رقصند با هم مست و هشیار

ئه مه چه ئاوازیک بوو موترب له په رده دا لییدا، که مه ست و هوشیار پیکه وه سه ماده که ن. ده: ئاواز. زد: لئی دا، ژه ندی. در پرده: له ئاله تی مۆسیقادا یا خود له ودیو په رده وه که جارن موترب له په رده دا مۆسیقای لیده دا و تیکه لای ئه لقی سه ما کردن نه ده بوو. گهر پرده به واتای دووم وه گرین، واتای به یته که قولتر ده بیته، واته: ئه مه چه ئاوازیک بوو که موترب (مه عشوقی حق) له پشت په رده ی حهوت ناسمانه وه لییدا ئاوا مه ست و هوشیاری خستۆته سه ماوه.

به لām نه گهر (په رده) مۆسیقا بیته که کری موترب هه مان توتی و بخت بیدار (واته: مورشید و پیری ته ریه ته بیته) ئه مه چه ئاوازیک بوو / چه وه سیله یه که پیری ته ریه ته هینایه ئارا و هه موان چه مه ست و چه هوشیار پیکه وه که وتونه ته حال / سماع.

۶- ازین افیون که ساقی در می افکند

حریفان را نه سر ماند و نه دستار

له م تریاکه ی که ساقی کردیه مه یه وه، باده نۆشان (هاوپیکان) نه سه ریان ما و نه میزه ره. افیون: تریاک، ماده دی بی هۆشکه ر. افکند: کردیه، پزانديه.

ماند: ما. دستار: میزه ره، عه مامه، جامه و مشک، هه رشتی که به سه ردا ده پیچریت.

له نه ریتی کۆمه لایه تی جارنندا ده بویه پیاو شتیکی به سه ره وه بیته و له پاش ته مه نیک ئیدی سه ری روتی عه یب بوو. به یته که له سه ر ئەم بونیاده کۆمه لایه تییه بونیاد نراوه جگه له مه تریاک ده کریته شه رابه وه تا کاریگه رتر بیته، خواجه ده لئی: ئه مه چه ماده دیه کی بیه هۆشکه ر بوو که ساقی / مورشید کردیه شه رابی عه شقه وه وا عاشقانی باده نۆش له (سماع) دا نه سه ریان (هۆشیان) ما و نه میزه ره و جامانه.

واته مورشید کاریکی وای به شه رابی عه شقی حه قیقی کرد که ره ندانی ته ریه ته که وتنه حاله وه نه هۆشیان ما و نه په یه روی له نه ریتی کۆمه لگه و به ته واوی له ماده و جه سه ته دارنران.

۷- سکندر را نمی بخشند آبی

به زور و زر میسر نیست این کار

ئاویک (حه یات) به ئە سه که نده ر نابه خشن ئەم کاره به زۆر و سه روه ت به ده ست نایه ت (مه یسه ر نایته).

سکندر: ئە سه که نده ر. نمی بخشند: نابه خشن.

ابی: ئاویک، مه به ست له ناوی نه مریه

زور: زۆر، ده سه لآت. میسر نیست: به ده ست نایه ت، مه یسه ر نایته.

- لیڤه دا خواجه وه که هه میشه هه ولی دنیایی بی نرخ ده کات و عینایه ت و فه ولی ئیلاهی به هادار - ئە سه که نده ر له گه لَ ئەو هه موو ده سه لآت و سه روه ته ی نه یه تانی ئاوی نه مری (ئاوی حه یات) به ده ست به یینی، هاوار - شاعیر ده لئی: ئاوی حه یاتیان به ئە سه که نده ر پی نه به خشی و خۆشی نه یه تانی به ده ستی به یینی چونکه به ده سه لآت و سه روه ت نییه و عینایه تی ئیلاهی پیویسته.

۸- خرد هر چند نقد کائناتست

چه سنجد پیش عشق کیمیا کار

هه رچه نده عه قل سکه ی کائنات و بوونه، به لām له به رامبه ر عه شقی کیمیا گه ردا هه یج نییه.

خرد: عه قل. نقد: سکه. کائنات: بوون و جودی ماده ی.

چه سنجد: چ به‌هایه‌ک هه‌یه، چۆن به‌راورد نه‌کری.

عەشقی حەق وەک کیمیایه‌کریکه که دلّه جه‌سته‌یه‌یه‌کان ته‌گۆزیت بۆ توخمی گرانبه‌های مه‌عنه‌وی، عه‌قلیش که سکه و دراوی ماده و کائاته و له‌بوونی ماده‌یدا مامه‌له‌ی پێده‌کریته و سه‌رده‌اره، له‌به‌رامبه‌ر عه‌شقا هیچ به‌هایه‌کی نییه و هه‌رناکری به‌راوردیان بکه‌ن، واته: هه‌رچه‌نده عه‌قل له‌دونیای ماده‌ییاته‌دا دراو و سه‌رمایه‌یه به‌لام له‌به‌رامبه‌ر عه‌شقی حه‌قدا بۆ به‌هایه. ئەم به‌یته له‌نوسخه‌ی خه‌لخاله‌ی و پێره‌وه‌کانیدا نه‌هاتوه.

۹- بیا و حال اهل درد بشنو

به لفظ اندک و معنی بسیار

وه‌ره به‌گوته‌ی که‌م و واتای زۆر گوی له‌حالی ته‌هلی ده‌رد بگه‌ه.

اهل درد: عارفان، ته‌وانه‌ی که ده‌ردی عه‌شقیان هه‌یه. اندک: که‌م.

خواجه له‌م چهند به‌یته کورت و پوختانه‌ی خۆیدا ئیمه بۆ گۆیگرتن له‌حالی عارفان (ته‌هلی ده‌رد) داوه‌ت ده‌کات و ده‌لی: وه‌ره و به‌م گوته کورت و پرمانا زۆرانه گوی له‌حالی عارفان بگه‌ه که ده‌ردی دووری و فراقیان هه‌یه.

۱۰- بت چینی عدوی دین و دل‌باست

خداوندا دل و دینم نگه‌دار

بوتی چینی دوژمنی دین و دلّه‌کانه، خوداوه‌ندا دل و دینم بیاریزه

بت: یار، مه‌عشوق. چینی: جوان، له‌به‌ر ته‌وه‌ی چینییه‌کان به‌نیگارکیشی به‌ناوبانگ بوون یار به‌چینی ته‌داته؟ وه‌ک بلیی نیگارکیشانی چین وینه‌یانکی‌شاوه هینده‌ه جوان، یاخود ته‌وه که‌نیزه‌که جوانانه‌ی که‌جاران له‌چینه‌وه ته‌یانیه‌ینا بۆ ئێران.

عدوی: دوژمن. نگه‌دار: بیاریزه.

یاری جوان دوژمنی جه‌سته و دینی رووکه‌شی ئیمه‌یه و تالانیان ده‌کات خوايه دل و دینی حه‌قیقی نیو عه‌شقم بیاریزه. لێره‌دا و له‌ناستی قوولی واتای به‌یته‌که‌دا دل و دینی یه‌که‌م جیاوازه له‌دل و دینی دووهم.

۱۱- به مستوران مگو اسرار مستی

حدیث جان مپرس از نقش دیوار

نه‌ینی مه‌ستی به‌ مه‌ستوران مه‌لی و پرسباری قسه‌ی گیانیش له‌ ره‌می دیوار مه‌که.

مستوران: شاراوه‌کان، ته‌وانه‌ی که ده‌ردی عه‌شقیان نییه و خه‌ریکی خۆشاردنه‌وه‌ن و له‌ناخه‌وه درۆزن و فاسقن، بارسووکه‌کانی ده‌ره‌وه‌ی ده‌ریای عه‌شق، سۆفیلکه و خه‌لکی عه‌وام.

حدیث جان: قسه‌ی گیان، هه‌مان ته‌سراری مه‌ستی.

نقش دیوار: ره‌می دیوار، مه‌به‌ست له‌ مه‌ستورانه.

مه‌ستوران/ ته‌وانه‌ی که له‌ده‌ره‌وه‌ی ده‌ریای له‌مه‌شقدان وه‌ک ره‌می دیوار بۆ رۆحن و گیانیا تیدا نییه بۆیه نه‌ به‌رگه‌ی نه‌ئینییه‌کانی دونیای عه‌شق ده‌گرن و نه‌ هه‌یچیشی لی ده‌زانن، بۆیه تۆی عاشق نه‌ نه‌ئینییه‌کانیا بۆ بلی و نه‌سه‌باره‌ت به‌ قسه‌ی گیانیش (قسه و باسی عه‌شق) پرسباریان لی بکه له‌خلفانیدا له‌بری (مپرس از) (مگوبا) هاتوو هه‌رباری دووباره‌بوونه‌وه‌ی (مگو با) له‌هه‌ر دوو میسراعه‌که‌دا و له‌ده‌ست دانی جوانی واتایی به‌یته‌که له زۆریه‌ی نوسخه‌ی دێرینه‌کانیشدا (مپرس از) هاتوو.

۱۲- به یمن دولت منصور شاهی

علم شد حافظ اندر نظم اشعار

به‌به‌رکه‌تی مه‌نسور پاشا، حافظ له‌ دانانی شیعردا ناوبانگی ده‌رکرد.

(مه‌نسور پاشا) - وه‌ک باسامنکرد - دوايين پاشای تال مظفریه‌کان بوو که حافظ له شیعره‌کانیدا زۆر به‌چاکی باسی ده‌کات.

علم شد: ناوبانگی ده‌رکرد. اندر: له. نظم اشعار: دانانی شیعردا.

۱۳- خداوندی به‌جای بندگان کرد

خداوندا ز آفاتش نگه‌دار

گه‌وره‌یی ده‌رحه‌ق به‌ بنده‌کان ده‌کرد، خوايه له‌تافات بیاریزه.

خداوندی: گه‌وره‌یی، چاکه و پیاوه‌تی. به‌جای: له‌گه‌ل، ده‌رحه‌ق.

خواجه له‌م دووبه‌یته‌ی دوايیدا ستایشی مه‌نسور پاشای کردوو که زۆر چاکه‌ی له‌گه‌ل ژێرده‌سته‌کانیدا کردوو و دوعای پاراستن له‌ به‌لا و تافات بۆ ده‌کات.

ئه‌م به‌یته‌ی کۆتایی له‌هه‌ندێ نوسخه‌دا نه‌هاتوو، به‌لام له‌به‌رته‌وه‌ی له‌ زۆریه‌ی نوسخه‌ باوه‌رپێکراوه‌کاندا هاتوو به‌ناچار هینامان، چونکه زۆر ساده‌یه و له‌نه‌سه‌قی گشتی غه‌زه‌له‌که ده‌رچوو و دواي به‌یتی ته‌خه‌لوس هاتوو - هه‌رچه‌نده ئه‌م به‌لگانه‌ش بیانوی پوچه‌لکرنه‌وه‌یان هه‌یه -.

غەزەلی دووسەد و چل و پینجەم

بەحرى رەمەلى ھەشتى مەخبونى مەقسور
()

۱- ای صبا نکھتی از خاک رە یار بیار

بیر اندوہ دل و مژدەى دلدار بیار

ئەى سروە لەخاکى رېی یارەوہ بۆنیک بەھینە و خەفەتى دل بېە و مژدەى دلدار بەھینە.
بیار: بەھینە. بېر: گەر (بېەر) بېت، کە راستر وایە - بەواتای: بېە دیت بەلام (ببور)
بیت - کە ئەگەرى ھەییە بەلام ساغکرەوہ کان لەسەر خویندەنەوہى یە کەم کۆکن، بەواتای بېرە
دیت، - بەپیتی واتای گشتی بەیتە کە خویندەنەوہى یە کەمى راستە.
اندوہ دل: خەفەتى دل.

وہک غەزەلەکانى پېشووتر، (یار) لەدووورە و خواجە داوا لەسەبا دەکات کە بۆن و خەبەرى
یاری بۆ بەھینى تا بېیتە مایەى رەواندەنەوہى خەمەکانى و گەشانەوہى دل و گیانى.
ئەى سروەى بەیان بۆنیک لەخاکى سەررېی یار بەھینە، خەفەتى دل بېرەوینەوہ و مژدەى
ھاتنەوہى یار / تزیکبونەوہى یارم بۆ بەھینە.

۲- نکتەى روح فزا از دهن دوست بگو

نامەى خوش خبر از عالم اسرار بیار

باسى قسەىەكى گیانبەخشى دۆستم بۆ بکە، نامەىەكى جیھانى ئەسرارم بۆ بېنە کە
خەبەرى خوشى تیدا بیت.
نکتە از دهن دوست: قسەىەكى زارى دۆست.
روح فزا: گیانبەخش و شادی و خوشى ھینەر.
خوش خبر: خەبەرى خوش.
ئەى سروە: قسەىەكى زارى دۆستم پى بلى (کە گویت لى بوو) کە رۆحم پى بەخشى و
شادومام کات و برۆ لەجیھانى غەیبیەشەوہ نامەىەکم بۆ بەھینە کە خەبەرى خوش (ھاتنەوہى
یار / یاهەسلەى ئەو) تیدا بیت.

۳- تا معطر کنم از لطف نسیم تو مشام

شمەى از نفعاتِ نفس یار بیار

تا لەلوتفى شەمالى تۆوہ ھەستى بۆنکردنم بۆنخۆش بکەم، کەمى لەبۆنى خوشى ھەناسەى
یارم بەھینە.

معطرکنم: بۆنخۆش بکەم. مشام: ھەستى بۆنکردن. شەمە: کەمىک.
نفعات: بۆنى خوش. نفس: ھەناسە.

ئەى سروە تاتۆ لوتفت بەسەرمەوہ ھەبیت و لەلوتف و چاکەى تۆوہ ھەستى بۆنکردنم
بۆنخۆش بکەم کە چوویت بۆ لای یار کەمى لەبۆنى خوشى رەبانى و رەجمانى ھەناسەى یارى
حەقم بۆ بەھینە تابەو بۆنە، ھەستى بۆنکردنم بۆنخۆش بکەم.

۴- بە وفای توکە خاک رە آن یار عزیز

بى غبارى کە پدید آید از اغبار بیار

بەوہفادارى خۆت سویندت ئەدەم، بەبى ئەوى غوباریک لە نامۆکانەوہ ھەستى خاکى
سەررېی ئەو یارە نازیزە بەھینە.

بەوفای تو: بۆ وەفادارى تو. پدید آید: ھەستى، دەرکەوئ.

غوبار لەنامۆکان ھەستان، واتە: لەنامۆکان عەزیزەمان پى بگات، خواجە سروە بە وەفادارى
خۆى سویند دەدات کە بەبى ئەوہى بېینە مایەى ھەسادەتى نامۆ و ئەغبار و عەزیزەمان بەدەن
بەئەسپانى و بەھیمنى برۆ خاکىكى سەررېی و بەرپیتی یارم بۆ بەھینە.

۵- گردى از رھگذر دوست بە کورى رقیب

بەر آسایش این دیدەى خونباز بیار

بە کوئرى چاوى رەقیب گەردىک لە رەھگوزەر (شوئى تىپەرین) ی یار بۆ نارامى ئەم چاوە
پرخوئینە بەھینە.

بە کوئرى: بە کوئرى چاوى. گردى: گەردىک. رھگذر: شوئى تىپەرین، رىگە.

بەر: بۆ. ئاسایش: نارامى، نارامگرتن.

خونباز: خوئین، چاوى کە فرمىسكى خوئین دەریژى.

خواجە گەردىكى بەرپیتی یار بە نارامى و شىفای چاوانى فرمىسكى خوئینىرېژى خۆى
دەزانیت، بۆیە بەسروە دەلى: بە کوئرایى چاوى رەقیب برۆ ئەو گەردە بەھینە کەوہک کل بیکەمە
چاوم و نارام بگرت.

۶- خامى و سادەدلى شیوہى جانبازان نیست

خبرى از بر آن دلبر عيار بیار

خامى و گىلى شىوازی گیانفیدایان نییە لەو دولبەرە عەیارەوہ خەبەرێک بەھینە.

خامی: خامی، ناپوخته و ناکاملی. ساده‌دلی: ساده‌له‌وحی، گیلی.

جانبازان: گیانفیدایان، گیانبه‌ختکه‌ران.

ئی‌مه‌ی عاشقانی گیانفیدا، نهریتی دانیشتمان له‌گه‌ن ناپوخته و گیل و نه‌فاماندا نییبه، بۆیه خه‌به‌ریکمان له‌لایهن شه و دولبه‌ره عه‌باروه بۆ بیته له‌گه‌لیدا بۆین.

۷- شکر آن راکه تو در عشرتی ای مرغ چمن

به اسیران قفس مژده‌ی گلزار بیار

ئه‌ی بولبول به‌شوکرانه‌ی شه‌وه‌ی که تو له خوشگوزه‌رانیدای، خه‌به‌ریکی خوشی گولزار بۆ شه‌سیرانی قه‌فەس به‌یته.

مرغ چمن: بالنده‌ی گولزار و باخ که بولبولی به وه‌سل گه‌یشتوه.

بولبول له‌قه‌فەسی دیلیتی رزگاری بووه و به‌دیداری گول شاد بووه، که نه‌کری شه شادبوونه هه‌مان توتی نه‌ییزان بیت که به‌ژوانی یاری حه‌ق گه‌یشتوه، خواجه شه به‌خوشگوزه‌رانی و ژوان گه‌یشتنه به‌شایانی سوپاس کردن ده‌زانیت بۆیه شه‌لی: شه‌ی بولبولی نیو گولزار به شوکرانه‌ی گه‌یشتن به‌خوشی و ژوانت موژده‌ی خوشی نیو گولزار به‌ئی‌مه‌ی شه‌سیری قه‌فەسی جه‌سته بده.

۸- کام جان تلخ شد از صبرکه کردم بی دوست

عشوه‌ای زان لب شیرین شکر بار بیار

چه‌شه‌ی گیانم به‌هوی سه‌بره‌وه که‌بی دۆست کردم تال بوو، عیشوه‌یه‌ک له‌و لیوه شیرینه شه‌کر باره‌وه به‌یته.

کام: چه‌شه، هه‌ستی چه‌شتن. تلخ: تال. شکر بار: شه‌کر بار.

(کام جان تلخ شد) به‌واتای کاریگه‌ری له‌گیانم کرد دیت و ده‌لی: تالی سه‌بری دووری دۆست کاریگه‌ری له‌سه‌ر گیانم کرده‌وه و ناره‌حه‌تم و ژیانم ژه‌هری ماره، له‌و لیوه شیرینه شه‌کر باره‌ی یاره‌وه نازو خه‌مزیه‌کم بۆ به‌یته تا که‌می نارام بگرم.

۹- روز گاریست که دل چهره‌ی مقصود ندید

ساقیا آن قدح آینه کردار بیار

رۆژگاری‌که که‌دل رووخساری ئاره‌زوری نه‌دیوه، شه‌ی ساقی شه‌و پیکه ناوینه ره‌فتاره بیته. مقصود: ئاره‌زوو، ویستارو.

ایینه کردار: ناوینه ره‌فتار، وه‌ک ناوینه کار ده‌کات و شته‌کان پیشانته‌دات.

خواجه روو له‌ساقی ده‌کات و پتی ده‌لی: ساقی ماوه‌یه‌کی زۆره دل رووخساری یاری نه‌دیوه پیکی مه‌ی / عه‌شق بیته که وه‌ک ناوینه‌یه و یاری تیدا دیاره تایار ببینن، پیکی مه‌ی حه‌قیقی بیته تامه‌ست بین و یار جیلوه‌بکات.

۱۰- دلق حافظ به چه ارزد به می اش رنگین کن

وانگه‌ش مست و خراب از سر بازار بیار

خه‌رقه‌ی حافظ هیچ ناهیتی به‌مه‌ی ره‌نگینی که، شه‌وکاته‌ش مه‌ست و سه‌رخۆش به‌بازاردا به‌یته.

به‌چه ارزد: هیچ ناهیتی، هیچ به‌هایه‌کی نییبه به می اش رنگین کن: به‌مه‌ی ره‌نگینی که، به‌مه‌ی بیشو. وانگه: شه‌وکاته. سر بازار: شه‌سه‌ری بازار، درکه‌یه له شوینی قه‌ره‌بالغ و جه‌نجال.

خواجه به‌پیری کامل ده‌لی: خه‌رقه‌ی ره‌سی سو‌فیانه‌ی حافظ به‌که‌لکی هیچ نایه‌ت و هیچ به‌هایه‌کی نییبه، بۆیه بییبه و به‌شه‌رابی عه‌شق بیشو و ره‌نگینی بکه، شه‌وکاته‌ش که‌وات کرد، حافظ له‌سه‌ری بازاره‌وه - به‌و خه‌رقه ره‌نگین به مه‌ییه‌وه - به‌یته تا ته‌واوی خه‌لکی بزائن من عاشق و عارف بووم و وازم له‌سو‌فیگه‌ری ره‌سمیانه هیناوه بوومه‌ته شه‌هلی مه‌یخانه.

غزه‌لی دووسه‌د و چل و شه‌شه‌م:

به‌حری موزاریعی هه‌شتی نه‌خره‌بی مه‌کفونی مه‌قسور
(مفعول فاعلات مفاعیل فاعلان)

۱- عید است و آخر گل و یاران درانتظار

ساقی به روی شاه ببین ماه و می بیار

جه‌ژنه و کۆتایی وهرزی گۆله و یاران چاوه‌پرین، ساقی دوای بینینی مانگ چاوه‌پرووی
شارا هه‌لبینه و مه‌ی بهینه.
آخر گل: کۆتایی گۆل، کۆتایی وهرزی به‌هار.
درانتظار: له‌چاوه‌پروانیدان، چاوه‌پروان.

(به‌روی شاه ببین ماه) جاران نهریت بو که نه‌و کهسه‌ی مانگی یه‌کشه‌وه‌ی شه‌والی دده‌ی
چاوی داده‌خست و بو‌پیرۆزی چاوی له‌سه‌ر شتیکی به‌نرخ ده‌کرده‌وه وک ئاو، پاره و
ئاوینه‌و... هتد، خواجه لی‌ده‌دا به ساقی ده‌لی: کۆتایی مانگی ره‌مه‌زان و وهرزی به‌هاره و یاران
چاوه‌پیری تۆن، پاش نه‌وه‌ی که مانگی یه‌کشه‌وه‌ی جه‌ژنت بینی بو موپاره‌کی چاو له‌سه‌ر پاشا
هه‌لبینه و خیرا شه‌رابی عه‌شقمان بو بینه تا بینۆشین.
له‌راستیدا جه‌ژن که کۆتایی هاتنی ره‌مه‌زانه با ده‌ست به‌تال‌بوون له‌هه‌ر فه‌رزیکه‌ی دیکه
ناماده‌گییه بو چوونه‌وه نیو عه‌شقی ره‌بانی.

۲- دل برگرفته بودم از ایام گل ولی

کاری بکرد همّت پاکانِ روزهدار

ده‌ستم له‌رۆژانی گۆل (به‌هار) شوشتبوو به‌لام، هیمه‌تی پاکانی رۆژوه‌وان کاریکی
کرد (تینه‌په‌ری).
دل برگرفته بودم: ده‌ستم لی شوشتبوو، به‌ته‌مای نه‌مابووم، بی هیوابووم.
کاری بکرد: کاریکی کرد.
روزهدار: رۆژوه‌وان.

که رۆژانی به‌هار و ره‌مه‌زان پیکه‌وه بو، ده‌ستم له‌وه شوشتبوو که له‌م وهرزه‌دا مه‌ستی
عه‌شق بم به‌لام باشبو که هیمه‌تی پاکان و رهندانی رۆژوه‌وان کاریکی کرد و ره‌مه‌زان زوو ته‌واو
بوو فریای مه‌بینۆشی ده‌که‌وین.

۳- دل در جهان مبند و به مستی سؤال کن

از فیض جام و قصه‌ی جمشید کامگار

دل به‌دونیا خۆش مه‌که به‌مه‌ستی له‌باره‌ی فه‌یزی جام و چیرۆکی جه‌مشیدی کامیاره‌وه
پرسیار بکه.

دل درجهان مبند: دل به‌دونیاوه مه‌به‌سته، دل به‌دونیا خۆش مه‌که.

واته: دل به‌دونیا خۆش مه‌که و پرسیار که بزانه جه‌مشید و فه‌یز و به‌ره‌که‌تی جامی
جه‌مشید چۆن بو، له‌کاتیکیدا جه‌مشیدیش مردوه، واته: دنیا نه‌پرا و وه‌ک چۆن جه‌مشید
نه‌ما ئیمه‌یش ده‌رۆین و ئیدی دل به‌دونیا خۆش مه‌که.

۴- جز نقد جان به دست ندارم شراب کو

کان نیز بر کرشمه‌ی ساقی کنم نثار

جگه له سکه‌ی گیان هیچی دیکه‌م به‌ده‌سته‌وه نییه، کوانی شه‌راب تا ئه‌ویش بکه‌مه
قوربانی نازی ساقی.

نقد: سکه، سه‌رمایه. به‌دست ندارم: نیمه، به‌ده‌سته‌وه نییه، شک ناهم.

کنم نثار: بکه‌مه قوربانی.

جگه له سکه و سه‌رمایه‌ی گیان هیچ شک ناهم، کوانی شه‌راب تا بینۆشم و گیانی‌شم
بکه‌مه قوربانی نازی ساقی عه‌شق.

۵- خوش دولتیست خرم و خوش خسروی کریم

یارب زچشم زخم زمانش نگاهدار

ده‌وله‌تیکی خۆش و شایه‌کی شاد و به‌خشنده‌یه خواجه له چاوی پیسی رۆژگار بیپاریزه.

خرم: شاد. خسروی: پاشای. چشم زخم: چاوی پیس. نگاه دار: بیپاریزه.

نه‌کری مه‌به‌ست له‌م شایه ساقی بیت چونکه ناماژیه‌کی بو که سیک یا شایه‌کی دیکه‌ی
تیدا نییه.

۶- می خور به شعر بنده که زبیبی دگر دهد

جام مرصع تو بدین دُر شاهوار

له‌گه‌ل شیعری بنده‌دا مه‌ی بنۆشه چونکه پیکی نه‌خشینی تو به‌م دوره شاهانه‌وه
جوانییه‌کی دیکه ده‌به‌خشی.

می خور: مه‌ی بنۆشه. بنده: بنده، مه‌به‌ست له خۆیه‌تی. زبیبی: جوانییه‌کی.

جام مرصع: پیکی نه‌خشین که به نقیم و مرواری ده‌نه‌خشینریت و شاهانه‌یه.

شاهوار: شاهانه. در شاهوار: مرواری شاهانه، مروارییهك كه لایقی پاشایانه.
خواجه بهو پاشا نادیاره- ساقی /مورشید-دهلی: له کاتی کدا که مهی ده نۆشیت له گهله
گوپگرتن له شیعی مندا مهی بنۆشه چونکه شیعه کانی من وهك مرواری گرانبه های
پاشایانه و گهر له گهله شیعی مندا مهی بنۆشی جوانی زیاتر ده به خشیتته پیکه
نه خشینه که ت به مرواری.

د. هروی پیویایه واتای بهیته که- به تاییه تی میسراعی دووهم - پیچه وانیه، چونکه
نوسوییه تی: که پیکه نه خشینی تۆ به جوانی خۆی جیلوهیه کی دیکه ده به خشیتته مرواری
گرانبه های شیوهی من.

۷- زانجا که پرده پوشی عفو کریم تست

بر قلب ما بخش که نقد بست کم عیار

له ویوه که گونا هدا پۆشه ری یه کی له به خشش و گه وره ییه کانی تۆیه، ره حم به دللی ئیمه
بکه چونکه سکه یه کی که عیاره.

پرده پوشی: گونا هدا پۆشه ری، ستاری. قلب: دل، سکه ی قه لب و ته زویر.

کم عیار: عیاری که مه به ست له خرابی و لاوازییه.

دللی قه لپی ئیمه که عیاری که مه و ته واو خالس و پاک نییه تانای بهرگه گرتنی له بهر ده م
گونا هاندا نییه له ویشه وه که گونا هپۆشی عه ده کان یه کینکه له سیفاته جوانه کانی به خشنده یی و
لیخۆشبوونی تۆ ههر له ویوه له گه وره یی خۆت و بچووکی و که مه به هایی ئیمه و ره حم به دللی
به نده بکه.

وهك خواناسان دوعا ده که ن: خوییه من شایانی ئه وه نیم که ره حمی تۆ بگریتته وه به لام
ره حمی تۆ هینده زۆره که شایانی ئه ویه منی زه بونیش بگریتته وه.

تۆ که ستاری ره حم به دللی لاوازم بکه و گونا هه کاتم دا پۆشه، خودای

ئیلاهی من فیدای ستاری تۆ بم

ئیلاهی من فیدای غه فاری تۆ بم

۸- ترسم که روز حشر عنان بر عنان رود

تسبیح شیخ و خرقةی رند شراب خوار

ئه ترسم رۆژی حشر پی به پیی یه کتری برۆن (یه کسان بن) ته تسبیحی شیخ خیرقه ی
ره ندی شه پراخۆر.

عنان: ره شوه، هه وسار. عنان برعنان: پی به پی، یه کسان، پیکه وه، به رامبه ر.

شراب خوار: شه پراخۆر.

ئه ترسم له رۆژی حشر دا ته تسبیح و ته تسبیحاتی شیخی فیلباز و ریاکار له گه له عه شق و
خیرقه ی رهندان / عاشقانی پاک وهك یهك بن، واته دلنیام وهك یهك نین و به رامبه ر نین به لام
بلیی وابی.

۹- حافظ چو رفت روزه و گل نیز می رود

ناچار باده نوش که ازدست رفت کار

حافظ مادام رۆژوو (ره مه زان) تیپه ری گویش ده روات، ناچار باده بنۆشه چونکه کار
له ده ست ده چیت (دونیا کۆتایی دیت).

روزه: رۆژوو، مه به ست له مانگی ره مه زانه.

خواجه به خۆی ده لی: مادام ره مه زان تیپه ری به هاریش تیپه په ری و ته مه ن کۆتایی دیت
بۆیه، ده ستمان ده رچوو و کاری ئیمه نییه ناچار خه ریکی شه رابی عه شق به و خۆت
به تیپه ری نی ته مه نه وه مه شغول مه که.

غەزەلى دووسەد و چل و حەوتەم:

بەحرى رەمەلى ھەشتى مەخبونى ئەسلىم
(فاعلاتن فعلاتن فع لن)

۱- روى بنماى و وجود خودم از ياد ببر

خرمن سوختگان را همه گو باد ببر

رووت دەرڭە و وجودى خۆم لەياد بېەرەو، بلى با خەرمانى سوتتاوان بابىبات.

روى: روو. بنماى: دەرڭە، بنوینە، پيشانده (جیلوه بکە).

از ياد ببر: لەياد بېەرەو، لەبىرى بېەرەو.

سوختگان: سوتتاوان، سوتتاوانى عەشق. گو: بلى، لىگەرې.

خواجە لىرەدا رووبە خودى يار و حەزەرەتى حەق دەکات و داواى جیلوه کردنى لىدەکات، بەو دەلى:

رووت دەرڭە و جیلوه بکە و فانىم بکە و بونى خۆم لەبىر بېەرەو، و بلى بە (باش) کە خەرمانى وجودى عاشقان / سوتتاوان ببات.

بونى خۆ لەبىر بېردنەو و بردنى خەرمانى بونى دلسوتتاوان / عاشقان لەلايەن باو، درکەن لە فەنا، بەگشتى خواجە بەيارى حەق دەلى، جیلوه بکە و من بە فەنا بگەيەنە تا خۆم بىر بچىتەو.

۲- ما چو داديم دل و دیده به طوفان بلا

گو بيا سيل غم و خانه ز بنياد ببر

ئىمە کە دل و دىدەمان داو بە توفانى بەلا، لىگەرې با لافاوى غەم بىت و مالممان

لەبن ھەلگەنى.

ز بنياد: لەبەن پەت و بنچىنەو.

ئىمە دلسوتتاوان / عاشقان کەدل و چاومان داو بە توفانى بەلا (عەشق) ئىدى مالممان بۆ

چىيە و لىگەرې / بلى با لافاوى خەم بىت و ئەم مالى جەستەيەمان لەبن دەر بېيىنى و ويرانى

بکات ئىمە کە چووينەتە نىو دۇنيای عەشقەو بۆچى جەستەمان فەنا نەبىت.

۳- زلف چون عنبر خامش که بپويد هييات

اي دل خام طمع اين سخن از ياد ببر

ھىھات كى زولقى وەك عەنبەرى — بى خەوشى ئەو بۆن دەکات، ئەى دلى ھەرزە ئاوات ئەم قەسەيە لە ياد بېەرەو.

عنبر خام: عەنبەرى بى خەوش و خالس. بپويد: بۆن بکات. ھىھات: ھىھات بۆ دوورخستەو و باوەر نەکردن بە شتىك بەکار دىت، ئەستەمە. خام طمع: ھەرزە ئاوات، بوونى ئاوات و ئارەزووى بى جى و ئەستەم.

كى ئەتوانى ھىندە لەيار نزيك بىتەو پىرچى وەك عەنبەرى بىخەوش و بۆخوشى ئەو بۆن بکات و (پەي بە رازىك ببات و جیلوهى سيفاتى بىيىنى) ئەستەمە ئەمە رووبدات، ئەى دلى ھەرزە ئاواتى من کە ئەم ئارەزووت ھەيە، ئەم قەسەيە لە مېشكى خۆت دەرکە و لە بىرى خۆتى بېەرەو.

۴- سینه گو شعلەى آتشکدهى فارس بکش

دیده گو آب رخ دجله‌ی بغداد ببر

بلى بەسنگم، کە ئاگرى ناگردانى فارس بکوژىت، بەچاوانىشم بلى، ئابرووى دىجلەي بەغدا ببات.

شعلە: شولە شاگر. آتشکده: ئاگردان، مەعبدى زەردەشتىيەکان کەھەميشە ئاگرى تىدابوو و نەدەکوژايەو. آب رخ: ئابروو.

واتە: بەئىلە يا بلى تا سىنەم ھىندە بسوتى کەئاگرەکەي لە ئاگرى مەعبەدەکانى زەردەشتى ناوچەي فارس زياتر بىت و ئەوان بکوژىتەو و بەچاويشم بلى تا ھىندە فرمىسک برىژىت لەئاوى دىجلە زياتر بىت، ھىندە زياتر بىت کەئابرووى دىجلە ببات و لەشەرمەزارىدا وشک بکات.

۵- سعی نابرده درين راه به جایی نرسی

مزد اگر می طلبی طاعت استاد ببر

بەبى ھەول لەم رىيەدا بەھىچ شوئىنى ناگەيت، گەر داواى حەقەدەست دەکەيت بەگوئى مامۆستات بکە.

سعى نابرده: بەبى ھەول و کۆشش. بەجايى نرسى: بەشوئىنىک ناگەيت.

مزد: حەقەدەست. طاعت استاد ببر: بەگوئى مامۆستا بکە.

بەبى ھەولدان لەم رىگەيەي عەشقەدا تۆي رىبوار بە ھىچ شوئىنىک / ئارەوزوويەک ناگەيت، گەر دەتەوئى بگەيت بەحەقەدەست و ئارەزووى خۆت بەگوئى مامۆستا / پىر و مورشىدى خۆت بکە.

۶- دولت پیر مغان باد که باقی سهل است

دیگری گو برو و نام من از یاد ببر

دام و دهزگای پیری موغان پارێزراو بیټ (بهرقه‌راربیټ) که هه‌رچی دیکه هه‌یه گرنگی نییه، بلێ به‌وانی دیکه که برۆن و ناوی من له‌بیر ببه‌نه‌وه.

واته: من ته‌نیا پتویستیم به پیری ته‌ریقته هه‌یه و هه‌چی دیکه‌م به لاهه گرنگ نییه.

دولت: دام و دهزگا. باقی: هه‌رچی دیکه هه‌یه، مابا‌قی.

سه‌هل است: ناسانه، گرنگ نییه.

گرنگ لای من مانه‌وه‌ی پیری موغان و ده‌ور و ده‌وله‌تییه‌تی و جگه له‌و مابا‌قی بو‌من گرنگ نییه، بو‌یه به ته‌وانی دیکه (جگه‌له‌پیری ته‌ریقته/ موغان) بلێ برۆن و ناوی من له‌بیر خو‌یان ببه‌نه‌وه.

۷- روز مرگم نفسی وعده‌ی دیدار بده

وانگهم تا به لحد فارغ و آزاد ببر

رۆژی مه‌رگم هه‌ینه‌ده‌ی هه‌ناسه‌یه‌ک په‌یمانی دیدارم بده‌ری و شه‌وکاته به‌ناسوده و نازاد من تا‌گۆر ببه.

نفسی: هه‌ناسه‌یه‌ک. وعده: په‌یمان. لحد: گۆر. فارغ: ناسوده.

گه‌ر رۆژی مه‌رگه‌شم بیټ بو ماوه‌ی هه‌ناسه‌یه‌ک په‌یمانی ژوان و دیدارم بده‌ری، شه‌وکاته ئیدی که تو ده‌بینم به‌ناسوده و نازاد و ره‌ها له‌ غه‌م و مه‌ینه‌تی عه‌شق ده‌م‌رم و تا لێ‌واری گۆر منی ناسوده و نازاد ببه و بمنی‌ژه.

واته: گه‌ر له‌کاتی مه‌رگه‌شدا په‌یمانی دیدارمان بده‌یتی به‌ناسوده‌یی و نارامی ده‌م‌رم.

جیلوه‌ی حه‌ق بو عاشقانی حه‌ق له‌کاتی مه‌رگدا لای عارفه‌کان باس‌کراوه و له (رموز الواهین) هاتوه که (عاشقی‌کی راست له‌سه‌رمه‌رگدا‌بو، پیده‌که‌نی، گو‌تیان له‌م نا‌ره‌حه‌تییه‌دا به‌چی پی‌ته‌که‌نی، گو‌تی: چو‌جانان پرده رابر دارد از رخ دهند عشاق جان شادان و فرخ که یار په‌رده‌ی له‌رووی لاده‌دات عاشقان به‌شادی و خو‌ش‌حالییه‌وه گیان ته‌سه‌لیم ده‌که‌ن به (نقل) له { لاهوری، ج ۳، ل ۱۷۱۲ }.

۸- دوش می گفت به مژگان درازت بکشم

یارب از خاطرش اندیشه‌ی بیداد ببر

شه‌وی راب‌ردو ده‌یگوت به‌برژانگی درێژ ده‌تکوژم، خوایه بی‌ری سته‌م و زولتی له‌بیر ببه‌ره‌وه.

مژگان دراز: برژانگی درێژ. از خاطرش ببر: له‌بیری ببه‌ره‌وه، له‌می‌شکی ده‌رکه.

اندیشه: بیر، هزر. بیداد: سته‌م، زولم.

دوینی شه‌وی یار ده‌یگوت حافظ به‌تیری برژانگی درێژم ته‌تکوژم، خوایه شه‌مه زولمه و شه‌م بی‌ری زولم و سته‌م کرده له می‌شکی ده‌رکه با نه‌مکوژی‌ت.

۹- حافظ اندیشه کن از نازکی خاطر یار

برو از درگهش این ناله و فریاد ببر

حافظ ببر له دل‌ناسکی یار بکه‌ره‌وه و له‌ده‌رگای برۆ و شه‌م ناله و هاواره ببه.

اندیشه کن: بی‌ر بکه‌ره‌وه. نازکی خاطر: دل‌ناسکی.

خواجه له‌به‌رده‌رگای یاردا که‌وتوه و له‌تاو دووری یار به‌رده‌وام خه‌ریکی هاوار و ناله‌یه، به‌خوی ده‌لی: تو نازانی یار زۆر دل‌ی ناسکه و زوو ده‌ره‌نجی و تو‌ش له‌م به‌رده‌رگایه‌یدا به‌رده‌وام خه‌ریکی هاوار و ناله‌ی، بو‌یه ببر له‌م دل‌ناسکییه‌ی بکه‌ره‌وه و به‌رده‌رگایه‌ی چۆل که و شه‌م هاوار و ناله‌ت له‌م به‌رده‌رگایه‌ی دوورخه‌روه تا دل‌ی نه‌ره‌نجی و به‌هاوار و ناله‌ت نازاری نه‌ده‌یت.

لێ‌ره‌د خواجه شه‌وه ده‌خاته‌روو ته‌نانه‌ت گه‌ر نزیکیت بووه مایه‌ی نازاردانی یار دوور بکه‌وه‌وه تا نازاری نه‌ده‌یت.

غەزەلى دووسەد و چل و ھەشتەم

بەحرى ھەزەجى شەشى مەحزوف
(مفاعيلن مفاعيلن مفاعيل)

۱- شەب قدارست و طى شد نامەى ھەجر

سَلَامٌ فِيهِ حَتَّى مَطْلَعِ الْفَجْرِ

شەوى قەدرە و نامەى دوورى پىچرايەو، ھەتا سەپىدەى بەيان لەم شەو ھەدا سلام بىت.
طى شد: پىچرايەو، كۆتايى ھات. ھجر: دوورى، دابرا.

شەب قدر: شەوى قەدر، لەيلە تولقەدر، يەكئى لە دە شەو ھەکانى كۆتايى مانگى پىرۆزى رەمەزانە سەبارەت بە شەوى قەدر و پىرۆزى شەوى قەدر زۆرگوتراو، زانايان پىيان وايە كە يەكئى لە شەو تاكەكانە و پىغەمبەر - د.خ - دەفەر مووئى: ((تَمَرُوا لَيْلَةَ الْقَدْرِ فِي الْوَتْرِ مِنَ الْعَشْرِ الْآخِرِ مِنْ رَمَضَانَ)) بخارى. بەزۆرى بە شەوى (۲۷) ھەمى مانگى رەمەزانى پىرۆز دەزانن و خىرى چاكە كەردن و خواپەرستى لەو شەو ھەدا خىرى زۆر زياترە و خودى شەو ھەكە لە ھەزار مانگ چاكترە ديسانەو ھەزەرەتى موھەمەد - د.خ - دەفەر مووئى: ((مَنْ قَامَ لَيْلَةَ الْقَدْرِ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ)).

واتە ھەركەس لە شەوى قەدردا بە ئيمان و پاكيەو ھەستىتەو ھەستىتەو بۆ عىبادەت كەردن خوا لە گوناھى لەو ھەو بەرى خۆش دەبىت (سلام فيہ حتى مطلع الفجر) لەم شەو ھەدا تا سەپىدەى بەرەبەيان سەلام و خۆشەختى ھەيە و تىبايدايە. ئەم مصرعە ئايەتى (۵)ى سورەتى موبارەكى (القدر)ە. شەوى قەدر، ئەو شەو ھەو ھەو كە قورئانى پىرۆزى تىدا دابەزىو ھە - بەرەى ھەندىك چارەنووسى مەرۆقەكان تىدا ديارىكراو.

خواجە موبارەكىيەكى دىكە دەخاتە پال شەوى قەدر و دەلى: شەوى قەدرە و لە گەل ھەموو موبارەكىيەكانىدا - لەم شەو ھەدا نامە و كىتەبى دوورى و فىراق پىچرايەو ھەدا و دوايى ھات، ئەم شەوى قەدرە موبارەكەى كە تاسەپىدەى بەرەبەيان ھە بەرەكەت و ئاشتى و سەلامە. شەوى قەدر لە فەرھەنگى عىرفانىدا شەوى جىلوھى يار و فەنابوونە لەو ھەدا.

۲- دلا در عاشقى ثابت قدم باش

كە در اين ره نباشد كار بى اجر

ئەى دل، لە عاشقىدا جىگىر بە، چونكە لەم رىبەدا كارى بى پاداشت نىيە.

ثابت قدم: جىگىر، تۆكە، پۆلايىن. اجر: پاداشت.

خواجە دلى خۆى ئاكا دار دەكاتەو كەئەى دل لەسەر عەشقى يار جىگىر و پۆلايىن بە و ھەرگىز لەرزۆك مەبە چونكە لەم رىبەى عەشقا ھىچ كارىك بى پاداشت نىيە و پاداشت ئەدرىتەو.

۳- من از رندى نخواهم کرد توبه

ولو آذيتنى بالهجر و الحجر

من تۆبە لەرەندى ناكەم گەر بە بەجىھىشتن و قەدەغە كەردنىش نازارم بەدى.

نخواهم کرد توبه: تۆبە ناكەم (لەداھاتوودا).

ولو: گەر. آذيتنى: نازارم بەدەيت. الحجر: جىھىشتن، دوورى، جودايى. الحجر: قەدەغە كەردن لە بىنن.

ئىستا كە شەوى قەدرە و نامەى جودايى و دابرا پىچراو ھەو ھەدا و يار جىلوھى كەردو، خواجە پەيمانى بەرەدەوامى خۆى لەسەر عەشق/رەندى و قەلەندەرى دووبارە دەكاتەو ھەدا بە يار دەلى: تەنەت گەر بە دوورى و جىھىشتن و قەدەغە كەردنىشم لە بىنن نازارم بەدەيت ھەدا واز لەعەشق و رەندى ناهىنم.

۴- دلم رفت و نديدم روى دلدار

فغان ازین تپاول آه ازین زجر

دلم لە دەست چوو. روى دلدارم نەدى، ھاوار لەم ستەم و ئاھ لەم ئەشكەنجەيە.

دلم رفت: دلم رۆيشت، دلم لە دەست چوو واتە بى نارام و بى قەرار بووم و سەبەرم نەما.

زجر: قەدەغە كەردن، نازار و ئەشكەنجە، نەھى كەردن، رىگرتن.

دلم نارامى نەما و روى يارى ھەقم نەدى ھاوار لەم زولم و رىگرتن و نازارە كەلەتاو نەدىتنى روى يارى ھەق دەيكيشم.

۵- بر آى اى صبح روشن دل خدارا

كە بس تاريك مى بينم شەب ھجر

ئەى بەيانى دل روشن بۆ خاترى خوا ھەلئى كە شەوى دوورى زۆر تاريك دەبىنم.

روشن دل: دل رووناك.

بر اى: ھەلئى، دەر كەو.

شەوى دوورى و دابرا لای زۆر تاريكە ئەى يار ئەى ھەتاوى دل رووناك كە رووناكى لەدلتايە و جىھانى پى رووناك دەبىتەو بۆ خاترى خوا ھەلئى و دەر كەو تاشەوى دوورى و جودايىم دوايى بىت.

حافظ گەر وهفات دهوی بهرگه‌ی سته‌م و جه‌فا بگره، چونکه له‌بازرگانی‌دا قازانج و زهره‌ر هه‌یه.

جفاکش: که‌سی که بهرگه‌ی سته‌م و جه‌فا ده‌گریت. باش: به.

الربح: قازانج. الخسران: زهره‌ر، زیان. التجر: بازرگانی و مامه‌له‌کردن.

هه‌روه‌ک چۆن بازرگانی هه‌ر خۆشی و قازانج کردن نییه، زهره‌ریشی تیدایه و هه‌ر که‌س بازرگانی بکات ده‌بی بهرگه‌ی هه‌ردووکیان بگریت، تۆش (ئه‌ی حافظ) که‌داوا‌ی وه‌فا و وه‌فاداری له‌یار ده‌که‌ی ده‌بی بهرگه‌ی سته‌م و عیتابه‌کانی یار بگریت و خۆراگره‌ له‌سه‌ر هه‌ل‌گرتنی جه‌فای یار. جه‌فای یار ته‌واوی هه‌ول و موجه‌له و ریا‌زه‌ت و چله‌نشینی و شه‌ونویژ و خۆبرسی کردنه‌کانی ریبواری ریگه‌ی حه‌قه که به‌م شتانه‌ی قۆناغی یه‌که‌ی ته‌ریقه‌ت تیده‌په‌رینی.

غه‌زه‌لی دووسه‌د و چل و نوپه‌م

به‌حری ره‌مه‌لی هه‌شتی مه‌خبونی مه‌حزوف

(فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلن)

۱- گر بود عمر و به میخانه رسم بار دگر

بجز از خدمت رندان نکم کار دگر

گەر ته‌مه‌ن باقی بی‌ت و جاریکی دیکه بگه‌مه‌وه به‌مه‌یخانه، جگه له‌خزمه‌تی رندان کاریکی دیکه ناکه‌م.

بود عمر: ته‌مه‌ن باقی بی‌ت، ته‌مه‌ن درێژبی‌ت.

رسم: بگه‌م له‌چا‌وگی (رسیدن / گه‌یشتن) هوه وه‌رگیراوه. بار‌دگر: جاریکی دیکه.

کار دگر: کاریکی دیکه.

گەر خوا ته‌مه‌نم بدات و جاریکی دیکه بگه‌مه‌وه مه‌یخانه — که‌مه‌یخانه شوین و خه‌لوه‌تگه‌ی عاشقانی ریگه‌ی یاری حه‌ق یا نیشتمانی ره‌سه‌نی رۆح و گیانه‌کانانه که‌مه‌قامی واحدیته‌- جگه له‌وه‌ی که‌خزمه‌تی رندان / عاشقانی یاری حه‌ق ده‌که‌م هیچ کاریکی دیکه ناکه‌م. هه‌رچۆن بی‌ت له‌م غه‌زه‌له‌دا خواجه له‌هه‌ست و سۆز و تاسه‌ی قوولی خۆی بۆ مه‌یخانه‌ی عه‌شق ته‌دو‌یت.

له‌نوسخه‌ی (خلخالی) و هاوشیوه‌کانیدا (گر بود عمر) و (وی تیدا نییه، له‌م ساغ‌کردنه‌وه‌یه‌دا خواجه دل‌نیایه له‌گه‌یشتنه‌وه‌ی به‌مه‌یخانه، به‌لام گومانی له‌ته‌مه‌ن درێژی خۆی هه‌یه، واته:

((گه‌ر ته‌مه‌ن باقی بی‌ت جاریکی دیکه به‌مه‌یخانه ده‌گه‌مه‌وه))

ئه‌م شیوه‌یه ته‌نیا له‌نوسخه‌ی خلخالی‌دا هاتوه له‌ته‌واوی نوسخه‌ی دیرینه‌کاندا (و) هاتوه.

۲- خرم آن روز که با دیده‌ی گریان بروم

تا زخم آب درمکیده یک بار دگر

خۆشه ئه‌و رۆژه‌ی که به‌دیده‌ی ئه‌شک‌باره‌وه بروم تا جاریکی دیکه به‌رده‌رگای مه‌یخانه نا‌وپه‌رژین که‌م.

خرم: خۆشه، شا له‌پاستیدا له‌زمانی کوردیدا له‌م حاله‌ته‌دا (خۆزگه) به‌کاردی.

دیده‌گریان: چا‌وانی گریاوه، دیده‌ی ئه‌شک‌باره‌وه.

زئم آب: ناوړژښن کهم، ناوړژښن کهم. درمیځده: بهر دهرگای مه یځانه.
خوژگم به وړژښی که جارښکی دیکه به چاوی پرله فرمیځسکه وه دهچم بؤ مه یځانه ی عه شق،
تابه فرمیځسکی چاوانم جارښکی دیکه بهر دهرگای مه یځانه ناوړژښن کهم و خزمه تیځکی پی بکه م.

۳- معرفت نیست درین قوم خدایا سببی

تابرم گوهر خود را به خریدار دگر

هم قهوممه ماریفه تیان تیدا نییه، خواجه هؤکاریک - بسازینه - تا گوهه ری خوّم ببه م بؤ
کړیاریځکی دیکه.

سببی: هؤکاریک، وه سیله یه ک. برم: ببه م. خریدار: کړیار.

خواجه ره خنه له سهرده م و قهوممه که ی خوئی یا شاره که ی خوئی ده گریت که بیما ریفه تن و
قه دری شیعر و گوهه ره کانی حافظ ناگرن، بویه ده لی: خواجه هؤکاریک بؤ بسازینه تابروم و
هم شیعرا نه ی خوّم - که گوهه رن - ببه م بؤ کړیاریځکی دیکه.

۴- یار اگر رفت و حق صحبت دیرین نشناخت

حاش لله که روم من ز پی یار دگر

گهر یار رویش و حق ی هاوده می دیرینی له بهر چاوه بوو، حاشا لله گهر من بروم به دوی
یاریځکی دیکه دا.

صحبت درین: هاوده می و پیکه وه بوونی دیرینه و کون، پیکه وه بوونی دیرین له مه قامی
واحیدیه تدایه، نهوکاته ی روچه کان که لیمه بوون و هه موویان پیکه وه بوون و یاریش هه ره له و
مه نزلگایه دا بوو - هه ندیک له زانایان به به هه شتی داده نین.

نشاخت: نه ناسی، له بهر چاونه بوو، ریعایه تی نه کرد، گوئی پی نه دا.

حاش لله: حاشا لله، پاک و بیگه ردی بؤ خوا، بؤ ته نکید کردنه له قسه یه ک.

روم / بروم: بروم. زپی: به دوا ی.

یار که هیچ پتویستییه کی به عه شقی نیمه نییه و نیمین پتویستیمان به وه یه، بویه ده لی
گهر یار هه رچهنده له مه قامی واحیدیه تدا پیکه وه بوون و دراوسی بوون و رویش و خوئی
له نیمه هه شاردا و په رده ی له نیوان چاوی نیمه و روری جوانی خویدا دانا و گوئی نه دا به و
دراوسییه تی و پیکه وه بوونه دیرینه مان، حاشا لله من هه رگیز ناروم به دوا ی یاریځکی دیکه دا و
هه همیشه هه عاشقی یاری حق ده م.

۵- گر مساعد شومد دایره ی چرخ کبود

هم به دست آورمش باز به پرگار دگر

نه گهر باز نه ی ناسمانی شین هاوکاریم بکات، دیسان به پرگالیځکی دیکه به دهستی ده نیمه وه.
مساعد شومد: یار مه تیم بدات، هاوکاریم بکات.

دایره چرخ کبود: ناسمانی شین، درکه یه له دهسه لاتی ناسمان و مه شیته تی نیلاهییه.

به دست اورمش: به دهستی ده نیمه.

پرگار: پرگان، درکه یه له مه کر و حیل و فروپیل - لیره شدا - هه ربه م واتایه هاتووه.

واته: گهر ویستی خودا و مه شیته تی نیلاهی هاوکاریم بکات، جارښکی دیکه و به هه ر
فروپیلنیک بیت یار به دهستی ده نیمه وه.

نه کړی هاوکاری ناسمان لیره دا ته مه ندرتی بیت وه که له بهیتی یه که مدا به ناشکرا در ییرویه.

۶- راز سر بسته ی ما بین که به دستان گفتند

هر زمان با دف و نی بر سر بازار دگر

سهیری رازی سهر داپوشراوی نیمه که، که له هه ر سهر ده می کدا به ده دف و نه یه وه له هه ر
بازاری کدا به سرود ده یلین.

سر بسته: سهر داپوشراو، سهر به موز، شاره وه. دستان: سرود، گورانی، ناواز.

بر سر بازار: له بازار دا، مه به ست له قهره بالغی و جه نجالی بازاره.

سهیری هم راز شاره وه و سهر به ستراوه ی نیمه ی عاشقان بکه، به جیسا ی خوئی شاره وه یه و
نابی بلاو بیته وه که چی له هه ر سهر ده می کدا و له ناو هه ر قهره بالغی و بازاری کدا به ناوازی
ده دف و مه یه وه ده یلین و کورد گوته نی ده هوئی بؤ ده کوتن.

واته: هه رچهنده رازی عه شق بشاریته وه ناشکرا ده بیت.

۷- عافیت می طلبد خاطر م ار بگذارند

غمزه ی شوخش و ان طره ی طرار دگر

حزم به لای سه لامه تی و به که نارویه له کینشه یه، گهر غمه زه ی بی پورا و پرچی ریگر و
جه رده یه کی دیکه ی یار به یلین.

عافیت: سه لامه تی، به که ناری له گرفت، عافیه ت (مه به ست له دور که وتنه وه یه له عه شق)

می طلبد: داوا ده کات. بگذارند: به یلین.

شوخی: جه سور، بی حیا، شوخی. طرار: ریگر و جه رده.

خواجه ده لی: له راستیدا مه یلم به لای که نارگرتنه وه یه و ده مه وی واز له عه شق به نیم
به لام پیناچی واز بینم چونکه غمه زه و نازی جه سور و پرچی ریگر و جه رده ی یار ناهیلین و
دلّم ده بن.

گەر غەمزە و پرچی ئەو یارە بەیئەن حەزم لەو دیە واز لەعاشقی بەیئەن و نەیسراحت بەکم، چونکە عەشقی هەمووی دەرد و مەینەتە.

۸- هەردەم از دەرد بنالم که فلک هر ساعت

کُندَم قصدِ دلِ ریش به آزارِ دگر

هەردەم لەتاو دەرد دەنالەم چونکە فەلەک هەر سەعاتە نیازی وایە کە بە ئازاریکی دیکە دڵی بریندارم ئازار بەدات.

دل ریش: دڵی بریندار. کند قصد: نیازی وایە، دەیهوێ.

هەردەم لەتاو دەرد دەنالێنم چونکە فەلەک بەر دەوام نیازی وایە کە دڵی بریندارم ئازار بەدات و سەعاتی و چاتم نادات بچەوێتمەو.

۹- باز گویم نه درین واقعه حافظ تنهاست

غرقه گشتند درین بادیه بسیار دگر

دیسانەو دەلێم لەم رووداوەدا حافظ تەنیا نییە بەلکو زۆری تر لەم بیابانەدا نەغزۆ بوون.

بازگویم: دیسانەو دەلێم. واقعه: رووداو.

غرقه گشتند: نەغزۆبوون، غەرق بوون. بادیه: بیابان.

دەبی ئەم رووداوەی کە زۆریکی فریادەوێتە نیو لای بیابان و نەغزۆی ئەو لای کردوون رووداوەکانی فەلەک و گەردوون یاخود حەق بێت کە ئێمە فریادەوێتە نیو بیابانی و شکی دونیای نەغزۆی خەم و خەفەتەکانی ئێرە کردوین.

خواجە لێرەدا لەلایە کەوێ دڵی خۆی دەداتەوێ کە تەنیا ئەو نییە فریادەوێتە نیو بیابان و نەغزۆی لێ بوو بەلکو زۆری تر وایە و لەلایەکی دیکەوێ ئەو برۆیە ئەخاتەرۆو کە ئەم رووداوە تەنیا بەسەر (حافظ) دا نەهاتوو بەلکو هەموومان نەغزۆی لای بیابانین و بەخۆمان نازانین.

لەراستیدا (واقع) تەفسیر و راقەیی زۆر هەڵدەگرێت، ئەکرێ (واقع) دوورکەوتنەوێی خواجەبێت لەمەبجانب / مەقامی واحدیت و هاوسەییەتی حەق بەرلەهاتنە دونیا.

یاخود (واقع) بەیتی پیشووبێت کە بێ رەحمی فەلەک و گەردوونە دەرحەق بە دلبینداران یا ئەکرێ (واقع) هەریەک لە رووداوەکانی بەیتەکانی پیشوو بێت، بەندە پێی وایە کە (واقع) دوورکەوتنەوێی خواجەبێت لە مەبجانب.

غەزەلی دووسەد و پەنجایەم

بەحری موزاریعی هەشتی ئەخرەبی مەکفونی مەقسور

(مفعول فاعلات مفاعیل فاعلان)

۱- ای خرم از فروغ رخت لاله‌زار عمر

باز آ که ریخت بی گل رویت بهار عمر

ئەو ئەو کەسەوێ کە گۆلزاری تەمەن بە رووناکی تیشکی رووتەوێ شادە، وەرەوێ کە بەهاری تەمەن بێ گۆلی رووت هەلوێ.

فروغ: رووناکی تیشک. لاله‌زار: گۆلزار. باز: وەرەوێ. ریخت: رژا، هەلوێ.

خواجە رووناکی و تیشکی رووی یار بەمایە شادی ژیان و گۆلزاری تەمەن و لاوی خۆی دەزانێ و ئیستا یار رویشتووێ و خواجە داوای گەڕانەوێ لیدەکات و پێی دەلێ:

ئەو ئەو کەسەوێ تیشکی رووخسارت مایە شادی ژیان و گۆلزاری تەمەنی من بوو، وەرەوێ چونکە بەبێ گۆلی رووی تو بەهاری عومری من هەڵدەوێ، چونکە بەهار بێ گۆل بەسەر دەچێت و بەهار نییە.

۲- از دیده گر سرشک چو باران چکد رواست

کاندر غمت چو برق بشد روزگار عمر

گەر سروشک وەک باران لەچاوم برژی جێی خۆیەتی، چونکە لە غەمتدا روژگاری تەمەن وەک بروسکە تێپەری.

سرشک: سروشک، ئەشک، روژنەک، فرمیسک.

چکد: بتکی، برژی.

روا: رەوایە، جێی خۆیەتی، بەجێیە.

اندر: لە.

برق: بروسکە، بروسک.

بشد: رویشت، تێپەری.

ئیستا ئیدی جێی خۆیەتی گەر من فرمیسکی چاوم وەک باران ببارینم و زۆر بگرییم چونکە لەغەمی دووری تویدا (ئەو یار) روژانی تەمەنم وەک بروسکەبێت تێپەری و داوایی هات.

۳- این یک دو دم که وعده‌ی دیدار ممکن است

دریاب کارما که نه پیداست کار عمر

نم یهك دوو ساته كه په‌یانی دیدار مومكینه، ناوړې له‌كاری ټیمه بده‌روه چونكه كاری ته‌مهن دیار و ناشكارنییه.

دم: هه‌ناسه، دم، ماو‌یه‌کی كورت. ممكن است: مومكینه، نه‌كړې، له‌باره.

دریاب: بدو‌زه‌روه — په‌یدای كه (لیره‌دا) به‌واتای ناوړدانه‌وه، فریاكه‌وتن.

نه‌پیداست: دیار و ناشكارنییه

ناشكرا نه‌بوونی كاروباری ته‌مهن، نه‌زانینی ماوه‌ی ته‌مهنه كه‌كس نازانې به‌كوی ده‌گات و كه‌ی كو‌تابی دیت، خواجه له‌پیریدا به یار ده‌لټت: ټیستا كه من له پیریدام و په‌یانی دیدار و ژوان بؤ‌ماوه‌ی یهك دوو هه‌ناسه‌ش له‌بار و مومكینه ناوړې‌كم لې بده‌روه و په‌یمانیکي ژوانان بده‌رې چونكه كه‌س نازانې تا جاریکي دیکه ده‌مینین یاخود ده‌مرین و كه‌س نازانې ته‌مهن تاچه‌ند دروژ ده‌بیته‌وه، عارفی ابن‌الوقت جیایه له مورشیدی بدالوقت، خواجه عبدالله انصاری سه‌باره‌ت به به‌فرسه‌ت زانینی ټیستا ده‌لې:

((دی رفت و باز نیاید، فردا را اعتماد نشاید، حال را غنیمت دان که دیر نیاید)). واته: دوینې رویش نابه‌ته‌وه، سبه‌ینیش پشتی پی نابه‌ستری، ټیستا به غه‌نیمه‌ت و ده‌ستكه‌وت بزانه چونكه دره‌نگ ناكات، ده‌روات، زور ناوه‌ستی.

۴- تا کی می صبح و شکر خواب بامداد

هشیار گرد هان که گذشت اختیار عمر

تاكه‌ی شه‌رابی به‌یانی و خه‌وینی شیرینی به‌یانیان، هوشیاربه‌وه ها! چونكه كاته چاكه‌كانی ته‌مهن ټیپه‌ری.

می صبح: مه‌ینو‌شی به‌یانیان. شکر خواب: خه‌وی شیرین.

بامداد: به‌یانی.

هشیار گرد: هوشیاربه‌وه. هان: ها، هیتی بؤ هوشیار كرده‌وه.

گذشت: ټیپه‌ری.

اختیار: هه‌لېژاردن، كاته چاكه‌كان بؤ بریاردان — مه‌به‌ست به لاوییه — نه‌و كاتانه‌ی كه مروژ نازاده.

له هه‌لېژاردنی ژیاندا — هه‌رچون بیت مه‌به‌ست له سه‌ره‌تای ته‌مهن ولاوییه.

خواجه له‌م پیریبه‌دا دلې خو‌ی ناگادار ده‌كاته‌وه، كه نه‌ی دل، هیتی، هوشیار ببه‌ره‌وه و تاكه‌ی خه‌ریکی خه‌وی شیرینی به‌یانی — ته‌مبه‌لی و غه‌فله‌ت و بی ناگایی — بی صبحی — خو‌تی، سه‌رده‌می لای كاتی چاکی هه‌لېژاردنه به‌سه‌رچووه — ټیپه‌ریوه.

۵- دی درگذار بود و نظر سوی ما نکرد

بیچاره دل که هیچ ندید از گذار عمر

دوینې دهر‌ویش لای له‌ټیمه نه‌كرده‌وه، بیچاره دل كه له‌ټیپه‌رینی ته‌مهن هیچی نه‌دی — ده‌سگیر نه‌بوو.

دی: دوینې. درگذار بود: دهر‌ویش. سوی ما: به‌لای ټیمه‌دا.

گذار عمر: ټیپه‌رینی ته‌مهن.

(ته‌مهن-عمر)ی دووم ایهامی ټی‌دایه و مه‌به‌ست له (یار) یاخودی ته‌مهنه، خواجه ده‌لې: دوینې یار كه ټی‌ده‌په‌ری هیچ ناوړی له‌ټیمه نه‌دایه‌وه، بیچاره دل كه له‌ټیپه‌رینی ته‌مهن (یار) هیچی ده‌سگیر نه‌بوو.

۶- اندیشه از محیط فنا نیست هر که را

بر نقطه‌ی دهان تو باشد مدار عمر

هه‌ر كه‌س بازنه‌ی ته‌مهنی به‌ده‌وری خالی ده‌می تو‌دا كیش‌رابیت ترسی له‌زه‌ریای فه‌نا نییه. اندیشه: بیر.

محیط فنا: زه‌ریای فه‌نا و ټیاچوون، ده‌ریای فه‌وتان و نه‌مان، ده‌ورگرتن و ده‌وره‌دان.

مدار: بازنه.

خالی ده‌می یاری به‌خالی نیو بازنه — كه‌به‌پرگال ده‌كیش‌ری — داناره و بازنه‌ی ته‌مه‌نیشی به سه‌ره‌كه‌ی دیکه‌ی پرگاله‌كه، نه‌و ده‌لې: هرکه‌س بازنه‌ی ته‌مهنی خو‌ی به‌ده‌وری خالی ده‌می تو‌دا كیش‌رابیت ته‌مهنی له‌پیناو ده‌می تو‌دا سه‌رف كر‌دبیت ترسی له‌ټیاچوون و له‌وره‌گرتنی به‌فه‌نا نییه، یاخود بیر له‌وه ناكاته‌وه كه به‌فه‌نا و نه‌مان ده‌وره‌گیراوه.

ده‌م — له‌فه‌ره‌نگی عیرفانیدا (نه‌یني و راز و نیشاراتی ټیلاهییه) كه وهك حه‌زه‌تی مه‌سیح و موحه‌مه‌د و خاسانی خوا ده‌یزانن، واته هه‌رکه‌س نه‌و رازانه بزانتیت باکی له‌مه‌رگ نییه.

۷- در هر طرف ز خیل حوادث کمنگی است

زان رو عنان گسسته دواند سوار عمر

له‌هه‌موو لایه‌كه‌وه سوپای رووه‌داوه‌كانی ژیان له بؤ سه‌دان بؤیه سواری ته‌مهن به‌بی شه‌وه‌ی جلوه‌وی به‌ده‌سته‌وه بیت — به‌په‌شو‌كاوی — راده‌كات.

در هر طرف: لهه موو لایه کهوه. خیل: ئۆردو.

حوادث: رووداو، رووداوه کانی رۆژگار.

گمینگه: بۆسه، کهمین. زان رو: له دروهوه، بۆیه.

عنان: ههوسار، رهشۆ. گسسته: پچراو. عنان گسسته: ههوسار پچراو، بی ههوسار، درکهیه له پهشۆکاوی، دلپراوکێ، وهک سواریک ئهسپه کهی ههوساری نییه و سهه بههه موو لایه کدا دهکات.

دواند: دهروانی، لی دهخوری، راپیندهکات.

تهمهنی بهسواریک داوهته قهلههه، دهلی: له بهرتهوهی رۆژگار به ئۆردوی رووداوه زۆر زههه نده کانی لههه موو لایه کهوه که مینی بۆ ته مهنی ئیمه داناه بۆ سواری ته مه نیشمان به پهشۆکاوی و دلپراوکپوه ئهسپه کهی ده پانیت و خوشی نازانی بۆ کوێ ده پوات و سهه بههه موو فهتاره تیکدا ده دات.

8- بی عمر زندهام من وزین بس عجب مدار

روز فراق را که نهد در شمار عمر؟

بی ژیان زیندووم و له مهش زۆر سههت سوپنه مینی، کی رۆزانی داپران به ته مهن ده داته قهلههه.

زندهام: زیندووم. نهه: ده پخاته، دایده نی.

مه بهست له (عمر) که لیره دا له بری ژیان هاتوه (یاره)، نهو دهلی ئیستا به بی یار زیندووم و به لام ناژین و نه مه به ژیان حسیب ناکریت و زۆر سههت سوپ نه مینی له مه، چونکه کی رۆزانی داپران و دووری له یار ده خاته نیو ژیا نه وه و به ته مهن ده داته قهلههه؟

9- حافظ سخن بگوی که بر صفحهی جهان

این نقش ماند از قلمت یادگار عمر

حافظ قسه بکه، چونکه نه نووسینهی قهلههه کهت وهک یادگار یسهه به سهه لاپه ره ی رۆژگاره وه ده مینیتته وه.

سخن بگو: قسه بکه (شعیر بلی). ماند: ده مینیتته وه.

یادگار: یادگاری.

خواجه دلنیا به که تنیا وشه به ده مینیتته وه که وشه کانی خواجهش شعیرن، بۆیه به خوی دهلی: قسه بکه و شعیر بنووسه چونکه نه قسانه ی تو که به ره می ته مهن و قهلههه که تن پاش خۆت وهک یادگاری به سهه لاپه ره ی رۆژگاره وه ده مینیتته وه و نامرن.

غهزه لی دووسه د و په نجا و یه کهم:

به حری ره مه لی هه شتی مه قسور

(فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان)

1- یوسف گمگشته باز آید به کنعان غم مخور

کلبه ی احزان شود روزی گلستان غم مخور

یوسفی ونبوو دیتته وه بۆ که نعان، خه م مه خۆ کولبه ی نه حزانبش رۆژی ته بیتته گولستان، خه م مه خۆ.

گمگشته: ونبوو (سیفه تی بهر کاری - ناوه ئناوی کراو - ی چا وگی ونبوونه).

باز آید: دیتته وه. کنعان: شاری هه زه ته ی یوسف، که شارێکه له فه له ستین.

غم مخور: خه م مه خۆ، بی خه مبه. کلبه احزان: ماته م سههرا، کۆلیتی خه فه ته کان، نهو خانوچه که یه ی که هه زه ته ی یه عقوب دوور له خه لگ تیا ده ژیا پاش ونبوونی هه زه ته ی یوسف.

گلستان: گولستان، باخی پرگول و گولزار.

بینگومان له ناستی سهه ره وه دا به یته که ناماژه ی ناشکرایه بۆ چیرۆکی هه زه ته ی یوسف و هه زه ته ی یه عقوب، پاش نه وه ی که هه زه ته ی یه عقوب خۆشه ویستی به کی له پاره به ده ری بۆ هه زه ته ی یوسف هه به زه پراکانی هه سوودی پیده بهن و بریاری له ناو بردنی - دوور خستنه وه ی نه دهن.

چیرۆکه که باوه و پتویست به گپرا نه وه ی هه مووی ناکات، له بهر چاوی باوکی دوور ده که ویتته وه و باوکیشی خه فه تیکێ زۆری بۆ ده خوات ته نانه ت له خه فه تدا چاوی کویر ده بیت ((وابیضت عیناه من الحزن)) سو ره تی یوسف ئایه تی ۸۴.

خواجه نه م حاله تی دوور که و تنه وه و ونبوونی هه زه ته ی یوسف بۆ مانای نه مانی جیلوه ی مه عشوق و مه ستور بوونی له بهر چاوی عه شقدا ته وزیف ده کات و که نعان و کولبه ی نه حزانبش به دل و خه لوه تگه ی عاشقان ده ژمیریت و له سهه به مای ئایه تی ((فأن مع العسر یسراً، إن مع العسر یسراً)) الانشراح ۶/۵. واته: ((له گه ل نار هه تیدا ئاسانی و خوشی هه به)) به یته که داده پرتیت.

واته: نه ی عاشقی نیو ماته مه سهه را رۆژیک مه عشوقی مه ستورت جیلوه ی جه مالی خۆی - که به یوسف ده ری بریوه - له سهه دلته ده کاته وه و دلته ده بیتته گولستان و باغی پرله گول و گولاله ی وه سل و قورب.

لاهوری دہلی: دہستہ یەک له گه وره کانی ته ریکهت، دووری و دابراڻ له وهسل و قورب به چاکتر دهزانن چونکه له دووری و دابراڻدا ئومیدی پینکگه یشتن ههیه، به لام له وهسل و قوریدا ترسی له دهستچوون ههیه. { لاهوری، ج ۳، ل ۱۷۶۷ } . له پراستیدا غه زله که دلدا نه وهی ئه و عاشقانه یه که له حاللی دووری و دابراڻدان و هیوا به خشینه پیمان.

۲- این دل غمدیده حالش به شود دل بد مکن

وین سر شوریده باز آید به سامان غم مخور

ئهم دله خه مباره چاک ده بیته وه نا ئومید مهبه، ئهم سه ره په ریشانه ش ئارام ده گریته وه، خه م مه خۆ.

غمدیده: خه سار، مهینه ت بار. به شود: چاک ده بیته وه.

دل به مکن: نا ئومید مهبه، ناره حه ت مهبه، بیری خراب به دلندا نه یه ت.

شوریده: په ریشان، په شیو حال. سامان: ئارامی، سه بر.

له در یژه هه همان واتای بهیتی پیشو دایه و دهلی: نا ئومید مهبه ئهم دله ی که ئیستا له تا و دووری و دابراڻ خه مباره روژی دیت که حاللی چاک ده بیته وه و خه مباری نامی نی، هه روه ها ئهم سه ره ش که ئهم پرۆ په شیو حال و ناتارامه روژی ئارام ده گریته، خه م مه خۆ.

له بهرته وهی که ئهم غه زله زۆر بهرز و ساده شه و ئومیدی کی زۆر تیدا به دی ده گریته، وشه کانی زۆر گوپاون، له م به یته دا:

له نوسخه کانی (خانلری، قزوینی، لاهوری، خرمشاهی، ..) دا له بری ((این دل غمدیده حالش)) (ای دل غمدیده حالش) هاتوو وه اته گو یگر دله و قسه کان ئاراسته ی دل کرا وه. به لام له شه ش نوسخه دا هه شت نوسخه ی دیرین - ((این دل غمدیده حالش)) هاتوو وه، ئیمه ش به په پیره ی له د. عیوضی و د. هروی، ئهم ساغ کردنه وه یه مان په سه ند کرد.

۳- دور گردون گر دو روزی بر مراد ما نبود

دایماً یکسان نباشد کار دوران غم مخور

گه ر دوو روژی ک دهوری گه ردوون به ویستی ئیمه نه بوو، هه می شه کاری دهوران یه کسان نابیت، خه م مه خۆ.

دو روزی: دوو روژی ک، ماوه یه ک.

بر مراد: به پیتی ئاوات و ئاره زوو و ویست.

دایماً: دایم، هه می شه.

یکسان نباشد: یه کسان نابی.

گه ر ماوه یه ک چه رخش و دهورانی زه مانه به پیتی ئاوات و ئاره زوو ی ئیمه نه بوو خه فه ت مه خۆ، چونکه گه ردوون زه مانه گوپانی به سه ردا دیت و هه می شه به شیوه یه ک نامی نی ته وه و روژی دی به دلی ئیمه ش بسوریت.

له م به یته دا: له نوسخه جیوازه کاندایه بری (نبود) (نرفت) یا (نشد) یا (نگشت) هاتوو وه و له بری (نباشد) (نماند) و له بری (کار)، (حال) هاتوو وه.

۴- گر بهار عمر باشد باز بر تخت چمن

چتر گل در سر کشی ای مرغ خوشخوان غم مخور

ئهی بولبولی خو شو یین (دهنگخۆش) گه ر به هاری ته مه ن باقی بیت، دیسان له سه ر ته ختی گو لزار داده نی شی و چه تری گو ل به سه رته وه هه لده ده ی، غه م مه خۆ.

باز: دیسانه وه. در سر کشی: ئه ده ی به سه رتا، به سه ر سه رته وه هه لده ده ی.

مرغ: بالنده. خوشخوان: دهنگخۆش، خو شو یین.

بالنده ی دهنگخۆش بولبوله و لیره دا در که یه له (دل)، ئهو دیسانه وه له به رده و امی دلدا نه وه که یدا ده لی: گه ر ته مه ن باقی بیت، جار یکی دی که به هار بیتنه وه ئهی بولبول - دل - به دیداری گو ل شاد ده بیته وه و وه ک پادشا له سه ر ته ختی گو لزار داده نی شی و گو لیش ده که یته سییه ری سه ر سه رت.

۵- ای دل ار سیل فنا بنیاد هستی بر کند

چون ترا نوح است کشتیبان ز طوفان غم مخور

ئهی دل گه ر لافاوی تیا چوون بونیادی بوون هه لکه نی ت، چونکه تو که شتیوانه که ت نوحه خه می تو فانت نه بی.

بر کند: هه لکه نی. کشتیبان: که شتیوان.

ئهی دل، مادام که شتیوانه که ت هه زه ته نوحه - د. خ - ئیدی هیچ خه مت له لافاوی تیا چوون نه بی با وجود و بوون له ر هگ و ریشه وه هه لکه نی و تو فان هه لکات، تو رزگارت ده بی. سودی نووسیویه تی: نه گه ر لافاوی فیراق ته و او ی جیهان و یران کات و له نا و بیات، مادام یار تا حه ق مه یلی به لای تو وه یه خه م مه خۆ. { سودی، ج ۲، ل ۱۵۳۰ }

۶- هان مشو نومید چون واقف نه ای از سر غیب

باشد اندر پرده بازیهای پنهان غم مخور

هی، نا ئومید مهبه چونکه ئاگات له نه ی نیسه کانی غه یب نیسه، له نیتو په رده دا یاری په نهان هه یه، خه م مه خۆ.

های: هیئی، ناگاداربه، وشیاربه.

مشو نومید: ناٹومید مہبہ.

واقف نہ ای: ناگادارنیت، نایزانی.

بازی: یاری، رووداو کار، وک له سورہتی الطلاق نایہتی (۱) دا ہاتوہ: ((لاتدری لعل اللہ یورث بعد ذلک امرا)) واتہ: چوزانی رہنگہ دواى ئەوہ خوا ئەمریک بہیتیتہ جی و رووبدات.

ہیئی ئەی دل ناگاداربه و ناٹومید مہبہ، چونکہ ژیان تہنیا ئەم شتانہ نیبہ کہ ئیمہ دەیانزائین و دەیانینین و تۆش نہیتییہکانی غەیب نازانیت و له پشت پەردەوہ شتی زۆر ہییہ کہ روو ئەدەن و خۆشحالی دەہینن، تۆ چوزانی، رہنگہ خوا شتیئک و ئەمریک دەرکات کہ شتہکان بگۆریت.

گۆزان گوٹەنی: بەچی مەعلوم کہچی لەو تەختی نارچاوانہ نووسراوہ.

بەلام حافظ بەھیوایہکی دیکہوہ قسەدەکات کہ پیتی وایہ چاکتر لەو تەختی ناوچاوانہ نووسراوہ.

۷- در بیابان گر ز شوق کعبه خواہی زد قدم

سرزنشہا گر کند خار مغیلان غم مخور

کہ لەبیاباندا لە تاسەى گەیشتن بەکعبەوہ ہەنگاو دەنیی گەر درکی موغیلان نازارت بدات خەم مەخۆ.

خواہی زد قدم: ہەنگاو دەنیی (لەداہاتوودا).

سرزنش: سەرزەنشت، نازار.

خار: درک.

مغیلان: درەختیکی کورتی درکاوییہ کہ لە ریگہی کعبەدا ہییہ.

(کہعبہ) لەفەرہەنگی عیرفانیدا ((وجہ اللہ و جمال اللہ و مقام وصل))، بیابانیش بیابانی عەشق و تەریقەتە لەدوئیادا و درکی موغیلانیش مودەعی و سەرزەنشتکەرانی، سەرزەنشت نازار و سەرزەنشتہ.

واتہ: ئەی دل کاتی کہ لەبیاباندایت و لەئارەزووی دیتنی کعبە و دیداری کعبەدا خەریکی ہەنگاونانیت، گەر درکی موغیلان بچیت بە گیانتدا و نازارت بدات، یا رەقیبان سەرزەنشت بەکن خەم مەخۆ، چونکہ کۆتایی دیت و گەیشتن بەکعبەش لە ئەمانە زیاتر ئەہینتی.

لە زۆرہی نوسخە نووییہکاندا بەبری (زשوق) (بەعشوق) ہاتوہ.

۸- گر چه منزل بس خطرناک است و مقصد بس بعید

هیچ راہی نیست کان را نیست پایان غم مخور

گەرچی ہەوارگہ زۆر خەتەرناکە و شوینی مەقسەد زۆر دوورە، ہیچ ریگہیہک نیبہ کہ کۆتایی نہبی خەم مەخۆ.

منزل: ہەوارگہی نیو سەفەر کہ رییواران ہەواری تیدا دەخەن.

خطرناک: خەتەرناک، بی ئەمن و ئاسایش. مقصد: شوینی مەقسەد.

نیست پایان: کۆتایی نہبی، بی کۆتا بی.

راستە مەزلئی عەشق خەتەرناکە و ریگہکەش دوور و درێژە و شوینی مەقسەد زۆر دوورە بەلام خەفەت مەخۆ وک ہەر ریگہیہکی دیکہ دواپی دیت چونکہ ہیچ ریگہیہک نیبہ کۆتایی نہیت.

۹- حال ما در فرقت جانان و ابرام رقیب

جمله می داند خدای حال گردان غم مخور

خودای (محول الاحوال - کاربەدەستی بگۆری حالی بی حالان بۆ چاکتر) لەتەواوی حالی ئیمہ لەفیرقەتی یار و جەختی رەقیب لە سەر نازاردانمان ناگادارە، خەم مەخۆ.

فرقت: فیرقەت، دووری.

ابرام: اصرارکردن و پیداکرتن لەسەر نازاردان، مات و مەلوول کردن.

جمله: ہەموو، تەواوی. میداند: دەزانیت، ناگادارە.

حال گردان: محول الاحوال، مقلب القلوب، یەکیکە لەسیفاتیەکانی خودا کہ حالی مەزلۆمان و لیقەوماوان.... چاکتر دەکات و دەگۆریت.

ئەی دل خەفەت مەخۆ لەدەست ئەوہی کہ ئەمرۆ دووری لەیار و رەقیبانیش بەردەوام نازارت دەدەن. چونکہ ئەو خودایەکی کہ حالی مەزلۆمان و لیقەوماوان دەزانیت و حالیان دەگۆری بۆ چاکتر ناگای لەہەموو ئەم شتانە تۆیہ و رەحمت پیدەکات.

۱۰- حافظا در کنج فقر و خلوت شبهای تار

تا بود وردت دعا و درس قرآن غم مخور

ئەی حافظ لە کونجی فەقر و خەلوەتی شەوانی تاریکیدا، تا ویردت نزا و دەرسی قورشان بیت خەم مەخۆ.

کنج: کونج، گۆشە.

فقر: فقیری، پیوست بوون بهشتیک، ههژاری، یه کینکه له مهقامه کانی عیرفان / تهریقته مهقامی فقر پاش مهقامی زهد دیت. بیگومان فقر بریتییسه له نهمانی هۆکار (اسباب) ئەمەش تا ریبوار به مهقامی زوهددا نەرۆات دلی له دونیا خالی نابیتهوه و گەر به فهقریش بگات و دونیایی و مهجازییبه و فهقری دلّه، دوو جوژه فهقر/فهقر جیاکراوهتهوه، فهقریکی نینگهتیقی، ئەو فهقره ماددییهی که دلی به دونیاوه بهستراوه و ماددهش نییه، ئەم فهقریه که پینغه مبهەر - د.خ - دهفهرمووی:

((اللهم اعوذ بك من الكفر والفقر)) یاخود ((كاد الفقر ان یکون کفرا)) به لām جوژی دووه می فهقر که فهقری پۆزه تیقییه و - له عیرفانیشدا ئەم واتای دووه مه بهسته - ئەو فهقریه که دل له دنیا و پیدایستییه ماددییه کان پاک دهکاتهوه و هاوپیئاسه دهیبت له گهلا (غەنی - دهوله مەندی) دا بیگومان لیره دا ههردوو زاراوه که عیرفانین - و هه زهتی موحه مه د - د.خ - دهفهرمووی:

((الفقر فخری)) ههژاری مایه شانازی منه.

جوژی یه که می فهقر - نینگه تیقی - فهقری دلّه و حکمهت و ئەخلاق و سهبر و رهزامهندی و تهسلیم بوون و تهوه کول له دلدا دهسپرتیهوه به لām جوژی دووه می فهقر - پۆزه تیقی - مرۆف له دونیادا ده مالتی و له شته بهرزه کانی نزیک دهکاتهوه.

ههروهها (ئیقبالی لاهوری) یش سهبارته بهو دوو جوژه (فهقره) دهلی

بگذر از فقری که عریانی دهد

واطلب فقری که سلطانی دهد

واز له فهقریک بهینه که ره جالی بدات و داوای فهقریک بکه که بتکاته سوئتان.

{به نقل از حدیث بندگی و دلبردگی، د. عبدالکریم سروش، ص ۱۶۵}

بیگومان فهقر لهم بهیته دا هه مان فهقری عیرفانییه، که ده رهینانی ههزی دونیایه له دلدا و رووی دل و هه گه پرا نه له مهتاعی دنیا و دنیا ویستی و یه کسان بوونی دارونه داری دونیاییه.

خلوت: ته نیایی، خه لوهت. تار: تاریک، نوتهک.

ورد: ویرد، قسه یه که که بهردهوام دووباره بکریتهوه.

حافظ زور جار باس له گه ورییه و دوعا و بهره که تی دهرسی قورنان دهکات و لیره شدا دهلی: خواجه تائه و کاته ی له خه لوهتی دوور له خه لک و له مه قامی فهقر دا بهردهوام خه ریکی دوعا و دهرسی قورنان بیت و بووبنه ویردی سه زوبانت خه م مه خو و ترست نهیبت، چونکه ئەو دوانه

لهو مه قامه موباره کانه دا مایه هاتنه دی ئاواته کانت، وهک ئەبو جه عفر دهلی: ((ولله لایلح عبد مؤمن علی الله في حاجة الا قضایا له)). {حدیث بندگی، ص ۲۰۱}

یاخود گوتراره: ((اذا دعوت فظن ان حاجتك بالباب)) {اصول کافی به نقل از سروش، ص ۲۶۳}

هه ره بهر ئەمه یه که خواجه خه م ناخوات و دل هان ئەدات خه م نه خوات چونکه چه کی / هۆکاری دوعای شهوان و دهرسی قورناتی پییه.

له نوسخه ی فریدون میرزای تیموریدا ئەم غه زه له (۱۵) بهیته و له پیش بهیته ته خه لوسه وه پینج بهیته دیکه هاتوه.

غەزەلی دووسەد و پەنجا و دووھم

بەحرى موزارعی هەشتی ئەخرەبى مەكفونى مەقسور
(مفعول فاعلات مفاعیل فاعلان)

۱- دېگەر ز شاخ سرو سەبى بلبیل صبور

گلبانگ زد كە چشم بد از روى گل بدور

دووبارە بولبولی سابیر لەلقى سەرۆوی بەژن ریکەوہ چریکاندی: چاوی پیس رووی لەگول بەدوورییت.

دیگەر: دووبارە. شاخ: لق. سروسەبى: دار سەرۆوی بەژنرێك.

صبور: سابیر، خۆراگر، بولبول لەبەرئەوہی زستانان خۆی رادەگرێت و چاوپرێی بەھار دەکات کە گول بیتتەوہ، شاعیر بە سابیر و خۆراگر وەسفی کردوہ.

گلبانگ: دەنگ خۆشى، ناوازی خۆش، چریکە.

واتە: کاتی بولبولی نارامگر و بەسەر لەبەھاردا رووی گولێ بیینی و بەجوانترین شیوہ جیلوہی کرد لەسەر لقی دار سەرۆویەکی بەژنرێکەوہ بەئاوازی خۆش چریکاندی، چاوی پیس لەم رووہ جوانەى گول بەدوور بیت.

۲- ای گل بە شکر آن کە تویی پادشاھ حسن

با بلبلان بی دل شیدا مکن غرور

ئەى گول بەشوکرانەى ئەوہی کە تۆی پادشاى جوانى، لەگەل بولبولانى بیدلێ شەیدادا مەغرور مەبە.

مکن غرور: مەغرورمەبە، تەکەبورت نەبێ، فیزو خۆبەگەرەزانینت نەبێ.

لێرەدا گول یار و بولبولانى بی دل -عاشق / دلرێنراو-ی شەیدا و بیتقەراریش عاشقانن. خواجە بەیار دەلێ ئەى یار / گول ھەر بەشوکرانەى ئەوہی کە خوا ئەو نەعمەتەى پێداوی و کردوویتی بە پادشاى جوانى لەگەل عاشقانى دلرێندرەوى بی قەرار و شەیدادا مەغرور مەبە و تەکەبورت نەبیت.

۳- از دست غیبت تو شکایت نمی کنم

تا نیست غیبتی نبود لذت حضور

شکات لەدەست دیارنەبوون (غەریب بوون) ی تۆناکەم، چونکە تا (غیبت) و دووری نەبیت لەزەتێ پێکەوہبوون ھەست پێناکری.

ازدست: لەدەست، لە.

غیبت: دیارنەبوون، لەنێودانەبوون، دوورکەوتنەوہ و غەیب بوون.

بینگومان ھەرشتیك بەدژەكەى دەناسرێتتەوہ، خواجەش لێرەدا سوود لەم لۆژیکە وەرەدەگرێ بۆ پاساودانەوہ و دلێ خۆ رازی کردن لەنەبوون و دووری یار، ئەو دەلێ شکات لە دووری و لەوہی کە لەلام نیت ناکەم و لێی وەرپس نیم، چونکە تائەم دووریە نەبیت ھەست بە لەزەتێ پێکەوہبوون و نامادەبى ناکەین.

جگە لەم واتا رووکەشە (غیبت و حضور) روو زاوہى عیرفانین، غەیبەت روو وەرگیرانە لە جگە لەحق و سێ پلەى ھەبە:

۱- غەیبەتێ موزید لە ماسوی اللہ - جگە لەخوا- و رووکردنەحق.

۲- غەیبەت لە دابونەریت و بنەماکانی زانست و بەھۆی زۆری حالەوہ، واتە دراندنی پەردەى زانست و گەیشتن بە (وجدانى حال) چونکە زانست گەرەتەرین پەردەى لە بەردەم غەیبەتدا.

۳- غەیبەتێ مورید لەحالەکانی خۆشى و لەخۆشى لەم پلەبەدا تەواوی دابونەریت و تەنانەت و خود... ھتدی مورید لەحەقدا دەتوێتتەوہ.(سجادی)

بەلام حزور بریتیبە لە نامادەبى و حازر بوون لە حەقدا، غەیبەت قۆناغى بەر لەحزورە. واتە غەیبەت دوورکەوتنەوہیە لەغەیری خوا و حضور نامادەگیبە لەحەقدا، ھەرکاتى بگوترى فلان لەحضور دایە واتە بەدلێ خۆی لەبەردەم خودای خۆیدا حازرە.

گەر لەسەر ئەم بونیادە بەیتەکە لێکدریتتەوہ بەم شیوہیە:

لەدەست غەیب بوونی تۆ شکات ناکەم، تا مرۆف قۆناغى غەیبەت / دووری لە (ماسوی اللہ) تەى نەکات ھەست بەتام و چێزى حزور ناکات، واتە تا ئەوکاتەى دل لەغەیری خوا پاکنەبیتتەوہ ناتوانى چێزلە حزورى لەبەردەم خوادا وەرگریت.

بێجگە لەمەش ھەندیک لەعارفەکان پێیان وایە مانەوہ لە (غەیبەت)دا و نەگەیشتن لە (حضور). لەزەت بەخش ترە چونکە لە (حضور) دا دلەراوکى و ترسى لەدەستدان ھەبە بەلام لە(غەیبەت) دا ھەمیشە تومیدی (حضور) نزیکبوونەوہ ھەبە.

ھەرۆک لە (ھفت اورنگ) ی (جامى) دا ھاتوہ:

محنت قرب ز بعد افزونست

جگر از هیبت قریم خونست

ھست در قرب ھم بیم زوال

نیست در بعد جز امید وصال

آتش بیم دل و جان سوزد

شمع امید دوان افروزد

جامی پیی وایه که مهینه تی و خهفته تی نزیکی له دوری زیاتره، چونکه له نزیکیدا بهرده وام ترسی له دهستان ههیه و کهچی له دوریدا ته نیا ئومیدی بهیه کگه بشتن ههیه، بویه ناگری ترسی له دهستان دل و گیان نه سووتینی به لام مومی ئومید گیان رووناک ده کاته وه.

به هر حال خواجهش له گه ل (غهیههت) دایه و پییوایه به بوونی غهیههت - (حزور) له زهت به خشته ده بی بویه گلهیی له غهیب بوونی یار ناکات.

۴- گر دیگران به عیش و طرب خرمند و شاد

مارا غم نگار بود مایه سرور

گهر خه لکانی تر به عهیش و تهره ب شاد و خوشحالن، غه می یار بووه ته مایه شادی ئیمه.

دیگران: خه لکانی تر، نهوانی دیکه. خرمند: خوشحالن، شادن.

سرور: شادی، خوشحالی.

گهر کهسانی دیکه به هوکاره کانی خوشحالی (که لیڤه دا نه کری سه ماع و حالی ده رویشان بیت) شاد و خوشحالن، ئیمه ته نیا به عشقی یار خوشحالن و ته نیا نه خه مه ئه بیته مایه شادی و سرورمان.

نه کری لیڤه دا نه مانایه هه لیڤه جری که خواجه زیکر و عشقی بیدهنگی سو فییانه (وهک ته ریه ته نه قشی) له حال و سه ماعی ده رویشان وه ک قادری، به چاکتر نه داته قه له م، گهر نهوان بهو عهیش و تهره به وه له قورب و حزور دان و مایه سه ره رو بیانه نه غهیههت و غه می دووریههش مایه شانازی ئیمه یه.

۵- زاهد اگر به حور و قصور است امیدوار

مارا شرابخانه قصور است و یار حور

نه گهر زاهد به حوری قه سر و قسور ئومیده واره، شهرا بخانه قه سر و قسوری ئیمه و یاریش حوریمان.

حور: حوری. قصور: قسور، جه معی قه سره، باله خانه کان.

نه گهر زاهد بهو ئومیده واره که له بهه شتدا باله خانه ی بهرز و حوری جوانی پیده ده ن، لای ئیمه مه بخانه ی عشق قه سر و قسوره و یاری حه قیش حوریمان.

واته: لای ئیمه نامانج باله خانه و حوریه کانی بهه شت نییه، به لکو نامانجمان یاری حه ق و عشقی یاری حه قه - جل جلاله.

۶- می خور به بانگ چنگ مخور غصه ور کسی

گوید ترا که باده بخور گو هو الغفور

به دهنگی چنگ (ساز) وه شه راب بنۆشه و غه م مه خۆ، وه گهر که سیکیش پیی گوتی باده مه نۆشه بلای هو الغفور.

ور: وه گهر. گوید ترا: پیت بلای. گو: بلای.

الغفور: به خشنده، غه فار و غه فور.

به دهنگی موسیقاوه مه ی بنۆشه و هه رگیز خه فته مه خۆ، واته هه میسه به تاوازه وه خه ریکی عشقی حه قیقی به و خه م مه خۆ و هه رکه سیش پیی گوتی واز له م مه بنۆشی / عه شقه بهینه خوا گوناها ن ده به خشیته که فه رموویه تی ((ان الله یغفر الذنوب جمیعاً انه هو الغفور الرحیم)) سو ره تی الزمر ئایه تی ۵۳.

۷- حافظ شکایت از غم هجران چه می کنی

در هجر وصل باشد و در ظلمت است نور

حافظ شکاتی چی له ده ست غه می دووری ده که یه، له دووریدا پی کگه بشتن و له تاریکیدا نور هه یه.

شکایت چه می کنی: شکاتی چی نه که ی، بۆچی شکات نه که ی.

ظلمت: تاریکی

نه م به یته دووباره کردنه وه ی به یته کانی پیشوو به تاییه تی به یته سییه مه، خۆی ناگادار ده کاته وه، که حافظ بۆچی شکات له غه می هیجران و دووری یار ده کات، نازانی که وه سل و دیدار له دووریدا یه ههروه ک چۆن رووناکی له نیو تاریکیدا یه و رۆژ له نیو شه وه وه هه لدی.

غەزەلی دووسەد و پەنجا و سېپەم:

بەحرى موجتەسى ھەشتى مەخبونى مەقسور
(مفاعىلن فعلاىن مفاعىلن فعلاىن)

۱- نصیحتى كىمت بىشنى و بەنە مگىر

ھەر آنچه ناصح مشفق بگويدت بېذير

نەسىحەتتىكت دەكەم گوى بگرە و بىانومەگرە، ئەو شتەى كە نامۆزگارېكەرى مېھرەبان پېت بلىت قەبوولئى كە.

نصیحتى كىمت: نامۆزگارېيەكت دەكەم، نەسىحەتتىكت دەكەم. بەنە مگىر: بىانومەگرە.

آنچه: ئەو شتەى، ئەونامۆزگارېيەى. ناصح: نامۆزگارېكەرى، ناسیح.

مشفق: مېھرەبان. بگويدت: پېت بلىت. بېذير: ۋەرگرە، قەبوولكە. خواجە بەكەسى دووھى تاك /گوڭگرەكەى دەلىت، نامۆزگارېيەكت دەكەم گوڭگرە و بىانومەھىنەرەۋە كە گوى نەگرى و ھەلىبى - نامۆزگارېيەكەش ئەمەيە كە نامۆزگارېكەرى مېھرەبان - مورشىد - ھەرچى پى و تى يەكسەر بە گوى بگە و ۋەرېگرە.

۲- ز وصل روى جوانان تمتعى بردار

كە در كىمىنگە عمر ست مكر عالم پير

سوودىك لە ۋەسلى روى جوانان ۋەرگرە، چونكە فىلى دۇنيابى پىر لە بۆسەدايە تەمەن و ژىانت.

جوانان: لاوان، جوانان.

تمتى بردار: بەھرەيەك ۋەرگرە، سوودىك ۋەرگرە، چىزىك ۋەرگرە.

عالم پير: پىرەدۇنيا، دۇنيابى پىرى مەكرباز.

ئەمە ئەو نەسىحەتانەيە كە نامۆزگارېكەرى مېھرەبان دەيانكات: لەژىاندا سوود لەپووى جوانان و عەشقى جوانان ۋەرگرە چونكە پىرە دۇنيابى مەكرباز لە بۆسەدايە بۆ گىبانى شىرېنت و رەنگە نەھىلى سەھىنى بېنىت.

۳- نعيم هر دو جهان پيش عاشقان بهجوى

كە اين متاع قليل سبت و آن عطای حقير

بەخششەكانى ھەردو دۇنيا لای عاشقان بەجۆيەك، چونكە ئەم (متاع قليل) ە و ئەویش بەخششېكى بى نرڭ.

نعيم: نىعمەت، بەخشش.

بەجوى: بەجۆيەك، واتە ھىندەى دەنكە جۆيەك

بەھای ھەيە. متاع قليل: شتى كەم، كالاى كەم بەھا (مەبەست لە

دۇنيا) لەقورئانى پىرۇزدا چەندىن جار دۇنيا بەكالاى كەم بەھا (متاع قليل) ۋەسفرکراۋە ۋەك:

لەئايەتى (۷۷/نساء) دا ھاتوۋە ((...قل متع الدنيا قليل...))

حقير: بى نرڭ، بى بەھا.

لەراستىدا لەدىارىكىردنى (اين و ان) دا جىاوازى لەنئوان نوسخەكان و راقەكاراندا ھەيە.

لەھەندى نوسخەدا لەبرى (عطای كثير) (عطای حقير) (بھاي كثير) ھاتوۋە، جىگۆزكىش

بەشۋىنى (اين وان) كراۋە.

جىگۆزكىي كىردن بە اين و ان ھىچ كىشەيەك دروستناكات، بەلام (حقير و كثير) ە كە

جىاوازى دروستدەكات.

لەزۆرەى نوسخە دېرىنەكاندا (حقير) ھاتوۋە و (د.ھروى) كەئەم جۆرە ساغكردەنەۋەيە پى

راستە پىي وايە مەبەست لە (اين متاع قليل) (جۆيەك) ەيە ۋەمەبەست لە (ان عطای حقير) ىش

نىعمەتەكانى ھەردو جىھانە {ج ۳، ل ۱۰۶۵}

سودى كە جىگۆزكىي بەشۋىنى (اين و آن) كىردوۋە پىيۋايە كە نىعمەتى ھەردو جىھان

(متاع قليل) ە و عەشقى يارىش (بھاي كثير) ە. چونكە لەسودىدا مەسرەعى دووہم بەم شىۋەيە:

كە آن متاع قليل است و اين بهای كثير {ج ۳، ل ۱۵۲۲}

د.خطيب رهبر و د.معينانيش - ھەرۋەك سودى - پىيان وايە (اين متاع قليل)

نىعمەتەكانى دۇنيا و ئاخىرەتن و (ان عطای كثير) ىش عەشقى ئىلاھىيە. {خطيب رهبر،

ل ۳۴۷}.

لە خطيب رهبر و د.معينان دا - كەنوسخەى ئەسلى ئەوان خلخالى /قزوينى يە - بەم

شىۋەيە: اين متاع قليل است و ان بهای كثير.

لاهورى بە شىۋەيەكى دىكە شەرحى (اين و آن) ى كىردوۋە.

لەراستىدا لەلاهورىدا ھەردووكيان (اين) نووسراۋە بەم شىۋەيە:

كە اين متاع قليل و اين بهای كثير

لاهورى پىي وايە كە (كە) ى مىسراعى دووہم بەواتاي بەلكو دىت لە شەرحى مىسراعى

دوۋەمدا نووسىۋىۋەتى: بەلكو ئەم كالايسە كەمە و ئەم بەھايە - دوو دەنكەجۆ - زۆرە.

{ج ۳، ل ۱۷۵۸}

واته: نيعمه ته كانی ههردوو جيهان هينده كه مه كه نه گهه بهدوو جو بو يا دنكه جۆيه كيش بيكرپت هه زهره ده كه يت، بۆيه عاشقان نهم نيعمه تانه ي ههردوو جيهان به دنكه جۆيهك / يا دوو دنكه جۆ نايكرن.

ليڤه دا بهنده په پيره وي له نوسخه د پيرينه كان كر دووه له م ساغ كردنه وه شدا، وهك - د. هروى -
ناماژه ي پيدراوه واتا كه ي به يته كه به م شيويه يه:

عاشقان نيعمه ت و به خششه كانی ههردوو جيهان به دنكه جۆيهك ناكرن، كه نهم دنكه جۆيه كالايه كى كه مه، به لام نهو به خششه ي ههردوو جيهان (له چاو خودى مه عشوقى حه قدا) نيعمه ت و به خشيشيكي كه م و بى به هايه. له پراستيدا عارفه كان له چاو خودى حه قدا نيعمه تى دنيا و ناخيره ت به هيچ ده زانن و چاويان لي ي نيه، يانى نابى چاويان لي ي بى وهك سه عدى شيرازى، ده لي:

خلاف طريقت بود كه اوليا

تمنا كند از خدا جز خدا

اگر ساز دوست چنين برافتاد اولي

تو در بند خویش نه در بند دوست

٤- معاشرى خوش و رودى بساز مى خواهم

كه درد خویش بگويم به ناله ي بم و زير

هاوده ميكي خوش و سازيكي ناماده كراوم ده وي تا دهردي خۆم به ناله ي ناسك و گر بلنم. معاشرى: هاوده ميكي. خوش: خوش، خوشهفتار، خوشى مه شره ب، له پراستيدا له زمانى كورديشدا شيوه زارى جاف (خوش) ده كوتريت بو نمونه (فلان كهس خوشه) واته رهفتار جوانه و خهلكى له گه ليدا ههست به بيژارى و بى تا قه تى ناكات كه له به يته كه شدا هه مان نهم واتايه ي هه يه.

رود: جۆره سازيكي ژيڤدارى وهك ساز و عود و كه مانچه يه.

بساز: ناماده كراو.

بم و زير: گروناسك، گروتيز كه سيفه تى دهنگى مرۆفن و زاراوه ي مۆسيقين، هه رچه نده ئيستا له زانستى (فۆنۆلۆژى) سووديان لي وهرده گيريت و سيمى دهنگ و قسه ن و به فۆنيمى ريز (*suprasigmental*) ناسراون.

ئيستاكه دهردي عه شقم هه يه، هاوده ميكي خوش مه شره ب و سازيكي ناماده كرا و كۆكم ده وي تا به ناله ي ناسك و گرى گۆزاني / سرود دهردي خۆم به يان كه م. له پراستيدا نهم به يته له سه ماعى مه حره مانه ي ده وي شان شه دوى چونكه بنه ماكانى سه ماعى تيدا يه و خواجه مه حره ميكي شى ده وي تا له و سه ماعه دا رازه كانى خۆى كه عه شقى ياره بدر كيني.

٥- چو قسمت ازلى بى حضور ما كردند

گر اندكى نه به وفق رضا است خرده مگير

مادام - چون- به بى ناماده يي ئيمه له نه زه لدا قيسمه ت و چاره نووسيان دابه شكرد، گه ر كه ميكي ش به پي ي ره زامه ندى ئيمه نيه ره خنه مه گره.

قسمت: دابه شكردن، قيسمه ت و چاره نووسى دابه شكردن بى حضور: بى ناماده يي. به وفق: به پي ي، به ئاره زوى، به دلي. رضا: ره زامه ندى.

خرده مگير: ره خنه مه گره، تانه مه ده.

بينگومان شه و كاته ي كه خوا له نه زه لدا چاره نووسى له نيو چاوانى ئيمه نووسى و قيسمه تمان له ژياندا - چ دنيا و چ ناخيره ت- ديارى كرا خۆمان له وي نه بووين ئيدى گه ره هه نديكي ش به دلي خۆمان نه بو، به پي ي ره زامه ندى خۆمان ديارى نه كرابو، ره خنه مه گره و تانه مه ده.

نهم به يته له لايه كه وه ناماژه يه به مه شره بى جه بريانه ي خواجه كه پرواى وايه قيسمه ت و نسيبمان هه رله شه له وه له نيو چاوانى نووسراوه له لايه كى ديكه شه وه ناماژه ي به مه قام ره زا- ره زامه ندى- چونكه ريڤوار له م تامه دا به هه موو شتيكي مه حبوب و مه عشوق رازييه، ليڤه دا خواجه ش ده لي رازى به و مه كه وه تانه دان.

٦- به عزم توبه نهادم قدح ز كف صدار

ولى كرشمى ساقى نمى كند تقصير

به نيازى تۆبه سه دجار پيكم له ده ست دانا، به لام نازى ساقى ته قسیر ناكات.

به عزم: به نيازى، به نيه تى. نهادم قدح زكف: پيكم له ده ست دانا، پيكم فريدا.

بار: جار. تقصير: ته قسیر.

نميكند تقصير: وچان نادات.

به نيه تى شه وي كه تۆبه بكه م له عه شق / مه ينۆشى وازيڤنم سه د جار پيكي شه پريم له ده ست فريدا، به لام كرشمه و نازى ساقى / يارى حه ق وچانى شه وه نادات كه وازيڤنم و ديسان ده گه ريمه وه سه ر مه ينۆشى واته: شه وي كه ناهيلى واز له مه ينۆشى به يڤنم و تۆبه بكه م نازى ساقى / جيلوه ي جه مالى يارى حه قه.

۷- چو لاله در قدح ریز ساقیا می و مشک

که نقش خال نگارم نمی رود ز ضمیر

تهی ساقی وهك لاله- كه له پێكی خۆیدا شهراپی سوور و میسکی رهشی ههیه- مهی و میسك بکه پێکه کهوه، چونکه وینهی خالی یارم له دل ده ناچیت.

در قدم ریز: بکه پێکه کهوه. ضمیر: دل.

خواجه لهم بهیتهدا سی جار و بهسی شتوهی جیاواز و سهراچاکیش رهنگی سوور و رهشی تیکه لاو کردوه.

یه که میان پهری گولالهیه که له شتوهی پێکدایه و هه موری سووره و خالێکی رهش له ناوه راستیدایه، دووه میان تیکه لاو کردنی شهراپی سوور و میسکی رهشه- که جارن بو بخۆشی و تاخۆشی میسك ده کرایه شهراپهوه- سییه میان خالی رهشی یار و دلی خۆینینی سووری خواجهیه.

بۆیه دهلی: تهی ساقی مادام وینهی خالی رهشی یارم له دلدا ناسریتهوه، وهك لاله که پێکه کهی خالێکی رهشی تیدایه، پێکه کهی منیش پر له شهراپی میسکبار بکه بابیخۆمهوه.

واته: مادام هه رچی ته کهم خالی یارم له دل ده ناچی شهراپی میسکبارم بو تیکه بابیخۆمهوه و مهست بم.

له نوسخه ی (پنجاب) (خلخال) دا له پاش ته بهیته بهیتی.

نگفتمت که حذرکن ز زلف او ای دل

که می کشند درین حلقه باد در زنجیر

تهی دل پیم نه گوتی هه زهر له پرچی تهو بکه، چونکه لهم ته لقه ی (پرچه) دا ته نانهت باش زنجیر دهکن.

به لام له به ره وهی له ته واوی نوسخه دیرینه کان و نوسخه نوییه باوه پێکراوه کانی وهک عیوضی، قزوینی /غنی، خرمشاهی... هتدا نه هاتوه و له بهیتی هه شته میشدا (زنجیر) بووه ته به قافییه، ئیمه لیته دا نه مان هیناوه، هه رچه نده له پرووی وردی و ماناوه له بهیتی خواجه ده چیت.

۸- دل رمیدهی ما را که پیش می گیر د

خبر دهید به مجنون خسته از زنجیر

کی به رده می دلی هه لاتووی ئیمه ده گریت (یا رینمونی ده کات)، خه بهر بدن به مه جنونی ماندوو له زنجیر.

رمیده: هه لاتوو، را کردوو.

که: کی.

پیش میگیرد: پیشی لی ده گری یا به رده می ده گری و رینمونی ده کات

خسته از زنجیر: ماندووی زنجیر، برینداری دهستی زنجیر.

خواجه خوی به مه جنونی زنجیری زولقی یار له گه ردهن و جهسته و پی ده زانیت و ده لی: من که وهک مه جنون زنجیر کراوم و برینداری نیو زنجیری زولقی یارم، هه نووکه دل هه لاتوو و رویشتوه، کی ته توانی به ده می بگری و ده سترگزیی بکات، خه بهرم بده نی (منی مه جنون ناسای خهسته و که نه فت له زنجیر).

یاخود وهك (د. خرمشاهی) له حافظ نامه دا هیناویه تی: دلی دیوانه م جلوه ی پساندوو و له من هه لاتوو.

ئیستا کی ته توانی جلوه داری بیت له پیشیه وه پروات ؟ هیچ کهس، بۆیه هه والبدن به مه جنون که له زنجیر ماندوو (رزبو بریندار) که سه ری منه و زنجیره که ی بو جلوه و گرتنی دل به من بدات. { خرمشاهی، ج ۲، ل ۸۳۴ }

د. هروی نووسیویه تی چونکه مانایه کی مه عقول بو پهیدا نه کرد ناچار شتوهی سودی (جسته از زنجیر: هه لاتوو له زنجیر) م هه لئازارد. { هروی، ج ۲، ل ۱۰۷۰ }

میسراعی دووه له (سودی) دا بهم شیویه:

خبر دهید ز مجنون جسته از زنجیر

واته: له باره ی مه جنونی هه لاتوو له زنجیره وه هه والم بده نی یاخود هه والی مه جنونی هه لاتوو له زنجیرم بده نی.

۹- بیار ساغر یاقوت و در فیض خوشاب

حسود گو کرم آصفی بین و بمیر

پێکی یاقوتی و گه وهه ری فهیزی ئاودار بهینه و به هه سوود بلی که ره می ناسه فی بینه و بمره. خوشاب: ئاودار، تیراو.

در خوشاب: مرواری ئاودار، مروارییه که دلۆپه ی ئاو له ناویدا بیت به رزی /بحولتی. { هروی، ج ۲، ل ۱۰۷۰ }.

حسود گو: بلی به هه سوود. آصف: ناسه فی بهرخیا، وه زیری هه زره تی سوله یان. بمیر: بمره.

تهی ساقی تو شهراپی یاقوتینی ئاودار له پێکی یاقوتیندا بهینه و له وکاته شدا که ته بیدهیت به ده ستمانه وه به هه سوود بلی سهیری بهخشش و که ره می ناسه فی (جوامیری وه زیری) بکه و له داخانا بمره.

له‌راستیدا ئەم بەیتە - تەواوی غەزەلە کەش - بەچەندین جۆر ساغکراوەتەوه .
له‌و نوسخانه‌ی که له (خلخال) وەرگیراون میسراعی یه کهم بهم شیوه‌یه :

بیاری ساغر در خوشاب ای ساقی

له‌نوسخه‌کانی دیکه‌شدا بهم شیوه‌یه :

بیاری ساغر یاقوت فیض در خوشاب - سودی

بیاری ساغر یاقوت خام در خوشاب - لاهوری

۱۰- می دوو ساله و محبوب چارده ساله

همین بس است مرا صحبت صغیر و کبیر

مه‌یی دوو ساله و مه‌حبوبی چوارده‌ساله، ئەم دووانه‌م به‌سه له‌هاودهمی بچووک و گه‌وره .

چارده/چه‌ارده: چوارده .

له‌کۆندا پێیان وابوو که شه‌راب به‌دوو سال به‌ته‌واوی خۆش ده‌بێت، بۆیه شه‌رابی دوو ساله
چاکترین شه‌راب بووه .

خواجه لی‌رده‌دا ده‌لی: من گه‌ر شه‌رابی پیری دوو‌ساله و یاری مندالی چوارده‌سالانم هه‌بێ
هه‌ر ئەم دووانه‌م له‌هاودهمی گه‌وره - شه‌رابی پیر - و بچووک یاری چوارده‌سالان - به‌سه و پێویستم
به‌که‌سی دیکه‌ نییه .

له‌راستیدا هه‌ندێک له‌رافه‌کاران (چارده) ده‌یان به (چوار X ده) لێکداوه‌تەوه که ئەکاته (چل) و
ئەم چله‌شیان به‌ته‌مه‌نی پێغه‌مبه‌ری هه‌زه‌تی موحه‌مه‌د - د.خ - یان ته‌مه‌نی که‌مالي مورشید
لێکداوه‌تەوه و مه‌ی دوو ساله‌شیان به‌قورئانی پیرۆز لێکداوه که به‌دوو جار دابه‌زیوه، جارێک
بۆناسمانی یه‌که‌م به‌ته‌واوی و پاشان به‌پێی پێویست و پچرپچر بۆ سه‌رگیانی هه‌زه‌تی موسته‌فا
- د.خ - {بڕوانه لاهوری ج ۳، ل ۱۷۶} هه‌روه‌ها د.هروی خرمشاهیش ناماژه‌یان به‌بوونی ئەم
جۆره لێکداوه‌یه داوه .

به‌لام نه‌به‌یته‌که ئەم ته‌ئویله هه‌لده‌گریت و نه‌ئەم جۆره ته‌ئویله‌ش له‌گه‌ڵ نه‌سه‌فی گشتی
بیری نیو غه‌زه‌له‌کانی حافظدا یه‌کده‌گریتەوه .

به‌هه‌رحال، پێچان و کردنه‌وه‌ی نارێک - لف و نشری نامرتب - له‌به‌یته‌که‌دا هه‌یه و (صغیر)
بۆ (محبوبی چوارده سال) و (کبیر) بۆ (مه‌یی دوو‌ساله) ده‌گه‌ریتەوه و هه‌میشه‌ خواجه ته‌نیا
یاری مندال و شه‌رابی عه‌شقی پیره سال ده‌کاته هاووم و هاوورپی .

۱۱- بر آن سرم که نوشم می و گنه نکم

اگر موافق تدبیر من رود تقدیر

نیازم وایه که‌مه‌ی نه‌نۆشم و گونا نه‌که‌م نه‌گه‌ر قه‌ده‌ر هاوتاراسته‌ی ئەم بیره‌ی من بێته‌وه .

برآن سرم: ئەو نیازه‌م هه‌یه، نیازم وایه .

گه‌ر قه‌ده‌ر و چاره‌نووس هاوتاراسته‌ی ئەم ته‌گه‌یره‌ی من بێته‌وه و له‌گه‌لیدا رێکه‌وی -
که‌رێک ناکه‌وی - نیازم وایه ئیدی واز له مه‌ینۆشی و گونا‌ه‌کردن به‌پێم .

۱۲- حدیث توبه درین بزمگه مگو حافظ

که ساقیان کمان ابرویت زند به تیر

حافظ له‌م یه‌دا باسی تۆبه‌مه‌که، چونکه ساقییانی برۆکه‌وانی تیرت تی‌ئە‌گرن .

بزمگه: شوینی به‌زم و شادی، به‌زمگه .

خواجه به‌خۆی ده‌لی: له‌م کۆپی به‌زم و سه‌فای عه‌شقه‌دا باسی تۆبه‌کردن له‌شه‌راب و مه‌ی و
عه‌شق نه‌که‌ی، چونکه گه‌رباسی که‌ی ساقییانی برۆکه‌وانی به‌که‌وانی برۆیان تیری غه‌مزه و نازت
تی‌ئە‌گرن و سه‌رله‌نووی تۆبه‌که‌ت ده‌شکیتەوه و سوودی نییه .

غەزەلی دووسەد و چل و پینجەم:

بەحرى رەمەلى ھەشتى مەخبونى ئەسلەمى مۇسبەغ
(فاعلاتن فعلاتن فع لان)

۱- روى بنماى و مرا گو که ز جان دل برگیر

پیش شمع آتش پروانه به جان گو درگیر

رووت دەرڤە و بەمن بلی کە دەست لە گیان بشۆ، لینگە پری با لە بەردەم رووتدا ناگری پەروانە بەرپیتتە گیانم.

مراگو: بەمن بلی، پیم بلی. دل برگیر: دەستی لى بشۆ.

پیش: لە بەردەم.

آتش پروانه: ناگری پەروانە، سووتانی وەك سووتانی پەروانە لە بەردەم مۆمدا، مەبەست لە سووتانی عاشقانهیە.

درگر: بیگریت، بەرپیتتە، کە لێرەدا مەبەست لە ناگریتی بەربوون یا ناگر گرتنە.

خواجە بەیار دەلی: جیلو بەکە و رووی خۆت دەرڤە تاگیانم بەخت بەکەم و دەستی لى بشۆم، ھەر لە گەل دەرکەوتنی رووی وەکو مۆمتدا ناگری پەروانە (پەروانە ناسا کە لە بەردەم رووی مەعشوق / مۆمدا دەسووتی و ناگری دەگری) بە دەمە گیانم و خۆم بەکە مە قوربانى مۆمى رووت. میسرەعی دوو دەم شەرحى دەست شوشتنە لە گیان.

۲- در لب تشنهى ما بین و مدار آب دریغ

به سر کشتهى خویش آى و ز خاکش برگیر

سەیری لىو تىنوی تىمە بەکە و درىغى لە ناو (پیدانمان) مەکە، وەرەسەر کوژراوی خۆت و لە خاک بەرزى کەرەو.

تشنه: تىنو. در: لێرەدا بەواتای (لە) دیت، بۆموان: لە لىو تىنوی تىمە پەروانە.

مدار دریغ: درىغى مەکە، قەدەغە مەکە. کشته: کوژراو.

آی: وەرە. برگیر: ھەلى گەر، بەرزى کەرەو.

ئەى یار تىمە کە تىنوی دیدارى تۆین و لىومان وشک بوو و کوژراوی عەشقى تۆین و کەوتووینەتە سەرخاک، سەیری لىو وشک ھەلاتوومان بەکە و درىغى لە ناو پیدانمان مەکە و وەرە سەر جەستەى کوژراومان و لەزەویمان بەرزکەرەو.

۳- ترک درویش مگیر ار نبود سیم و زرش

در غمت سیم شمار اشک و رخم را زرگیر

واز لە دەرویش مەھینە گەر زىر و زىوی نەبوو، ئەو فرمیسکەى لە غەمتدا دەپرژیم بەزىو و رووی زەرد ھەلگەراویشم بە ئالتون حسیب بەکە.

ترک مگر: تەرکى مەکە، وازى لى مەھینەز

سیم و زر: زىو و ئالتون.

شمار: بۆمپەرە، بیدەقەلەم. زرگیر: بەزىرى دانى، بەزىر بیدەقەلەم.

ئەى یار لە بەرئەو دەى عاشقان کەم دەست و زىر و زىویان نىبە، وازیان لى مەھینە، چونکە منى دەرویش و عاشق لە تاوغەمى دووریت زۆر گریاوم و فرمیسکەم رژاندوو و رەنگە زەرد ھەلگەراو ھەو فرمیسک و رەنگ زەردیەم بەزىو و زىر بەدەقەلەم وازم لى مەھینە.

۴- چنگ بنوازد بساز ار نبود عود منال

آشتم عشق و دلم عود و تنم مجمر گیر

چەنگ بۆنە و ناوازی لیدە، گەر (نجور) نەبوو گوئى مەدەرى و مەنالیئە عەشقم ناگر و دلم مەجبور و جەستەم بە مەقەلى حسیب بەکە.

بنواز: لى دە، بۆنە. بساز: سازلیدە، مۆسیقا بۆنە، ھەر جۆرە مۆسیقا ژەندن و ناواز لیدانیکە {ھروى، ج ۳، ل ۱۰۷۳}.

عود: بخورد، ماددەى کى بۆنخۆشە کە دەرڤە ناگرەو بۆنى خۆش بلاودەبیتتەو.

منال: مەنالیئە، خەفەت مەخۆ / گوئى مەدەرى (لە ھەندى نوسخەدا قزوینى، (سودى) دا چەنگ ھاتوو).

تن: جەستە.

مجمر: مەقەلى، ناگردان.

ئەم بەیتە وەك بەیتى پىشوو ئامادەى خواجە پىشانەدات بۆ جیلوئى یارى حەق، دیسان دەلی: گەر خەلوئەتگەى من بۆ جیلوئى رووی تۆ دەست نادات ناوازیکی جیلوئى لیدە و چەنگى جیلوئى بۆنە خەمى خەلوئەتیکى شاهانەت نەبى چونکە عەشقم ناگرە و جەستەم مەقەلى و ناگردان و دلشیم ئەخەمەنیو ئەم ناگرە و تالەبرى بخورد بسوتى و کۆرەکە بۆنخۆش بکات. یاخود ئەکرى ئەم بەیتە جۆرە ئامادەییە، خۆئامادەکردن بىت بۆ سەماع وەك لە بەیتى پىنجەمدا باسى دەکات.

۵- در سماع آی و ز سر خرقة برانداز و برقص

ورنه با گوشه رو و خرقة ما درسرگیر

بكهوه سه ماع و خرقة كهت له بهر داكه نه و سه ما بكه، وه گه رنا برۆ گوشه يه كه وه و خرقة كه ي ئيمه بده به سهر خۆتدا.

در سماع آی: بكهوه سه ماع، وه سه مای دهر ویشانه. برازنداز: داكه نه.

با گوشه رو: برۆ گوشه يه كه وه، برۆ كه ناره وه. درسر گیر: بده به سهرتدا.

خواجه به كه سى سييه مى تاك كه (سوئی) يه و وه كه له به يتى دوايدا ديار ده كه ويت و ده ليت: بكهوه سه ماعى دهر ویشانه - پيشتر به دريژى له سه ماع دواوين- و له كاتى سه مای دهر ویشانه دا خرقة كهت له به رداكه نه- بيگومان خرقة وهك جلى مه لايانه يا مه كسى و دشداشه له سه ره وه دائه كنريت نك وهك كراسى پياوانه ئه مپوژگار، گهر ئه هلى ئه م سه ماعه ش نيت برۆ كه ناره وه و خرقة له به رداكه تراوه كى ئيمه بده به سهرتدا و روت دا پيوشه.

د. هروى پيى وايه كه (برقصه سه مابكه) دووباره يه و به جۆرنيك ننگه، چونكه (در سماع آی) يشى به سه مابكه شه رح كردوه و بۆيه (برقص)ى كردوه به (برقص - له كاتى سه ما كردندا، به سه ما كردنه وه).

هه رچه نده ئه م شيوه يه پيشينه ي هه يه و {لاهوريش ج ۳، ل ۱۷۱۳} به هه مان شيوه يه، به لام به لگه كه ي جه نايى د. هروى لاوازه چونكه جياوازي زۆر له نيوان سه ماع و سه ما كردندا هه يه و (سماع آی) به واتاى سه مابكه نييه وهك جه نايان ليكيان داوه ته وه {هروى، ج ۳، ل ۱۰۷۴}.

۶- صوف برکش ز سر و بادهى صافى درکش

سيم درباز و به زر سيمبرى در برگیر

جلى خورى له به رداكه نه و شه رايى بيّ خه وش هه لده، پاره سه رفكه و به زيژ يار يكي جوان له باوه ش بگه.

صوف: خورى، خرقة ي تا بيه تى سوئی له خورى دروستكراوه، كه له به ره وه ي پشتيان له دونيا كردبوو جلى خوريبان له به رده كرد و هه ربۆيه ش به كيك له رايه كان شه وه يه كه سوئی له مه وه هاتوه واته كه سى كه جلى خورى له به رده كات.

برکش زسر: له سه ردا ماله، له به رداكه نه. درکش: هه لده، بنۆشه.

درباز: خه رجه، سه رفكه، به ختكه.

سيمبر: زيوينى، مه به ست له يارى ناسك و جوانى جه سته زيوين و كافورينه.

دربرگیر: له باوه ش بگه.

ليردها به ناشكرا خواجه به سوئی خرقة ي خورى له به ر ده ئى: ئه م خرقة يه ت فریده و واز له سوئيلكه يى به يينه و باده ي عشقى حقيقي هه لده و وه ره نيو عشقى حقيقي حقه وه و واز له پاره كوژدنه وه به يينه و خه رجيكه و هه ولبنده عشقى يارى حقه به ده سته بيه ئى.

۷- دوست گو يارشو و هر دو جهان دشمن باش

بخت گو پشت مكن، روى زمين لشكر گیر

به دۆست بلئى يار و هاوده م بى، ئيدى باهه ردوو دونيا دوژمن بيت، به به خت بلئى پشتمان تيمه كه، ئيدى باته واوى روى زهوى سويا و له شكر بگيريت. يارشو: يار و هاوده م به. دشمن باش: دوژمن بن. پشت مكن: پشتمان تيمه كه، رومان لئى وه رمه گيره. ئه لئى: لينگه رى بادۆست و يارى حقه هاوده م و هاورازى ئيمه بيت، ئيدى هه ردوو دونياش دوژمنمان بيت گويمان لئى نييه، هه روه ها با به ختيش هاوړيمان بئى و رومان لئى وه رنه گيره، ئيدى باسويا و له شكر دونيا بگري، باكمان نييه.

له راستيدا هينده جياوازي له ساغ كردنه وه ئه م به يتسه دا به دى ده كرى كه چيگه ي سه رسوپمانه بۆ نمونه: ميسراعى يه كه م ئه م شيوانه ي هه يه:

دوست گر يارشو هردو جهان دشمن باش (لاهورى)

دوست گر يارشو و هرکه جهان دشمن باش (ق - س)

دوست گو يارشو هرکه جهان دشمن باش (عبيوضى - آ - ي - م - س - ن)

دوست گويارشو هر دو جهان دشمن باش (سودى)

هه روه ها ميسراعى دوه ميس به م شيوانه ي ديكه هاتوه:

بخت گو پشت شود..... سودى

بخت گو پشت کن و..... ه - م - ن -

بخت گو روى کن و..... س،

بخت گو پشت کن و روى جهان شکر گیر - آ -

۸- ميل رفتن مكن اى دوست دمی با ما باش

بر لب جوى طرب جوى و به كف ساغر گیر

مه يلى رويشتن مه كه ئه ي دۆست، ده مى له گه ل ئيمه دابه، له كه نارى جوگه دا خه ريكي شادى به و پيك به ده سته وه بگه.

ميل مكن: نيازت نه بئى. باماباش: له گه ل ئيمه دا به.

جوى: جۆگه. طرب جوى: خرىكى شادى و تهره ب به.

بىگومان سهره تا خواجه داواى جىلوهى له يار ده كرد هه نووكهش كه يارى جىلوهى كردوه و خواجه داواى مانه وهى تهو حالته ده كات و به يار ده لى، وابه زووييه بير له پزىشت نه كه يته وه و ساتىك لامان بىته روه و له كه نار جۆگه و ياردا دانىشه و خه ربكى شادى و خوشى به و پىكى مهى هه لده.

9- رفته گير از برم وز آتش و آب دل و چشم

گونهام زرد و لبم خشك و كنارم تر گير

كه پزىشتى بهم شىوه ناگر و ناوى دل و چاوم، گونام زرد و لىوم وشك و داوىنم به فرمىسكى چاو ته رپوو بهينه بهرچاوت.

گير: وىنه بكه، ته سه وركه. از برم: له لام. گونه: گونا. كنار: چاك، داوين، باوهش.

له (ناگر و ناوى دل و چاو) دا لف و نشرى مرتب هه يه واته: ناگرى دل و ناوى چاوم. نهى كه ده روى ئىدى ناگرى دل كله ده سىنى و ناوى چاوم سه رده كات و گونام زرد و لىوم وشك هه لده گه رى له تاو فرمىسكى زور چاكم ته ر ده بى، ناوا بهم وىنانه ته سه ورم بكه.

10- حافظ آراسته كن بزم و بگو واعظ را

كه ببين مجلسم و ترك سر منبر گير

حافظ به زم پرازينه وه و به واعيز بللى: سه ربرى كور و مه جلىسم كه و از له سه ر ميمبه ر بهينه.

آراسته كن: پرازينه وه. بگو واعظ را: سه ر ميمبه ر ته رك كه.

خواجه به خوى ده لى: كه به شيعرى خوش كورى به زمى عارفان / عاشقان پرازينه روه و ته و كاته به واعيز بللى سه رى ته م مه جلىسه گه رمه من بكه و از له سه ر ميمبه رى خوت بهينه.

غزه لى دووسه د و په نجا و پىنجهم:

به حرى موخته سى هه شتى مه خبونى نه سله مى موسبه غ

(مفاعلهن فعلاهن مفاعلهن فع لان)

1- در آكه در دل خسته توان درآيد باز

ببا كه در تن مرده روان درآيد باز

وهه ژوره وه (خوت بكه به ژوردا) تا هيز و توانا بىته وه به به ردى خسته مدا، وهه تا گيان بىته وه به بهر جهسته مى مردو مدا.

درا: وهه ژوره وه، خوت بكه به ژوردا. توان: هيز و توانا. درآيد: بىته وه، بگه رىته وه.

باز: دووباره، له زمانى كور ديدا له برى (باز) پاشگرى (وهه) واتاى دووباره بوونه وه ده گه بىته، وهك: هاتن هاتنه وه.

بىگومان مه رج نيه هه ميه شه (باز- وهه) ماناى دووباره بوونه وه بگه يه نن وهك: باز كردن و كردنه وه-.

روان: گيان، روج.

خواجه يار به مايهى هيز و تواناى دللى هيلاك و بريندار و گيانى جهسته مى مردو ده زانيت بويه به يار ده لى خوت بكه به ژوردا و وهه تادلى هيلاك و بريندارم هيز و تواناى به ده ست به يىته وه و گيانيش بىته وه به بهر جهسته مى مردو مدا.

ليره دا جىگهى ناماژه پيدانه كه ته م غزه له له زورهى زورى نوسخه دى رينه كاندا نه هاتوه له (خلخانى) دا هاتوه و به داوى نه وى شدا قزوئى / غنى و خرمشاهى و هروى و خطيب رهبر و معينيان هيناويانسه و له سودى و لاهورى شدا هاتوه، به لام له خانلرى، نيسارى و عيضى. هتدا نه هاتوه.

2- ببا كه فرقت تو چشم من چنان در بست

كه فتح باب وصلت مگر گشايد باز

وهه، كه دابران و دورى له تو واچاوى منى داخست، كه مه گه ر كرانه وهى ده رگاي ژوان و وه سلت دووباره بىكاته وه.

فرقت: دابران، جودايى. چنان: وا. درست: داخست، كوئىر كرد (چاو).

گشايد باز: دووباره بىكاته وه.

دووری و دابراڼم له تۆ / یار و اچاوانی کوټیرکردم که تهنیا به ژوان و دیداری یار رووناک ده بیته وه ده سا ئه یار وهره.

۳- غمی که چون سپه زنگ ملک دل بگرفت

ز خیل شادی روم رخت زدايد باز

غمی که وهک سوپای ژهنگ رهش ولاتی دلئی گرتسوه، به له شکر شادی رومی روت دیسان له ناو ده چی.

سپه: سوپا. زنگ: ژهنگ، رهش.

سوپای زنگ: سوپای ره شه کانه که لیته دا غمی به سوپا ره شه چواندوه.

ملک: ولات، مولک. خیل: سوپا، له شکر.

روم: رۆم، لیته دا مه به ست له سپیتی رۆمه کانه و به گشتی شادی به سپی داو ته قه لّم.

زدايد: له ناو ده بات، له ناو ده چیت.

خواجه لیته دا غم به سوپای ره شی و نوته کی و رووی یاریش به سوپای سپیتی و رووناکي ته داته قه لّم و نه لی: له دووری تۆ غمی وهک سوپای تاریکی و ره شی ولاتی دلئی دا گیر کردوم به بیینی رووی سپی و رووناکي تۆ تیکده شکی و له ناو ده چیت.

۴- به پیش آینه ی دل هر آنچه می دارم

بجز خیال جمالت نمی نماید باز

هرچی له به ردهم ناوینه ی دلدا داده گرم، جگه له خه یالی جوانیت هیچی دیکه ده رناکه ویت.

به پیش: له به ردهم. میدارم: راده گرم. نمینماید: ده رناکه ویت.

ئه ی یار / مه جوبی حهق دلّم له هه موو شتی رووی وهر گپراه و ته نیا خه یالی لای جوانی تویه و هرچی شتیکی له به ردهم دا داده نیم جگه له خه یالی جوانیت هیچی دیکه پیشان نادات.

۵- بدان مثل که شب آبستن آمدست به روز

ستاره می شمرم تا که شب چه زاید باز

به پشت به ست به و پهنده ی که شه و به رۆزه وه سکی پره، نه ستیره ده ژمیرم تا بزانم دیسان شه و چی ده بیت.

مثل: په ند، ئیدیه م. بدان: به و. آبستن: سک پر، حامله.

ستاره: نه ستیره. می شمرم: ده ژمیرم.

چه زاید: چی ده بیت.

پهنديک هه یه ده ئیت ((شه و به رۆزه وه سکی پره)) ئه م په نده ش له و باوهره وه سه رچاوه ده گریته که شه سه رچاوه و دایکی رۆزه، خواجه ده لی: به م په نده وه و هه موو شه وی تا به یانی چاوه ری ده کم و نه ستیره نه ژمیرم تا بزانم به یانی چی ده بیت و چ شتیکی روو ته دات.

له نوسخه کانی خلخانی و ساغ کرده وه کانیدا میسراعی یه کم به م شیوه یه:

(روز از تو) و هه روه ها سودی (دور از تو) ه.

ئه م شیوه یه ی ئیستا نوسخه ی (قدسی) یه که د ه روی پشتی پی به ستوه و د معینیا نیش شیوه ی یه که می پی راسته. {معینیان، ل ۴۳۱}

۶- بیا که بلبل مطبوع خاطر حافظ

به بوی گلبن وصل تو می سر اید باز

وهره که بولبولی سه رنج راکیشی حافظ، به نومییدی گوئی و ه صلی تۆوه دیسانه وه ده خوینی. مطبوع خاطر: سه رنج راکیش، شتی یاده نگی یا هه رچییه ک که له گه ل زه وقی سه لیمی مرۆفدا یه کبیته وه و دل پی خوش بیت.

گلبن: دارگول، بنی گول. می سرايد: ده خوینی.

خواجه وه سلی یار به دارگولیک ته داته قه لّم و ده لی: ئه ی یار وهره چونکه حافظ وهک بولبولیکی سه رنج راکیش به نومییدی دارگولی وه سلی تۆوه خه ریکی خویندن و چریکاننده.

غەزەلى دووسەد و پەنجا و شەشەم:

بەحرى خەفیفى شەشى مەخبونى ئەسلەمى موسبەغ
(فاعلاتن مفاعلن فع لان)

۱- حال خونین دلان که گوید باز

وز فلک خون خم که جوید باز

كى باسى حالى خوينىنى دلان دەكات و كى خوينى كوپەلەى شەراب لەفەلەك دەسەنیتەوہ.
خونین: خوينین. خون خم: خوينى خۆم (كوپەلەى شەراب) حەقى خۆم.
جوید: دەسەنیتەوہ، بەدوايدا دەچى، لىنى دەپنچیتەوہ.
دیارە حالى عاشقان و ئەھلى دل لە نالەبارىدايە و خومەكان بەناحەق شكینراون و خوينى
حەرامیان رژینراوہ، خواجە دەلى: نىستا كەدلان پر لەخوين و خەفەتبارن و كوپەلەى شەرابەكان
شكینراون كى ھەبە باسى حالى خوينىنى دلان بکات و حەقى خومەكانىش بەسەنیتەوہ.

۲- شرمش از چشم پرستان باد

نرگس مست اگر بروید باز

گەر دیسان نیرگری مەست روا دەبى لەچاوى مەى پەرستان شەرم بکات.
بروید: برویت، سەوز بىت.
چاوانى مەى پەرستان ھیندە مەست و جوانن كەگەر نیرگری مەست - كە بەمەستى و
جوانى وەسەفكراوہ - سەوز دەبى دەبى لەبەرامبەر ئەو چاوە جوان و مەستانەى مەى نۆشاندا
شەرمەزار بىت و خەجالەتى بکیشى.

۳- جز فلاتون خم نشین شراب

سر حکمت به ما که گوید باز

جگە لەئەفلاتون كوپەلەنشینی شەراب. كى نھینى حىكەت بەئیمە بلیتەوہ.
فلاطون: ئەفلاتون، فەیلەسووفى ناودارى یۆنان و جیھان.
خم نشین: نیشتەجىتى كوپەلە/خوم.
ئەفلاتونى كوپەلەنشین، شەرابە خواجە بۆ فیرکردنى نھینىبەكانى حىكەت شەراب و مەى
بە ئەفلاتون دەزانىت و دەلى: جگە لەشەرابى نىو خوم/كوپەلە كەلەحىكەت و فەلسەفەدا بۆ
ئیمەى عاشقان ھاوشیوہى ئەفلاتونە كى ئەتوانى نھینىبەكانى حىكەتەمان پى بلیت.

واتە: ھەر شەرابە كە ئەتوانى نھینىبەكانان پى بلیت.

۴- هرکه چون لاله کاسه گردان بود

زین جفا رخ به خون بشوید باز

ھەرکەس وەك گولالە کاسە گىر بوو، لەم ستەمە رووخسارى بەخوين بشوات (لەشەرما
سوور ھەلگەپى).

کاسە: کاسە، جام. گردان: گىران. کاسە گردان: کاسە گىر. کاسە گىرى دوو
(يا رەنگە سى مانای ھەبە، يەكەم: بەواتای سوالگەرى و دەروژەکردن دىت كە كاسەيەك
بەدەستەوہ دەگرى و مال بەمال / شوین بەشوین دەگىرپى يا دووہم: بەواتای فیلبازى و فرۆفیل
و خەلگ فریودان دىت - كەلیرەدا ((کاسە بر سر چوب گرداندن- کاسە بەسەر دارەوہ گىران))
ياخود سى يەم: ئەم واتایە تەنبارای سودیيەك ۱۵۵۸ - مەبەست لە گىرانی کاسەى شەرابە
و مەبەست لە مەینۆشییە - لەراستیدا ئەم واتایە گەر راستیش بىت گرفت بۆ بەبیتەكە
دروستدەكات و ھىچ يەك لەفارسەكانىش نامازەیان پى نەداوہ.
بشوید: بشوات.

لالەكاسەى گولەكەى كەوہك كاسەيەك واىە بەسەریەوہیەتى، خواجەش دەلى: ھەرکەس وەك
گولالە کاسەيەكى گرت بەدەستەوہ و مال بە مال خەرىكى سوالگەردن بوو ياخود خەرىكى
فریودانى خەلگى بوو، و اچاکترە شەرمەزاربىت و لەتاو ئەم ستەم و جەفایە رووخسارى سوور
ھەلگەپى ھەتا وەك ئەوہ وابى كەبەخوين شوشتوویەتى.

سودى لەواتای ئەم بەیتەدا نووسیویەتى: ھەرکەس وەك لالە کاسە گىر بووہ، واتە مەینۆش
بووہ، لەتاو ستەمى موسیبەتى خوينى خوم - بەبیتى يەكەم - رووى خوى بەخوين بشوات واتە
زۆر نارەحەت و غەمبار بىت. {سودى، ج ۳، ل ۱۵۵۸}

گرفتى واتایى لەوہدايە كە نايا ماتەمزەدە رووى خوى بەخوين سوور دەكات !?

۵- بس که در پرده چنگ گفت سخن

ببرش موی تا نموید باز

چەنگ لەپەردەدا قسەى زۆرى کرد (ئاوازی زۆرى لیدا) موى بپرە تا ئیدی زارى نەكات.
ببرش موى: موى بپرە. نموید: گریه و زارى نەكات.
لەپەردەدا قسەکردنى چەنگ بەپرەمز و ئىشارەت قسەکردنیەتى يابەئاواز و مۆسیقاوہ
قسەکردنیەتى (خواجە ئەم قسەکردنەى چەنگ بە گریه و زارى دەزانىت و تالەكانىشى بەپرچی

دهداته قه لّم بۆیه دهلی: چەنگ زۆری وت و بەرەمز و ئیشارەت نەینی زۆری دونیای عەشقی درکەند، کەوا یە پرچی / تالەکانی بێن بەلەگریە و زاری بکەوێت و بێدەنگ بیت.

۶- نگشاید دلم چو غنچه اگر

ساغر لاله‌گون نبوید باز

دلم وەك خونچه ناپشكوی گەر بۆنی پینکی گولالە ئاسا نەكات.

نگشاید: ناکریتەوه، ناپشکوی. لاله‌گون: گولالەئاسا.

واتە: دلم گەر وەك خونچه بیت تابۆنی پینکی گولالەئاسای شەراب نەكات ناپشکویت و هەروا دەمیئیتەوه و هەر توند دەبیت.

هەر وەك واتای بەیتی سێیەمیش لێرەدا پینکی شەراب بەمایە کرانەوهی دلی دەزانیت.

۷- گرد بیت الحرام خم حافظ

گر نمیرد به سر بپوید باز

گەر حافظ نەمریت بەدەوری بەیتوالحرامی خومدا لەسەر سەر تەواف دەکات.

گرد: بەدەوری. بیت الحرام: کەعبە، بەیتوالحرام.

نمیرد: نەمریت.

بەسر: بەسەر، لەسەرسەر. بپوید: تەواف دەکات.

(بەیتوالحرامی خم) کەعبە عەشقی حەقە و حافظ دەلی: گەر عومر باقی بیت، بەدل و گیان بەدەوری کەعبە عەشقا تەوافی دەکەم و هەرئەو بەکەعبە راستی (عەشقی ئیلاهی) دەزانێ.

غەزەلی دووسەد و پەنجە و حەوتەم:

بەحری موجتەسی هەشتی مەخبونی ئەسلەمی موسبەغ

(مفاعلن فعلاتن مفاعلن فع لان)

۱- بیا و کشتی ما در شط شراب انداز

غریو و ولوله در جان شیخ و شاب انداز

وەرە کەشتی ئیمە بخر و باری شەرابەوه و قریوه و هاوار بخرە گیانی پیر و جوانەوه.

شط: رووباری گەرە، جۆگە گەرە. انداز: بخرە.

غریو: قریوه، دەنگە دەنگ و هاوار. ولوله: هاوار و دەنگ و نالە.

شیخ: پیر. شاب: لاو، گەنج، جوان.

خواجە بەساقی دەلی وەرە و کەشتی ئیمە پینکی ئیمە کە وەك کەشتی وایە بخرە نێو رووباری شەرابەوه بەم کارەش پیر و جوان، گەنج بخرە هاوار و سەرسۆرمانەوه.

۲- مر ا به کشتی باده درافکن ای ساقی

که گفته‌اند تکویی کن و در آب انداز

ئە ساقی من بخرە کەشتی باده / شەرابەوه، چونکە گوتویانە چاکە بکە و بیدە بەدەم ئاوهوه.

درافکن: بخرە / بخرە. گفته اند: گوتویانە.

(تکویی کن در آب / دجلە انداز) پەندێکی فارسییە و لە کوردیدا لە بەرامبەر ئەم پەندە (چاکە بکە و بیدە بەدەم ئاوهوه) هەیه، سودی لە شەرحەکە ی خۆیدا نووسیبویەتی لە تورکیدا ئەم پەندە بەم شێوەیە: (چاکە بکە و بێخەرە ئاوهوه، گەر ماسی نەزانیت خودا دەزانیت...) { سودی، ج ۳، ل ۱۵۶۰ }.

لەم بەیتەدا خواجە داوا لەساقی دەکات لەبری ئەوهی پەرداخ پەرداخ شەرابی بۆ بەیئێ خۆشی بخرە نێو کەشتی شەرابەوه و سەرمەستی بکات و ئەم چاکە یە لە گەل بکات هەر وەك پیشینان گوتویانە، چاکە بکە و بیدە بەدەم ئاوهوه.

۳- زکوی میکده برگشته‌ام ز راه خطا

مراد گر ز کرم باره صواب انداز

بەهەلە لە کووچە ی مە یخانە گەر اومەتەوه، لە پیاووەتی خۆتەوه جارێکی دیکە بمخەرەوه سەر پینگی راست.

برگشته‌ام: گەر اومەتەوه. زراه خطا: بەهەلە.

زكرم: له پیاوهتی خۆتهوه. ره صواب: ریځای راست.
من بههله له کووچه میخانهی عشق گهراومه تهوه، ئه ی ساقی له پیاوهتی خۆتهوه
جاریکی دیکه بمخهروه سهپرځنگه راست و بمبهروه کووچه میخانهی عشق.

٤- بیار زان می گلرنگ مشکبو جامی

شرار رشک و حسد در دل گلاب انداز

لهو شهرا به سووره میسکباره پیکیکم بۆ بیته و ناگری هه سوودی بخه ده دلی گولاهوه.
گلرنگ: گول رهنگ، رهنگ سوور وه گول. مشکبو: میسکبار.
شرار: ناگر.
رشک و حسد: هه سوودی.
گولاهو بۆخۆشه و شانازی بهخۆیهوه دهکات لیتهدا خواجه له شهرا بی سووری بۆن و تامی
میسکدار بهراوردی دهکا و گولاهو به بی بهها دهزانی، بۆیه دهلی، ساقی لهو مهی سووره
بۆنی میسکداره پیکیکم بۆ بیته و ناگری هه سوودی بهرده ده دلی گولاهوه که وهک شهرا ب
به بهها نییه.

٥- اگر چه مست و خرابم تو نیز لطفی کن

نظر برین دل سرگشته و خراب انداز

ئه گهرچی من مهست و بیخۆشم تۆش لوتفی بکه سهیریکی ئه م دلّه سهرگهردانه
مهدهۆشه بکه.
سرگشته: سهرگهردان.
گهرچی من مهست و بیخۆشی شهرا بام و له حالهتی مهستی دام، تۆش ئه ی یاری حق لوتفی
بکه و سهیریکی ئه م دلّه سهرگهردانه مهدهۆشه بکه تا مهستتر و بی هۆشتر بیته و له
عشقتهدا بتویتهوه.
واته: ئه ی یارمن له حالهتی سکر/مهستی دام و فهنا دهیم ناگات له م دلّه سهرگهردانه
مهسته م بیته

له م حالهتی مهستییه مدا، دوچار ی شه رته حیات و قسه ی حه لهق و مه لهق نهیم.

٦- به نیم شب اگر ت آفتاب می باید

ز روی گلچهر رز نقاب انداز

ئه گهر به نیوه شه ودا هه تاوت دهویت، په رده له رووی کچی رووه گول سووری تری لاده.
به نیم شب: به نیوه شه ودا، له نیوه شه ودا. دختر رز: کچی تری (مه بهست له شهرا به).

گلچهر: گول چه ره، رووخسار وهک گول سوور. نقاب انداز: په رده لاده.
په رده لادان له سه ر رووی سووری مه ی (کچی تری) لادانی سه ری کوپه له کانی شهرا به،
خواجه ده لی: گهر ده ته وی به نیوه شه ودا هه تاو بیینی و دونیا رووناک بیته وه سه ری کوپه له ی
شهرا بی سوور (دختر گلچهر) لاده.

٧- مهل که روز وفاتم به خاک بسپارند

مرا به میکند بر در خم شراب انداز

روژی وه فاتم، مه هیله به خاکم بسپین، بمبه بۆمه یخانه و بمخه کوپه له ی شهرا به وه.
مه ل: مه هیله. به خاک بسپارند: به خاک بسپین. بر: به.
روژی که وه فات ده که م مه هیله بمینین و بمبه بۆ مه یخانه و بمخه رو نیو خومی شهرا به وه
واته له بری کوپه بمخه نه نیو شهرا به وه، باکوژم خومی شهرا ب بیته. (بمخه نیوه شهق و
موحیبه تی نیلاهییه وه).

٨- ز جور چرخ چو حافظ به جان رسید دلت

به سوی دیو محن ناوک شهاب انداز

حافظ که له ناوسته می روژگار ته واو گه یشته گیانت و نار ههت بویت، تیری ناگرین بۆ
دیوی مهینه تییه کان به او یته.
چو: که، کاتی که.
به جان رسید: گه یشته گیانت، پر بویت و سه بر و نارامت لی برا.
(لیته دا دلی وهک گیانله به ریک داوه ته قه له م و گه یشتنه گیان و سه بر و نارام لیترانی ده).
به سوی: به ره و محن: مهینه تییه کان. ناوک: تیر.
شهاب: ناگرین.
انداز: به او یته.

تیری ناگرین گرتنه دیو و شهیتانه کان، ده برینی قورناییه و کاتی جنۆکه کان / دیوه کان
ده رو یشتنه ئاسمانه کان گو ی له رازی نیو ئاسمانه کان بگرن، (شهاب ثاقب) یان تیته گهرا له قورنایی
په روژ سوهرتی صافات نایه تی (٧-١١) باسی ئه م حاله ته کراوه هه رووه ها له سوهرتی (الحجر)
نایه تی (١٧-١٨) شدا باسکراوه و (شهاب مبین) یان تی گهراوه.

خواجه لیته دا مهینه تییه کان به دیو ته داته قه له م و ده لی: ئه ی حافظ که دلت له تاو سته می
زه مانه پرستی لی برا و گه یشته گیانی تیری ناگرین بگه ره دیوی مهینه تییه کان به لگو
دوو رکه ونه وه، که لیته دا ئه کری تیری ناگراوی ئاه و ناله ی کزه دار بیته.

غەزەلى دووسەد و پەنجا و ھەشتەم:

بەحرى رەمەلى ھەشتى مەخبونى ئەسلەمى مۇسبەغ
(فاعلاتن فاعلاتن فع لان)

۱- خيزو دركاسەى زر آب طربناك انداز

پېشتەر زان كە شۇد كاسەى سر خاك انداز

ھەستە و ئاوى شادىيھىنەرمان بۆ بكە كاسەى زىپرەو پېش ئەوھى كە كاسەى سەرمان
بېتتە خاكەناز.

خيز: ھەستە. رېناك: شادىيھىنەر (ئاوى شادىيھىنەر) شەرابە.

انداز: بىخەرە، بكە.

پېشتەر زان: بەرلەوھى، پېش ئەوھى.

كاسە سەر: كەللەى سەر، كاسەى سەر خاك انداز: خاكەناز، خۆل رېژىن، پېچى لەخۆل و خاك.
خواجه بەساقى ئەلى: ھەستە و بەرلەوھى بىرىن و كەللەى سەرمان پېچى لەخاك و خۆل و
بېتتە خاكەناز شەرابى شادىيھىنەرمان بۆيكەرە پېچى زىپرەوھى بانۆشى بكەين.

لەفەرھەنگى غېرفانىدا ساقى مورشىدە و لېرەدا خواجه داواى لېدەكات بىناختە نېو ھالى
عەشقەوھە چونكە ئەم تەمەنە دەستكەوتە و كى دەزانى كەى دەمرىن و دەبىنە خاك و خۆل.

كاسەى سەربوونە خاكەناز لای ھەموو رەخنەگرەكان پەسەند نەكراوھە، بۆيە بەپرېوون لەخاك
و خۆل لېكىيان داوھتەوھە، بەلام دەھروى بۆ پىشتىگىرى ئەم بۆچوونە (خاكەناز) ئەم بەلگەيەى
خوارەوھە دەھىتتەوھە: ((لەباسى ھەندى لەسۆفېيە كاندا نووسىويانە، لەبەرئەوھى كە گۆشەگېر
دەبوون و سووديان لەئامبېر و كەل و پەل وەرنەدەگرت و نەيان بو، سووديان لەئېسكى مردوو
و ەردەگرت، وەك خاكەناز {ھروى، ج ۲، ۱۰۸۹}

بەگشتى خواجه لېرەدا - لە سىياقى گشتى غەزەلەكەشدا - باس لەكورتى و زووتەواو بوون و
بەدەستكەوت زانىنى دۇنيا دەكات بۆ مەينۆشى و عەشق.

۲- عاقبت منزل ما وادى خاموشان است

حاليا غلغلە درگنبد افلاك انداز

سەرەنجام، مەنزلى ئېمە بىبابانى خاموشانە، ئېستا جۆش و خرۆش بىخەرە
نېوگومبەتەى گەردوونەوھە.

عاقبت: سەرەنجام، دواجار، عاقىبەت. وادى خاموشان: بىبابانى خاموشان و كوژراوھەكان
دركەيە لەگۆرستان. حاليا: ئېستا.

غلغلە: قولىھە قولپ، قولھە قول، مەبەست لەجۆش و خرۆشە.

قولپھەقولپ: جگە لەواتاى جۆش و خرۆش واتاى تېكردنى شەرابە چونكە لەوكاتەشدا
قولپھەقولپ دەكات.

خواجه روو لە ھەموومان دەكات و دەلى: مادام سەرەنجامى ھەموومان ھەرگۆرستانە با
كات بەدەستكەوت بزائىن گومبەتەى گەردوون پركەين لە قولپھەقولپى شەراب و جۆش و خرۆشى
عەشق و بەشادى بگوزەرتىن.

۳- بە سر سبز تو اى سرو كە چون خاك شوم

ناز از سر بنه و سايه براين خاك انداز

ئەى دار سەرو (يار) تۆ سەرى سەوزت كە بووھ خاك، ناز و غرور لەسەر دەركە و
سېبەرە سەرتەم خاكەوھە بكە.

بە سر سبز تو: توسەرى سەوزى خۆت (تۆ). سەرسەوزى بەواتاى شادى و ژيان دېت.
جگەلەوھەش دارسەر و ھەمىشە سەرسەوزە.

خاك شوم: بىم بە خاك، بىرم و جەستەم بېتتە خاك. ناز: ناز و غرور.

ازسرنە: لەسەر دەركە، وازى لى بېتتە. ساياھ انداز: سېبەر بكە.

ئەى يار وەك دارسەرو بەژن بەرز و ھەمىشە سەرسەوزى توسەرى سەوزى خۆت كەمردم و
جەستەم بووھ خۆل و خاك واز لەم ناز و غرورەى ئىستات بەيئەنە (كەھەمىشە لېمان دوورى)
سېبەر بەسەر جەستەى بەخاك بومدا بكە.

خواجه لېرەدا يار بەسەرى خۆى سوئندەدات، كەپاش مەرگى بېتتە دېدەنى و سېبەر بەسەر
گۆرەكەيدا بكات و لەلىقاي خۆى بېبەشى نەكات.

۴- چشم آلوده نظر از رخ جانان دوراست

بر رخ او نظر از آينهى پاك انداز

چاوى ناپاك لەسەرى رووى جەمالى جانان دوورە (بى بەشە) لەئاوئېنەى پاكەوھە سەرى
رووى ئەو بكە.

آلودە نظر: چاوى ناپاك، چاوتىك كە گوناھبار و خراپ سەير كەرە.

دور است: بى بەشە.

آينهى پاك: ئاوتېنەى پاك، مەبەست لەچاوى پاك و بى خەوش و گوناھە.

روکردنه رووخساری یاری حق و سهیرکردنی جه مالی نهو پئویستی به چاوی پاک و دلّی پاک ههیه، لهه بنه مایه وه خواجه دهلی: چاوی ناپاک ودلی رهش و ته مگرتووی گوناھ بی به شه له سهیرکردنی جه مالی یاری حقه وه بویه گه رده ته وی جوانی حقه بیینی له ناویننه ی پاکه وه سهیری حقه بکه، واته دلّ و چاوت له ژه ننگ و ژاری گوناھ و فساد پاکه ره وه.

۵- دل ما را که ز مار سرزلف توبخست

از لب خود به شفاخانه ی تریاک انداز

دلّی نیمه که به دست ماری سهیری زولقی تۆوه بریندار بووه (گه زراوه)، به تریاک له شفاخانه ی لیوی خۆته وه تیماری که. بخت: بریندار بووه، گه زراوه، سازاردراوه. شفاخانه: شوینی شفاوه رگرتن و چاکبوونه وه، نه خۆشخانه. تریاک / تریاتی: دژه ژهر، چهند مادده یه کی تیکه لا وکراوه که دژی ژهری ماران گه سته به کاره ی تراوه وشه یه کی یۆنانیسه و له فارسیدا بووه ته تریاک و له عه ره بیدا (تریاق/دریاق) وه.

نیستا هم وشه یه بۆ واتای (تلیاک / تریاک-نه فیون) به کار ده یئیریت. پرچی یار ماریکه دلّی نیمه ی گه ستروه، ده ئه ی یار نهو دلّی برینداره مان به تریاک لیوت که (ماچ/ قسه له گه ل کردن) ه. شیفاه بده و بیخه ره نیو شفاخانه ی لیوت ته وه.

۶- ملک این مزرعه دانی که ثبانی نکند

آشنی از جگر جام در املاک انداز

نه زانی که مولک (مولکداری) هم کیلگه یه به رده وام نابی، که وایه له جگه ری پیکه وه ناگرئ به رده ره مولک و نه ملاکه وه.

ملک: مولک یا ملک به واتای مولک، مال یا خود خاوه نداری و مولکداری دیت.

مزرعه: کیلگه مه به ست له م کیلگه یه دونیا یه.

دانی: نه زانی.

ثبانی نکند: به رده وام نابی، نامینیت ته وه.

له جگه ری پیکه وه ناگر به رده مانه مولک و مال: واته مه ی بنۆشه و گوئ به سه روه ت و مالی دونیا مه ده نه مه ش وه که وایه ناگر ت ت به رده ایبت.

ئه ی ریواری عه شقی حقه، نه زانی دونیا و مولکی دونیا بۆ که س نامینیت و نه ماوه، که وایه دلّی پی خۆش مه که و مه شغوئی عه شقی یاری حقه به و ناگر به رده ره مولک و مالی دونیا یی و له دلّی دهر که.

۷- غسل در اشک زولم کاهل طریقت گویند

پاک شواول و پس دیده بر آن پاک انداز

له فرمیسکدا خۆم شوش، چونکه شه هلی ته ریقه ت ده لئین، سه ره تا پاک به وه و پاشان سهیری نهو پاکه بکه.

غسل زدم: غوسلم کرد، خۆم شوش، خۆم پاک کرده وه. گویند: ده لئین.

پاک شو: پاکه ره وه.

دیده انداز: سهیری که.

له به ره وه ی که پیران و شه هلی ته ریقه ت ده لئین: به ره وه ی سهیری مه عشوقی پاک و یاری حقه بکه ییت یابجیته جزوری نهو پاکه وه خۆت پاکه ره وه منیش له فرمیسکدا غوسلم کرد و به فرمیسک و گریان خۆم پاک کرده وه.

ابن عربی سه باره ت به گریان ده لئین: ((البكاء عرق القلب خجلا من الذنب)) گریان ئاره قی دلّی له شه ره مزاریدا له تاو گوناھ خواجه مه به ستی له م گریانی شه ره مزاریه یه.

هم به یته له (عیوضی) دا نه هاتووه و واتا که شی له واتای به یتی (۴) نزیکه، به لام له به ره وه ی نوسخه کانی دیکه هم به یته یان هینابوو، به نا چاری نووسیمان وه.

۸- یارب آن زاهد خودبین که بجز عیب ندید

دود آهیش در آینه و ادراک انداز

خوایه نهو زاهیده خۆیه سه نده ی که جگه له عه یب هیچ نابین، دوو که لی ئاهیک بجه ناویننه ی ئیدراکییه وه.

خودبین: خۆیه سه ند. بجز: بیجگه، جگه. ادراک: دهر کردن، هه ستردن.

نهو زاهیده خۆیه سه نده ی که ته نیا عه یب ده بین و هه میشه خه ریکی ره خنه گرتنه له عارفان و هه ره یه کانیا ن ده بین، خوایه دوو که لی ئاهیک عارفان بجه نیو ئیدراک و هه ستی تا ناویننه ی هه ستی لیل کات و ئیدی هه ست به هیچ نه کات تا ره خنه بگریت.

(خودبین) به واتای خۆین دیت خۆبین و جگه له عه یب هیچ نه بین، نهو دهره نجامه به ده سه ته وه ده دات که خۆی زاهید هه مووی عه یب و عاره.

۹- چون گل از نکبت جامه قبا کن حافظ

وین قبا در ره آن قامت چالاک انداز

حافظ، له خۆشی بۆنی نه وه وه خیره که ت وه ک گول بدرینه، هم خیره یه ش له رپی نهو به ژنه شیاوه دا دانی.

غەزەلى دووسەد و پەنجا و نۆبەم:

بەحرى موجتەسى ھەشتى مەخبونى ئەسلەمى موسبەغ

(مفاعىلن فعلاىن مفاعىلن فع لان)

۱- ھزار شکر کہ دیدم بە کام خویشت باز

ز روى صدق و صفا گشته با دلم دمساز

ھزار شوکر کہ دیسان بەو شیوہیەى ھەزم دەکرد تۆم بینى، لە پرووى راستى و سەفا
(پاکى) یەوہ لەگەڵ دلمدا ھاودەمى.

بە کام خویش: بە ئاواتى خۆم، بە وشىوہى ھەزم دەکرد.

دەمساز: ھاودەم، ریکساز و ھاوڕاز.

ئەى یار ئاواتم بوو کہ تۆ ببینم کہ بە راستى و بە پاکى ھاودەم و ھاوڕازى دلم بیت ھەزار
سوپاس بۆ خوا کہ بەو ئاواتە گەیشتم و چۆن ئارەزووم بو ئاوا تۆم بینى.

۲- روندگانِ طریقتِ رہِ بلا و رزند

رفیقِ عشقِ چه غم دارد از شیب و فراز

رئیبوارانى تەریقەت رینگەى بەلا دەبرن رەفیعى عەشق چ باکى ھەیە لە نشیو و ھەراز.

روندگان: رئیبواران، ئەوانەى بەرپۆن.

رە بلا و رزند: رینگەى بەلا دەبرن، بەرپۆنگەى کە دەپۆن کە پەرە لە دەردیسەرى و بەلا.

رئیبوارانى تەریقەت، ئەوانەى کە رینگەى عەرفان و عەشقى ھەقیقیان گرتۆتە بەر رینگەیان
ھەلبەزاردووہ کە پەرە لە دەردەسەرى و بەلا، بەلام ئەوان کە رەفیعانى عەشقن و عاشقن چ باکیان
لە ناپەرەھەتى و لاواز و نشیوى رینگەى عەشق ھەیە و کەى لیبى دەترسن.

۳- غم حبيب نھان بە ز بچست و جوى رقيب

کہ نیست سینهى اربابِ کینه محرم راز

واچاکترە غەمى عەشقى دۆست لە ھەولئى زانىنى رەقىب پەنھان بىت و نەيزانى چونکە
سنگى نەربابى رق و کینە مەحرەمى رازى نيبە.

نھان بە: واچاکترە پەنھان بىت.

جست و جوى: ھەولئى زانین، گەران و بەدواداچوون.

ارباب کینە: گرووبى رق و کینە، مەبەست لە رەقىبە، کە سنگى پەرە کینە.

جامە قباکىن: خیرقە بدپینە. چالاک: شیاو، شایستە.

خواجە لێرەدا بەخۆى دەلئى ئەى حافز: کەبۆنى یارت کرد و ھەستت بەھاتنى کرد،
ھەرۆک چۆن گول پەرەکانى ئەدپینیت و ئەپشکوویت تۆش خیرقە کەت بدپینە و پارچە پارچەى
کە (ئەم نەریتەش عارفەکان لەخۆشى دا دەیان کرد) و لەبرى گول ئەم خیرقە شیتال شیتالەش
لەبەرپۆى ئەو یارە قامەت ریک و شیاوہدا بلاوکەرەوہ بابەسەریدا بپروات، وەک چۆن گول
فەردەدەنە بەرپۆى خۆشەویستیک.

وهك همميشه خواجه پيويويه پيويسته و واچاكثره غه‌می عه‌شقی یاری حهق و نهينيه‌کاني تهو عه‌شقه له‌سنووری زانين و هه‌ولتي ره‌قيب و نامه‌هره‌ماني عه‌شق به‌دووربيت و نه‌يزان، چونکه ناپياريزن و بلاوی ده‌کهنه‌وه له‌م به‌يته‌دا خواجه ره‌قيبمان به‌شياروی بونه مه‌هره‌می رازی غه‌می عه‌شقی دؤست نازانيت چونکه ته‌وانه سنگيان پرله‌کينه و له‌گروویي رق و کينه‌وه‌رانن، بؤيه ده‌لي: واچاكثره نهينيه‌ه عيرفانييه‌کان (غه‌می دؤست) له‌ره‌قيبمان په‌نهان بيت چونکه سینه‌ی گروویي کينه و رق مه‌هره‌می عه‌شقی حهق نييه.

۴- چه فتنه بود که مشاطه ی قضا انگيخت

که کرد نرگس مستش سیه به سرمه‌ی ناز

چ فیتنه‌یه‌ک بوو که نارایشگه‌ری قه‌زا به‌ریا‌یکرد، که‌چاوی مه‌ستی به‌کلی ناز ره‌شکرد. فتنه انگيخت: فیتنه‌ی به‌ریا‌کرد، فیتنه‌ی هه‌لگیرساند. مشاطه: نارایشگر. مشاطه قضا: نارایشگه‌ری قه‌ده‌ر. سیه: سورمه، کل. چاوانی مه‌ستی یار خۆی بو خۆی مه‌ست و دل‌فین بوو، به‌لام که‌نارایشگه‌ری چاره‌نووس به‌سورمه‌ی ناز ره‌شی فیتنه‌یه‌کی به‌ریا‌کرد و فیتنه‌ی خسته نیوی عاشقان خواجه لی‌ره‌دا له‌گه‌وره‌یی تهو ناشویه ته‌دوی.

۵- بدین سپاس که مجلس منور است به دوست

گرت چو شمع جفایی رسد بسوز و بساز

به‌م شوکرانه‌یه‌ی که‌مه‌جلیس به‌دؤست روونا‌کبووه‌ته‌وه، گه‌ر وه‌ک مۆم سته‌می‌کت پی گه‌یشت بسووتی و بسازی. برین سپاس: به‌شوکرانه‌ی ته‌مه‌ی که، له‌بری سوپاسی ته‌مه‌ی که، به‌م شوکرانه‌یه‌ی که. منور: روونا‌ک ساز: بسازی. مادام کۆز و مه‌جلیس به‌یار روونا‌کبوته‌وه ئیدی ته‌مه‌ سوپاس و شوکرانه‌ی ده‌وی، به‌م سوپاس و شوکرانه‌یه‌ش گه‌ر وه‌ک مۆم- له‌مه‌جلیس‌دا ده‌سووتی- له‌م مه‌جلیسه‌ی دونیادا سته‌می‌کت پی‌گه‌یشت ته‌حه‌مولی بکه و بسازی. مادام دؤست له‌ژیانی عه‌شقتدایه‌ه‌مه‌ی سووتانی دنیا مه‌خۆ و سوپاس‌گوزاره‌ه.

۶- به نیم بوسه دعایی بخر ز اهل دلی

که کید دشمنت از جان و جسم دارد باز

به‌نیو ماچ دوعایه‌ک له‌ئه‌هلی دلنک بکړه، چونکه فینلی دوزمنه‌کانت له‌گیان و جه‌سته‌ت دور ده‌خه‌نه‌وه.

نیم بوسه: نیوه‌ماچ. بخر: بکړه. کید: فینل، حيله.

دارد باز: دوورده‌خاته‌وه.

خواجه خۆی به‌ئه‌هلی دل / عاشقانی عارف ده‌زانیت و ده‌لی ته‌ی یار ته‌وانه دوعایان گیرایه و فروفینلی دوزمنت له‌رۆح و جه‌سته‌ت دوورده‌خه‌نه‌وه بؤیه به‌نیوه ماچیک دوعایه‌کیان لی بکړه.

۷- فکند زمزمه‌ی عشق در حجاز و عراق

نوی بانگِ غزلهای حافظ از شیراز

ئاواز و نه‌غمه‌ی غه‌زه‌له‌کاني حافظ له‌شیرازه‌وه له‌حیجاز و عیراق بلاو کرده.

فکند: بلاو کرده‌وه. زمزمه: ورته‌ورت، ئاواز.

غه‌زه‌له‌کاني حافظ له‌شیرازه‌وه ئاوازی عه‌شقی له‌مه‌ککه و عیراق (اصفهان و ده‌ورو به‌ری) دا بلاو کرده‌وه، واته: حافظ به‌ عه‌شقی نیو غه‌زه‌له‌کاني ناوبانگی ده‌رکرد.

غەزەلى دووسەد و شەستەم:

بەحرى موجتەسى ھەشتى مەخبونى ئەسلەمى موسبەغ
(مفاعىلن فعلاىن مفاعىلن فع لان)

۱- منم كە دىدە بە دىدار دوست كىردم باز

چە شىكر گویمت ای كارساز بىندە نواز

منم كە چاوانم بە رووى دۆستدا ھەلھەپناوھ چ سوپاسىكت بىكەم ئەى كاررىكخەرى بەندە
دلتەواى كەر.

كارساز: كاررىكخەر، كارسازىنەر - مدبر الامر - يەككە لەسيفاتەكانى حەق.

بىندە نواز: بەندە دلتەواى كەر - مېھرەبانى لەگەل بەندەدا.

خواجە لەم بەيتەدا بەدىدارى دۆست گەيشتووه، ئەم دىدارەش گەيشتن بەرووى جوانى يارى
حەق و جىلوھى جەمالى ئەو - سەرسامى كىردووه وەك بلىنى باوهر بەخۆى ناكات، بەپرسىيار و
سەرسورمانەوھ دەلى منم كە چاوم بەرووى دۆستدا ھەلھەپناوھ و بەدىدارى جەمالى حەق
گەيشتووم؟ ئەى خوداى كارساز و بەندەنەواز لەسەر ئەم نىعمەتە گەورەيە چ سوپاسىكت بىكەم؟

۲- نىازمىد بلا گو رخ از غبار مشوى

كە كىمىاى مُراد است خاك كوى نىاز

بەوعارفە كەپتويستى بەبەلا (نارەحەتەكانى عەشق) ھەيە بلى روخسارى تۆزاويت
مەشۇ، چونكە خاك و تۆزى كووچەى پتويستى كىمىاى موراد و نارەزووه.

نىازمىد: ئەوكەسەى كەپتويستى بەشتىكە، موحتاج. گو: بلى.

مشوى: مەشۇ، پاك مەكەرەوھ. كىمىا: نىكسىر.

ئەوكەسەى كەپتويستى بەبەلا و نەھاتىيە، عارفى / عاشقى حەقە كە وازى لەخۆشى و
لەزەتى دونيا ھىناوھ و لەنىو نارەحەتەكانى عەشقدا بەدوى مەعشوقدا دەچىت، خواجە
لېرەدا بىنەمايەكى گىرنگ بو عارف / عاشقەكان بەيان دەكات و پىيان دەلېت: گەرد و تۆزى
كووچە و كۆلاننى يار لە روخسارتان لامەبەن و مەيشۆن، چونكە ئەو خاكە كىمىا و نىكسىرە و
بەموراد و ناواتى خۆتانتان دەگەيەنېت.

۳- بە يىك دو قطرە كە اىثار كىردى ای دىدە

بسا كە بر رخ دولت كنى كرىشمە و ناز

ئەى دىدە (چا) بەيەك دوو دلۆپ كەكردتە قوربانى بەسەر رووى بەختدا نازى زۆر دەكەيت.
دولت: بەخت، ئىقبال.

ئەى دىدە و چاوانم ئەزانى فرمىسك رزاندىن و غەرىبى كىردن لەدەرگاى ياردا كارىگەرى زۆر
گەورەى ھەيە و بەيەك دوو دلۆپ فرمىسك كە لەپىناو ياردا رزاندىن و كىردتە قوربانى بەختى
چاكت دەبېت و بەئاوات دەگەيت بەسەر رووى بەختەوھ ناز و كرىشمەى زۆر دەكەى.

بەكورتى گىريان و فرمىسك رزاندىن رىگەى گەيشتنە بەخۆشەختى و بەختەوھى، گىريان
لەبەر خوا لای حەق زۆر خۆشەويستە و ھەزەرەتى موھمەد-د-خ- فەرموويەتى كە دووچا و
لەدوواژدا ناسوتىن يەككىيان چاويكە لەبەرخوا و لەترسى خوا بگىرەت و ئەوى دىكەيان
چاويكە كە لەبەرخوا ئىشك دەگرېت.

۴- طہارت ار نہ بخون جگر کند عاشق

بە قول مغنى عشقش دُرست نىست نماز

گەر عاشق بەخوينى جگەر دەستنوئىز ھەلنەگرى بەفتواى موفتى عەشق نوئىزى دروست نىيە.
طہارت: خۆپاككردنەوھ، دەستنوئىز (لېرەدا لەم واتايە ھاتووه).

درست نىست: دروست نىيە، قەبوول نىيە.

(خوينى جگەر) نارەحەتەكەيشان و رەنج و مەينەت بىينە، دەستنوئىز گىرتن بەخوينى
جگەرىش خۆئامادەكردنە بەمەينەتى و بەلا و نارەحەتى، دىسانەوھ خۆئامادەكردنە بە مجادەلە
و رىازەت و خۆبىسى كىردن و چلەكېشى.

دەستنوئىز گىرتن و خۆپاككردنەوھ فەرز نىن بەلام لەپىنداويستىيەكانى نوئىزىن و بەبى
دەستنوئىز نوئىزكردن دروست نىيە، نوئىزى عەشقى حەق / يارىش دەستنوئىزىكى تايبەتى ھەيە
كەبەخوينى جگەر دەگرېت و موفتى عەشق فتواى داوھ كەنوئىزى عەشق بەبى ئەم
دەستنوئىزە دروست نىيە و بەتالە.

دەستنوئىز گىرتن بەخوينى بو نوئىزى عەشق يادخەرەوھى گوتەى ((فى العشق ركعتين لا يصح
وضوءهما الا بالدم)) ي مەنسورى ھەللاجە - قدس سرە - واتە: لەعەشقدا دوو ركعات نوئىزى
عەشق ھەيە كە دەستنوئىزىيان تەنيا بەخوين دەگرېت. { لاھورى، ج ۳، ۱۸۲۵ }

لېرەدا مەبەست لە موفتى عەشق ھەللاجە، واتە بەقسەى موفتى عەشق - ھەللاج - گەر
عاشق بەخوينى جگەر دەستنوئىز نەگرېت نوئىزى دروست نىيە.

۵- غرض كرىشمەى حسن است ورنە حاجت نىست

جمال دولت محمود را بە زلف اياز

مه بهست نازی جوانییه، نه گه رنا جوانی ئیقبالئی سولتان مه حمه مد پیویستی به زولفی نه یاز نییه.

غرض: مه بهست، مه بهست له (محمود و ایاز).

سولتان مه حمه مدی غه زه نوی نه یازی غولام و خزمه تکاریه تی، له چیرۆکه میللییه کانداهاتوه که سولتان مه حمود هم غولامه ی زۆر خوشیستوه و تاراده ی عاشقی بووه.

واته: مه بهست له عه شقی سولتان مه حمود بۆ نه یاز ناز و جیلوه ی جوانییه، گه رنا جوانی و به ختی سولتان مه حمود پیویستی به زولفی نه یاز نییه بۆ نه وه ی بیرازی نیته وه.

لاهوری له شه رحه عیرفانییه که ییدا هم به یته ی به عه شقی حه ق بۆ عاشقان لیکداوه ته وه. { لاهوری، ج ۳، ل ۱۸۲۴ }

۶- ز مشکلات طریقت عنان متاب ای دل

که مرد راه نیندیشد از نشیب و فراز

نه ی دل روو له گرفته کانی ته ریقه ت وهرمه گپره، چونکه پیای ریگه بیر له نشیو و هه وراز ناکاته وه.

عنان: هه و سار- ره شو.

عنان متاب: روو وهرمه گپره، پشت هه لمه که (واته: هه و ساری ته سپه که ت مه گره و رووت له و گرفته تانه وهرمه گپری).

مرد راه: پیای ریگه، ریگه زان، ریبار. نیندیشد: بیر ناکاته وه، ناترسیت.

(مرد راه) عازف و ریباری ریگه ی حه ق و ریگه زانه کانن، خواجه نامۆژگاری یا سپی دلئی خۆی ته خاته وه که نه ی دل ریگه ی عه شق و ته ریقه ت گرفتی زۆر تیدایه وه که هه ر ریگه یه که هه وراز و نشیوی تیدایه، تۆ که ملی ریگه ی عه شق و ته ریقه ت گرتوه، به رده وام و سه ر راست به و له به رده م گرفته کانداهاتوه وهرمه گپره و له ری لامه ده- گرفته کان خاوت نه که نه وه و نه ت له نگینن - چونکه که به که سیک ده گوتری ریبار و پیای ریگه نیدی هه وراز و نشیوی ریگه نایترسیتی.

۷- درین مقام مجازی بجز پباله مگیر

درین سراچه ی بازیچه غیر عشق مبار

له م مه قامه مه جازییه دا جگه له پباله به ده سته وه گرتن هیچی دیکه مه که و له م خانۆچکه ی بازیچه دا جگه له عه شق هیچ کاریکی دیکه مه که.

سراچه: خانۆچکه، مالۆچکه. بازیچه: یاری مندالان. مبار: مه که، مه شغول مه به.

خواجه دنیای به (مقام مجازی) ناحه قیقی و خانۆچکه ی له هولعه ب و یاری منالانه داوده ته قه لّم.

نه ی دل / عازف / عاشق له م دنیاییه دا که مه قامی مه جازییه و حه قیقی نییه و خانۆچکه ی یاری منالان و له هولعه ب، جگه له پیاله ی شه راب / عه شق و عاشقی مه شغولئی هیچی دیکه مه به.

۸- من از نسیم سخنچین چه طرف بر بندم

چو سرو راست درین باغ نیست محرم راز

کاتی که سه روبه ری به ژنرێک له م باخدا مه حه رمی راز نییه من له سه روه ی دوو زمان چ قازانجیک ده که م.

سخن چین: دوو زمان، قسه هیننه ر و قسه به ر.

چه طرف بر بندم: چ قازانجیک ده که م، چ سوودیک ده به م.

هم باخه درکه یه له دنیا و، بیگومان سه روه دوو زمانی ده کات و نه ی نییه کانی نیو باخ به بۆنی خوش و رازه کانی حه قیقه ت و نه سه راره ئیلاهییه کان ده باته ده روه و بلاویان ده کاته وه، به لام خواجه ده لئی من چ قازانجیک له م ده مشپیه ی سه روه ده که م کاتی که هیچ مه حه رمه میکی نه سه رار و نه ی نیزان له م باخدا نییه، هم باخه که دارسه رووی به ژنرێکی تیدایه و نه ویش مه حه رمی نه سه رار نییه و هیچ نه ی نی نازانی.

واته: کاتی که باخی دنیا خاسانی خوا و نه ی نیی زانی تیدا نه بی بانه ی نی بلاویته وه چ سوودیکی هه یه، نه و نه ی نی و رازی حه قیقی نین.

۹- اگرچه حسن تو از عشق غیر مستغنی است

من آن نیم که ازین عشق بازی آیم باز

گه رچی جوانی تۆ پیویستی عه شقی غه یر (نه وانی دی، که س) نییه، به لام من نه وکه سه نیم که واز له م عه شق بازییه به به ینم.

آن نیم: نه وکه سه نیم. آیم باز: وازی نیم، په شیمان ببه وه.

نه ی خودا نه ی مه عشوقی حه ق نه ی جوان و جه میل ((ان الله جمیل و یحب الجمال)) گه رچی جوانی تۆ (قائم بزاته) یه و پیویستی به عه شقی که س نییه و له خۆیدا جوانی ره هایه، به لام من نه و که سه نیم که واز له عه شق بیتم که نه شرا تم پیویستی پیی نییه.

هم به یته جوان کردنی عه شقه و لیره دا عه شق له پینا و عه شق دایه، نه وه که له پیویستی مه عشوقه وه سه رچاوه بگریت.

۱- چه گویمت که زسوز درون چه می بینم

ز اشک پرس حکایت که من نیم غماز

چیت پیّ بلّیم، که له‌تاو سووتانی د‌روون چ ده‌کیشم، باسی وه‌زعم له ئەشک بپرسه چونکه من قسه‌گپ‌ه‌ده‌وه نیم.

سوز درون: سووتانی دلّ، سووتانی ناخ.

چه می بینم: چ ده‌کیشم، چیم به‌س‌ه‌ردی، چیمه به‌ده‌سته‌یه‌وه.

پرس: بپرسه. حکایت: حالّ و وه‌زعم.

نیم غماز: قسه‌گپ‌ه‌ده‌وه و قسه‌بلاکه‌ره‌وه نیم.

ئە‌ی یار: چیت پیّ بلّیم و باسی چیت بۆیکه‌م من قسه‌ناگپ‌ه‌مه‌وه تاباسی حالّی خۆمت بۆیکه‌م که‌چ ده‌ردێک له‌تاو ناگری دلّم (له‌دووریت) ده‌کیشم، له‌فرمیسکی چام بپرسه باباسی حالّی سووتانی دلّم بۆیکات.

۱۱- غزل سرایی ناهید صرافه‌ای نبرد

درآن مقام که حافظ برآورد آواز

له‌وشوینه‌دا که حافظ ده‌نگی هه‌له‌ئینا (شعیر بلی) ئیدی گۆرانی گوتنی ناهید - زوهره - ره‌ونه‌قی نییه.

غزل: جۆره‌ئاوازیکه، غه‌زه‌ل صرفه‌ای نبرد: سوودیکی نییه، ره‌ونه‌ق و جیلوه‌یه‌کی نییه.

مقام: شوین.

ناهید: ئە‌سه‌ستیره‌ی زوهره / ناهید که گۆرانیه‌ی گه‌ردوون ناسراوه و ئە‌سه‌ستیره‌ی هونه‌رمه‌ندان و شاعیرانه.

واته: شعیری حافظ هینده‌بلند و به‌هیزه، له‌وشوینه‌دا که حافظ ده‌سته‌ده‌کات به‌شیوگوتن ئیدی غه‌زه‌لخوینی ناهید / زوهره هه‌یج ره‌ونه‌ق و جیلوه‌یه‌کی نابێ.

له‌نوسخه‌جیاوازه‌کاندا ئە‌م غه‌زه‌له و غه‌زه‌لی پیشوو به‌شپه‌یه‌که‌تیکه‌لا‌بوون به‌سه‌ریه‌کدا که‌جیاکردنه‌وه‌یان لیکدی زۆر گرانه و ئە‌کری بلّین له‌توانای که‌سدا نییه - مه‌گه‌ر نوسخه‌یه‌کی دیرینی تۆکم و ته‌واو ناشکرا بیت - بۆیه به‌نده‌ته‌نیا رای (د.عیوضی)م وه‌رگرت و خۆم له‌هه‌رجۆره‌هه‌له‌بێژاردنیک پاراست.

غه‌زه‌لی دووسه‌د و شه‌ست و یه‌که‌م:

به‌حری موزاریعی هه‌شتی ئە‌خره‌بی مه‌کفونی مه‌قسور

(مفعول فاعلات مفاعیل فاعلان)

۱- ای سروناز حسن که خوش می روی به ناز

عشاق را به ناز تو هر لحظه صد نیاز

ئە‌ی سه‌رووی نازی جوان که جوان به‌ناز ده‌رۆی عاشقان هه‌ر ساته سه‌د پی‌وستیان به‌نازی تۆ هه‌یه.

سروناز: جۆریکه له‌داسه‌روو که بۆ رازاندنه‌وه‌ی جوانکارییه و له‌باخچه‌ی مالاندا ده‌پروین شپه‌یه‌کی زۆر جوانی هه‌یه.

{فره‌هنگ زبان فارسی - بهابادی / آلاشتی، سید علی رضوی بهابادی / حسین حسن پورآلاشتی، چاپ سوم، سال ۱۳۷۸، انتشارات بهاباد - یزد}

۲- فرخنده باد طلعتِ خوبت که در ازل

بُریده‌اند بر قدِ سروت قبای ناز

ته‌لعتی جوان و چاکت شاد و پیرۆز بیت که له‌ئه‌زله‌دا کراسی نازیان به‌به‌ربالای چون سه‌روتدا بریوه.

فرخنده: پیرۆز، شاد و موباره‌ک.

طلعت: ته‌لعت، روخسار، سیما.

بریده‌اند: بریویانه. قبا: کراس.

کراس به‌بالای که‌سیکدا برین په‌ندیکه به‌واتای شیابوونی ئە‌وه‌که‌سه بۆشتیک یاخود لێهاتن و به‌خشینی دروستی ئە‌وشته.

ئە‌ی یاری روخسار پیرۆز نازدار و به‌ناز، پیرۆز و شاد بیت روخساری موباره‌ک و جوانت که هه‌ر له‌ئه‌زله‌وه کراسی نازیان به‌بالای چون داسه‌روتدا بریوه و ناز هه‌ر له‌خۆت دیت.

۳- آن را که بوی عنبر زلف تو آرزوست

چون عود گو بر آتش سوزان بسوز و ساز

به‌وه‌که‌سه‌ی که ناره‌زووی بۆنی عه‌نبه‌ری پرچی تۆ ده‌کات بلی: وه‌ک بخور به‌سه‌ر ناگری سووتینه‌روه بسووتی و بسازی.

ساز/بساز: بسازی، خۆراگره‌ه و ناره‌زایی ده‌رمه‌په‌ه.

لێرەدا خواجە مەدحی عاشقبوون دەخاتەرۆو کە سوتان و خۆراگرییە لە ئاگری عەشقی یاردا. دەلی: ئەی یار بەو کەسە کە ئارەزوو و ئاواتی ئەوەیە بەو سەلی تۆ بگات و بۆنی پرچی عەنبەرینی تۆ بکات بلی: وەك بخوری سەر ئاگری سووتینەر بسووتی و بسازی (خۆراگرییە و نارەزایی دەرمەپەر).

بۆنکردنی پرچی بۆخۆشی مەعشوقی حەق جیلووی جەمالی و سیفاتی ئەو و سوتانی نیو ناگریش نەهامەتی و نارەحەتییەکانی سەرەپتی عەشقی.

۴- پروانە را ز شمع بود سوز دل ولی

بی شمع عارض تو دلم را بود گداز

سوتانی دلێ پروانە لە مۆمەوێیە بەلام توانەوی دلێ من لە دووری مۆمی رووخساری تۆوێیە.

عارض: روخسار گداز: توانەو.

بەرووردیک لەنیوان سوتانی پروانەو سوتانی دلێ خۆی دەکات و دەلی: پروانە کە لە مۆم نزیك دەکەوێتەو دەسووتی و سوتانی دلێ لەنزیکی مۆمەوێیە، بەلام توانەو و سوتانی دلێ من لەتاو دوورییە لە رووخسارت.

۵- از طعنه ی رقیب نگرده عیار من

چون زر اگر بَرند مرا در دهان گاز

لەتانهی رەقیب عەیارێ من کەم ناکات گەر وەك زێریش بیخەنە بەردەمی گازەو.

عیار: عەیارە، عەیار. نگرده عیار: عەیارم ناگەرێتەو، کەم ناکات و ناگۆریت. برند: ببەن، بچەنە. گاز: گاز.

من کە عاشقم و رەندم بەتانهی رەقیب کەم ناکەم و ریز و عەیارم کەم نابیتەو و ناگۆریت تەنانەت گەر لەت لەتیشم کەن و پارچە پارچەش یم هەرودە کە ئالتون / زێر ئەخەنە بەردەم گاز و دەپێرن هەرنالتونە و عەیارەکە کەم ناکات.

۶- دل کز طواف کعبه ی کویت و قوف یافت

از شوق آن حریم ندارد سر حجاز

دل کە لە توافی کەعبە کۆلانی تۆ تیگەیش، لە تاسە و شەوقی ئەو حەرەمەدا ئییدی نیازی چوونە حیجازی نییە.

طواف: تەواف، سوپانەو بە دەوری شتیکیدا (کەعبەدا) کە بەکێکە لە روکنەکانی حەج.

کعبە: کەعبە، کابە، قیبلە ی موسوڵمانان کە لە کاتی حەجدا حاجییان بە دەوریدا دەسوورێتەو (تەوافی دەکەن). وقوف یافت: تیگەیش، زانی.

حریم: حەرەم، شوین.

ندارد سر: نیازی نییە.

حیجاز: حیجاز، ولاتی حیجاز کە مەککە و کەعبە تیادایە.

ئە یار کە دلێم لە تەوافی شوینی دانیشتنی تۆ (کۆلانی تۆ) تیگەیش و هەستی بەو کرد لەخۆشی حەرەمی تۆو ئیدی نیازی چوونە حەجی نییە و هەر تەوافی دەوری تۆ دەکات.

چونکہ کوچه و کۆلانی مەعشوق (وجه الله) کەعبە عارفانە.

لەرستیدا عارفەکان کە عەشق و خۆشەویستی حەق دەچیتە دلپانەو ئیدی هەموو شتیکیان لادەسپێتەو و تەنیا حەق دەبینن و هەست بەو دەکەن، تەنانەت لە ابوبکر شەبلییەو گێراوەتەو کە دەفەر موی ((سمیت المحبة لمحبة لأنها تحو من القلب ماسوی المحبوب)) واتە: بۆیە خۆشەویستی بە (محبە) ناوێرێت چونکە جگە لە خۆشەویستی هەموو شتیکی لەدلدا دەسپێتەو. {لاهوری، ج ۲، ل ۸۷۱}

۷- هر دم به خون دیده چه حاصل وضو چو نیست

بی طاق ابروی تو نماز مرا جواز

بەردەوام بەخوینی دیده دەستنوێژ بگرم چ سوودیکی هەبە، چونکە بی تاقی برۆی تۆ مۆلەتی نوێژکردم نییە.

هر دم: هەر دەم، بەردەوام. وضو: دەستنوێژ.

طاق: تاق، کەوانە.

چه حاصل: چ سوودیکی هەبە، چ بەرھەمیکی هەبە.

جواز: مۆلەت، ئیجازە.

ئە ی من کە بەبی ئەو تاقی برۆی تۆ لە بەرامبەرم بێت نوێژم دروست نییە ئیدی بابەردەوام بەفرەمیسی خوینین دەستنوێژ بگرم، چ سوود و بەرھەمیکی هەبە.

لە بەرامبەردا بوونی تاقی برۆی یار حوزور نامادەگی لە کاتی نوێژدا واتە: من گەر لەبری ئاو دەستنوێژ بە خوینیش بگرم کە حوزوری دلێم نییە و تاقی برۆی یار لەدلدا حوزوری نەبی نوێژم دروست نییە.

لەرستیدا ئەمە مەرجی نوێژی عاشقانە.

۸- صوفی که بی تو توبه ز می کرده بود دوش

بشکست عهد چون در میخانه دید باز

سۆفی که بی تو (نه بونی تۆدات) تۆبهی له مەمی کردبوو شهوی رابردوو که ده رگای مه یخانهی به کراوهیی بینی په یمانه کهی شکاند.
بی تو: له بی تۆیدا، له نه بونی تۆدا.
باز: کراوه، به کراوهیی.

ئە یار ئەو سۆفییە کە لە بی تۆیدا - لە بەر نەچە شتنی چیژی عەشقی تۆ - وازی لە عەشق / مەهی هینابوو کە دۆینی شهو ده رگای مه یخانه / مه قامی محبه تی به کراوهیی بینی په یمانه کهی شکاند و دەستی کردهوه به مه ینۆشی / عەشقی تۆ.

لێره دا (دوش) به ناوه لگاری کاتی میسراعی دووهم لێکدراوه تهوه، ئە کرێ ناوه لگاری کاتی کاری میسراعی به که میش بیته و ماناکه به م شیوهیه ده بیته:

سۆفی که دۆینی شهو له بی تۆیدا تۆبهی له مه ینۆشی کردبوو که ده رگای مه یخانهی به کراوهیی بینی په یمانه کهی شکاند.

واته: له لێکدانه وهی به که مدا دیار نییه کهی سۆفی تۆبهی کردوو به لām ناشکرایه که شهوی رابردوو له تۆبه کهی پاشگه ز بووه تهوه.

له لێکدانه وهی دووهمدا به پێچه وانه وه، شهوی رابردوو تۆبهی له مه ینۆشی کردوو و ئە مرۆ په یمانه کهی شکاندوو، هه رچهنده به روونی دیار نییه به لām له رووی لۆژیکییه وه له پاش شهوی رابردوو هه رته مرۆ (کاتی نووسینی شیعه که) هه یه.

۹- چون باده باز بر سر خُم رفت کف زنان

حافظ که دوش از لب ساقی شنید راز

حافظ که شهوی رابردوو له لیبوی پیکه وه رازی بیست وه ک باده به چه پله لیدان چوو به بۆ لای خومه کان.

کف زنان: چه پله لیدان، که فکر دن (گه ر به مانای به که م به کار به یتریت سیفه تی حافظه و گه ر به مانای دووهم لیکبدریته وه سیفه تی شه رابه) به م شیوهیه:

کف زنان / چه پله لیدان:

دۆینی شهو پیکه شه راب رازی محیبه ت و عەشقی به حافظ گوت، هه ر بۆیه وه ک شه راب (چۆن له سر کوپه له کاندایه) دیسانه وه به چه پله لیدان و سه ماوه چوو سه ر کوپه له کان بۆ ئە وهی شه رابی زۆر بخواته وه.

کف زنان / که فکر دن: که دۆینی شهو پیکه شه راب رازیکی عەشقی به حافظ گوت، وه ک شه راب چۆن به که فکر دنه وه هه لده چیته و دیتته سه ره وهی کوپه له کانه وه حافظیش چوو سه ر کوپه له کان بۆ ئە وهی شه رابی زۆر بنۆشی.

جگه له دوو لیکدانه وه به بونی (دوش) له م به یته و به یته پيشوو دا - مه به ست له سۆفی خودی حافظه و په یوه ندی له نیتوان لیکدانه وهی به که می به یته پيشوو و ئە م به یته دا هه یه، به گشتی واتای هه ردوو به یته که به م شیوهیه یه:

سۆفی / حافظ که به بی تۆ / یار تۆبهی له عەشق کردبوو که ده رگای مه یخانهی عەشقی به کراوهیی بینی تۆبه کهی شکاند و دەستی کردهوه به مه ینۆشی کاتی که به که م پیکه دهنۆشی پیکه که رازیکی عەشقی پیکه گوت و له چیژ و له خۆشی / له تاو دا به سه ما و چه پله لیدانی عەشقه وه (سماع) چوو سه ر کوپه له کان و به ته واوی مه ست بوو.

غەزەلى دووسەد و شەست و دووہم:

بەحرى رەملى ھەشتى مەخبونى مەقسور
(فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان)

۱- بىر نىياد از تىمناى لبت كامم ھنوز

بىر اميد جام لعلت دۇردى آشامم ھنوز

ھىشتا ناۋاتى گەيشتن بەلىتۆم نەھاتۆتەدى و بەئومىدى جامى ياقوتىنئەھە ھىشتا خلتە نۆشم.
بىر نىياد: نەھاتەدى، دەر نەھات. كام: ناۋات. ھنوز: ھىشتا.
جام لعل: جامى ياقوتى، جامى سوورى شەراب، مەبەست لەلىيى يار و لىقاي ئەوہ.
دردى/درد: شەرابى بنى كوپەلە كە خلتە دارە، شەرابى خلتە دار.
(آشام) لە (آشامىدن) ە وە ھاتوۋە بەۋاتاي خوار دىنەوہ، نۆشكردن .
دردى آشام: خلتە نۆشى.

ئەي يار ناۋاتم ئەوہىيە كە بەلىيى تۆ بگەم و گويم لە قسەي شىرىنى رەھىمىت بىت بەلام
ھىشتا ئەو ناۋاتم نەھاتۆتەدى و بەئومىدى ئەوہى كە رۆژىك پىكى سوورى شەرابى تۆ يا
پىكى لىوت كە ساف و بى خلتە يە بنۆشتم / ماچكەم يا گويم لەدەنگت بى ھىشتا ھەر خلتە
نۆشم - خلتە نۆشى لەعەشقى ھەقدە خۆراگرتن و تەھەمول كىردنى نەھاتى و نارەھەتییەكانى
سەر رىگەي عەشقى مەحبوبى ھەقە - بەگشتى لە عەشقىدا ھىشتا بە ناۋات نەگەيشتوم بەو
ئومىدەي كە رۆژى بە ناۋات بگەم ھىشتا ھەر لەسەر نارەھەتییەكان خۆراگرم.

۲- روز اول رفت دىنم در سر زلفين تو

تا چه خواهد شد درين سودا سرانجام ھنوز

رۆژى يەكەم بەسەرى زولفى تۆ دىنم لەدەست دا، تا بزانى ھىشتا لەم ئارەزوۋەدا سەرەنجام
چى دەبى.

زلفين: ئەلئەرزى دەرگا، زولفى مەعشوق.

چەخواھد شد: چى دەبىت (لەداھاتوۋدا).

سودا: سەۋدا و ئارەزوو. سرانجام: سەرەنجام، عاقىبەت.

ئەي يارى ھەق رۆژى ئەزەل و سەرەتا لەجوانى زولفتدا دىن و ئىمانم رۆيشت ئىدى ھىشتا
نازانم سەرەنجام لەم ئارەزوو و سەۋدايەي عەشقىدا چۆن دەبىت و چى دەبىت.

۳- ساقيا يك جرعه ده زان آب آتشگون كه من

در ميان پختگان عشق خامم ھنوز

ئەي ساقى قومىكەم لەو ئاۋە ئاگرپەنگە (سوور) بدەرى، چونكە من لەنىوان كاملانى
عەشقىدا ھىشتا ناكامل و بى ئەزموموم.

جرعە: قوم. دە: بدە، بدەرى. آتش: ئاگر.

آتشگون: وەك ئاگر، ئاگر ئاسا، چون ئاگر.

پختگان: كاملان، بەتەجرىبە و ئەزموندار.

خام: ناپوختە، ناكامل و بى ئەزمون.

مەبەست لە (آب آتشگون = ئاۋى ئاگر رەنگ / چون ئاگر) شەرابە كە رەنگى سوورە وەك
ئاگر و گەرمى بەخشە. لەنىۋ ئەزموندار و كاملانى عەشقىدا خواجە خۆي بەبى ئەزمون
دەزانىت و پىپىۋايە كە مەي / عەشقى مرۆف پوختە و كامل دەكات.

بۆيە بەساقى دەلى: ئەي ساقى قومىكەم لەو مەيە سوور و گەرمى بەخشە بدەرى، تا وەك
عارفان كامل و ئەزموندار ېم چونكە من لەنىۋ كاملانى عەشقىدا ھىشتا ناكامل و خامم.

۴- از خطا گفتم شبى موى ترا مشك ختن

مى زند هر لحظه تيغى مو براندام ھنوز

شەۋىك بەھەلە گوتم (بۆنى) مووى تۆ وەك بۆنى مېسكى خوتەنە، كە لەو شەۋەۋە ھىشتا
ھەرساتە تيغى موو بەجەستەمدا دەچەقېت.

از خطا: بەھەلە.

ختن: خوتەن، ۋلاتى خەتاي خوتەن.

ۋاتە: شەۋىك بەھەلە بۆنى پرچى تۆم بە بۆنى مېسكى خوتەن چواند، كەچى لەداخ و
سەرسوپماندا ھىشتا ھەردەم و ساتە تيغى موو بەگىاندا دەچەقېت و نازارم ئەدات.

ۋاتە كەئەم لىكچوندا نەم كىرد لەسەرسوپماندا بەۋە من راست بۆتەۋە وەك تيغ
بەجەستەمدا دەچەقېت.

مەبەستى بەيتەكە ئەۋەپەكە ھەرگىز بۆنى مووى تۆ بەبۆنى مېسك بەراۋرد ناكىت و ئەم
كارە جىگەي سەرسوپمانە كەي مېسكى (حادت) بەبۆنى مووى (قدوم) تۆ دەكات.

لەفەرھەنگى عىرفانىدا (موو) مەرەبەي سىفاتە، ۋاتە ئەي يار شەۋىك بەھەلە سىفاتى تۆم
بەسىفاتى دۇنيايى چواند دوچارى خەجالەتى و سەرزەنشتىكى زۆر بووم.

۵- نام من رفتست روزی بر لب جانان به سهو

اهل دل را بوی جان می آید از نامم هنوز

روژتیک یار به هله له ناوی منی به سهر زماندا هاتووه، لای شهلی دل هیشتا بۆنی گیان له ناوم دیت و بۆنی ده کهن.

رفتست بر لب: به سهر لیودا هاتووه، به سهه زماندا هاتووه، هیتراره.
سهو: هله، به ریکه وت.

واته: روژتیک مه عشوق به هله له ناوی منی هاتووه به ده مدا له وساره ئیدی ناوی من بۆنی گیان / یاری گرتووه ئیشتاش نه هلی دل ههست بهو بۆنه ده کهن.

۶- پرتو روی تورا در خلوتم دید آفتاب

می رود چون سایه هر دم بر در و بامم هنوز

ههتاو تیشکی روهی تۆی له خه له تمدا بیینی، بۆیه ئیشتاش وهك سیبهر بهرده وام له دهر و باندا دیت و دهروات (تابه لکو جاریکی دیکه تیشکی تۆ بیینی).

پرتو: تیشک - رووناکی. در و بام: دهر و بان.

له کوردیشدا کهشتیک یا کهسینک وهك سیبهر بهشت و کهسیکی دیکه وه بنوسیت مانای زۆرمانه وه و نزیك بونه وه به.

له بنچینه دا ههتاو تیشک و رووناکی هه به، به لام ههتاویش گرفتاری رووناکی یاره، خواجه ده لی:

ئه یار که تۆ به رووناکی و تیشکی خۆته وه له خه له تخانه کهی مندا جیلوهت کرد و ههتاو ئه تیشکه تی بیینی و له جوانیدا سه رسام بو، بۆیه ئیدی له کاته وه ههتاو بوه ته سیبهری دهر و بانه کهم و ناروات - بهو هیوایه که به لکو جاریکی دیکه پرتووی جوانی تۆ دهر که ویتته وه -.

۷- در ازل دادست مارا ساقی لعل لبت

جرعهی جامی که من مدهوش آن جامم هنوز

ساقی لیوی یاقوتینت له نه زلدا قومی پینکی پیداوین که من هیشتا مهست و دلخۆشی ئه و پینکه م.

ساقی لعل لبت: ساقی لیوی یاقوتینت، لیوی یاقوتینت که وهك ساقیه.

مدهوش: مهدهوش، مهست.

لیوهی یاقوتینت وهك ساقی له پۆژی نه زلدا - الست بریکم - قومیکی شه رابی عشق پیداوین - به بروای عارفه کان خوا له نه زلدا عشقی فیری مرۆف کردووه و چل شهوی ئیلاهی

ههویری ناده می به عشقه وه شینلاوه - ئیدی له و کاته وه ئیمه مهستی پینکی تۆ بووین و من هیشتاش هه ره به پینکه مهست و مهدهوشم.

۸- ای که گفتی جان بده تا باشدت آرام دل

جان به غمهایش سپردم نیست آرامم هنوز

ئه ی ئه وه که سهی که گووت گیانت ته سلیم که تا یار بیته ئارامی دلت، گیانم سپارده غه مه کانی که چی هیشتا ئارامم نییه.

جان بده: گیان ته سلیم که، گیان به خسه بهخت که، گیان بکه قوربانی.
سپردم: سپاردم.

(آرام دل) لیتره دا مه عشوقه، خواجه به (ئه وه - رهنگه مورشید بیت) ئه ی ئه وه که سهی به منت گووت گیان بهخت که تا یادی ئارامی دل بیته ئارامی دلت، گیانم سپارده غه مه کانی عه شقی یار و که چی هیشتا ئارامم نییه.

۹- در قلم آورد حافظ قصه ی لعل لبت

آب حیوان می رود هر دم ز اقلامم هنوز

حافظ جاریک چیرۆکی (باسی) لیوی یاقوتینی تۆی به قه له م نووسییه وه، له وساره بهرده وام ئاوی حه یات له قه له مه کامم دهروات (هه رچی ئه نووسم وهك ئاوی حه یاته).

در قلم آورد: نووسییه وه، خستیه سهر په ره.

آب حیوان: ئاوی حه یات، ئاوی نه مری.

جاریکیان حافظ به قه له مه که ی باسی لیوی یاقوتینی تۆی نووسییه له پیرۆزی لیوی یاقوتینته وه له کاته وه ته واری قه له مه کانی حافظ پیرۆزبون و له بری مه ره که ب ئاوی نه مرییان لی ده چۆریت واته نووسیینه کامم وهك ئاوی نه مری وان و نه مرن ته مه ش له فه ر و پیرۆزی باسی تۆ وه به.

غەزەلی دووسەد و شەست و سېھەم:

بەحرى موجتەسى ھەشتى مەخبونى ئەسلەمى مۇسبەغ
(مفاعىلن مفاعىلن مفاعىلن فع لان)

۱- دلم رېودەى لولى وشىست شورانگىز

دروغ وعدە و قتال وضع و رنگ آمیز

دلم رېوتراوى لولى ئاسايەكى فیتنەئەنگىزەكە پەيمانى درۆ ئەدات و ەك پياوكوژانە و فریودەرە.

رېودە: رېوتراو، شەيدا و ئاوارە.

لولى: كولى، قەرەچ، دۆم - گۆرانىيىزى كۆلان گەر، جوان، رەمزى جوان بوون.

لولى وش: لولى ئاسا، جوانى ەك خوانى لولى.

شورانگىز: فیتنە ەلگىرسىنەر. دروغ: درۆ. وعدە: پەيمان.

قتال: بكوژ. قتال وضع: ەك قاتلان.

رنگ آمیز: فریودەر، مەكراو حیلە گەر.

دلم شەيدای يارىكى زۆر جوانى فیتنە و ئاشوب ەلگىرسىنەرە كە پەيمانە درۆكەنى فیتنە دەنيئەو ە لەقاتلان دەچيئە و فریودەرە.

لاهورى ئەگەرى ئەو ە دادەنيئە كە رەنگە مەبەست لە (لولى وش و شورانگىز و دروغ و حده و قتال و وضع رنگ آمیز) + شاخ نبات - بيت كە كچيكي لولى بوو ە حافظ شەيدای بوو {لاهورى، ج ۳، ل ۱۸۰۳}.

۲- فدای پيرهن چاك ماهرويان باد

ھزار جامەى تقوى و خرقةى پرهيز

ھزار كراسى تەقوا و خۆپارىزى بەفیدای كراسى دراوى جوانان بيت.

پرهيز: خۆپارىزى، دورو پەريزى و تەقوا.

خواجه لېرەدا ھەزاران كراسى تەقوا و خۆپارىزى عابيد و سۆفییە ساويلكەكان دەكاتە قوربانى كراسى دراوى جوانان.

زۆربەى راقەكاران (جوانان) بە (لوليان) ليكده دەنەرە، ئەوسادانەى كە بەكراسى دراويانەرە جوانیيە سروشتیيە كانيان درده كەوى، بەلام لاهورى لەشەرە كەيدا ئەم چيرۆكەى گيپراو تەرە

كەتيايدا ھاتووە: ((لە كتيبە ميژووييە كاندا ھاتووە كە شېخ اوحدالدين كرمانى - قدس سرە - لەسەمعدا گەرم دەبوو كراسى موريدانى دەدراند و سنگى دەنا بەسنگيانەرە - {لاهورى، ج ۳، ل ۱۸۰۴}

بەمەش ەك ھەميشە حافظ عابيدان و سۆفيلكەكان دەكاتە قوربانى عارفە/ عاشقە راستەقینەكان.

۳- فرشته عشق نداند كە چيست اى ساقى

بخواه جام و گلابى بە خاک آدم ريز

ئەى ساقى فریشتە نازانى عەشق چيیە، داواى پيئەك بکە و گولايويكيش بپريئینە بە خاكي ئادەمدا.

بخواه: داواکە. گلابى: گولايويك، واتە: ھيئدەى گولايويك، چەند دلۆيئەك.

لامى عارفەكان ئەو ئەمانەتەى كەخوای گەرە تەنيا بەمرۆقى داو، (عەشق) ە، بۆيە غەيرى مرۆقە ھيچ مەخلوقىكى ديكە تواناى ەلگرتنى بارى ئەمانەتى خوای - عەشقى - نەبوو، مرۆقە ەلگرت بۆيە فریشتە ەلگىز لەواتاى عەشق ناگات، ملاجلال الدين محمد دوانى ھۆى نەزانينى عەشق لەلايەن فریشتەو بۆ ئەو دەگيپرتەو ە كە عەشق بەرھەمى دوروى و داپرانە لەبەرئەو ەى فریشتە ەك مرۆقە لەحەق دورنەكەوتەو ە لەعەشق تیناگات و تەنيا مرۆقە ليئى تيدەگات. {لاهورى، ج ۳، ل ۱۸۰۴}.

عەشق لای خوا زۆر گەرەبە ە بۆيە بەمرۆقى داو بەگوتەى خواجه يحيى معاذ خوا فەرموويەتى: ((كەعەشق و خۆشەويستى لەغەيب ھاتەدەرەو ە گەيشت بەعەرش گەرەبەى دى و گەيشت بەكورسى بلندى بينى و گەيشتە بەھەشت نيعمەتى بينى و گەيشتە دۆزەخ سزای بينى و گەيشتە فریشتە عيبادەت و خواناسى بينى و گەيشت بە ئادەم مەينەت و نارەحەتییى بينى، لەويدا ەستا و گوتى: ئيمە لەماناى راز و راستیيە كاندا ھاوپريكين)).

ھەرچۆن بيت فریشتە لەعەشق بيئ ناگايە ئيدى لەنەشياويانەرە يالەنزيكيانەرە بيت لەحەق مرۆقيش ەلگري عەشق و مەينەتييە كانیەتى، خواجه لەم راستیيە عيرفانييە بەساقى دەلى: ئەى ساقى فریشتە نازانى عەشق چيیە، داواى پيئەك بکە و چەند دلۆيئەكيش ەك خيئ بپريئینە بەسەر گۆرەكەى ئادەمدا. كەئەو يەكەم كەس بو ئەم مەى/ عەشقى قەبوولكرد.

ميسراعى يەكەمى ئەم بەيتە ئەم دوو شيئەيەى ديكەى ھەيە:

(بە شکر آنکە بە حسن از فلک ببردى گوى = بەسوپاسگوزارى ئەو ەى كە لەفریشتەت

بردەرەو ە عەشق بوو بەشى تو) - سودى -.

فرشته را خبر نیست از عشق قصه مخوان - فریشته ناگای له عشق نییه باسی بۆ مه که) - لاهوری -

۴- غلام آن کلماتم که آتش انگیزد

نه آب سرد زند در سخن بر آتش تیز

غولامی ئەو وشانەم کە ناگر هەلدەگیرسینی، ئەئەو وشانە ی کە لە کاتی قسەدا ئاوی سارد ئە کات بە سەر ناگری تیزدا.

آتش انگیزد: ناگر هەلدەگیرسینی، واتە (ناخ دەهینیتە جۆش و خروش).

آتش تیز: ناگری تیز و خۆش.

خواجە خۆی دە کاتە غولامی ئەو وشانە ی کە دەروون دە خاتە جۆش و خروش و عەشق دەهینێ کە قسە ی عاشقانە و عاشقانە، ئەئەو وشانە ی کە جۆش و خروشی هەلگیرسای ناخ دانه مرکینیتەو و وە ک ئاوی ساردن کە بیکەن بە سەر ناگردا.

واتە: خواجە خۆی دە کاتە غولامی قسە ی عەشق نە قسە ی غەیری عەشق.

۵- فقیر و خسته به درگاهت آدمم رحمی

که جز ولای توام نیست هیچ دستاویز

فەقیر و خەستە هاتمە بەر دە گات، رەحمی کەم پێ بکە، چونکە جگە لە خۆشەویستی و (ولای) تۆ بە هیچ شتیکی دیکە ناتوایم داوا بکەم.

ولا/ ولاء: خۆشەویستی، نزیککی، وابەستەیی.

دستاویز: ئەو شتە ی کە بە هۆیەو بەتوانی داوا بکەیت، بیانو، هۆکار.

ئە ی یاری حەق، کە وتوو و ماندوو هاتمە بەر دە گات رەحمی کەم پێ بکە من جگە لە خۆشەویستی تۆ هیچ چاکە یا حەقی کەم نییه کە بە هۆیەو داوات لێ بکەم و بیکەمە بیانوو.

لە نۆسخە کانی (تیموری) دا ئەم روونکردنەو سوود بە خشانە سەبارەت بە (دستاویز) هاتوو:

لە (نودار قزوینی ص ۱۳۸) دا هاتوو: پیاویک داوای (سوالتی) لە بەخشندە یەک کرد، وتی: هۆکار (دستاویز) تۆ چیبە بۆ ئەم داوا کردنەت، سوالتکەرە کەش وتی: ئەو یە کە سالتیک لە مەو بەر داوام لێ کردی و پێت بە خشییم، گوتی: سلاو - ئافەربین - بۆ کەسێ کە بە خۆمان داوا لە خۆمان دە کات و پاش ئەو پاری دایە و ریزی لێ گرت.

هەر وەها ئیمام سجاد لە { مفتاح الجنان ص ۲۱۶ } دا فرموویەتی: ((الهي ليس لي و اليك الا عواطف رأفتك ولالي ذرية اليك مالا عوارف رحمتك)) واتە: ئیلاهی جگە لە میهر و

بەخشندە ی تۆ هیچ دەستپرسییە کەم نییه و جگە لە رەحمەتی بێ پایانی تۆش هیچ رینگە یە کیشم بەرەوتۆ نییه. {ص ۹۰۹}

۶- مباح غره به بازی خود که در خبر است

هزار تعبیه ی حکم پادشاه انگیز

بە یاری خۆت مەغرور مە بە چونکە لە (خبر) دا هەزار نەهینی جوانی حوکمی خۆای پادشا لادەر هە یە.

مباح غره: مەغرور مە بە. بازی: یاری.

خبر: گوته ی نقلکردووی پیاوچاکان کە ناگاتە ئاستی فرمودە کانی حەزرتی موحمەد - د.خ- چونکە سەنەد و بە لگە یان نییه.

تعبیه: جوانکاری نەهینی. پادشاه انگیز: پادشالادەر، پاشالابەر.

لە نۆسخە ی (تیموری) دا بە لگە بۆ ئەم واتایە هینراوە تەو، لە سیاست نامە دا هاتوو ((محمد نخشبى چنان مستولى گشت که وزیرانگیز وزیرنشان شد و پادشاه آن کردی که اوگفتی)) واتە ((محمد نەخشە بی، وادە سە لاتی گرتە دەست کە وەزیر لادەدا و وەزیری دادەنا و پادشاش ئەو ی دە کرد کە ئەو دە یگوت)). {ل ۹۰۹}

{دیوان حافظ، نسخە ی فریدون میرزای تیموری، بە اهتمام احمد مجاهد، زمستان ۱۳۷۹، چاپ اول، انتشارات دانشگاه تهران، تهران}.

لە هەندیک نۆسخە دا (خلخالی و شیوہ کانی) ئەم بەیتە نە هاتوو، لەو نۆسخانە شدا کە هاتوو جیاوازی زۆری هە یە.

میسراعی یە کەم ئەم سی شیوہ یە هە یە:

مباح غره به بازی خود که در خبر است - سودی -

مباح غره به بازی خود که در رخ توست - لاهوری -

مباح غره به بازی خود که در خطر است - تیموری -

هەر وەها میسراعی دووە مییش بەم شیوہ یە هاتوو: ((هزار تعبیه در حکم پادشاه انگیز)).

هەر چۆن بێ - جیاوازییە کێ ئەوتۆ لە واتا کاندای نییه و بەیتە کە لە مەسە لە یە کێ زۆر قوولێ جەدە لی مرۆڤ و چارە نووسی مرۆڤ دەدویت کە مەسە لە ی (قدریە و جبریە) یە. کە ئایا مرۆڤ خالقی کردووە کانیەتی و نازادی رەهای هە یە، یاخود مرۆڤ هێچی بە دەست نییه و تەنیا رۆبۆتێکە.

بۆ چوونی یە کەم بۆ چوونی (قدریە) کانه کە پێیان وایە مرۆڤ خۆی خالقی تەواوی کردارە کانی خۆیەتی و چارە نووس هیچ پە یوئەندییە کێ بەم مەسە لە یەو نییه و خۆای گەرە نازادی رەهای

داوه ته دهست مروښه كان له بهرامبهر شم بچوونه شدا بچوونى توندېره وى (جهبرى) ههيه كه پييان وايه ته ووى ورد و درشتى كرداره كان له لايهن خواويه و مروښه تنيا رښتيا كه به فرمانى شو كارده كات و خواهنى كردارى خوځى نيبه .

له راستيدا خواجه شم دوو ريبازه به توندېره و ده زانېت و به كه ميان به ناشكرا رت ده كاته وه . له (قدريه) مروښه ده لېت به يارى خوځت يا به بازووى خوځت مه غرور مه به چونكه له خه به ردا هه زاران چيرڅكى ده سه لانتى خوداى پادشان دهره اتوهه .

هه رهوك چون له فهر رموده و به سه رهاته كاندا چيرڅكى زورى ده ستى په روه ردگار گيردراوه ته وه كه راسته وخو به شدارى له دروست كردنى برباره تايبه تيبه كاندا ده كات .

واته: شم مروښه به يارى خوځت مه غرور مه به و ناكات له ده ستى په روه ردگار بيت كه حوكمى زورى ناديار و په نهانى ههيه و كهس ناتوانى بهرگرييان بكات . له به يتى دوايشدا دريځه به م مه سه له يه ده دات .

۷- بيا كه هاتف ميخانه دوش با من گفت

كه در مقام رضا باش و از قضا مگريز

وره كه هاتفى مه يخانه شوى رابردوو به منى گوت كه ره زامه ندى دهرېره و له قه دهر رامه كه . هاتف: فريسته ي جيهانى غهيب كه سروش بو شو ليا ده هيتى . مگريز: هه لمه يه، رامه كه .

شم مروښه، وره و له بهرامبهر قه دهرى ټيلاهيده هه لمه يه و به دل زامه ندى دهرېره چونكه دوپنى شوو فريسته ي سروش هيتى مه يخانه ي عه شقى حه ق شم قسانه ي به من گوت . واته: شم مروښه به بازووى خوځتدا مه نازه و مه غرور مه به و مل بو قه دهرى ټيلاهى بده و رامه كه له بهر قه دهر - چونكه شه سلن مروښه ناتوانى له بهر قه دهر هه لبيت - .

۸- پياله بر كفنم بند تا سحرگه حشر

به مى ز دل ببرم هول روز رستاخيز

پيكي شه راب به كفنه كه مه وه به سه ته تا به يانى رښتيا حه شر به مه ي ترسى رښتيا قيامت له دل دهر كه م .

بر كفنم بند: به سه ته به كفنه كه مه وه . سحرگه: به يانى، سپيده . حشر: رښتيا حه شر، رښتيا ليرسيته وه و حيسابى خودا له كه ل به نده كانيدا . ز دل ببرم: له دل دهر كه م . هول: ترس، بيم . رستاخيز: قيامت، زيندووبوونه وه .

له رښتيا ته نيا (عه شق / مه ي) يه كه به هاناي مروښه وه ديت، هه روهك خواجه خوځى ده لى: ((عشقت رسد به فرياد..... = عه شق شه گاته فريات)) بويه حافظ داوا ده كات له رښتيا مه رگيدا پيكي شه راب به كفنه كه يه وه به سه تر يت و بنر يته گوره وه، تا سپيده رښتيا حه شر كه رښتيا رښتيا ترسناكه له ترسناكى شو رښتيا دابك مندالى خوځى به جى ده هيتى سكه په كان سكه كانيان ده خه ن و خه لكى له ترسا وهك سه رخوشيان لى ديت وهك حه ق له سوره تى (الحج) دا باسى شو رښتيا ترسناكه ده كات و ده فهر مويت ((يا ايها الناس اتقوا ربكم ان زلزلة الساعة شىء عظيم (۱) يوم تروني، تذهل كل مرضعة عما ارضعت وتضع كل ذات حمل حملها وترى الناس سكرى وما هم سكرنى ولكن عذاب الله شديد (۲))).

خواجه به مه ي ترسناكى شو رښتيا حيساب و زيندووبوونه يه له دل دهر بكات و له بيري خوځى بياته وه .

۹- ميان عاشق و معشوق هيچ حایل نيست

تو خود حجاب خودى حافظ از ميان برخيز

له نيوان (عاشق و مه عشوق) دا هيچ په رده يه كه نيبه، شو خوځت په رده ي خوځتى حافظ له ونيوانه دا هه سه ته .

حایل: په رده، حيجاب . ميان: نيوان، نيونه ند . برخيز: هه سه ته، لاچو .

بوونه په رده ي خودى خو مان له نيوان ټيمه ي عاشق و مه عشوقى حه قدا مه سه له يه كى قولتى غير فانيه، هه ره وساوه كه مروښه له رښتيا خودايى دروستبوو كرا به به رجه سته ي خاكيدا ټيدى هاته نيو دنياي ماددى و مالوچكه ي بوونى ماددييه وه، هه ره بهر شه شه كه تاخومان (به جه سته مانه وه) هه بين په رده ي نيوان ټيمه وه سلى مه عشوقين و هه ره له كه ل لاچوونى خو مان (به مه رگ يان فها) به مه عشوقى حه ق شاد ده بين و يه كده گرين .

كار يگه رى شم مه سه له يه - په رده ي جه سه ته - ده قى جوانى شه ده بى هيتاوه ته ټارا كه لير ده هه نديكيان ده نووسينه وه و باسيان ده كه بين:

۱- حسين مه نسورى حه للاج - قدس سره -:

بينى و بينك انى يزاحمنى

فارفع بلطفك ائى من البين

واته: له نيوان من و تو دا خو مم په رده و جيا كه ره وه، به لوتفى خوځت خو م له نيوانه دا لابه ره و هه لى گره .

۲- ابوالسعید ابو الحیر: ((شیخ پی گوتم: پەردەى نىوان بەندە و خوا ناسمان و زەوى نىبىه، عەرش و كورسى نىبىه، گومان و منى تۆ حىجابە، هەلىگرە و لاىبە، بە خدا دەگەيت)).

۳- مەولانا جلال الدىن بلخى:

زىر دىوار وجود توى گنج گەر

گنج ظاهر شود ار تو ز میان برخیزی

لەژىر دىوارى بووندا تۆى گەنجى گەوهەر گەر تۆ لە نىواندا لاپىت گەنج دەردە كەوئىت.

۴- عىراقى:

گر عراقى برون شدى ز میان

دلبر اندر کنار داشتى

عىراقى گەر لە نىواندا لاچوبابى يارم لە تەنىشتدا دەبوو. { تىمورى، ل ۳۹۸ }

۵- مىر محقق حسينى: لە نىوان گيان و ياردا هىچ دوورىبەك نىبىه، مەقسود و ئامانج حاسلە

بەلام تۆ حەوسەلەت نىبىه و ناتوانى هەستى پى بکەيت. { لاهورى، ج ۳، ل ۱۸۰۹ }

۶- امام كاظم:

((لبس بينه و بين خلقه حجاب غير خلقه))

واتە لە نىوان ئەو دروستكراوه كانىدا پەردە نىبىه، جگە لە خودى مەخلوقات خۆيان.

۷- امام سجاد:

((وانك لا تحتجب عن خلقك الا ان تحببهم الا عمال دونك))

واتە: تۆ لە بەندەكانت نادرنىت و پەردەتان لە نىواندا نىبىه جگە لە وەى كە ئەوان بە كردهارەكان

خۆيان دەبنە پەردەى سەرخۆيان.

۸- فرید الدین عطار نیشاپوری:

مادرین ره حجاب خویشتم

ورنه روی تو در برابر ماست

واتە: ئىمه لەم رىگەيەدا پەردەى خۆمانىن، گەرنا رووى تۆ لە بەرامبەر ئىمه دایە.

۹- خواجوى کرمانى:

ز روی خوب تو گفتم که پرده برفکنم

ولى چو درنگم پرده و رخ تو منم

وتم پەردە لە رووى جوانت لادەم، بەلام كە سەير دەكەم - ورد بوومەوه - پەردەى تۆ

منم - خۆمم - . { تىمورى، ل ۹۱۰ }

۳۵۱

ئەم داوايەى حافظ بۆخۆى ئەكرى وەلامدانەوه و بەدەمەوهچوونى فەرموودەى قودسى ((اترك نفسك وتعال)) نەفست بەجىي بەئىلە و وەرە، ئەم بۆچوونە عىرفانىبە و اىكردووه كە عارفەكان بەهىچ شىوہىەك ئاور لە جەستە نەدەنەوه و ئىهمالى بکەن تەنانەت تائەو رادەيەى كە گۆشەگىرى هەلبۆئىرن و پشت لەژيانى كۆمەلايەتى و واقعى بکەن.

بەهەر حال خواجە حافظ وەك تەواوى عارفەكانى دىكە ئەم راستىبە عىرفانىبە دەردەبەرىت كە لە نىوان عاشق و مەعشوقدا هىچ پەردەيەك نىبىه و خوا زۆر نزىكە لە بەندەوه وەك حەق لە سورەتى (ق) تايەتى (۱۶) دا دەفەرموئ ((ونحن اقرب اليه من حبه الوريد)) واتە: ((ئىمه لەپەرەگى بناگويى مرۆڤ لىنى نزىكترىن))، تەنانەت پىغەمبەر - د.خ - باس لە (نفعات: هەناسە)ى رەجمانى دەكات كە خوا هەندە لە بەندەكانى نزىك دەبىتەوه تائاستى هەستكردن بەهەناسەى حەق.

لەگەل ئەم نزىكىبەى حەقدا ئىمەى مرۆڤ بەهۆى لاوازى جەستەيىمانەوه هەستى پى ناكەين بۆيە تەواوى عارفەكان و- لىرەدا - خواجە داواى لا بردن و لاچوونى ئەم پەردەيەى جەستە دەكەن.

غەزەلی دووسەد و شەست و چوارەم:

بەحرى رەمەلى هەشتى مەحزوف
(فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن)

۱- ای صبا گر بگذری بر ساحل رود ارس

بوسه زن بر خاک آن وادی و مُشکین کن نفس

ئەى سەبا گۆزەرەت بە کەنارى رووبارى ئاراس کرد خاکی ئەو دەشتە ماچ کە و نەفەست ميسکبارکە.
بگذری: گۆزەربکەى، گۆزەرت کرد. ساحل: کەنار.
ارس: ئاراس، رووبارى ئاراس کە دەکەوێتە نێوان ئێران و روسیا، لە نزیک نازەربایجان و تەبەریزەو.

بوسەزن: ماچ بکە، ماچکە. وادی: دەشت.

ئەى سەبا گەر رویشتی بۆلای تەبەریز و رووبارى ئاراس خاکی ئەو ناوە ماچکە-کە یار لەوێتە- چونکە یار بەسەریدا رویشتوو و هەناسەت ميسکداربکە.

بەپای د. غنى و (هرويش لهوى وەرگرتوو) {هروى، ج ۲، ل ۱۱۳} ئەم غەزەلە بۆ شاھ شوجاع گوتراوە کاتى کە لە تەبەریز بوو، بۆیە خواجە بەسەبا دەلى، ئیستا کە یار لە تەبەریزە و بەدەشتى دەورووبەرى رووبارى ئاراسدا تێپەریو و ئەو خاکە بۆنى گرتوو - کەبۆنى ميسکە - بۆیە گەر رویشتی بۆ ئەوى خاکی ئەوناوە ماچکە تاهەناسەت بۆنى ميسک بگرت و بۆغۆش بێت.
بەبۆنى ناوى رووبارى ئاراس، هەر لێکدانەوێهەکی عیرفانى لەبەیتە کە دەسەندریتەو و ناکرێ لێکدانەوى عیرفانى بۆ ئەم بەیتە بکریت، هەرچەندە لاهورى رووبارى ئاراسى بە (دەریای ئەحەدیەت - یەکتایی) ناودەبات.

۲- منزل سلمی که بادش هردم از ماصد سلام

پر صدای ساربانان بینی و بانگ جرس

مەنزلی سەما کە لەئێمەو بەردەوام سەد سەلامى لى بێت بە پر لە دەنگى وشترەوانان و زەنگەکانى دەبینى.

سلمی: سەما، ناوی ئەدەبى مەعشوقە.
ساربان: وشترەوان.
صد سلام: سەد سلاو، سەلامى زۆر.

ئەى سەبا کە دەروى بۆ لای یار، مەنزڵگەى یار- لەهەرساتە هەزاران سەلامى ئیمەى لیبیت - بەم شیوێه دەبینى و پرە لەدەنگ و هاواری وشترەوانەکان و تەقەتەقى زەنگى ملی وشترەزۆرەکان. بەم پێیە لێردەدا خواجە مەنزڵگەى یار بەسەبا دەناسینى.

۳- محمل جانان ببوس آنگه به زارى عرضه دار

کز فراقتم سوختم ای مهربان فریادرس

کەژاوەى یار ماچکە و ئەوکاتە بەگەریانەو عەرزى کە، کە لە دووریدا سووتام ئەى مېهرەبانى فریادرس.

محمل: کەژاوە. ببوس: ماچکە. آنگە: ئەوکاتە.

بەزارى: بەگریان و زارییەو. عرضه دار: عەرزى کە، پێی بلى. سوختم: سووتام.
ئەى سەبا کە گەیشیتە لای یار کەژاوەکەى ماچکە و بەگریان و زارییەو حالى منى عەرزکە کە ئەى مېهرەبانى فریادرس لەدووریتدا سووتام.

۴- من که قول ناصحان را خواندمی قول رباب

گوشمالی دیدم از هجران که اینم پند بس

من کە گوتەى نامۆژگارى کە رانم بەناوازی رباب دایە قەلەم (گوى بادن) یکم لەهيجران بېنى کە ئەمەبوو پەند بۆم و بەسمە.

قول: قسە- لەجاری دووهمدا بەمانای- ئاواز و نەغمە هاتووە -.

گوشمال: گوى بادن، گویراکیشان بەمەبەستى تەمى کردن و مۆجیاری کردن، تالى تەلى بەساز و کەمانچە بەدوکه- برغویەکی دارینە وە پێچراو و سەریکی پانى وەك گویى هەیه و لەکاتى ریککردندا ئەوسەرە پانە بادەدریت و ریکدەکریت، خواجە ئەم گویبادانەى بەکارهیتاوە. ئەو دەلى: من کە گویم بە قسەى نامۆژگارى کەران نەتەدا و قسەى ئەوان و نەغمە و ئاوازی روبام لایەك بوو، کە هيجران و دوورى یار بەجۆرى گویى بادام و هۆشیاری کردمەو کە ئەمەم بەسە و پەندى لى وەرده گرم.

۵- عشرت شبگیر کن بی ترس کاندر شهر عشق

شبروان را آشنایی هاست با میر عسس

بى ترس خۆشى شەوانە بگوزەریتە چونکە لەشارى عەشقادا شەورەوان (شەوکوتانى عەشق) لەگەل سەرۆکی حەسسەکاندا ئاشناییان هەیه.

شبگیر: شەوانە، نیو شەوان

شبروان: دزانى شەو، شەوکوتان، ئەو عاشقانهى شەوان بەدزییەو عەشەقبازی دەکەن.

عسس: حەسس، پاسەوان.

میرعسس: سەرۆکی پاسەوانەکان.

شەوانە تادەرنگ خەریکی خۆشی و هاو دەمی عەشق بە و لەهیچ کەس مەترسە، چونکە لەشاری عەشقددا ئەوانە شەوانە بەدزییەوه خەریکی عەشقبازین لەگەڵ سەرۆکی پاسەوانەکاندا ناسناوەتی و دۆستایەتیەکیان هەیە و لە پاسەوان مەترسە.

لەنوسخەی (خلخالی - قزویی) دا لەبری (بی ترس کاندەر شەر عەشق) (می نوش کاندراہ عەشق) هاتووہ. بەلام لەتەواوی نوسخەکانی دیکەدا بەم شیوەیە ئیستا هاتووہ تەنانەت لەنوسخەی (بادلیان و پنجاب)ی خلخالیشدا هەریەم شیوەی ئیستایە. {بڕوانە دیوانی حافظ، د. خرمشاهی، ۲۶۷}

۶- عەشقبازی کار بازی نیست ای دل سر بباز

ورنە گوی عەشق نتوان زد بە چوگان هوس

عەشقبازی یاری مندالان نییە ئەی دل سەر بەختکە، گەرنا ناتوانی بەگۆچانی هەو دەس لەگۆی عەشق بدریت.

بازی: یاری مندالان. بباز: بەختکە، فیداکە، دانێ. چوگان: گۆچان.

بێگومان عەشق کارێکی سەختە و یاری مندالانە نییە و هەموو کەسێک ناتوانی عەشق بێت و گیان و سەر فیداکات لە پێناو عەشقه کەیدا، خواجه دلێ خۆی ناگادار دەکاتەوه کەئەی دل ناگادار بە عەشق و عاشقی یاری مندالان نییە گەر لەخۆت گۆی عەشق نابریتەوه بەلکو بەسەر و زەحمەت قەبوولکردن.

ئارەزوو لەشەرحی ئەم بەیتەدا نووسیویەتی عەشق لە (عشق) هەو داپۆزراوه کە (عشقه) ش گیایە کە (خەیاتە) بەدرەخت و گیای دیکەوه دەتالۆسکیت و لەسەر رەگە کەئەی ئەو دەژی و لەخواردن وەر دەگریت و گۆنای ئەو زەرد دەکات و هیزی لیدەبڕیت و هەستەکان لەبەرژەوه نەندی قەدەغە دەکات و نارەحەتی و سەختی دەهینیت.

ئەي دل بزانه عەشق ئاسان نییە، عەشق دەریایەکی بێ کەناری پەر لە شەپۆلی بێ نامان و گێژاوی ترسناکە. عەشق رینگەیهکی دوور و درێژی دوابی نەهاتووی وشکە، عەشق بیابانێکی پەر لە دەرک و دال و دڕندەیه، مەولانا گوته‌نی: عەشق قومارێکە کەهەموان تیایدا دۆراوین و براوەی نییە - هیچ بەرژەوه‌ندییەکی تیدا نییە -. بەلام: خنک آن قمار بازی خۆش بەحالی ئەو قوماربازانەي - عەشقهي - کەهەرچی هەبوو دۆراندی جگە لە ئاواتی قومارێکی دیکە.

۷- دل بە رغبت می سپارد جان بە چشم مست یار

گرچه هوشیاران ندادند اختیار خود به کس

دل بەرەغبەتی خۆی گیان بە چاری مەستی یار دەسپێری، گەرچی هوشیاران ئیختیاری خۆیان نەداوه بەکەس.

بەرغبت: بەرەغبەت و ئارەزووی خۆی، بەویستی خۆی.

گەرچی هوشیاران و عاقلان ئیختیاری خۆیان نەداوه تە دەست کەس کەچی دلێ من کە عاشقی چاری مەستی یار بووه بەرەغبەت و ویستی خۆی گیانی دەبەخشیتە چاری مەستی یار و شەیدای دەبێ.

خواجه کە لەبەیتی پێشوویدا لە عەشق و گرانی عەشق دوا لێرەدا ئامادەگی دلێ خۆی بوو مەعشوقی حەق دەردەخات و دلێ پێشکەش دەکات.

۸- طوطیان در شکرستان کامرانی می کنند

وز تَحَسَّرُ دست بر سر می زند مسکین مگس

توتیان لەشەکرستاندا خەریکی کامەرانی و مەگەزی داماویش لە حەسرەتدا دەست دەکێشن بەسەریاندا.

شکرستان: شەکرستان، شوینی شەکر - ئەکرێ درکە بێت لەشوینی کەپریت لەقسەي خۆش و مەجلیس گەرم بێت - شوینی شادی و فەرەح. تحسر: حەسرەت.

دست بر سر می زند: دەست دەکێشی بەسەریدا، دەست دەمالی بەسەریدا.

مسکین مگس: مەگەزی داماو.

دەست بەسەردا کێشانی مەگەزی داماو لەتاو دووری و دابراپنەتی لەشەکرستان و شوینی خۆشی و شادی ئەکرێ لێرەدا مەگەزی داماو عاشق بێت کە دوورە لەمەینۆشی و خۆشگۆزەرانی و توتیانیش بارسووک و ماددەلەهوحەکان بن کەئەگیاکان لە رۆح و عاشق نییە، دویا هەمیشە شوینی ئەو بارسووک و سادەلەهوحانەیه لەکاتی کەدا کەعاشقه‌کان بەنارەحەتی و دەردەوه ژبانی دابراپن بەسەردەبن توتی ئاساکان کە هەرئەوه دەزانن بلیتەوه - کە ئەکرێ فەقیهەکان بن یاخەلکی رەمەکی و جفاک - خۆشحال و شادبن.

۹- نام حافظ گر برآید بر زبان کلک دوست

از جناب حضرت شام بس است این ملتسم

گەر ناوی حافظ به سەر زمانی قه‌له‌می دۆستدا بیئت - حیسابی بۆبکات، له‌ده‌رگای
حه‌زهرتی شادا ئەم داوا یەم به‌سه.

برآید: بیئت. جناب: ده‌رگا، ئاستانه. ملتسم: داوا.

خواجه له‌ئاستانه‌ی دۆستدا كه‌وتوو و داوا یه‌کی هه‌یه ئه‌ویش ئه‌وه‌یه كه‌ یار/حه‌ق حیسابی
بۆبکات و ناوی حافظ له‌قه‌له‌مه‌که‌یدا بیئت.

جاریکیان پیاویك به‌حه‌زهرتی موسا - ع - یگوت: ئه‌ی حه‌زهرت بزانه مه‌قامی من لای
خوا له‌کوێدایه كه‌حه‌زهرتی موسا - د.خ - گه‌رایه‌وه پێی فه‌رموو خوا ی گه‌وره فه‌رموی
پله‌وپایه‌ت له‌بنی جه‌ه‌نم دایه پیاوه‌که‌ زۆر دل‌خۆش بوو، حه‌زهرت لێی پرسى: من گوتم
له‌جه‌ه‌نم دای بۆچی دل‌خۆشی؟

پیاوه‌که‌ وتی: گرنگ نییه له‌کوێدام: مادام، خواحیسابی بۆمن کردوو و منی له‌بیر
نه‌کردوو دل‌خۆشم.

هه‌روه‌ها خواجه عبدالله انصاری له‌مونا جاته‌که‌یدا ده‌لی: ((تیلایه ئه‌گه‌ر بلێی به‌نده‌ی
من، له‌عشرش تیده‌په‌رێ خه‌نده‌ی من)) {به‌نقل از لاهوری، ج ۳، ۱۸۳۲}.

خواجه‌ش له‌م بنه‌ماوه ئەم قسه شیرینه ده‌کات كه‌ گرنگ ئه‌وه‌یه ناوی به‌قه‌له‌می دۆستی
حه‌ق - جل شأنه - دا بیئت.

هه‌رچه‌نده به‌یتی یه‌که‌می غه‌زه‌له‌که - رووباری ئاراس - ی تیدایه، به‌لام له‌نیوه‌رۆکی
غه‌زه‌له‌که‌دا ئاماژه‌ی ئاشکرا بۆشاشوجاع نه‌کراوه و غه‌زه‌لیکی سه‌راپا دارنراو موجه‌ره‌ده.

لێره‌دا به‌پێویستی ده‌زام له‌مه‌سه‌له‌یه‌کی گرنگ بدویم که‌رێک‌خستنی غه‌زه‌له‌کانی دیوانی
خواجه‌یه: تانیستا شیوازیکی یه‌کگرتوو له‌رێک‌خستنی ته‌رتیبی غه‌زه‌له‌کانیدا په‌رپه‌و ناگریت و
هه‌ر لێکۆله‌ر و ره‌خنه‌گریک یاساگه‌ره‌وه و رافه‌که‌رێکی دیوانی حافظ به‌جۆرێک غه‌زه‌له‌کان
ته‌رتیب ده‌کات و ریزیان ده‌کات. دروسته که‌ته‌واوی نوسه‌خانه‌کان به‌پێی پیتی قافییه غه‌زه‌له‌کان
رێکده‌خه‌ن به‌لام له‌نیویه‌ک پیتی قافییه‌دا جیاوازی له‌نیوان نوسه‌خانه‌کاندا هه‌یه، به‌م شیوه‌یه:

۱- هه‌ندێک نوسه‌خانه به‌پێی ته‌رتیبی هه‌جایی پێش پیتی قافییه غه‌زه‌له‌کان رێکده‌خه‌ن -
وه‌ک لاهوری -.

۲- هه‌ندێک نوسه‌خانه پشت به‌نوسه‌خانه دێرینه‌کان ده‌به‌ستن له‌رێک‌خستندا - وه‌ک عیوضی -.

۳- له‌هه‌ندێک نوسه‌خانه‌دا پیتی سه‌ره‌تایی میسراعی سه‌دری - یه‌که‌می - یه‌که‌مین به‌پیتی
غه‌زه‌له‌که‌ کراوه‌ته‌ پێوه‌ر و له‌نیو چه‌ندین غه‌زه‌لی یه‌ک قافییه‌یدا یه‌که‌م غه‌زه‌ل ئه‌و غه‌زه‌له‌یه
که‌ به‌ یه‌که‌مین پیتی هه‌جایی ده‌ستپێده‌کات به‌ته‌رتیب - لاهوری -.

شیوازی سییه‌م لای ره‌خنه‌گر و ساغکه‌ره‌وه نویسه‌کان په‌سه‌ند نه‌کراوه و هه‌رچ شیوازی
یه‌که‌م و دووه‌مه په‌رپه‌و ده‌کریت.

هه‌رچه‌نجده پێش و پاش خستنی غه‌زه‌له‌کان له‌گه‌وه‌هر و ناوه‌رۆکی هه‌یجیان که‌م ناکاته‌وه
ته‌نانه‌ت زیادیشیان ناکات به‌لام به‌نده پیموایه په‌رپه‌وکردنی بۆچوونی دووه‌م - واته پشت به‌ستن
به‌نوسه‌خانه دێرینه‌کان - دروستترین رێگه‌ی رێک‌خستنی غه‌زه‌له‌کانه.

بۆ نمونه ئەم غه‌زه‌له‌ی سه‌ره‌وه له‌زۆریه‌ی نوسه‌خانه‌کاندا یه‌که‌مین غه‌زه‌لی پیتی - س - یه
به‌لام لای د.ه‌رووی دوایین غه‌زه‌لی ئەم پیتیه ئه‌ویش له‌به‌رئه‌وه‌ی که‌پێش (س) (ف) هاتوو و
ده‌که‌ویته‌ داوه‌ی پیته‌کانی دیکه‌وه.

به‌هه‌رحال ئێمه لێره‌دا به‌پێی توانا سوودمان له‌رێک‌خستنه دێرینه‌کان وه‌رگرتوو.

غەزەلى دووسەد و شەست و پىنچەم:

بەحرى رەمەلى ھەشتى مەخبونى ئەسلەمى مۇسبەغ
(فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فع لان)

۱- گلعدارى ز گلستان جهان ما را بس

زىن چمن ساپەى آن سىرو روان ما را بس

ئىمە لەباخى دۇنيادا گول رووخسارىكىمان بەسە و لەم مېرگەشدا سېبەرى ئەو سەرۋە
بەژنپىكەمان بەسە .

غدار: رووخسار . گلغزار: رووخسار گول، يارى كە رووخسارى ۋەك گولە .
ما رابىس: بۇئىمە بەسە، بەسمانە .

لەم باخى جېھانەدا ئىمە يارىكى رووخسار ۋەك گولمان بەسە و ھەرلەم مېرگى دۇنيابەشدا
گەرسېبەرى ئەويارە بەژنپىكەمان لەسەر بېت بەسمانە .

۲- من و همصحبتي اهل ريا دورم باد

از گرانان جهان رطل گران ما را بس

من و ھاودەمى ئەھلى ريا خوانەكا (لېم) لەگرانەكان (قورسەكان)ى جېھاندا ئىمە جامى
قورسەمان بەسە .

دورم باد: خوانەكا، دوورەلەمن .

گرانان: ئەوانەى قورس و گرانن، ئىسك گرانەكان .

گران جگە لەواتاى زمانى (قورس) لەفارسىدا بەواتاى ئىسك گران دىت و لېرەدا خواجه
يەكەنجار ماناى دووھى بەكارھىناۋە و جارى دووھ بەماناى يەكەم بەكارى ھىناۋە .

من و ھاورپىيەتى و ھاودەمى ئەھلى ريا-كەئىسك گران و رەزاقورسى دۇنيان- رىتى تى
ناچىت و خوانەكا ئىشى ۋابكەم كەلەگەل ئىسك گرانەكانى دۇنيادا م، ئىمەى عاشقان گەر
پىكى قورس و پرى شەراپمان /عەشقمەن ھەبىت بۇ ھاودەمى و ھاورپىيەتى بەسمانە .

۳- قصر فردوس به پاداش عمل مى بخشند

ما که رندیم وگدا دیر مغان ما رابس

كۆشكى فېردەوس لەپاداشتتى كىرەدەدا دەبەخشىن، ئىمە كە رەند و گەداين دىرى
مۇغانمان بەسە .

فردوس: فېردەوس، بەھەشت . پاداش: پاداشت .

عمل: كىرەدە، لېرەدا مەبەست لەكىرەدەى چاكە .

دىرى مۇغان لەشېئىرى حافظ دا جېھانى رەندى و عارفانە، بەگشتى جېھانى پىرفەيزى
عېرفانە جۆرى دىندارى زاھىدان و جفاك و زۆرىنەى خەلكى دىندارىيەكى
بەرژەۋەندىخووانەيە و لەبەر خۆشى و بەرژەۋەندى ئاخېرەت (كۆشكەكانى بەھەشت) ۋاز
لەخۆشى و بەرژەۋەندى كاتى دۇنيا دەھىنن، بەلام دىندارى عارفان و رەندان جىاۋازىيەكى
گەرەى لەم جۆرەى يەكەمى دىندارى ھەيە و ئەوان- عارفەكان /عاشقەكان- بەچارى
بەرژەۋەندىخووانەۋە سەيرى عەشق و دىندارى ناكەن و تەنبا لە بەر مەعشوق /حەق
چوونەتە نىۋ دەرگاي بى ئەمانى عەشقەۋە .

خواجه لېرەدا ئەم جۆرە لەدىندارى كىرەن كەئەكرى (دىندارى عاشقانە /عارفانە)
بېدەينە قەلەم لەدىندارى يەكەم جىادەكاتەۋە و دەلى: كۆشكەكانى بەھەشت بەزاھىدان و
ئەۋكەسانە ئەدەن كەكىرەۋەى چاكىيان ھەيە- كەجۆرىك لە تانە و تەشەرى نادىارى تىدايە-
بەلام ئىمەى عاشقان و رەندى گەدايان خانەى عەشقمەن (دىرى مۇغان) بەسە و پىئويستمان
بەكۆشكەكانى بەھەشتە .

لە راستىدا جىاۋازى نىۋان دىندارى عارفان و زاھىدان لەۋدايە كەعارفان بۇ حەق /
مەعشوق ھەۋلئەدەن و زاھىدان بۇ پاداشت و نىعمەتەكانى ئەو ھەۋلئەدەن، ئەم ھەۋلئەدەن بۇ
پاداشتەكان لەتەرىقەتى عارفاندا لەرى لادان و خىلافى تەرىقەتە، سەعدى گوتتويەتى:

خلاف طريقت بو كه اوليا

تمنا كنند از خدا جز خدا

۴- بنشین بر لب جوی و گذر عمر ببین

۵- وين اشارت ز جهان گذران مارا بس

لەكەنار جۆگەدا دانىشە و سەيرى تىپەرىنى تەمەن بىكە و ئەم ئامازەيەشمان لەجېھانى
بەسەرچو (تىپەرىۋ) بەسە .

گذر: تىپەرىن، بەسەرچوون .

گذران: بەسەرچو، تىپەرىۋ، شتى لەھالەتى تىپەرىن و بەسەرچووندا بىت .

لەراستىدا ئەم بەيتە ئامۆزگارىيەكە بۇ ئەۋكەسانە كەبى ئاگان لەتەمەنى خۇيان و
بەجۆرىك باۋەشيان بەدۇنيادا كىرەدە كە ئەلپى ھەرگىز نامرن، خواجه پىمان دەلى: لەكەنار

جۆگهیه کدا دانیشه و له کاتی سهیری تپه‌رینی ناوی نیو جۆگه‌که‌دا بیر له‌تپه‌رینی ته‌مه‌ن بکه‌روه که‌هه‌روا وه‌ک ناوی نیو ئەو جۆگه‌یه‌یه به‌خیرایی ده‌گوزهری، ئیمه‌ی رهنانیش هه‌ر ئەم ناماژه و ئیشاره‌ته‌مان له‌دونیا‌ی تپه‌ریو و به‌سه‌رچوو به‌سه‌ که‌ زوو به‌سه‌ر ده‌چیت و هه‌رگیز ناوه‌ستی یاوه‌فای بۆ که‌س نییه و فانی ده‌بیت.

۵- نقد بازار جهان بنگر و آزار جهان

گر شما را نه بس این سود و زیان ما را بس

سه‌یری نه‌قدی بازاری جیهان و نازاری به‌ده‌سته‌ینانی بکه، گه‌ر بۆ ئیوه به‌س نییه ئیمه ئەم سوود و زیانه‌مان به‌سه.

نه‌قد و نه‌ختینه‌ی بازاری جیهان سوود و قازانج و تازار و مه‌ینه‌تی به‌ده‌سته‌ینانی جیهانیش به‌زه‌ده‌ر و زیانی بازاری جیهان ئەداته قه‌له‌م و نه‌ختینه‌ی بازاری جیهان به‌تازار و ماندوو‌بوون دیته به‌ره‌م گه‌رئپوه به‌مه‌ عاقل نابن ئیمه ئەمه‌مان به‌سه و تیکه‌پشتووین که نه‌ختینه‌ی بازاری دنیا شاینی ئەو هه‌موو تازار و ناره‌حه‌تییه نییه و وازمان لێ هیناوه.

۶- یار با ماست چه حاجت که زیادت طلبیم

دولت صحبت آن مونس جان ما را بس

یار له‌گه‌ل ئیمه‌دا ئیدی چ پتیوست ده‌کات داوای زیاده بکه‌ین، ئیمه خۆشه‌ختی هاوده‌می ئەو رۆحی ره‌وانه‌مان به‌سه.

باماست: له‌گه‌ل ئیمه‌دایه. زیادت: زیاتر، زیاده. طلبیم: داواکه‌ین.

مونس جان: خۆشه‌ویستی گیان، رۆحی ره‌وان.

ئیمه‌ی عاشقان که‌یارمان له‌گه‌ل‌دا‌بیت ئیدی پتیوستمان به‌هیچ نییه و گه‌ر خۆشه‌ختی هاوده‌می ئەو رۆحی ره‌وانه‌مان به‌نسیب بپیت به‌سمانه، ئیستاش که‌ له‌گه‌ل‌مان‌دا‌یه هیچ پتیوست ناکات داوای زیاده - مالتی زیاده - بکه‌ین.

۷- از در خویش خدا را به بهشتم مقررست

که سرکوی تو از کون و مکان ما را بس

بۆ خاتری خوا من له‌به‌ر ده‌رگای خۆته‌وه مه‌نپه‌ره بۆ به‌هه‌شت، چونکه له‌که‌رون و مه‌کاندا ئیمه سه‌رکۆلانی تۆمان به‌سه.

کون و مکان: گه‌ردوون و شوین، دنیا و مافیا.

لپه‌رده‌دا خواجه ئه‌وه‌په‌ری ته‌سلیم بوونی عاشق و دوا‌یین په‌لی عه‌شق ده‌خاته‌په‌روو، ده‌لێ ئەه یار من له‌به‌رده‌رگای تۆدا که‌وتوووم بۆ‌خاتری خوا له‌م به‌رده‌رگایه‌ ده‌رم مه‌که و مه‌منپه‌ره بۆ

به‌هه‌شت- ئەم به‌رده‌رگایه‌ی تۆ له‌به‌هه‌شت خۆشته‌ره - چونکه له‌گه‌ردوون و له‌دونیا و له‌هه‌رچی شوینیکدا ئیمه‌ی عاشقان ئەم سه‌رکۆلانه‌ی تۆمان به‌سه و هیچ شوینیکدی دیکه‌مان ناو‌یت.

۸- حافظ از مشرب قسمت گله بی انصافیت

طبع چون آب و غزلهای روان ما را بس

حافظ گله‌یی له‌به‌ش و قیمه‌تی خۆت بۆ ئینسافییه، ئیمه ته‌بعی وه‌ک ناو و غه‌زه‌لی ره‌وانمان به‌سه.

مشرب: سه‌رچاوه، به‌ش و نسیب. بی انصافی: بۆ ئینسافی، بی وێژدانی.

طبع: ته‌بع، سروشت.

حافظ کاتی که‌سه‌یری خۆی ده‌کات سروشت و ته‌بعی‌کی وه‌ک ناو زولال و جوانی هه‌یه و به‌گوته‌ی نالی - شه‌کراره‌ه- و غه‌زه‌لی ره‌وان و جوان ده‌نووسی ئیدی به‌خۆی ده‌لێ ئەم سروشت و توانای غه‌زه‌ل دانانه‌وه گله‌یی کردن له سه‌رچاوه‌ی قسه‌مه‌تی نه‌زه‌لی و به‌شی خۆت بۆ وێژدانی و بۆ ئینسافییه چونکه من ئەم روانه‌م به‌سه - سروشتی چون ناو و غه‌زه‌لی ره‌وان -.

لپه‌رده‌دا خواجه به‌گه‌شتی له‌وه ده‌دو‌یت که‌ گله‌یی کردن له‌به‌ش و نسیبی نه‌زه‌لی بۆ وێژدانی یه و گه‌ربه‌وردی سه‌رنج به‌دین هه‌ر مرۆڤێک له‌بوارێکدا به‌شی زۆری پێ‌دا‌وه - ئەم روانین و روانگه‌یه‌ش کاتی دروسته‌بپیت که‌ مرۆڤ گه‌وره‌تر بپه‌رکاته‌وه و ته‌نیا پاره و پوول به‌به‌ش و قسه‌مه‌ت نه‌زانی.

غەزەلى دووسەد و شەست و شەشم:

بەحرى موجتەسى ھەشتى مەخبونى ئەسلەم
(مفاعىلن فعلاىن مفاعىلن فع لن)

۱- دلا رفیق سفر بخت نیکخواهت بس

نسیم روضه ی شیراز پیک راهت بس

ئەى دڭ بەختى چاكت بەرەفییقى سەفەر بەسە و بۆ پەیکى رینگە نامەگەینەن و قاسیدیش
شەمائی باخی شیرازت بەسە.

نیکخواهت: خیرخواز، چاکەکار چاکەویست.

پیک راه: قاسیدی ھەوالبەرى رینگە، کەسینگە کە بەر لەگەیشتنى کاروان ھەوالی گەیشتنى
کاروان بەشوینى مەبەست- مەنزى- دەگەبەئیت، یاخود رابەرى رینگە {معینیان، ل ۴۴۱}

خواجە بەدلى خۆى ئەلى، ئەى دڭ گەر بەنیازی سەفەرى بەختى بیدار و شەمائی باخی
شیرازت بەسە تابینە رەفیق و ھاوئەلى سەفەر و قاسیدی ھەوالبەر بۆت، لەراستیدا ئەم بەیتە
ھۆگرى حافظ دەردەخات بۆ شیراز و شەنە و شەمائی باخ و باخاتى شیراز و ئاوهەواى شیراز.

(سودى) پېیوایە کە مەبەست لەم بەیتە ئەوہیە کە سەفەرمەکە و لە شوینى خۆت
(شیراز) دا بئینەرەوہ {سودى، ج ۳، ل ۱۵۸۸} (پېموايە سودى زیاتر پىشتى بەبەیتى دووہم
بەستووه و پینکاويشیهتى).

۲- دگر ز منزل جانان سفر مکن درویش

کە سیر معنوی وکنج خانقاھت بس

ئەى دەرویش ئیدی لە مەنزلى یار سەفەرمەکە چونکە رەوتى مەعنەوى و کونجى
خانەقات بەسە.

سیر معنوی: رەوتى مەعنەوى، مەبەست لەبیرىنى قۆناغەکانى عیرفان و عەشققە کەخۆى
بۆخۆى سەفەرىکی پرلەزەتە.

بێگومان دەرویش و عارفى راستەقینە بەجەستە لەکونجى خانەقاہە کدان و بەرۆح و
مەعنەویات ھەمیشە لەسەفەر و سەیرى رۆحانیدان بۆیە خواجە پێیان دەلێت: ئەى عارف
/دەرویش لەمەنزلى عەشقى یارى حەق دوا مەکەوہ سەفەرمەکە چونکە ئەم سەفەرە
مەعنەوییە و کونجى خانەقات بەسە و پېیوستیت بەسەفەرى جەستەیی نییە.

۳- ھواى مسکن مألوف و عهد یار قدیم

ز رھروان سفر کردە عذر خواھت بس

مەیلی شوینی خۆپۆتەگرتووہ پەیمان و عەھدەت لەگەل یارى قەدیما، لای یارانى
سەفەرکردوو وەك عوزرەخواھى بەسە.

ھوا: مەیل، ھەوا. مألوف: مەئولوف، خۆپۆتەگرتوو. رھروان: ریبواران، رۆیشتوان.
سفرکردە: سەفەرکردوو. عذر خواه: پۆزش، عوزروخوا، داواى لیبوردن.

لێرەشدا خواجە بەدەرۆیش یا دلى خۆى (کەھەمان دەرویشە) دەلى، کەسەفەر ناکەیت و
پېیست ناکات سەفەربەکەیت بۆئەوہى ھاوپېیان و ریبوارانى سەفەرکردوو لیت عاجزەبن
دوویانوت بەدەستەوہیە وەك عوزر بیانھینەرەوہ کەبەکەمیان خۆشەویستی و مەیلی شوینی
خۆتە کەلات مەئولوفە و خوت پۆتەگرتووہ و دووہمیشیان پەیمان و عەھدى یارى حەقە
کەپەیمانەت پینداوہ بەجی نەھیلی.

ئەم دوو عوزرەش ھیندە گرنگ و رازیکەرن کەیارانى سەفەرکردوو لیت زویر نابن و ئەم
دوانەت بەسە وەك عوزرخواھى و بیانووی نەپۆیشنت.

۴- وگر کمین بگشايد غمی ز گوشه ی دل

حریم درگە پیر مغان پناھت بس

ئەگەر غەمیک لەگۆشەى دلدا کەمینت بۆ دانى و ھیرشت بکاتە سەر بەردەرگای پیری
موغانت وەك پەناگە بەسە.

کمین بگشايد: کەمینت بۆ دابنى و ھیرشت بکاتەسەر. پناہ: پەنا، پەناگە.

ئەى دڭ گەر لەم تەنبايیەشدا غەمیک لەگۆشەى دلدا کەمینت بۆ دابنى و خەمبار بیست
ئەوا بۆ رەواندەوہى و رزگار بوون لیى بەردەرگای پیری موغانت بەپەناگە بەسە و لەمەینەتى
پیری عەشق دەپرەوینیتەوہ.

۵- بە صدر مصطبه بنشین و ساغر می نوش

کە این قدر جهان کسب مال و جاھت بس

لەسەر سەکۆى مەبجانە دانیشە و پینکی مەى بنۆشە، چونکە لەجیھاندا بەدەستھینانى
ئەمەندەت لەسەرودت و پلە و پایە بەسە.

صدر مصطبه: سەرسەکۆى بەردەم مەبجانە / دووکان. کسب: بەدەست ھینان.

ئەى دڭ لەسەر سەکۆى بەردەم مەبجانە دانیشە و پینکی شەرابى عەشقى حەق ھەلدە، چونکە
گەر لەدونیادا ئەم پلە و سەرودتە (لەسەرسەکۆى مەبجانە دانیشتن و ھەلدانى پینکی مەیبى عەشقى

حقیقی نیلاهی) ت دهستکهویت بهسته و پیوستیت بهسهرودت و پلهوپایه‌ی ترنیهه، له‌راستیدا
ئهم سهرودت و پله و پایه‌یه(عشقی نیلاهی) گه‌وه‌ریکه که هیچ دهستکهوتیک پیی ناگات.

۶- زیادتی مَطْلَبْ کار بر خود آسان کن

که شیشه‌ی می لعل و بتی چو ماهت بس

داوای زیاده (رژیی) مه‌که و کار له‌سهرخۆت ئاسانکه، که‌شوشه‌ی مه‌یی یاقوتین و بوونی
و ده‌ک مانگت به‌سه.

زیادتی طلب: داوای زیاده‌مه‌که، زیاده‌ویست مه‌به.

کاربرخود آسان کن: کار له‌سهر خۆت ئاسان بکه و به‌توندی مه‌یگره.

واته به‌توندی مه‌یگره و(دونیا) زیاده‌ویست مه‌به تۆ پییکی شوشه‌یی شه‌رابی یاقوتی
(عشق) و بوونی مانگ ئاسا(یاری حه‌ق)ت به‌سه.

۷- فلک به مردم نادان دهد زمام مُراد

تو اهل فضلی و دانش همین گناخت بس

که‌ردوون هه‌وساری موراد ده‌داته ده‌ست خه‌لکی نه‌فام، تۆ نه‌هلی زانست و فه‌زیله‌تی ئهم
گوناهه‌ت به‌سه.

نادان: نه‌فام، گه‌لۆ و گیل. زمام مراد: هه‌وساری موراد.

ئه‌ی دل تۆ نه‌هلی زانست و فه‌زیله‌تی و سروشتی گه‌ردوونیش وایه که‌هه‌وساری ویست و
موراد ده‌داته ده‌ست خه‌لکی نه‌زان و نه‌فام و ئاواتی ئه‌وان دیتته‌دی و دونیا به‌ویستی ئه‌وانه‌یه،
هه‌ربۆیه تۆ گوناھی ئهم عاقلی و فه‌زیله‌ته‌ت به‌سه و باجی ئه‌وه ئه‌ده‌یتته‌وه.

۸- به منتِ دگران خو مکن که در دو جهان

رضای ایزد و انعام پادشاهت بس

خومه‌گره به‌منه‌ت هه‌لگرتنی خه‌لکی تره‌وه چونکه له‌هه‌ردوو دونیادا ره‌زامه‌ندی یه‌زدان و
به‌خششی پادشاهت به‌سه.

خومکن: خومه‌گره. ایزد: یه‌زدان، خودا.

انعام: به‌خشش.

ئه‌ی دل منه‌تی که‌سی دیکه هه‌لمه‌گره چونکه له‌هه‌ردوو دونیادا ره‌زامه‌ندی یه‌زدان و
به‌خششی پادشاهت به‌سه.

واته: له‌ رۆژی دواپییدا ره‌زامه‌ندی خودا و له‌ دونیاشدا به‌خشش و ئه‌و پادشا (ملک)ه‌ت
به‌سه.

۹- به هیچ ورد دگر نیست حاجت ای حافظ

دعای نیشب و درس صجگاهت بس

ئه‌ی حافظ پیوستیت به‌هیچ ویردیکی دیکه نییه، نزای نیوه‌شه‌و و ده‌رسی به‌ره
به‌یانت به‌سه.

لیته‌دا خواجه گه‌وره‌یی و به‌رزی دۆعا و نزای نیوه‌شه‌و و به‌ره‌به‌یانیان - ده‌رسی قورئان -
ده‌خاته‌روو، به‌خۆی ده‌لی: تۆ ئهم دوانه‌ت به‌سه و پیوستیت به‌هیچ ویردیکی دیکه نییه.

غەزەلی دووسەد و شەشت و حەوتەم:

بەحرى موزاربعى هەشتى ئەخرەبى مەكفونى مەقسور
مفعول فاعلات مفاعيل فاعلان)

۱-جانا تورا كە گفت كە احوال ما مپرس

بىگانە گرد و قصەى هېچ آشنا مپرس

گيانەكى بەتۆى گوت هەوالى ئىمە مەپرسە، بىبە بەبىگانە و هەوالى بەسەرھاتى هېچ ناشنايهك مەپرسە.

تورا كە گفت: كى بەتۆى گوت، كى پىنى گوتى.

بىگانە گرد: بىبە بەبىگانە.

دوورى يار دوورەپەرزى ئەو لەشاعىرە، خواجە ئەم بەيتەى گوتووه و بەيار دەلى:

جانەكەم كى بەتۆى گوتووه كەهەوالى ئىمەى عاشقان نەپرسىت و لىمان بىگانە بيت و هەوالى هېچ ناشنايهك نەپرسى.

ئەم غەزەلە لەنوسخەى (خلخالى) دا نىبە و بەمەش لە (قزوينى - غنى) و (د.خرمشاهى) دا نەھاتووه و (مەھدى معىنيان) یش لەشەرھە كەيدا نەپهناوه.

لەراستىدا غەزەلەكە لەغەزەلە سادە دووبارەكانى حافظ دەچىت كەتيايدا بەسادەى چەمكەكان دەخاتەروو، ئەكرى ئەمەش هۆكارى لادانى بيت لە ديوانەكەيدا، بەلام لەزۆربەى نوسخە دىرئىنەكاندا هاتووه. بەلام جىاوازيبەكى كەم لەنوسخەكاندا بەدى دەكرىت و (د.لاهورى) (۹) بەيتى هېناوه كەئەم بەيتەشى تىدايه:

نقش حقوق صحبت و اخلاص بندگی

از لوح سینه محو کن و نام ما مپرس

نەخشى حەقى دۆستايەتى و ئىختلافى بەندايەتى لەلەوحى سىنەبسرپووه و ناوى ئىمە لە كەس مەپرسە.

۲- زانجا كە لطف شامل و خلق كريم گشت

جرم نكرده عفو كن و ماجرا مپرس

لەرووه كەلوتفت گشتگىر و رەفتارى بەخشندە هى تۆبە، گوناھى نەكراو بەخشە و لەبەسەرھاتەكە مەپرسە.

زانجا: لەووه. جرم: تاوان، گوناھ. نكرده: نەكراو.

ماجرا: رووداو، بەسەرھات.

ئەى يار تۆ ئەم دوو سىفەتەت هەيە (لوتفت گشت گىرە و رەفتارت بەخشندەگىيە) بۆيە لەم دوو رەفتارەوه لەو گوناھە خۆش بىبە كە نەمكردووه و سەپىندراوه بەسەرماندا و لەرووداو و بەسەرھاتەكەى مەپرسە.

۳-خواھى كە روشنت شود اسرار درد عشق

از شمع قصه ز باد صبا مپرس

ئەگەر دەتەوئىت نەپىنى دەردى عشقت بۆ روونىبىتەوه، لەمۆم پىرسە بۆت باسكات، لە سروه مەپرسە.

روشن: رۆشن، روون، رووناك. روشن شود: بۆت روونىبىتەوه.

ئەى رىبوار گەر دەتەوئىت نەپىنەكانى دەردى عشق بزانىت و بۆت روونىبىتەوه ئەوا لەشەمالى بەرەبەيان مەپرسە بۆت باسكات بەلكو لەمۆمى دلسوتاو پىرسە، چونكە شەمالى فېنك راستە پەيك و هەوالبەرى عشقە بەلام لەناخى عشق و نەپىنەكانى عشق ئاگاردار نىبە و مۆم كەدەسووتى و دەتكتىتە خوارەوه لەدەردى عشق دەزانى (واتە عشق سووتانە نەك شەمالىكى فېنك).

۴- هېچ آگهى ز عالم درويشيش نبود

آنكس كه با تو گفت كه درويش را مپرس

ئەوكەسەى كەبەتۆى گوت هەوالى دەروئىش مەپرسە، هېچ زانىارىبەكى دەربارەى جىھانى دەروئىش نەبوو.

جىھانى دەروئىشى جىھانىكى پاكىبە، بۆيە ئەحوالپىرسى دەروئىشان شەرمىكى گەورەبە و ئەو كەسەى كەبەتۆى گوت هەوالى دەروئىش مەپرسە بىگومان لەجىھانى دەروئىشى بى ئاگابوو ئەگەرنا واى نەدەگوت.

۵- از دلق و پوش صومعه نقد طلب مجوى

يعنى ز مغلسان سخن كيميا مپرس

داواى نەقدى (طلب) لەخىرقەپۆشانى پەرسنگا مەكە، واتە داواى گوتەى كىمىا گەر لەموفلىسان مەكە. دلق پوش: خىرقە پوش، سۆفى.

طلب: داواکردن، ههولدان بۆ گه‌یشتن به‌حەق / یار، زاراوه‌یه‌کی عیرفانییه و پله‌یه‌که که ناداب و ره‌فتاری تایه‌تی هه‌یه.

خواجه پێیویه که (طلب) پاره و نه‌قدیکه یا ئیکسیریکه که شتی بی به‌ها ده‌کاته زیتر و زیو و سۆفییان له‌م نه‌قد و کیمیا (ئیکسیره) بی به‌شن و تیاپاندا نییه، و ده‌لێ داوای نه‌قد و سکه‌ی (طلب) له سۆفییان (خیرقه پۆشانی خانه‌قا) مه‌که، واته داوای کیمیاگه‌ری - توخمی به‌هاکردنه زیتر و زیو - له‌موفلیسان مه‌که چونکه گهر هه‌یانبویه خۆیان موفلیس نه‌ده‌بون.

۶- در دفتر طبیب خود باب عشق نیست

ای دل بدرد خو کن و نام دوا مپرس

له‌ده‌فته‌ری (کتیبی) پزیشکی عه‌قلدا به‌شی عه‌شق نییه، ئه‌ی دل خو به‌ده‌رده‌وه بگه‌ره و ناوی ده‌رمان مه‌به.

خود: عه‌قل، ژیری. باب: به‌ش، بابی کتیب.

گهر کتیبی دکتۆری عه‌قل به‌ش به‌ش بی‌ت و هه‌ربه‌شیک بۆ ده‌رمانی نه‌خۆشییه‌ک ته‌رخانکراییت ئه‌وا به‌شیک به‌ناو عه‌شقه‌وه تیدا نییه بۆیه ئه‌ی دل له‌گه‌ل ده‌ردی عه‌شقادا بسازی و ناوی ده‌رمان مه‌به.

واته: ده‌ردی عه‌شق به‌عه‌قل تيمار ناکریت و ئارامگرتن له‌سه‌ر ئه‌و ده‌رده باشتترین چاره‌یه.

۷- ما قصه‌ی سکندر و دارا نخوانده‌ایم

از ما بجز حکایت مهر و وفا مپرس

ئیمه چیرۆکی ئه‌سکه‌نده‌ر و دارامان نه‌خویندوه، جگه چیرۆکی میهر و وه‌فا هیچی دیکه له ئیمه مه‌پرسه.

سکندر: ئه‌سکه‌نده‌ری مه‌کدۆنی. دارا: دارا (داریوش) ی هه‌خامه‌نشی که له ۳۳۰-۳۳۶ پیش میلاد دا فه‌رمانه‌وایی کردوه و به‌ده‌ستی ئه‌سکه‌نده‌ر تیک شکا. {ه‌روی، ج ۲، ل ۱۱۲۶}.

نخوانده‌ایم: نه‌ماخویندوه.

مه‌هر و وفا: عه‌شق و وه‌فا، چیرۆکی (مه‌هر و وفا) که چیرۆکیکی به‌ناوبانگی رۆمانسیانیه. چیرۆکی داریوش و ئه‌سکه‌نده‌ر ره‌مزی سیاسه‌ت و ده‌سه‌لات و کتبه‌رکیکی دنیایی و چیرۆکی میهر و وه‌فا ره‌مزی عه‌شقی دنیایی پر ره‌مز و راقه‌ی عه‌شقه، خواجه لی‌ره‌دا ده‌لێ: ئیمه جگه له‌چیرۆکی عه‌شق هیچی دیکه نازانین و هیچی دیکه‌مان لی مه‌پرسه، ئیمه چیرۆکی ئه‌سکه‌نده‌ر و دارامان نه‌خویندوه‌ته‌وه.

۸- حافظ رسید موسم گل معرفت مگوی

دریاب نقد وقت و چون و چرا مپرس

حافظ وه‌زی گول گه‌یشت و باسی مه‌عریفه‌ت مه‌که، پاره‌ی کات به‌ده‌ست بیته و له‌چۆن و بۆچی گه‌ری (واز له‌چۆن و بۆچی به‌یتنه).

موسم گل: وه‌زی گول درکه‌یه له‌به‌هار.

واته حافظ سه‌رده‌می گول و وه‌زی به‌هاره - که سه‌رده‌می عه‌شقی یاری حه‌قه - واز له‌ماریفه‌ت و حیکمه‌ت به‌یتنه و سکه‌ی کات به‌ده‌ست به‌یتنه و خه‌ریکی عه‌شق و شادی به و واز له‌چۆن و بۆچی، مه‌نتیق و فه‌لسه‌فه و مه‌درسه‌گه‌ری به‌یتنه.

غەزەلی دووسەد و شەست و هەشتەم:

بەحرى خەفیفى شەشى مەخبونى مەقسور
(فاعلاتن مفاعلتن فعلان)

۱- درد عشقى كشيدهام كه مپرس

زهر هجرى چشيدهام كه مپرس

دەردى غەشقیكم كیشاوه هەر مەپرسە، زەهرى دووربیهكم چەشتوو هەرمەپرسە.
كشيدهام: كيشاوه. چشيدهام: چەشتوو مە.

كه مپرس: (لێره) هەرمەپرس، كه مەپرسەن بۆدەربیرینی سەرسوڕمانی زۆرە.
واتە: دەردیكى سەخت و نارەحەتى غەشقیكم كیشاوه ژەهریكى زۆر تال دووربیه كیشم
چەشتوو كە لەسەختیدا هەر باس ناکریت.

۲- گشتهام در جهان و آخر کار

دلبری برگزیدهام كه مپرس

گەپراوم بە جیهاندا و سەرەنجام یاریكم هەلبژاردوو هەر مەپرسە.
گشتهام: گەپراوم. آخر کار: سەرەنجام، دواجار. برگزیدهام: هەلبژاردوو.

۳- آنچهان در هوای خاک دوش

سخنانی شنیدهام كه مپرس

من شەوى رابردوو - بە گوێی قسەم لە دەمی بیستوو هەرمەپرسە.
واتە من شەوى رابردوو بە گوێی خۆم قسەى زۆر خۆشم لە دەمی یار بیستوو.

۵- سوی من لب چه می گزی كه مگوی

لب لعلی گزیدهام كه مپرس

بۆچی روو و من لێو دەگەزی كەهیچ مەلێ، گازم لە لێویكى سووری واگرتوو هەر مەپرسە.
لب میگزی: لێو دەگەزی، ئاماژە لە قسە نەکردن و بێدەنگ بوونی.
مگوى: مەلێ، بێدەنگ بە، قسە مەكە.
گزیدهام: گازی لێگرتوو.

تۆ روو لەم دەكەیت و لێوی خۆت دەگەزی و بە ئاماژە پێم دەلێی قسە مەكە و رازی
غەشق مەدەكێتە و گوته كانی یار و مەعشوق بەغەیر و ئەغیار مەلێ، باشە هیچ نالیم
بەلام گازم لە لێویكى یاقوتینی سووری واگرتوو (گویم لە قسەى خۆشى واى یاربوو) هەر

مەپرسە، یاخود چۆن نەلێم كه گازم لە لێویكى یاقوتینی واگرتوو (گویم لە قسەى خۆشى
واى یاربوو) هەر مەپرسە.

لێره ئەكۆی (تۆ) كه روو لە یار دەكەیت مورشید بیت كە ئاماژە بە مورید دەدات رازی
غەشق هەلنە مائیت.

۶- بی تو در کلبه‌ی گدایی خویش

رنجهایی كشيدهام كه مپرس

بێ تۆ لە كۆلیتی گەدایی خۆمادا نازار و رەنجی زۆری وام كیشاوه هەرمەپرسە.
كلبه: كۆلیت، زۆری چكۆلانەى پرخەم و حوزن.

ئەى یار، بە بێ یادی تۆ و شەردى تۆ لە كۆلانەى سووالكەرى دونیادا دوچارى دەرد و
نارەحەتى زۆر دەم، كەهێندە زۆرە هەر مەپرسە.

۷- همچو حافظ غریب در ره عشق

به مقامی رسیدهام كه مپرس

هەر وەك حافظى غەریب لەرێگەى غەشقا، بەپەلە و پایەیهك گەیشتوو هەرمەپرسە.
همچو: هەر وەك.

حافظ لە غەشقی حەقدا بە مەقامى بەرز گەیشتوو شاعیر - وەك ئە دەهێ كە سیكى دیکە
بیت دەلێ وەك حافظى غەریب لەرێگەى غەشقا بەپەلە و مەقامیک گەیشتوو هەرمەپرسە -
ئەكۆی ئەو مەقامە نارەحەتى بیت - روالهتى بەیتەكە، - یاخود خۆشەختى و بەرزى بیت -
ناستى قوولێ بەیتەكە لە راستیدا تەواوى غەزەلەكە بە بێ واتای نۆی، دووبارە کردنەوهى ئەو و اتا
غیرفانیانەى كە لە غەزەلەکانى پێشوو دا باسمان کردوو بە تەواوى غەزەلێكى غیرفانى سادەیه و
وشەکان لە سیاقى مەثلوفى غیرفانیدا بە کارهاتوون.

غەزەلى دووسەد و شەست و نۆپەم:

بەحرى رەمەلى ھەشتى مەخبونى مەقسور

(فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلاتن)

۱- دارم از زلف سپاهش گله چندان که میرس

که چنان زو شدهام بی سرو سامان که میرس

ھیندە گلەبیم لەپرچی رەشى ھەيە ھەرمەپرسە، چونکە لەدەستى ئەو ھو ھا بەسى سەر و

سامان بووم ھەرمەپرسە.

گله: گلەيى. زو/ از او: لەو ھو ھا، لەدەستى ئەو ھو ھا.

بى سر و سامان: پەريشان ھا، پەشيو ھا، موفليس.

زولف، داپۆشەرى رووى يارى ھاى و ھاىبى جوانى مەعشوق و بەھۆى ئەم شاردنەو ھو

خواجە دونيايەك گلەيى لەپرچی رەشى يار ھەيە كە رووى ياردا دەپۆشى و لەمەشەو ھو

خواجە بەجۆرىك پەريشان و پەشيو ھا، بوو كە لەباسکردن نايەت و ھەر مەپرسە چى

بەسەر ھا توو ھو.

۲- کس به امید وفا ترک دل و دین مکناد

که چنانم من ازین کرده پشیمان که میرس

خو نە کا كەسى بەئومیدی و ھا واز لەدل و دین بەیئى چونکە من والەم کردەيە پەشیمانم

ھەر مەپرسە.

مکناد:: خوانەکا، کارى نزابى (داوايى) نەريئە. کَرده: کردە.

خواجە دەلى: خوانەکا كە ھاى كەسێك بەھيو و ئومیدی و ھاى يارى بى و ھا واز لەدین و

دلى خۆى بەیئى و ھەردووکیان بدۆرىئى و بىخاتە بەیئى يارو ھو چونکە من وام کردو ھو ئیستا

زۆر زۆر لەکردهى خۆم پەشیمانم.

۳- به یکی جرعه که آزار کسش در پی نیست

زحمتی می کشم از مردم نادان که میرس

بۆ يەك قوم كە ئازارى كەسێش لەدوا نییە، نارەحەتیئەك لەدەست خەلكى نەزان دەكێشم

ھەرمەپرسە.

در پی نیست: لەدوا نییە، نایئتە مایەى.

بەنۆشینی يەك قوم شەراب كە نایئتە مایەى ئەو ھا تەواو مەست ھا و بېمە مایەى نازاردانى خەلكى كەچى لەتاو لۆمەى خەلكى نەزان زەحمەت و نارەحەتیئەك دەكێشم ھەر مەپرسە و باسناكریئەت.

د. ھەروى پێیوايە كە ئەم بەیتە بەھىچ شىو ھاىك لێكدانەو ھاى عىرفانى ھاگرتیئەت و چىرۆكىكى ھا زەرتى عومەر لە (د. فروزانفر) ھو نەقلدەكات كە تا ئاستیك مەینۆشى ھا لال دەكات {د. ھەروى، ج ۲، ل ۱۱۳۱} بەلام بەبروای بەندە ئەسلى چىرۆكە كە پوچە و ھاو ھا لال زۆر لەو ھا قولتەر لەقورتان تیگەبىشتبون، بەتایبەتى ھا زەرتى عومەرى كورپى ھا تابیئى - خ. ل - كە تارادەيەكى زۆر عەقلانى سەختگىر بوو لەجیئەجى كوردنى ھا كەمە پرواكاندا.

بەھەر ھا، زۆر بەئاسانى ئەم قومە شەرابە بەتۆزە عەشقیكى ئیلاھى لێكدەدریئەو ھا لاھورى گوتەنى خاھەنى كشف المحجوب (ھجویری) دەفەرمى: سونەتى خواى گەورە وایە كە ھەر كەس باسى خوابكات ھا موو ھا لال ئەكاتە لۆمە كارى ئەو. {لاھورى، ج ۳، ل ۱۸۴۲}

۴- زاهد از ما به سلامت بگذر کاین می لعل

دل و دین می برد از دست بدان سان که میرس

ئەى زاھید بەسەلامەت لەئیمە رەتبە، چونکە ئەم مەيە سوورە وادل و دین لەدەست ئەبا

ھەر مەپرسە.

بەسلامت بگذر: بەسەلامەتى رەتبە. بدان سان: بەوشيو ھا، و ا.

شەرابى عەشق، شەرابىكى ياقوتینی وایە كە دل و دینی روالئەتى لەعاشقان دەسینی و موفليس و پەريشانیان دەكات، خواجە بەتوئەجەو بەزاھیدی ریاكار دەلیئەت: ئەى زاھیدی بەدین و دل كە بەلای ئیمەى عاشقاندا تیدەپەرى بەحەزەر ھا تیبەرە تابە سەلامەتى رەتبەى چونکە ئەم شەرابى عەشقه بەشيو ھاىك دل و دین دەبات ھا مەپرسە مەبادا دل دینی مەینۆشى برقیئى.

۵- گوشه‌گیری و سلامت هوسم بود ولی

شيوه‌ای می کند آن نرگس فتان که میرس

گۆشەگىرى و سەلامەتى ئارەزووم بوو بەلام ئەو نیرگزه فەتانەى يار بەشيو ھاىك ناز و عیشو ھاگەرى دەكات ھا مەپرسە.

فتان: فیتنە ئەنگیز.

خواجه دهلی: ناره زووم و ابوو که واز له عشق بهینم و بهسه لامه تی لئی دورکه ومه وه و
گۆشه گیر بم به لام نهو چاوه مه ستانه و فیتنه نهنگیزانه یار به شپوهیه کی وا عیشوه گه ری
ده کات هه مه پرسه و ناهیللی واز له عشقی بهینم.

واته: ده موی واز له عشق بهینم به لام مهستی چاری یار ریگه لم لیده گری.

۶- گفت و گوهاست درین راه که جان بگدازد

هرکسی عریده ای، این که مبین آن که مپرس

له م ریبه دا گفتوگۆی واهیه که گیان ده تویتته وه، هه رکه س هاواریک ده کات، نه م که سه
سه سیر مه که نهو که مه پرسه.

جان بگدازد: گیان ده تویتته وه، تاقت ده برپیت، برست ده برپیت.

عریده: شه ر و هاواری سه رخۆش، غه وغا، قاله قال.

خواجه له م بهیته دا به شپوهیه کی زیره کانه که نه سه قی بهیته که ش نهو بهرز و نزمیبه پیشان
ده دات له خیلافات و ریکنه که وتنی زانایان له مه سه له ی عه شق و ته وای مه سه له
په یوه سه کانی تر به عه شق و غه بیسه وه ده ویت، بیگومان غه یب و عه شقی ئیلاهی هه ر
له سه ره تای سه ره له دانیه وه تاهه نو که ش گفتوگۆیه کی زۆر زۆری لیکه وتوه ته وه، هه ندی
به ته وای ره فزی ده که نه وه و هه ندیکیش ده بنه موریدی نهو ریگه یه.

خواجه دهلی: له باسی نه م ریبه دا و له باسی عه شقدا هینده گفتوگۆ و باس و خواس هه یه که
برستی مرۆف ده برپیت و خیلاف و ریکنه که وتنی یه که جار زۆر به دی ده کریت و هه ره کییک
له روانگه یه که وه سه ده کات، تاهه وراده یه وک هاواری سه رخۆشانی لیها تووه و یه کی دهلی
سه سیرمه که و نهوی دیکه دهلی پرسیار مه که.

یا خود له باره ی ئیمه ی عه شقانه وه خیلافی زۆر له نیوان زانایانه وه هه یه و هه رییکیان
شتیک ده لین.

۷- گفتم از گوی فلک صورت حالی پرسم

گفت آن می کشم اندر خم چوگان که مپرس

گوتم، نه حوالئیکی گۆی گه ردوون بپرسم، گوئی له ده سکی گۆچاندا حالئیکم هه یه
هه ر مه پرسه.

می کشم: ده کیشم. چوگان: گۆچان، لیته دا مه به ست له داری گۆ و مه یدانه.

خواجه لیته دا گه ردوونی به گۆی یاری گۆ و مه یدان دا وه ته قه له م دهلی: لای خو م بیرم
کرده وه و گوتم حال و نه حوالئیکی توپی گه ردوون بپرسم بزائم کاروباری چۆنه و چۆن کارده کات

و نازاده یا نا گوئی له دهستی ده سه لاتی قه در و ویستی ئیلاهی حالئیکم هه یه هه ر مه پرسه
واته منیش زاریکی نیو یاری قه دری ئیلاهی زیاتر هیچی دیکه نیم و هیچم به ده ست نییه.

نه م بهیته ره تانه وه یه بو نهو که سانه ی که پییان و ابوو، گه ردوون و نه ستیره کان کاریگه رییان
له ژبانی مرۆف هه یه و ره تکرده وه ی نجومگه رییه.

۸- گفتمش زلف به خون که شکستی گفتا

حافظ این قصه دراز است به قرآن که مپرس

پیگوت به قه سدی خوینی (گیانی) کی پرچت چین چین کردوه گوئی حافظ نه م چیرۆکه
دریژه و تو قورئان مه پرسه.

گفتمش: پیم گوت. به خون که: به قه سدی رشتنی خوینی کی، به قه سدی کوشتنی کی.

شکستی: چین چینت کردوه، رازاندووته وه.

به قرآن: تو قورئان، به قورئان سویندت نه ده م.

یار پرچی چین چین کردبوو و رازاندبووه وه، خواجه ش دهلی: پیم گوت به نیازی کوشتن و
دلپاندنی چ که سیک نه م پرچی رازاندووته وه، گوئی: حافظ چیرۆکی به سه رهاتی رازاندنه وه ی
نه م پرچم دوور و دریژه تو قورئان لی م مه پرسه و پرسیار له باره وه مه که.

پرچ هه مان پرچی عیرفانی بهیته یه که مه.

غەزەلى دووسەد و حەفتايەم:

بەحرى موجتەسى ھەشتى مەخبونى ئەسلەمى موسبەغ
(مفاعىلن فعلاىن مفاعىلن فع لان)

۱- اگر رفیق شفیقى درست پیمان باش

حریف حجرە و گرمابە و گلستان باش

ئەگەر رەفیقی میهرەبانى، پەیمان راست بە و ھاودەمى حوجرە و گەرماو و باخ بە.

رفیق: ھاوړى، رەفیق. شفیق: میهرەبان، بەشەفەقت.

درست: راست و دروست. حجرە: حوجرەى فەقییان. گرمابە: گەرماو، حەمام.

ئەگەر ھاوړى میهرەبانى منى پەیمانى دۆستایەتیت لەگەڵمدا راست و دروست بىت و

لەھەموو جىگە و شۆینىکدا ھاودەم و ھاوړىم بە لەھوجرە و چ لەگەرماو و چ لەگولزاردا.

زۆربەى راڤەکارانى شیعرى خواجە پەيوەندییەكى لەنىوان دۆستایەتى راستى و ھاودەمى

لە حوجرە و حەمام و گولستاندا بەتایبەتى حەمام- دانەناو و روونيان ئەکردۆتەوہ کہ بۆچى

لەنىو ئەو ھەموو جىگەيەدا حافظ - حەمام - ى دەستىشان کردووہ بەلام جەنابى

خرمشاهی لە (حافظ نامە)دا لە { ادوارالاحباب، ج ۲، ۱۹۲ل } ى (ابوالمفاخر باخوزى)یەوہ

نقلی کردووہ و نووسیویەتى:

لەنىو سۆفییاندا و اباو بووہ کەبەتەنیا و بەبى ھاوړى نەروڤن بۆ حەمام و پىکەوہ بپروڤن {ج ۲،

۱۸۶۳ل}.

لپرەدا خواجە بەرەچاوکردنى ئەم نەرىتە بەيار دەلئیت: ئەگەر بەراستى ھاوړى میهرەبانى و

راستگۆى لەگەل دۆستەکاندا خاوەن پەیمانى راستى عەشق و ھاودەم و ھاوړى ھەمیشەيى

ھاوړل و دۆستانىشت بە.

۲- شكنج زلف پريشان به دست باد مده

مگو که خاطر عشاق گو پريشان باش

چين و لوولى پرچى ئالۆسكاو مەدە بەدەست باوہ، مەللى گوى مەدەرى بادللى عاشقان

پەرىشان بىت.

شكنج: چين و لولى.

پريشان: ئالۆز، ئالۆسكاو، پەرىشان.

گو پريشان باش: باپەرىشان بىت، لىگەرى پەرىشان بىت.

پرچى چين چين و لوولى يار بووہتە حىجابى سەر روومەتى ئەو و ئەم حىجابەش مايەى

پەرىشانى حالى دللى عاشقانه، لپرەدا خواجە بەمەعشوق دەللى: چين و لوولى پرچى ئالۆسكاو

مەدە بەدەم باوہ كەپەرىشانتر و پرچين و لوولترى بكات و حىجابى سەر رووخسارت زياتر بىت و

مەللى لىگەرى باحالى عاشقان پەرىشان و پەشىو بىت.

واتە: ئەم كارەت بەرامبەرە بەگوتنى (لىگەرى بادللى عاشقان پەرىشان و پەشىو بىت) ئەم

كارە مەكە و ئەم گوتەيەش مەللى.

۳- گرت هواست كه با خضر همنشين باشى

نهان ز چشم سکندر چو آب حيوان باش

ئەو ئارەزووتە كەلەگەل خدردا ھاودەم بىت وەك ئاوى نەمرى لەبەر چاوى ئەسكەندەر ونبە.

همنشين باش: ھاودەم و ھاوشين بىت. سکندر: ئەسكەندەرى مەكدۆنى.

ئەسكەندەرى مەكدۆنى رەمزى دونيا و دەسەلاتى دونيايى و خدرى زيندەش ھىما و رەمزى

خودا ويستى و جىھانى پىروۆزى روچ و مەعنايە، لپرەدا خواجە دەللى: گەر ھىوا و ئارەزووت

وايە و ھاوړاز و ھاودەمى خدرىبىت و بىتە ئەھلى مەعنا وەك ئاوى حەيات (كە ئەسكەندەر

زۆرى بەدوادا گەرا و نەيدۆزىيەوہ) خۆت لەئەھلى دونيا و ماددىيات بەدووربگرە و بشارەوہ،

واتە لەدونيا و دونياويستيان گۆشەگىر بە.

۴- زبور عشق نوازی نه کار هر مرغى است

بيا و نوگل اين بلبل غزل خوان باش

زەبورى عشق خويندن (بەئارەزووہ) كارى ھەموو بالئندەيەك نىيە، وەرە تازە گوللى ئەم

بولبولە غەزەلخوينتە بە.

زبور: كتيبي پىروۆزى حەزەرەتى داود-د.خ- و يەكيتەك لەو پىنج كتيبە ئاسمانىيەى كە خواى

گەرە بۆ پىغەمبەرانى ناردووہ و لەقورئاندا بەئاشكرا باسيان كراوہ و ئەوانيش (صحف)ى

حەزەرەتى ئىبراھىم - د.خ- و (زەبور)ى حەزەرەتى داود-د.خ- و (تەورات)ى حەزەرەتى موسا-

د.خ- و (تىنجىل)ى حەزەرەتى عيسا - د.خ- و (قورئان)ى حەزەرەتى موخەمەد - د.خ-،

زەبورى داود كۆمەللى سرود بوون كە بەدەنگەوہ دەخوينترانەوہ.

خواجە لپرەدا (عەشق)ى بە زەبور داناوہ و دەللى: خويندەنەوہى وەك زەبورى عەشق بەئاواز

و دەنگەوہ لەھەموو بالئندەيەك نايەت و شايستەى دەوئيت، من كەغەزەلخوام و بولبولى غەزەل

دانەرم چاك دەتوام عاشق بم، بۆيە وەرە ببە بەگوللى من و يار و مەعشوقم بە.

به کورتی هممو که سینک ناتوانی عاشقیکی راسته قینه بیت من ده توام نه رکی عه شق و دهردی عه شقی هه لگرم بویه وهره ببه به مه عشوقی من.

۵- طریق خدمت و آیین بندگی کردن

خدای را که رها کن به ما و سلطان باش

بۆ خاتری خوا (توخوا) رتوره سمی خزمه تکردن و به ندایه تی کردن واز لی بیته و بۆ ئیمه و تۆ سولتان به.

طریق و آیین: رتوره سم و شیواز. خدای را: بۆ خاتری خوا، توخوا.

رهاکن به ما: واز لی بیته بۆ ئیمه، بده دهستی ئیمه.

ئه یار توخوا ببه سولتان و پادشامان و لیگه پری با رتوره سمی خزمهت و به ندایه تی کردنت جیبه جی بکه یین.

۶- دگر به صید حرم تیغ برمکش زنهار

وز آنچه با دل ما کرده ای پشیمان باش

نامان ئیدی بۆ نیچیری حهره م شمشیر هه لمه کیشه و له وهی که له گه ل رقی دلی ئیمه دا کردووته په شیمان ببه ره وه.

صید حرم: نیچیری که له حهره می سنورداری خۆتدایه و مالبیه و راناکات.

برمکش: هه لمه کیشه. زنهار: نامان. پشیمان باش: په شیمان ببه ره وه.

ئه یار دلی ئیمه له و کۆتره مالبیانه ده چیت که له حهره م و حه وشه ی عه شقی تۆدا ده ژین و هه رگیز به جیتی ناهیلن، نامان ئیدی تۆ شمشیر بۆ نازاردانی نه و نیچیره مالی و حهره میبانه ی خۆت هه لمه کیشه و له بری نازاردانی داوای لیبوردن له دلی ئیمه بکه و له وره فتارانه ی پیشووت په شیمان ببه ره وه.

۷- تو شمع انجمنی یکرزان و یكدل شو

خیال و کوشش پروانه بین و خندان باش

تۆ مۆمی مه جلیسی یه ک قسه و سه رراست و سه یری خه یال و هه ولتی په روانه بکه و پی بکه نه و شاده.

انجمن: مه جلیس، کۆر. یکرزان: یه ک قسه، راستگۆ.

یكدل: موخلیس. کوشش: هه ول، کوشش. خندان: لیو به خه نده، شادومان.

ئه ی یار تۆکه ئیستا ناوبانگت دهر کردوو و بویت به مۆمی مه جلیس و کۆر راستگۆ و یه ک قسه و چاک به، که تۆ مۆمی سه یری نه و هه ول و خه یاله بکه که له دلی په روانه دایه و خۆی

ده کاته قوربانی مۆم و شادومان به که من وهک په روانه به ده ورتدا ده سو رتیمه وه و ناماده م گیانی خۆم له پینا و تۆدا به ختبه کم.

۸- کمال دلبری و حسن در نظر بازی است

به شیوهی نظر از نادران دوران باش

که مالی دولبه ری و جوانی له نه زه ر بازیدایه، بویه له شیوه ی سه یرکردنا له نایابه کانی ده وران به.

نظر بازی: سه یرکردن و چاپرکی، چاپرکی نیوان عاشق و مه عشوق.

نادران: نایابان، دانسقه کان. دوران: ده وران، رۆزگار.

خواجه هه ر جارێک یه کیک له سیفه ته کانی ترۆپکی دولبه ری نه خاته روو لی ره دا، ترۆپک که مالی جوانی یاری به نه زه ربازی و عه شقی چاپ بازی و شیوه ی چاپو... ده داته قه لهم بویه به یار ده لی ئه ی یار مادام که مالی جوانی و دولبه ری نه زه ربازییه تۆش له شیوه ی سه یرکردن و عییشه ی چاواندا له دانسقه و نایابه کانی ده وران به و بکه به لوتکه و که مالی جوانی و مه عشوقی.

۹- خموش حافظ و از جور یار ناله مکن

ترا که گفت که در روی خوب حیران باش

حافظ بیده نگ به و له تاو سته می یار مه نالینه، کی به تۆی گوت به رووی جوان سه رسام به.

جور: سته م، جه ور. حیران باش: سه رسام به، حه یران به.

به نده پیماویه گه ر تۆجیتۆیه ک بۆ عه شقی خواجه دارپۆین شه وا حه یره ت و سه رسامی له جوانی یاردا ده بیته تۆجیتۆی عه شقی حافظ، بویه لی ره دا وهک هه میشه حه یران سوونی خۆی به جوانی و جوانییه کانی عه شق دووباره ده کاته وه، بویه نه م سیفه ته ده بیته مایه ی شه وهی که شه و گله یی له که س نه کات و به دوی خۆیدا پروات، به خۆی ده لیئت حافظ بیده نگ به و له تاو سته می یار مه نالینه خۆ که س پیی نه گو تووی به جوانی چاواندا حه یران و سه رسام به، له به ر شه وهی کاری خۆته و که س پیی نه کردووی بیده نگیش به.

غەزەلی دووسەد و حەفتا و یە کەم:

بەحرى هەزەجى هەشتى ئەخرەبى مەكفوفى مەقسور
(مفعول مفاعیل مفاعیل مفاعیل)

۱- بازای و دل تنگ مرا مونس جان باش

وین سوخته را محرم اسرار نهان باش
وەرە و ببە هاودەمی گیانی دلێ تەنگی من و ببە مەحرەمی رازە پەنھانەکانی ئەم
دلێ سووتاوە.

باز آی: وەرەو، بگەرپۆتو، بگەرپۆتو.

مونس: هاودەم و هاوواز.

سوخته: سووتاو (لەرەدا بۆدلی تەنگ یا خودی شاعیر دەگەرپۆتو).

ماوەیە کە یار خواجە ی بەجێ هێشتوو و دلێ تەنگ بوو - یا بە تەعبیری عارفانە، خواجە
دوچارى قەبضى هاتوو - بۆیە ئیستا داواى گەرپۆتو و هاتنەو لە یار دەکات و دەلی: بگەرپۆتو
بۆ لام و ببەرەو بە هاودەمی و هاووازی گیانی دلێ تەنگی من و ببەرەو بە مەحرەمی راز و
ئەسراری ئەم سووتاوێ عەشقی خۆت (کە ئەم سووتاو ئەکرێ ئەمان دلێ تەنگی میسراعی
یە کەم بیست یا خودی شاعیر).

۲- زان باده که مصبطنه عشق فروشنند

مارا دو سه ساغر بده و گو رمضان باش

لەو شەرابەى لەسەر سەكۆى عەشقدە دەفروشن دوو سێ پێكمان بەدرى با رەمەزانیشت بیست
(گوئى مەدەرى).

مصبطنه: سەكۆ. فروشنند: دەفروشن.

گو رمضان باش: بارەمەزانیشت بێ گوئى مەدەرى، گەرچی رەمەزانیشت بێ.

گەر رەمەزانیشت بیست عاشقان هەرپۆتوستان بە باده و شەرابی عەشقی یاری حەق هەیه،
بۆیە خواجە پاش ئەوێ بە یار دەلی: بگەرپۆتو، پێشی دەلی: لەو شەرابەى خۆشەویستییهى
کە لە مەیحانەى عەشقی حەقدە دەفروشن دوو سێ پێكمان بەدرى بینۆشین بارەمەزانیشت بێ
چونکە ئەو شەرابە رۆژوو بەتال ناکاتەو. یا دواى مەخە بارەمەزانیشت بیست چونکە
دواخستنى زیانى هەیه.

د. خطیب رهبر ئەم شەرابە بە شەرابی مەعریفەتی ئیلاهی دەداتە قەلەم {خطیب رهبر،
ل ۳۶۸}.

۳- درخرقه چو آتش زدی ای عارف سالک

جهدى کن و سرحلقه‌ی رندان جهان باش

ئەى عارفى رینگەى تەریقەت چون ناگرت بەرداوەتى خیرقە هەولێ بده و ببە سەردەستەى
رەندانى جیهان.

آتش زدی: ناگرت بەردایە. جهدى کن: هەولێ بده.

سرحلقه: سەردەستە، پێشەو.

خیرقە لێرەدا زوهدی ریایی و روکار و روالەتی تەریقەتی رەسمییە و خواجە بە عارف - کە
ئیستا خۆی بیست - دەلی: ئیستا کە ناگرت بەرداو تە زوهدی ریایی و واژت لە زوهدی رەسمی و
ریابازانە هیناو و بەرپاستی لە دەرگای عەشقی حەق ت داو هەولێ بده و ببە بە سەردەستە و
پێشەوای عارفانی جیهانی.

(خرقه) لەزاراوی عیرفانیدا بەواتای وجودی ریبواری تەریقەت دیت و ناگەرپۆتو خیرقەش
فەنا بوون و سفرکردنەوی وجود و جەستەى عارفە. بەم واتایە خواجە لە بەیستە کە دا دەلی:

ئیستا کە بەفەنا گەیس توویت هەولێ بده سەردەستەى عارفان.

۴- دلدار که گفتابه توام دل نگران است

گو میرسم اینک به سلامت نگران باش

بەدلدار کە گوئی دلۆم بۆت نینگەرانه، پێی بلی وابەسەلامەت دەگەمە لای چاوەرپوان بیست.
گفتا: گوئی (لەرپاستیدا ئەم شیوێ دەرپرینە لە رابردووی سادەدا شیوێ دیرینە و لە فارسی
نویدا - ا - سواو و تەنیا گف ماوەتەو، د. هروی و خطیب رهبر به - می گفت / دەیگوت -
لێکیان داو تەو کە ئەلبەتە بەهۆی ئەوێ کە ئینشاییە و - کە - لە پێشەو هاتوو ئەم
مانایەش دەگەیهنێ بەلام لەرپاستیدا رابردووی سادەیه).

نگران: نینگەرانی (لەرچاری دوو هەمدا بەواتای چاوەرپوانی هاتوو).

می رسم: دەگەم. اینک: وا.

دلدار کە دەیگوت لەم سەفەری عەشقه تدا کە پرە لە هەلدیر و بەلا دلۆم نینگەرانه، پێی
بلین وا بەسەلامەت دەگەمە لات چاوەرپوانم بە.

بێگومان سەفەری ترسناکی مرۆڤ بۆدوونیا و شەوق و تاسەى مەعبودی مەعشوقی حەق بۆ
دیدار و گەیشتنەوێ مرۆڤ بۆلای حەق مەسەلەیه کی زۆر قوولێ فەلسەفی / تاینی / عارفانەیه

و عارفه‌کان پټيان وايه خواجه به‌تاسه‌وه چاوه‌روانی رۆيشتنه‌وه و ليقای به‌نده خۆشه‌ويسته‌کانی ده‌کات وه‌ک له‌ فەرمووده‌ی قودسیدا هاتووه ((الاطال شوق الابرار الی لقائی انا الی لقائهم اشد شوقاً / شه‌وق و تاسه‌ی چاکان بۆ‌دیداری من درێژه‌ی کیشا ؟ به‌راستی من بۆ‌دیداری شه‌وان زیاتر به‌تاسه‌وه‌م)) {لاهوری، ج ۳، ل ۱۸۷۳} دیوان عراقی خواجه‌ش لی‌رده‌دا ده‌لی: به‌مه‌حبوب بلین نیکه‌رانی من نه‌بی‌ت به‌سه‌لامه‌تی عه‌شقه‌وه ده‌گه‌رێمه‌وه بۆ‌لای.

۵- خون شد دلم از حسرت آن لعل روان بخش

ای دُرُجِ محبت به همان مَهر و نشان باش

دلم له‌حه‌سه‌رتی شه‌و لی‌وه گیانبه‌خشه‌دا بووه که‌باب، شه‌ی سندووقچه‌ی خۆشه‌ويستی هه‌روا سه‌رمۆریه.

خون شد دلم: دلم بووه که‌باب (له‌داخ و هه‌سه‌رتدا).

روان بخش: گیانبه‌خش، هه‌یاتبه‌خش. درج: سندووقچه، باوه‌لی بچووک.

مهر و نشان: مۆر، سه‌رمۆری نیشانه‌ی نه‌کرانه‌وه‌ی شتی‌ک و نیشانه‌ی هی که‌سی‌ک بوو.

دل باوه‌لی بچکۆلانه‌ی خۆشه‌ويستییه که‌له‌م به‌یته‌دا داخراوه و سه‌ره‌مه‌وره، خواجه ده‌لی دلم له‌تاو هه‌سه‌رتی لی‌و (قه‌سه‌ی شه‌و یاره گیانبه‌خشه (که‌مرۆف زیندوو ده‌کاته‌وه به‌قه‌سه و هه‌ناسه‌ی) دلم بووه به‌که‌باب و که‌چی هه‌ر به‌هیوای خۆم نه‌گه‌یشتم که‌لیقای یاره، شه‌ی باوه‌لی چکۆلانه‌ی دل هه‌روا داخراو و سه‌ره‌سه‌تراو به‌ه و خۆشه‌ويستی شه‌و ده‌رمه‌که و واز له‌ خۆشه‌ويستی و عه‌شقی شه‌و مه‌هینه‌ خواجه لی‌رده‌دا به‌کنایه‌ ده‌لی: گه‌رچی به‌تاسه‌ی خۆم نه‌گه‌یشتم واز له‌ عه‌شقی یاری حه‌ق ناهینم و هه‌ر له‌ دل‌مدا ده‌می‌نیتنه‌وه و دلم سندووقچه‌ی سه‌رمۆری عه‌شقی شه‌وه.

۶- تا بر دلش از غصه غباری ننشیند

ای سبیل سرشک از عقبِ نامه روان باش

تاغوباریکی خه‌فه‌ت له‌سه‌ر دل‌ی نه‌نیشیت شه‌ی لافاوی فرمی‌سک به‌ دوا‌ی نامه‌دا هه‌لکه (برۆ).

ننشیند: نه‌نیشی. ازعقب: به‌دوا‌ی.

روان: باش، برۆ، هه‌لکه.

خواجه که‌ نامه بۆ‌یار ده‌نی‌رۆ پاش شه‌وه به‌فرمی‌سکی خۆی ده‌لی وه‌ک لافاو هه‌لکه و به‌دوا‌ی نامه‌که‌دا برۆ تانه‌گه‌ر له‌نه‌نجامی خۆیندنه‌وه‌ی نامه‌که‌ تۆز و غوباری خه‌فه‌تیک نیشته سه‌ردلی یار بی‌شو‌یتنه‌وه.

۷- حافظ که هوس می کندش جام جهان بین

گو در نظر آصف جمشید مکان باش

حافظ که ئاره‌زووی جامی جیهان بین ده‌کات، بل‌ی له‌ به‌رچاوی ئاسه‌فی وه‌ک جه‌مشیددا بی‌ت.

هوس می‌کندش: ئاره‌زووی ده‌کات. گو: بل‌ی.

آصف: وه‌زی‌ری هه‌زه‌رتی سوله‌یمان به‌گشتی وه‌زی‌ری زی‌ره‌ک و چاپووک و میه‌ره‌بان و ده‌ستکراوه.

جمشید مکان: له‌ پله‌ویایه‌ی جه‌مشید دا، جه‌مشید ئاسا.

جه‌مشید پادشا بووه، و حافظیش لی‌رده‌دا ده‌لی: گه‌ر حافظ ئاره‌زووی به‌ده‌سته‌یتانی جامی جهان بینی شه‌سکه‌نده‌ر ده‌کات که‌ته‌سراوی دونه‌ی تیادا ده‌رده‌که‌ویت، پی‌ی بل‌یت له‌به‌ر چاوی وه‌زی‌ر دوورنه‌که‌ویتنه‌وه و خۆی بخاته ژێر مه‌رحمه‌ت و میه‌ره‌بان‌یی شه‌و، شه‌و وه‌زی‌ره به‌رێزه‌ی که‌ له‌پله و پایه‌دا وه‌ک جه‌مشید وایه و پایه و مه‌قامی شاهانه‌ی هه‌یه.

وه‌زی‌ری چون جه‌مشید لای (د. غنی و تاریخ عصر حافظ) به (خواجه جلال الدین) وه‌زی‌ری (شاشوجاع) دراوه‌ته قه‌له‌م (د. هروی، د. خطیب) جه‌ختیان له‌سه‌ر کردووه‌ته‌وه.

به‌هه‌ر حال گه‌ر وه‌زی‌ریکی دیاری‌کراویش نه‌بی‌ت شه‌م به‌یته له‌ستایشی که‌سی‌کدا گوتراوه ئیدی شه‌وه‌سه ده‌سه‌لاتداری‌ک بی‌ت، یاخود (لاهوری) گوتنه‌ی مورشی‌دی کامل بی‌ت یا‌هه‌ر که‌سی‌کی دیکه.

غەزەلی دووسەد و حەفتا و دووهم:

بەحرى موجتەسى ھەشتى مەخبونى ئەسلەمى مۇسبەغ
(مفاعىلن مفاعىلن فع لان)

۱- بە دور لالە قەدح گىر و بى رىا مى باش

بە بوى گل نفسى ھەمدى صبا مى باش

لەسەردەمى گولالەدا پىكى شەراب بەدەستەوہ بگەرہ و بى رىابە و بەبۇنى گولەوہ
ھەناسەيەك ھاودەمى سەرۋە بە.
دور لالە: سەردەمى گولالە، سەردەمى سەوزبۇنى گولالە، بەھار.
مى باش: بىبە.

ئاشكرايە خواجە ھەمىشە جەخت لەسەر بىرپاۋون و سادەبى دەكاتەوہ لىرەشدا بەھەمان شىۋە
لەكاتىكدا كەھانى بى رىابون دەدات ھانى مەينۆشى و پىكى شەرابى عەشقى حەق ھەلدانىش
دەكات، بەدل يا ھاودەمانى تەرىقەت دەلى، لەمەوسىمى گول و گولالەدا، دروست لەوبەھارى
عەشقى كە گولالەى جوانى و جەمال دەپشكۆين و كاسەكەيان لەپىكى شەراب دەچىت تۆ واز لە
بازى و رىاكارى روالەتى بەينە و پىكى شەرابى گولالە ناساى عەشق ھەلبەدە و بۆ ساتى ھەھەوای
پرلەبۇنى گولدا بىبە ھاودەمى باى سەبا و سەرۋى بەيان و رۆخت بەو بۆنە ئارام بگەرەوہ.

۲- نگويمت كە ھەمە سالە مى پرستى كن

سە ماہ مى خور و ئە ماہ پارسا مى باش

پىت ناليم كەتەوای سال (سال دوانزەمانگ) خەرىكى مەى پەرستى بە، سى مانگ مەى
بنۆشە و نۆ مانگ لەخواترس بە.
نگويمت: پىت ناليم. ھەمە سالە: تەوای سال، سال دوانزە مانگ.
سەماہ: سى مانگ، مەبەست لە سى مانگى بەھارە وەك لە بەيتى يەكەمدا ئامازەى
پىدراوہ.
نە: نۆ. پارسا: لەخواترس.

مانەوہ لەنىو عەشقى ئىلاھىدا (مع الله) زۆر سەخت و نارەھەتە و بەناسانى بەرگەى
ناگىریت بەتايبەتى رىبوارانى تازەكار و تازەھاتوو ياخود زاھىدانى رەسمى، خواجە بەو
(ناديارە) دەلىت:

من پىت ناليم سال دوانزە مانگ لەنىو عەشقى ئىلاھىدا لەگەل خوادا بىنەرەوہ و بادەى
عەشق و مەرىفەت ھەلدە، بەلكو پىت دەلىم لەسالىندا تەنھا سى مانگى بەھار- مانگى
جىلوۋى ئايەتەكانى جەمل - خەرىكى عەشق و مەينۆشى بە و نۆ مانگەكەى ترى سال -
ھاوين و پايز و زستان- خەرىكى لەخواترسى و زوھدى رەسى بە.
لىرەدا دەردەكەوى كە (پارس- لەخواترسى) ئاسانترە لە مەينۆشى، بۆيە خواجە ئەم بوارە
بۆ تازەكار و زاھىدەكان دەھىلىتەوہ.

۳- چو پىر سالك عىقت بە مى حوالەكند

بنوش و منتظر رحمت خدا مى باش

كاتى پىرى رىگەى عەشق بۆ مەى داوہتت دەكات، مەى بنۆشە و چاۋەرپى رەھمەتى خودابە.
پىرسالك: پىرى تەرىقەت. حوالەكند: داوات لىبكات، داوہتت بكات
پىرى تەرىقەت و رىبەرى رىگەى عەشقى ئىلاھى و مورشىدى كامىل لەتەوای قوناغەكانى
تەرىقەت بەئاگايە و پىويستە مورىدەكان لەھەموو شتىندا متمانەيان پى ھەبىت و ھەرچى
گوت بەگوپى بگەن، لىرەدا حافظ ھەرئەمە دەلى، بەگوپىگرەكەى دەلى: كەپىرى تەرىقەتى
عەشق و مورشىد داوای مەينۆشى لىكردى- كەلەروالەتدا موخالىفى شەرە- يەكسەر
داواكەى جىبەجى بگە و مەى بنۆشە و چاۋەرپوانى رەھمەت و مېھرەبانى خوى مېھرەبان بگە،
چونكە ئەو مورشىدە لەتۆ بەئاگاترە.
لە يەكەمىن غەزەلى دىوانەكەيدا خواجە زۆر راشكاوانە تر جەختى لەسەر ئەم مەسەلەيە
كردوۋەتەوہ: كە دەلى:

بە مى سجادە رنگين كن گرت پىر مغان گويد

كە سالك بى خبر نبود ز راه و رسم منزلها

۴- گرت ھواست كە چون جم بە سر غىب رسى

بىا و ھەمدى جام جہان نما مى باش

گەر نارەزوتە كەوہك جەم بەنھىنى غەيب بگەيت، وەرە و بىبە ھاودەمى پىكى جىھان
دەرخەر (جامى جىھان نما).
گرت ھواست: گەر نارەزوتە، گەر حەزەدەكەى.
جم: جەمشىد يەكى لەپاشاكانى ئىرانى دىرىنە كە روۋىيەكى ئەفسانەيشى پىدراوہ گوايە
وہك پىغەمبەران لەنھىنى و سرى غەيب ئاگادار بووہ، ھەندىك جار كەسايەتى جەمشىد و

ههزره تی سوله یان له یهك نزیك دهبنه وه. جهمشید له (جهم: واته سولتانی گهوره و شید: واته رۆشن و رووناك، رووناکی بهخش) وه هاتوه.

جهمشید نهیینه کانی له پیکه کهیدا دهبینی که به پیککی جیهان دهرخه - جام جهانی - ناسراوه. واته گرنگی پیکه که بوو که جهمشید دهیتوانی له نهیینه غه ییه کان ناگاداریت نهک توانای خۆی، بۆیه لیره شدا حافظ دهلی: گهر دتهوی و هک جهمشید له رازه کانی غه ییب ناگاداری بی به هاوده می پیک و مهی چونکه پیککی مهیه که نهیینه کان دهخاته روو.

(جام جهان نما) لای شاعیر و عارفه کان پیککی شهرابی عه شقی نیلاهییه که ئەم عه شقه ده بیته مایه کرانه وهی چاو و گوپی دل و گیان و عاشق هیچ شتیکی لی بزر ناییت، له لاهوریدا هاتوه ((من حب الله، لا یحیض علیه شیء)) {ج ۳، ل ۱۸۸۸} له (تذکره الولیاء) وهرگیراوه، ههروه ها (پیککی جیهان دهرخه) به دلی عارفیش - ئەو دلهی به عه شقی خواوه بهنده - لیکدراوه ته وه.

بۆیه خواجه بهر ییواری ته ریهت دهلی: گهر دتهوی و هک جهمشید به نهیینه کانی غه ییب بگهیت به هاوده می دل پا که کان - مورشید - یاخود نوری عه شق بجه نیو دلته وه و دلته بکه به جام جهان نما.

۵- چو غنچه گر چه فروبستگی ست کار جهان

تو همچو باد بهاری گره گشا می باش

گهرچی کاروباری جیهان وهک خونچه پرگری و گۆله، تۆ وهک بای به هاری گری که ره وه به. فروبستگی: پرگری و گۆل. گره گشا: گری که ره وه.

خواجه کاروباری دنیا و جیهان له داخراوی و دژواریدا به خونچهی نه کراوه ده چوینی که پرگری و گۆله و به ناسانی هه ل ناکریت، به لام هه رلیره شدا به گو یگره کهی (تۆ) ده لی: به لام له که ل ته وه شدا تۆ جو امیری گری کو یره که ره وه به و هه ره وهک بای به هار ره فتار بکه چونکه نه ویش کاری پشکواندنی و کردنه وهی گریکانی خونچه یه.

واته: گهر دنیا پرله ناره هتی و دژوارییه تۆ جو امیر به و هه ول بده کیشه کانی چاره سه ر بکهیت و گریکان بکه یته وه.

۶- وفا مجوی ز کس ور سخن نمی شنوی

به هرزه طالب سمیرغ و کیمیا می باش

داوای وه فاداری له کهس مه که گهر گوی له قسه ش ناگریت، بیه وه به دوای سمیرغ و کیمیا دا بگه ری.

به هرزه: به بیه وه.

سمیرغ: بالندهی عه نقا، سمیرغ، که بالنده یه کی ئەفسانه ییه (کیمیا) مادده یه کی ئەفسانه ییه که ئیسکیسیریش پیده گو تریت و مس و توخمی بی به ها ده کاته زی.

(سمیرغ و کیمیا) ته نیا دوو ناو و له حه قیه تدا بوونیکی دهره کی و هه ستی کرا و نییه، بۆیه ناویان ده بیسترت و خۆیان نین، کورد گوته نی ده نگیان هه یه و ره نگیان نییه.

خواجه زۆر جار باس له بیوه فای دنیا و دنیاییه کان و خه لکی دنیا ده کات، لیره شدا جهخت له سه ر ئەم راستییه ده کاته وه و ده لی: وه فا وهک سمیرغ و کیمیا وایه و ته نیا ناوی هه یه و حه قیه تی نییه و گه ران به دوای وه فا دا گه رانه به دوای سمیرغ و کیمیا دا بۆیه به گو ییم بکه و داوای وه فا له کهس مه که - چونکه نییه - گهر گوی ناگریت و به گو ییم ناکه هیت پرۆ به بیه وه ده به شوین سمیرغ و کیمیا دا بگه ری که هه رگیز په یدا یان ناکه هیت.

د. هروی له شهرحی ئەم به یته دا بۆ روونکردنه وهی زیاتری په یوه ندی نیوان (وه فا و سمیرغ و کیمیا) به ییتیکی (عبدالواسع جبلی) هینا وه ته وه و پیشی وایه که ره نگه حافظ له کاتی دانانی ئەم به یته دا ئەم به یته ی جبلی بهر چاو که وتوه، جبلی نووسیویه تی:

منسوخ شد مروّت و معدوم شد وفا

زین هر دو نام ماند چو سمیرغ و کیمیا

پیاوه تی و وه فا سرانه وه و له ناوچوون، له م دوانه ته نیا ناوما یه وه وهک سمیرغ و کیمیا {هروی، ج ۲، ل ۱۱۴۹}.

۷- مرید طاعت بیگانگان مشو حافظ

ولی معاشر رندان آشنا می باش

حافظ مه به موریدی تا عه تی بیگانه کان، به لکو هاوده می رهندانی ناشنا به. بیگانگان: بیگانه کان - له م به یته دا - (آشنا و بیگانه) دژن. معاشر: هاوده م. حافظ به خۆی ده لی خۆت به مورید یاخود به قوربانی تا عه ت و خوا په رستی روا له تییا نه ی ئەو زا هیده بیگانانه مه به که به حه قیه ت و عی شقی نیلا هی بیگانان و نا تا شنای حه ره می عه شقن و ته نیا عی با ده ت و تا عه تی روا له تییا ن هه یه به لکو هاوده می ئەو عا شقه رندا نه به که نا شنان به حه ره می عه شق.

لیره دا حافظ وهک هه می شه نا شنایی به حه ره می عه شق له تا عه تی سه ر زاری به گرنگ تر ده دا ته قه لّم له هه ندی نو سخه دا - خلخالی، قزوینی و غنی، سو دی، لاهوری، معینیان له بری

(آشنا)، (پارسا) هاتووہ جگہ لہوہی لہ زۆربہی نوسخہ دیرینه کاندای (آشنا) هاتووہ، لہ پرووی رهوانیبزیشہوہ (آشنا) ریکتار و دروستتره و دژیہک هاتووہ.

غەزەلی دووسەد و حەفتا و سێبەم:

بەحرێ موزاریعی هەشتی ئەخرەبی مەکفونی مەقسور
(مفعول فاعلات مفاعیل فاعلان)

۱- صوفی گلی بچین و مرقع بە خار بخش

وین زهد تلخ را به می خوشگوار بخش

سۆفی گۆلێک بچنە و خیرقەت بەدرک بەدە ئەم زوهدە تالەش بە شەرابی تالمخۆش -
بەلەزەت - بەدە.

بخش: بچنە. خار: درک. تلخ: تال. خوشگوار: بەلەزەت، تالمخۆش.

خواجە لەغەزەلەکانیدا ئاشکراو ئاشکرا زۆر لەسۆفی داوہ و باسی سۆفی وچاکو
خراپی - بەتایبەتی خراپی و ریاکاری - سۆفی کردووہ و تەنانەت (۶) غەزەلی دیوانەکە
بە (صوفی) دەست پێدەکەن کەئەمانەن- لەگەڵ ئەم غەزەلەئە ئیستادا- د. خرمشاهی لە
باسی سۆفیدا نووسیبویەتی:

لەگەڵ ئەوہی غەزەلەکانی حافظ یەکبابەتی - یەکیەتی بابەتی - یان نییە بەلام چەندین
غەزەلی ھەییە کە بەرامبەر سۆفی قسەدەکات زۆربەیی بەیتەکانیشی یەکیەتی بابەتیان تێدا
{حافظ نامە، ج ۱، ل ۱۳۸}

د. خرمشاهی لەھەمان شوێندا شەش غەزەلی ھیناوتەوہ کە زۆربەیی بەیتەکانی لەبارە
سۆفیەوہ دەدوین کەجگە لەم غەزەلە و ھەردوو غەزەلی (صوفی بیا) و (صوفی نھاد دام)
دوو غەزەلی دیکەیی ھیناوتە کە بەم بەیتانە دەست پێ دەکەن.

- صوفی بیا کە آینەیی صافی است جام را

- صوفی از پرتو می راز نہانی دانست

- صوفی ار بادہ بہ اندازہ خورد نوشش باد

- صوفی نھاد دام و سرحلقہ بازکرد

- صوفی بیا کە جامەیی سالوس برکشیم

پێویستە لێرەدا ئاماژە بەوہ بکەین کەتەواوی ئەم غەزەلە تانە لەسۆفی نادەن، جگە لەم
غەزەلانەش نزیکەیی (۱۰) بەیتە دیکەیی حافظ ھەر بە (سۆفی) دەست پێدەکەن و گرنگییەکی زۆری
بەباسکردنی لایەنە نینگەتیقییەکانی سۆفی داوہ- ھەرچەندە جار بە جار لایەنی پۆزەتیقی دەخاتە پروو.

له‌راستیدا خواجه لَه به‌یتنه‌دا هونهری دژیه‌ک- ی له‌نیوان (گولَ و درک) و (تالَ و به‌تام) دا به‌کاره‌یتناوه و سوڤی بۆ وازه‌یتنا له‌زوه‌دی ره‌می و ریاکارانه‌ی تالَ و مه‌ینۆشی و عه‌شق و گولَ داوه‌تده‌کات و پی‌ ده‌لی: ئە‌ی سوڤی / له‌باخی زیانتدا گولَ (مه‌عریفه‌ت و عه‌شق) ب‌چنه و به‌رگه - خیرقه - که‌ت بده‌ ده‌ست درک و دالَ و لاییه و ئە‌م زوه‌ده‌ تالَ یا وشکه‌ش- وه‌ک له‌هنده‌ی نو‌سخه‌دا هاتوو- بده‌ به‌مه‌یی به‌تام و به‌له‌زه‌تی عه‌شقی حه‌ق.

۲- طامات و شطح در ره آهنگ چنگ نه

تسبیح و طیلسان به می و میگسار بخش

خۆن‌اندن و شه‌ته‌ح له‌رپێگه‌ی ناوازی چنگدا دانَ و ته‌سبیح و جبه‌ بده‌ به‌مه‌ی و ساقی. طامات: بانگه‌شه‌ی گه‌وره‌ی که‌شف و که‌راماتی سوڤیه‌کان، بانگه‌شه‌ و گه‌زافی که‌رامات و که‌شف له‌لایه‌ن سوڤیه‌کانه‌وه.

شطح: قسه‌ی هه‌له‌ق و مه‌له‌ق، ئە‌و قسانه‌ی که‌سوڤیه‌کان له‌حاله‌تی (سکر) و (وجد)دا ده‌یانکه‌ن، لێره‌دا لایه‌نه‌ نینگه‌تیفیه‌که‌ی وه‌رگیراوه و بۆ تانه‌دانه‌ له‌سوڤی.

طیلسان: جبه‌ی سوڤییان و مه‌لایان ئە‌و جبه‌یه‌ی که‌ به‌سه‌ر شاندا ئە‌دریت و ره‌مزی خواناسیه‌یه. میگسار: باده‌نۆش، ساقی.

خواجه هه‌ر رووی له‌سوڤیه‌ و پی‌ی ده‌لی: ئە‌م خۆن‌اندن و که‌راماتی درۆ نواندنه و (طامات) ئە‌م قسه‌هه‌له‌ق و مه‌له‌قانه‌ت (شطح) له‌پێناو به‌ناوازی چنگدا به‌خت بکه‌ و ته‌سبیح و جبه‌که‌شت که‌ رووکه‌شین و خۆتیان پی‌وه‌هه‌لده‌کیشی ببه‌خشه‌ به‌مه‌ی و مه‌ینۆشان/ ساقیان.

۳- زهد گران که شاهد و ساقی نمی خرنَد

در حلقه‌ی چمن به نسیم بهار بخش

زوه‌دی گران که‌یار و ساقی نایکرن له‌ئه‌لقه‌ی گولزار و باخدا بده‌ به‌ نه‌سیمی به‌هار.

گران: قورس و گران، پرته‌کلیف، سه‌خت و ره‌زاگران، گران.

نمی‌خَرند: ناکرن.

ئە‌ی سوڤی یاری ئە‌زه‌لی (شاهد/مه‌عشوق) و مورشیدی کاملَ و واسطه‌ (ساقی)، ئە‌م زوه‌ده‌ قورس و پرته‌کلیف و ره‌زاگرانه‌ی تۆیان ناوی و کرپاری نین بۆیه ئە‌م زوه‌ده‌ گرانه‌ له‌کۆرپێک و مه‌جلیسێکی نیو به‌هار و باخ و گولزار به‌شه‌مالیکی ئونس و خۆش عه‌شق بده‌.

۴- راهم شراب لعل زد ای میر عاشقان

خونِ مرا به چاه زرخندان یار بخش

شه‌رابی یاقوتین رینگه‌ی لینگرم، ئە‌ی میری عاشقان خوینی من به‌ چالی چه‌ناگه‌ی یار ببه‌خشه. شراب لعل: شه‌رابی یاقوتین، یاخود شه‌رابی لیوی یاقوتین. راهم شراب لعل زد: شه‌رابی یاقوتین، رینگه‌ی پی‌ گرتم و کوشتمی. میر: میر، سه‌روه‌رو سالار.

خونِ مرا: خوینی من، حه‌ق خوینی منی. چاه زرخندان: چالی چه‌ناکه.

ئە‌ی میر و سالاری عاشقان شه‌رابی یاقوتین-خۆشه‌ویستی و عه‌شقی حه‌ق- وه‌ک شه‌وکوت و رینگرت هاته‌ سه‌ررپێگه‌م و تالانی کردم و کوشتمی به‌لام داوای خوینی منی لیمه‌که‌ و خویتم به‌ چالی چه‌ناگه‌ی یار- که‌ موشکیلاتی سه‌ررپێگه‌ی موشاهه‌ده‌ و لیقابه‌، چونکه‌ چه‌ناگه‌ جیلوه‌ی جه‌ماله‌- ببه‌خشه‌ و تۆلهم مه‌که‌روه‌ه.

لێره‌دا خواجه خۆشه‌ویستی/عه‌شق به‌تالانکه‌ری لیقای نیوان عاشق و مه‌عشوق ده‌زانیت. لاهوری له‌شه‌رحه‌که‌ی خۆیدا نو‌وسیه‌تی ((الغبة حجاب بین المحب و المحبوب)) واته‌: عه‌شق حیجابی نیوان عاشق و مه‌عشوقه‌. { لاهوری، ج ۳، ل ۱۹۲۹ }.

خیز تا خرتە‌ی صوفی به خرابات بریم

شطح و طامات به بازار خرافات بریم

هه‌روه‌ها:

خدارا کم نشین باخرقه پوشان

رخ از وندان بی سامان مپوشان

درین خرقة بسی آلودگی هست

خوشا وقت قبای می فروشان

له‌ هه‌مان جیگه‌دا د. خرمشاهی ناماژدی به‌وه‌داوه‌ که‌ حافظ له‌کاتی به‌کاره‌یتانی سیّ زاراوه‌ی (ده‌رویش) (سوڤی) (عارف)دا هه‌میشه‌ ده‌رویشی به‌چاکی و جوانی باس کردوو و سوڤی و عارفی به‌چاک و خراب باسکردوو به‌لام له‌ته‌واوی دیوانه‌که‌یدا ته‌نیا یه‌کجار (عارف) به‌واتای نینگه‌تیفی به‌کارهاتوو (واته‌ هاوواتای سوڤیه‌) ئە‌ویش به‌یتی:

عکس روی تو چو زر آیینە‌ی جام افتاد

عارف از خنده‌ی می در طمع خام افتاد

له‌راستیدا به‌رای به‌نده‌ لێره‌شدا عارف به‌واتای نینگه‌تیفی نه‌هاتوو و حافظ هه‌ر به‌چاکی و جوانی له‌عارف داوه‌ هه‌رچی (سوڤی)شه‌ له‌دیوانی (حافظ) دا هه‌میشه‌ به‌خرابی باسکراوه‌ و به‌هه‌موو شیوه‌یه‌ک ده‌که‌وێته‌ به‌ر ره‌خنه‌ی شاعیر و تا ئە‌و راده‌یه‌ی که‌به‌ (دجال فعل و ملحد

شکل)ی ئەداتە قەلەم بۆ رەتدانەوه و باسکردنی ئەم بەیتە بگەرێتوێه بۆ غەزەلی (ژمارە ۱۰۷ بەیتێ یەكەم).

۵- یارب بهوقت گل گنه بنده عفو کن

وین ماجرا به سرو لب جویبار بخش

خواجە لەسەردەمی گوڵە-بەھاردا- لەگوناھی بەندە خۆش ببە و ئەم رووداوەش بە سەرۆی کەناری جۆگە ببەخشە.
بەوقت: لەکاتی، لەوهختی، لەسەردەمی، مەبەست لەسەردەم و کاتی گوڵبەھارە، ئەو وەرزی کە گوڵ دەپشکویت.
بنده: بەنده (هەربەندەبەك یا مەبەست لەخۆیەتی).
ماجرا: رووداو، بەسەرھات، حادیسە مەبەست لەم رووداوەش مەسەلە ی گوناھی بەندەبەك
لە میسراعی یەكەمدا هاتووہ.
جویبار: جۆگە.

خواجە داوا لەخوادەكات کە لەوهرزی گوڵ- بەھار- دا لە گوناھی (بەندە - من) خۆش ببی، یاخواد لەگوناھی بەندەكان (بەندە=بەندە) خۆش ببی - بێگومان گوناھی بەھاری حافظ /عاشقانە مەینۆشی کەنار جۆگەبە - و ئەم مەسەلە ی گوناھە بەدارسەرۆی کەنار جۆگە ببەخشیت، بەکورتی واتە: خۆدایە لەبەر خاتری دارسەرۆی کەنار جۆگە لەگوناھی بەھارانە ی (مەینۆشی) بەندەكان خۆش ببە.

۶- ای آنکه ره به مشرب مقصود بردهای

زین بحر قطرەای به من خاکسار بخش

ئە ی ئەو کەسە ی بەسەرچاوە ی مەقسود (نامانج) گەیشتووی، لەم دەریایە دلۆپەبەك بەمەنی خاکی ببەخشە.
آنکە: ئەو ی کە، ئەو کەسە ی کە.

ره بردهای: ریت بردۆتەسەر، ریت کەوتووہلە، پیتی گەیشتووی.

شرب: سەرچاوە. مقصود: مەقسود، نامانج.

خاکسار: خاکی، خاک ناسا، دەرویش و نەدار، خواپەرست.

خواجە خۆی بەدەرۆیش و لەپێکەوتوویەکی نیو وشکانی وکەنارەکانی عەشق دەزانیت و بەمورشیدی کامل- یا هەر کەسێک کە گەیشتۆتە سەرچاوە ی نامانج و نیو دەریای مەعریفەت - دەلی:

ئە ی ئەو کەسە ی کەبەسەرچاوە ی عەشق /مەعریفەت گەیشتووی لەم دەریایە تەنیا دلۆپەبەك بەمەنی خاکسار و خاک ناسا ببەخشە.

۷- شکرانه را که چشم تو روی بتان ندید

مارا به عفو و لطف خداوندگار بخش

بەشوکرانە ی ئەو ی چاوی تۆ رووی بتانی نەدی ئیتمە بەعەفو و لوتفی خواوەند ببەخشە و وازمان لیّ بھینە.
خواجە لیّردا روو لە وشکە سوئی رەسمی زاھدی وشک دەکات و بەتانەوه پێیان دەلیت: نیوہ جوان ویستان نەبوون و لەباخی نەزەریازیدا سەیری رووی بوتانتان نەکرد و بەمەش - بەپرای خۆتان - دوچاری گوناھ نەبوون، هەربە شوکرانە ی ئەو دوچارنەبوونەتان بەگوناھی نەزەری جوانان، واز لەئیمە بھینن و ئیمە ی عاشقن و نەزەریازان بەدەن دەست لوتف و عەفو ی خواوەند.
هەرچەندە ئەم بەیتە لەرووخساردا پیاھەلانی پێوەدیارە بەلام لەناستی پوولیتیدا تانەدانە لە سوئی چونکە سوئی لەنیعمەتی جوانناسی و نەزەردا بیّ بەشە.

۸- ساقی چو شاه نوش کند بادهی صبح

گو جام زر به حافظ شب زندهدار بخش

ساقی کاتی کە پاشا باده ی بەیانینیان دەنۆشیت، بلیّ پێکی زیپرینی بە حافظی شەوبیدار ببەخشی .
صبح: باده و شەرابی بەیانینیان. شبا زندهدار: شەوبیدار.

ئەم بەیتە - وەك بلیّی - لەوہسفی شایەكدا یاخود بۆ شایەك یاخواجە / وەزیریك - وەك لە (سودی) دا هاتووہ - نووسراوە کە حافظ زۆر دوغای بۆ دەکات و ئیستا چاوەروانی پاداشتیتیکە لیّی، بەساقی دەلیّ ئە ی ساقی کەبەیان ی پاشا لەخەوبیدار بووہوہ و شەرابی بەیانینیان لەپێکی زیپریندا نۆشکرد پێی بلیّ ئەو پێکەزێرینە بەدیاری بە حافظی شەوبیدار-کەشەو دوغای خیری بۆ کردووی - ببەخشە.

لەسەرچاوەکاندا نامازەبۆ هیچ پاشایەك نەکراوە و زیاتر هەولندراوە واتای نوێ و مەعنەوی (پاشا / پێکی زیپرین) بدریت.

لاهوری: (ساقی) بە خەلیفە ی مورشید و(شاش) بەمورشیدی کامل و (پێکی زیپرین) نغزبوون لەعەشقدار و خیر و فەیز دەداتە قەلەم. { لاهوری، ج ۳، ۱۹۳۱ }.

د.میعینیانیش (شراب) ی بە (زیکر و فیکر و عیبادەتی موخلیسانە) و (جام زرین) یش بەدوغای خیر لیکداوەتەوہ. { معینیان، ۴۵۱ }

غزه‌لی دووسه‌د و حه‌فتا و چواره‌م:

به‌حری ره‌م‌لی هه‌شتی مه‌حزوف
(فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن)

۱- باغبان گر پنج روزی صحبت گل بایدش

بر جغای خار هجران صبر بلبل بایدش

گهر باخه‌وان ده‌یه‌ویت ماوه‌یه‌ک (پینج و دوو رۆژی) هاوده‌می گول بییت، پیویسته له‌بهرام‌بهر جفا و سته‌می درکی هیجران و دووریدا سه‌بری بولبولی هه‌بییت. پنج روزی: پینج و دوو رۆژی، ماوه‌یه‌کی که‌م. (باید) له‌میسراعی یه‌که‌مدا به‌واتا (ده‌یه‌وی، پیویستی پییته‌تی) هاتوو و له‌میسراعی دوه‌میشدا به‌واتای (ده‌بی، پیویسته).

خار: درک. صبر بلبل: سه‌بری بولبول، سه‌بری وه‌ک سه‌بری بولبول.

بولبول له‌رپنگه‌ی وه‌سل و هاوده‌می یاردا به‌کاتنیکی ئارامگر و سه‌بور وه‌سفکراوه، بویه خواجه ده‌لی: گهر باخه‌وان بیه‌وی/پیویستی به‌وه بییت که بۆماوه‌یه‌کی که‌م هاوده‌می لیکای (گول/مه‌عشوق) ی به‌نسیب بییت پیویسته ته‌حه‌مولی جه‌وری جفای خه‌می دووری بکات و هه‌روه‌ک بولبول بییت که‌له‌پیناو لیکای گولدا زۆر ئارامگر و له‌جه‌فای درکی داب‌ران سلناکاته‌وه. له‌راستیدا حافظ له‌م به‌یتانه‌ی سه‌ره‌تادا له‌سه‌بر و ئارامی عه‌شق و پیویستی له‌م سه‌بوورییه له‌رپنگه‌ی عه‌شقدادا ده‌ویت.

۲- ای دل اندر بند زلفش از پریشانی منال

مرغ زیرک چون به دام افتد تحمل بایدش

ئه‌ی دل له‌نیو به‌ندی زلفیدا له‌ناو پریشانی مه‌نالینه، چونکه بالنده‌ی زیره‌ک که‌بکه‌ویتیسه داوه‌وه پیویسته ته‌حه‌مول بکات. اندر: له‌نیو. منال: مه‌نالینه. به‌دام افتد: بکه‌ویتیسه داوه‌وه.

به‌ندی زلفی یار، زۆری حیجاب و داو و به‌نده‌کانی سه‌ره‌رپی عه‌شقه، خواجه لیره‌دا به‌دلی خۆی ده‌لی: ئه‌ی دل نیستاکه که‌وتوویتیسه نیو به‌ند و داوی زلفی یاره‌وه له‌تاو پریشانی حالی مه‌نالینه و ئارام بگره چونکه بالنده‌ی زیره‌ک له‌وه بالنده‌یه که‌که‌وته داوه‌وه ته‌حه‌مولی هه‌یه و بیر له‌رپنگه‌چاره ده‌کاته‌وه، نه‌وه‌ک هه‌بده خۆی راته‌کینی و خۆی بکوژییت.

۳- با چنین زلف و رخسار بادا نظر بازی حرام

هرکه روی یاسمین و جعد سنبل بایدش

ئه‌م زولف و رووی نه‌زه‌ریازی (عه‌شق) له‌و که‌سه حه‌رام بییت که داواکاری رووی یاسه‌مه‌ن و په‌ری لوولی سونبول بییت.

نظر بازی: عه‌شق بازی، جوانپه‌رستی. یاسمین: یاسه‌مه‌ن. سنبل: گوله‌ سونبول.

له‌م به‌یته‌دا خواجه به‌راوردنیکی شاره‌وی له‌نیوان رووی یار و یاسه‌مه‌ن و پرچی و سونبولدا کردوو و پاشان ده‌لیت: هه‌رکه‌س بیه‌وی سه‌یری رووی یاسه‌مه‌ن و پرچی لوولی سونبول بکات، له‌کاتی‌کدا که‌یار ئه‌م رووه‌جوان و پرچه‌لوله‌ بی وینه‌یه‌ی هه‌یه ئه‌وه ئه‌و که‌سه شیاوی عه‌شق نییه و جوانپه‌رستی و عه‌شق بازی لی حه‌رام بییت.

مه‌به‌ست له‌وه‌یه که هه‌چ جوانیه‌ک ناگات به‌جوانی رووخساری یار و هه‌یج بۆخۆشی و لوولیه‌کیش ناگاته بۆخۆشی پرچی ئه‌و بویه هه‌رکه‌س له‌بۆنی ئه‌م جوانیه‌ی یاره‌دا هه‌ولی گه‌ران به‌دوی جوانی و چیژی مه‌ی جوانپه‌رستیدا بدات ئه‌وه نه‌زه‌ر بازی لی حه‌رام بییت و شایانی عه‌شق نییه.

۴- رند عالم سوز را با مصلحت بینی چه‌کار

کار ملک است آنکه تدبیر و تأمل بایدش

ره‌ندی جیهان سووتینه‌ر چ کاری به‌ به‌رژه‌وه‌ندی زانی هه‌یه، کاری ده‌وله‌ت داریه‌یه که پیویستی به‌بیرکردنه‌وه و ته‌کبیر هه‌یه.

عالم سوز: جیهان سووتینه‌ر، که‌سی که‌گۆی به‌ دنیا نادات و ناگری تی به‌ره‌نهدات.

مصلحت بینی: به‌رژه‌وه‌ندی خوازی، به‌رژه‌وه‌ندی زانی.

ملک: ده‌وله‌ت و سه‌لته‌نه‌ت. تدبیر: ته‌کبیر و چاره.

عاشقان/ره‌ندان که‌دونیا یان پشتگۆی خستوو و ناگریان له‌دونیا ی ماددییات به‌رداوه‌ چ پیویستیان به‌ به‌رژه‌وه‌ندی زانی و مه‌سه‌له‌حه‌ت بازی هه‌یه، چونکه ئه‌وه کاری ده‌وله‌ت داری و سه‌لته‌نه‌ته که پیویستی به‌ عه‌قلی به‌رژه‌وه‌ندی خوازی هه‌یه و چاره و بیرکردنه‌وه‌ی پیویسته نه ره‌ندی و عاشقی، چونکه عاشقی فیداکاری ئه‌ویتی نه مه‌سه‌له‌حه‌ت و به‌رژه‌وه‌ندی خوازی.

۵- تکیه بر تقوی و دانش در طریقت کافریت

راهرو گر صد هنر دارد توکل بایدش

له‌ ته‌ریقه‌تدا پشت به‌ستن به‌ته‌قوا و زانست کافریه، گهر ریبار سه‌ده هونه‌ریشی هه‌بی ئه‌و ده‌بی ته‌وه‌کولی هه‌بییت.

تکیه: پشت بهستن. دانش: زانست و زانیاری. راهرو: ریوار. توکل: پشت بهستن، (تهوه کهل) له تهریقته و عیرفانیدا یه کیکه له مه قام / قۆناغه کانی تهریقته و بریتیبیه له خۆدانه دهست و پشت بهستن به خوا له هه موو شتی کادا، لاهوری له شه رحه که ی خۆیدا نووسویه تی (توکل) له پرووی زاواوه تهوه به که به خۆش حالیبه وه پیشوازی له ئە حکامه ئیلاهییه کان بکهیت و له نیوان شتی خۆش و ناخۆشیدا جیاوازی نه کهیت. { لاهوری، ج ۳، ل ۱۸۷۷ } (د. سید جعفر سجادی) یش له فرههنگه عیرفانییه کهیدا چه ندین قسه ی پر بایه خی نقلکردوه که پوخته یه کیان ده نووسینه وه:

تهوه کهل ئیش دانه دهست که سیکه و پشت بهستن به ئەو - له پرووی زمانیبه وه - (ذوالنون مصری) له باره ی (تهوه که له وه) ده لئ: تهوه کهل لادانی ئیراده ی نه نفسی خۆیه و له ده ستدانی ویست و توانای خۆیه. ((التوکل ترک تدبیر النفس و الاخلاص من الحول والقوه)). جونهیدی به غدادی ده لئ: ((التوکل ان تکون لله کما لم تکن فیکون الله کما لم یزل)). سری: ((التوکل الاخلاص من الحول والقوه)).

همدون قصار: ((التوکل هو الاعتصام بالله... تهوه کهل پشت بهستن و داواکردنه له خوا. سه هلی عبدالله تستری: یه کهم مه قامی تهوه کهل تهوه یه که بهنده له بهردهستی خوا (بهرامبهر خوا) وهک مردوو بیست له نیو دهستی مردوو شوژدا که به ئاره زووی خۆی ئەمدیو نهو دیوی پیده کات و جو له و ئیراده ی نییه، تهوه کهل لای عارفه کان سه چاره ی نازییه تی و هیمه ته وهک حه زهت فه رموویه تی: هه رکهس ده یه وی به هیژترین کهس بیست، پیویسته تهوه که لی به خوا هه بیست (سجادی).

هه میشه له بهرامبهر (تهوه کهل) دا (تهواکهل) هاتوو، تهوه کهل مانای پۆزه تیقی و تهواکهل، مانای نینگه تیقی هه مان دیارده و شتن، جاریکیان ئەعرابیه ک هاته لای پیغه مبه ر - د. خ- پیی فه رموو: وشتره کت چی لی کردوو، ئەویش گوتی به ره لām کرد و پشت به خوا قایمه، حه زه تیش فه رمووی ببهسته وه و پاشان پشتت به خوا قایم بیست. له راستیدا تهواکهل به ره لākردنی سونه ته گهردوونیه کان و پشت به ستنی کوپرانه یه به لām تهوه کهل له بهرچا و گرتنی سونه ته کانی زیان و پشت بهستن به حه قه.

خواجه له م بهیته دا له گرنگی (تهوه کهل) بو ریواری ریگه ی تهریقته تهو ویت و ده لئ: پشت بهستن به هه لئ مرۆبانه ی وهک (تهقوا) و (زانست و زانیاری) له تهریقته تی عیرفانیدا کافریه و نایبت عارف پشت به عیلم و تهقوای خۆی ببهستی، چونکه به ههشت ره زامه ندی خوا یا عه شقی حه ق به تهقوا و زانست نا کردریت و هه رگیز به هه ی نادریت به لām تهو شتانه

(ره زامه ندی، به ههشت، عه شق) به تهوه کهل و عینایه تی ئیلاهی به ده ست دین، د. سروش گوتنی ((به ههشت به (بهها) نییه به به هانه یه)) بۆیه، گه ر ریواری تهریقته هه زار هونه ریشی هه بیست هه ر ده بی تهوه که لی به حه ق هه بیست و پشت به خوا ببهستی.

۶- نازها زان نرگس مستانه اش باید کشید

این دل شوریده تا آن جعد و کاکل بایدش

تانه و کاته ی که ئەم دلّه په ریشانه ی من پیویستی به و پرچه لوول و کاکۆله ی یار هه بیست ئەبی نازی زۆری نیژگی مهستی بکیشی.

نازها: نازی زۆر. نرگس مستانه: چاری مهست.

شوریده: په ریشان، پرورشور.

بایدش: پیویستی پیی بی، بیهوی.

نیژگی مه ستانه درکه یه له چاری مهستی یار نه و چاره مه ستانه ی که کۆلی ناز و خۆبه چاک زانی و نه مریبه، خواجه ده لئ: ئەم دلّه په ریشان و پرشوره ی من پیویستی به پرچ و کاکۆلی جوانی تهو یاره نازداره یه بۆیه ده بی نازی چاری مهستی که - به سووکی گالته جاریبه وه سه یرم ده کات - بکیشم و تهحه مولی بکه م.

واته من که پیویستم به عه شقی یاره ده بی تهحه مولی ئازاره کانی نزیکه له یار بکه م.

۷- ساقیا در گردش ساغر تغل تا به چند

دور چون با عاشقان افتد تسلسل بایدش

ئهی ساقی له دهووری گه رانی پیکدا (تعلل) تاکه ی که دهوور گه یشته عاشقان پیویسته بهردهوامی هه بیست.

گردش: سوپان و گه ران، دهوران.

تعلل: هۆ و هۆکار، له زاواوه ی فه لسه فیدا هۆی هاتنه ئارابه (علت و معلول).

تابه چند: تاکه ی. دور: دهوور - سه رده م و گه ران، له فه لسه فه ی دیریندا دهووری کاملی وجودی شتی بوو که دواچار بوونی (علت و معلول) ده بوو دهووره و ئەلقه یه ک داخراو بو نمونه بوونی هیلکه و مریشک کامیان (علت) و کامیان (معلول) ن.

تسلسل: بهردهوامی، به هه مان شیوه ئەم بهردهوامی، دهووریه ی (علت و معلول) ه و په یوه ندی ئەسه فیانه ی له گه ل واتای فه لسه فه ی (دهوور) دا هه یه، واته بهردهوام بوونی مه علوله کانه.

کهواته (دهوور) و (تسلسل) هه ریه که دوو مانایان هه یه و (ایهام) یان دروستکردوه.

(دهور) بهواتای: ۱- بهردهوامی.

۲- تسلسی فلسهفی {خرمشاهی، حافظ نامه، ج ۲، ل ۸۷۰}.

حافظ له کاتی به کارهینانی شه م زاراره لوژیکی - فلسه فییانه دا زیاتر مه بهستی دروستکردنی فهزایه کی شیعرییانه ی جوانتر و به هیتره، لیبردها به ساقی دهلی: شه ی ساقی له گه راندنی شه رابدا (تعلل) ی فلسه فییانه تاکه ی و خه ریکی گپ رانی شه راب به، کاتیکیش که ده ستت به (دهور) ی شه راب کرد پیویسته (تسلسل) بهردهوام بیت تائه بهد.

۸- کیست حافظ تا نوشد باده بی آواز رود

عاشق مسکین چرا چندین تجمل بایدش

حافظ کییه تا شه راب بی آوازی عود نه خواته وه، بوچی عاشقی هه ژار شه هم موو جوانکارییه ی هه بی.

رود: عود، به ربهت، جو ره سازیکه.

تجمل: جوانکاری، رازاننده وه، زه رق و به رق.

ته شریفاتی زیاده و مؤدیل بازی کاری عاشقان / عارفانی باده نؤش نییه، به لکو شه جو ره رازاننده وه یه که سیفاتی پادشا و سولتانه کانه، بویه خواجه دهلی: حافظ کییه؟ تاشه رابی عشق به بی ته شریفات و دهنگی عود نه خواته وه، شه سلن عارفی عاشق که ی پیویستی به هم هم موو رازاننده وه و ته شریفاته هه یه.

شه به یته باس له سادیه یی و دوور که وتنه وه له بهند و داوی ته شریفاتی کومه لایه تی ده کات.

غزه لی دووسه د و حه فتا و پینجه م:

به حری ره مه لی هه شتی مه خبونی شه سلم

(فاعلاتن فعاتن فعاتن فع لن)

۱- فکر بلبل همه آن است که گل شد یارش

گل در اندیشه که چون عشوه کند در کارش

تهواوی بیر کردنه وه ی بولبول شه وه یه که گول بووه ته یاری، گولیش له بیر شه وه دایه که چو ن ناز و عیشوه ی بو بکات.

در اندیشه: له بری شه وه دایه.

واته: بولبولی عاشق هه ره به وه ی که گول بووه ته یار و مه عشوقی بهردهوام له بیر شه م روودا وه دایه و که چی مه عشوق له بیر شه وه دایه که چو ن ناز و عیشوه گه ری له کاری عاشقدا بکات و نازاری دلی بدات.

خوالیخوشبوو جه نابی لاهوری له شهرحی شه م به یته دا نووسیویه تی: ((الطالب یطلب والمطلوب یهرب)) {ج ۳، ل ۱۹۳۴}.

۲- دلربایی همه آن نیست که عاشق بکشند

خواجه آن است که باشد غم خدمتکارش

دل به ری و دل داری هه ره شه وه نییه که عاشق بکوژن، گه وره شه وه یه که غه می خزمه تکاره که ی هه بیت.

خواجه: گه وره، سه روه ر، خاوه ن.

له به یتی یه که مدا حافظ له حالی عاشق (بیری یار) و حالی مه عشوق (عیشوه گه ری و نازاردان) دوا، لیبردها وه ک ناگادار کردنه وه یه کی مه عشوق - که له عورف و نه ری تی عیرفان و عاشقانی هه قدا به جوژیک له ده سه لاتی حال و نه مانی سنور و شه ده بی عشق شه در یته قه شه م - به مه عشوق ده لی: کاتی که عاشق هه همیشه له بیر شه عشقی تو دایه و تو ش له بیر شه عیشوه گه ری و نازاری شه وای، بزانه که دل به ری و دل داری هه مووی هه ره شه وه نییه که به عیشوه عاشق بکوژیت و نازاری بدهیت، گه وره و سه روه ره شه و که سه یه که خه می خزمه تکاره که ی خو ی بخوات، له راستیدا شه م جو ره سنور به زاننده لای عارفه کان / عاشقه کان له نزیکبوونه وه یانه وه له مه عشوقی هه قه وه سه رچاوه ده گری ت و گوتراویشه که (بین الاحباب تسقط الاداب) هه ره بو یه

دوچاری ئهم گوتانه دهبن ههروهك سنوور شكاندنه كانی ههزرتی موسا - علیه السلام - كاتی كه داوای بینینی خودای كرد و ههروهها له كاتی گومرپا بونی گه له كه شیدا كه له لیلیقی نیلاهی گه پاپه به خودای فرموو: ((...ان هما الا تشك...)) لای عارفه كان ئهم گوتیهی ههزرتی موسا به سنوور به زانندن دراوته قه لهم، بیگومان لای عارفه كان ههزرتی موسا زیاتر رهندی عه قله له به رامبهر خودادا كه رهندی عه شق و وهلی و خاسی خودایه.

ئهم گوتانهی حافظیش هه رله و نزیکي و سنوور شكاندنه وه سه رچاوه ده گریت ئه گه رنا عاشق له به رامبهر مانای مه عشوقدا مان و حه قی شكات و گله بی و گازانده یا خود هیچ شتیکی دیکه ی نییه و ده بی رازی بیته به هه مووشتیکی عاشق.

۳- جای آن است که خون موج زند در دل لعل

زین تغابن که خذف میشکند بازارش

حەق وایه که خوین له دلئی گه وه ردا شه پۆل بدات، له خه می ئهم زیانهی که گۆزه (قورپین) بازاری رهونه قی ده شکینی.

جای آن است: جیتی خوئیته تی، حەق وایه.

خون موج زند: خوین شه پۆل بدات، لیته دا درکه یه له خه فەت خواردن.

لعل: گه وه ره، دور.

تغابن: زیان و خه ساره ت مه ندی. خذف: گۆزه و کوپه له ی له قورپ دروستکراو.

میشکند بازارش: بازاری ده شکینی، گرانبه هاتر ده بی.

لهم به بیته دا خواجه (دور گه وه ره) ی به رهندی پیاوچاک و به ریژ و (خذف / شستی قورپ) دروستکراو / گۆزه له (کوپه له) بینی به ره مزی ناکه س و بی ریژ داناوه و ده لی، ئه مرۆ لهم جیهانه هیچ په روه ردا زۆر جار که سی بی ریژ و هیچ و پوچ، ریژیان پیده دریت و له به ریژه کانیش به ریژتر ده کرین و بازاری ئه وان ده شکینن، بۆیه گه ریباوی به ریژ خوینی جگه ر بخوات و خه فەتبار بیته و غه م بخوات له جیتی خویدا یه و حه قی خوئیته تی چونکه به راستی خه فەت خواردن بۆ ئهم زیان و خه ساره ته ی که ناکه س به چه و هیچ و پوچ بازاری ده شکینن و له جیتی خوئی دایه.

۴- بلبل از فیض گل آموخت سخن ورنه نبود

این همه قول و غزل تعبیه در منقارش

بولبول له فهیزی گوله وه قسه فیژیو وه گه رنا ئهم هه موو قه ول و غه زه له له ده نوکیدا ئاماده نه بوو.

قول و غزل: له پرووی زمانه وه واتای قسه وه غه زه ل / شعر ده که یین هه روه ها دوو زاراوه ی مؤسقیق قه ول لای عه ره به کان قسه ی ئاواز داره و غه زه لیش جوژه ئاواز و ئاهه نگیکه.

تعبیه: ئاماده کردن و ریخستن، لهم به کاره یئانه دا (نبود تعبیه) به واتای تیایدا نه بوو هاتووه.

منقار: ده نوک.

ئیلهام فهیزی مه عشوقی حەق (گول) سه رچاوه ی هه موو قسه و گو فتار و شته کانه: لیته دا خواجه جه خت لهم حه قیقه ته ده کاته وه ده لی ئیستا که بولبول ده نگخۆشه و ده می پره له ناواز و گۆزانی و به سته، هه مووی له بارانی فهیزی مه عشوقی حه قه وه وه ریگرتووه و گه ر فهیزی حه ق نه بوا یه ئیستا ده می پرته ده بوو لهم هه موو قسه ئاوازدار و ئاهه ننگ و گۆزانییه.

۵- ای که در کوچهی معشوقه ی مامی گذری

برخذر باش که سر می شکند دیوارش

ئهی ئه وه ی که به کۆلانی مه عشوقی ئیمه دا تیته په ری، ئاگاداره چونکه دیواره کانی سه رده شکینی.

می گذری: تیته په ری. برخذر باش: ئاگاداریه. می شکند: ده شکینی.

کۆلانی مه عشوقی ئیمه ی عارفان / عاشقان هه مان ریگه سه خت و دژواری عه شقه که به رده وام حافظ له ترسناکی ئه وه ده دویته، خواجه به ته واوی ریباوران ده لیت: ئهی ئه وه که سه ی ده ته ویته به کۆلانی یاری ئیمه دا تیته په ریت یا خود تیته په ریت ئاگات له خۆت بیته دیواره کانی ئه وه کۆلانه مایه ی شکاندنی سه ره، واته کووچه ی عه شق ده بیته هۆی ده ردی سه ری و ئازار و ناره حه تی، ئاگاداریه.

۶- آن سفر کرده که صد قافله دل همزه اوست

هر کجا هست خدایا به سلامت دارش

ئه وه سه فه رکردوه ی که سه دقافله ی دل ها ورپیته تی، له هه رکوییه خواجه بیپاریزه.

سفر کرده: سه فه رکردوو، به سه فه ررۆیشتوو.

صد قافله دل: سه د قافله ی دل، به ته ندازه ی سه د کاروان دل.

هر کجا هست: له هه رکوییه. به سلامت دارش: بیپاریزه، سه لامه تی که.

خوایه ئه وه یاره خۆشه ویسته ی که بۆ سه فه ر چووه و هینده خۆشه ویسته که هینده ی سه دقافله و کاروان دلئی خۆشه ویستان و عاشقانی له گه لدا یه، له هه ر کوییه بیپاریزه و سه لامه تی که.

۷- صحبت عافیت گرچه خوش افتاد ای دل

جانب عشق عزیز است فرومگذارش

ئەى دڵ گەرچى باسى سەلامەتت پى خۆشە، بەلام عەشق زۆر خۆشەويست و گرانبەهايه -
بە هەموو عەزەبەکانىيەوه- وازى لى مەهينە.

صحبت: باس. عافیت: سەلامەتى، بەبى خەمى و بى دەردى، بارسووكى.
خوش افتاد: پى خۆش بوو.

جانب... فرومگذار: وازى لى مەهينە، لايەنى بەرمەدە.

ئەى دڵ راستە بارسووكى و سەلامەتت پى خۆشە بەلام ناگاداربە عەشق بە هەموو
نارەحەتى و دەرد و مەينەتییەکانیيەوه گرانبەها و خۆشەويستە و دەستى لى هەلمەگرە و
لايەنى بەرمەدە و وازى لى مەهينە.

۸- صوفى سرخوش ازین است که کج کرد کلاه

بە جام دگر آشفته شود دستارش

لەمەى كە سۆفى سەرخۆش كلاًوى خۆى لاركرد، بەدووپیكى ديكە مێزەرەكەى تىكدەچیت
و پەرتەوازه دەبیت.

ازین دست: لەمەوه، بەم چۆرە، بەم شپۆهیه. كج: خوار، لار. كلاه: كلاًو.
آشفته شود: تىكدەچیت و دەئالۆسكى، پەرتەوازه دەبى.

دستار: مێزەرە، جامانە و مشكى و... هتد، هەپارچەپەك كە لەسەر دەئالینرا.

سۆفى هەربەمەى كە كەمى سەرخۆش بوو كلاًوهكەى لار كرد و كەمىك لە رەوتى فەرمى و
رەسمى خۆى لايدا، گەر واپروات و دووپیكى ديكەى شەرابى عەشق بنۆشیت مێزەرەكەشى
دەئالۆسكى و تىكدەچیت.

واتە سۆفى هەرهیندە كەمى سەرخۆش بوو لە رەوتى فەرمى لايدا گەر بەتەواوى سەرخۆش
بیت بەیەكجارى لەو رەوتە فەرمییه لادەدات.

لێرەدا خواجه وەسفى كاریگەرى شەرابى عەشق دەكات لە چاكکردنى (لە فەرمى
لادانى) سۆفیدا.

۹- دل حافظ که به دیدار تو خوگر شده بود

نازپرورد وصال است مجو آزارش

دلى حافظ كە هۆگرى دیدارى تۆ بوو (بەدیدارى تۆوه خوى گرتبوو) بەناز پەروردەى وەسل
و پێكەوه بوونە، نازارى مەدە (لە هەولتى نازاردانىدا مەبە).

خوگر شده بود: خوى بەدیدارى تۆوه گرتبوو، هۆگرى دیدارى تۆ بوو.
ناز پرورد: بەناز پەروردە. مجو آزارش: نازارى مەدە، لەهەولتى نازاردانىدا مەبە.
ئەوى يار دلى من كە لە دێریندا - ئەزەلدا - خوى بەدیدار و وەسلى تۆوه گرتبوو، ئیستاش
لە وەسلى خۆت بى بەشى مەكە و بەو دوورپیه نازارى مەدە.

غزه‌لی دووسه‌د و حه‌فتا و شه‌شه‌م:

به‌حری هه‌زه‌جی هه‌شتی ته‌واو

(مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن)

۱- شراب تلخ می خواهم که مردافکن بود زورش

که تا یکدم بیاسایم ز دنیا و شر و شورش

داوای شرایبکی تال ده‌که‌م که هیزی پیاو له‌ریشه ده‌ریتی، تاکو یه‌کسات له دنیا و شه‌ر و شو‌ری ناسوده‌م.

مردافکن: به‌هیز و به‌توانا، پیاو له‌ریشه ده‌ره‌ینن، ناوه‌لناویکی لیکدراوه له مرد (واته: پیاوی به‌هیز و نازا) افکن (واته: بخه‌ر - له‌چاوگی افکنده‌وه و هرگیراوه که به‌واتای خستن دیت).

زور: هیز. بیاسایم: ناسوده‌م. شروشور: شه‌روشور.

خواجه وه‌ک هه‌میشه داوای شرایبکی به‌هیز ده‌کات تاله دنیا و شه‌روشور دنیا رزگاری بکات و بو‌ساتیک ناسوده بیت.

له‌راستیدا نه‌وهی له‌م به‌یته‌دا جینگه‌ی سه‌رنج دانه ساغکردنه‌وهی به‌یته‌که‌یه، چونکه شه‌م به‌یته ته‌نانه‌ت له‌نوسخه دیرینه‌کانیشدا به‌چه‌ندین شیوه هاتوه که هه‌ندیکیان ده‌خرینه‌پروو:

۱- له هه‌ندی نوسخه‌دا (ی) ی نه‌ناسراوی له‌که‌ل (شراب) دا هاتوه بو‌وه‌ته: (شرابی تلخ).

۲- له هه‌ندی نوسخه‌شدا له‌بری (تلخ) (مست) هاتوه و له‌که‌ل (مست)یشدا (شرابی مست) هاتوه واته: (شراب تلخ) به‌شیوه‌ی دیکه‌ی (شراب تلخ) (شراب مست) هاتوه.

۳- له‌میسراعی دووه‌مدا و له‌بری (که‌تا) (مگر) هاتوه.

۴- هه‌روه‌ها له‌هه‌ندی نوسخه‌دا له‌بری (بیاسایم) (بر‌آسایم) هاتوه.

به‌لام هه‌رچون بیت شه‌م جیاوازیبانه زور رووکه‌شین و هیچ له‌مانای شه‌سلی به‌یته‌که ناگورن و به‌گشتی له‌به‌یته‌که‌دا شه‌رپاب (عه‌شقی نیلاهی) به‌مایه‌ی ناسوده‌یی له دنیاو شه‌روشور و ناشوبه‌کانی دنیا له‌قه‌له‌م دراوه.

۲- بیاور می که نتوان شد ز مکر آسمان ایمن

به لعب زهره‌ی چنگی و مریخ سلحشورش

مه‌ی به‌ینه، چونکه ناتوانی له‌مه‌کری ناسمان - به‌یاری زهره‌ی سازژهن و مه‌ریخی پاله‌وان و جه‌نگاوه‌ریبه‌وه - پاریزراو بین.

نتوان شد ایمن: ناتوانی بی‌خه‌م و پاریزراو بین. لعب: یاری.

زهره: شه‌ستیره‌ی زهره که به سازژهن و گورانی بیژی ناسمان ناسراوه.

چنگی: ساز ژهن. مریخ: مه‌ریخ.

سلحشور: جه‌نگاوه‌ر، پاله‌وانی که پیاوی شه‌روشور بیت و سه‌ری له‌شه‌ر بخوریت.

خواجه وه‌ک هه‌میشه بانگه‌وازی مه‌ینوشی ده‌کات چونکه مرؤف ناتوانی له مه‌کر و فیلی

ناسمان به‌زهره و مه‌ریخیه‌وه دلنیا و ده‌ربازیبت بویه فه‌راموشکردنی باشتیرین ریگه‌یه شه‌ویش

به‌شه‌رپابی عه‌شقی نیلاهییه.

۳- سماط دهر دون پرور ندارد شهد آسایش

مذاق حرص و آز ای دل بشوی از تلخ و از شورش

سفره‌ی روژگاری دون په‌روهر تامی ناسایشی تیا نییه، نه‌ی دل چه‌شه‌ی ناره‌زوو و ناوات

له تالی و سویری نه‌ویشو و وازی لی بیته.

سماط: سفره. دون پرور: سفره‌په‌روهر، دون په‌روهر.

شهد آسایش: شیرینی ناسایش و هیمنی. مذاق: چه‌شه، هه‌ستی چه‌شتن.

آز: ناره‌زوو، ته‌ماع و حیرس.

خواجه لی‌ده‌دا دیسانه‌وه دلی خو‌ی (دۆستان) له وازه‌ینان و پشتکردنه دنیا ناگادار

ده‌کاته‌وه چونکه سفره‌ی دنیا و روژگاری هیچ و پوچ په‌روهر شیرینی ناسایش و هیمنی تیدا

ده‌ست ناکه‌ویت و تیایدا نییه، بویه به‌دل ده‌لی نه‌ی دل مادام دنیا به‌م شیوه‌یه ده‌ست له تالی

و سویرییه‌کانی هه‌لگره و پشت له‌دولیا بکه.

۴- کمند صید بهرامی بیفکن جام جم بردار

که من پیمودم این صحرا نه بهرام است و نه گورش

که‌مه‌ندی راوی (به‌هرام)ی فریده و جامی جه‌مشید بگره ده‌ست، چونکه من شه‌م بیابانه‌م

بریه، نه‌به‌هرامی تیداوه و نه‌(گور)ی.

بهرام: به‌هرام پاتزه‌یه‌مین پادشای ساسانییه‌کان بوو، شه‌م پادشایه زور حه‌زی له راوی

(که‌ره‌کیوی = گور) بووه و هه‌ربویه به‌و ناوه‌ش - به‌رام گور - ناسراوه، له‌نیزامیدا سه‌باره‌ت

به‌چیرۆکی به‌هرام هاتوه‌که روژیک به‌دراوی که‌ره‌کیویه‌که‌دا روژت تاچوه شه‌شکه‌وتیکه‌وه و ئیدی

پاش شه‌وه به‌یه‌کجاری ون بوو نه‌خوی دیار و نه‌قه‌بر و نه‌که‌ره‌کیوی.

گور: گور، که‌ره‌کیوی. بیفکن: فریده، وازی لی بیته. بردار: هه‌لگره.

پیمودم: بریم، ته‌یم کرد.

(جام جم) ره مزی عشق ویستی و شه‌رایی عشق دۆستییه و به‌پیتی ئەم به‌یتەش (راوی به‌هرامی) دنیا و لەزه‌ته دنیا بیه‌کانه، خواجه به‌م باک‌گراونده‌وه ده‌لی:
 من له بیابانی دنیادا گه‌راوم و ته‌یم کردووه نه‌هه‌والێک له‌به‌ه‌رام هه‌یه نه‌له‌گۆری و هه‌یچ کامیان دیار نین، بۆیه تو واز له دنیاویستی به‌ینه و روو له‌شه‌پاپ و جامی جه‌مشیدی راز ناشکرکه‌ری شه‌راب بکه و بیه‌گره ده‌ست، چونکه دنیا هه‌یچ نییه و هه‌یچت ده‌ستگیر نابێ.
 (گور) له‌م به‌یتەدا (ایهام)ی تێدایه و به‌هه‌ردوو مانای (گۆر و که‌ره‌کتیوی) به‌کار دیت.

۵- تکه کردن به درویشان منافی بزرگی نیست

سلیمان با چنان حشمت نظرها بود با مورش

ئاوردانه‌وه له دهره‌ویشان له‌گه‌ڵ گه‌وره‌بیدا دژایه‌تی نییه، هه‌زه‌تی سوله‌یمان به‌وه‌مووه گه‌وره‌بیه‌وه ئاوری له می‌روله‌ی ده‌دایه‌وه.
 نگه‌کردن: سه‌یر کردن، ئاوردانه‌وه. منافی: دژایه‌تی، سه‌ره‌وه.
 بزرگی: گه‌وره‌یی. مور: می‌روله.

بینگومان ئەم به‌یتە بۆیار / مه‌عشوقی گوتراوه و هه‌میشه عارفه‌کان ئەم پله به‌رزه به‌یار دده‌ن، خواجه به‌یار ده‌لی: ئەم مه‌عشوقی گه‌وره و به‌رپێز ئاوردانه‌وه و ده‌ستگرتویی دهره‌ویش و بینه‌وایان له‌گه‌ڵ گه‌وره‌بیدا دژایه‌تی بیه‌یه، هه‌زه‌تی سوله‌یمان به‌وه‌مووه گه‌وره‌بیه‌وه که هه‌بیه‌وه ئاوری له می‌رووله ئەدایه‌وه و رعایه‌تی می‌رووله‌یه‌کی بچوکی ئەکرد.
 میسرایی دووه‌می به‌یتەکه ئاماژه‌یه به‌هاتنی له‌شکری هه‌زه‌تی سوله‌یمان و بانگه‌وازی سه‌رۆکی می‌رووله‌کانه‌وه که له سوره‌تی (النمل) ئایه‌تی (۲۷) دا باس‌کراوه.

۶- بیا تا در می صافیت راز دهر بنمایم

به شرط آن که ننمایی به کنج طبعان دل کورش

وه‌ره تا رازی رۆژگارت له مه‌ی سافدا پێشان‌بده‌م، به‌ومه‌رجه‌ی که ئەو رازه لای بێ زه‌وق و دل کوپیران نه‌درکێتی.

بنمایم: دهرخه‌م، پێشان‌بده‌م. کج طبع: بێ زه‌وق. دل کور: دل کوپیر.
 وه‌ک چه‌ن‌دین جاری دیکه حافظ دووباره‌ی کردووه‌ته‌وه، پێی‌وايه شه‌رایی سافی عشق نه‌پێنیه‌کانی غه‌یب / رۆژگار دهرده‌خات، لێره‌شدا ده‌لی وه‌ره تا له شه‌رایی سافدا رازه‌کانت نیشان‌بده‌م به‌لام مه‌رجێک داده‌نیت که ئەمیش نه‌درک‌اندنی ئەو رازانه‌یه لای مروّقی بێ زه‌وق و دل کوپیری ناعارف که خواجه ئەم درک‌اندنه به‌مایه‌ی سه‌ردانانی عارفان ده‌زانیت و مه‌رجێکی گه‌وره‌ی عشق لای حافظ ئەم راز پاراسته‌یه.

۷- کمان ابروی جانان نمی پیچد سر از حافظ

و لکین خنده می آید براین بازوی بی زورش

که‌مانی برۆی مه‌عشوق سه‌رپێچی له حافظ ناکات به‌لام پێکه‌نینی به‌ بازووی بێ هه‌یزی دیت.

نمی پیچد سر: سه‌رپێچی ناکات. بازو: بازو. بی زور: بێ هه‌یزی.
 له‌راستیدا ئەم به‌یتە به‌کێ له به‌یتە قووله‌ عیرفانییه‌کانی دنیای عیرفان و خودی حافظه، که‌مانی برۆی یار مه‌قامی (قاب قوسین) و قوربی مه‌عشوقه، قورب و نزیکه‌ی حه‌ق سه‌رپێچی له حافظ ناکات به‌لام خه‌نده‌ی به‌وه‌ دیت که حافظ ناتوانی ئەم قورب و نزیکیه‌ ده‌ست‌بخات و هه‌ینه‌ه‌وازه توانای ده‌ست‌خستنی ئەم مه‌قامه‌ی نییه.

واته: مه‌قاماتی قورب و... هه‌تد خۆیان له مروّق نادزنده‌وه به‌لام مروّق توانای نییه به‌ده‌ستیان به‌پێتی.

غەزەلی دووسەد و حەفتا و حەوتەم:

بەحرى ھەزەجى شەشى مەحزوف

(مفاعيلن مفاعيلن فعولن)

۱-خوشا شیراز و وضع بی مثالش

خداوندا نگەدار از زوالش

چ خۆشە شیراز و بارودەخى بى ھاوتای، خوايه له له ناوچوون بىپارێزە.

بى مثال: بى ھاوتا. نگەدار: بىپارێزە. زوال: له ناوچوون، کۆتايى ھاتن.

خواجە لەم غەزەلەدا جگە لە وەسفى سروشتى شیراز و خەلکەکەى ھۆگرى خۆى بۆ

شیراز دەخاتەروو.

لەراستیدا غەزەلێکى زۆر سادەى وەسف ئامێزە کە حافظ بۆ زىدى خۆى گوتووە و

بەناشکرا وەسفیدەکات و لە خوا داوادەکات کە بىپارێزێت.

۲- ز رکناباد ما صد لَوْحِشَ اللّٰه

کە عمیر خضەر مى بخشد زلالش

سەد جار چاوى بەد لە (روکناباد)ى ئىتمە دورر بىت، کە ئاوى زولاللى تەمەنى خدر

(جاويدانى) دەبەخشیت.

ز رکناباد: ئاویکە لە نزیکەى (۱۰) کیلۆمەترى شیرازدا لە غەزەلى (۲۱) دا بەدریژى

باسمان کردووە.

لوحش الله: لەبەر ئەوەى تەم دەستەواژەیه (لا اوحش الله)یە کە بەواتای (خوا ترسناکى

نەکات) سودى لە شەرە کەیدا نووسىویەتی: واتە خوا بىپارێزیت و وێرانى نەکات و واى لى بى

کە لە چۆلى و وێرانیدا ترسناک بىت. {سودى، ج ۳، ل ۱۶۲۱}

زالال: زولال، مەبەست لە ئاوى زولالە.

واتە جۆگە و ئاوى روکنابادى شیرازى ئىتمە کە خوا لە چاوى بەد بەدوورى بگریت و ھەر بە

ئاوێدانى بىھێلێتەو ھێندە بەفەرە کە ئاوه زولالەکەى وەك ئاوى زولمات و حەیات تەمەن و

عومرى جاويدان و نەمر (وەك خدرى زیندە) دەبەخشیت و ئاوى زولاللى مایەى تەمەن درێژىیە.

۳- میان جعفر آباد و مصلی

عبیر آمیز مى آید شمالش

لە نێوان جەعفەر ئاوا و موسەللا دا شەمالى بوونى خۆشدارى - کە دەلێنى عەبیرە - دیت.

جعفر آباد: جەعفەر ئاوا، گوندێکى بچووکی دەرووبەرى شیراز.

مصلا: دەشتى موسەللا لە دەرووبەرى شیراز بوو کە شوینی سەیران بوو ئیستا گۆرى

حافظ لە وێیە.

عەبیر: عەترى بۆخۆش. شمال: شەمال- باى فینکی باکوور.

لەم بەیتەدا خواجە وەسفى شەمالى شیراز دەکات کە لە گەل فینکیدا کاتى لە نێوان جەعفەر

ئاوا و موسەللا دا ھەلەدەکات ھێندە بۆنى خۆشە ئەلێنى عەترى تێکەل کراوە.

۴- بە شیراز آى و فیض روح قدسى

بخواه از مردم صاحب کمالش

وەرە بۆ شیراز و بەخشى روح القدس (گیانى پیرۆز) لە خەلکى خاوەن کەمال و جوان داوا بکە.

آی: وەرە.

روح قدس: ھەزرتى جویرەئیل، گیانبەخش لێرەدا مەبەست لەم گیانبەخشییەى دواییە.

خواجە خەلکى شیراز بە خەلکى خاوەن کەمال دەزانیت و وەسفیان دەکات و پێیوایە کە

ھاو دەمى کردنى خەلکى شیراز دەبیتە مایەى نوێکردنەوێ گیان و گیانبەخشە بۆیە دەلێ وەرە

بۆ شیراز و لە ھاو دەمى خەلکە بە کەمالە کەیدا گیانى خۆت نوێ بکەرەو.

۵- کە نام قند مصرى بُرد اینجا

کە شیرینان ندادند انفعالش

کى لێرە ناوى شەکرى میسرى بردووە شیرینەکان شەرمەزاریان نەکردووە.

کە: کى. قند: شەکر. قند مصرى: شەکرى میسرى کە جارێ بە ناوبانگ بوو.

شیرینان: جوانانى شیرین رەفتار شیرین کەلام و شیرین ئەندام.

انفعال: شەرمەزار. ندادند انفعالش: شەرمەزاریان نەکردووە.

واتە: جوانانى شیرینی شیراز، ھێندە شیرین کە ئەگەر یەکى لێرە باسى شیرینی شەکرى

میسرى کە جارێ بە ناوبانگ بوو بەکات شەرمەزاری دەکەن و تەریق دەبیتەو، بە کورتى

شیرینانى شیراز لە شەکرى میسریش شیرین ترن.

۶- صبا زان لولى شنگول سرمست

چەدارى آگهى چون است حالش

سەبا چ خەبەرێکت لەو کولیبە شۆخە سەرمەستە ھەیه؟ حالتى چۆنە؟

لولی: کولی، لوللی له نه سلدا دو مه گۆرانیبیژه کان بوون، به لām لای خواجه یاری شهنگ و شوخه.

شنگول: شهنگ، شوخ. چه داری آگهی: چه خه بهر و هه والیکت هه یه. خواجه لیبه دا هه والی یار له سه با نه پرسیت و نه حوالی یاری شوخ ده پرسیت.

۷- مکن بیدار ازین خوابم خدارا

که دارم عشرتی خوش با خیالش

بو خاتری خوا لهم خه وهم هه لمه ستینه چونکه به خه یالی نه وهه حالیکه (هاوده میبه کی) خوشم هه یه.

عشرت: هاوده می و رابواردن له گه ل دۆستاندا.

خواجه داوا ده کات لهم خه وه خوشه ی هاوده می یاران که به خه یالی رووی یاره وه چیژی لی ده بینی بیداری نه که نه وه.

۸- گر آن شیرین پسر خونم بریزد

دلا چون شیر مادر کن حلالش

ئه ی دل گه نه و کوره شیرینه خوینم بریژی وه ک شیر ی دایکی گه ردنی نازاد که. کن حلالش: گه ردنی نازاد که.

له راستیدا نه م به یته له و ال ته دا به لگه یه که بو نه و که سانه ی که پیمان وایه حافظ هه زی له مندالی جوان و لووسکه له بووه به لām قوولایی به یته که هیچ ناماژیه کی لهوشیوه یه تییدا نیبه و ته نیا وه کو عورف و نه ریتی نه و سه رده مه خواجه ش به ییتیکی به م شیوه یه گوتووه و وه سفی کوری کردووه.

۹- چرا حافظ چو می ترسیدی از هجر

نکردی شکر ایام وصالش

حافظ تو که له هیجران ده ترسای بوچی شوکری روژگاری پیکه وه بوونیت نه کرد. می ترسیدی: ده ترسایت.

واته: تو که نیعمه تی ویسالی نهوت به که م دایه قه له م و شوکری نه و نیعمه ته ت نه کرد بویه که وتیته روژگاری دابران و هیجران که له م هیجرانه ده ترسای بوچی شوکری نه و روژانه ی ویسالت نه ده کرد تا دو چاری دابران نه بیت.

غزه لی دووسه د و هفتا و هه شته م:

به حری موجه سی هه شتی مه خبونی نه سله می موسبه غ
(مفاعیلن فعلا تین مفاعیلن فع لان)

۱- چو برشکست صبا زلف عنبر افشانش

به هر شکسته که پیویست تازه شد جانش

له و کاته وه ی سه با زولقی عه نه بر پرژینی لول و چین چین کرد به هر شکسته و بیه یزیسه ک ده که ویگانی تازه ده بیته وه.

برشکست: چین چین و لول کردن. عنبر افشان: عه تر پرژین.

شکسته: بی هیژ، دامار.

سه با که هه ناسه ی ره همانیه و زولقی عه تر پرژین و بوخوشی یاری تیکناره و چین چین و لوللی کردووه، له وساره بوخوش بووه و هه رکه به سه ر هه ر بیه یز و تیکشکاویکی عه شقدا هه لده کات گیانیکه تازه ی به به ردا ده کاته وه، واته هه ناسه ی ره همانی له به رده که تی بوئی خوشی - حیجاب - زولقه وه بووه مایه ی زیندوو کرده وه ی گیان و گور و تین پی به خشینه وه.

د. خرمشاهی له شهر حی نه م به یته دا (صبا) ی به کار داناره و به م شیوه یه به یته که ی لیکدا وه ته وه:

چون بادی سه بای بیمار ناسا و گیان خه سته پیچ و چینی خسته زولقی یاری منه وه له نیتوان نه لقه کانی سو راو چالا کیبه ک و گیانیکه تازه ی به به ردا کرا. {حافظ نامه خرمشاهی، ج ۲، ل ۸۸۱}

۲- کجاست همغسی تا به شرح عرضه دهم

که دل چه می کشد از روزگار هجرانش

کوا هاوده میک تا به در یژی بو ی باسکه م که دل له ده ست روژگاری دابرا نی یار چ مه ی نه تییک ده کی شیت.

همغس: هاوده م، ره فیق و هاو ری.

به شرح: به در یژی.

عرضه دهم: باسی که م.

می کشد: ده کی شی.

خواجه له تاو فيرقهت و دووری یاری حهق، مهینهت و عهزابتیکی زۆر ده کیشی به لّام هاو ده م و هاوارزیتیکی دهست ناکه ویت که بۆی باسبکات بۆیه لیڤه دا ده لّی کوا هاوارزیتیک تا به دریتزی عهزابه کانی دلمی له تاو دووری یار بۆ باسبکهم.

۳- برید صبح وفانامه‌ای که برد به دوست

ز خون دیدهی ما بود مهر عنوانش

ئهو وهفا نامه‌یهی که قاسیدی سپیده بردی بۆ دۆست مۆزی نیشانه‌کهی له خوینی چاومان بوو. برید: قاسید، نامه‌به‌ر. وفانامه: وهفانامه، نامه‌ی وهفاداری، په‌یمانامه. عنوان: مۆزی ناو‌نیشان.

ئهو په‌یمان و وهفانامه‌یهی من که قاسیدی سپیده - کهسه‌بایه - بردی بۆ دۆست به‌خوینی چاوم مۆرم کردبوو، واته هینده گریابووم به‌سه‌ریدا که فرمیسکی چاوم بسووه خوین و به‌و خوینه مۆرکراوو هه‌ر به‌و خوینه‌ش ناو‌نیشانه‌که نووسرابوو.

خواجه لهم وهفا و په‌یمانامه‌یه‌دا نه‌وپه‌ری نیاز و پیوستی خوئی به‌مه‌عشوقی حهق دووباره ده‌کاته‌وه.

له هه‌ندی نوسخه‌دا - قزوینی، خرمشاهی... - ئهم به‌یته نه‌هاتوو، ده‌هرویش (برید صبح وفا) خویندوو‌یه‌تییه‌وه.

۴- زمانه از ورق گل مثال روی تو بست

ولی ز شرم تو در غنچه کرد پنهانش

رۆژگار په‌یکه‌ری تۆی به‌گه‌لای گۆل دروستکرد به‌لّام له‌شه‌رحی تۆوه له‌خونچه‌دا شار‌دییه‌وه و ده‌ری نه‌خست.

ورق: گه‌لّ. مثال: په‌یکه‌ر. بست: دروستکرد.

له هه‌یج رۆژگارێکدا و هه‌یج دروسکراوێک نه‌یتوانیوه شیوه‌ی مه‌عشوق و په‌یکه‌ری ئهو دروستبکات، چونکه هه‌رگیز مه‌عشوقی حهق قاییلی دروستکردن و په‌یکه‌ر بۆ سازدان نییه.

لیڤه‌شدا خواجه به‌شیوه‌یه‌کی جوان ئهم حه‌قیقه‌ته ده‌لّیته‌وه: رۆژگار وه‌ک یادگارێک په‌یکه‌ر و شیوه‌ی تۆی له‌گه‌لای گۆل دروستکرد، به‌لّام پاشتر که‌لیی روانی له‌شه‌رمی تۆدا له‌نیو خونچه‌ی نه‌کراوه‌دا شار‌دییه‌وه و ده‌ری نه‌خست، ئهمه‌ش به‌و واتایه‌ی ته‌نانه‌ت په‌ری گولیش به‌هه‌یج جه‌سته‌یه‌ک شایانی ئهو نییه که په‌یکه‌ری تۆ و شیوه‌ی تۆی لی دروستبکریت.

۵- تو خسته‌ای و نشد عشق را کرانه پدید

تبارک الله ازین ره که نیست پایانش

۴۱۳

تۆ هیلاکی و سنوور و که‌ناری عه‌شقیش دیار نه‌که‌وت، ماشه‌لّلا (ئه‌ک) لهم رّیه‌ که کۆتایی نییه.

کرانه: که‌نار، سنوور و لیوار. نشد پدید: ده‌رنه‌که‌وت.

تبارک الله: ماشه‌لّلا (بۆ ئافه‌رین کردن) ئه‌ک، ئه‌ه، وای (بۆ سه‌رسوپمان).

عارفه‌کان هه‌میشه ئهم گۆته‌یه‌ی حافظ دووباره ده‌که‌نه‌وه و ده‌لّین عه‌شقی خودا سه‌ره‌تای هه‌یه و کۆتایی نییه، حافظ رینگه‌ی عه‌شقی ئیلاهی به‌رینگه‌یه‌کی دوا‌یی نه‌هاتوو، ده‌ریا‌یه‌کی بی بنی ترسناک و شه‌پۆلدار... داوه‌ته قه‌لّم، لیڤه‌شدا سه‌رسوپمانی خوئی ته‌نانه‌ت نه‌فسوسی خوئی لهم بی کۆتاییه‌ پێشاندده‌ات، ئه‌کری (تۆ) لیڤه‌دا خودی خواجه یا هه‌رکه‌سیکی رینگه‌ی عه‌شقی ئیلاهی بیته که له‌رینگادا هیلاک و ماندوو ده‌بیته ئهو ده‌لّی: تۆ هیلاک و ماندوویت و ئهم رینگه‌ی عه‌شقه‌ش هه‌رگیز کۆتایی نایه‌ت.

خه‌قی لاهوری له‌شه‌رحه‌که‌ی خۆیدا فه‌رمو‌یه‌تی قودسی له (کشف الاسرار) وه‌ نه‌قل کردوو که‌باس له‌بی کۆتایی عه‌شقی ئیلاهی ده‌کات له فه‌رمووده‌که‌دا خودا ده‌فه‌رمی: ((یا احمد لیس محبتي لاغایه و لانه‌یاهه)) {ختمی لاهوری، ج ۳، ۱۸۹۳}

له‌بری (خسته‌ای) (خفته‌لی) هاتوو و (د. معینیان) یش ناما‌زه‌ی به‌نوسخه‌ی (مسعود فرزاد) داوه‌که (بسی شدم) هاتوو واته (زۆر رۆیشتم و رینگه‌م کرد) که‌ئهو پیی وایه ئهم شیوه‌یه له‌بارت‌ره به‌لّام له‌نوسخه‌ باوه‌رپیکراوه‌کاندا نه‌هاتوو. {پروانه مه‌دی معینیان، ل ۴۵۹}

۶- جمال کعبه مگر عذر رهروان خواهد

که جان سوخته دلان سوخت در بیابانش

مه‌گه‌ر جوانی که‌عبه به‌هانا‌ی رّیوارانه‌وه بیته چونکه گیانی عاشقان له بیابانه‌که‌یدا سووتا.

عذر خواهد: پۆزش به‌پینه‌وه، له راستیدا لیڤه‌دا به‌هانا هاتن و دل‌دانه‌وه و تین و تاو‌پیدا‌نه‌وه‌یه.

سوخته دلان: عاشقانی دل‌سووتاو.

که‌عبه یاره و نه‌زرگی ژوانی ئهو مه‌عشوقه‌یه، به‌لّام رینگه‌ی گه‌یشتن به‌و مه‌عشوقه وه‌ک له‌به‌یتی پێشوردا ناما‌زه‌ی پێداوه رینگه‌یه‌کی دوور و دریتزی هه‌ر نه‌برایه‌وه و بیابانێکی سووتینه‌ر و پر له‌دپرکی موغیلانه.

خواجه لیڤه‌دا ده‌لّی: مه‌گه‌ر جوانی یار بتوانی بیته پۆزش و دل‌ده‌ره‌وه‌ی عاشقان و رّیوارانی ئهو رینگه‌یه چونکه به‌راستی نه‌وان له رینگه‌ی گه‌یشتن به‌و یار و مه‌عشوقه‌دا گیانیان داناوه.

۴۱۴

واته مه‌گه‌ر وه‌سل و ژوانی یار بتوانی عه‌زایی ریگه له‌بیر ریبوارانی عه‌شق و سالکانی ته‌ریقه‌ت بباته‌وه و قه‌ره‌بوویان بکاته‌وه.

۷- ب‌دین شکسته‌ی بیت الحزن که می آرد

نشان یوسف دل از چه زرخدانش

کی نیشانه و هه‌والکی یوسفی دل له‌چالی چه‌ناگه‌ی نه‌وه‌وه بو‌ئهم داماو و تیکشکاوه‌ی مالی غه‌مه ده‌هینیت.

بیت الحزن: مالی خه‌م و خه‌فت، ئاماژیه به (بیت الاحزان) ه‌که‌ی هه‌زرتی یه‌عقوب پاش ونبوونی هه‌زرتی یوسف.

می آرد: ده‌هینی.

چه: چان.

خواجه دلی خوی به‌یوسفی ونبوو و خۆشی به‌یه‌عقوبی نیوو ژووور و مالی خه‌مه‌کان داوه‌ته‌قه‌له‌م، ده‌لی: دل‌م که وه‌ک یوسف که‌وتووته نیوو چالی چه‌ناگه‌ی یاره‌وه و دوچاری عشق و جوانی نه‌بووه و منیش نیستا له‌مالی خه‌مه‌کانی یه‌عقوب ئاسا به‌بیته‌زی و داماو که‌وتووم و کی نه‌توانی نه‌و یوسفه گومبووه‌ی دل‌م له‌چالی چه‌ناگه (داوی عه‌شقی) نه‌و یاره‌وه دربیستی و بزم به‌هینیتته‌وه. بو‌ئهم کولبه‌ی نه‌هزانه.

۷- بگیرم آن سر زلف و به دست خواجه دهم

که سوخت حافظ بیدل ز مکر و دستانش

نه‌و سه‌ری زولفه ده‌گرم و ده‌یده‌مه ده‌ست خواجه، چونکه حافظی بی‌دل سووتا له‌تاو مه‌کر و حیلای نه‌و.

دستان: نه‌فسون و فروفیل.

خواجه، گه‌وره و به‌ریز مه‌به‌ست لپی وه‌زیری گه‌وره (سو‌دی، ج ۳، ل ۱۶۲۷) خواجه جلال الدین تورانشان وه‌زیری شاه شو‌جاع { معینیان، ل ۴۵۹ } خاوه‌ن مال و فه‌رمانه‌وه‌ای گه‌وره { لاهوری ج ۲، ل ۱۸۹۲ } وه‌زیری سه‌رده‌م { ه‌روی، ج ۳، ل ۱۱۷۳ }.

غه‌زله‌که به‌گشتی باس له‌مه‌ینه‌تیبه‌کانی زولفی یار و لوول و چین چینی و سه‌ختی کیشانه‌کانی حافظ ده‌کات له‌ده‌ست نه‌و، بو‌یه لی‌ره‌دا خواجه نه‌و زولفه ده‌باته به‌رده‌م دادگا و ته‌سلیمی (خواجه) ی ده‌کات تا دادگایی بکات خه‌تمی لاهوری نووسیه‌تی پرچی یه‌کی گرتنی و داده‌ستی یه‌کیکی دیکه شکات لی‌کردنه و به‌مه‌به‌ستی ته‌مبی کردنیه‌تی - چونکه نه‌و

زولفه به‌مه‌کر و فروفیله‌کانی حافظی عاشقیان سووتاندوو به‌م بییه لی‌ره‌دا حافظ له‌ناستانه‌ی هه‌فدا شکات له‌حیجایی رووی نه‌و زولفه‌ی لوول - ده‌کات و له‌تاو نه‌م په‌رده زۆرانه‌ی سه‌ره‌ریی عه‌شق به‌ته‌واوی هیلاک و ماندوو بووه.

غزه‌لی دووسهد و حه‌فتا و نوپه‌م:

به‌حری ره‌مه‌لی هه‌شتی مه‌خبونی محزوف
(فاعلاتن فعلاتن فععلن)

۱- یارب آن نوگل خندان که سپردی به منش

می سپارم به تو از چشم حسود چمنش

خوایه نهو تازه‌گوله شادومانه‌ی که سپاردت به‌من، نه‌سیسپیرم به‌تو له‌چاوی پیسی
میرگوزار و باخ.

نوگل: تازه‌گول، گولی تازه‌پشکووت، به‌مه‌به‌ست له‌مه‌عشوقی مندال و تازه‌پینگه‌یشتووه.
خندان: شادومان. سپردی: سپاردن.

می‌سپارم: ده‌سیپیرم.

چمن: می‌رگوزار، باخ.

بی‌گومان گول له‌باخ و می‌رگوزار ده‌پشکووی، به‌لام نه‌م گوله تازه‌پشکووتووه‌ی خواجه هیئنده
جوانه که خودی باخچه‌ش هه‌سوودی پی‌ده‌بات و چاوی لی‌ده‌کات بویه حافظ به‌خودا ده‌لی:
په‌روه‌ردگار نهو گوله تازه‌پشکووتووه (نهو یاره مندال) ی که به‌منت به‌خشی له‌چاوی باخچه
به‌دووری بگره چونکه هیئنده جوانه هه‌مووکه‌س هه‌سوودی پی‌ده‌بات ته‌نانه‌ت باخچه‌ش.

۲- گرچه از کوی وفا گشت به صد مرحله دور

دور باد آفت دور فلک از جان و تنش

گهرچی سه‌دان قوناغ له‌کولانی وه‌فا دوور که‌وته‌وه خوابکات به‌لای ده‌وری رۆژگار له‌گیان و
جه‌سته‌ی دوور بی‌ت.

دوور گشت: دوور که‌وته‌وه.

مرحله: قوناغ.

آفت: به‌لا و ثافات.

تن: جه‌سته.

هه‌رچه‌نده نهو یاره تازه‌پشکووتووه هیئنده بی‌وه‌فایه که‌سه‌د قوناغ له‌کولانی وه‌فا
دوور که‌وته‌وته‌وه، به‌لام هیشتا حافظ هه‌ر دوعای خیری بؤ ده‌کات و خوازیاره که‌گیان و
جه‌سته‌ی له‌به‌لا و ثافات رۆژگار و فه‌له‌ک به‌دوور بی‌ت.

۳- گر به سر منزل سلمی رسی ای باد صبا

چشم دارم که سلامی برسانی ز منش

نه‌ی بادی سه‌با گهر به‌مائی سه‌ما گه‌یشتی، ئومیده‌وارم که له‌لایه‌ن منه‌وه سه‌لامی‌کی
پی‌بگه‌یه‌نیت.

سلمی: سه‌ما، ناوی مه‌عشوقه و زیاتر له‌ئه‌ده‌بیاتی عه‌ره‌بیدا به‌کار دیت.

رسی: گه‌یشتی. چشم دارم: ئومیده‌وارم.

سلامی برسانی: سه‌لامی‌ک بگه‌یه‌نیت.

حافظ به‌بای سه‌با ده‌لیت ئومیده‌وارم گهر پیت که‌وته مائی مه‌عشوق سه‌لامی‌کی منی
پی‌بگه‌یه‌نیت.

۴- به ادب نافه گشائی کن از آن زلف سیاه

جای دل‌های عزیز ست به هم برمنش

به نه‌ده‌به‌وه گریی بؤخوشی نهو پرچه ره‌ش‌ی بکه‌ره‌وه جینگه‌ی دل‌ی نازیزه‌کانه مه‌یده به‌یه‌کدا.
نافه گشایی: سه‌ری کیسی میسک کردنه‌وه (که له‌غه‌زله‌ی یه‌که‌مدا به‌دریژی لیی دواوین).
کن: بکه.

مه‌به‌ست سه‌ری میسک کردنه‌وه‌ی کردنی له‌پرچی یار کردنه‌وه‌ی گریی بؤخوشی نهو
پرچه ره‌شه.

به‌هم برمن: مه‌یده به‌یه‌کدا، مه‌ی نالۆس‌کینه.

۵- گو دلم حقّ وفا باخط و خالت دارد

محترم دار در آن طره‌ی عنبر شکنش

۶- درمقامی که به یاد لب او می نوشند

سغله آن مست که باشد خبر از خویشتنش

۷- عرض و مال از در میخانه نشاید اندوخت

هرکه این آب خورد رخت به دریا فکنش

۸- هرکه باشد زملا انده عشقش نه حلال

سر ما و قدمش یا لب ما و دهنش

۹- شعر حافظ همه بیت الغزل معرفت است

آفرین بر نفس دلکش و لطف سخنش